

akademya

fikir-ilim-sanat dergisi

BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU

KLÂSİK TÜRK RESMİ ÜZERİNE BİR HÜLÂSA

SÜRGÜNDE BİR ŞAİR NİYAZİ MISRÎ

**ÇÖL KAPLANI FAHREDDİN PAŞA VE
MEDİNE MÜDAFAASI**

**SALİH MİRZABEYOĞLU'NUN
SPORA BAKIŞI ÇEVRESİNDE**

TOLSTOY VE DOSTOYEVSKİ

ZİHİN OYUNLARI

'GÜLME TEORİLERİ' KİTABI DOLAYISIYLA

SİBERNETİK ÜZERİNE

GUGUK KUŞU FİLMİ

İDEAL FERT VE CEMİYET İŞTİYAKI

KÜRD'ÜN MESELESİNE SİYASÎ BAKIŞ

ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI FİHRİSTİ

AKADEMYA MAKALE ESAS VE USULLERİ

5

YAZ / 2014

on lira

14

ESER

SALİH MİRZABEYOĞLU

İSTİKBÂL İSLÂMINDIR

"Denenmemiş Tek Nizâm"

*Fikri Güllü hayriyatının
müstaana genci
Salih Mirzabeyoğlu'na
hediyeyle
28 Şubat 1982
Necip Fazıl*

**4.BASIM
ÇIKTI !**

İSTİKBÂL İSLÂMINDIR

"Denenmemiş Tek Nizâm"

4.BASIM

Salih Mirzabeyoğlu

İBDA YAYINLARI

Ali Kuşçu Mahallesi Büyük Karaman Caddesi No: 4 / A
FATİH-İST. (212) 511 00 65 www.ibdayayinlari.com.tr

İÇİNDEKİLER

Akademya'dan.....	3
BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU	5
Selim Gürselgil	
KLÂSİK TÜRK RESMİ ÜZERİNE BİR HÜLÂSA	45
Ali Ekmel	
SÜRGÜNDE BİR ŞAİR NİYAZI MISRÎ	49
Hülya Uyar	
ÇÖL KAPLANI FAHREDDİN PAŞA VE MEDİNE MÜDAFAASI	62
'Bu Millet Ölmeyecekse, Bu Kumandanlar Dirilecektir!'	
Bilgehan Eren	
SALİH MİRZABEYOĞLU'NUN SPORA BAKIŞI ÇEVRESİNDE	105
Osman Temiz	
TOLSTOY VE DOSTOYEVSKİ	154
Dimitri Sergeyeviç Merejkovski	
Rusçadan Tercüme: Kenan Duru, Maysa Çaşemova	
ZİHİN OYUNLARI	166
Sharon Weinberger	
İngilizceden Tercüme: Rabia Okuyan	
'GÜLME TEORİLERİ' KİTABI DOLAYISIYLA	192
Doç. Dr. Rıdvan Şentürk ile Röportaj: Turan Demir	
SİBERNETİK ÜZERİNE	203
Hipnoterapi Uzmanı Tayfun Şahin ile Röportaj: Turan Demir	
GUGUK KUŞU FİLMİ	208
'Siz Delilerden Hanginizin Cesareti Var?'	
Sebahattin Arslan	
İDEAL FERT VE CEMİYET İŞTİYAKI	214
Sedat Bulut	
KÜRD'ÜN MESELESİNE SİYASÎ BAKIŞ	242
'Alfabetik Temel Bilgiler'	
Kaynaklardan Derleyen ve Yorumlayan: Sezai Kırılancı	
ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI	289
Fihrist: Ali Nacar	
AKADEMYA MAKALE ESAS VE USULLERİ	294
Hayreddin Soykan	

AKADEMYA
Üç Ayhık Fikir-İlim-Sanat Dergisi
II. Dönem - Sayı 5 - Temmuz-Eylül 2014
Yaygın Süreli Yayın - Fiyatı 10 TL

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Gülçin Şenel Soykan

Editör: Hayreddin Soykan

E-Posta Adresi: akademyakultursanat@gmail.com

İnternet Sitesi: www.yeniakademya.org

Yayın Kurulu

Hayreddin Soykan
Selim Gürselgil
Bilgehan Eren
Sezai Kırılangoç
Osman Temiz
Turan Demir
Ali Nacar
Kenan Duru
Gülçin Şenel
Rukiye Şenel
Hülya Uyar
Sedat Bulut
Ali Ekmel
Sebahattin Arslan
Rabia Okuyan
Maysa Çaçemova

Grafik Tasarım: Altan Koman

Arka Kapak: Rukiye Şenel

Organizasyon Danışmanı: Ali Ekmel

Hukuk Danışmanı: Av. Mehmed Emin

İdare Yeri

Mimar Sinan Mah. Selami Ali Efendi Cad. No 61-B. Üsküdar-İSTANBUL
(0216) 341 11 32
(0553) 356 66 66

Abonelik

Yıllık 40 TL

Posta Çeki: GÜLCİN ŞENEL SOYKAN adına 6252412

Banka Havalesi: GÜLCİN ŞENEL SOYKAN adına

Kuveyt Türk Ümraniye Şubesi 6716419-1

Abonelik bedelini yatırdıktan sonra, hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi akademyakultursanat@gmail.com e-posta adresimize bildiriniz. Gerek gördüğünüzde veya derginin elinize ulaşmadığında telefonla teyid ettiriniz.

Baskı-Cilt

Ada Ofset (0212) 567 12 42
Litrosyolu. 2. Matbaacılar Sitesi, E Blok, No (ZE2) 1. Kat.
Topkapı-İSTANBUL

Akademya'dan...

Bu sayımız, yazarlarımızın farklı konularda hazırladığı ve aralarında dosya niteliği taşıyan kapsamlı araştırmaların da bulunduğu –bizce- birbirinden güzel makale ve yazılarla karşınızda.

"Büyük Selçuklu İmparatorluğu" başlıklı ilk araştırmamız, başyazarımız Selim Gürselgil'in imzasını taşıyor ve Oğuzlar'dan Selçuk Bey'e, Dandanakan Savaşı'ndan Malazgirt Meydan Muharebesi'ne, Melikşah'tan Nizamülmülk'e, Hasan Sabbah'tan Ömer Hayyam'a ve İmam-ı Gazalî'ye kadar, çok çarpıcı hâdise ve şahsiyetler vesilesiyle tarihimizin bu altın sayfalarını, bizim dünya görüşümüzün zaviyesinden ve bugüne kadar belki hiç bilmediğimiz yahud dikkat etmediğimiz yönleriyle birlikte önümüze seriyor.

"Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun Spora Bakışı Çevresinde" başlıklı ikinci ve bu sayının en kapsamlı araştırması ise, spor merkezli araştırmalarıyla tanınan eğitimci Osman Temiz'in imzasını taşıyor ve spor kavramının doğuşundan sporun tarihteki macerasına, sporun kadim zamanlardaki niteliğinden modern zamanlarda farklılaşan anlam ve ahlâkına, Avrupa'daki sportif faaliyetlerin ve olimpiyatların Eski Yunan'daki vasfından günümüzün sanayileşmiş kapitalist ülkelerindeki vafına, savaş sporlarından futbola, spor eğitiminin dünkü önceliklerinden bugünkü önceliklerine, mevcut spor anlayışından ideal spor anlayışına kadar çok çeşitli bahisleri, sadece teşhisle kalmayıp Büyük Doğu-İBDA ve Başyücelik Devleti projesinde mündemiç alternatifleriyle birlikte ele alıyor.

"Çöl Kapları Fahreddin Paşa ve Medine Müdafaası" başlıklı üçüncü araştırmamıza gelince; iktisatçı kimliğinin yanı sıra, kaleme aldığı birbirinden güzel denemelerinden tanıdığımız Bilgehan Eren'in imzasını taşıyor ve "kahraman"ın mücerret tanımından bizim "ideal kahraman"ımızın vasıflarına, I. Dünya Savaşı'nda İngilizlerin emperyalist plânlarından bu plânların ardındaki şahıs ve mihraklara, Mehmed Âkîf'in Hicaz seyahatinden o dönem Hicaz'daki siyasî manzaraya, İngiliz kuklası Şerif Hüseyin'den İngiliz casusu Lawrence'e, Hicaz'da Allah Resûlü'ne savaş açan yahudilerden Osmanlılara karşı İngilizlerle saf tutan yahudi casuslarına, Fahreddin Paşa'nın efsanevî Medine müdafaasından bu müdafa boyunca yaşanan gözyaşartıcı direniş tablolarına kadar, hepimizin bilmekle kalmayıp örnekletmemiz gereken bir destan sayfasını başarıyla resmediyor.

"Kürt'ün Meselesine Siyasî Bakış" başlıklı dördüncü kapsamlı çalışmamız, Kürt meselesi etrafındaki kıtâblık çapta araştırmalarından ve bahsi farklı veçheleriyle ele alan makalelerinden tanıdığımız Sezai Kırılgaç'ın imzasını taşıyor ve Kürt meselesi çerçevesinde öne çıkmış bellibaşlı şahsiyet, lider, aile, aşiret, grub, teşkilât, legal veya illegal örgüt, kurum, kavram, tarihî veya aktüel hâdise, coğrafi yer veya bölge, proje, yayın organı, din, dinî topluluk, devlet, kavim, dil ve lehçe, eser ve araştırma sahaları, alfabetik bir sırayla ve yeri geldiğinde ansiklopedik yeri geldiğinde yorumlanmış malûmat hâlinde takdim ediliyor. Okuyucularımızın ziyadesiyle istifade edeceği ve her ihtiyaç duyduklarında başvuracağı bu kapsamlı çalışmanın, Kürt meselesine dair derli toplu bir bakış açısı ve malûmat altyapısı kazanmak isteyen okuyucularımızın takdirini kazanacağına inanıyoruz.

"İdeal Fert ve Cemiyet İhtiyacı" başlıklı beşinci çalışmamız ise, geçtiğimiz aylarda "Kurgu Din Metodolojisi" adlı yıllarını verdiği araştırma kitabının ilk cildini çıkartan değerli yazarımız Sedat Bulut'un imzasını taşıyor ve bir yandan ideal, idealizm, hümanizm, oryantalizm, postmodernizm, fert, cemiyet, şahsiyet, remz şahsiyet, ferdiyetçilik, liberalizm, anarşizm ve millet gibi temel kavram veya akımları tanıtır ve tartışırken, diğer yandan da bu kavramların tarihî macerasına temas ederek, "ideal" çerçevede bizcesinin ne olduğunu söylüyor.

Akademya'nın bu sayısında, mütercimlerimizin Rusça ve İngilizceden yaptığı iki de çarpıcı tercüme var.

"Tolstoy ve Dostoveski" başlıklı ilk tercümemizi, Rusça aslından ilk defa olarak Türkçeye çevirdiği Gorki hikâyeleriyle tanınan kadim yazarımız Kenan Duru ile mütercim Maysa Çaşemova hazırladı

ve bu defa, Rus romancı, şair, din düşünürü ve edebiyat münekkidi Dimitri Sergeyeviç Merejkovski'nin Tolstoy ve Dostoyevski'yi, Batılılaşma, milliyetçilik, paganizm, üstüninsan, Eski Yunan mitolojisi, Nietzsche ve Puşkin çerçevesinde kıyasladığı edebiyat kritiğini Rusçadan Türkçeye kazandırdılar.

"Zihin Oyunları" başlıklı ikinci tercümemize gelince; bu, mütercimimiz Rabia Okuyan'ın Washington Post'un tanınmış araştırmacı-gazetecilerinden Sharon Weinberger'den çevirdiği ve ABD'deki zihin kontrol mağdurlarıyla yapılmış görüşmelerin hikâye edildiği son derece ilginç bir makale. Sharon Weinberger, "Imaginary Weapons: A Journey Through the Pentagon's Scientific Underworld" (Sanal Silâhlar: Pentagon'un Bilimsel Yeraltı Dünyasında Bir Yolculuk) adlı kitabın da müellifi olan bir yazar aynı zamanda.

Bu sayımızda yayınladığımız röportajların her ikisini de, aynı zamanda "yorumturkiye.com" internet sitesinin sahibi olan Akademya yazarı Turan Demir gerçekleştirdi.

"Gülme Teorileri" adlı kitabı vesilesiyle İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Film ve Animasyon Bölümü Başkanı Doç. Dr. Rıdvan Şentürk ile yapılan röportajda, komedinin Türkiye'de il-miliktan uzak ve sathî biçimde algılanışı, Bergson ve Chaplin'in mizah anlayışları, Nasreddin Hoca ve Hacivat Karagöz, an'anevî Türk tiyatrosu ve günümüz Türk mizah dünyası, gülme ve karikatürün mahiyeti tartışılıyor.

"Sibernetik" üzerine Tayfun Şahin ile yapılan röportajda ise, aldığı felsefe eğitiminden sonra uygulamalı psikoloji ve hipnoterapide araştırmalarını yoğunlaştıran Tayfun Şahin, Sibernetik biliminin ne olduğunu, Batıda nerede ve ne zaman doğduğunu, hangi alanlarda kullanıldığını, psikosibernetik ve hipnosibernetik dallarının mahiyetini ve barındırdığı imkânları, ayrıca şuur ve şuurlaltının bu çerçevede fonksiyonunu ele alıyor.

"Sürgünde Bir Şair Niyazi Mısri" başlıklı ve Hülya Uyar imzalı makalemiz, çokça adını duyduğumuz ancak çoğumuzun yeterince tanımadığı büyük Osmanlı mutasavvıf, âlim ve şairi Niyazi Mısri'nin çilelerle dolu hayatını bize tanıtıyor ve haksızlıklar karşısında susmayan bir İslâm büyüğüne revâ görülen zulümleri hikâye ediyor.

İki de yeni imza var bu sayımızda: Ali Ekmel ve Sebahattin Arslan.

"Klâsik Türk Resmi Üzerine Bir Hülâsa" başlıklı makalesinde Ali Ekmel, Selçuklulardan başlayıp Osmanlılarda devam eden klâsik Türk resminin macerasını, bellibaşlı minyatür ustaları ve nakkaşlar etrafında hülâsa ediyor ve bu çerçevede Mehmed Siyahkalem, Matrakçı Nasuh, Levnî başta olmak üzere, öne çıkan ustaları ve eserlerini kısaca tanıtıyor.

"Guguk Kuşu" filmi vesilesiyle dergimiz için bir film kritiği kaleme alan Sebahattin Arslan ise, kendisi de uzun yıllar hapis yatmış ve yeni çıkan "Sıradışı Bir 28 Şubat Hikâyesi" adlı ve "Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları" alt başlıklı eserinde tüm bu yaşadıklarını hikâye etmiş bir yazar olarak, sözkonusu hapis hâne filmi farklı bir açıdan ele alıyor ve filmin kendisine hatırlattıklarını bizimle paylaşıyor.

Yayın Kurulu üyemiz Ali Nacar, her sayı olduğu gibi, bu sayı da İBDA külliyatından bir eserin fihristiyle aramızda ve bu defa Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun "Şiir ve Sanat Hikemiyatı" adlı şaheseri için yaptığı fihrist çalışmasını bizlerin istifadesine sunuyor.

Dergimizin bu sayısı, Akademya editörü Hayreddin Soykan'ın kaleme aldığı "Akademya Makale Esas ve Usulleri" başlıklı çalışmayla sona eriyor. Akademya'da yazacaklar yahud herhangi bir yerde herhangi bir konuda yazmayı düşünen okuyucularımız kadar, redaktör veya editör yahud bu vazifelere talib dostlarımızın da bu "kılavuz" nitelikli çalışmadan istifade edeceğine inanıyoruz.

Arka kapağımızı, her sayı olduğu gibi, değerli ressamımız Rukiye Şenel hazırladı.

Yeni ve dopdolu bir başka Akademya'da buluşmak dileğiyle...

BÜYÜK SELÇUKLU İMPARATORLUĞU

Selim Gürselgil

OĞUZLAR

Müslüman olan Oğuzlara verilen isim, "Türkmen"; yâni "Türk benzeri", "Türk gibi"... Bugün yeryüzünde kendilerine "Türk" veya "Türkmen" denilen bütün toplulukların ataları Oğuzlar... Onlar dışında, tarihî Türk kavimlerinden geriye hiçbir şey kalmamış ve kendilerini Türk olarak bilmez ve tanımlamaz olmuşlardır.

Halbuki miladî 10'uncu asra gelindiğinde bir çok Türk topluluğu İslâma girdiği hâlde, Oğuzlar henüz girmemişti. Onlar, bugünkü Türkmenistan'ın kuzeyinde ve Kazakistan'ın güneyinde kalan Hazar denizi ile Aral gölü arasındaki steplerde sıkışıp kalmış, bir "yabguluk" olarak yaşıyorlardı. Çevrelerine sürekli akınlar ve yağmalar yapmasalar, aç kalacak ve yok olacak durumdaydılar.

Türkler, Abbasîler zamanından beri İslâm ordularının herbirinde önemli roller oynuyorlardı. Bütün İslâm devletleri, ordularında Türk askeri bulundurmaya bir kudret gösterisi sayıyordu. Bu Türkler arasında muayyen miktarda Oğuzlar ve kendilerine Dokuz Oğuz denilen Uygurlar da bulunuyordu. Ancak henüz ne büyük Oğuz kütlesi, ne de Uygurlar müslüman olmuş değildi. Hattâ diğer Türkler, Karahanlılar ve Gazneliler adında büyük devletler kurarken bile, Oğuzlar, bulundukları steplerde, kendi ilkel inanç ve töreleri içinde yaşıyorlardı.

Onlardan bir grubun **Selçuk Bey** önderliğinde Oğuz topluluğundan ayrılması ve Cend şehrine göç etmesi, dünya tarihini değiştiren en önemli olaylardan biri oldu. **Selçuk Bey**'in kendi arzusuyla İslâma girmesiyle, Oğuz topluluklarının da İslâma rağbeti hızlandı. Oğuzlar müslüman olmaya başlayınca, onların nurunun diğer Türk boylarının hepsinden daha parlak ve onların kuvvetinin, karşılarına çıkan herkesten daha yenilmez olduğu ortaya çıktı.

Müthiş bir kütleydi Oğuzlar. Onları bir yerde durdurmak, zabtedebilmek, bir kalıp içine sokabilmek imkânsızdı. Buna rağmen, İslâma girdikleri ândan itibaren ona büyük bir sadakatle bağlandıkları görüldü. İlk ânda eski âdetlerini terketmediler. Her gittikleri yerde karışıklık çıkarmaya, her gördükleri şehri yağmalamaya, her sınırı aşp, her toprağa göz dikmeye devam ettiler. Onlar, Doğu'nun en istenmeyenleriydi. Herkes onların yıkıcılıklarından korkuyordu. Üstlerine gelen hiçbir ordu, umduğunu bulamıyordu; ya akılalmaz bir şekilde mağlub oluyor, yahut onu mağlub edecek olduğunda elinden kaçırıyor ve çekildikleri çöllerde takib edemiyordu.

Tuğrul Bey'in İslâm adına gazaya çıktığını işittikten sonra, Oğuzlar akın akın ona katılmaya başladılar. Hattâ bazen öyle beklenmedik zamanlarda katıldılar ki, Dandanakan Savaşı'nın seyrini bütünüyle değiştiren, koskoca Gazneli ordusunu perişan eden ve Selçuklu İmparatorluğu'nun kurulmasını hazırlayan yine onlar olmuştu. Ama hemen ardından, her zaman olduğu gibi, ulaştıkları şehirleri yağmalamaya, gördükleri kuvvetlere saldırmaya devam etmişlerdi.

Abbasî halifesi, onların İslâm dünyasını büsbütün yakıp yıkmasından korkuyordu. Onları defalarca **Tuğrul Bey**'e şikayet etti. Kürdler, Arablar, Farslar, herkes şikayet etti. **Tuğrul Bey**, onlar üzerine kaç defa kuvvet gönderip dağıttı. Fakat baş edemedi. Meselâ bir şehre giriyor, orayı yağmalıyor, ondan sonra oradaki camilerde **Tuğrul Bey** adına hutbe okutuyor, ondan başka bir

sultana tâbi olunmasını yasaklıyorlardı. Kendilerinin pek tâbi olduğu söylenemese de...

Selçukluların çok kısa bir süre içinde gücünü bütün İslâm dünyasına kabul ettirmesi, bir taraftan düzenli Selçuklu kuvvetlerinin müthiş savaş gücüyle olduysa da, diğer taraftan da bu düzensiz, kontrolsüz, hiçbir yerde karar kılmayan Oğuz topluluklarının çevreyi hesabsızca yakıp yıkması sayesinde oldu.

Selçuklu idarecileri çareyi, onları Anadolu'ya yönlendirmekte buldular. "Madem tek bildiğiniz yakıp yıkmak, bari gidin kâfirlerin ülkesini yakıp yıkın da iki sevab kazanın" türünden bu yönlendirme, sürekli biçimde konacak bir yer arayan, kendilerine bir yurt arayan Oğuz toplulukları için müthiş bir nimet oldu. Anadolu'nun tadını bir aldılar, yeniden eski kuvvetine kavuşmakla böbürlenlen Bizans İmparatorluğu neye uğradığını bilemedi. Gürcüleri mi kışkırtmadı üstlerine, Ermenileri mi, büyük kuvvetler mi sevketmedi; hiçbir kâr etmedi. Düzensiz Oğuz toplulukları Erzurum'dan Anadolu'ya bir girdiler, bir daha çıkmadılar.

Akın akın, dalga dalga Bizans'ın üstüne geldiler. Bizans onları Erzincan'da karşılamaya hazırlansa, bir baktı ki Ordu'dan gelip onu arkadan çevirmişler. Bizans Sivas'ı tutmak için oraya Ermenileri yığıldığında bir baktı ki, bir Oğuz grubu Afyon taraflarında bir yaylaya konmuş, Bursa'yı tehdid ediyor. Onların arkasından Selçuklu kuvvetleri kolayca geldi ve Anadolu'yu kısa zamanda Bizans istilâsından temizledi. Bu anlamda -bazıları için- "zulüm" 1453'te değil, 1071'de, hattâ bundan biraz daha önce başladı. 1071'de Selçuklu ordusu Anadolu'ya girmeden çok önce, bu Oğuz grupları Konya-Eskişehir hattına kadar ulaşmışlar, Ege şehirlerini yağmalamaya başlamışlardı.

Nihayet Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nu da onlar yıktı. Düzensiz birlikleriyle, üstlerine gelen **Sultan Sencer**'in devasa ordusunu mağlub ettiler ve sultanı esir ettiler. Kendisini hâlâ sultan olarak görmek isteseler de, bu esaret Selçuklu İmparatorluğu'nun dağılmasına sebebiyet verdi.

İşte bugün Anadolu'da, Balkanlar'da, Azerbaycan'da, Kuzey Irak'ta, Suriye'de ve Kıbrıs'ta yaşayan, Selçuklu ve Osmanlı İmparatorluklarını kuran Türklerin atası, bu Oğuzlar, yâni Türkmenler'dir. Onların anayurtta kalan bir bölümü, bugünkü Türkmenistan ahalisini teşkil eder. Müslüman olmayan diğer bir bölümü ise başka kavimlerle karışıp tarihten silinmişlerdir.

SELÇUK BEY

Efsanevî bir hayat hikayesine sahiptir. Adının Selçuk mu, Salçuk mu, Selçük mü, Salçug mu okunması gerektiği noktası bile tarihçiler arasında tartışma konusudur. Bazıları onu Selçuklu devletinin kurucusu sanır, bazısı hristiyandı, yahudiydi derler, hakkında uydurulmayan hikaye yoktur.

Adı Selçuk veya Selçük ise "küçük sel" demek diyorlar ki, sel Arabça olduğuna ve Oğuzlar o dönemde Arablarla karşılaşmamış olduklarına göre, buna imkân var mı? Saldırgan, mücadeleci, kavgacı anlamına gelen "salçuk" veya "salçug" olabilir ki, bu da kelimeyi "selçük" olarak söyleyen **Kaşgarlı Mahmud** ve **Dede Korkut Hikâyeleri**'yle uyuşmaz. O hâlde bu ismin anlamı ve kökeni bilinmiyor diyebiliriz. Oğuzların Kınık boyunun -veya o boydan bir aşiretin- lideri **Selçuk**, hepsi bu...

Hristiyan veya Yahudilikle uzaktan yakından bir alâkası yoktur. Hazarlara hizmet etmiş bulunduğu rivayet edilen kendisi değil, babası **Dukak Bey**'dir; onun da Yahudi olduğunu gösteren hiçbir delil yoktur. Hazarlar'ın tümü Yahudiliği benimsemiş değildi ki; içlerinde çok sayıda Hristiyan da, Müslüman da, putperest de vardı. Kaldı ki, eğer Yahudi olsaydı, bunun yakın çevresine tesiri olurdu. Türkler beylerinin dinindendir; nitekim **Selçuk Bey**'e sıra gelince göreceğiz...

Dukak, Oğuzlar arasında temir-yalığ (demir yaylı) lakabı ile temayüz etmiştir. O öldüğünde 17-18 yaşlarında olan oğlu **Selçuk**, Oğuz yabgusu tarafından başlangıçta önemsenmediyse de daha

sonra gösterdiği başarılar üzerine subaşıliğa (ordu komutanlığına) getirildi. Giderek yabgu tarafından daha çok sevilmesi, diğer beyleri ve yabgunun karısını kışkandırdı. Onu tehdid ederek merkezden uzaklaştırdılar. **Selçuk** da aşiretiyle birlikte Cend şehrine göçtü.

Oğuz Yabguluğuna bağlı Cend şehrinde o sırada İslâmiyet yayılmaktaydı. **Selçuk** bundan haberdar oldu ve inceleyip müslüman olmaya karar verdi (miladî 960 civarı). Samanîlerin yakınlardaki valisine haber göndererek, ondan İslâmiyeti öğretecek din adamları göndermesini istedi. Bu din adamları bütün aşirete İslâmiyeti öğretiler ve hepsi müslüman oldular. Ve Oğuz yabgusunun vergi memurları Cend şehrine gelip haraçlarını isteyince, **Selçuk** ilk tarihî çıkışını yaptı:

- Yabguya söyleyin, biz kâfirlere vergi vermiyoruz!

Oğuz yabgusu buna çok sinirlendi. Hemen üstüne birlik gönderdi. **Selçuk** da vargücüyle onun üstüne atıldı. Müslüman Oğuzlarla kâfir Oğuzlar arasındaki mücadeleler uzun yıllar devam etti. Müslümanlar **Selçuk Bey**'e "gazi" ve "melik" ünvanlarını verdiler. Fakat bu dönemde henüz ortada Selçuklu devletinden söz edemeyiz; **Selçuk Bey**'i Selçukluların kurucusu gibi de gösteremeyiz. Bu, onun kendilerine "Selçuklular" diyen torunları zamanında olacak...

İslamcı Dergiler Projesi

Cend'de gittikçe güçlenen **Selçuk Bey**, Samanîler ile Karahanlılar arasındaki savaşlarda "aranan kan" olmuştu. Samanîleri tuttu ve Karahanlı ordusunu defalarca bozguna uğrattı. Küçücük kuvvetiyle kazandığı başarılar karşısında Samanîler kendisine minnettar kaldılar ve resmen tanıyarak Nur bölgesini soydaşlarına yurtluk olarak tahsis ettiler (990 civarı). Hazar denizinin kuzey-doğusundaki yüksek bölgelerde sıkışmış ve açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan Oğuz oymakları, **Selçuk Bey**'in yanına göç etmeye başladılar.

Selçuk'un dört oğlu vardı: **Mikail**, **İsrail** (Yakub anlamında), **Yusuf** ve **Musa**... **Mikail**, bir savaşta atılan bir okla ölünce **Selçuk**

Bey çok üzüldü. Onun iki evladı **Muhammed Tuğrul** ve **Davud Çağrı**'ya iki gözü gibi baktı, yetiştirdi. Daha sonra Samanîler Karahanlılar tarafından yıkılacak, **Selçuk Bey** ölecek, aşiretin başına **Arslan Yabgu** da denen **İsrail Bey** geçecek, Karahanlılar ve Gazneliler arasında sıkışıp kalan, bir onunla, bir öbürüyle savaşan Oğuz kuvvetleri içinden **Tuğrul** ve **Çağrı** sivrilecek ve aşireti devletleşmeye götüreceklerdi.

DANDANAKAN

Selçuklular için aşiretten devlete giden yolu açan, hattâ Oğuzlar için de tarih katında yokluktan varlığa çıkaran savaş... Hani ergenekon mergenekon, masal anlatırlar ya, hikâyedir; Dandanakan'ın arzettiği ruh yanında bir hiçtir. O yüzden biz ergenekoncu değil, Dandanakancı olmuşuzdur! Savaşın ana hatları şöyledir:

Gazneli İmparatorluğu, Selçuklu aşiretinden bıkmış usanmıştır. Onlara yumuşak davranrsa bir dert, sert davranrsa bir dert... Bazen Selçuklu liderlerine resmî görevler verip onları itaat altında tutmak ister; bazen de bütününü kendi topraklarından atmak için üstlerine asker gönderir, mağlub eder, öldürür, esir alır. Fakat bir türlü bu "bela"dan kurtulamaz.

En son **Sultan Mesud** 100 binlik muazzam bir orduyla Selçuklular üzerine gidip, onlardan son kez ve tamamen kurtulmayı hedefler. Heyhat, bu, Gazneli İmparatorluğu'nun sonu değilse de, bütün tarihî önemini kaybedişi olur. Selçuklular'ın başındaki **Tuğrul** ve **Çağrı** kardeşler, kendilerine katılan düzensiz Oğuz birlikleriyle birlikte, imparatorluk ordusuna öyle bir darbe vururlar ki, Gazneliler bir daha belini doğrultamaz.

Bir ânda Horasan bölgesine hâkim olan Selçuklular, derhal bir saltanat kurultayı toplayarak, devletlerini ilân ederler. Ve tarihin akışını değiştiren, Anadolu Türklerinin ataları Oğuzların İslâm bayraktarlığına ve dünya hâkimiyetine yol açan, bir çent tarihidir bu. Sene 1040...

MEHMED TUĞRUL VE DAVUD ÇAĞRI BEYLER

Dandanakan zaferinden sonra, daha önce denenip başarısız olan Selçuklu devleti, resmen ve alenen kurulmuş oldu. Dandanakan muharebesinin ardından Merv şehrinde toplanan saltanat çadırında devletin kuruluşu ile birlikte çok önemli kararlar alındı.

Öncelikle Selçuklu devleti, eski Oğuz geleneklerine uygun olarak, bir "beyler idaresi" olarak düzenlendi. Burada beyler birbirinden bağımsız belli bölgeleri yönetiyor, gerektiğinde birbiriyle yardımlaşıyorlardı. Bazı beyler, diğer bazı beylerden statü olarak üstündü. Selçuklular'da da, genellikle **Tuğrul** ve **Çağrı** olarak bilinirse de; **Mehmed Tuğrul**, **Davud Çağrı** ve amcaları **Musa Yabgu** arasında bir tür eşbaşkanlık / eş hükümdarlık sistemi oluşturulmuştu. Bunlardan **Tuğrul**, eşitlerinden daha üstün olduğu için, devletin asıl hükümdarı o sayılıyordu; ancak diğerlerinin bölgesine ve yaptığı işlere karışma hakkı yoktu.

Selçuk Bey'in ölümünden sonra ortaya çıkan düzen, **Arslan Yabgu**'nun (İsrail Bey) aşirete başkanlık etmesi ve **Tuğrul** ile **Çağrı**'nın da akıncı kuvvetlere komutanlık etmesiydi. **Tuğrul** ve **Çağrı**, amcalarının sözünü dinlerlerse de, pratikte Selçuklu aşireti içindeki konumları ondan üstündü. Amcalarına hiç sormadan gidip Ermeni prensliğini yağmalamaları üzerine, Gazneliler üstlerine saldırırmış, **Arslan Yabgu**'yu esir almışlar, **Arslan Yabgu** esarete ölünce de yerine aşiretin başına diğer amca **Musa Yabgu** geçmişti. Fakat denildiği gibi, pratikte bütün güç, gerek amcaları, gerekse amcaoğulları tarafından bir itirazla karşılaşmaksızın, **Tuğrul** ve **Çağrı** beylerdeydi. Selçuklular devletleşince de ikisi **Musa Yabgu**'dan daha öne çıktılar ve **Tuğrul**, ağabeyi **Çağrı**'dan da bir adım öne çıktı.

Saltanat çadırında alınan kararlar gereği, devletin başşehri Merv'in idaresi **Davud Çağrı**'ya bırakıldı. Tabii sadece orası değil; ilk elde fethedeceği topraklar da ona aidmiş gibi tasavvur edilecek... Bu düzenleme içinde başşehir Merv de bir tür "eşbaşşehir" statüsünde olacaktı. **Musa Yabgu**'nun başşehri Herat ile **Mehmed**

Tuğrul'un başşehri Nişabur (sonra Rey) yine devletin merkezle-riydi. **Tuğrul** ve **Çağrı'nın** üvey kardeşi **İbrahim Yinal** Batı İran'ı, Arslan Yabgu'nun oğlu **Kutalmış** Hazar'ın güneyini, **Çağrı'nın** oğlu **Kavurd** da Kirman bölgesini fethetmek ve yönetmekle görevlendirilmişlerdi. Bunlar, ikinci derecede beylerdi; bildik anlamda valiler değil, bir tür yarı bağımsız idareciler.

Yine Merv'deki çadırdaki alınan karar gereği, Bağdat halifesine mektub yazılarak yeni devletin tanınması istenecek ve kendisine bağlılık bildirilecekti. Halife, şii Büveyhîlerin esareti altındaydı. Fakat yeni kurulan Selçukluları tanımakta tereddüd etmedi. **Mehmed Tuğrul Bey**, kafasına koymuştu ve bizzat üstüne almıştı: İslâm dünyasını Şia işgalinden temizleyecekti. Bağdat'taki Büveyhîleri düşündüğü yoktu: Asıl hedefi, Mısır'a girmek ve Fatımî İmparatorluğuna son vermektir. Batı'daki Berberîlerin bunu yapamayacağı anlaşılmıştı; İslâm dünyası için tek kurtuluş umudu, kuzeyden inen bu vahşi Oğuz boyu kalmıştı. **Davud Çağrı Bey**, bütün Türkistan aşiretlerini itaat ettirmek için doğuya yönelmişti. **İbrahim Yinal**, **Kutalmış**, **Afşin**, **Artuk**, **Erdem**, **Ay-tekîn** gibi ordu kumandanları da, yeni devletin üçüncü büyük hedefi olarak Bizans'ı yıkmak ve Anadolu'yu oradan oraya dolaşıp duran Oğuzlar için yurt yapmak niyetiyle Kafkasya ve Irak üzerinden, iki koldan hücumla kalkmışlardı.

Çağrı Bey, evvela Harezm üzerine yürüdü ve o bölgeyi itaat ettirdi. Oğlu **Alparslan**'ı -ki henüz 14, 15 yaşlarındaydı- Gazneliler üzerine gönderdi ve **Alparslan** Gaznelileri mağlub ederek hemen hemen bugünkü Afganistan topraklarının tamamını aldı. **Çağrı Bey**, gerek Gaznelilerle, gerekse Karahanlılar'la durmaksızın savaşıp onların topraklarını Selçuklulara kattı. Yaşlanmış, hastalanmış, hareket edemez bir hâlde olduğu bir dönemde, bir kalede sıkışan **Tuğrul Bey**'e oğullarını göndererek onu muhakkak bir hezimetten kurtardı. 1060 yılında öldüğünde yerine oğlu **Alparslan**'ı bırakmıştı.

Tuğrul Bey ise batıda evvela itaatsiz Oğuzlar'la uğraştı. Bunları disipline davet etti ise de kendisini dinlemediler. Başlarında **Gök-**

taş, Bektaş, Kızıl, Mansur, Boğa gibi isimler bulunan bu Oğuzlar, kendi başlarına şehirler alıp devletler yıkıyorlar, sonra orada **Tuğrul Bey** adına hutbe okutuyorlardı. Oğuzlar, Selçuklular'ın devletini işittikten sonra akın akın kuzeyden güneye, Aral taraflarından Horasan'a inmeye ve müslüman olmaya başladılar. Ancak bir yerde çok azı kalıyordu. Büyük gruplar hâlinde sürekli hareket ediyorlardı. Bir kısmı Kafkasya'ya girip Ermeni krallıklarını yağmaladıktan sonra Erzurum ve Bayburt yörelerine yerleşttiler. Bir kısmı güneyden Irak'a, oradan Musul üzerinden Diyarbakir yöresine çıktılar. Yine büyük bir kalabalık Suriye'ye yerleşti ki, Batılılar'ın "Türkiye" adını verdikleri ilk coğrafya burası oldu.

Tuğrul Bey de bunların arkasından Anadolu üzerine yürüdü. Önce **Kutalmış** ve **İbrahim Yinal**'ı Anadolu'nun fethiyle görevlendirdi. **Kutalmış**, 1045'te Gence yakınlarında, **İbrahim Yinal** da 1048'de Hasankale'de Bizans ordusunu bozguna uğrattı. Gürcü ve Bizans birliklerinin karşı saldırısının ardından, 1050 dolaylarında **Tuğrul Bey** bizzat Doğu Anadolu üzerine yürüdü. Selçuklular ve Kürdler ilk defa bu yürüyüş sırasında münasebet kurdular. Revvadî Kürd beyi **Ebu Mansur** ve Mervanî hükümdarı **Nasirüddeve** itaat bildirdi ve Mervanîlerin asker ve erzak desteğiyle **Tuğrul Bey** Bizans kuvvetlerini püskürterek Malazgirt önlerine kadar geldi.

Selçuklular'ın güçlenmesi şiî Büveyhîleri panikletmişti. Bağdat'tan **Tuğrul Bey**'e sürekli "gel bizi kurtar" çağrıları geliyordu. Büveyhîlerin başkomutanı **Arslan Besasirî**'nin davranışları da **Tuğrul Bey**'i kızdırıyordu. **Tuğrul Bey** Büveyhîler üzerine yürüyünce, **Besasirî**'nin Türk olan askerleri ona kılıç çekmediler. Ve **Tuğrul Bey**, 1055 yılında muhteşem merasimlerle Bağdat'a girdi. Büveyhî hükümdarı **Firuz** ve halife **el-Kaim** itaatlerini bildirdiler. **Tuğrul Bey**, Büveyhî devletine son verdi, halifeden "**Doğunun ve Batının Sultanı / İslâm Dünyasının Sultanı**" lakabını aldı. "**Halifenin ortağı**" diye tanındı. Ancak başkomutan **Besasirî**, Selçuk-

lulara zarar vere vere Mısır'a kaçmış, Fatimîlere sığınmıştı. **Tuğrul Bey**, Bağdat'ta, Fatimîleri yıkacağını ve İslâm dünyasını şî' esaretinden kurtaracağını açıkladı.

Çok kısa bir süre içinde, **Muhammed Tuğrul** ve **Davud Çağrı** önderliğinde, Selçuklu aşireti büyük bir imparatorluğa dönüşmüştü. Ancak hanedan üyeleri arasında taht kavgaları da başlamakta gecikmedi. İlk önce **Tuğrul Bey**'in amcaoğlu **Resul Tekin**, Basra, Ahvaz ve Şiraz yöresinde isyan etti. Selçukluların Kürt komutanı **Hezaresb**, bu isyanı bastırdı ve **Resul Tekin**'i tutukladı. Onun ardından Musul'da **İbrahim Yinal** ayaklandı. Fatimîler, **Besasirî** aracılığıyla kendisini ayartmış ve sultan olursa onu tanıyacaklarını söylemişlerdi. **İbrahim Yinal**, **Tuğrul Bey**'i az sayıda askerle yakalayıp Hemedan'da sıkıştırdı. Kaleye sığınan **Tuğrul Bey**, aylarca güç ânlar yaşadı. Daha sonra **Çağrı**'nın oğullarının yardımı gelmesiyle **İbrahim Yinal**'ı mağlub etti ve yakalayıp boğdurttu.

Aynı ânda **Besasirî** Fatimîler adına Bağdat'a saldırmıştı. Bağdat düştü, 1059 yılı içinde camilerinde Fatimî halifesi adına hutbe okundu. Aynı yılın sonunda **Tuğrul Bey** ikinci defa Bağdat'a yürüdü. Onun geldiğini duyan **Besasirî** ailesini alarak savaşmadan Bağdat'ı terketti. Onun ayrılışından sonra Bağdat'ta şî' halk ile sünnî halk arasında büyük boğazlaşmalar çıktı ve Bağdat harabeye döndü. **Tuğrul Bey** Bağdat'a girip asayiş sağladıktan sonra **Porsuk**'u oraya şahne (emniyet amiri) tayin etti ve şehir yeniden imar edildi. Bunlarla aynı ânda Arslan Yabgu'nun oğlu **Kutalmış** da isyan etmiş, Azerbaycan taraflarında büyük gaileler çıkarmış, diğer isyanlar bastırıldıktan sonra o da bastırılmıştı. Peşpeşe bu isyanlar olmasaydı, hiç şübhesiz **Tuğrul Bey**, Mısır'a yürüyecekti.

Sonunda yorgun ve bitkin bir şekilde Rey şehrine çekildi. Aklına ölen eşi **Altun Can Hatun**'un vasiyeti geldi. **Altun Can Hatun**, "ben ölünce Halifenin kızıyla evlen!" diye vasiyet etmişti. Halifenin kızını kendine istedi. İlk evliliğinden çocuğu olmamıştı, bu sefer olmasını diliyordu. Maceralı bir düğünle halifenin kızı **Seyyide Hatun** ile evlendi. Ancak 70 yaşına varmıştı, çocukluğundan

bu yana hayatı at üstünde ve savaşlarda geçmişti. Nitekim henüz zifafa bile ermeden, kalbi hayata yenik düştü (1063).

ALTUN CAN HATUN

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun ilk sultanı **Tuğrul Bey**'in hanımı... Ama ne hanım; atına atlayıp, kılıcını sıyırıp, binlerce askeri peşine takıp savaşlara girdiği, düşmanları bozduğu vaki... Bağdat'tan adam toplayıp Hemedan'a savaşmaya gittiği malum.

Gerçi ergenekoncular, onun hakkında yazdıklarında biraz şişirmişler olayı ama olsun, hiç konuşulmamasından iyi; onlar eğrisini söylesinler de doğrultması kolay:

Efendim, Hemedan'da **Tuğrul Bey**'i **İbrahim Yınal**'ın kuşatmasından kurtaran **Altun Can Hatun** değil, **Çağrı**'nın üç oğlu **Alparslan**, **Kavurd** ve **Yakutî**'dir!

MUHAMMED ALPARSLAN

Tıpkı **Tuğrul** ve **Çağrı** beylerin, daha sultan olmadan Selçuklu ailesi içinde seçkinleşmeleri ve bir nevi "tabiî sultan" olmaları gibi, **Muhammed Alparslan** da henüz onlar hayattayken seçkinleşmiş ve bir nevi "tabiî veliaht" olmuştu. Fakat **Tuğrul Bey**, ölmeden önce onu değil de, **Çağrı** beyin diğer oğlu **Süleyman**'ı yerine tayin etti. **Tuğrul Bey**'in ölümünde vezir **Amîdülmülk**, **Süleyman**'ı tahta çıkardı.

Bunu Selçuklu hanedanı kabul etmedi. **Kutalmış** ve **Alparslan**, **Süleyman**'ı tanımayacaklarını açıkladılar. Hanedanın diğer üyeleri **Erbasan** ve **Erdem**, kendi bölgelerinde **Alparslan** adına hutbe okutmaya koyuldular. Durum giderek karışık bir hâl almaya başlamıştı. **Kutalmış**, **Süleyman**'ın zayıflığından istifade Rey üzerine yürüdü, onu devirdi ve kendini sultan ilân etti. Aynı ânda doğuda da asıl kendisinin sultan olması gerektiğini düşünen **Musa Yabgu** ile bir emir isyan ettiler.

Alparslan, önce asi emiri derdest etti, akabinde amcası **Musa Yabgu**'yu yenerek esir etti. Ardından amcaoğlu **Kutalmış** üzerine yürüdü ve onu da mağlub ederek Rey şehrine girdi ve **Tuğrul Bey**'in tahtına oturdu. Vezaret görevine de -Amîdülmülk'ü azle- derek- ünlü vezir **Nizamülmülk**'ü getirdi. Böylece Selçuklu İmparatorluğu ilk defa tek elde toplanmış bulunuyordu. Karışıklığın son bulması, İslâm dünyasında sevinçle karşılandı. Dört mezheb büyükleri, itirazlar ve tereddütler sonunda Selçuklular'ın adaletle hükmedeceklerine ikna olmuşlar ve onlara biyat etmişlerdi. Halife **el-Kaim**, Bağdat'ta **Alparslan** adına hutbe okutmuş ve onun tüm müslümanların sultanı olduğunu İslâm âlemine ilân etmiş, kendisine de bir menşur ile kılıç kuşatmak üzere elçisini göndermişti.

Alparslan, isyanları bastırdıktan sonra, evvelemirde Kafkasya'ya yürüdü. Zira buradaki Ermeni ve Gürcü prenslikleri, hristiyan dayanışması içinde Bizans'a destek veriyor ve kütleler hâlinde gelen Oğuzların Anadolu'ya girmelerini engellemeye çalışıyorlardı. **Tuğrul Bey**'in Malazgirt'i kuşatıp daha ileri gidememesinin bir sebebi kışın bastırmasıysa, diğer sebebi de Ermeni çetelerinin sürekli baskınlarıydı. **Alparslan** önce Azerbaycan'daki Lori Ermeni Prensligini dize getirdi. Ardından Gürcüler üzerine yürüdü, onlar da teslim oldular. Bölgenin merkezi durumundaki Ani şehrini kuşattı ve Bagrat hanedanını yıktı. Zafer, İslâm dünyasında büyük sevinçle karşılandı ve halife **Alparslan**'a "*ebu'l-feth*" ünvanını verdi (1064).

Ani fethedildikten sonra **Alparslan**, yeni bir iç gaileyle uğraşmak zorunda kaldı. Kardeşi **Kavurd** -Kirman valisiydi-, Selçuklular adına Şebankâre hanedanının hükmettiği Şiraz'a saldırarak, oranın valisi **Fazluye**'yi şehirden çıkardı. **Alparslan** Şiraz'a yönelince **Kavurd** af diledi ve şehri **Fazluye**'ye iade etti. Bunun üzerinden iki yıl geçmeden, **Alparslan**'ın oğlu **Melikşah**'ı veliaht tayin etmesini kabul etmeyen **Kavurd**, bir kez daha ayaklanacak, bir kez daha mağlub edilecek, bir kez daha af dileyecek, bir kez daha af-

fedilecek ve bir kez daha Kirman valiliğine iade edilecektir. Tabii ki, Büyük Selçuklu İmparatorluğu dağıldıktan sonra, kendi soyundan gelenlerin Kirman Selçukluları'nı kuracağı günleri görmeyecektir.

Alparslan ikinci büyük dış seferini Türkistan üzerine yaptı. Kıpçakları mağlub ettikten sonra, onları ve Aral gölünün kuzeyindeki -bugünkü Kazakistan toprakları- yaşayan tüm Türk kavimlerini itaat altına aldı. Böylece babası **Çağrı**'nın yarım kalan işini tamamlayıp, ardından Cend şehrine geçti ve büyük dedesi **Selçuk Bey**'in kabrini ziyaret etti. Oğlu **Melikşah** bu sırada 11-12 yaşlarına gelmişti ve onu Karahanlı sultanının torunu **Terken Hatun** ile evlendirdi. Gazne hükümdarının kızını diğer oğlu **Arslanşah**'a aldı ve böylece bu iki devletle de akrabalık kurdu. **Melikşah**'ı veliaht tayin etti ve İsfahan ile Şiraz yörelerinin valisi olarak görevlendirdi. Diğer oğulları **Arslanşah**'a Merv'i, **Toganşah**'a Herat'ı, **Arslan Argun**'a Harizm'i, **İlyas**'a Toharistan'ı, **Ayaz**'a Belh'i verdi.

Bu arada **Gümüştekin**, **Ahmedşah**, **Afşin** gibi Selçuklu komutanları Anadolu içlerinde, Bizans kuvvetleriyle vuruşa vuruşa ilerlemeye devam ediyorlardı. **Afşin Bey**, kısa bir süreliğine Kayseri'yi ele geçirmiş, bazı bağımsız Oğuzlar 10 gün kadar Sivas'a hükmetmiş, başka bir grub Konya'yı ele geçirmiş, **Afşin Bey** Eskişehir'e kadar gelmiş ve Ege bölgesini vurmaya başlamıştı. Sultanın ise bütün dikkati, Anadolu'dan ziyade Suriye'deydi. O, babasının yarım bıraktığını tamamladığı gibi, amcasının yarım bıraktığını da tamamlamak ve Fatimî devletini tarihten silmek istiyordu. Bu arada Fatimîlerde iç karışıklıklar almış yürümüş, Fatimî veziri **Alparslan**'a gizlice haber göndererek, Mısır'a geldiği takdirde bütün imparatorluğu kendisine teslim edeceğini belirtmişti.

Bunun üzerine **Alparslan**, 1070 yılının Temmuz ayında Suriye seferine çıktı. Malazgirt ve Erciş kalelerini zabtettikten sonra Mervanî topraklarına girdi. Orada Mervanî hâkimi **Nizamüddeve** ile kardeşi **Said** arasındaki anlaşmazlığı giderdi. **Alparslan**,

1070 yılı Ekiminde, Diyarbekir'den Urfa'ya geçti ve şehri kuşattı. Şehri **Bulgar Basil** adında biri yönetiyordu. İki ay süren kuşatma sonunda **Alparslan**'a 50 bin dinar vererek kendisini yerinde bırakmaya razı etti. Sultan buradan Haleb şehrine geçti. Şehre nezaret eden Hamdanî emirini huzuruna çağırttı. O ayak direyince de şehri kuşattı. Sonunda emir, annesiyle birlikte Sultan'ın huzuruna çıkarak diz çöktü ve **Alparslan**, bir çoklarını olduğu gibi onu da bağışladı.

Alparslan Haleb'ten Mısır'a yürümek, kış mevsiminde orayı almak ve orada kalmak emelindeydi. Ne var ki o yola çıkmadan, Bizans'tan gelen elçi heyeti kendisine ulaştı. Ahlat, Malazgirt ve Erciş'in Bizans'a iadesini istiyorlardı. Balkanlar, Bitinya, Kapadokya, Kilikya, Pontos gibi bölgelerden gelen askerlerle oluşturulmuş, Bulgar, Slav, Alman, Frank, Gürcü, Ermeni, Hazar, Peçenek, Uz ve Kıpçak birlikleriyle takviye edilmiş, **Romen Diyojen**'in komuta edeceği dev bir ordunun Selçuklu topraklarına gireceğini haber veriyorlardı. Dahası Bizans ordusu Mart 1071'de Konstantiniye'den yola çıktı ve Sivas'a ulaştığında, artık âdet edildiği üzere şehirde bir Ermeni katliamı yaptı.

Bunun üzerine **Alparslan**, Fatımîleri yıkmak fikrini askıya alarak Haleb'den geri döndü. Ahlat'a ulaştı ve orada yeni ve genç bir ordu kurdu. Bu orduya, **Süleymanşah**, **Mansur**, **Gevherayin**, **Por-suk**, **Bozan**, **Savtekin** gibi ünlü Selçuklu komutanları hükmediyordu. Muhtemelen Güneydoğu Anadolu bölgesinde yerleşmeye çalışan **Artuk** ve **Tutak** ile onlara bağlı Oğuz grupları da katılmışlardı. Mervanîlerin, dolayısıyla Kürdlerin bu orduya katkıda bulundukları bilinmekle birlikte, ne ölçüde katkıda bulundukları tartışma konusudur. Bazı kaynaklara göre, bu katkı, tahminlerin üzerindedir. Fakat Selçuklular'ın o sıradaki mevcudu da net rakamlar hâlinde ortada değildir.

Bu büyük savaşın haberi, bütün Hristiyan âlemine olduğu gibi, bütün İslâm âlemine de ulaşmıştı. İslâm dünyası, muhtemelen Hristiyan dünyası da olduğu gibi, **Alparslan** ve ordusunun zaferi

için dua ediyordu. 1071 yılının Ağustos ayında, iki ordu Malazgirt ovasına doğru karşılıklı ilerlerken, **Muhammed Alparslan**, şahsiyetindeki bütün haşmet renklerinin görüneceği, kendisine tarihin en büyük kumandanlarından biri payesini kazandıracak olan, en büyük savaşına hazırlanıyordu. O, tıpkı **Fatih**'in, ne yapmış olursa olsun, aslen İstanbul'u fethetmek için dünyaya gelmiş olması gibi, bu zafer için dünyaya gelmişti.

MALAZGİRT MEYDAN MUHAREBESİ

Bazı şeyler vardır, fazla konuşmaktan bıkkınlık getirir, değerini kaybeder, bu da onlardan biridir. Bununla ilgili yorumlarda birisinin şöyle dediğini görüyoruz: "Bu muharebeyi en çok ülkücüler konuştuğu için, ülkücü olmayan bizler, onlara aid ve bizce konuşulması gerekmeyen bir şey zannediyoruz"... Her mevzuda da bu böyledir; bir mevzuda birileri çok konuşunca sanki mevzunun kendisi de onlara aitmiş izlenimi uyanır.

Böyle olunca tarihe bakışta iki türlü (belki türevleri de vardır) yanlışlık doğuyor: Bir, tarihi laikleştirme gayreti; iki, tarihi şovenleştirme gayreti... Bunların ikisi de İslâm tarihine bakışta, zorlama ve anlayışsızlık üreten kalıplardır. Nitekim bu iki sınıf da, **Alparslan**'ın müslüman adının "**Muhammed-Mehmed**" olduğunu hiç söylemedikleri gibi, Malazgirt Muharebesinin bir Hristiyan-Müslüman savaşı ve bunların en büyüklerinden biri olduğunu da saklamaya çalışırlar.

Son yıllarda Malazgirt hakkında yine bir tartışma var: Malazgirt, Uzlar ve Peçeneklerin saf değiştirmesiyle mi kazanıldı, Kürdlerin katılmasıyla mı? Bunların ikisi de verimsiz tezler olabilir. Uzlar ve Peçeneklerin saf değiştirmesi de, Kürdlerin katılması da, savaşın sonucu hakkında abartıldığı kadar büyük bir etkiye sahip olmayabilir. Ama birincisi hâkim ideoloji tarafından savunulduğu, ikincisi ancak muhalif kesimlerce ileri sürüldüğü için, ikincisi daha sempatik geliyor. Kaldı ki, özellikle Peçeneklerin ne

ölçüde saf değıştirdiğı çok tartışmalıdır. Bizans tarihçilerinin tesbitleri, onların Bizans bayrağına sadakatlerini öven satırlarla doludur.

Evet, Türk tarihinde böyle Türkçü-Turancı bir mantık yoktur. Nitekim Hazarlar, Kıpçaklar vs bazı Turanî gruplar da bu savaşta Bizans saflarındaydı ve saf değıştirmediler. Halbuki Ermeniler, Bizans ordusuna resmen ihanet ettiler. Belki savaştan hemen önce Sivas'ta bir Ermeni katliamı yapıldığı içindir, bilemiyoruz. Fakat bu savaşta Ermenilerin saf değıştirmesi, daha doğrusu bu savaştan sonra Ermenilerin Bizans'tan çok Türklerin yanında yer almaya başlaması, yine şoven tarihçilerin, tıpkı "Kürd katkısı" gibi, saklamaya çalıştığı bir gerçektir. Halbuki Ermeniler, İstanbul'un fethinde de **Fatih**'in yanındaydılar ve fetihden sonra onun tarafından ödüllendirildiler, Rumlarla eşit seviyeye çıkarıldılar.

Malazgirt, evet, tarihî hristiyan-müslüman savaşlarının büyüklerinden biridir. Bizans'ın bu savaşa, imparatorlarıyla birlikte çıkması, 100 binden 500 bine kadar değışen rakamlarla telaffuz edilen mevcudu, **Alparslan**'ın ise alelacele tedariklediğı, 13 binden 50 bine kadar rakamlarla telaffuz edilen ordusu... Bizanslılar bu savaş için gereken bütün Hristiyan âyinlerini yaptırmıştır. **Alparslan**'ın barış teklifine, **Diyojen**, "müzakerelere Rey'de başlarız, kahvaltımı Hemedan'da yapacağım, İsfahan'da fiskimi yudumlayacağım" şeklinde alaycı bir cevap vermiştir. Bizanslıların niyetinin bugünkü İran ve Irak topraklarındaki İslâm varlığını da ortadan kaldırmak olduğu anlaşılıyor. Nitekim savaşın pek konuşulmayan sonuçlarından biri de, Bizans'ın müslümanlar üzerine Malazgirt'te son büyük hamlesini yapmasından çok kısa bir süre sonra, Hristiyan dünyasının yeni bir çare olarak Haçlı Seferlerini başlatmasıdır.

Bizim çıkardığımız anlam, bu savaşı kazandıran en önemli âmin, ne şu, ne bu, bizzat **Mehmed Alparslan**'ın şahsiyeti olduğudur. Bütün ordunun Cuma namazı kıldığı manzara, muhteşem olmalı. Namazdan sonra **Alparslan**'ın askerine yaptığı meşhur

konuşma, daha da ihtişamlı bir manzaranın doğmasına sebep olmuş olmalı:

"Biz ne kadar az olursak olalım, düşman ne kadar çok olursa olsun, bütün İslâm âleminin minberlerde bizim için dua ettiğini unutmayınız" demiştir. *"Bizim için iki zaferden biri: Ya şehid oluruz, ya gazi-muzaffer"* demiştir. *"Dönmek isteyen hemen geri dönsün, onları bekleyen dünyada da ahirette de zillettir"* demiştir. *"Benimle gelenler ise ya cennete, ya ganimete kavuşacaklardır"* demiştir. Dönen olmamıştır. Hele onun okunu bir kenara bırakıp, kılıç ve gürzünü eline alması, atının kuyruğunu kendisinin bağlaması ve *"Bugün aranızda bir sultan yoktur, ben de sizin gibi bir neferim"* diyerek öne atılması, askerini bütünüyle coşturmuş olmalı.

Bu konuşmaları dinleyen ordunun içinde bulunan bir asker olmayı bir ân için hayâl etmeye çalışalım: Herhalde hiçbir asker için orada olmaktan daha şerefli bir şey olamazdı... **Stephan Zweig**'ın dediği gibi, tarihte *"yıldızın parladığı ânlar"* dan biriydi bu. "Cumaya gittim gelicem" dercesine, Cumadan sonra başladı ve akşam namazına gelindiğinde her şey bitmişti. Koskoca Bizans ordusu perişan olmuş, imparator esir düşmüş, İslâm âleminde bayram ilân edilmişti.

İslamcı Dergiler Projesi

MELİKŞAH

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun üçüncü sultanı... Onun sultanlığı, kendisinden sonra Doğu'da ancak Moğollara ve **Timur**'a nasib olacak "büyük hükümdar" örneğinin bütün alâmetlerini taşır. Büyük amcası **Tuğrul** ve babası **Alparslan**, büyük kumandanlardı, belki şahsî değer olarak **Melikşah**'tan üstün yönleri vardı; ama onun kadar parlak bir ihtişama hükmetme imkânları olmadı. **Alparslan** ve **Melikşah**, eğer benzetmek kabilseniz, **Yavuz** ve **Kanuni** gibiydi.

Malazgirt zaferinden sonra Selçuklu İmparatorluğu, gerçek bir imparatorluk ihtişamına kavuşmuştu. Fakat **Alparslan**'ın bunun

hemen ardından çıktığı Karahanlı seferinde suikaste uğrayarak şehid olması, Selçuklu bünyesinde bir sarsıntıya sebep oldu. 17-18 yaşlarındaki **Melikşah**, tartışmasız sultan ilân edilirken, Karahanlılar ve Gazneliler, Selçuklu topraklarına hücum ettiler. Bu yetmezmiş gibi, defalarca isyan edip affedilen **Kavurd** bir kez daha ayaklandı. **Melikşah** ilk önce bu pürüzü halletti. Amcası **Kavurd**'u yakalayıp yay kırıışıyle (saltanat kanı akmaması için) boğdurdu. İki oğlunun da gözlerine mil çektiirdi. Bunun ardından hilafet tarafından resmen sultan olarak tanındı.

İkinci iş olarak **Melikşah**, Karahanlılar üzerine yürüdü ve Gaznelilere ordu gönderdi; her iki devleti de yola getirdikten sonra, Anadolu ve Suriye'nin fethi için beyler görevlendirdi. Kutalmış'ın oğlu **Süleymanşah**'ı Anadolu'nun fethine nasbetti ve onu hareketlerinde müstakil bıraktı. Kezâ Suriye'ye **Atsız** ve **Şöklü**'yü gönderdi. **Atsız**, Fatımîler'den Remle ve Kudüs'ü aldı. Ardından Şam'ı ele geçirdi. Mısır'ı almak için güneye indiyse de Fatımî ordusu karşısında büyük bir bozguna uğradı. Bunun üzerine **Melikşah**, Suriye'yi kardeşi **Tutus**'a ikta etti. **Artuk Bey** ise Loristan ve Bahreyn'deki Karmatîleri kırdıktan sonra Necid, Umman ve bütün Doğu Arabistan'ı fethederek hutbelerin Abbasî halifesi ve Selçuklu sultanı adına okunmasını sağladı.

Kürdler, her ne kadar **Tuğrul Bey** zamanından beri Selçuklulara itaat etmişler ve müstakil faaliyet gösteriyorlarsa da, gerek başbozuk Türkmen saldırılarından, gerekse birbirleriyle olan taht kavgalarından çok çekmişlerdi. Ayrıca bazı Kürd bölgelerini yöneten Arab idarecilerle aralarında sık sık çatışmalar çıkıyordu. Bölgede karışıklıklar artınca, Abbasî halifesinin de teşvikiyle **Melikşah**, **Artuk**, **Çubuk** ve **Gevherâyin** beyleri bölgeye gönderdi. Bu kuvvetler bölgedeki Arab yöneticileri temizlerken Mervanî hükümdarı **Nizamüddeve**, önce **Melikşah**'a yalvardı ve sonra direnmeye kalktı. Halbuki Diyarbekir halkı, kendisinden bıkmıştı. Şehirde Selçuklular lehine çıkan isyan sonucu, Selçuklu kuvvetleri kolayca girerek buradaki Mervanî devletine son verdiler.

Melikşah, bundan sonra Musul'daki bir fitne üzerine yürüdü ve orayı aldı. Horasan'da kardeşi **Tekiş** isyan edince, doğuya yöneldi ve onu bastırdı. Ardından Suriye'deki karışıklıklar üzerine Suriye üzerine yürüdü. Haleb'e girdikten sonra Lazkiye emiri, şehri kendisine sundu. Urfa'yı fethetmekle görevlendirdiği **Bozan** da, oradaki Bizans ve Ermeni kuvvetlerini mağlub ederek şehri fethetti (1087). Daha sonra **Melikşah**, **Süleymanşah**'ın fethetmiş olduğu Antakya'ya girdi. Orayı **Yağısıyan**'a bırakarak, Akdeniz'e kadar yürüdü. Bundan sonrası, **Urfalı Mateos** olarak bilinen ünlü tarihçi -Ermeni papazı- tarafından muhteşem bir üslubla anlatılmaktadır:

Melikşah, Akdeniz'e dönerek, imparatorluğun babası zamanından çok daha geniş bir sahaya yayılmış olmasından dolayı Allah'a şükreder. Kılıcını çekerek üç defa denize daldırır ve çıkarır. Sonra kaftanını çıkararak yere serer ve üzerinde namazını kılar. Yanındakilere denizden kum almalarını emreder ve onu Merv'e götürüp babası **Alparslan**'ın kabrine serpmelerini emreder: *"İşte çocuk olarak bıraktığın oğlun, Hind denizinden Akdeniz'e bir dünyaya hükmediyor!"*

Melikşah, oradan Bağdat'a geçer ve büyük bir törenle karşılanır. Kızı **Mehmelek Hatun**'u halife **el-Muktedî** ile evlendirir. Daha sonra İsfahan'a gider. Karahanlıların gâile çıkarması üzerine, 1088 yazında Türkistan seferine çıkar. Buhara ve Semerkand'ı aldıktan sonra Karahanlılar yola gelir. Bu sefer Çiğil kavmi ayaklanır. Onların üzerine de gider ve Çin hududuna kadar tüm Türk kavimlerini itaat ettirir. Ondan sonra ikinci defa Bağdat'a varır (1092). Suriye meliki **Tutuş**, Haleb valisi **Aksungur** ve Urfa valisi **Bozan** da Bağdat'a davet edilirler. Bu üç kumandanı, Selçuklu devletinin kuruluşundan beri en büyük hedeflerinden biri olan Mısır'ın fethi ile görevlendirir. **Gevherâyin** ve **Çubuk** beyleri de Yemen ve Aden'in fethine gönderir. Bunlara **Yarı** . . . **şek**'in kuvvetleri de katılır ve öncelikle, yıllardır kâh Selçuklu-Abbasi, kâh Fatimî tesirine giren, sürekli el değiştiren Hicaz'ı

(Mekke ve Medine) Fatımîlerden temizlerler. 1092 yılında Yemen de bir Selçuklu vilayeti olur. Ancak Mısır işine bir türlü sıra gelmeyecektir.

Melikşah Bağdat'tadır, belki niyeti orada kalmak, başşehri Bağdat yapmak, halifeye doğrudan yakın olmaktır. Fakat Bağdat, fitne-nin, fesadın da yatağı durumundadır. Evvela **Melikşah** ile ünlü veziri **Nizamülmülk**'ün araları açılır. Şiddetli bir tartışmaları geçer. **Melikşah** oradan ayrılır ve bir batınî suikast düzenleyerek **Nizamülmülk**'ü öldürür. Sultanın karısı **Terken Hatun**, çağın **Hürrem**'idir. **Nizamülmülk**'ten nefret eder. Ama hadisede kimin ne ölçüde parmağı olduğu meçhul kalır. **Melikşah**, oğlu **Berkyaruk**'u veliaht tayin etmek isterken, **Nizamülmülk**'ün ölümü üzerine **Terken Hatun**'un adayı **Mahmud** veliaht olur. Bu arada halife **Muktedî** de **Melikşah**'ın kızı Mehmelek Hatun'dan olma oğlu **Cafer**'i veliaht yapmak peşindedir. Bunu duyan **Melikşah** çok öfkelenir. Halifeden derhal Bağdat'ı terketmesini ister. Halife on gün müsaade ister. On günün dolmasına bir gün kala, **Melikşah**, yediği av etinden zehirlenerek ölür. Böylece Selçuklu İmparatorluğuna altın çağını yaşatan **Nizamülmülk** ve **Melikşah**, kimin sebep olduğu belli olmayan iki şüpheli ölümle ortadan kalkmış olur (1092).

Melikşah zamanı, her yönüyle büyük bir devirdir. Çin'den Yemen'e kadar yayılan bu devâsâ imparatorluk, içten de her yönüyle mamur hâle getirilmiştir. Vezir **Nizamülmülk**, ülkeyi baştanbaşa eğitim kurumlarıyla donatmıştır. Hattâ eğitime ayrılan bütçenin askerî harcamalara ayrılan bütçeden daha fazla olduğu, tarihten bugüne, bizim bildiğimiz tek örnek Selçuklu İmparatorluğu'dur. Bu konuda **Melikşah** ile **Nizamülmülk** arasında tartışma çıkınca, **Nizamülmülk**, ünlü cevabını vermiş, "*senin ordun önündeki kaleyi fethederse, benim ordum (eğitim ordusu) bütün bir yarınları fetheder*" demiştir. **Nizamülmülk**'ün kurduğu ve adına *Nizamiye Medreseleri* denilen üniversiteler bir çok büyük şehire yayılmıştı. Bunlardan en ünlüsü olan Bağdad Nizamiyesi'nin başında ise bir

fikir devi, **İmam-ı Gazalî** vardı. Yine **Ömer Hayyam**, asıl ilme hizmetini **Sencer** devrinde verecek olmakla birlikte, bu devrin bir simasıdır ve **Melikşah** döneminin büyüklüğünü anlatmaya ayrıca şahidlik ederler.

NİZAMÜLMÜLK

Eğitim tarihinde **İmam-ı Azam**'dan sonra gelen en önemli isimdir. Dikkat edilirse, "eğitim tarihinde" diyoruz, "İslâm eğitim tarihinde" demiyoruz. Zira bir branş olarak eğitim-öğretimde, İslâmiyet başlıbaşına bir çığır açmıştır. Bunun da ilk mükemmel örneği, **İmam-ı Azam Ebu Hanife**'nin kurduğu İslâm hukuk okulu'dur. Yurt ve burs gibi buluşlar, her ne kadar **Nizamülmülk**'e bağlanıyorsa da, hayır, bunları ilk getiren **İmam-ı Azam** olmuştur. O, bursu da karşılıksız verir ve bunu finanse etmek için ticaretle uğraşırdı. **Nizamülmülk** ise devletin parasıyla finanse etmiştir.

Bugün "üniversite" dediğimiz müessese, başlıbaşına bir İslâm buluşudur. Abbasîler döneminde ilk üniversiteler ortaya çıkmıştı. Bunlar Ortadoğu'da olduğu gibi, Endülüs'te de yayıldı (çok sonraları Avrupa'ya geçecektir.) Fatımîlerin kurduğu **el-Ezher**, bu geleneğin şia doktrini çerçevesinde bir devamıdır. Fakat belki asıl "üniversite" denmeye layık hamle ve bunun ilk örneği, Selçuklu veziri **Nizamülmülk**'ün bir çok şehirde kurduğu **Nizamiye Medresesi**'dir. Bu, İslâmî ilimler yanında pozitif ilimler (diyalektik, matematik, geometri) dersleri de veriyordu. Denildiği gibi, öğrencilerin barınma ve eğitim giderleri, devlet bütçesinden karşılanıyordu. Ve bu bütçe, askerî harcamalara ayrılandan daha büyüktü.

Nizamiye medreselerinin kuruluş talimatını **Alparslan**'ın verdiği, ilham kaynağının da **İmam-ı Gazalî** olduğu söylenir. İslâm medeniyeti Abbasîler döneminde büyük bir kültürel atılım yapmış, geçmiş medeniyetlerin eserleri üzerinde yoğun bir tercüme faali-

yeti başlatmış ve İslâmiyetin, kendinden önceki felsefeler ve kültürlerle bir nevi yüzleşmesi sağlanmıştı. Bu yüzleşme sırasında, tabii olarak fikir kargaşaları da doğdu. Bazıları eski Yunan kültürünün, bazıları eski Fars kültürünün, bazıları Babil kültürünün etkisi altına girdi. Bu çığırın sonunda **İmam-ı Gazalî** ortaya çıkarak, bütün bu fikir kargaşası içinde İslâmî bakış açısının ne olması gerektiğini ortaya koydu. Felsefelere, bilimlere, gizli öğretilere ve sanatlara nasıl bakılması gerektiğini örnekletti.

İşte, **Nizamülmülk**'ün kendi adına teşkilatlandığı ve onbinlerce öğrenciden oluşan "eğitim ordusu", bu görüşler çerçevesinde şekillendi. Bu, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat prensiblerinin çeşitli disiplinler karşısında bir tür müdafaası hükmündeydi. **İmam-ı Gazalî** olduğu gibi, **Nizamülmülk** de itikatta Eşarî ve amelde Şafiî idi. Bununla birlikte, Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında ayırım gözetmezdi. Anlatılır ki, **Ebu Nasr** adında bir müderris (profesör) Bağdat Nizamiyesi'nde 1077 yılında Eşarîliğin bütün mezheplerden üstün olduğunu, Hanbelîlerin dar görüşlü olduğunu anlatan dersler vermeye kalkınca, **Nizamülmülk**, tepki olarak vezirleri ve âlimleri yanına toplamış, onlara **Ahmed bin Hanbel**'in faziletlerini anlatan bir seminer vermişti. Denilebilir ki, Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında süregelen kısır çekişmeleri Selçuklular ortadan kaldırdı.

Bunun yanında, Selçuklular'ın şiaya zulmettiğini gösteren bir belge yoktur. Tam aksine **Nizamülmülk**, onların büyüklerinin kabirlerini onartmış ve kendilerine ikramlarda bulunmuştur. Bunda da, herhalde, Büveyhîlerin yaydığı "*bu şii-sünnî meselesi kıyamete kadar sürecek, kimse buna bir çözüm bulamaz*" anlayışı etkili olmuştur. Fakat batınîlere müsamaha etmemiştir Selçuklular; zira onlar, **Allah Resulü**'nün Peygamberliğine ve Kur'an'ın Allah kelâmı olduğuna inanmayıp, "Ali Ali" diye yarı ilah bir masal kahramanı uydurmuşlardır. Daha doğrusu, eski Fars dinlerini bu surette savunmanın avantajlı yolunu bulmuşlardır. **Melikşah** ve **Nizamülmülk**'ün son yıllarında bu batınîler, Alamut

kalesini ele geçirdiler ve ilk olarak, "en büyük düşman" olarak gördükleri **Nizamülmülk**'e suikast düzenlediler.

Şunu da ekleyelim ki, piyasada çokça duyacağınız, **Hasan Sabbah-Nizamülmülk** hikâyelerinin hemen hepsi batınî masalıdır. Bazen yanlarına **Ömer Hayyam**'ı, bazen de **İmam-ı Gazalî**'yi alarak, bu masalları çeşitlendirirler. Bu masalların baş kahramanı **Hasan Sabbah, Nizamülmülk**'ü kâh ölümden kurtarır, kâh ağzının payını verir, minareden atar iner aşağı tutar. Tabî ki hepsi aynı dönemin insanlarıdır. Ünlü din âlimi **Kuşeyrî** de öyle... Devrin en büyük siması ise hiç şübhesiz, Altun Silsile kahramanlarından **Ebu Ali Farimedî**'dir.

Nizamülmülk, Melikşah'ın manevî babası gibiydi. Onu âdeta o büyütmüş, nice düşmanlarından kurtarmış ve devletini örnek bir organizasyona kavuşturmuştu. İktâ sistemini o bulmuş, denildiğine göre tarihte ilk istihbarat teşkilatını o kurmuş, halkın huzur ve adalet içinde yaşamasına o ön ayak olmuştur. Emevîler, Suriye'den Bizans'ı çıkardıktan sonra, Bizans devlet geleneği içinden bir çok unsuru iktibas ettiler. Hattâ ilk defterler Rumca tutulmuştur. Daha sonra Abbasîler, Sasanî sisteminden bazı unsurları iktibas ettiler; meselâ bugünkü "ceo" türü bir "vezir" tayin etmek, bir Sasanî pratiğiydi. Selçuklular gelince, bütün bu sistemler yanında çok daha zengin bir devlet tecrübesinden yararlandılar. Bunların üzerine özellikle Orta Asya Türk geleneğini oturtular. Bunda İslâmî bakımdan bir beis yoktur; zira insanî tecrübe ve pratik, İslâmın malıdır. **Nizamülmülk**'ün ünlü "**Siyasetname**"sinde bütün bu zengin tarih tecrübesini görebilirsiniz; âyet ve hadislerden Çin siyasetine kadar türlü örnekler...

Nizamülmülk hakkındaki eleştiri, onun devlete akrabalarını ve Farsları yerleştirdiği, yâni devleti içten ele geçirmeye çalıştığı ve Fars milliyetçiliği yaptığıdır. **Terken Hatun**'un başını çektiği fitne ile **Melikşah** tarafından böyle suçlandığı ve "**senin hükmün benim kalemimin ucunda**" şeklinde itab edildiği; buna karşılık **Nizamülmülk**'ün de aynı şekilde sert bir üslubla "**ben gidersem**

peşimden sen de gelirsin" diye cevap verdiği söylenir (gerçekten de **Nizamülmülk** öldürüldükten 35 gün sonra **Melikşah** ölmüş veya öldürülmüştür). Bunların doğruluğunu, yanlışlığını bilemiyoruz. O dönemde Bağdat'ta tam olarak neler döndüğünü tarih aydınlatmıyor. Şu var ki, **Nizamülmülk**, gelmiş geçmiş vezirler içinde en büyüklerinden biriydi; ve belki de bunun yanında kötü huyları da vardı. Bu hususta bir şey söylemek imkânsız...

HASAN SABBAAH

Bu kadar abartılmasını hiç şübhesiz Haçlılar tarafından tanınmış ve adamlarının müslümanlara karşı Haçlılarla işbirliği yapmasına borçlu olan kişilik... Halbuki Haçlılar, **Hasan Sabbah**'ın öncüleri olan bir **Babek**'i, bir **Sinbad**'ı, bir **el-Mukanna**'yı tanısaldı, muhtemelen **Hasan Sabbah**'ın adını ilk duyduklarında unuttular.

Bir de son zamanlarda ülkemizde bazı sol grubların idolü oldu, o bakımdan da çok konuşuluyor herhalde. Onda bir "Alevî kahraman" buldular zahir; sabah akşam onun kitaplarını okuyorlar. Bazıları da Suriyelidir felan yazmış onun için. Belki Esad ailesi onun soyundandır!!!

O yönden bakın, bu yönden bakın, Doğuda ve Batıda hakkında üretilen bazı fanteziler dışında, kayda değer bir yönünü göremezsiniz. İslâm öncesi İran toplum kültürüne bağlı bir "kurtarıcı taslağı", bir "mehdilik iddiacısı", bir "reenkarne bozuntusu", hepsi bu... Ve bunun orijinali de değil, bir halkasıdır.

Suikastleri de orijinal değildir. Ondan önce ne suikastler vardı Ortadoğu'da. Bir Haricîler meselâ. Kadınları bile kullanırlardı. **Hazret-i Ali**'ye, **Hazret-i Muaviye**'ye, **Amr bin el-Âs**'a eşzamanlı suikast düzenlemişlerdi. Daha önce **Hazret-i Ömer**'in, üstelik halifeliği sırasında düzenlenen bir suikastle şehid edilmesini hatırlayın... Bu çapta hiçbir eylemi yoktur **Hasan Sabbah**'ın. Bir tek **Nizamülmülk** suikasti vardır. Ondan sonra da adamları, Selçuklu

emirleri elinde kukla olmuşlar, parayı kim basarsa onun adına suikastler düzenlemişlerdir. Bir tür kiralık katil görevi görmüşlerdir.

Bir de bu başlık altında söze her başlayan, **Nizamülmülk** ve **Ömer Hayyam** ile sınıf arkadaşı olduğunu söylüyor. Hangi sınıftan olduğunu da söyleseler tam olacak. 3-B'den mi? Şu arka sırada oturan haylaz mıymış **Hasan Sabbah**?.. Bunları kim, neresinden uyduruyor, anlamak mümkün değil. Ve bazı romanlarda geçiyor. Batılılar çok sever böyle şeyleri. Meselâ "**Ramses**" adlı popüler romana bakın; **Hazret-i Musa**'dan **Homeros**'a ve bilmem kime kadar kimi ararsanız oradadır. Sınıf arkadaşlarıdır! Bahçede top oynuyorlardı, sonra kavga ettiler!

Bu mevzuda **Hasan Sabbah**'ın Mısır'da, *el-Ezher*'de İsmailî eğitimi aldığı rivayeti daha akla yakındır. Belki de almamıştır. Çünkü kendisinden önce bir batınî-İsmailî kültür oluşmuştu; eski Sasanî kültürünün hâkim olduğu İran, Irak, Kuveyt, Bahreyn havalisinde... Bunlar gizli örgütlenmeler olarak mevcuddu. Fatımî devleti bu örgütlenmenin bir sonucuydu. Yine onun sınırları dışında, Arab düşmanlığından ve İslâm düşmanlığından beslenen bu tür bir duygu vardı.

El-Kaddah'tan sonra, muhtemelen İsfahan'da **İbn-i Attas** başa geçti. **Hasan Sabbah** da işte bu dönemin ürünü, belki **İbn-i Attas**'ın adamı, belki ondan sonraki şeftir. Bütün yaptığı, yalçın dağ sırtlarında, ulaşılmaz ve zabtedilmez bir kaleyi ele geçirip batınîlerle doldurmasıdır. Eski devrin imkânları içinde, bir ordu o kaleyi kuşatamaz, ok atsan gitmez, top yok, tüfek yok; tek yapacağın şey, tek tek tırmanmak ve tek tek avlanmaktır. Yemen aşiretleri, bundan çok daha büyük bir direnci, 20. yüzyıl başlarında, topuyla tüfeğiyle kendilerini kuşatan Osmanlı ordularına karşı göstermişlerdir. Hani türküsü var: "*Giden gelmiyor, aceb nedendir?*" Neden olacak; o sarp kaleyi zabtedemiyor ki düzenli ordu; giden avlanıyor, giden avlanıyor... On seneden on seneye üzerine asker sevkedilebilen Alamut, bundan çok daha basit bir direniş öyküsüdür.

Söylenenler ne kadar doğrudur meçhul. Yâni bunlara Haşhaşi denilmesi; haşhaş içirilip sahte cennet gösterilen müridler felan... Batı edebiyatı **Hasan Sabbah**'a ilişkin bu türden hikâyelerle dolu ve bizim solcular da bunları şiddetle reddediyor;

- *Bunlar hep sünnülerin uydurması. Ne haşhaş, ne bonzai'si. Ağzına içki bile koymazdı Hasan. Zenginden alıp fakire verirdi. Topraksız köylülere toprak dağıtmış, sendikasız işçileri örgütlemişti. Zalim Selçukluların zulmüne karşı Alamut'un gezi parkında şaha kalkmıştı!*

Bu tür hikâyelere, gerçeği merak ediliyorsa, doğruluğu ve yanlışlığı aynı ölçüde, yüzde 50 – yüzde 50 diye bakmak mümkündür. Yalnız bunların bir çeşit *ibahiye* olduklarını da bilmek lâzım; yâni helal haram bilmezler, içkisiz meclis kurmazlar...

TERKEN HATUN

İslâm tarihindeki ilk **Hürrem** vakasıdır. Karahanlı hakanının kızı... Bazıları **Melikşah** ile evlendiğinde **Melikşah**'ın dokuz, kendisinin onbir olduğunu söylemişse de, daha ciddi görüşlerde onun yaşı verilmiyor, **Melikşah**'ınsa evlendiğinde 11-12 yaşında olduğu söyleniyor; tahta geçtiğinde 17-18 ve öldüğünde de 37-38... Daha sonra bir kez daha evlenecek sultan.

Henüz **Melikşah**'ın hayatında, ama Bağdat'a geldiğinde, **Terken Hatun**'un bazı entrikalara girdiğini görüyoruz. **Melikşah** ile **Nizamülmülk** arasındaki kavgayı onun ateşlediği anlatılır. Bu iki kudretli kişi peşpeşe ölünce, **Terken Hatun** tam mânâsıyla sahneye çıkar. **Melikşah** öldüğünde, büyük oğlu **Berkyaruk** 14, **Terken Hatun**'dan olma küçük oğlu **Mahmud** ise 5 yaşındaydı. **Terken Hatun**, etrafına para saçarak 15 bin kişilik bir kuvvet oluşturdu. Başta **İmam-ı Gazalî** olmak üzere bütün ulemanın "caiz değildir" fetvasına rağmen, halife **Muktedî**'yi sıkıştırarak 5 yaşındaki oğlunu sultan ilân ettirdi. **Nizamülmülk**'ün adamları, **Berkyaruk**'u İran'a kaçırdılar ve onu desteklediler.

Terken Hatun bununla da kalmadı. Hanedan üyelerinden Yakutî'nin oğlu Gence meliki **İsmail**'e evlenme teklifinde bulundu ve Selçuklu tahtına birlikte çıkmayı vaadetti. Bunun duyan **İsmail** hemen harekete geçtiyse de adamları bu davranışı çirkin buldular ve onu terkettiler. Böylece safdışı kaldı. Fakat **Terken Hatun** bu sefer kuzeyden batıya dönerek aynı teklifi Dımaşk meliki **Tutuş**'a yaptı. **Tutuş** da hemen yerinden fırladı. Ve işte ne olduysa bundan dolayı oldu!

Tacüddeve Tutuş, **Terken Hatun**'la evlenme ve Selçuklu tahtına oturma hayaliyle öyle çılgınca bir koşuya kalkıştı ki, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun temeli olan bütün taşlar yerinden oynadı. Haleb valisi **Aksungur**, Antakya valisi **Yağısıyan** ve Urfa valisi **Bozan** gibi en ünlü Selçuklu komutanlarını kendisine katılmaya zorlayan **Tutuş**, Şam ve Cezire'deki bütün kuvvetleri ezdi. Nusaybin'de en ünlü 20 Arab emirini öldürdü. Bunu Musul Arablarını ezmesi izledi. Ve böylece bütün kahramanların feci şekilde can vereceği, yıllarca sürecektir ve Selçuklu İmparatorluğunu harab edecek bir tragedyaya başladı.

Doğuda **Berkyaruk** sultan olarak tanınıyor, batıda **Tutuş** sultanlık mücadelesi veriyordu. **Tutuş** iki defa İran'a girdi. Bir defasında **Berkyaruk**'u esir dahi ettirdi. Ancak hilafet başşehirinde peşpeşe iki garib ölüm daha oldu. Halife **Muktedî**, istemeye istemeye imzaladığı bir belgenin keduretiyle sekte-i kalb geçirdi ve öldü. Ardından **Terken Hatun**, perde kaytanıyla boğulmuş olarak ölü bulundu (kim tarafından neden öldürüldüğü hiç öğrenilemedi.) **Aksungur** ve **Bozan** gibi kumandanlar, istemeye istemeye katıldıkları savaşta **Tutuş** tarafından öldürüldüler. **Tutuş** da **Berkyaruk**'un adamları tarafından öldürüldü.

En sonunda **Berkyaruk**, duruma hâkim olduysa da, elinde muzafer Türkmen kumandanlarından pek azı kalmıştı. Yıllar süren savaşta herkes ölünce, meydan **Kürboğa**'ya kaldı. **Kürboğa** ki, bu savaşta hem **Terken Hatun** adına, hem **Tutuş** adına, hem **Berkyaruk** adına savaşan tek kişiydi; karakteri her fırsatta saf değişti-

recek derecede gevşekti. O sırada **Birinci Haçlı Seferi**'nin Urfa ve Antakya'ya ulaştığı haberi gelince, **Berkyaruk** müdafaa için onu görevlendirdi. Antakya, Urfa ve hattâ **Tutuş** gibi bir kumandanı kaybettiğinden Suriye bomboş kalmıştı. **Kürboğa**, Urfa'da lüzumsuzca oyalandı ve şehri Haçlılara terketti. Bundan dolayı Antakya'ya Haçlılar'dan bir gün sonra ulaştı. Şehri kuşattıysa da bütün kumandanlarıyla kavga etti ve geri alamadı.

Selçukluları iç savaşta bitab düşmüş yakalayan ve Fatımîlerin de karşılmasına çıkmaktan korktuğunu gören Haçlılar, 1099'da Fatımî topraklarından ilerleyerek kolayca Kudüs'ü aldılar ve şehirde yüzyıllarca unutulmayacak bir Müslüman katliamı yaptılar. İşte **Terken Hatun**'un iktidar hırsı, bu neticeye mâl oldu!

BERKYARUK

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun dördüncü hükümdarı... Ataları kadar büyük işler yapamadı. Yapabilir miydi, bilemiyoruz. Çünkü onun devri iç savaşla geçti. Hükümdarlık kudretini göstermeye fırsat bulamadı. Daha 14 yaşında başa geçmeye hazırlanıyordu ki, üvey annesi **Terken Hatun** belâsıyla karşılaştı. Onu atlatmadan, onunla beraber **Tutuş** belâsı... Tam ikisini de alt etmişti ki, bu sefer doğuda amcası **Arslan Argun** ayaklandı. Bir süre onunla boğuştu.

Bu sırada Haçlılar Antakya yakınlarına gelmişler, batınîler Fars şehirlerini, özellikle de başşehir İsfahan'ı sarmışlardı. Onların üstüne kuvvet göndermeye imkân bulamadı. Zira bu sefer de kardeşi **Muhammed Tapar** ayaklanmıştı.

Kardeşini 1099'dan 1103'e kadar tam beş defa bozguna uğrattıysa da ele geçiremedi. **Muhammed Tapar**, bazı yerleri zabtedip altıncı defa ayaklandığında, **Berkyaruk** artık bu işten usanmıştı. Ona şu haberi gönderdi:

- "Bu kadar kardeş kanı yetmez mi? Tam 12 yıldır iç savaş yaşıyoruz. Düşmanlar her taraftan memleketi kuşattı. Antakya, Urfa,

Trablus, Kudüs hristiyanların eline geçti. Nereyi istiyorsan al, hangi bölgeyi istiyorsan senin olsun, yeter ki bu kan dursun..."

Öyle yaptılar. İki öz kardeş tarafından kurulan Büyük Selçuklu İmparatorluğu, iki üvey kardeş arasında ikiye bölündü. Batı **Muhammed Tapar**'ın, doğu **Berkyaruk**'un hükmüne âmâde kılındı.

Ne var ki, bunun üzerinden bir sene geçmeden, 26 yaşına gelmiş **Berkyaruk**, belki ruhça 76'sına gelmişçesine bitab düştü ve öldü.

MUHAMMED TAPAR

Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun beşinci hükümdarı... **Melikşah**'ın ölümünden sonraki iç savaş sonunda **Berkyaruk** ile Selçuklu ülkesini paylaşmıştı. Fakat bundan çok kısa bir süre sonra **Berkyaruk**'un ölmesiyle birlikte Bağdat'a geldi ve Selçuklu tahtına tek başına çıktı (1104).

Ancak Selçuklu tek sultan elinde bütünleşmek yerine daha da parçalandı. Bu sefer Türkmen beyleri arasında bir savaş alanına döndü. Artık Selçuklu sanki misyonunu tamamlamış gibiydi; beylere o eski idealizmi aşılayamıyordu. Böyle olunca beyler, şahsî hırslarının eline geçiyor, birbirinin yönettiği toprakları elde etmeye uğraşıyorlardı.

Muhammed Tapar, bu durumu düzeltmek için boşuna uğraştı. Beylerine sürekli "İslâm" çağrısı yaptı, onları sürekli biçimde Haçlılar üzerine kışkırttı. İki defa Kudüs'ten Haçlıları atmak üzere ordu kurdu. Ama bu orduyu oluşturan beyler Kudüs'e varmadan birbirlerine girdiler. Bazıları da rakiblerini alt etmek için Haçlılarla işbirliği yapmaktan çekinmedi.

Şimdi kim kızarsa gücenirse gücensin, bir tesbit: Türkmen böyledir. Onu ancak İslâm adam eder ve yüceltir. Fakat o *İslâmî hassasiyet dairesi*'nden çıktığı zaman, nefsanî ve dünyevî istekler peşine düştüğü zaman, ondan kötüsünü bulamazsınız. Dağın yüksekliği kadar uçurumu olur. Türkmen de böyledir: Kendi mi-

zacının zirvesine çıkmazsa, o zirve kadar derin bir uçuruma yuvarlanır.

Gerçi Selçuklu beylerinin hiçbirisi, İslâma olan bağlılıktan dönmедiler. Ancak *İslâmî hassasiyet dairesi*’nden çıkıp, masallarda “birbirini yiyen kavim” olarak anlatılan derekeye düştüler. Haçlılar üzerine gidebildikleri zaman, onlara ancak küçük hasarlar verdirebildiler. Batınîler üzerine gittikleri zaman da onların kökünü kazıyamadılar.

Böylece kargaşalık içinde geçen ve elle tutulur hiçbir gelişmenin olmadığı 14 yıllık saltanatı sonunda **Muhammed Tapar**, hastalandı ve öldü. Belki iyi niyetli bir adamdı, fakat kudretsizdi. Kötülere karşı sadece iyi niyet neye yarar ki? Kötüyü alt edecek olan iyyinin kudretidir.

AHMED SENCER

Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun altıncı ve son büyük hükümdarı... Aslında Büyük Selçuklu tahtına geçen **I. Mahmud**, **II. Mahmud**, **II. Melikşah** gibi başkaları da var, toplam 9 mudur, 10 mudur; ama diğerleri çok kısa süre başta kalabilmişler ve pek bir icraatları olmamış. Onun için, **Tuğrul** ve **Çağrı** beyler, **Alparslan**, **Melikşah**, **Berkyaruk**, **Muhammed Tapar** gibilerin ardından **Ahmed Sencer** gelir.

Emevîler ve Abbasîlerin ardından ilk büyük İslâm imparatorluğudur Selçuklular. **Sencer** de bu imparatorluğun en büyüklerinden olmasa da, hatırı sayılır, tarihte iz bırakmış isimlerinden biri... Onu en önce iki büyük dostu ile analım: Bunlar, **İmam-ı Gazalî** ve **Ömer Hayyam**’dır; biri fikirde, diğeri şiirde iki dev, iki çağır açıcı... Belki bunların üzerinde ayrıntısıyla durmak gerekir; özellikle ismi işitilince kafa çekmek akla gelen **Ömer Hayyam**’ın... **Ömer Hayyam**, İslâm şiirinde, kendisinden önce hiç kimsenin kullanmadığı istiareler kullanan ve kendisinden sonraki yüzyılların şiirlerini doğrudan etkileyen bir isimdir. Ne yazık

ki, ondan günümüze kalan rubailerin pek çoğu uydurma ve ona aid değil. Onun şair olmaktan önce bir bilim adamı olduğu, Sultan **Sencer**'in doktorluğunu yaptığı ve astronomiyle ilgilendiği, bu alanda çalışmaları olduğu da az bilinir.

Ahmed Sencer, **Melikşah**'ın bir cariyesinden olma oğludur. Kürdlerin yoğun olarak yaşadığı Sincar şehrinde doğmuş, bu yüzden olacak kendisine "Sencer" adı verilmiştir. Belki bu ilgiden, Sultan **Sencer**, tarihte "**Kürdistan**" ifadesini ilk kullanan ve bu kavramı literatüre sokan kimse olarak bilinir. Aşağı yukarı, bugünkü İran'ın Kürdistan eyaletine denk gelen bölgesine "**Kürdistan**" demiş ve onu bu şekilde özerk bir Selçuklu eyaleti addetmiştir. Gerçi bir iki yıl önce, **Devlet Bahçeli**, tarihçilerin verdiği bu bilgiyi reddetmiş, "*hayır böyle bir şey olamaz. Akıl var mantık var. Koskoca Türk büyüğü Sencer, niye Kürdistan desin?*" türünden bir itiraz yükseltmişti. Her neyse canım, bunun bir önemi yok: O demediyse **Yavuz Sultan Selim** demiştir!

Ahmed Sencer, Selçuklu tahtına Rey'de ve Bağdat'ın muhalefetine rağmen oturdu. Selçuklu ülkesinin bütününe hâkim olduktan sonra da, Bağdat'ı terkedip, yeniden başlangıçtaki gibi Horasan'a döndü. Üstelik Irak'ı kendi idaresinden ayırdı ve kardeşi **Mahmud**'u oraya sultan tayin etti. Böylece Anadolu ve Suriye Selçukluları'ndan sonra Irak Selçukluları da bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktı. Bununla birlikte, **Sultan Sencer**, halifenin, Selçuklu kontrolünden çıkmasına izin vermedi. **Tuğrul Bey** zamanından beri, halife siyasî isteklerini Selçuklu sultanlarına bildirmek ve onlar uygun görürse almak mevkiindeydi. Kendi başına kuvvet oluşturamazdı. Bir ara mevcut halife bunu yapmaya kalkıştığında **Ahmed Sencer** şiddetle Irak'a girdi, halifeyi görevinden aldı, kuvvetlerini dağıttı ve yeni halife tayin etti. Hattâ **Sencer**'in heyetine sızmış bir batınî, haddini aşan eski halifeyi öldürdü.

Sencer Irak'ı yoluna koyduktan sonra doğuya döndü. Selçuklu'daki kargaşayı fırsat bilerek üstüne çullanan Karahanlıları,

Gaznelileri ve Gurluları hizaya getirdi. Bu üç devlet de Selçuklu'ya bağlı özerk devletler hâline geldiler. Ve **Ahmed Sencer**, İran'a oturdu. Çevresine Türkmenler'den çok Farsları topladı ve onlarla meclisler kurdu, onlarla seferler etti. Şu var ki, "Selçuklular Fars kültürünün tesiri altındadır" yollu iddia çok doğru gözükmemektedir. Selçuklular'da saray dili Türkçeydi, ordu içinde Türkçe konuşulurdu, sadece resmî yazışmalar Farsça yapılıyordu ki, bu da olağan bir şeydi. Belki Fars kültürü, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'ndan çok Rum (Anadolu) Selçuklularını etkisi altına almıştır. Zira Rum Selçuklularının sultanlarının ünvanları bile Sasanî imparatorlarının ünvanlarından alınmaydı: *Keykubat*, *Keyhüsrev* gibi...

Derken Karahanlıların idaresindeki Türk soylu Karluklar isyan etti. Karahanlılar üstlerine varınca da Moğol soylu Karahıtaylar'a sığındılar. Karahıtaylar Çin tahtında 200 sene hüküm sürmüşlerdi. Sonunda onları yine Moğol soylu Cücenler gelip Çin'den çıkarmış ve batıya sürmüştü. Karahıtaylar yeni yurt arayıp batıya doğru ilerlerken Karluklar'la karşılaştılar. Karluklar onlardan Karahanlılara karşı yardım istediler. Böylece Selçuklular da ister istemez işin içine giriyordu. Karahıtay-Karluk müttefik ordusu, Selçuklu-Karahanlı müttefik ordusu ile Katvan denilen bölgede karşılaştığında belki de 12. yüzyılın en büyük savaşı başlayacaktı. Selçuklu ordusu 100 bin kişilikti. **Ahmed Sencer**, Karahıtay ordusunun da en az o kadar olacağını beklemiyordu. Onun için, Karahıtay lideri **Gurhan**, Karlukların affedilmesini, dolayısıyla barış istediği hâlde, sultan bunu sert bir üslubla reddetmişti.

Selçukluları var eden Dandanakan Savaşı'nın üzerinden tam 100 sene geçmişti (1040-1141). Ve o savaşın yapıldığı yere yakın bir bölgede **Sultan Sencer**, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun belki Malazgirt'ten bu yana en büyük sınavına çıkıyordu. Karahıtay ordusu, daha savaşın başında Selçuklu ordusunu kuşatmaya davrandı. Selçuklu ordusu, kuşatmayı kırmak için direndikçe zayıflı artmaya başladı. Âdeta gittikçe sıkılan bir kemer gibi, Karahıtaylar

Selçukluları nefessiz bırakıyordu. Sonunda Sultan **Sencer**'in çevresinde 100 kadar süvarisinden başka savaşıacak kimse kalmamıştı. Bu kuvvet, kuşatmayı kırıp sultanı kurtarmak üzere son bir hamle yaptı. Sultan ancak 15 kişiyle kurtulmuş, geri kalanlar kılıçtan geçmiş, sultanın eşi **Türkân Hatun**, en ünlü komutanları ve hazinesi düşmanın eline geçmişti.

Sultan **Sencer**, güç belâ kendi topraklarına ulaştığında, Selçuklu İmparatorluğu, çevre unsurların gözünde artık yoktu. Harzemşahlar'dan **Atsız**, derhal bağımsızlığını ilân etti ve birkaç Selçuklu şehrini ele geçirdi. **Ahmed Sencer**, Katvan yenilgisinden bir yıl sonra yeniden devleti toparlamayı başarmış olarak onun üstüne gitti. **Atsız**'ı birkaç defa mağlub etti, her defasında affetti, sonra **Atsız** yine isyan etti. Artık Selçuklu devlet adamlarının elinde oyuncak olmuş birer kiralık katilden başka bir şey olmayan **Hasan Sabbah** fedailerinden ikisini **Atsız** kiraladı ve **Sencer**'i öldürtmeye gönderdi; Ancak **Sencer** durumu haber aldı ve fedaileri o öldürttü (Selçuklu yıkıldıktan sonra **Atsız**, Harzemşahlar devletini kurmayı başaracaktır!).

Fakat en sonunda -denilir ki ekonomik darboğaz yüzünden- Üçok ve Bozok olarak ikiye ayrılmış olan Oğuzlar ayaklandı. Üçokların başında **İshak oğlu Tutu Bey**, Bozokların başında ise **Abdülhamid oğlu Korkut bey** vardı. Sultan **Sencer**, Belh civarında üstlerine vardı. 40 bin çadırılık Oğuz kavmi onu görünce, kadın ve çocukları öne çıkararak sultandan af istediler. Sultan affetmeye hazırды. Fakat kumandanları ısrar edince, 1153 yılının ilkbaharında, koskoca Selçuklu ordusu Oğuz halkına hücum etti. Savaşı Oğuz halkı kazandı. Selçuklu ordusu dağıldı. Sultan **Sencer**, Oğuzların ellerine geçti. Oğuzlar, bu sonuçtan memnun olmayıp onu yeniden sultan ilân etmek istediler. Ne var ki, Selçuklu ileri gelenlerinin hiçbirisi **Sencer**'i yeniden sultan olarak görmek istemedi. Dahası herkes bağımsızlığını ilân etti, başının çaresine baktı ve Büyük Selçuklu İmparatorluğu, kuruluşundan 110 yıl sonra tarihe karıştı.

Sultan **Sencer**, klasik İslâm yazarlarının, edebiyatçıların tıpkı **Gazneli Mahmud** gibi ilgisini çekmiş, tıpkı onun gibi çokça sözü edilmiş birisidir. İnce zevk sahibi, sanatkârların, âlimlerin hamisi, halkın sevgilisiydi. Onunla ilgili tarihî ayrıntının önemli bir bölümü, ünlü Eyyubî tarihçisi **İbn'ül-Esir** tarikiyle ulaşmıştır. Ondan anekdotlar aktaran çok sayıda kimseden biri de meşhur mutasavvıf **Feridüddin Attar**'dır.

ÖMER HAYYAM

Herkesin tuhaf tuhaf şeyler yakıştırdığı adam... Bir rind... Hakkındaki şiirlerin çoğu uydurma ve yakıştırmadır; çünkü şarab metaforunu ilk o kullanır... Geri kalanı hep üretilmiş veya onun olmadığı hâlde ona mâledilmiş...

Hakkında en ciddi araştırmayı ve rubaileri üzerine en titiz incelemeyi **Abdülbaki Gölpınarlı** yapmıştır. Bir çok ona mâledilen şeyin onun olmadığını söyler. Buna rağmen, şöyle demekten kendini alamaz:

- En az iki tane **Ömer Hayyam** olduğunu kabul etmek zorundayız!

Gençliğinde galiba içermiş de; veya bu hâle benzer bir yoldan gidirmiş... Bir dönem **İbn-i Sina** ile **Gazalî** arasında gidip gelmiş... Nihayet "şarab" diye sürdürdüğü şiirleri akla bir isyandır, felsefeye bir isyandır; vecdin, sekrin, tasavvufun ifadesidir.

"Bir Peri Masalı"ndan:

İki darbe indirdik dalaletе dün akşam

Biri İmam Gazalî öbürü Ömer Hayyam

Tuttuk birimiz urduk birimiz çaldık yere

Dün akşam yoldaş ettik saf fikri has şiire

*O ne yüce devlet o / o ne güzel şehir o
"Biz bilmeyiz O bilir O bilir O bilir O!"*

*Nerede bir filozof bir rahib görülmüşse
Hoş ötüşlü kuşları orada bekler ökse*

*Dehre yem olmayışta Selçuklu birincidir
Bizans harici düşman Fatımî iç kincidir*

*Türk tarihi bilesin şu idraktedir asıl:
Mısrada Yunus Emre cümlede Necib Fazıl!*

İMAM-I GAZALÎ

İslâm tarihinin en önemli mütefekkirlerinden biri, bir Büyük Selçuklu profesörü... Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun fikir buudunu da ondan görelim!

Oryantalizmin köpürttüğü bir anlayış vardır: **İmam-ı Gazalî**, İslâm düşüncesine ket vurdu, onu durdurdu şeklinde... Yanlış bir anlayıştır bu. Eserine, "**İmam-ı Gazalî'yi Anlamak**" yerine yanlışlıkla "**Metod Üzerine Mütalaa**" adını vermiş olan **Descartes** da bu anlayışın yanlışlığına ayrıca şahiddir. "**Yakîn**" yerine, "**evidence**" demek farkıyla, onunla aynı noktadan çıkış yapmıştır.

Şu var ki, **İmam-ı Gazalî**, belki de hikmet plânında Batıda, Doğuda olduğundan daha iyi anlaşılmıştır. Bilginin sınırlarını araştıran **Kant**, felsefecilerin sefaletini gören **Marx**, **İmam-ı Gazalî'yi** anlamaya diğer örneklerdir. Ama Doğuda, oryantalizmin tesbit ettiği gibi, **İmam-ı Gazalî'den** sonra onun tipinde mütefekkirler gelmez. Bunun da sebebi **İmam-ı Gazalî** değil, onun takibi noktasıdır.

Bakınız "*el-Munkızu Min'ed-Dalal*"e; bütün pozitif bilimlere ve mantığın kendisine saygıyı görürsünüz. Felsefecilerin spekülasyonlarına, Aristo'culuğun kendini din yerine koymasına haklı olarak karşı çıkmış olan **Gazalî**, şöyle der:

- "*Felsefecilerin sözlerinde iki türlü âfet vardır. Birincisi, o sözleri olduğu gibi kabul etmekten doğar. İkincisi ise, o sözleri felsefeciler söylüyor diye, onları toptan reddetmekten... Oysa felsefeciler söylüyor diye, o sözlerin olduğu gibi yanlış olması gerekmez.*"

İşte Doğuda, **İmam-ı Gazalî**'nin bu tesbitinin ikinci kısmı belki gereğince izlenmemiştir. Birinci kısmı, yâni felsefecileri olduğu gibi kabul etmemek anlaşılırken, ikinci kısma dair derin mülâhazalar görmüyoruz. Bu da **İmam-ı Gazalî**'den değil, ondan sonra gelenlerden kaynaklanır.

Dün müslümanların içine düştüğü *kaba softa ham yobaz* seviyesinde, bugün çoğu solcular ve kemalistler yüzüyor. Onlar, sözün veya davranışın hakikatine bakmıyorlar, onun kimden geldiğine bakıyorlar. Sevmedikleri veya "bizden değil" saydıkları birinden gelirse, hiç düşünmeden reddediyorlar. Böylece çoğu zaman iyiye, doğruya ve güzele de muhalefet etmek ve ondan mahrum kalmak durumuna düşüyorlar.

Misâl, belki çok basit olacak ama, bir o kadar tipik: Somali'ye yardımdan duydukları rahatsızlık... Kendileri için içinde yoklar diye... Bu tutum onları "zamandışı varlık" derekesine düşürüyor.

Şimdi biz burada "*dereke*", "*İmam-ı Gazalî*" falan diyoruz ya, bu da onları aynı şekilde gıcık ediyor. Oysa *Descartes* dediğimizde, "level" diyecek olduğumuzda bundan mutluluk duyuyorlar. "Bu bizden, bu değil"... Küçük şovenizmdir bu; bu hâle düşen her kesim her zaman kaybetmiştir.

"*Hikmet müminin yitik malıdır, nereden gelirse gelsin, alır.*" Hakikat insanlığın ortak malıdır. Sırf "bu bizden değil" diye hakikate muhalefet eden, tarih dışı kalır. **İmam-ı Gazalî**'den alınacak en önemli ders de budur!

EL-MUNKIZU MİN'EZ-ZALAL

Öncelikle İBDA Mimarı'nın bir gün zâtımıza söylediği şöyle bir hikmetle hatırlamak istediğim eser:

- "Üstad'ın başucu kitabı Mektubat-ı Rabbanî idi, benimse Füsus'ül-Hikem!"

Gerçekten de, Necib Fazıl'ın mizacı "vahdet-i şühud"a, Salih Mirzabeyoğlu'nun mizacı ise "vahdet-i vücud"a daha yakındır. Ama siz diyebilirsiniz ki, bunun konumuzla ne alâkası var? Hiç olmazsa şöyle var:

- Eğer ben de bir gün fikrî anlamda bir şeyler ortaya koyabilecek ve onun ardından böyle bir söz söyleyebilecek olsaydım, "benim de başucu kitabım, *el-Munkızu Min'ed-Dalal*"dır derdim!

Burada ben *dad* harfini, *d* harfiyle karşıladım. Bilindiği gibi, başlıkta olduğu şekilde *z* ile karşılamak da doğrudur. Dilimize iki türlü de girmiştir. Meselâ bazı yörelerde "Ramazan", bazı yörelerde "Ramadan" kullanımı geçerli olmuştur. "Kaddafi" demek de, "Kazzafi" demek de aynı ölçüde doğrudur. Çünkü *dad* harfi, ne *d*, ne *z*, ama *d* ile *z* arası, dilimizde olmayan bir sestir.

Ben özellikle *d* aldım, zira "*dalal*" kelimesinin bir kipi olan "*dalalet*" kelimesi, dilimizde bugün bile kullanılmaktadır. Yeni nesiller, bunu sık sık "*delalet*", yâni işaret, alâmet kelimesiyle karıştırırlar; bir şeye delalet etmek yerine "dalalet etti" derler. Oysa *dalalet*, anlam olarak çok farklıdır. Sapıklık veya sapkınlık demektir. Her türlü sapıklık veya sapkınlık değil ama; fikrî anlamda sapıklık, doğru yoldan sapma, İslâmiyetten sapma, fikrî kargaşa içinde bulunma anlamında...

"*Munkız*" ise dilimize girmemiş, sadece bazı ulema muhitlerinde kullanılmış bir kelimedir. Yaklaşık olarak kurtaran, kurtarıcı demektir. Şu hâlde kitabın Türkçe ismi "*Sapıklıktan Kurtarıcı*" gibi bir şeydir. Ancak meselâ *das Kapital*'in "sermaye" diye tercüme edilmemesi gibi, bu kitab da bu ismiyle çok meşhur olmuş ve hiçbir zaman tercüme edilmeden her dile bu şekilde girmiştir. Literatürde kısaca "*el-Munkız*", yâni kurtarıcı diye de anılmıştır.

El-Munkız, hacim olarak küçük, ama tesir gücü olarak çok büyük bir kitaptır. Tarihi değiştiren kitablardan biridir. **İmam-ı Gazalî**'nin on yıl süren büyük buhranının bitiminde kaleme aldığı, apaçık, su gibi berrak bir üslubla neticelendirdiği bir eserdir. İlk olarak bir yazarın, geçirdiği fikrî buhranını ve kendi bilgilenme çabasını eserine dahil etmesi bakımından, edebî olarak da önemlidir; 500 yıl kadar sonra **Descartes**, bu usulü taklid edecek, ama sonuç olarak ondan farklı bir yere varacak...

İmam-ı Gazalî, *yakîn* bilgisinin arayışı ile başlar fikrî macerasına ve eserine; yâni apaçık, kesin bilginin ne olabileceği problemiyle... Duyuların verdiği bilgiyi inceler; yâni gözün gördüğü, kulağın işittiği, damağın tattığı... Evet duyularımız bir bilgi kaynağıdır ama, onların verdiği bilgi kesinlikten uzaktır; bir çok durumda yanıltıcı olabilir. Sonra aklın verimlerine göz atar; bir çok durumda aklın verimlerinin de kesinlik belirtmediğini, birbirini çelici ve yalanlayıcı olabildiğini, onun için aklın da *yakîn*'e kaynak sayılamayacağını belirler.

Yakîn, yâni açık ve kesin bilgiyi sadece Nübüvvet tavrı verebilir. Peygamber'in Allah'tan getirdikleri, hiçbir şübheye yer bırakmayacak şekilde açık ve kesin bilgiyi verir. İnsanda Nübüvvet tavrının verimlerini anlamaya ve doğrulamaya mahsus yol ise tasavvuftur. Şöyle der **Gazalî** bu noktada:

- *Duyu organlarıyla aklın verimleri anlaşılamayacağı gibi, aklın verimleriyle de Nübüvvet tavrı anlaşılamaz. Peygamberlik tavrı, aklın ötesindedir!*

Gazalî'nin felsefecilerden ayrıldığı ve onları yerdiği nokta da burasıdır. Felsefeciler, kendi akıl hünerlerinden hoşnuddur; tek rehber, kurtarıcı (*el-Munkız*) olarak akli görürler. Halbuki aklın, tıpkı duyular gibi, kesin bilgiye ulaştığı yerler vardır, ulaşamadığı ve asla ulaşamayacağı yerler vardır. Sözelimi akıl, matematikte mutludur, kesinliği elde eder. Ama metafizikte aklın spekülasyonlarından hemen hiçbir şey elde edilemez. Bu alanda her defasında ayrı sonuçlara ulaşır akıl; her defasında bir öncekini

yalanlar. Daha sonra **Muhiddin-i Arabî** de, **İbn-i Rüşd**'den ayrılırken aynı şeyi söyleyecektir. Meâlen:

- "*Akl, meseleyi indirgeyerek tek bir prensibe bağlar. Halbuki hakikatler üzerinde böyle bir indirgemecilik olamaz. Bu yüzden hakikatin araştırılmasında akıl kâfi gelmiyor!*"

Ama bunun ne demek olduğunu da iyi anlamak lâzım. Çünkü burada akı bütünüyle reddetmek yoktur; tıpkı duyu verimlerini reddetmek ve yok saymak olmadığı gibi... Ondan öte bir gerçekliğe işaret vardır. Nitekim **İmam-ı Gazalî**'nin felsefeyi reddedişi, gözü kapalı bir reddediş değildir. O, felsefenin, dinin alanına tecavüzünü ve onun yerine geçmek istemesini reddetmiştir. Yoksa felsefenin getirdiği bütün ilimleri onaylamıştır. **El-Munkız**'da bunu görürüz: Mantığın, matematiğin, tıbbın, fiziğin, astronominin onaylanması, ama teolojinin ve başıboş metafiziğin reddedişi vardır.

Onun için, **İmam-ı Gazalî**'nin doğru biçimde anlaşıldığını söylemek mümkün değildir.

İşin doğrusu, **Kanunî** dönemine kadar, İslâm âleminde **İmam-ı Gazalî**'nin anlaşılmasına yönelik bir problem yoktur. İslâm âlimleri, her konuda bütün dünyaya üstündürler bu sırada. Her türlü ilmî gelişmeyi de onlar yönetmişlerdir. Ancak **Kanunî**'den itibaren, denilir ki **Fatih**'in kurduğu *Sahn-ı Seman*'ın kaldırılışı ile birlikte, İslâm âleminde akıl ve bilim yönündeki gelişmelerin durmaya başladığını görürüz. "*Kaba softa ham yobaz*" tipinin buradan itibaren oluşmaya başladığını görürüz. Oysa aynı çağda **Descartes**, kendi tarzı içinde **Gazalî**'yi anlamış ve ondan sonra Batıda, kilisenin akıl alanına tecavüzü ortadan kalkarak, bütün pozitif ilimler ortaya çıkmıştır..

İmam-ı Gazalî gaye olarak pozitif ilimleri işaretlememiştir. Gaye olarak tasavvufu işaretlemiştir. Hakikatin pozitif ilimlere sığmayacağını, onun ancak tasavvuf içinde anlaşılabileceğini söylemiştir. Tıpkı gözün görmesinin gaye olmamasını söylemenin, gözün

görmesini reddetmek olmadığı gibi... Allah, ancak tasavvuf yoluyla bilinebilir; pozitif ilimler ise, Sünnetullah'a dair, dünya işlerinin idaresi ve bu işler üzerindeki İlahî sanatın anlaşılması için bir anlayış sunarlar.

Nihayet, bütün bu idrakın yeniden yerli yerine oturması için, İslâma doğru bakışın ve onunla dünya hâkimiyetinin ne olduğunun anlaşılması için, *el-Munkuzu Min'ed-Dalal*'in bir tür günümüz dünyasına uygulanışını anlamak için, eksik olan şeyin ne olduğunu ve nerede kaybedildiğini anlamlandırmak için, **İslama Muhatab Anlayış** ve onun usulünü çerçeveleyen **İBDA Diyalektiği** gereklidir!

İslamcı Dergiler Projesi

KLÂSİK TÜRK RESMİ ÜZERİNE BİR HÜLÂSA

Ali Ekmel

Türkler'de resim sanatı çok eskilere gitmez. İslâm öncesi dönemden kalma Türk resmi örnekleri yoktur. Mutlaka eski dönemlerde de bazı Türkler bu sanatla ilgilenmiş olacaklar; fakat bilinen örnekleri yoktur.

Bilinen ilk Türk resim örnekleri Anadolu Selçukluları döneminden kalmadır. Topkapı Sarayı'nda bulunan, 13. yy'dan kalma *Varka ile Gülşah* adlı aşk hikayesinin sayfaları arasında 71 adet tasvir (minyatür) görülür. Bunlar, **Azerbaycanlı Abdülmümin** tarafından çizilmiş olup, İran etkisi taşıyan eserlerdir. Bunlarda kuvvetli renk vurguları ve yalın bir düzen göze çarpar.

Konya'da bulunan Alaeddin Köşkü, Beyşehir'de Kubadâbâd Sarayı gibi yapılarda ise çini süslemeleri olarak başarılı resim örneklerine rastlanır. Bunlarda, yine İran resmi etkisiyle mekân hususiyeti ihmal edilmiştir. Fakat sert ve gerçekçi figür özellikleri göze çarpar. Tasvirler arasında bitkiler, hayvanlar ve insanlar bulunur. Bunların kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir.

Selçuklular döneminde Konya, nakkaşların (ressamların) da başkentidir. Bunlar arasında **Mevlânâ** ile yakın teması olan **Aynüddeve**, **Şehabeddin Guyende**, **Kaluyan**, **Kelhuk bin Abdullah**, **Mehmed bin Abdullah**, **Yusuf bin İsa**, **Yusuf bin Hamza** gibi bir çok tanınmış sanatçılar vardır. **Mevlana Hazretleri**'nin resim sa-

natına olan derin alâkası, Konya'yı ressamlar için bir dergâh hâline getirmiştir. Gerçi bu nakkaşların çalışmalarının pek çoğu günümüze ulaşmamıştır.

Paris Bibliothéque'de bulunan **Nasireddin Sivasî**'ye ait, 1271 tarihinde Aksaray'da kaleme alınmış olan yazma eser, yine ilginç resimlerle süslüdür. Kimliği bilinemeyen bir ressam tarafından yapılan bu resimlerde, bir taraftan Hind, bir taraftan Bizans etkileri izlenir.

Beylikler döneminden kalma bir tasvir sözkonusu değildir. Bununla birlikte, **II. Murad** devrinden itibaren Osmanlılar'da resim sanatı gelişmeye başlamıştır. Bu devirde Bursa'da **Hüsamzade Sunullah**'ın yetiştiği, son derece başarılı tasvir çalışmaları yaptığı, şair **Latîfî**'nin onun hakkında yazdığı kasideden anlaşılmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed, resim sanatı hakkında **Mevlânâ**'dan sonraki ikinci büyük atılımı yaptı. Batıda rönesansın yaşandığını farkeden ve Batı resmi karşısında geriliği gören **Fatih**, İtalyan ressamı **Bellini** ve **Ferrara**'yı davet ederek portrelerini yaptırır. Onların etkisiyle **Sinan Bey**'in yaptığı "*Gül Koklayan Fatih*" tablosu ün kazanmıştır.

Ancak **Fatih** dönemindeki Batılı resamlara olan ilginin **Bayezid** döneminde devam etmediği görülmektedir. Muhtemelen **Fatih** döneminden kalma bazı eserlerin de tahrib edildiği düşünülmektedir. Bununla birlikte **Bayezid** döneminde Doğulu tarzda resimde bazı Osmanlı nakkaşları orijinal bir üslub geliştirmeye başlamışlardır. Uppsala Üniversitesi Kitablığı'nda bulunan **Hüsrev ü Şirin** resimlemesi ve Dublin Chester Beatty Kitablığı'nda bulunan **Süleymanname** resimlemesi, sanatkarları bilinmemekle beraber, buna örnek gösterilebilir.

Topkapı Sarayı'nda bulunan ve **Mehmed Siyahkalem** imzasını taşıyan, büyücüler, devler, dervişler, cinler, şeytanlara ilişkin tasvirlerin ise uzun zaman sırrı keşfedilememiş, sonradan Çaldıran Savaşı ganimetlerinden oldukları, Herat resim üslubunu taşıdık-

ları ve İranlı nakkaşlar tarafından yapılmış olacakları görüşü ağırlık kazanmıştır.

Çaldıran Savaşı, klasik Türk resmi bakımından da bir dönüm noktası sayılmaktadır. Bu savaşta edinilen ganimetler arasında çok sayıda minyatürün bulunması, Türk ressamı üzerinde Doğu resminin belirleyici olmasına yol açmıştır. **Matrakçı Nasuh**'un 1537'de meydana getirdiği 132 parça tasvirden oluşan *Derbeyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn* resimlemesi, bu etkinin ilk büyük eseridir. İstanbul Üniversitesi Kitaplığı'nda bulunan söz konusu resimler, bir şaheser olarak kabul edilmektedir.

Matrakçı Nasuh'un eserleri, seferlere ve hâdiselere ilişkin birer belge niteliği de taşımakta, âdeta o günün dünyasını fotoğraflarcasına resimli krokilerini sunmaktadır. Onun *Tarih-i Sultan Bayezid* ve *Süleymanname* adlı eserlerdeki resimlemeleri, sanatının görkemli inceliklerini temsil eder.

III. Murad döneminde kaleme alınan *Hünernâme* isimli iki ciltlik eseri **Nakkaş Osman** ve çırakları resimlemiştir. Toplam 109 parça tasvirin yer aldığı bu eser, minyatürde Türk üslubunun artık oturmuş bulunduğu delalet eder. Yine **Nakkaş Osman** atölyesinde 95 tasvirle resimlenmiş olan *Şehinşahname* bu kapsamda değer görmektedir. 1582 yılında aynı atölyede yapılan ve 437 tasvirden oluşan *Murad III Surnamesi*, bu dönemin şahıkasıdır. Her üç eser de Topkapı Sarayı'nda yer alıp, birbirinden ilginç artistik özellikler taşımaktadırlar.

Yine 16. yüzyılda *Nüzhet'ül-Ahbar der Sefer-i Zigetvar*, *Zubde'tül-Tevarih*, *Silsilename*, *Nusretname* gibi eserlerde yer alan resimler, klasik Türk resminin meşhur örneklerini oluşturur. Bu yüzyılda **Nigarî**, çağa damgasını vuranlardan biridir ki, onun yaptığı *Barbaros Hayreddin Paşa* portresi, hâlen Topkapı Sarayı'nda izleyenlerin beğenisini kazanmaktadır.

Aynı dönemde **Nakkaş Şahkulu**, **Mir Nakkaş İsfahanî**, **Nakkaş Veli**, **Safi**, **Saî** gibi ressamı dikkat çekmektedir. Bütün bunlar

hakkında **Müverrih Ali**, *Menakıb-ı Hünerveran* adlı biyografik eserinde bilgi vermektedir.

17. yüzyılda dikkat çeken bir eser *Eğri Fetihnemesi*'dir. Bu eseri resimleyen **Nakkaş Hasan**, minyatürde yeni bir üslub getirmiştir. *Şehname-i Nadirî* bu dönemin bir başka eseridir. Bu eserde ilk defa olarak perspektif özelliklerinin dikkate alındığı görülmektedir. Yine aynı dönemde ünlü **Nakşî** tarafından 49 parça tasvir hâlinde *Şakayık-ı Numaniye Tercemesi* resimlenmiştir. *Terceme-i Miftah-ı Cifr el-Cami*, *Humayunname* gibi eserler, yine bu yüzyıla aittir.

18. yüzyıla gelindiğinde ise, Osmanlı minyatür sanatının son büyük temsilcileri ile karşılaşırız. **Levnî**, sadece Osmanlı'da değil, bütün bir Şark âleminde minyatürün son büyük temsilcisi olarak bilinir. **Levnî**'nin üslubu ve tekniği, sanatseverler arasında "olağanüstü" ve "ulaşılmaz" diye nitelenir. **III. Ahmed**'in ressamı olarak bilinen sanatkar, *Surname-i Vehbi* yanında çok başarılı bir *Ahmed III Portresi* de resmetmiştir. Bir başka meşhur eseri ise *Silsilename* resimlemesi olup, burada bütün geçmiş Osmanlı padişahlarının tasvirlerine yer vermiştir.

Levnî'nin minyatürlerinde figür yığınlarını kapsayan büyük bir düzen çeşitliliği ve renkliliği göze çarpar. Onun büyük bir müşâhede gücü ve realite duygusu olduğu kabul edilmiştir. Onun çağdaşı **Abdullah Buharî** aynı şekilde beğenilen eserler meydana getirmiştir.

Bu bahiste üzerinde durulması gereken daha birçok mesele ve şahsiyet bulunsa da, biz bu kadarlık bir hülâsa ile iktifâ edeceğiz.

SÜRGÜNDE BİR ŞAİR NİYAZİ MISRÎ

Hülya Uyar

“Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvan imiş” der Niyazi Mısırî. “Coşkun ve cezbeli sufi şair” derler ona. Her çileli kafa ve ruh gibi bütün hayatı kendi deyimiyle “kendini aramak”la geçmiş.

Sürgünde, Limni adasında kendisini arayan görevlilere verdiği tarihî cevap şöyle:

- “Ya sen Mısırî’yi buldun mı ki sevinürsün didüm. Ya dir nirdedür Mısırî didüm, işde ya dir kolumun derisini gösterip, bu mıdur didüm. Ya bu değil midür, bu benim derim evidür didüm. Mısırî nirde. Padişah gözcüler kodu, gece tavanımı bekler, gündüz etrafımı beklerler bulamadular. BEN DE ARARUM MISRÎ’Yİ TA ANAMDAN TOGALI DAHİ.” [1]

1618’de Malatya’da doğan Niyazi Mısırî, tasavvufun Halvetî kolunun en önemli pîrlerinden biridir. Diyarbakır, Mardin, Kerbela, Mısır, İstanbul, Elmalı, Uşak, Kütahya ve Bursa’da yaşamış, Rodos ve Limni adasına sürgüne gönderilmiş ve sürgüne gönderildiği Limni adasında 1694 senesinde vefat etmiştir.

1 Halil Çeçen, NİYAZİ MISRÎ’NİN HATIRALARI, Dergah Yayınları, Türk Klasikleri Dizisi, İstanbul 2006, s. 15.

Niyazi Mısırî hayatının 16 yılını kalebend olarak sürgünlerde ve gözaltında geçirmiş. Limni Adası'nda kalmakta olduğu camiinin mihrabında, seccadesi üzerinde kıbleye yönelik iken Hakk'a yürüdüğü ve ayağında bukağı olduğu ve kendisinin bukağı ile birlikte defnedilmesini vasiyet ettiği rivayet edilir. Mezar taşında da mezkur bukağı-zincirin resmi vardır.

Mısırî lakabını ise, Mısır'da, Camiül-ezher'de ilmî faaliyetlerini ve tasavvufî gelişimini tamamlama gayreti içinde olmasından dolayı almış, "Mısırî" diye tanınmıştır. İbn Arabî, Mevlana ve Yunus Emre düşüncesinin 17. yüzyıldaki en önemli takibçilerindendir. Hattâ gerek divanının gerek diğer eserlerinin, bu üç ekolün terkibi gibi olduğu ve bu sebeble Osmanlı tefekkür dünyasına da ayrı bir zenginlik kattığı düşünülür. Mısırî, dilindeki derinlik, kıvrak ve zeki teşbihleri, coşkun ve cezbeli hâleti ruhiyesiyle, nevi şahsına münhasır olmayı fazlasıyla haketmiştir. Eserlerinde Farsça yerine mümkün olduğunca Türkçe kelimeleri tercih etmesi, Türk diline de zenginlik katmıştır. İkiyüz şiirden oluşan divanı, dört Arabça eseri, mecmuaları, onüç risalesi, iki şerhi, Yusuf Sûresi ve Tekasür Sûresi tefsiri başlıca bilinen eserleridir. Çok sayıda şiirleri bulunan Mısırî'nin bu şiirlerinden yaklaşık 250 tanesi ilâhi olarak bestelenmiştir. Gece yazdığı şiirlerinde Niyazi, gündüz yazdığı şiirlerinde ise Mısırî mahlaslarını kullandığı söylenir.

- "Şiirlerinin eski büyüklerin ölçülerine çıktığını söyleyenler vardır. Aruz şiirlerinde Fuzûlî ve Nesimî'nin; hece şiirlerinde ise Yunus Emre'nin üslûp ve dünyaları hâkimdir." [2]

Devrinin en güzel Türkçesini kullanan Niyazi Mısırî, hem fikrî hem edebî olarak Türk dilini zenginleştirmiştir. Niyazi Mısırî'nin divanını çeviren ve hakkında pek çok araştırma yapan Mustafa Tatçı'nın şu tesbitleri dikkate şayandır:

- "Hazreti Mısırî, aynı zamanda edebiyat tarihimizde kendisini takip eden mutasavvıf şair ve ediplerle, adına "Niyazi Mısırî

Okulu" diyebileceğimiz büyük bir edebî okulun kurucusudur. Bugün kütüphanelerimizin raflarında, Mısırî takipçilerinin henüz incelenmemiş pek çok eseri vardır. Her biri Mısırî'nin düşüncelerinin tefsiri niteliğinde olan bu eserlerin, Mısırî'nin eserleriyle mukâyeseli olarak incelenmesi gerekmektedir.

Türkçe'nin de inceliklerini bilen bir edîb-i muhteremdir. Eserlerinde vücûd birliğini, ilâhî aşkı, hilkat ve fitrat sırrını, eşyânın ve en mütekâmil varlık olan insanın hakikatini anlatırken dile yüklediği manâ karşısında şaşırıp hayret etmemek mümkün değildir.

Özenle seçerek yanyana getirdiği kelimelere yüklediği ahenk ve mânâ; Muhyiddîn'den; Bedreddîn'den, Şems ve Mevlânâ'dan, Yûnus ve Fuzûlî'den tevârüs ettiği ehinden ehline, gönülden gönüle aktarılan bir mirâstır. Bu ilâhî mirâs, Mısırî gibi büyük bir kâbiliyette yeniden neşv ü nemâ bulmuş, yeniden ete-kemiğe bürünmüş, yeniden üslûba dönüşmüştür. Hazret-i Pîr, tabîî ki Hakk'ın sofrasından beslenmiştir, fakat bu sofranın kurucu pîrleri de onun adlarını hürmetle andığı kişiler arasındadır. Onun dîvân-ı ilâhiyâtı, yazıldığı tarihten beri en fazla istinsâh edilen, matbaanın Osmanlı kültür hayatına girmesinden sonra da en fazla basılan eser olma özelliğini korumaktadır. [3]

Cifir: Niyazi Mısırî, tıpkı takipçisi olduğu İbn Arabî gibi, ilm-i cifir ve ilm-i tefeül ile hayli ilgilenmiştir. Bu konuda, gerek "İrfan Sofraları"nda ve gerekse "Kelîmât-ı Kudsiyye" adlı kendi hattıyla tek nüsha mevcut olan hatıralarında, çok örnek bulunmaktadır. Hattâ divânındaki bazı beyitlerde cifre dayalı gaybî işaretler, halefi olan mutasavvıflarca ilginç izahlarla ortaya konmuştur. Tefeül'le ilgilendiğini şu beyitle açıklamıştır:

Mushaf-ı hüsnüne çün tefeül eyledim ben

Burc-u belada gördüm kendimi fal içinde. [4]

3 <http://www.mustafatatci.com/kitaplar/34-kitap/205-niyazi-i-msri-divan-lahiyat-mustafa-tatci.html> (22 Mayıs 2014)

4 Mustafa Tatçı, NİYAZI-I MISRÎ'NİN BİLİNMEYEN MANZUM BİR CİFRİYYESİ, Dergah Yay., İstanbul 1991, c. 2, s. 19.

Onun bazı şiirlerinde ve sözlerinde Mehdi ve İsa kavramları sıkça geçer. Mehdi ve adalet kelimelerini yan yana kullanmasını, hem istikbâle matuf bir mânâ ile, hem de yaşadığı haksızlıklar karşısında kullandığı lisân-ı hâl olarak değerlendirmek gerekir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı sıkıntılı dönemin bitmesini arzulamasındandır bütün benzetmeleri.

Halil Çeçen'in çevirisini yaptığı Niyazi Mısırî'nin hatıralarında bu açıkça görülür:

- "Ehl-i hakikat derler ki şeytân nerdüban-ı enbiyâ ve evliyâdur sizde İsâ ile mehdî zuhûrına ve kemâllerinün nihayetine buluğa sebebsiz ne kadar hareketi ziyade etsenüz, ol kadar fütühât-ı ilâhiyye zuhûrından hâli degüldür." [5]

- "Hz. İsâ aleyhisselâmın, Mehdi'nin çıkmasına sebep sensin. Âli Osman'ın tahtını ber-bâd eden sensin". [6]

- "Ey dinsüzler murâdınıza ermezsiniz. Her ne kadar kalkarsanız yine izinüze düşersiz mehdinün zuhûri İsâ aleyhisselâmın nüzûlü sizün hareketünüz iledür. Sizün de helâkünüze sebep kendi çalınmanız iledür". [7]

Bu sözleriyle Mısırî, aslında imparatorluktaki kötü gidişata dikkat çekmekte, böyle giderse Osmanlı'nın yıkılacağını ve Mehdi'nin zuhuruyla her şeyin düzeleceğini söylemektedir. Bundan dolayı, buna -imparatorluğun kötü gidişatına- sebep olanların, aslında Mehdi'nin de çıkışına sebep olduklarını söylemektedir. Kendisinin bu yöndeki sözlerine kızmak yerine, buna sebep olan kendilerine bakmalarını ifade etmektedir.

Adaletle ilgili şu sözleri de bu minvaldedir:

- "Padişahlara biat lazım değildir, "adalet" lazımdır, eğer adalet iderse mehdidir, itmezse deccaldür. Her zalim deccal, her âdil mehdidir."

5 Halil Çeçen, NİYAZI MISRÎ'NİN HATIRALARI, s. 93.

6 Halil Çeçen, NİYAZI MISRÎ'NİN HATIRALARI, s. 93.

7 Halil Çeçen, NİYAZI MISRÎ'NİN HATIRALARI, s. 76.

Niyazi Mısırî, gerek içtimaî hayatta gerekse devlet kademelerindeki sıkıntıları lisân-ı hâl ile dile getirmiş bir şairdir. Ona göre dünyadaki bütün belâların kaynağı, adaletsizlik ve buna sebep olan -günümüz anlamıyla- "hâkimler-yargıçlar"dır. Ve yine adalet ve Mehdi kelimeleri şu sözlerinde yan yana gelir:

Dünyada ne belâ varsa kaynağı yargıçlar ve kadılardır.

Bozgunculuğun sebebi de rüşvettir.

Ancak hidayet İmamı Mehdî kurtarıcımızdır.

Umulur ki İsâ aleyhisselâmı indirir. [8]

Niyazi Mısırî'nin kendisine yapılan haksızlıklar karşısında, kendisini bazı şiirlerinde ve sözlerinde "Mehdi" olarak tasvir etmesi de, "her zalim deccal, her âdil mehdidir" sözündeki gibi, bir tasvir ve teşbih olarak nitelendirilir. Bunun istikbâle dair bir işaret olması da muhtemeldir. Hatıratında geçen şu söz de bunun bir delilidir.

- "Ey Köprülü! Zalim deccâl lâinsin, zalim iken ben ana mehdi ismini tesmiye etsem, Allah Sübhânehü ve Teâlâ seni mehdi etmez. Zalim nasıl mehdi olur." [9]

Burada Köprülü tabii ki deccal değildir, fakat zalimlik yaptığı için onu deccal olarak tasvir eder. "Mehdi diye adlandırsam" diyerek, aslında benzetme yaptığını açıkça ifade eder.

Niyazi Mısırî'nin, İBDA fikriyatında önemli bir yeri olan "iki denizin birleştiği yer" metaforu ile ilgili izahları da çok çarpıcıdır:

Ferha terha iki deryâ "Mecmail Bahreyn" olan,

Taht-ı akdâm-ı erâzil Arş-ı Rahmân menzili.

8 https://archive.org/stream/NiyaziMısırîRse-Hasaneyndivan-lhiyyatArapailirleriVe/Divan-lhiyyatArapailirleriVeAklamas_djvu.txt (22 Mayıs 2014)

9 Halil Çeçen NİYAZİ MISRÎ'NİN HATIRALARI, s. 76.

Niyazi Mısırî buradaki "Mecmail Bahreyn"i iki ilim olarak tâbir eder. Bunu şöyle izah eder:

- "Bunun zahirde misali dağ'dır. Dağ, dağ olması dolayısıyla tek-
tir. Çıkışı ve inişi dolayısıyla ikidir. Dağda yürümek, çıkan için
zordur; inen için kolaydır. Ama dağın zirvesinde olan kimse, çıkış
ve iniş zahmetinden kurtulmuştur. Bu engelden dolayı iki taraf
ehlinden gizli kalan bir hikmet gereğince, biri, diğerinin hük-
münü kaldırmaz. Zira bu engel, iki cihanın imarı için konulmuş-
tur. Bunun içindir ki tamamen birbirine geçip karışmazlar.
Ancak tam kemâle ermiş muhakkikler, bu iki ilmin, bir tek ilim
olduğunu, iki taraf erbabının gözlerindeki illet örtüsünden dolayı
iki ilim gibi göründüğünü bilirler. Ve iki taraf ehlinin de haklarını
verirler, iki tarafın benzerliklerini açıklayarak, müşküllerini çö-
zerek, bu iki ilim erbabının arasını mümkün mertebe düzeltmeğe
çalışırlar. Her asırda bunların aralarını bulan kimseler mevcuttur.
Eğer aralarını bulan kimseler olmasaydı, aralarında savaş olur,
düzen bozulurdu. Bundan dolayıdır ki, "ahlâk güzelliklerinin en
iyisi, iki kişi arasını ıslah etmektir." denilmiştir. Bu iki ilim, sulh
ile karışacak, birleşecek gibi olur, lâkin aralarındaki berzah ile ay-
rılırlar. Ve böylece daimî olarak hâlleri birbirine tecavüz etmez.
Tâ ki birinin hükmü diğerini yenerek iki cihanın dengesi bozul-
masın." [10]

Niyazi Mısırî, aşağılık hâlimizle arşın makamlarını kat etsek bile,
bir durulma, kavuşma ve karışma yoktur; daha fazlasına doğru
yol almak isteriz, demektedir.

Niyazi Mısırî'nin divanındaki "Şehri Hakikat" şiiri, ütöpik bir
şehir tasviri sayılabilir. Pek çok yorumcu, bu şiiri, âhir zamanda
zuhur edecekleri belirttiği, kendilerine gelen uyarıcının ve bağlı-
larının alâmet ve işaretlerinin "Hakikat Şehri" şiirinde cem edil-
diği şeklinde yorumlar. Şiirde, başına devlet kuşu konan
kimselerden başkasının bulamayacağı bu yolun yolcularını,

ancak ehlinin bilip tanıyacağını haber vermiştir. Burada bir şehrin özelliklerinden çok, oraya girebilenlerin özellikleri anlatılır:

*Olmaz olarda hiç fesâd buğz u hased kibr ü inâd
Cümle biliş yoğ asla yad birbirine ihvân kamu
Özleri canlardan aziz sözleri baldan leziz,
Yok anda sen, ben, siz, biz birlikte yeksan kamu.
Her semt o şehrin yoludur lâkin girenler velîdür
Anun içi toptoludur Türk ü Arab Süryân kamu
Bu şehre bir Mürsel geldi, onları da'vet eyledi
Onlar yolu yanıltmadı, evsafı Kur'ân kamû.*

Bu şekilde devam eden 64 mısralık bir şiirdir.

Niyazi Mısırî, bu şiiriyle, bir şehirden çok orada yaşayan insanları tasvir ederek, şuna dikkat çekmektedir: İnsanın olmadığı yerde şehir de yoktur aslında. Şehir insan için vardır. İnsan şehir için değil. İslâm kültüründe de şehir medeniyet demektir ve medine kelimesinden gelmektedir. Yâni şehir aynı zamanda bir medeniyet tasavvurudur. Batıcı anlayışın endüstrileşmeyi, ilerlemeyi merkeze alan medeniyet tasavvurunun şekillendirdiği şehirlerde, insanlar şehirler için yaşar. Orada çarklar vardır, o çarkların dönmesi için de insanlara ihtiyaç vardır sanki. Ne gariptir ki, eskiden kalma bir yapı gördüğümüzde, garib bir huzur duyarız. Bizim ütopyalarımız da bu yüzden sadece Nostalgia'lardır. Bir medeniyet tasavvurumuz olmadığı sürece de böyle kalacaktır.

17. yüzyılın şehirlerinde dolaşmış bu velî acaba şimdiki manzarayı görseydi nasıl dile gelirdi?

Niyazi Mısırî ve diğer Osmanlı düşünürleri, şairleri, sanatkârları hakkında yapılan çalışmalar, araştırmalar her ne kadar yeni yeni

hızlanmışsa da, bunlar genellikle nakilden ibarettir. Osmanlı tefekkür dünyasının aktarılması hususundaki metod tartışmaları etrafında söyleyebileceğimiz tek şey de, o iklime ne kadar yabancılaştığımızdır. Zira, Ziya Paşa'nın mısralarındaki gibi:

*İdrak-i maali bu küçük akla gerekmez,
Zira bu terazi bu kadar sikleti çekmez.*

SÜRGÜN YILLARI

Mısır'da gördüğü bir rüyanın etkisinde kalarak, Mısır'dan ayrılıp Arabistan ve Anadolu'nun değişik yörelerini gezer.

Şair 1646'da İstanbul'a gelir. Artık bundan sonra, lakabıyla, Niyazi Mısri adıyla anılacaktır. İstanbul'da fazla kalmayan şair, önce Bursa'ya, oradan da Uşak'a geçer. Burada kısa bir süre Umme Sinan'ın talebesi Şeyh Mehmed'in yanında kalır. Daha sonra Elmalı'ya gider. Elmalı'da, şeyhi Elmalılı Umme Sinan'a kavuşmuştur. Dokuz sene burada nefsi terbiye ile uğraşır. Tasavvufi yönden kendini yetiştirmeye çalışır. Çok zahmet ve sıkıntılar çeker. Değirmenden mutfağa buğday ve odun taşıırken, sırtı yaralar içinde kalır. Nihayet 39 yaşında, şeyh tarafından hırka giydirilerek icazet verilir ve irşada memur edilir.

Hilafet verildikten sonra Elmalı'da kalan şair, oradan Uşak'a geçer. Kütahya'da şeyh olarak irşada devam ederken, şeyhinin ölümünü duyunca, 1657'de Uşak'a gider. Derken, Bursa'ya gelir ve burada irşad ile meşgul olur. Kısa zamanda şöhreti yayılır ve bu şöhreti onu saraya ulaştırır.

Sultan Dördüncü Mehmed Hân'ın daveti üzerine İstanbul'a giden Niyâzi Mısri, Ayasofya Câmiî'nde vaaz ve nasihat vermeye memur edilir. Daha sonra Bursa'ya döner. Niyâzi Mısri'nin şöhreti günden güne artar. 1669 senesinde Bursa'daki dergâhı yapılır. Rusya ile harb başlayınca, Sadrazam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed

Paşa, Padişah namına Niyâzi Mîsrî'yi Edirne'ye davet eder. Niyâzi Mîsrî üçyüz talebesi ile orduya katılmak için Edirne'ye gider.

Niyazi Mîsrî'nin yaşadığı dönem, ülkede isyanların sürdüğü, rüşvet ve iltimasın yaygınlaştığı ve sadrazamlığa getirilen devlet adamlarının başarılı olamadığı, yozlaşmanın devletin bütün kademelerine sirayet ettiği bir dönemdir.

"Aydın, kendi eliyle dünyayı kendine zindan edendir!" tâbiririne denk, Niyazi Mîsrî de, "derman aradım derdime, derdim bana derman imiş" hâleti ruhiyesiyle bütün bu olanlara seyirci kalamamıştır.

Mîsrî'nin halk tarafından çok sevilmesi ve vaazlarında dönemin kötü gidişatından bahsetmesi ve bunların müsebbibleri olarak başta veziri azamlar, kadılar ve önemli devlet adamlarını göstermesi, hattâ isimlerini vermesi, pek çok kişiyi kendisine düşman etmeye yetmiştir.

Niyazi Mîsrî'nin sürgün edilmesinin sebeplerinden biri, Mehmet Vanî Efendi'nin sesli zikri yasaklamasıdır. Mîsrî bu uygulamaya karşı sonuna kadar direnir.

Vanî Mehmed Efendi'nin, Sultan IV. Mehmed'in nezdindeki itibarını kullanarak Mîsrî'yi sürgün ettirmesi, gerek Mîsrî'nin hatıratlarında ve şiirlerinde, gerekse başka kaynaklarda belirtilmiştir.

Vanî Mehmed Efendi, mutasavvıf şair Niyâzî-i Mîsrî'nin Bursa'dan Limni adasına sürülmesi, Babaeski'de bulunan bir Bektaşî tekkesinin yıktırılması, Mevlevî ve Halvetî dergâhlarının kapatılmasından sorumlu tutulmaktadır.

Niyazi Mîsrî'nin sürgün edilmesinin diğer sebepleri hakkındaki rivayetler ise şöyledir:

Niyâzî-i Mîsrî, IV. Mehmed devrinde, son derece nüfuzlu bir şeyh olarak Lehistan seferine çıkacak ordunun maneviyatını yükseltmek için İstanbul'a çağrılır.

IV. Mehmed sadece Lehistan seferini yapmak niyetindeyken, Vezir-i A'zam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, bazı yazışmalarla devlet kademelerini Viyana seferine de teşvik ediyordu. Aynı şekilde Yeni Cami vaizi Vanî Efendi'ye de yazılar gönderip, vaazlarda Viyana seferini teşvik ettirmişti. Sonuçta Vanî Efendi'nin padişahı sefere razı ettiği de iddialar arasındadır.

Niyazi Mısırî, Lehistan seferi için Edirne'ye gitmesine rağmen, Viyana seferine çıkılmasına karşı çıkmıştır. Edirne'de Eski Câmî'de vaazederken, bu muharebenin istikbâle doğru millet ve devlet üzerindeki tesirlerini anlatır. Bu vaazı yanlış anlamalara sebep olur. Şikâyet dolayısıyla Rodos'a gönderilir. Rodos'ta 9 ay kaldıktan sonra Bursa'ya döner, ama ardından bu defa Limni'ye sürgüne gönderilir.

Ne ilginçtir ki, Viyana seferinin bozgunla sonuçlanması, Kara Mustafa Paşa'nın da hayatına mâl olmuş; Vanî Mehmed Efendi'nin de padişahın gözünden düşmesine, Kestel'e sürgün edilmesine sebep olmuştur. Viyana seferinin bir diğer etkisi ise Avrupa karşısında ilk yenilgimiz ve kutsal ittifak savaşlarının da başlangıcı olmasıdır.

Sultan İkinci Ahmed, İkinci Viyana seferine eşlik etmesi için Niyazi Mısırî'nin sürgün hükmünü bozmuş, kendisini Edirne'ye davet etmiştir. Niyazi Mısırî Bursa'ya son defa döndüğünde, 74 yaşındadır.

İkinci Ahmed, Niyazi Mısırî'yi seven, ona hürmet gösteren birisidir. Viyana seferinde onun duasını almak niyetindedir. Niyazi Mısırî'nin 300 adamıyla Allah rızası için bu gazaya gideceğini açıklamıştır. Edirne'ye yaklaşması ve padişaha, iş başında bulunan hainleri keramet ile birer birer haber vereceği şayiası dolayısıyla, Edirne'de Selimiye camiinde kalabalık artmış, hattâ kalabalıktan içeri girilemez olmuştur. Kalabalığın şeyhi sabırsızlıkla beklemleri, devlet adamları arasında telaş uyandırır. Mısırî Efendi'nin duasını almak isteyen ve sonra sefere çıkılmasını münasip gören Sultan İkinci Ahmed'e devrin siyasî figürleri "Mısırî

huruca kalkışacak" endişesiyle sun'î bir yaygara koparıp, ihtiyar hâlinde onu ayağına bukağı vurdurarak, Limni adasına sürdürmüşlerdir.

Niyazi Mısırî'nin sürgünde geçen yıllarında kendisine yapılan işkenceler şöyle özetlenmiştir:

- "Bazı günler aç kaldığını, yemeğine koydukları zehirlerden dolayı içinin dışının vurulmuş koyun gibi şiştiğini, zehirin tesiriyle şaşkın bir vaziyette dolaştığını, bu sebeple zaman zaman konuşma ve yazmada sıkıntı çektiğini, mazur görülmesi gerektiğini, Limni Hâkimi'nin kendisini bir konuşma sırasında "sus bire edepsiz" diye azarladığını, halk içinde hakaret edildiğini, düşmanları tarafından yüzüne tükürüldüğünü, kendisini hemen öldürmeleri için düşmanlarını bazen tahrik ettiğini, yine çok hakaret ve işkenceler edildiğini, fıtratının ehl-i dünya ile konuşmaktan hazzetmediğini, tekrar yemeğine yılan zehri konulduğunu, amcasının 3 aylık yoldan adaya kendisini ziyarete gelmesini ve buna karşı duyduğu memnuniyeti, evde çakmağı olmadığı için mumunu yakamayıp karanlıkta oturduğunu, daha sonra dışarı çıktığını, kendisine bir makreme (havlu) hediye getirildiğini, gece yarısı düşmanlarının çan çalarak kendisini uyutmayıp rahatsız ettiklerini, bütün bu sebeplerden ötürü yazı yazarken sürekli imlâ hatası yaptığını, hülâsa çektiği sıkıntıları ve işkenceleri anlatıyordu." [11]

Niyazi Mısırî ile ilgili, Şeyh Abdülatîf Gazzî Efendi, "Vâkıât" adlı eserinde şöyle yazmaktadır:

- "Birisi şeyhülislâmın huzuruna varıp, Niyâzî Mısırî hakkında tenkid mevzuu olan sözü kastederek; "efendim, bu sözü söyleyenlerin cezası nedir ve dinde ne lâzım gelir?" diye sual edince, ârif ve kâmil bir zât olan şeyhülislâm; "bu sözü Niyâzî Mısırî hazretlerinden başka kim söylerse, katlolunur. Fakat Niyâzî Mısırî söylerse, onun sözünde bir hikmet ve gizli bir sır vardır. O, zahirî

11 <http://www.mustafatatci.com/yazilar/30-yazanlar/145-limni-seyahatnamesinden-bir-duble-m-tatc.html> (22 Mayıs 2014)

ilimlerde de kemâl mertebesindedir. Onların böyle sözleri söylemesinde bir hikmet vardır. Biz onlara dil uzatmağa kadir olamayız" diyerek, o şahsı susturur. [12]

Limni'de bir meczubtan etkilenererek yazdığı, "Kasap Elinde Koyunum" şiirinde, hakkındaki tüm iddialara son noktayı koymuştur:

*Kasab elinde koynum, ya o beni, ya ben onu,
Cellâd önüde boynum, ya o beni, ya ben onu.*

*İrz u vakâr mal menâl yağma olundu cümlesi,
Soyunmuşum bu yolda ben, ya o beni, ya ben onu.*

*Habsüm bugün kırk erbâîn oldu tamam Deccâl lâîn,
Kıldı beni Rabbim emîn, ya sen beni, ya ben seni.*

*Vallâhi senden korkmazam dâ'vâyı bâtıl kılmazam,
Haktır yolum yanılmazam, ya sen beni, ya ben seni.*

*Vardı çıkalı göklere Binaltıyüzdoksanbir'e,
İndim senin için ben yere, ya sen beni, ya ben seni.*

*Mehdî benim adlim durur, İsâ benim fazlüm dürür,
Âhir amel katlim durur, ya sen beni, ya ben seni.*

*Meydâna çık gel ey kaba avret gibi giyme kaba,
Ben Mısır'yem geydim abâ, ya sen beni, ya ben seni.*

Vefatından iki ya da üç yıl önce yazdığı bu şiirinde; yaşadığı hal-
lerin seyri sülûk yolundaki hâller olacağını bildirdikten sonra

bunun da bir bedeli olduğunu, yaşadığı sıkıntılarla inâyet-i ilâhiyye ile halas olduğunu şu sözleriyle açıklar:

“Görün zararı ne mertebedür ki, dokuz yıldır yanarum dahi halâs olamadum bin seksen üç târihinden beri yanarum, bu şevvâlun ibtidasında dokuz sene tamam oldu onuncuya geçdi.” [13]

Türbesi ve dergâhı, Niyazi Mısırî’nin vefatından sonra, ilk öğrencilerinden olan Mahmud Efendi tarafından yaptırılmış. İ. Abdülhamid tarafından türbe tamir edilerek dergâh genişletilmiş.

1930’lu yıllarda kabri Bursa’ya taşıma girişimi olmuş, fakat Yunan yetkililer adada ikamet eden halkın sesine kulak vererek, mezarın Türkiye’ye nakline karşı çıkmışlardır. Çünkü Limni adası Yunanlılara verildiği zaman, türbe yıkılmış ve adada büyük bir yangın çıkmış. İkiyüzelli civarında insan ölmüş. Bunun sebebi türbenin yıkılmasına bağlayan ada halkı, Mısırî’nin kabrini özel mülk olduğu gerekçesiyle vermemiş. Turgut Özal ve şimdiki hükümetin de bu yönde talepleri olmuş. Gidenlerin rivayetine göre, tekke bakımsız ve harab bir hâlde. Bütçeleri yeterli olmadığı için tamirat yapamadıklarını belirten Limni Adası belediye başkanı, Türkiye’nin bu yöndeki desteklerini beklediklerinden bahsetmiş. Gazetelerde geçen haberler bu yönde.

Anadolu’daki bütün kiliselerin tamir ve bakımdan geçtiği, hattâ bazılarının mülklerinin devredildiğini biliyoruz. Fakat buna karşılık, Osmanlı mirasının bütün çekildiği yerlerdeki akıbeti, ne hikmetse değişmiyor. Niyazi Mısırî’nin Limni adasındaki dergâhı kapanmış; tamam da, Bursa’daki dergâhının şu ânki PTT binası olmasına ne buyrulur?! Bu zât, Batı’da olsa şöyle olurdu, böyle olurdu demeye artık ne hacet.

Ömrü çile ve sıkıntı içerisinde geçmiş Niyazi-i Mısırî, Ümmi Sinan’dan, İbn Arabî’den, Mevlana’dan Yunus Emre’den, Fuzulî’den, Şeyh Bedreddin’den, Nesimî’den, Şeyh Aziz Mahmud Hudaî’den aldığı feyz ile gerek yaşantısı gerekse eserleriyle Osmanlı tefekkür dünyası içinde müstesna bir mevki elde etmiştir.

13 Halil Çeçen, NİYAZİ MISRÎ’NİN HATIRALARI, s. 105.

ÇÖL KAPLANI FAHREDDİN PAŞA VE MEDİNE MÜDAFAASI

Bu Millet Ölmeyecekse,
Bu Kumandanlar Dirilecektir!

Bilgehan Eren

Hazret-i Peygamberin hemşehrisi, kıymetli kardeşim Ahmed'e ithafen

GİRİZGÂH - KAHRAMAN

Büyükşehirlerdeki "tower"lardan uçacak gökyüzü bulamayan kuşlarla, "center" ve "AVM"lerden yaşayacak toprak bulamayan karıncalar... Kendimizden başkasını gör(e)meyen bir göz ve gönül planı. Her türlü sözde lüks imkânın içinde, en yeni ve en iyi "yaşam merkezleri" inşa edilme yarışında, ruhî inşa bir kenara bırakılmış, en iptidâî insanın bile malik olduğu madde ve mânâ kuvvetine sahip olmayan, zevksiz-estetiksiz daha da önemlisi UFUKSUZ bir vasatta, insanoğlu güya modern bir hayat sürmektedir. Köşe dönücülüğün itibar telâkki edildiği ve baş sermayesinin de döneklik olduğu bir toplumda, Resûllullah'ın ezeli ve ebedî YILDIZLAR KADROSU unutulurken, her köşe başında "hop star", "pop star", "mega star"dan geçilmeyen bir "star" asrında (!), "lider markalar"dan, "lider oyuncular"a kadar her sektör ve her meslekten "star"lık ve "lider"lik iddiasının alıp başını gittiği; çıplak poz verenlerin "cesur", sahnede rol kesenlerin gençliğe "rol model" olduğu günümüzde, bulanıklaşmış ve haddinden fazla

“internet”leştiği için “net”leşememiş zihinlerin de bir parça bil-
lurlaşmasına vesile olma ve mevzuya destursuz giriş yapmama
adına, -“Bu millet ölmeyecekse, bu Fatih dirilecektir!” hitabıyla,
yazımızın başlığına da ilhâm kaynağı olan- Büyük Doğu Mi-
marı’nın kıymet levhalarıyla konumuza bir girizgâh yapacağız.

Öncelikle, “kahraman”ın tanımı ile başlayalım. Zira, uluslararası
markaların çıkmasının bile itibar sayıldığı günümüzde, her şeye
sahtesinin musallat olduğu hakikatince, çıkma kahramanlar da
zihin dünyamızda cirit atıyor. Hâl böyle olunca da, çağın insanı-
nın büyük bir kısmının, ne tecrit altında tutulan fikir ve aksiyon
kahramanlarından, ne de tarihin sayfalarında unutulmuş şanlı ku-
mandanlardan haberi var. Yazımızın da muradını daha en başta
bu şekilde mühürlemiş olalım. Ve tüm bunların bitişiğinde şu
ölçü: «Kıymet hükmüne erdirilemeyen hâdise, bilinse de bilin-
miyor demektir.» [1]

İşte bu noktada sözü Büyük Doğu Mimarı Üstad Necib Fazıl’a
bırakalım:

- «Her ferdin içinde, şuurlu veya şuursuz, hesabı görülmemiş bir
kahramanlık ideali, rüyası, hasreti yatar. Her fert kendi dünyası
içinde bir kahraman arayıcısıdır; nefsinde ve haricinde... Her
meslek içinde o mesleğin sahiplerince kahraman zannedilen tip-
ler vardır. Meselâ boksöre sorarsanız, onun için kahraman Meh-
med Ali... Madde kuvveti bizim için değersiz; ama, bu adam
bugün bir vuruşta çökerttiği, birtakım, medeniyet ve kuvvet tas-
layan insanları, iman kuvvetiyle yendiğini söyleyecek kadar kah-
raman... Asıl kahramanlığı burada... Bir futbolcuya sorarsanız,
kahraman diye size en iyi şut çeken adamı gösterir. Kendi mesleği
içinde kahraman odur onun için... Her meslekte böyle... (...) Kah-
raman, ufak tefek meslekî faaliyetler içinde onu aşmaya, sınırla-
rını geçmeye başlamış insanda tecellisini gösteriyor. Oradan
seziyoruz ki, derecenin üstüne çıkma cehdiyle başlıyor. İşinin
ufuk noktasına varabilmeyi, insan, kahramanlık sayıyor. Nite-

kim Türkçedeki, "her yürekte bir arslan yatar" tabiri, kahramanlık iştियakının ne güzel ifadesidir! Çünkü arslan hayvanların kahramanıdır.» [2]

- «Kahraman, her sahada ve bütün hareket tecellilerinde üstün varlığa, üstün oluşa yol açan, kendisini ve cemiyeti yoğuran ve nefslerini aşmaya davet eden, zamanı delen ve mekânı yırtan, hamle örneği üstün insan...» [3]

- «Kahraman üç sınıftır. Maddede, yalnız maddede kahraman... Mânada, yalnız mânada kahraman... Hem madde ve hem mânada kahraman... Üstün sınıf üçüncüsü... Herşeyi birden toplayan ve dâvasını en üst mânalardan alıp cemiyete nakşeden, kazıyan...» [4]

- «Kahraman, birbiri üstünde yedi kubbe hâlinde, şu vasıfların sahibi olan insandır: (...) Evvelâ samimiyet, sonra iman, sonra vecd ve aşk, fikir, ahlâk, cehd ve şecaat... Bu vasıfların hepsi birden toplandığı ve iman da hakikatına istinat ettiği yerde, kahraman tamamdır ve kâmindir.» [5]

Üstad'ın kahramanların özelliklerini zikrettiği bu levhalara ek olarak da, lüpçülüğü işaretlediği, Mütefekkir Mirzabeyoğlu'nun "Necib Fazıl'la Başbaşa" isimli eserinden bir paragraf:

- «Mücerret mânâsıyla kahramanlar, HAZİRA KONMAZLAR, HAZIRLARLAR. Hepçidirler, muvazaacı (yalandan iş görücü) değil. Cesedi, sağlığında bir dağ yavrusu gibi omuz kabartırken alnının tâ ortasından vurup yere serenlerdir, LÜPÇÜLER gibi ceset mezara girdikten sonra üzerine üşüşen kurtçuklar gibi hazıra konan değil. Lüpçülüğün biricik vasfı, ÇİLESİZLİK, BEDAVACILIK, KOLAYINA GETİRİCİLİK...» [6]

2 Necib Fazıl, SAHTE KAHRAMANLAR, 9. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1996, s. 10-11.

3 Necib Fazıl, SAHTE KAHRAMANLAR, s. 13.

4 Necib Fazıl, SAHTE KAHRAMANLAR, s. 14.

5 Necib Fazıl, SAHTE KAHRAMANLAR, s. 29-30.

6 Salih Mirzabeyoğlu, NECİB FAZIL'LA BAŞBAŞA -İntibâ ve İlham-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1989, s. 100

"Dünya tarihi büyük liderlerin-kahramanların biyografisinden başka bir şey değildir." diyen İngiliz tarihçi Thomas Carlyle da, bir kahramanda ana cevherin ve baş sermayenin "samimiyet" olduğunun altını çizer.

Hayreddin Soykan da "Halkın Kahraman veya Rol Modeli İhtiyacı Üzerine" isimli makalesinde, "kutup yıldızı"nın etrafında kümelenen yıldızlara-ideal gökyüzüne kavuşmaya vasıta rolü görecek, "üstün şahsiyetler"ın önemini vurgular:

- «Ne var ki, daha ziyade basit işlerin ve gündelik fiillerin "fail-leri" olan "küçük" veya "vasat" örnekler değildir asıl muhtaç olunan. Aksine, bir toplumu bir arada tutan, o toplumun ferdlerini "ortak" bir duygu ve düşünce, "ortak" bir ideal ve aksiyon merkezinde halkalayıp "yaşar" kılan, o toplumun bugünüyle beraber belki daha çok istikbâldeki ihtisâmının teminatı olan "pusula" kıymetinde "yıldızlar" da vardır. İşte bu şekilde, bir "kutub yıldızı"nın etrafında kademe kademe halkalanarak "ideal" göğünün haritasını çizen "yıldızlar"a, bir toplumda kalb ve beyin fonksiyonu görüp diğer organları da kendisine bağlayan "üstün şahsiyetler"edir halkın asıl ihtiyacı. İsterse onları "örnek" kılıcı aksiyon ve eserleri zâhiren dünyaya mihli olsun, hiç fark etmez; o iş ve eserlerde bağıslı ve mümessili oldukları kalb ve zihnın en ulvî, en hakiki ve en muhteşem tezahürü pırıldayan seçkin "organlar"dır onlar. Bu yüzdendir ki, başlarını göğ-e çevirenler için, "dereceler" hâlinde yine "kalb ve beyin" kıymeti taşırlar.» [7]

Tüm bu şerhler altında, "tarihin bir masal albümü değil, bir kıymet hükmü tablosu" olması hakikatince, bizim için kıymet-i harbiyesi âli olan bir İslâm kumandanını, vefatının 65. yılında hayır dualarıyla zikretmek istiyoruz. I. Dünya savaşında meşhur İngiliz casusu Lawrence'in "Çöl Kaplanı" dediği Ömer Fahreddin Paşa ve silâh arkadaşlarının Medine Müdafaaası'nı istidadımız ölçüsünde anlatmaya çalışacağız. Konu hakkında

7 Hayreddin Soykan, "Halkın 'Kahraman' veya 'Rol Modeli' İhtiyacı Üzerine", AYLİK DERGİSİ, Ekim 2010, Sayı 73.

malûmat sahibi olduğumuz temel eseri ve müellifini de hemen belirtelim. Savaş yıllarında Medine’de bulunmuş, tahliyeden sonra da Kızılay Heyeti ile birlikte orada kalmış olan Feridun Kandemir’in günü gününe tuttuğu notlardan derlediği, “Peygamberimizin Gölgesinde Son Türkler” alt başlıklı bir kitab: “Fahreddin Paşa’nın Medine Müdafaası”. Merhum Feridun Kandemir Bey, kitabı hazırlarken kendi müşahedeleri yanında, başta Fahreddin Paşa’nın vesika ve notlarını evlatlarından temin etmiş, Sadrazam Talât Paşa’nın hanımı vasıtasıyla da önemli belgelere ulaşmıştır. Bunun dışında, kitabta Cemal Paşa’dan General Allenby’e, Lawrence’den Ali Fuad Erden Paşa’ya kadar, dönemin birçok önemli şahsiyetinin kaleme aldığı anılardan da çeşitli iktibaslar yer almaktadır.

BİRİNCİ CİHAN HARBİNİN İLK YILLARI

Osmanlı Devletinin iç isyanların yanı sıra Trablusgarb, Birinci ve İkinci Balkan Savaşlarının da ağır yaralarıyla katıldığı Cihan Harbinde, birçok maddî imkânsızlığa rağmen Mücahid Mehmetçiğin destan yazdığı Çanakkale ve Kut’ül Amare cebhelerinden başka, bir de Medine Müdafaası vardır ki, Müslüman Anadolu o kahramanları rahmetle anmaktadır.

1915 yılında, savaşı bir ân önce bitirme gayesiyle Osmanlı’nın payitahtını hedef alan İtilâf kuvvetleri, yüz binlerce kişilik orduyla Çanakkale’ye yüklenmişlerdi. Kendilerince bu harekette başka esaslı amaçları da vardı. Birkaçını zikredek olursak:

- Rusya’nın silâh ve mühimmat gereksinimini karşılamak,
- Rus petrolünü Boğazlar üzerinden Avrupa’ya taşımak,
- Balkanlardaki devletleri İtilâf Devletleri safına çekmek,
- Osmanlı’nın Mısır ve Süveyş Kanalı’na yönelik tehdidini ortadan kaldırmak,
- Avrupa’daki savaşın kanlı çatışmalara rağmen kesin sonuç ver-

memesinin, Almanya'nın müttefiklerinden birine saldırma fikrini çekici hâle getirmesi...

Ve tüm bunların yanında, derin kaygı duydukları bir sebepleri daha vardı; Teşkilât-ı Mahsusa'nın İslâm topraklarında yürüttüğü bir siyaset: "İttihad-ı İslâm!" Zira, Osmanlı ve halifenin iradesi, İslâm hakikatiyle sahnede olduğu sürece, YENİ DÜNYA DÜZENCİLERİNİN kurgulamaya çalıştıkları oyunlar için baş tehditti. Ne Ortadoğu'da İsrail diye bir devlet var olabilirdi, ne de ümmetin toprakları rant ve sömürü mevzuu edilebilirdi.

Özellikle İngilizlerin -Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan gibi sömürgelerinden getirdiği askerlerle takviye edilmiş ve döneminin en ileri silâh ve teçhizatına sahip bu birlikler, Mehmetçiğin iman dolu direnişi karşısında Çanakkale'de büyük bir yenilgi alırken, bundan sonra güçlerinin büyük bir bölümünü Osmanlı Devleti'nin güneyine doğru kaydırmışlardır. İngilizlerin sömürge yollarını da açık tutma ve Osmanlı'yı arkasından çevirme maksadıyla; Mısır, Süveyş Kanalı, Hicaz, Yemen daha fazla önem kazanırken, Irak, Suriye, Filistin cebheleri de Birinci Cihan Harbinin akıbetini etkileyecek hâle gelmiştir.

Temmuz 1915'te Bağdat'ı işgal etmek için hücumla geçen İngilizler 28 Eylül'de Kut'ül Amare'yi ele geçirerek, Bağdat'a iki koldan yürümeye başlar. Osmanlı birlikleri tarafından 22 Kasım'da durdurulan bu hücum sonunda, İngiliz birlikleri geri çekilmek zorunda kalır. 23 Kasım günü ise Osmanlı akını başlar ve aylarca çok çetin şartlar altında savaş sürer. Nisan 1916'ya kadar süren çarpışmalarda Kut'ül Amare, 20 binden fazla şehid veren Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine yeniden geçer ve savaş kesin zaferle noktalınır. 13 bin askerinin ve 500'e yakın subayının esir alındığı, binlercesinin de öldüğü İngilizler başta olmak üzere, müttefikleri de şaşkındır. Bu zafer, Avrupa'yı tam mânâsıyla şok etmiştir. Yabancı basın, Osmanlı'nın destanını yazmak zorunda kalırken, İngilizler için de "Çanakkale'den sonra yine büyük bir hezimet alındı" diye başlıklar atılır.

Halk türkülerine de yansıyan, "gidenin dönmediği" cebhelerde, yıllardır maddî ve mânevî büyük kayıplar vermiş, yıpranmış, her türlü imkânı kısıtlı olan Osmanlı kuvvetleri için, bundan sonra YENİ DÜNYA DÜZENCİLERİ tarafından, yeni bir strateji yürürlüğe sokulmuştur. YENİ DÜNYA DÜZENCİLERİ tabirimizin kimseye şaşkınlık vermemesi açısından, bu noktada terkibî birkaç izah getirelim. Hayreddin Soykan, TAVISTOCK İnsanî İlişkiler Enstitüsü için meâlen şöyle bir tanım getirir: "Masonik-Siyonist-Satanist-Şamanist-Paganist seçkinlerin çatı örgütü, dünya hâkimiyetinin 'üst tasarım'ının ve tatbik metodlarının müellifi, Telegram mucidi, zihin kontrolü, psikolojik savaş, davranış bilimleri teorisyeni TAVISTOCK!.."

General Sir John Rowlings-Reese tarafından, Bedford Dükü Tavistock'un Londra'daki binalarından birinde resmî olarak 1921 yılında kurulmuş olsa bile, bu kurucu irade, açıktır ki binaya tabela asmadan önce de, belli bir niyet ve hedef sahibidir. Sir John Rowlings-Reese'in İngiliz Ordusu Psikolojik Savaş Bürosu başkanı olması; Çanakkale'den kolayca Boğazları geçerek Osmanlı'nın çarçabuk teslim alınabileceği fikrini ortaya atan ve Gelibolu'da savaşan komutanlardan biri olan Winston Churchill'in Tavistock ile yakın ilişkileri; David Rockefeller'in 1940'lardan sonra bu enstitüyü yeniden dizayn etmesi; ABD'nin en önemli devlet adamlarından Yahudi Henry Kissenger'in, Tavistock'ta Sir John Rowlings-Reese'in talebesi olması; I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz istihbaratı bünyesinde olan "tek din-tek dil-tek dünya devleti" teorisyeni H.G. Wells ve onun talebesi olan (bu ELİT'in yine önde gelen teorisyenlerinden) İngiliz istihbaratçı-yazarı, Hollywood senaristi, uyuşturucu havarisi, Cesur Yeni Dünya romanının da müellifi Aldous Huxley... Evet, tüm bunlar ve modern satanizmin kurucusu Aleister Crowley'e kadar daha niceleri, aşikârdır ki tesadüfî olarak bir araya gelmiş değildir.

Medine Müdafaası vesilesiyle, yazımızın ilerleyen paragraflarında, bu ELİT'in, İngiliz-Yahudî işbirliği hâlinde nasıl kara ve gri propa-

gandalar yaptırdıklarını, casusluk faaliyetlerini, para ve mevkii için ne gibi çapraz anlaşmalara girildiğini zaten müşahade edeceğiz.

Bu perspektiften bakıldığında görülecektir ki, Çanakkale'den Medine Müdafası'na kadar verilen mücadele, sadece maddî bir güce karşı, toprak kazanma veya kaybetmeme meselesi değil, bu maddî gücün ardındaki şeytanî niyet ve plânlara karşı, aynı zamanda bir mânâ savaşı ve o mânâ mevziine karşı alınmış bir zaferdir.

I. Cihan Harbiyle birlikte, 700 yıllık Osmanlı'nın tarihten şekillenişinin son yılları büyük kahramanlıklar, büyük yıkımlar, büyük hainlikler ve büyük acılar barındırır. Müslümanların mukaddes toprakları Mekke ve Medine, 1517'de Yavuz Sultan Selim Han tarafından Osmanlı idaresine geçerken; Yavuz Sultan Selim Han kendisini Hicaz'ın 'hâkim'i değil 'hadim'i, yani hizmetkârı olarak nitelendiriyordu. Osmanlı'nın bölgedeki varlığı işte bu şuurla tam 400 yıl sürdü. Hac ibadetinin güvenliği için İslâm âleminin mânevî başkentinin titizlikle korunması ve düzeninin sağlanmasına özel bir önem veriliyordu. Bölgenin idaresi mahallî 'Emir'lerce yürütülüyor, mukaddes emanetlerin bakımı için de hazineден her yıl yüksek miktarda tahsisat gönderiliyordu. Osmanlı, Hicaz bölgesini bütün dünya Müslümanları adına, gözbebeği gibi kollayıp, gözetmekteydi. Hâkimiyeti altında bulunan diğer şehirlerden daima bir adım ilerde tuttuğu bu mukaddes beldelere her konuda yardım elini uzatıyor; Hicaz demiryolu gibi dev bir projeyi de yine bu dönemde hayata geçiriyordu. Lâkin, Cihan Harbiyle birlikte bölgeye ait niyet ve plânlarda değişmiş, bölge dinamikleri farklılaşmış, İngilizlerin yaptığı istihbarat çalışmaları (daha sonraları meşhur casus Lawrence'in Arabistan'daki etkinliği) ve propaganda faaliyetleri de, belli zümrelerde de olsa karşılık bulmaya başlamıştı.

Bölgedeki İngiliz kuvvetleri komutanı General Allenby'nin aslında El-Nebi olduğundan tutalım da nice aşağılık yalan ve ni faklar ortada dönüyordu. 21. yüzyılda Barack Obama'nın, ABD'nin İsrail'in sadık müttefiki vasfıyla, hâlen dünyanın birçok

bölgesinde yaptığı katliamlar ve başta Mısır olmak üzere yine dünyanın birçok bölgesindeki ikiyüzlü tavrı içinde, Hüseyin'lik iddiası ne kadar sahte ve İslâmî hakikatlerden uzaksa; aslında General Allenby'nin El-Nebi'lik iddiası da o kadar uzaktı. Batılıların "Kudüs Fatihi" unvanı verdiği o Allenby, Şam'a girdiğinde, Selahaddin-i Eyyübî'nin sandukasını tekmeleyerek; "Kalk, gör bak ben geldim. Haçlı savaşları şimdi bitti." dediği de rivayet edilir. Ahmaklık ile müminlik barışmasa da, bugün İslâm ülkeleri içinde nasıl Obama ile hareket edenler ve onun misyonuna inanan Müslümanlar varsa, dün de General Allenby'e ve onların yaydığı "İngilizler, sömürgeleriyle birlikte, 300 milyonluk nüfuslarıyla Müslüman olmaya hazırlar" yalanına inanlar az da olsa olmuştu.

Ve yeri gelmişken, meselenin iktisadî cebhesinden, günümüze ait bir levhayı da zikretmeden geçemeyeceğiz. 2013 Ekim'inin son günlerinde, Dünya İslâm Ekonomik Forumu, ilk kez bir Müslüman ülke dışında yapıldı. Londra'da düzenlenen Forum'un kapanış konuşmasını yapan İngiltere Başbakanı Cameron, sözlerine "Selamun Aleyküm" diyerek başladı. Faizsiz finansın öneme değindi, 200 milyon sterlinlik sukuk fonu oluşturmaya çalıştıklarından söz etti. Ülkelerinin, İslâm dünyası dışındaki, İslâmî finansın en büyük merkezi olduğunu vurguladı, "çünkü bizde pragmatizm ve siyasî irade var" diyerek de, aslında bu tablodan anlayan için itirafta bulundu. Neyse, domuz pişirilmiş yağda, besmele ile kestiği eti, gusülsüz İngiliz aşçıya teslim edip, lezzetle yiyecek müslüman varsa, böylelerine afiyet olsun diyelim; her sahada ve cebhede Batı salatasına sebze olanları şimdilik bir kenara bırakıp, I. Cihan Harbi yıllarına geri dönelim.

HİCAZ ÇÖLLERİNDE İSLÂM SAVAŞÇISI BİR ŞAİR

İngilizlerin yaptığı kara ve gri propagandaları def etmek, Osmanlı'nın başkenti İstanbul'dan kilometrelerce uzakta bulunan topraklardaki insanların zihin ve kalbini bulanıklıktan ve fitne-

den kurtarma ümidiyle, Hicaz ve Medine'ye gitmek üzere bir heyet tertib edilir. Şerif Hüseyin'in isyan ihtimaline karşı, İbn-i Suud ve İbn-i Reşid gibi kuvvetli şahsiyetlerle görüşülecek ve destekleri alınacaktır.

İttihad-ı İslâm dâvâsındaki bu heyet içinde İstiklâl şairimiz Mehmed Âkif de vardı. Üstad'ın, «Harb arabasını iki at çeker: Biri iman ve İslâm savaşçısı, öbürü şair...» [8] dediği Mehmed Âkif'e, Enver Paşa'nın ricasını Teşkilat-ı Mahsusa'nın reisi, Kuşçubaşı Eşref Bey iletmış, Âkif de «Bu hizmetin memleket için hayırlı olacağı inancındayım. Bunu yapmak benim için bir şereftir.» [9] diyerek teklifi kabul etmişti. 1915'te, Padişah Sultan Reşad'ın gidecekleri yerlerdeki Arab büyüklerine verilmek üzere hazırlattığı birçok altın, kılıçlar, hançerler gibi hediyeleri de yanlarına alarak yola çıktılar.

Şam'a vardıklarında Mehmed Âkif, "Ben burayı ilk defa görüyorum, biraz müsaade edin, buradaki tarihî ve dinî yerleri ziyaret edelim" diye talebte bulunur. Yeniden yola çıkılacağı zaman da ilginç bir gelişme yaşanır. Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal da Şam'dadır ve ilk trenle o da Medine'ye gidecektir. Âkif bu haberi alınca, Şerifler ailesine mensub değerli bir şahsiyet ile beraber yolculuk yapmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirir. Fakat heyetin diğer üyeleri bu durumdan pek memnuniyet duymamaktadır. Onlar, politikayla pek fazla ilgisi olmayan Âkif'in aksine, Şerif'in nasıl da ikiyüzlü ve güvenilmez olduğunu biliyor, beraber yolculuk fikrine pek de sıcak bakmıyorlardır. Fakat Cemal Paşa araya girerek, "Ortada şu ân için net bir durum yok, konukseverliğimizi elden bırakmayalım" diyerek, Şerif Faysal'la birlikte olacak bu yolculuğa onay verir. Böylece Şam'dan hareket edilir. Bundan sonrasını Feridun Kandemir Bey'in satırlarından dinleyelim:

8 Necib Fazıl, HİTÂBELER, 9. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2007, s. 117.

9 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI -Peygamberimizin Gölgesindeki Son Türkler-, 4. Basım, Yağmur Yayınları, İstanbul 2006, s. 267.

- «Emir Faysal, Mehmed Âkif'i o ana kadar tanımamış, ilk defa görüyordu. Ve herhâlde, bu ünlü şairin, böyle bir zamanda bu yollara çıkışının sebebini de merak ediyordu. Öyle ya, İstanbul neresi, Hicaz neresi? Hac zamanı da olmadığına göre, koca Âkif'in, hem de bir heyetle birlikte bu taraflara gelişinin mutlaka bir önemli sebebi olmalıydı. Ama neydi?

Eşref Bey onları birbirlerine tanıştırdığı vakit, Emir Faysal, öylesine aşırı derecede iltifatlarla: "Yolculuğumuzun birlikte oluşundan mesudum" diye son derece memnunluğunu belirterek, sarıldığı Âkif'in ellerini neredeyse öpecekti. Âkif de, içten geldiğini sandığı bu hareketten çok duygulanmış görünüyordu. Faysal, Şair Âkif'i ilk defa görmekle beraber, eserlerinin daimi okuyucusu olarak, onun eskiden beri hayranı idi. Yolculuk esnasındaki temaslarla bu hayranlık daha da artmıştı. Fakat Faysal'ın dediği gibi, birlikte çıktıkları bu yol, ikisini de aynı yere götürmeyecekti. Medine'ye kadar can ciğer dost vaziyette birlikte gitseler bile, oradan Şair Âkif'in hiç de tahmin etmediği olaylarla öylesine ayrılacaktı ki, sonunda karşı karşıya geleceklerdi.» [10]

Mehmed Âkif ve heyet Peygamberimizin kabr-i şerifini ziyaret edip, Medine içinde gerekli temasları sağladıktan sonra, Cihan Harbinin sonuna kadar Osmanlıya bağlı kalacak olan İbnürReşid'i ziyaret için yola çıktılar ve çölde on sekiz gün sürecek olan bir deve yolculuğunun sonunda Hail Kalesine vardılar. Osmanlı'nın sadık dostu bu adamla, görüş alışverişinde bulunup, dertleştiler. İbnürReşid şöyle diyordu:

- «Bizim hâlimiz malûmdur. Mütemediyen mücadele hâlindeyiz. Birkaç ay evvel, kendi kudretimizle İbn-i Suud'u büyük bir bozguna uğrattık. Fakat şimdi o, İngilizlerden yardım görüyor. Hâlbuki biz, bundan mahrumuz. Çünkü biz evvelden beri, Osmanlı Hükümeti'ne ve Hilâfet makamına bağlı ve onların sadık kulu-yuz. İbn-i Suud şimdi İngilizlerden gördüğü para ve silâh yardımıyla bize meydan okuyor. Osmanlı Devleti'nin şu Arabistan'da

her türlü ihtiyaca yetecek silâhlarla dolu depoları var. Bana on beş bin mavzer, on büyük sahra topu, elli mitralyözle bunlara lüzumlu mermileri verirseniz, ben de çölde Osmanlı Devleti'nin her zaman yardımcısı bir kudret ve kuvvet sahibi olayım.» [11]

Osmanlı, İbnürReşid'den razıydı ama İbn-i Suud'u da kırmak istemiyordu ve onun da kendisine bağlı kalmasını istiyordu. İbnür-Reşid'den sonra, tarafların arasının yapılması hedeflenerek, İbn-i Suud ile de görüşme planlanıyordu. Lâkin bu görüşme için tam Riyad'a hareket edileceği sırada, müthiş bir Sam fırtınası başlıyor ve bir buçuk aydan önce de dinemeyeceği için, bu durumda heyet, İbn-i Suud'un en yetkili din adamı olan, Vahhabîler için önemli bir yere sahip "Kadı"larını ziyarete karar veriyordu.

Kadı Efendi, görüşmenin başlangıcında, Peygamberin türbesine âdeta Beytullah'ı ziyaret eder gibi önem verilmesini eleştirirken, mezhebî farklılıklarını sıralıyordu. Peygamber'den yardım-şefaât istenemeyeceğini vurguluyor, Kur'an'dan verdiği hükümlerle de hatta kendi dışındakilere küfür isnad etmeye kadar işi vardi-riyordu. İşte tam böyle bir durumda Mehmed Âkif devreye girmiş, ve Kadı Efendi karşısındakinin de kolay yutulur bir lokma olmadığını anlamıştı. Sonrasında iş, Kadı Efendi'ye bir aylık bağlamaya gelmişti. Ayda beş altın bağlanan Kadı, heyetle görüşmesinin sonuna doğru dilini değiştirmişti:

- «Elhamdülillâh hepimiz Müslümanız. Her kavimde, idraki ve anlayışı zaif kimseler bulunabilir. Fazla taassub asla caiz değildir. Her kim "*Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resûlullah*"ı dili ile ikrar, kalbi ile tasdik ederse, Müslümandır. Geri kalanı Allah'la kendi arasındadır.» [12]

Altunlar ve maaş tahsisi Kadı'yı bambaşka biri hâline getirmişti. Âkif, "Ah insanoğlu ah!.. Ah beşeriyetin gönlünü fethetmiş görülen bu olmayası altunlar." diyerek iç çekiyordu.

11 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 271.

12 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 275.

Yaklaşık beş ay süren bu yolculukta Âkif büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştı ve bunu da mısralarına şöyle aktarıyordu:

*"Ne gördün, Şark'ı çok gezdin?" diyorlar. Gördüğüm yer yer,
Harab iller, serilmiş hânûmanlar, başsız ümmetler;
Yıkılmış köprüler, çökmüş kanallar, yolcusuz yollar;
Buruşmuş çehreler, tersiz alınlar, işlemez kollar;
Bükülmüş beller, incelmış boyunlar, kaynamaz kanlar;
Düşünmez başlar, aldırılmaz yürekler, paslı vicdanlar;
Tegallübler, esâretler; tehakkümler, mezelletler;
Riyâlar; türlü iğrenç iptilâlar, türlü illetler;
Örümcek bağlamış, tütmez ocaklar; yanmış ormanlar;
Ekinsiz tarlalar, ot basmış evler, küflü harmanlar;
Cemâatsiz imamlar, kirli yüzler, secdesiz başlar;
"Gazâ" nâmiyle dindaş öldüren bîçâre dindaşlar;
İpissiz âşîyanlar, kimsesiz köyler, çökük damlar;
Emek mahrûmu günler, fikr-i ferdâ bilmez akşamlar!..*

*Geçerken, ağladım geçtim; dururken, ağladım durdum;
Duyan yok, ses veren yok, bin perişan yurda başvurdum. [13]*

Evet, Akif'in resmettiği tablo dehşetli bir şekilde ortada duruyordu; emek yok, çaba yok, tefekkür yoktu. Ümmet-i Muhammed'in arasına nifak sokulmuş, fitne uyandırılmıştı. Bu durum, savaştan yıllar sonra 1926 yılında Mekke'de İbn-i Suud tarafından şöyle dile getirilecekti:

13 Mehmed Âkif, SAFAHAT, Akpınar Yayınevi, İstanbul 1987, s. 528.

- «Bu çöl, bu çöldeki bizler, hepimiz Osmanlı Devleti zamanında yüzyıllarca aramızda ufak tefek anlaşmazlıklar dışında, daima rahat ve huzur içinde, hür ve başımıza buyruk yaşadık. Devlet bizden ne vergi, ne asker alıyor, hiçbir işimize de karışmıyordu. Daha ne isterdik. Hele Hicaz, devlete bir şey vermedikten başka, devletin her yıl sürre ile gönderdiği çıkın çıkın altunlara da konuyordu. Hiçbir devlet, hükmü altındaki tebaasını, zerrece külfete sokmadan, karnını doyurup, okşaya, seve idare etmez. Lâkin, Büyük Harb çıkıp da İngilizler, Türkleri arkadan vurmak plânlarını tatbika koyuldukları vakit, ilk önce işte bu çöle musallat oldular ve burada krallık vaadleriyle avlayıp, her istediğini vermeyi kabul ettikleri Şerif Hüseyin'i bir kelime ile tuzağa düşürdüler. Paraya ve mevkie tamahla İngilizlerin bir âleti olarak ne olursa olsun o güne kadar nimetleriyle beslendiği bir devlete karşı ayaklanmak Müslümanlığa da yakışmaz.» [14]

İNGİLİZ ALTUNLARINA TAMAH EDEN ŞERİF HÜSEYİN

Peki, kimdi bu Şerif Hüseyin? Şerif Hüseyin, ailesi ile birlikte Hükümetin çağrısı üzerine, 1891 yılının Şubat ayında Mekke'den İstanbul'a gelmiş ve yaklaşık olarak 17 yıl payitahtta yaşamıştı. İstanbul'da ikâmeti sırasında, 1897 Türk-Yunan savaşı ve 1905 Yemen ayaklanması olur ve Şerif Hüseyin'in 1908 yılı Kasım ayı başlarında Mekke Emirliğine tayini çıkar. Öteden beri kendine özgü bir durumu olan Hicaz'da, Mekke'deki vali ve kumandan gibi hükümet adamlarının üstünde, doğrudan doğruya Halife tarafından seçilip tayin edilen, Hazret-i Peygamber ahfâdından bir paşa "Emir" sıfatıyla bulunmaktadır. İşte bu yeni "Emir", Kasım ortalarında İstanbul'dan gemi ile ayrılır ve Aralık 1908 yılında Mekke'de vazifesine başlar. Cihan Harbi başlangıcına kadar da herhangi bir sıkıntı yaşanmadan ilişkiler sürdürülür. Hatta Şerif Hüseyin, Padişah tarafından yapılan Cihad-ı Mukaddes çağrısına

cevaben bir telgraf çeker ve fiilen savaşımaya da hazır olduğunu belirtir. Fakat bölge içten içe kaynamaktadır. Dönemin haberleşme imkânları yanında, uçsuz bucaksız çöllerde dağınık hâlde bulunan Arab kabileleri de hesaba katılırsa, şehirlerdeki yerleşik nüfus yanında, Bedevi nüfus da etkindir. Mekke kumandanı Vehib Paşa'nın da uyarılarıyla, Şerif Hüseyin'in İngiliz tarafgirliği ve ikiyüzlülüğü yanında, bölgedeki son durum 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'ya anlatılır. İplerin gerilmeye başladığı bu dönemde karşılıklı birçok şifreli telgraf da gidip gelmeye başlar. Şerif Hüseyin'in ipleri kopma noktasına getirecek sözlerinden biri de şudur:

- «Benim eğer burada rahat oturmaklığımı istiyorsanız, Tebük'ten Mekke'ye kadar uzanan Hicaz bölgesinde de muhtariyet idaremi kabul edin. Ve emareti, en büyük oğluma geçmek şartıyla ömrüm boyunca bana bırakın. Bundan başka bugün Lübnan'da muhakeme edilmekte olan bazı Arab büyüklerinin kabahatlerini affederek, Suriye ve Irak'a şamil olmak üzere umumî af ilân ediniz.» [15]

Gerilim artarak sürmektedir. Cemal Paşa durumu idare etmeye çalışsa da pek muvaffak olamamaktadır. Ve Şerif Hüseyin'in, kendi yanında bulunan oğlu Faysal Bey'in maiyetindeki askerlerle birlikte Medine'ye, orada bulunan ağabeyi Şerif Ali Bey'le buluşmasına müsaade etmek zorunda kalmıştır. Fakat hemen bir karşı hamleye geçer ve Şam'daki 12. Kolordu Kumandanı Ömer Fahreddin Paşa'nın Medine'ye hareketi için kendisine bir telgraf çeker ve bölgedeki nazik durumu da izah eder. Zaten o zamana kadar Şerif Hüseyin'in sürdürdüğü siyaset aslında bir nevi oyalama üzerine kurulu, isyan için uygun zamanı bekleme gayretidir. Fahreddin Paşa'nın Medine'ye intikalinden birkaç gün sonra da, kaçınılmaz durum gerçekleşmiş, nihayetinde bölgede isyan başlamıştır.

O günlerin yakın tanığı Feridun Bey, isyanın sebebini kitabında şöyle anlatır:

15 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 23.

- «Arablar istiklâl mi istiyorlardı? Hayır, Arablar bütün harb boyunca Türklerle omuz omuza Çanakkale'den itibaren her cephede savaştılar. Hattâ İstiklâl Savaşı'mızda Aydın cephesinde, Mehmetçiklerle yanyana Yunanlılarla boğuşarak, canlarını veren Arablar vardı. Ve ilk Cihan Harbi'nde, Arablarla meskûn hiçbir yerde, ne Irak, ne Suriye, ne Lübnan, ne Yemen, ne Filistin'de Türklere isyan eden tek bir Arab görülmedi.

İsyan eden, sadece Mekke Emiri Şerif Hüseyin Paşa idi. Bu paşa, bütün Arabları hükmü altına alıp kral, hatta imparator olmak sevdasında idi.

İngilizler, onun bu ihtirasından faydalanarak, Türklere karşı ayaklandığı takdirde kendisine ne lâzımsa, para, silâh, cephane, erzak vererek yardım etmeği ve belirli bir sınır içinde müstakil bir Arabistan kurmayı vadetmişlerdi.

Şerif Hüseyin'in bu isyanda kullandığı Arablar da, Hicaz çöllerinde öteden beri göçebe hayatı yaşayan, gazve (talan) ile geçinen son derece cahil, dünyadan habersiz fakir fukara bedeviler, yani (Urban)dı.

Mekke, Tâif, Cidde gibi şehir ve kasabalardaki Arablar, isyana katılmadıkları gibi Şerif Hüseyin de zaten bunlardan asker almak teşebbüsünde dahi bulunmamıştı. Urban ve Reisleri fakirlikleri dolayısıyla paradan başka bir şey bilmezlerdi. Para için yapmayacakları şey olmazdı. Dilenmezler, fakat gözlerine kestirdiklerini soymak için, boğazlamaktan da çekinmezlerdi.» [16]

Evet, karakolların yanı sıra demiryollarına da saldırmak suretiyle isyan başlamıştı. Bu tarihte, İngilizler de Süveyş Kanalı'na ikinci seferlerini yapmak üzereydiler. İngilizler kendileri için en uygun gördükleri zaman, Şerif Hüseyin'e isyanı başlattırmışlardı. Bunda da en büyük pay, şübhesiz ki, İngilizlerin millî kahraman gördüğü ve "Arabistan'ın taşsız kralı" dedikleri Lawrence'indi.

THOMAS EDWARD LAWRENCE

İrlandalı bir ailenin çocuğu olan Lawrence, Oxford Üniversitesi'nde okumuş; ilme, maceraya, spora ve eski eserlere oldukça meraklı, aksiyon düşkünü biridir. Ufak tefek yapılı olan bu adam, aynı zamanda şiire de oldukça meftundur. Bu özelliğinin bizim için bir tedaisi var ki, iktibas yapmadan geçemeyeceğiz. Mütefekkir Mirzabeyoğlu'nun Tilki Günlüğü isimli 6 ciltlik eserinden 4 Şubat tarihli bir levha:

- «Birisi, kavga, mücadele ve aksiyon adamlarını şair diye niteleyerek, "aksiyon sanatçıları, şair olduklarını bilmeyen şairlerdir!" diyor... Yani, yaptıkları iş şiir!..» [17]

Aksiyon ve maceraya düşkün bu adam, Akdeniz seferine çıkmış, önce Beyrut'a, sonrasında da üzerine Bedevi kıyafeti geçirerek Suriye içlerine kadar gitmiş, Filistin topraklarında arkeolojik kazılar yapmıştır. Mısır'da bulunduğu sırada, İngiliz karargâhında "harita dairesi"nde bir müddet çalıştıktan sonra "istihbarat şubesi"ne geçerek casusluk faaliyetlerine başlamış ve casusluk şebekesinin şeflerinden biri olmuştur. 1916 yılında ise kendisi için en verimli bölge olacağını düşündüğü Hicaz'dadır. İsyanı geliştirmek için aklına ve zekâsına güvenen bu adamın ihtiyacı ise sadece bir liderdir. Arabların etrafında toplanabileceği bir "Şef" aramaktadır. Aradığı "Şef"te olması gereken özellikleri de Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal'da bulur. Kısa bir süre içinde, kendince "taht ve taç"lar dağıtarak Faysal ile dostluğunu geliştirir, fikren ve fiilen yardımlarda bulunur.

- «Akşam olunca Lawrence, Bedevi çadırlarının önünde oturur, Arab milletinin geçmişteki büyüklüğünden, birliğinden ve şimdiye kadar uğradığı haksızlıklardan bahsederek onları Türkler aleyhine ayaklanmaya teşvik ile derdi ki: "Arablar eski azametlerini ve hürriyetlerini tekrar kazanmak isterlerse, fırsat zamanı gelmiştir. Çünkü can düşmanları olan Türkler şu anda İngilizler,

17 Salih Mirzabeyoğlu, TILKI GÜNLÜĞÜ -Ufuk ile Hafiyе-, 3. Cilt, İBDA Yayınları, İstanbul, s. 476-477.

Fransızlar, Ruslar ve İtalyanlarla savaşmakta olduklarından, Arablara karşı gönderecek kuvvet bulamazlar.”

Lawrence bu çeşit teşvik ve tahrikleriyle altı ay kadar bir zamanda Mekke ile Medine arasında yaşayan Arab kabilelerinden belli başlı üçünü yani “Cüheyne”, “Belli” ve “Harb” kabilelerini eli altında birleştirmeyi başarmıştı.» [18]

İsyanın başlangıç ve yayılma safhasında Lawrence, Osmanlı’yla karşı karşıya yapılacak bir muharebede, isyan eden Arabların başarılı olamayacağını anlamış, kafasında bir strateji oluşturmuştu. Her çöl Arabı, ucsuz bucaksız çölde, yalnız başına bir savaş gemisi gibi harekette serbest bulunacak ve kendi kanununu yürütecekti. Medine Şam arasında bulunan demiryolunda, Osmanlı kıtaları, çöle dönük vaziyette durmak zorundaydı. Hâlbuki Arablar, çölde kendi evlerindedir ve çok da iyi vur-kaç hareketleri yapabilmektedir. Bu tarz düzenli olmayan saldırılarla Lawrence, Sina cebhesinde savaşan İngiliz kuvvetlerini de rahatlatmak istiyordu. Zira, Osmanlı’nın dikkati Hicaz’a çevrilecek ve buraya yeni askerler kaydırmak zorunda kalacaktı. Osmanlı’nın savunması gereken kilometrelerce uzunluğunda bir demiryolu vardı. İsyanlıların elinde ise bu demiryolunun başına bela olacak, İngilizlerin verdiği büyük miktarlarda dinamit.

Lawrence’den dinleyelim:

- «Bizim hedefimiz, düşman kuvveti değil, düşman kuvvetini besleyen raylar ve lokomotiflerdi. Vasıtamız da savaşmak değil, dinamitti. Bir köprünün, az veya çok uzunlukta bir demiryolu parçasının, bir lokomotifin tahribi, birçok Türk askerinin öldürülmesinden daha faydalıydı. Esasen eldeki imkânlar da düşman kuvvetini imha etmeye elverişli değildi. Arablar, tahkim edilmiş kuvvetli mevzilere saldıramazlardı. Ve saldırmaktan çekinirlerdi. (...) Varlığımızı belki taarruz ânında belli etmek ve çölün derin sessizliğini ancak dinamitlerimizin patlamasıyla bozmak. Zayıf

18 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA’NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 46.

tutulmuş noktalara saldırmak, böylece düşmanı zayıf olan posta ve karakollarını kuvvetlendirmeye mecbur etmek. Bu postalar ne kadar kuvvetlendirilirse, kuzeyden o kadar çok kuvvet çekmek gerekecekti. (...) Türklerin o kadar uğraşıp çabaladıkları hâlde Mekke'yi kurtaramayıp, Kızıldeniz kıyılarını da kaybederek, Medine çevresine çekilmek zorunda kalışları, itiraf etmeli ki, askerlikte beceriksizlikleri veya cesaretsizliklerinden değildi. Sadece bizim maddî bakımdan bol imkânlarla sahip ve iyi hazırlanmış oluşumuzdu.» [19]

Ayrıca Lawrence, Mehmetçiğin bulunduğu karargâhlara casusları vasıtasıyla uydurma ve şaşırtıcı haberler ulaştırıyor ve onları telaşa düşürerek yanlış tedbirler almalarını sağlıyordu.

General Allenby, tarihî bir vesikada, bu casusluk faaliyetlerini ve önemini şöyle özetler:

- «Sadece, Filistin Cephesi'nde, bir generalin kumandasında 600 casusun kullanılmasıyla istihbaratım (haber alma işlerim) mükemmel bir şekilde yürümekte ve bu sebeble, karşımdaki Türk ordusunun ruhu ve mânevî hâline onlardan ziyade vakıf bulunuyordum. (...) Başarım, istihbaratımın mükemmelliğinden ileri gelmiştir.» [20]

İslamcı Dergiler Projesi

YAHUDİ CASUSLAR İŞBAŞINDA

General Allenby'nin işaret ettiği casuslar mevzuunda, özellikle Filistin ve civarında Yahudi teşkilatları başı çekiyordu. Bunların da ön saflarında, -rütbeli askerleri baştan çıkararak onlardan bilgi alma taktiği de dâhil olmak üzere- Simi Simon, Madam Sara, Suzi Liberman ve Madam Raşel Rabinoviç gibi kadınlar büyük bir gayret sarfediyordu. Yeri gelmişken zikretmekte fayda var; Çanakkale'de, İngilizlere yardımcı olmak için Mısır'dan gelen Yahudi taburları da olmuştu.

19 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 99-102.

20 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 131-132.

Cevat Rifat'tan dinleyelim:

- «Yahudi yazarlarının Türkler aleyhindeki bütün yazıları şen'i bir iftiradır. Lut kavminin yerin dibine geçirdiği yabani ve esrarlı Filistin topraklarında cereyan etmiş nankörlük, namertlik ve kahpelik dolu facianın aslı, yine bizzat Yahudiler tarafından yaratılmıştır.

Gözlerimin önünde olup biten bu faciayı, hiçbir mübalâğaya kaçmadan, zerre kadar garazkârlık hissine kapılmadan, tarihe tevdi etmek için olaylar içinde benim gibi yaşamış olan erlerden generale kadar herkesin isimlerini ve mevkilerini açıkça belirterek anlatmak isterim.» [21]

Cevat Rifat'ın, Feridun Bey'e anlattığı bu tablodan kısa bir iktibas yapalım şimdi:

- «28 Ocak 1918'de Medine'ye Şam'dan erzak götüren bir tren makine uğultusuyla kırılan sessizliği boza boza Katrana istasyonuna yaklaşıyor. İçinde erzaktan başka yine Medine'ye giden bazı er ve subaylarla aileler de bulunan bu tren, bir ânda, berrak gökte beliren İngiliz uçaklarının, yaklaşarak attıkları bomba yağmuruna tutuluyor. Düşman uçakları aynı zamanda Katrana istasyonu ile oradaki kolordu karargâhını da bombalıyorlar. Her tarafta şehid olanlar, yaralananlar ve bunların arasında malûm yavrular da var. Kan revan içinde feryat edenlerin çığlıklarıyla iniltileri, ortalığı kaplıyor. Düşman uçakları, işledikleri cinayetin kefareti olarak bir kurbanla iki esir bırakarak, süratle uzaklaşmış, gözden kaybolmuşlardı. Fakat onları üstümüze böyle hedeflerini tayin ederek saldırtanların Yahudi casusları olduğu anlaşılmıştı.» [22]

Osmanlının güney topraklarında İngilizlerin en büyük destekçisi olan bu Yahudi casuslar, merkezi Kudüs'te bulunan Aranson Teşkilatına mensubtular. Teşkilatın başkanı olan Gerşman ise meşhur Yahudi işadamı Rothschild'in yakın dostu ve bölgedeki umumî vekiliydi.

21 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 318.

22 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 319.

Bu hıyanet ve casusluk çetesinin parolası şudur:

Harb sahasının gerisinde, düşman tarafından görülebilecek bir yerde, üç grub hâlinde bulunurlar ve sağdaki grub askerimizin sağ kanadını, soldaki grub sol kanadını, ortadakiler ise merkezi gösterir. Sağdaki tepede on kişinin ayakta durması ötekinin yere yatması askerimizin sağ kanadının ilerlediğini, ikisinin birden ayakta durması askerimizin sağ kanadının bir taarruza geçmek üzere olduğunu gösterir.

Merkezde üç casus vardır. Birinin ayakta durması, Türk kuvvetleri merkezinde hafif bir ileri harekât olduğu, iki kişinin ayakta durması merkez kıtalarımızın taarruza geçtiğini, üçünün birden ayağa kalkması takviye kıtalarımızın ve ihtiyatlarımızın cebheye sokulduğunu gösterir.

Soldaki tepede bulunanların işaretleri de aynen sağdaki tepe gibidir. Yalnız bunlar askerimizin sol kanadını gösterir.

Her üç tepede kimse görülmezse bu, cebhemizde bir hareket olmadığina işarettir. Her üç tepede birer kişinin çömelerek oturması, ordumuzun geri çekildiğine işarettir.

Bunlar casusların, düşmanın batarya dürbünleriyle görebilecekleri noktalardan verdikleri parolaların esaslı noktalarıdır. Ordu hareketlerinin en ufak tafsîlâtına kadar bilinmesi için kararlaştırılan daha birçok işaret vardır.

Her ne kadar İspanya'dan kovulduklarında, Osmanlı onlara kapılarını açmış olsa da, belki de böylece intikamlarını alıyorlardı; "şehid kanıyla sulanmış toprakları" para karşılığında kendilerine yurt olarak vermeyen Ulu Hakan Abdülhamid Han'dan... Ulu Hakan'ı bir kez daha rahmetle hatırlarken, yine hatırlamamız gereken, Üstad Necib Fazıl'ın O'nun hakkındaki bir hükmü: "Abdülhamid'i anlamak her şeyi anlamak olacaktır."

Bu casusluk, hainlik ve çiftit soyuna noktayı koymak için, şimdi tarihin yapraklarında biraz geriye gidelim; yine Medine ve civarındayız, Üstad'ın satırlarından:

- «Kazılması yirmi gün süren hendeğin önünde, birdenbire düşman...

Muhacirlerin sancağı Zeyd bin Hârise'de, Ensarın sancağı Saad bin Ubade'de...

Tam üç bin müslüman cengâver...

Fakat en tehlikeli düşman Medine çevresinde... Benî Kurayza Yahudi kabîlesi... Kazılan hendek, karşıdan gelen kâfirlere engel... Ya arkadakilere ne olacak...

Dışarıdan gelenler, kalbleri bir ânda ceylana dönmesi mümkün kaplanlar... İçerdekilerse, olduğundan başka hiçbir şeye istidadı kalmamış yılanlar...

Allah'ın Resûlüne ahidleri olduğu için şimdilik hareketsiz duruyorlar. Amma?

Allah'ın Resûlü, boyuna gerilere adam gönderip Benî Kurayza'nın halini teftiş ettiriyorlar. Görünürlerde bir şey yok. Amma?

Nitekim küfür ordusundan içerilere sızdılar ve o âna kadar hiçbir hareket göstermeyen, sepetlerinde çöreklenip kıvıldayan ve neticeyi kollayan bu yılanları dürtüklediler. Kafalar uzanmaya başladı.

İşte belânın en büyüğü! Önde ve arkada düşman... Medine içinde de, Sahabîlerin müdafaasız evleri, zevceleri ve çocukları...

Münafıklar hemen kendilerini gösterdi:

- M..... bize Fars ve Rum illerinin fethedileceğini vadetmişti. Hâle bakın ki, şimdi evimizin damı altında bile selâmetten uzağız!

Ruhlara bir bulanıklık çöktü.

(...)

Gerilerin haini Kurayzalılar ayaklandıktan, Medine içine kadar girdikten ve Allah Resûlünün tedbiriyle fazla bir şey yapmadan bütün niyetlerini belli ettikten sonra, küfür ordusunun çekilme-

siyle birdenbire sindiler ve bölgelerine gidip kalın duvarların arkasına çekildiler.

Allah'ın Resûlü, Hazret-i Âyşe'nin hücreğine gidip kılıcını astı.

Hitap melekten:

- Sen kılıcını asıyorsun ama, melekler silâh elde bekliyor. Lâhza geçirmeden Kurayza üzerine yürü!

Hemen sokak sokak nida:

- Muharebede ibadeti kazaya kalanlar namaza durmasın! Hemen herkes toplansın! Namaz, toplu olarak başka yerde kılınacak!

Herkes toplandı. Kurayza muhasara edildi. Namazlar orada kılındı.» [23]

Sonrası ise malûm... Hayber cengine kadar gider.

İmdi, aradan bin yıldan fazla zaman geçmiş, Medine ve civarında, mücahidler, yine dış ve -yukarıdaki satırlarda da işaret ettiğimiz gibi- iç düşmanla karşı karşıyadır. Ömer Fahreddin Paşa ve mücahid Mehmetçik, 2 yıl 7 ay müdafaa ettikleri Medine'de binbir zorluk yaşayacaklardır. Ama ne diyordu Fahreddin Paşa:

- «Harb tarihinde açlık da yazar, susuzluk da yazar, vefiyat da yazar, fakat hâyasız ve kansızları pek nadir yazar. Hamdolsun süngümüz elimizde durduğu müddetçe, esaret ekmeği bizim boğazımızdan geçmez!»

Bu haykırış, Üstad'ın Anadolu'nun ruh tohumunu gözler önüne serdiği, -iman cebhesinin, madde cebhesiyle savaşı olan- "Tohum" isimli eserindeki haykırışla birdi, beraberdi. Ferhad Bey de şöyle sesleniyordu:

- «Toprağımızı bizden ihtimal halindeki ölüm değil, hakikat halindeki ölüm alabilir. (...) Onlara, biz Allah'a inanmış insanlar, ölüm korktuğumuz şey değildir, dediniz. İşte söyleyebileceğiniz biricik söz buydu.» [24]

23 Necib Fazıl, ÇÖLE İNEN NUR, 38. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 2008, s. 372-373, 376.

24 Necib Fazıl, TOHUM, 22. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994, s. 24, 36.

ÇÖL KAPLANI ÖMER FAHREDDİN PAŞA

Anne tarafından Akıncı Beyi Bali Bey'in soyundan olan Ömer Fahreddin Paşa, 1868'de Tuna nehri kıyısında Rusçuk'ta doğmuş, Cihan harbinin sonunda, bütün Anadolu'nun "Eyvah bunca şehidlere, bunca fedakârlığa rağmen, artık her şey bitti" feryadıyla karanlıklara gömüldüğü günlerde, uzaklardan, ta Ravza-i Mutahhara'dan bir fecir yıldızı gibi parlamış, yapmış olduğu çıkış da, Anadolu'nun istiklâl mücadelesi için bir ışık olmuştur.

4. Ordu Kurmaybaşkanı Ali Fuad Erden, "Çöl Kaplanı"nı şöyle anlatır:

- «Bir kıtayı teftiş ederken, kıtanın en başındaki eri, herkesin gözü önünde kucaklar, öper ve bu kucaklama, kumandan tarafından bütün kıta erlerinin aynı şefkatle sarılma edildiğinin sembolik ifadesi olurdu.

Fahreddin Paşa, her sabah Harem-i Şerif'in hademeliğini yapar, kefene bürünerek ve başına beyaz sarık sararak Peygamberimizin merkadını kendi eliyle siler süpürürdü. O, Ravza-i Mutahhara'nın hizmetkârı, bekçisi, -mukaddes cihad esnasında düşmanla işbirliği yapanlara karşı- muhafızı idi.» [25]

Askerinin moralini yüksek tutmak için güreş müsabakalarına kadar birçok farklı etkinlik düzenler; meselâ, aktarmak istediği bir mesajı, askerlerin çok sevdiğini bildiği Karagöz oyunları eşliğinde verirdi. Sadece kılıç değil, kelâm sahibi de olan Paşa, askerinin ruhunu kendi ruhunda yaşardı. Medine'de ziraat işlerine önem vermiş, mahallî halkın kullanması için su yollarına, çeşmelere kadar yaptırtmıştır.

Fahreddin Paşa ve Medine Müdafası başta olmak üzere cebhe-lerde bulunan askerler, sadece düşmanla değil, nereden geleceğini bilmedikleri ihanetlerle, hainliklerle, casuslarla da savaşıyorlardı.

Lâkin tüm bunlardan da önemlisi, belki de, açlık tehlikesiyle, hastalıkla ve yoklukla da savaşmalarıydı. Aşikârdır ki, günümüzün beş yıldızlı otel konforundaki özel hastahâneleri ve dünya mutfaklarını da barındıran açık büfe yemekleri yok! Günümüzün şükürsüz nesli yanında, yağsız mercimek çorbası, bulgur pilavı, birer somun ekmek bulunduğu şükredilen yıllar. Bu zor şartları biraz anlamak için şu satırları okumak kâfidir:

- «Fahreddin Paşa, demiryolunda nöbet tutan askerlerin her gün üçer beşer güneş çarpmasından (beyin sulanmasından) öldüğünü görür. Önce nöbet saatini yarım saate kadar indirir. Sonra, her nöbetçi askerin yanına bir (saka) su taşıyıcısı koyar. Yani nöbete iki kişi çıkılır, biri saka, diğeri nöbetçi asker, sonra, nöbetçi askerlerin üstünden ağırlık yapan fişek sayılarını da indirir.

Bir de "samyeli" korkusu, tehlikesi vardı. Serinlemek için akşamları göğsünüzü açtığınızda; vücudunuza giren mızrak gibi yel, öldürücü hastalıklara dönüşüyor. Bir de, incecik, sıcacık çöl kumu, boğaz ve burun deliklerinden kupkuru tabaka oluşturup, nefes almayı imkânsızlaştırır.

Her karakolumuza günde ancak birkaç matara su verilebiliyordu. Hurma sepetleri şemsiye diye kullanılıyor!

Fahreddin Paşa'nın günlük emirlerine baktığımızda, başta sıtmanın yüzlerce hastalığın kol gezdiğini anlıyoruz:

"Ağız yaralarından diş etleri çürüyor ve dişler dökülüyor. Yemekler layıkı ile öğütülemiyor. Mide ve bağırsak hastalıkları, hazımsızlıklar, ishaller baş gösteriyor. Vücut zayıf düşüyor. Bu sebeble aşağıdaki gibi emrederim:

- Her hafta bütün erlerin ağızları doktorlar tarafından muayene edilecek. Ağız yaralarının tesirleri erlere akılları ereceği gibi anlatılacak. Ağızları kirli ve yaralı askerlere günde iki üç defa koku giderici ilaçlar ile, sulandırılmış tentürdiyot gibi karışımlarla gargalar yaptırılacak.

- Kış, sıtma mevsimi de yaklaşıyor, onun için gelecek ayın onbeşinden itibaren bütün erlere haftada iki defa ve birer gram hesab

edilmek üzere kinin içirilecek. Kinin içirilir içirilmez bir laf söyletmelidir ki, kinini yutması temin edilsin.

- Askerlerin ellerinde, yüzlerinde, bacaklarında sebepsiz birçok çibanlara tesadüf ediliyor. Erlerin her bölgede hiç olmazsa haftada bir yıkanmaları temin için sabun yoksa, mutfak külünden faydalanmalı.

- "Erleri nöbetleşe iki günde bir su başına götürüp, orada, ceket ve gömleklerini çıkarttıktan sonra, başlarını, yüzlerini, vücutlarının üst kısmını, gözleri önünde, kül çamuru, yahut toprak çamuru, yahut ıslak kum ile uğduracak, sonra birkaç maşraba su ile de bu çamuru temizletecek, ondan sonra gömlek ve ceketler giydirilecek."

Fahreddin Paşa, develere yedirilmek üzere, kırk bin kilo hurma çekirdeğini pazardan satın alır ve mukabilinde avuçlar dolusu para öder. (Takrurî: Hicaz'a başka yerlerden gelmiş kuzgunî siyah, göçebe ve kocaları gibi ayak işlerinde çalışan Arab demek.) Takrurî kadınlarının hurma çekirdeklerini toplayarak sattıklarını işitip mütesir olur ve emirlerinde:

"Bizim yere attığımız her hurma çekirdeği hecin veya develerimizi bir adım daha yürütebilir. Bu surette kıymetini bileceğimiz her hurma çekirdeği, iktisadî muharebede bize zaferi kazandıracak mermidir.

Develer hurma çekirdeklerinden pek hoşlanıyorlar, seve seve yiyorlar. Bu sebeble bütün zabıt arkadaşlarımdan rica ederim, yediğimiz hurmaların çekirdekleri için birer kutu veya sepet bulunduralım. Neferlerimiz yedikleri hurmaların çekirdeklerini veya şurada burada gördüklerini ceplerinde veya bir torba içerisinde toplayarak zabıtlere teslim etsinler. Ben de asker evlatlarıma buna mukabil, bir okka hurma çekirdeği için yirmi paralık bir tütün paketi veya iki okka hurma çekirdeği için bir kuruşluk tütün paketi verilmesini emrettim."

Hurma ve çekirdeği, birincisi askerin, ikincisi devenin belli başlı besin maddesi. Fahreddin Paşa, ekmek bulunmadığı za-

manlarda bile yeteri kadar hurma bulmuş, açlıktan ölümlerin önüne geçmişti.

Çöl ortasında kalmış bir avuç askerin nasıl zaruret içinde kaldığını yine Fahreddin Paşa'nın şu emirleri bize iyi anlatıyor:

"Bugünkü harbde hiçbir şey zayi etmeyerek her şeyden istifade etmek maksadıyla aşağıdaki hususları emrediyorum:

- Odun, çalı vesaire yakacaklardan husule gelen kül zaruret hâlinde sabun gibi kullanılabilir. Mahrukattan husule gelen külli yetli toz, yüzde beş nisbetinde potası havi (içinde) olduğundan, kül ile çamaşır yıkamak ve karavana temizlemek usulü tatbik edilecek. Kıtalarda yeteri kadar odun külü bulunmadığı takdirde en yakın şehirlerden kül tedarik edilecek.

- Kesilen hayvanlarla ölenlerin kemiklerinden yağlı maddeler, tutkal ve kemik tozu istihsal edileceğine göre, husule gelen kemikler toplanarak ordu menziline sevkedilecek. Kemiklerin yağlı maddeleri, tutkal istihsal edildikten sonra, yüzde yirmi nisbetinde fosfor havi olan bu kemikler toz hâline getirilerek ziraatte kullanılacak."» [26]

MEDİNE MÜDAFAASI

İslamcı Dergiler Projesi

1916 yılı başlarında Sina Cebhesi'nde Kanal Harekâtı ve Irak'ta İngiliz işgali sürerken isyancılar Medine'ye saldırmış; İngilizlerden sağladıkları altun, silâh, yiyecek ve askerî birlikler sayesinde Haziran'da genel saldırıya geçerek; İngiliz Fox, Hardinge ve Duffer savaş gemilerinin bombardımanı sayesinde 16 Haziran günü Cidde'ye, 7 Temmuz'da Mekke'ye ve 22 Eylül'de de Taif'e girmişlerdi.

Fahreddin Paşa'nın savunduğu Medine dışındaki hemen hemen bütün merkezler asilerin eline geçmişti. Medine kuşatma altındaydı. Fahreddin Paşa komutasındaki Hicaz Seferî Kuvvetleri,

Medine kuşatmasını püskürttü. İngilizlerin büyük ümit bağladığı isyancı kuvvetler sayıca üstünlüklerine rağmen bozguna uğramış, Fahreddin Paşa fiilen katıldığı savunmanın ardından Medine'yi kontrol altına almıştı.

Osmanlı'nın, Filistin ve Hicaz'ı aynı ânda savunacak gücü kalmayınca; Kudüs'ü kurtarmak için Medine'deki kuvvetlerin Filistin'e kaydırılmasına karar verilmişti. Medine'nin boşaltılması haberini alan Fahreddin Paşa, Cemal Paşa'ya şu telgrafı çekecekti:

- «Bu mukaddes şehri, Hazret-i Peygamber'in Ravza-i Mutahharasını mühim ağırlıkların sevkinden sonra, son dakikaya kadar muhafaza ile ecdadımızın Medine'ye, anavatanın kiblegâhına yerleştirmiş oldukları bayrağımızın bana kaldırılmamasını kemâli hürmetle istirham ederim.» [27]

Fahreddin Paşa, hiç değilse Medine'nin savunması için kendisine bir piyade alayı ve bir batarya bağışlanmasını talep edecek; askerî strateji gereği Medine'nin boşaltılması kararını verenlerden Cemal Paşa, Fahreddin Paşa'nın; Enver Paşa da, Talat Paşa ve Padişah'ın etkisiyle kararlarını değiştireceklerdi. Bu biraz da hissî bir tavır anlamına geliyordu. Enver Paşa ile Cemal Paşa ilk önce istemeye istemeye, harb durumu gereği verdikleri boşaltma kararından, sadece kalblerinin sesini dinleyerek vazgeçmişler, Fahreddin Paşa'nın çılgınlığına kayıtsız kalamamışlardı. Medine boşaltılmayacak ve sonuna kadar da savunulacaktı.

Bu yeni durum karşısında yeni tedbirler alınması gerekiyordu. Medine'de silahlı kuvvet dışında bulunan ve artık beslenmeleri güçleşen kimselerin, fazla yük olmamaları için çıkarılıp Şam'a gönderilmeleri gerekiyordu. Fahreddin Paşa yağma ihtimaline karşı Medine'de Hazret-i Peygamberin kabrinde bulunan "mukaddes emanetler" in İstanbul'a nakdedilmesini teklif etti. Çünkü Medine'nin İstanbul'la irtibatını sağlayan demiryolu kısmen yağ-

macıların eline geçmiş, ulaşımın zorlaşması ve Anadolu'yla irtibatın kesilmesi söz konusu olmaya başlamıştı. Paşa, bir komisyon kurarak ve tek tek kontrol ettiği mukaddes emanetleri, sağ salım İstanbul'a ulaştırıyordu. Mukaddes emanetlerin yanında, hasta ve tebdili havalı erler, subay ve memur aileleri, bin kadar subay-er ve memur, Mevlevî sıhhiye bölüğü, 130. Alay'ın bir taburu da Medine'den gidiyordu. Yerli ahalinin de bir kısmı şehir dışına çıkınca, toplam nüfus 40 bin eksilmişti.

Fahreddin Paşa, elinde kalan az sayıda kuvvetle hem bu çöl yolunu, hem de Medine'yi müdafaaya devam etti. Fakat Hicaz Demiryolu'nun Medine'ye yakın olan Tebük-Medain arasındaki istasyonunun düşman eline geçmesinden sonra Medine Kalesi isyancılar tarafından kuşatıldı. Hiçbir yerden yardım alamaz durumda olan halk ve asker arasında açlık ve hastalık hüküm sürmeye başladı. Hurmadan başka yiyebilecek hiçbir şey kalmamıştı. Medine açlıkla boğuşurken birden bire gökyüzünden çekirge yağmaya başladı. Herkes elde kalan bir avuç tahılın, hurma ağaçlarının mahvolacağını düşünerek çekirgelere korkuyla bakıyor; "Eyvah, Medine şimdi bitti!" diye ah çekiyordu. Fahreddin Paşa ise Afrika'nın Sina'yı geçerek Medine'ye musallat olan çekirgelerini nimet olarak değerlendirmişti. Ona göre bu bir afet değil, göklerden gelen bir ikramdı.

Paşa, okuduğu eski kitablar arasında, Hazret-i Peygamber döneminde de Hicaz'da böyle bir çekirge istilasının olduğunu ve Peygamberin çekirge ile ilgili bir takım hadislerinin bulunduğunu hatırladı. Bu hadisleri arayıp bulan Fahreddin Paşa, buradan hareketle çekirge yemenin sünnet olduğuna hükmederek bunu askerlerine aktardı. Çekirge kurusunu çerez gibi yerken, çekirge unundan ekmek yapıp günlerce bu şekilde beslendiler. Gökten yağın çekirgeler, Mehmetçiğe gıda olmuştu.

Askerlerine şöyle diyordu Paşa:

- «Serçe kuşundan ne farkı var? Yalnız tüysüzdür. Fakat serçe gibi kanatlı ve uçar ve yeşilliklerle beslenir. Serçe gibi huysuz,

serçe kadar asabi, yediği şeyleri titizlikle intihab eder, temiz ve taze şeyler yer. Hem de tiryaki ve keyif sahibidir. Tütün ve limondan pek zevk alır. Sonra topluca yaşamayı sever. Nereye gitse, hep beraber, kabile halinde gider, birbirinden ayrılıp, dağılmazlar. Tıpkı serçeler gibi... Hicaz, Yemen, Asir Arablarının başlıca gıdası çekirgeciir. Bedeviler sağlamlık ve çevikliklerini çekirgelere borçludurlar.

(...) Yiyip tadına bakarak, faydasını anlamak kâfidir. Çekirge dört türlü yenebilir:

1- Toplanan çekirgeler, çiroz gibi güneşe serilir, iki üç gün kadar kurutulur. Ayakları ve başı koparılır. Kalan gövde kısmı bir parça yağ ile kavrulur ve kavurma gibi yenir.

2- Sıcak su ile haşlanır. Baş ve ayakları temizlenir. Hemen pişmek üzere bulunan pirinç ya da bulgur pilavına karıştırılıp pişirilir.

3- Haşlanmış çekirgeler tabağa dizilerek konur, üzerine zeytinyağı ile limon gezdirilir.

4- Çekirgenin kavrulan kısmı, havan içinde toz haline getirilir ve et tozu konservesi şeklinde kutularda ve dağarcıklarda muhafaza edilir. Arablara göre en makbul tarzı budur. Çünkü elde daima ihtiyat durur. Ve gerektiğinde nerede olursa olsun açlığı gidermeye yarar. Hele harb zamanlarında, hemen el altında bulunan bir gıdadır.

Kısaca dün, çekirgeyi bahçelerden yok etme tedbirlerini düşünürken, bugün çekirge geliyor mu diye yollarını gözlüyorum. Hangi bölgeye çekirge düşerse, tarifime göre faydalanılmasını ve bana hediye olarak çekirge gönderilmesini arkadaşlarımdan rica ediyorum.» [28]

Bu noktada, altını önemle çizmek istediğimiz bir husus var. Dışarıdan bakan için, belki çok kolay görülen kumandanlık icrası,

sanki sadece emir vermek, “yat-kalk” demekten ibaretmiş gibi zaman zaman algılansa da, yukarıdaki paragraflarda da şahid olduğumuz gibi, ilim-fikir-cesaret-aksiyon terkihi, başlı başına bir nizam abideliği belirtir. “Askerlik sanatı” denilmesinin yanında bunun sanat formu daha iyi netleşsin diye, -“Beethoven’ı Anlamak” isimli filmde, kulakları duymayan Maestro’nun, orkestrayı yanlış yönlendirdiği sahneyi de gözümüzde canlandırarak- Mütefekkir Mirzabeyoğlu’nun şu tesbitini de dikkatlere sunarız:

- «Bir orkestrada, dışarıdan bakan için, en pahalı iş en kolaydır... Kim? Orkestra şefi... Yâni sopa sallayan... Bir orkestrada her çalgının sesini usulünde bütüne bağlayan üstün usulcü, nizâm kaçkını gözünde kolayından benzemeye yelteneceği bir iş becermektedir sanki!.. Onun için de bir mevzuda bütüne uygunluk çilesi çekeceğine, hemen herkes genele atlar; atmasyonculuk için uygun zemin bulur...» [29]

Fahreddin Paşa, askerin hem moralini yüksek tutmak, hem de açlığını gidermek için tüm bilgi ve birikimini ortaya koyuyordu. Kavurucu sıcak altında, düşmanla ve yoklukla mücadele de böylece sürüyordu.

Şam işgal edilmişti. Osmanlı İmparatorluğu Filistin, Lübnan, Suriye, Irak ve bütün Arabistan’ı fiilen kaybetmişti. Bir tek Medine direniyordu. İşte böyle bir durumda, 30 Ekim 1918’de Mondros Antlaşması imzalandı. Sadrazam Ahmed İzzet Paşa imzalı acele bir telgrafla Osmanlı ordularına şöyle duyuruldu:

- «Dört seneden ziyade din ve namus uğrunda akıllara sığmayacak fedakârlıklar gösterildikten sonra, içinde bulunduğumuz devletler birliğinin mağlubiyet ve büyük güçsüzlüğe uğraması Osmanlı Devletimizi, İtilâf Devletleriyle antlaşma yapmaya zorladı.» [30]

29 Salih Mirzabeyoğlu, ADIMLAR -1984’den 1996’ya-, İBDA Yayınları, İstanbul 1997, s. 44.

30 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA’NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 146.

Antlaşmanın bir maddesinde Hicaz, Âsir ve Yemen'de bulunan Osmanlı kıtaları ve garnizonlarının en yakın İtilâf Devletleri kumandanına teslimi şartı bulunmaktaydı. Mütareke haberi değişik kanallardan Medine'ye yayıldığında, Fahreddin Paşa askerlerini ve Medine'nin ileri gelenlerini Harem-i Şerif'te topladı. Topluca kılınan öğle namazından sonra, Fahreddin Paşa, Ravza-i Mutahhara'nın gümüş parmaklığı önünde, bir müddet durup kendinden geçmişçesine dua ettikten sonra, büyük bir al sancağı göğsüne dolayarak, minbere çıktı. Nefesler tutulmuş, tüm dikkatler Paşa'ya verilmişti.

Fahreddin Paşa, Hazret-i Peygamberin "Ey insanlar" mânâsına gelen "Ey Nâs!" hitabıyla söze başladı:

- «Ey Nas!.. Size bin üç yüz yıl öncenin bu kubbeleri çınlatan ilâhî, mukaddes sesiyle hitab ediyorum. Ve mübarek kabrinde hây (diri) olan Peygamberi Zîşanımızı Hazret-i Muhammed Sal-lâllâhu-âleyhi vesellem huzurunda ahdi peyman ederek diyorum ki; biz ne kadar kuvvetli düşmanlar karşısında bulunursak bulunalım, Allah-ü Teâlâ'nın izni ve O'nun Resûlü Ekremi'nin şefaati ile zerre kadar fütur getirmeden mukaddes bildiğimiz mücadele-mize devam edeceğiz.

İngiliz altunlarına karşılık, İslâm kanı dökmekten zevk alan karşımızdakiler Medine'nin Suriye ile yegâne muvasala hattı (bağlantı yolu) olan demiryolunu muhtelif yerlerden kestikten sonra Urbanın (Bedevilerin) şehre erzak getirmelerini men ile, Medine'yi cebren alacaklarından bahisle, şimdiden teslim olmamızı teklif ediyorlar.

Ey Nâs! Malûmunuz olsun ki, şecî ve kahraman askerlerim, bütün İslâm'ın sırtını dayadığı yer, mânevî gücünün desteği, Hilâfetin gözbebeği olan Medine'yi son fişegine, son damla kanına, son nefesine kadar muhafazaya ve müdafaaya memurdur.

Buna Müslümanca, askerce azmetmiştir. Bu asker Medine'nin enkazı ve nihayet Ravza-i Mutahhara'nın yeşil türbesi altında

kan ve ateşten dokunmuş bir kefenle gömülmedikçe, Medine-i Münevvere kalesinin burclarından ve nihayet Mescid-i Saadet minareleriyle yeşil kubbesinden al sancağı alınmayacaktır! Allah-ü Teâlâ bizimle beraberdir. Şefaathimiz O'nun Resûlü Peygamberimiz Efendimizdir.

Ey bütün tarihi eşsiz kahramanlıklar, şan ve şerefle dolu Osmanlı ordusunun yiğit zabitleri, ey her cenkte cihanı tir tir titretmiş, asla kimseye boyun eğmeyerek daima namus ve din borcunu kanıyla ödemiş şeci Mehmetçiklerim, kardeşlerim, evlatlarım, gelip hep beraber Allah'ın ve işte huzurunda huşû ve vecd içinde gözyaşları döktüğümüz Peygamberinin karşısında hep beraber, aynı yemini tekrar edelim ve diyelim ki, Ya Resûlullah, biz seni bırakamayız!» [31]

Bir ânda sanki gökler gürlemiş, yer yerinden oynamıştı. Kubbeler yeminlerle çınılıyordu. Son sözünü gözyaşları içinde haykıran Çöl Kaplanı, minberden ağır ağır inerken kendisini Mehmetçiğin kollarında buldu. Allah Resûlünün huzurunda, kumandan da, subay da, er de Allah Resûlünün ümmetiydi. Âdeta bir bayram sabahı gibi neşe vardı, herkes birbiriyle kucaklaşıyordu.

Medine Müdafaası sırasında görevli Mülazım İdris Sabih Bey, yaşadığı olağanüstü tabloların tesiriyle, mücahid Mehmetçiğin ruhunu, şu mısralarla dile getirecekti:

Unuttuk İlhan'ı Kara Oğuz'u

İşledik seni gözbebeğimize

Bağışla ey şefi' kusurumuzu

Bin küsür senelik emeğimize

*Suçumuz çoksa da sun'umuz yoktur
Şımardık müjde-i sahabetinle
Gönlümüz ganidir, gözümüz toktur
Doyarız bir lokma şefaatinle*

*Yapamaz Ertuğrul Evladı sensiz
Can verir canânı veremez Türkler
Ebedi hadimü'l-Harameyniniz
Ölse de ravzanı ruhumuz bekler*

I. Cihan Harbi bitmiş, Osmanlı orduları bütün cebhelerden tahliye edilmişti. Bir tek Medine direniyordu. Fahreddin Paşa, hükümet kendisine; "Çare kalmamıştır. Teslim olacaksınız." emrini verdiği hâlde, bu konuşmayı neye dayanarak yapıyordu? O, Balkan Savaşı gazilerindendi. Mondros Antlaşması'nın akıbetinin Bulgarlarla yapılan antlaşmaya benzemesini umut ediyordu. Balkan Harbi'nde Bulgarlar bize antlaşmayı Çatalca'da imzalatmışlardı fakat biz onlara sulhu Edirne'de yaptırmıştık.

Paşa, İngilizlerin sözüne de güvenmiyordu. Bu düşüncesini yayımladığı bir beyannamede şöyle dile getiriyordu:

- «Anadolu'da bulunan yirmi bine yakın İngiliz esiri çoktan beri İngiltere'ye iade edildiği hâlde, İngilizler bizim Mısır'daki esir kardeşlerimizi, hatta kadın, çocuk ve ihtiyar acizleri hâlâ bırakmamışlar ve üstelik bizi de esir almak istemişlerdir.» [32]

Fahreddin Paşa, 6 Kasım 1918'de Ahmed İzzet Paşa'dan gelen emre net bir cevap vermemiştir. Aynı emir bu sefer 28 Kasım tarihinde telsizle ve İngilizler tarafından kendisine ulaştırıldı. Ve ardından, yine aşağı yukarı aynı emri, İngiliz gemilerinin vasıta-

32 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 164.

sıyla Yüzbaşı Ziya Bey, kuryelik yaparak getiriyordu. Fahreddin Paşa oralı bile değildi. Şehrin imar faaliyetlerine devam ediyor, askerleri gerekli müdafaa tedbirlerini almaya sevk ediyordu. Yüzbaşı Ziya Bey'e ise şöyle diyordu:

- «Medine kalesi bir askerî mevki olmakla beraber, aynı zamanda hilâfet bakımından da pek mühim bir yerdir. Şu hâlde buranın teslimi için yalnız Harbiye Nâzırının ve hükümetin emri yetmez. Mutlaka, Halife ve Padişahın bir iradesi olmalıdır.» [33]

Fahreddin Paşa gökyüzünü bir alev gibi kaplayan güneş altında, bir damla su için çatlak dudaklarıyla matara ağızlarına yapışan Mehmetçikle birlikte bir destan yazıyor; Medine'den Millî Mücadeleye de taşınacak olan bir meşale yakıyordu. Çöl Kaplanı teslim olmuyordu!

İtibarlı ve muhterem din bilginlerinden olan Haydar Molla; Akdeniz, Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'i aşıp Medine'ye vardı. Fahreddin Paşa'ya; «İrade istemiştiniz. İşte getirdim. Hatta Padişah ve Halifemiz Efendimizin ayrıca selâmları var. Tekrar tekrar, artık mukavemetten bir netice de, hayır da beklenemez.» [34] diyordu.

Paşa, padişahın bu iradeyi ve bu sözleri, düşman baskısı altında, çaresiz kalarak vermiş olduğunu ifade ederek, kerhen verilmiş sözlerin bir hükmünün olmayacağını Haydar Molla'ya ilettili. Ertesi gün Ravza-i Mutahhara'da ziyaretlerini yapan Haydar Molla'ya, bu durumda, eli boş İstanbul'a geri dönmekten başka bir seçenek de kalmamıştı.

Tarih 1919'un Ocak ayıdır. Çoktan beridir bir takım subaylar arasında iyiden iyiye homurtular yükselmeye, her tarafta "teslim olunmalı" sözleri uçuşmaya başlamıştır. Hattâ Haydar Molla'nın ziyaretinden önce Yarbay Emin Bey ve arkadaşları, Paşa'ya isyan bayrağını açmışlar ve bir beyanname de yayımlamışlardır. Mak-

33 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 153.

34 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 170.

sim Gorki'nin şöyle bir sözü vardır: "Bir sürü dostunun içinde, elbet düşmanların olacak ama unutma ki, onca düşmanın içinde belki seni dostun vuracak." Fahreddin Paşa, böyle bir durumdaydı işte. Sanki kendisini, arkadaşları teslim almaya çalışıyordu. Elbette diğer taraftan bakıldığında ise, Osmanlı ordularının teslim olmasının yanında, neferinden subayına, herkeste yılların savaş yorgunluğu, yokluğu, aç kalma korkusu ve sıra hasreti vardı. Ve kafalarda hep o soru işareti: "Teslim olursak belki daha mı iyi olur? Bu işin sonu böyle nereye gidecek?"

Burada bir parantez açmamız gerekiyor. Mütefekkir'in "Kökler"indeki Üstad'dan altun bir levha:

- «Kahramanlık ahlâkında sonları hesap etmek diye bir şey yoktur. Şark'ın Bizans ve Fars tesiri, bize, "viran olası hânede evlâdü iyâl var" tesellisini verir... Bu, İslâm'a tamamen zıttır. Hânenin virân olmasına râzı olmadan umrâna imkân yoktur. Ama tedbirde de büsbütün boşta bulunulacak değildir. Son nereye varır?.. En sonu, Allah'ın takdirine varır...» [35]

Zabit ve neferlerinin bulunduğu hâl içinde, Fahreddin Paşa gittikçe köşeye sıkışıyor. Lâkin, "Sonunu düşünen kahraman olamaz!" diyen Kafkas Kartalı İmam Şamil gibi, Çöl Kaplanı Fahreddin Paşa da şunları söyleyecekti:

- «Türk, Arab, Kürt, Çerkez, Laz, Arnavut, Boşnak, ey Ümmet-i Muhammed!

Madem bir cariyeye gibi Mısır'a esir gidecekmişiz, ya beş senedir niçin kan içinde yüzdük? Niçin ocaklarımızı söndürdük? Niçin bunca aziz kardeşlerimizi kurban ettik?

Yalnız can kaygusuna mı düşeceğiz? Bîçare hastalarımızı bırakıp nereye gidiyorsunuz? Onları kime emanet ediyoruz?

Buraya hep beraber gelmedik mi? Yine hep beraber birlikte gitmek gerekmez mi?

35 Salih Mirzabeyoğlu, KÖKLER-Necib Fazıl'dan Esseyyid Abdülhakîm Arvasî'ye-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1996, s. 107-108.

Bunca zaman bir karavanadan yedik, omuz omuza bir siperde harbettik. Şimdi onları sıtma ateşi içinde nasıl terk ediyoruz? Humma ile kendilerini kaybeden bu zavallılarla helâlleşmeden nereye kaçıyoruz?

Dünyada nasib olmazsa bile, yarın ahirette onlarla yüzyüze gelmeyecek miyiz? Arkadaşlar! Parça parça çekilip esir olmak hiçbir şey temin etmez. Ayrı ayrı hepimiz sefil ve zelil oluruz. Birbirimize sokulalım ve anlaşalım!

Din kardeşlerim! Dişimizden arttırdığımız, aç kalıp bugünlere sakladığımız erzak aylarca idaremize kâfidir. Hamdolsun süngümüz daha elimizdeyken, bir kaz sürüsü gibi teslim olmak, Osmancığın ahfadı alınına yazılmamıştır. Bir köpek bile tasmayı, kolay kolay boynuna geçirtmez.

Harb tarihinde açlık da yazar, susuzluk da yazar, vefiyat da yazar, fakat hâyâsız ve kansızları pek nadir yazar. Süngümüz elimizde durduğu müddetçe, esaret ekmeği bizim boğazımızdan geçmez!

Şimdiye kadar bizi aç bırakmayan Allah'ın inayetine sığınarak, burada Peygamberimize misafir olmak elbette her şeyden hayırlıdır!>

Bu sırada, artık geri dönmeleri için, İstanbul'dan da emirler değil birbiri ardına ricalar ve ricacılar geliyordu. Durum Osmanlı Devleti için de zor bir hâl almıştı. Mondros Antlaşması, Fahreddin Paşa'nın teslim olmayışıyla tehlikeye düşüyordu. Paşa, en yakın arkadaşı Albay Ali Necib Bey'le hayatının en zor kararını verecekti. Albay Necib Bey, Fahreddin Paşa'ya sonuna kadar bağlı kalacaklarını ama Osmanlı'nın menfaatleri gereği artık teslim olmaktan başka çare kalmadığını, antlaşma maddeleri bütünüyle tatbik edilmezse İtilâf Ordusu'nun İstanbul'dan çıkmayacağını söyledi. Paşa, arkadaşını sessizce dinlemiş ve Osmanlı'ya zarar verme ihtimalinden korkmuştu. Artık çok çaresizdi, çölün ortasında âdeta tek başına kalmış olan bu adam teslim olacaktı.

Osmanlı Devleti'nin silâh bıraktığı Mondros Antlaşması'ndan sonra, 70 gün Medine'nin savunmasını terk etmeyen Çöl Kaplanı

Fahreddin Paşa, "Ya Resûllullah! Ben seni nasıl bırakırım" yaka-
rılarıyla Ravza-i Mutahharra'nın başında bekliyordu. Peygam-
ber'le son kez vedalaşmaya giden Paşa, birdenbire yaverine
"Burada kalacağız!" dedi ve ağır ağır ekledi:

- «Mücviriz... Herhangi bir mücvir gibi... (Yani dünyanın dört
bir tarafından gelip de ayrılmayarak, ömürlerinin sonuna kadar
Medine'de, Harem-i Şerif yakınında yerleşen Müslümanlar gibi)
Nebiyi Muazzam civarından ayrılamayız. O'nun şefaatine sığı-
nıyoruz.» [36]

Cebinden çıkardığı tesbihini çeke çeke, buraya yerleşmek için ya-
pılan hazırlığı seyre daldı. Yaveri ile emir zabiti derhal koşarak,
yola çıkmak için hazırlanmış otomobilindeki özel eşyalarını ge-
tirttiler. Şimdi bavullarının yanında oturuyordu Paşa.

Fahreddin Paşa'nın bu hareketi, yeni bir siyasî kriz doğuracaktı.
Hemen bir doktor çağrılıp Paşa'nın hasta olduğu İngilizlere söy-
leniyordu. Fahreddin Paşa korkusu ve saygısı tüm çöle yayılmış-
ken, asi bedeviler aniden ürken develerine, «Ne o, yalakta Fahri'yi
mi gördün?» [37] derken, Çöl Kaplanı'nın mücvir olarak bile
olsa yaşadığı Medine'yi, İngilizler nasıl tam teslim alacaklardı?

Fahreddin Paşa'nın ziyaretine gelen silâh arkadaşları, birbirlerine
bakıp bir hamlede Paşa'nın etrafını sınıksız sardı. Zira İngilizle-
rin, Paşa'nın teslim olması yönünde artık çok büyük bir baskısı
vardı. Paşanın etrafını saran silah arkadaşları, hıçkırı hıçkırı ağ-
layarak, gözyaşları içinde Paşa'ya sarılarak, kendisini birden ku-
caklayıp teslim aldılar. «Kader Paşam... Takdir-i İlâhî... Vatan ve
milletinize karşı vazifenizi, kimseye nasib olmayacak bir feragat
ve kahramanlıkla yapmış olduğunuza Allah-ü Teâlâ da şahiddir.»
[38] diyerek de hem kendilerini, hem de Çöl Kaplanı'nı teselli et-
meye çalışıyorlardı. Ancak Paşa, kılıcını düşmana teslim etmiyor,

36 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 181.

37 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 215.

38 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 184.

Hazret-i Peygamber'in mescidine emanet olarak bırakıyordu. Hayatında ilk defa teslim olan Fahreddin Paşa, İngilizler tarafından önce Mısır'a, daha sonra da Malta'ya götürülmek üzere yola çıkarılıyordu.

Şimdi iş, Medine'deki yaklaşık beş yüz subay ve altı bin kadar askerimizin boşaltılmasına gelmişti. Bu mücahid Mehmetçik içinde Şamlı, Halepli, Kudüslü, Hayfalı, Beyrutlu nice Arab vardı. Ve onlar da bu "teslim" durumunu, Türk'ü, Kürt'ü, Çerkez'i, Arnavut'u gibi içlerine sindiremiyorlardı. Feridun Bey'den dinleyelim:

- «Medine'den ayrılmadan önce, son ere kadar hepsinin, bu arada çeşitli yaralar alarak vücutları âdeta delik deşik olmuş, kimi kol-suz, kimi bacaksız kalmış gazi Mehmetçiklerin, birbirlerine sokulup birbirlerine yardım ederek, halsiz, mecalsiz bir durumda, son defa Harem-i Şerif'i ziyaretle Ravza-i Mutahhara'ya yüzlerini gözlerini sürerek dualar ede ede yaptıkları veda ziyareti görülecek şeydi. İngiliz altunları ile beslenerek Türk'e diş biler hâle getirilmiş bazı sözde Arablar bile bu manzara karşısında gözyaşlarını tutamamışlardı. Bizimle beraber Medine'de kalıp aylarca süren muhasaranın her türlü sıkıntısını çekerek açlığına bile katlanan yerli Arablar ise, tam bir matem havası içinde hüngür hüngür ağlıyorlardı.» [39]

Ne diyordu Üstad:

İslamcı Dergiler Projesi

Mehmed'im, sevinin, başlar yüksekte!

Ölsek de sevinin, eve dönsek de!

Sanma bu tekerlek kalır tümsekte!

Yarın, elbet bizim, elbet bizimdir!

Gün doğmuş, gün batmış, ebed bizimdir! [40]

39 Feridun Kandemir, FAHREDDİN PAŞA'NIN MEDİNE MÜDAFAASI, s. 191.

40 Necib Fazıl, ÇİLE, 32. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1997, s. 422.

Medine'den çıkan askerimize; "Bizi bırakıp nereye gidiyorsunuz? Siz buralardan gittikten sonra bizi birbirimize kırdıracaklar." diyerek gözyaşları dökülüyordu. Bu tarihten sonra, Medine'den Mısır'a kadar birçokları, cesur ve yiğit olmasını istedikleri çocuklarına "Fahreddin" ismini vereceklerdi.

Neferler arasında ise, "Fahreddin Paşa nasıl olsa yine buraya gelecek, gelir. Kaçıp Medine'de aç da, susuz da olsak bekleyelim, ama esir olmayalım!" yeminleri ediliyordu. Ama öyle yahut böyle, o günler için her şey bitmişti. Medine'de kalan, artık yalnız mücahid Mehmetçiğin, Hazret-i Peygambere komşu kabirleriydi. Hazret-i Allah, bu vesileyle, tüm şehid ve gazilerimize rahmet etsin, Resûlünü onlara şefaatçi kılsın.

Ortak kanaattir ki, Osmanlı nizamının çıkışından sonra, Osmanlı'ya ihanet eden anavatan da dâhil olmak üzere, bu topraklarda hiçbir zaman o dönemki huzur, refah ve bölge kardeşliği bir daha görülemedi. Ümmetin arasındaki nifaklar büyüdü, ayrılıklar arttı. Ve bu kaotik hâl, bugün de gözümüzün önünde kanlı bir şekilde devam etmektedir. Evet, «Yönetmek için yönetmek başka, ifsad etmek ve sömürmek için yayılmak başka; Nizâm-ı Âlem ve İ'lâyı Kelimetullah için bütün dünyaya tâlib olmak bambaşka...» [41]

İslamcı Dergiler Projesi

VE ANADOLU...

- «Anadolu... Putların ve salîbin binbir cümbüşü arkasından kendisini topyekûn hilâle teslim eden ve onun dâvasını bütün dünyaya şâmil bir (aksiyon) halinde güden aslî ve asîl unsur kadrosu...

Ve nihayet Anadolu... Tarih boyunca cihanın en büyük mâna ve madde imparatorluğuna dayanak vazifesini gördükten sonra, dört asırdır öksüz, mazlum, harap ve mahrum yaşayan; bir asırdan

41 Mustafa Saka, "M. Kemal'i Anlamak Emperyalizmi Anlamaktır", AKADEMYA, II. Dönem, Sayı 4, Ağustos 2013, s. 114.

beri de ihanetlerin en acıklısına uğrayan, derken an'anevî tahammül ve tevekkülünün üstünde ruh eşkiyasının çatı kurduğuna şahit olan misilsiz çile ve işkence arsası...

Halbuki Anadolu; şehitler toprağı, gaziler bucağı, veliler ocağı...

Nihayet Anadolu, her taşında bir Yunus Emre'nin oturduğu, her yolundan bir Yunus Emre'nin geçtiğı, hak âşıklarının yurdu ki, minareleri, evleri, rüzgârları, ırmakları, kağnıları ve kalbleri hep "Allah Allah!" sesleriyle uğuldamakta...

Böyleyken, Anadolu; suları bile "Allah deyu deyu" akarken, tam 68 yıldır kendi iradesiyle başa geçtiğini iddia eden istismar idarelerinin esiri olmak gibi, hayal ve efsaneye sığmaz bir gözbağcılığının, hokkabazlığın zebunu...

Anadolu'nun yine 68 yıldır beklediğı, böyle bir Anadolu görüşü ve en üstün milliyetçilik halindeki böyle bir Anadoluculukla, ona, kendi kendisini, kendi ukdesini, kendi kökünü göstermeye, kendi özünü ve yemişini kuvvetlendirmeye, sırlarını çözmeye ve dostlariyle düşmanlarını tanıtmaya memur, BÜYÜK BİR FİKİR HAMLESİDİR.

Suları bile "Allah deyu deyu" akan vatanın, o mukaddes emanet çerçevesinin "Harîm-i İsmet"inde, Anadolu, düşmanlarını boğacak şuura yükselmedikçe, bilerek veya bilmeyerek, Firavunların ehamlarına taş taşıyan esirlerden farksız yaşayacaktır. "Harîm-i İsmet"te boğulmasıyla, Anadolunun ve Anadolu ruhunun bütütün boğulması arasında, ihtimal payı olarak hiçbir mesafe kalmamıştır. "OLMAK MI, OLMAMAK MI; İŞTE BÜTÜN MESELE!.."» [42]

VE BUGÜN: OLMAK MI, OLMAMAK MI?!..

- «Motor gürültüleri, savaşlar, esrar ve eroin dalgaları, sapıklık ve fuhuş, iyi ve kötü değer yargılarının ismiyle bile unutulmaya

başlandığı bir zamanda, fikrin “beş para etmez” bir değer hük-
müne indirildiği dünya çapı mekânda, yeni bir FİKİR ÇAĞI do-
ğuyor!..

*

İmkânlar âlemine bakıldığı zaman, doğum değil de ölüm haberini
veren bir hâl içinde yeni bir fikir çağının doğuyor olması iddiası,
kutupta güneşin 24 saatte bir görüneceğini söylemek kadar
imkân dışıdır; bu kaskatı bir vakıa... (...)

*

İşaretlenen ümitsizlik içindeki ümit, bu, işin çilesini çekenlerin
biricik mânevi gıdası ve şevki, su kabağı cinsinden bön, çilesiz,
tekerlemeci ve hissiz kereste yığınlarını, büyük ümit içinde en
büyük ümitsizlik sebebi diye gösterse yeridir. Ama bunlara, fikir
ve fikircilik haysiyetini işlerin en ucuzu hâline getiren içten çö-
kerticilere rağmen de FİKİR ÇAĞI doğacak!..

MADDEM Kİ BEN VARIM, ÖYLEYSE BU DAVA VAR dercesine
yakın bir temas içinde duyuyoruz ki, FİKİR ÇAĞI doğacak!..

*

Çocuk için doğduğu ândan itibaren ana sütü kadar mânevî ha-
vaya da muhtaç olduğu idrak edilecek ve FİKİR ÇAĞI doğacak!..

*

Parça, bütünün habercisi olduğuna ve parça mevkiindeki İBDA
göründüğüne göre, FİKİR ÇAĞI doğacak!..» [43]

SON SÖZ

Birileri görmese de, göstermese de,
Birileri gömmeye çalışsa da,
Birileri bu hâle hiç ses çıkarmasa da,
Hazret-i Allah her şeyi bilmektedir.
Hain gizlese de,
Kâfir saldırırsa da,
Münafık çarpıtsa da,
Bîinsaf kalabalık umuruna getirmese de,
Her hesabın üzerinde, hesabı bulunan,
Hesab gününün sahibi
Hazret-i Allah'a yemin olsun ki;
BU MİLLET ÖLMEYECEKSE,
BU FİKİR ÇAĞI DOĞACAKTIR!

İslamcı Dergiler Projesi

SALİH MİRZABEYOĞLU'NUN SPORA BAKIŞI ÇERÇEVESİNDE

Osman Temiz

TAKDİM

Bu makalenin esas gayesi, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun spora bakışını ortaya koymak ve kritik etmektir. Malûm olduğu üzere, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu İBDA fikriyatının kurucusudur. Yine malûm olduğu üzere, İBDA fikriyatı Üstad Necib Fazıl'ın örgüleştirdiği "Büyük Doğu ideali"ne nisbetle ortaya konmuş bir fikir sistemi veya hareketidir. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, Üstad Necib Fazıl'la kendisi arasındaki fikrî münasebeti, Sokrat ile Eflatun arasındaki fikrî beraberlik veya bütünlükten mülhem, "bir ayniyetin iki kanadı" şeklinde tavsif eder. İBDA fikriyatı veya hareket sistemini ise "yürüyen Büyük Doğu" olarak mühürler. Bu mevzuuda Salih Mirzabeyoğlu'nun "Necip Fazıl'la Başbaşa" isimli eseri çok özel bir yere sahiptir. Bu eser hakkında Üstad Necib Fazıl, "hakkımda yazılmış tek harika kitap", demiştir.

"İBDA, yürüyen Büyük Doğu'dur." Büyük Doğu ise, "İslâmiyetin emir subaylığı"dır. Bu makalenin diğer bir gayesi de, "İslâma Muhatab Anlayış davasını örgüleştiren Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi"nin muradına denk düşen bir çerçevede, yeni bir spor anlayışı veya ahlâkının gündeme gelmesi veya getirilmesidir.

Kendisini yeni zaman ve mekâna İslâmî bir dünya görüşü veya içtimaî sistem veya ahlâkî görüş olarak teklif eden Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi, bir yandan gelmiş geçmiş bütün içtimaî, iktisadî, siyasî ve hukukî sistemleri, meselâ kapitalizm, komünizm, sosyalizm, liberalizm, demokrasi vs., teorik ve pratik referansları üzerinden kritik ederken, diğer bir yandan da İslâm tasavvufu karşısında Batı tefekkürünü hesaba çekmektedir. Bu mevzuda Üstad Necib Fazıl'ın "Batı Tefekkürü ve İslâm Tasavvufu" [1] isimli eseri ile Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun dört ciltlik "Büyük Muhtaribler" [2] isimli eseri, temel eserler olarak kabul edilebilir.

"Sünnet ve Cemaat Ehli" itikadî çerçevesinde İslâm ahlâk ve anlayışını kendisine şiar edinen Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi, kendisini yeni zaman ve mekâna İslâmî bir dünya görüşü olarak teklif ederken, aynı zamanda ve çok tabîî olarak, bünyesinde barındırdığı yeni bir spor ahlâkı veya anlayışını da beraberinde teklif etmektedir. Bu arada hemen şunu da söyleyelim ki, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde mündemiç spor ahlâkı veya anlayışı ile "Eski Yunan kültürü, Roma nizamı ve Hristiyan ahlâkı"na nisbetle teşekkül etmiş veya ettirilmiş Batı medeniyetinin tasarrufunda doğan, büyüyen ve gelişen ve hâlihazırda uygulanmakta olan modern spor ahlâkı veya anlayışı arasında uzaktan yakından hiç bir alâka yoktur. Evet; Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi, Hristiyan-Yahudi Batı medeniyeti ve diğer kültür ve medeniyetler tarafından teklif edilen içtimaî sistemlerden hiçbirinin bir antitezi olmadığı gibi, bu ruh ve fikir sistemi'nde mündemiç spor ahlâkı veya anlayışı da modern spor ve diğer spor ahlâk ve anlayışlarından hiçbirinin antitezi değildir.

İslâmî tefekkür dünyasında, gerek Türkiye'de ve gerekse Osmanlı Devleti'nin bakiyesi üzerine kurulan halkı müslüman diğer dev-

1 Necib Fazıl, BATI TEFEKKÜRÜ VE İSLÂM TASAVVUFU, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1982.

2 Salih Mirzabeyoğlu, BÜYÜK MUHTARİBLER -Düşünce Tarihine Bakış-, İBDA Yayınları, Cilt 1, Cilt 2, Cilt 3, Cilt 4, İstanbul 1998, 2003, 2004, 2006.

letlerde, meselâ Mısır, Suriye, Cezayir, Libya, Pakistan, Arabistan vs. gibi ülkelerde kendisini yeni zaman ve mekâna teklif eden hiçbir dünya görüşü veya içtimaî sistem izine rastlanmamıştır. Türkiye özelinde söylersek, yeni bir dünya görüşü veya içtimaî sistem teklif etmek şöyle dursun, bunun gerekliliğine dair seviyeli bir tartışma dahi yapıl(a)mamıştır. Ancak, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi kendisini 21. yüzyıl dünyasına “yeni dünya düzeni” olarak teklif ettikten sonra, yâni elzem problem çözüldükten sonra, “baba horoz taklidi” yapanlar çöplükte yerlerini aldılar ve bugün bu çöplük, “ikinci vaktinden sonra öten horoz”ların sayısından muztarib. Diğer taraftan, ne ilginçtir ki, bunca sözde fikir adamı, âlim ve akademisyen bolluğu içerisinde Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi hiç mi hiç kritik edilmeye değer görülmemiştir. İBDA Mimarı Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu’nun şahsında “son ve som bütün fikir”, dün olduğu gibi bugün de “ademe mahkûm” edilmek istenmektedir. İslâm davası, dolayısıyla da topyekûn insanlık uğruna kendi hayatını feda etmekten hiç çekinmeyen ve “dik duruş”unu her daim muhafaza ederek azimetten ayrılmayan bir Mütefekkir için bundan daha büyük bir işkence olabilir mi? Kendisine elektromanyetik dalgalar vasıtasıyla tatbik edilen Telegram işkencesi de cabası! Ne hazindir ki, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, kendisine tatbik edilen işkencenin mahiyeti ile ilgili olarak “Telegram” [3] isimli bir eser yazmak zorunda kalmıştır. Haftalık Baran Dergisi’nde tefrika edilen “Ölüm Odası B-Yedi” isimli eser hâlihazırda yapılan Telegram işkencesine şahidlik etmektedir.

Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin siyasî yapılanmasının adı Başıyücelik Devleti olarak ilan edilmiştir. Bu mevzuda Üstad Necib Fazıl’ın “İdeolocya Örgüsü” [4] isimli eseri ile Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu’nun “Başıyücelik Devleti” [5] isimli eseri temel eserler olarak kabul edilebilir. Mütefekkir Salih Mirzabe-

3 Salih Mirzabeyoğlu, TELEGRAM –Zihin Kontrolü-, İBDA Yayınları, İstanbul 2003.

4 Necib Fazıl, İDEOLOCYA ÖRGÜSÜ, 5. Basım, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1986.

5 Salih Mirzabeyoğlu, BAŞYÜCELİK DEVLETİ –Yeni Dünya Düzeni-, İBDA Yayınları, İstanbul 2004.

yoğlu'nun "Başyücelik Devleti" isimli eseri 2010 yılında İBDA Yayınları tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir. Arabça tercümesi ise 2013 yılında çıkmıştır. Diğer taraftan, Üstad Necib Fazıl'ın "İdeolocya Örgüsü" isimli eserinin ilk önce Oxford Üniversitesi tarafından İngilizce'ye, daha sonra da İsrail istihbaratı tarafından İbranice'ye tercüme edildiği rivayet edilir. Ancak, kat'i bir bilgidir ki, 1980'li yıllarda Afgan Mücahitleri tarafından ziyaret edilen ve kendisinden yardım istenen Üstad Necib Fazıl, Afganlı Mücahitlere yardım olarak, "İdeolocya Örgüsü" isimli eserini kendi dillerine tercüme etmelerini salık vermiştir. O günkü teklif bugün keramet çapında tecelli etmiştir, denebilir. Ortadoğu'daki kaotik ortam buna en büyük delildir.

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun spora bakışı, hiç şübhesiz ki Başyücelik Devleti'nde sporun nasıl ve niçinine dair sağlam ve temel bilgiler ihtiva etmektedir. Bu bakış, aynı zamanda, "yeni dünya düzeni"nde sporun nasıl ve niçinine dair temel referans olma keyfiyetini haizdir.

Bu makalede ilk olarak sporun derinliğine ve genişliğine doğru ne olup ne olmadığı üzerinde durulmuştur. Daha sonra, hâlihazırda kendisine tatbik imkânı bulan modern spor ahlâkı veya anlayışına dair tesbit, teşhis ve tahlillerde bulunulmuştur. Son olarak da, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun spora bakışını açık eden sözlere ve açıklamalara yer verilmiştir.

SPOR KELİMESİ ÇEVRESİNDE

18. yüzyıl Alman beden eğitimcilerinden GutsMuths, spor kelimesinin kökeni henüz tam olarak bilinmemektedir, der. Yine bir Alman eğitimci olan Robert Hessen, spor kelimesinin Gotik İncil çevirisinde geçen çok eski bir Almanca kelime olduğunu ve bugün de aynı anlamı taşıdığını iddia eder. Fakat Hessen, sözkonusu kelimenin ne olduğu hakkında net bir bilgi vermez. Hessen der ki, açık havaya duyulan özlem, bedenî yetkinlik için gösterilen

çaba, Anglo-Norman ırkının haz duyduğu en derin Germen iç-güdüleridir. [6]

Bugün spor (sport), bütün dünya dillerinde İngilizce bir kelime olarak yer etmiştir. Fakat spor, Üstad Necib Fazıl'ın da ifadesiyle, "Fransızların eski desport tabirinden dönmedir." [7] Meşhur dil bilimci Walter Porzig'in "Ortaçağ Avrupa dillerinde Latince'den, Almanca'da ve İngilizce'de ise Fransızca'dan alınma pek çok kelime vardır" [8] tesbiti, Üstad Necib Fazıl'ın bu sözünü tahkim eder bir niteliktedir.

Evet; sport, eski Fransızca desport tabirinden dönme bir kelimedir. Ancak, bazı araştırmacılara göre sport kelimesi ne İngilizce ne de eski Fransızca kökenlidir. Meselâ Alman sosyolog Dieter Voigt'a göre sport kelimesinin kökeni Latince'dir. Voigt, sport kelimesinin aslı olan eski Fransızca desport kelimesi Latince'de eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, geçinmek ve oyalanmak mânâlarına gelen desportare ve isportus kelimelerinden tevarüs etmiştir, der [9]. Gazi Muhammed de sport kelimesinin aslının Latince olduğunu söyler. Fakat Gazi, bu mevzuda biraz daha farklı düşünmektedir. Gazi'ye göre modern İngilizce'deki sport kelimesi, eski İngilizce'de eğlenceli vakit geçirme faaliyeti mânâsında olan Latince desporto kelimesinden doğmuştur. [10]

"Spor Sosyolojisi" isimli eserinde desport kelimesi ile sport kelimesinin farklı anlamlar taşıdığına işaret eden Voigt, sözlerine şu şekilde devam eder: 11. yüzyılda Fransızca'dan İngilizce'ye ödünç olarak geçen desport, lûgatte eğlendirme, oyalama ve gevşeme mânâsında kullanılmıştır. İngilizce'de sport ise, lûgatte zaman öldürme, eğlenme, oyalanma ve hobi mânâsında kullanılmıştır. [11]

6 Dieter Voigt, SPOR SOSYOLOJİSİ, Tercüme: Ayşe Atalay, Alkım Yayınları, İstanbul 1998, s. 86.

7 Necib Fazıl, AT'Â SENFONİ, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1994, s. 138.

8 Walter Porzig, DİL DENEN MUCİZE, Cilt 1, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 65.

9 Dieter Voigt, SPOR SOSYOLOJİSİ, s.86.

10 Gazi Muhammed, SPORUN VE KÜLTÜRÜN KUTSAL KAYNAKLARI, Tercüme: Emre Barca, İnsan Yayınları, İstanbul 2001, s. 113.

11 Dieter Voigt, SPOR SOSYOLOJİSİ, s. 86.

Cemal Alpman'a göre sport kelimesi, Latince'de "dağıtmak" ve "birbirinden ayırmak" mânâsında dis-portare ve de-portare kelimelerinden doğmuştur. Eski İngilizce'de disport yahut desport şeklinde kullanılan sport kelimesi ise eski Fransızca'da, "eğlenmek" ve "zevklenmek" mânâsında Se desporter ve Se deporter şeklinde kullanılmıştır. [12]

Ortega Y Gasset, İngilizce sport kelimesinin eski Fransızca desport kelimesinden değil, Latince port kelimesinden doğduğunu iddia eder. Ancak Gasset, lûgatte "deniz limanı" mânâsında olan port kelimesi ile sport kelimesi arasında doğrudan hiçbir alâka yoktur, der. [13]

"Spor Felsefesi" isimli eserinde Atilla Erdemli, spor ve sporcu kelimelerinin ilk kez 14. yüzyılda İngiltere'de kullanıldığını, o zamana kadar spor ve sporcu kavramlarının olmadığını söyledikten sonra, spora taalluk eden tüm faaliyetlerin tek tek kendi isimleriyle anıldığını söyler ve ekler: Batı'da ilkin spor yerine ağırlıklı olarak atletizm, sporcu yerine ise atlet kelimeleri kullanılmıştır. Bilindiği üzere, atlet kelimesi Eski Yunanca bir kelime olup, Eski Yunanca'da "yarışma" anlamında kullanılan atlos ve "yarışmanın ödülü" anlamına gelen atlon kelimelerinden doğmuştur. Atlos'un sıfatı olan atlios ise, "güçlükler içinde mücadele eden, acı çeken, canı pahasına, kendini feda edercesine yarışan ve yarışma sonunda bitkin düşen" mânâsındadır. [14]

Cumhuriyetin ilk döneminde çıkan "Top" isimli bir dergide (4-11 Mart, 1936; 18-25 Mart ve 1 Nisan, 1936), Cevat Abbas Gürer adında bir "Kamalist", insanlığın belki en büyük safsatası olan Güneş-Dil Teorisine dayanarak Türklerin doğuştan sporcu olduklarını, pek çok sporu ilk kez Türklerin tecrübe ettiğini, daha da önemlisi, spor kelimesinin mucidinin Türkler olduğunu iddia

12 Cemal Alpman, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

13 Jose Ortega Y Gasset, AVCILIK ÜSTÜNE, Tercüme: Derin Türkömer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1997.

14 Atilla Erdemli, SPOR FELSEFESİ, E Yayınları, İstanbul 2002.

eder. İlk dil ve ilk medeniyetin Türkler tarafından kurulduğu saf-satasına dayanan Güneş-Dil Teorisine göre, sadece spor ve sportmen kelimeleri değil, Eski Yunanca oldukları sabit olan atlet ve atletizm kelimeleri de Öz Türkçe'dir. [15]

Eski Yunanca'da spor şeklinde yazılan bir kelime kullanılmıştır. Bu kelimenin gerek eski Fransızca'da ve gerekse İngilizce'de kullanılan sport kelimesi ile hiçbir alâkası yoktur. Çünkü Eski Yunanca'da bu kelime, "nebatat âleminin karakteristik dağılma ve çoğalma organı"nı ifade eden bir mânâda kullanılmıştır. Ancak yine Eski Yunanca'da gymnosperm diye başka bir kelime daha kullanılmıştır. Bu kelime, "taneleri koruyucu zarfı bulunmayan bitki" mânâsındadır. Buna yer vermemizin sebebine gelince; modern spor literatüründe başlıca kavramlardan biri gymnastik'tir. Bu kelimenin kökü, Eski Yunanca "çıplak" mânâsına gelen gymnos'tur. Ne ilginçtir ki, Eski Yunan kültüründe tüm sportif faaliyetler (jimnastik, atletizm vs.) anadan uryan, yâni çıplak olarak yapılıyordu. Gerçi erkeklerin yarışlara çıplak katılmaları, Yunan kültürüne has "eski" bir olgu değildir. Eflatun'a göre bu çıplaklık Girit kökenlidir. Thukydides'e göre Lakedaimonlulardan, yâni her iki durumda da Dor boylarından kaynaklanmaktadır. Eski Yunan'da "Dorlar gibi davranmak" deyimini, "açılıp saçılmak" anlamındadır. [16]

"Kanunlar" isimli eserinde Eflatun, gymnos kelimesini daha ziyade "dans", "binicilik" ve "savunma talimleri"ni ifade eden bir mânâda kullanmıştır. Ortaçağ Avrupası bilginlerinden Galen ise, gymnasium kelimesini "tarla sürmek", "ekin biçmek", "odun yarmak", "yük taşımak" mânâsına gelen kültür kelimesiyle örtüşen bir mânâda kullanmıştır. [17] 16. yüzyıl Fransız hümanistlerinden Rabelais, spor kelimesini "top oyunları" hakkında

15 Akın Yiğit, GÜRBÜZ VE YAVUZ EVLATLAR, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 65-66.

16 Hans Peter Duerr, ÇIPLAKLIK VE UTANÇ, Tercüme: Turhan Onur, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 1999, s. 15.

17 Cenal Alpman, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 58-70.

kullanmıştır. 17. yüzyıl kıt'a Avrupası'nda, özellikle de Fransa'da spor, daha ziyade "avcılık" faaliyeti ile ilgili bir kavram olarak kullanılmıştır; özellikle de "şahinle yapılan avlar" için. [18]

Walter Porzig, Latince sperno ile İzlandaca spern kelimeleri "ayakla vurmak" mânâsınadır, der. [19] İngilizce bir kelime olan football kelimesi de "ayakla vurmak" mânâsınadır ve bu kelime, bugünkü futbol oyununu ifade etmektedir. Ortaçağ kıt'a Avrupası'nda, özellikle de Fransa'da halk tarafından sıkça oynanan ve "ruh" mânâsına da gelen soul adında bir oyun oynanıyordu ki; bu oyun, modern sporda takım oyunlarının, meselâ futbol, voleybol, hentbol, basketbol vs. gibi sportif oyunların atası olarak bilinir. Ortaçağ'da halk tarafından sıkça oynanan soul'un, bedeni olabildiğince horlayan ve ruhu yine olabildiğince yücelten Katolik kilisesine karşı bir tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilir mi? Dönemin "enkizisyon kültür ocağı" olarak bilinen Katolik kilisesi tarafından soul'un yasak edilmiş olması, böyle bir soru sormamızı zorunlu kıldı.

Ruhun isimlerinden biri de, "sözün öne alınmış hâli" mânâsına kelme-i ehem'dir. Oynayan İnsan (Homo Ludens) isimli eserinde Johan Huizinga, "her şeyden önce oyun vardı" [20], der. Hiç şühesiz ki bu söz, İsa Âleyhisselâm'a atfedilen, "her şeyden önce kelâm vardı" sözünden mülhem söylenmiştir.

İBDA Mimarı Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, İsa Âleyhisselâm'a atfedilen yukarıdaki söz üzere, "her şeyden sonra da kelâm var", der. Bu söz, sözün bâki ve ruhun ölümsüz oluşuna ne de güzel bir misâl!

- "Mutlak Ölçü" ile de sabit olduğu üzere, (meâlen:) "Dünya hayatı, bir oyun ve oyalanmadan ibarettir." (En'am, 32). İnsanoğlu, doğumundan ölümüne kadar geçen sürede muhakkak ki kendi

18 Cemal Alpmann, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ, s. 197.

19 Walter Porzig, DİL DENEN MUCİZE, s. 150.

20 Johan Huizinga, HOMO LUDENS, Tercüme: M. Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995, s. 14.

kaderini oynamaktadır. Değil mi ki; "Dünya bir tiyatrodur, kimine reisicumhur rolü düşmüştür, kimine çöpçü; ve rolünü en iyi yapan alkışlanır." [21]

Huizinga'nın "her şeyden önce oyun vardı", sözünden hareketle ne/neler söylenebilir?

Farsça lûgattan... Gûy: Acemlere mahsus bir cins top oyunu. Söyleyen, konuşan, söyleyici. Kelâm ve söz.

İngilizce lûgattan... Spar: Kask giyilerek, dostça veya antrenman amacıyla yapılan boks karşılaşması.

Yine Farsça lûgattan... Sipar: Veren, feda eden.

Fedaî: Davası ve gayesi uğruna her şeyini, canını ve malını veren, feda eden kişi.

Siper: Koruyan ve arkasına saklanacak şey...

Bütün bunlardan bir çıkarsama yapacak olursak; o da şu:

Spar, sipar ve siper ile spor arasında anlamlı bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Aynı şekilde, "ruh" mânâsında soul ve spirit ile de spor arasında anlamlı bir ilişkiden söz etmek mümkün gözükmektedir. Çok ilginçtir ki, tâ Eski Yunan'dan günümüze kadar geçen süreçte, spor/atletizm literatüründe kısa mesafe koşucuları hakkında sprinter tabiri kullanılmaktadır. Aynı zamanda, ruh ve hava/rüzgâr arasındaki mânâ akrabalığından mülhem, yüksek performans gösteren sprinterler hakkında "rüzgârın oğlu" tabiri de kullanılmaktadır. Mevzuu "İslâma Muhatab Anlayış davasını örgüleştiren" malûm "dünya görüşü" istikame-tinde anlamlı bir neticeye bağlayacak olursak; o da şu:

Allah Resûlü, müminlere nefslerinden üstündür. Bu, "Mutlak Ölçü" ile de sabittir. Hâl böyle olunca, müminlere, mallarını Allah Resûlüne feda ve canlarını O'nun yolunda gözden çıkarmak vacib olur. Bu mevzuda Üstad Necib Fazıl aynen şöyle der: "Eğer

bir zalim ve nasipsiz Allah'ın Resûlü'ne kasededecek olsa, şahid olan müminin hemen canını O'na siper etmesi vacibtir. Nitekim Uhud Cenginde Hazret-i Talha, O'na vücudunu siper edip bütün darbelere karşı kendi göğsünü hedef tutmuştu." [22]

Ruhun bineği olarak tavsif edilen beden, ruha perde olmanın yanı sıra, aynı zamanda ruha siper olma keyfiyetini de haizdir. Üstad Necib Fazıl'ın, bedenî bir faaliyet olan sporu "hakim ruhun uygun bedenine yardımcı" [23] bir unsur olarak görmesi ve bunun paralelinde, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun, sporu "vücudu ruhun emri gayesi bilmek şartı altında güzel" [24] şeklinde mühürlemesi çok mânidardır.

SPOR ÇEVRESİNDE

"Oyun, oyalanma, eğlenme, dinlenme, efkâr dağıtma ve her zamanki işten uzak durma" mânâsında olan spor, daha evvel de söylendiği üzere, İngilizcenin yardımıyla bütün dünyaya tanıtılmış olmasına rağmen, köken itibariyle Latince'dir. Latince'de desportare kelimesi eski Fransızcaya desport, oradan da İngilizceye sport olarak geçmiştir. Türkçeye de İngilizce bir kelime olarak geçen spor, lûgatta tek başına, toplu veya takım hâlinde icrâ edilen, kendisine has ve hususî kural ve kaideleri, teknikleri olan, bedenî ve zihnî kabiliyetlerin tekâmülünü sağlayan eğitici, eğlen-dirici uğraşı mânâsındadır. Diğer bir veçhesiyle de, vücudun gücünü arttırmak için yapılan çalışma; beden eğitimi, idman, jimnastik mânâsında. [25]

Gerek ansiklopedik kaynaklarda geçen spor tarifleri ve gerekse çeşitli ilim erbabının spora bakışı üzerinde burada uzun uzadıya

22 Necib Fazıl, İMAN VE İSLÂM ATLASI, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1986.

23 Necib Fazıl, IDEOLOJYA ÖRGÜSÜ, s. 343.

24 Salih Mirzabeyoğlu, TILKI GÜNLÜĞÜ -Ufuk ile Hafiyeye-, İBDA Yayınları, İstanbul 1990, Cilt 1, s. 298.

25 İsa Savaş, SPOR GENEL KÜLTÜRÜ, İnkılap Yayınları, İstanbul 1997, s. 304.

durmaya gerek yok. Ancak, bütün bunları özetleyecek şekilde spora bir târif getirecek olursak, o da şudur:

Spor, maddî hareket tâlimleri vasıtasıyla terbiye edilen veya disiplin altına alınan vücudun belirli bir hedefe doğru belirli esas, usûl ve kurallar çerçevesi içerisinde ve belirli bir zaman ve mekânda, belirli bir duygu ve düşüncenin emrine âmâde kılınması eylemidir, faaliyetidir. Bunun ilmidir de diyebiliriz buna. Tecrübî ilim!

Yukarıdaki tarifi açılımına dâir birkaç bir şey söylemek gerekirse, o da şu: Her şeyden evvel, insanoğlu kendi vücuduna yine kendi vücudu ile hükmeder. "Varoluşunun hakikatini yakalamak" üzere dünyaya gelmiş her insan, doğuştan getirdiği potansiyel hareket kabiliyetlerinin maddî hareket tâlimleri vasıtasıyla kendi vücuduna yine kendi bedeni vasıtasıyla hükmeder, bedenini terbiye eder veya disiplin altına alır.

Bir ilim dalı olarak spor, diğer ilim dallarında olduğu gibi, belirli bir "iç mantığa" sahiptir. Sporda hedefin ne olduğu veya ne olması gerektiği düşüncesi, "niçin spor yapılır?" sorusu ile doğru orantılıdır. İlme veya akla taalluk eden veçhesiyle "niçin spor yapılır?" sorusuna verilecek cevap, daha ziyade, oyun oynamak, oyalanmak, eğlenmek, zevk almak, vakit geçirmek, stres atmak, meşgul olmak, efkâr dağıtmak, her zamanki işten uzak durmak ve maddî sıhhat kazanmak vs. şeklindedir. Bütün bunlar, sporun "iç mantığı"na taalluk eden veçhesiyle sporda hedefin ne olduğu veya ne olması gerektiğini ifade eden bir mânâdadır. Peki, belirli bir ruh ve fikir sistemi veya dünya görüşüne taalluk eden veçhesiyle "niçin spor yapılır?" sorusuna nasıl bir cevap vermek uygun düşer? Aslında bu çalışmanın muhtevası aynı zamanda böyle bir soruya cevap aramak ve bulmak gayesi taşımaktadır.

Spor, son tahlilde, bir tür oyundur. Her oyun belirli esas, usûl ve kurallar çerçevesinde oynanır. Bir tür oyun olan spor da belirli esas, usûl ve kurallar çerçevesinde uygulanır. Sporu herhangi bir oyundan ayıran en büyük özellik, her spor branşının kendine has ve hususî bir zaman ve mekânda yapılıyor olmasıdır. Meselâ

yüzme suda, güreş çayırdı veya salonda, futbol sahada veya stad-
yumda, basketbol salonda, koşu pistte veya kırdı, boks ise ringde
yapılır. Diğer taraftan spor, hayatın bütününe hitab eden bir faa-
liyet alanı değildir. O sadece hayatın belirli bir zaman dilimine,
daha doğrusu hayatın boşluklarına hitab eden içtimaî ve kültürel
bir faaliyettir.

Spor, kullanana göre hizmet eden bir âlettir. Sporu kullanan kim-
dir ve onu nasıl ve niçin kullanmaktadır? Böyle bir soruya cevap
hâlinde kabaca Ahmed'tir veya Mehmed'tir denemeyeceğine
göre, öyleyse; Ahmed'in veya Mehmed'in muhatab olduğu
"duygu ve düşünce sistemi" nedir?, sorusuna uygun bir cevap ver-
mek gerekir.

Spor, zâtî keyfiyeti itibariyle "mevzuuyla kayıtlı mahallî idrak"
cümlesinden olarak, "insanî verim şubelerinden bir şube"dir.
Yâni spor, kendine has ve hususî esas, usûl ve kuralları olan bir
ilimdir. Tecrübî ilim. Diğer taraftan spor, "her an değişen ve ge-
lişen eşya ve hadiseler" çerçevesi içerisinde "kendini insana em-
poze eden", daha doğrusu ferde, dolayısıyla da "fertlerin
demetinden müteşekkıl" topluma empoze eden bir keyfiyeti ha-
izdir. Bu özelliğinden dolayıdır ki spor, düşünce tarihinde pek çok
düşünce sistemi tarafından dikkate değer bulunmuş ve onlara
mevzu olmuştur. Meselâ süreç felsefesinin en önemli ismi olan
Henri Bergson, muhatabına "güven duygusu" aşıladığından ötürü
sporu çok mühimser.

Spor, kullanana göre hizmet eden bir alettir, dedik. Sporu kim
neye göre, nasıl ve niçin kullanmaktadır; işte bütün mesele! Spo-
run neye göre, nasıl ve niçin kullanıldığı veya kullanılacağı me-
selesi iyi, doğru ve güzel istikametinde şekillendirilmezse eğer,
yâni sahici bir ruh ve fikrin emrine amade kılınmazsa, onun
müsbet mânâda kullanılmasından da bahsedilemez.

"Mutlak Ölçü" ile de sabit olduğu üzere, "Her şey Allah'tan-
dır". "Varoluşunun hakikatini yakalamak" ve "kendisine biçil-
len süreyi tamamlamak" için mücadele eden insanoğlu,

aslında, "şuuraltı" gerçekliğinde "ilâhîleşme" iştiağı duyan bir "varlık" olarak hayat sürer. Sporu belirli bir dünya görüşüne nisbetle kullanmak çabası, hiç şübhesiz ki, sporda ustalaşmayı da beraberinde getirecektir. Sporda ustalaşmak veya sporun gaye noktasına doğru hareket çabası, "ilahîleşme" iştiağını tetikleyici bir unsur olarak algılanabilir.

SPOR ANTROPOLOJİSİ ÇEVRESİNDE

Kurthan Fişek, "spor olgusunun nasıl tanımlandığını öğrenmek için sözlük açanlar, bunun desport ve disport kelimelerinin kısaltması olduğunu, oyun, oyalanma ve işten uzaklaşma mânâsına geldiğini bilirler", der. [26]

Sporun spor olabilmesi için beslenme, giyinme, barınma, savunma ve saldırıya dönük bedenî faaliyetlerin nitelik değiştirmeleri, bir başka ifadeyle, insanın tek ve hayatî çabasının "kendini korumak" olmaktan çıkması gerekir, diyen Kurthan Fişek, sporun doğuşunu çiftçilik veya tarımla irtibatlı olarak üç ön şarta bağlar. Bunlar;

1. Boş zaman, daha doğrusu her zamanki işten arta kalan bir zamana sahip olmak,
2. Üretim fazlalığına sahip olmak ve,
3. İşveren sahibi olmak şeklindedir.

Evet, spor yapabilmek için, her şeyden önce belirli bir "boş zaman"a, daha doğrusu "her zamanki işten arta kalan zaman"a ihtiyaç vardır. Bilindiği üzere, "boş zaman" tabiri daha ziyade, "iş ve üretim" ile ilgili bir kavramdır. İctimaî hayatta belirli bir "boş zaman"ın olması toplum genelinde belirli bir "üretim fazlalığı"nın olmasını gerektirir. "Üretim fazlalığı", daha doğrusu "az emek çok üretim" çok "boş zaman"a sahip olmak mânâsına

gelir. Diğer taraftan, genel bir sosyo-kültürel bilgi hâlinde söylersek, hayvancılıktan tarıma, tarımdan sanayiye, sanayiden teknolojiye ve oradan da hızlı haberleşme veya bilgisayar teknolojisine doğru gelişen süreçte daha çok "boş zaman" ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde de oyun, eğlence ve spor, sosyal hayatta daha çok iltifata mazhar olmuş ve bütün toplum katmanlarına hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır.

Hiç şübhesiz, insan topluluklarını millet yapan kültür unsurlarından biri de spordur. İçtimaî hayat içerisinde belirli bir anlayışla veya belirli bir dünya görüşüne nisbetle uygulanması gereken spor, bir yönüyle ferdî, diğer bir yönüyle de sosyal bir hadisedir. [27]

Sosyal hayatta yerini, değerini ve izahını bulan spor, yukarıda da belirtildiği üzere, derinliğine doğru ferdî, genişliğine doğru ise sosyal bir hadisedir. Eşya ve hadiseler yumağının sarmal bir unsuru olarak tezahür eden sosyal hayat, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun ifadesiyle, "insanın varlık bütünü"nde bulunan genişliğine doğru bir yönü belirtir: "Sosyal hayat, "insan"ı aşan veya kuşatıp çerçeveleyen birşey değil, bilâkis "insan keyfiyeti" sosyal hayatı kuşatır ve bu hayatta "fert-toplum" münasebeti hâlinde tezahür eder. Kısacası; toplum, fertlerin demetinden ibarettir, kendisine katılanların "şahsiyetlerini kazandırıcı vasat"tır ve onun hamleleriyle yeni mayalara namzettir." [28] Bu çerçeveden bakıldığında, kültürel bir faaliyet olan sporun "şahsiyet kazandırıcı" bir "vasat"ta olduğu çok açıktır.

İnsaniyetin hiçbir devri idmansız geçmiş değildir. En ibtidaî kavimler bile vücudlarını işletmesini bilmişlerdir. İdman beşeriyetle beraber doğmuş ve zamanla ilerlemiştir. [29] Ruh ve bedenden müteşekkil insanoğlunun kendi vücudunu belli maksatlar için eğitmesi çabası veya düşüncesi, insanlığın dünya üzerindeki var-

27 Özbay Güven, TÜRKLERDE SPOR KÜLTÜRÜ, AKM Yayınları, Ankara 1992, s. 1.

28 Salih Mirzabeyoğlu, KÜLTÜR DAVAMIZ, s. 138.

29 Selim Sırrı, BEDEN TERBİYESİ, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1932.

lığı kadar eskidir. Canlılığın tek belirtisi olan hareket, aynı zamanda idman veya beden eğitiminin de başlıca vasıtasıdır. Bunun için bir bakıma hareketin tarihi demek olan beden eğitimi (veya spor) tarihini, insan hayatıyla bu ilişkisinden ötürü, daha ilk insanlardan başlayarak incelemek gerekir. [30]

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "toplum, ilk doğru ve ilk insandan doğmuştur" der. İslâm itikadına göre ilk insan ve ilk Peygamber, Hazret-i Âdem Âleyhisselâm'dır. Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanan "Osmanlı Devleti'nde Spor" isimli eserinde Atıf Kahraman, Taberî Tarihi'nden (Abdurrahman Taberî) şöyle bir bilgi nakleder: "İlk önce yay ile ok atan kişi Âdem Âleyhisselâm'dır." [31]

Yukarıdaki bilgidен hareketle denebilir ki, spor antropolojisine dair derinliğine ve genişliğine doğru bir araştırma ancak ve ancak Peygamberler Tarihine nisbetle yapılabilir. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun dediği veçhile, "Peygamberler olmasa, medeniyet olmazdı." [32] Bu çerçeveden olarak:

- «Yüce Allah, önce insanlara kendi içlerinden zaman zaman Peygamberler göndermiştir. İnsanların bir kısmı bu mukaddes Peygamberlere uymuşlar ve böylece hem dünya, hem de ahiret görevlerini yapmışlardır. Düzenli medeniyetler kurmuş ve faziletlere ermişlerdir. Diğer bir kısmı da, bu mübarek Peygamberlere karşı çıkıp onlara aykırı harekette bulunmuşlardır. Bu tutumları ile gerçek insanlık vasfından yoksun kalmış ve küfrü imana, rezileti fazilete tercih etmişlerdir. Bu yüzden de sonunda felaketlere düşüp sönüp gitmişlerdir... Peygamberler tarihinin kaynaklarına gelince: Bunların başlıcası Kur'ân ve Hadîs kitaplarıdır. Bunlar iki kutsî ve mutlak kaynaktır. En doğru bilgi, bu iki gerçek kaynaktan alınır. Şu da bir gerçektir ki, bir kısım Peygamberlere âit

30 Cemal Alpman, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ, s. 1.

31 Atıf Kahraman, OSMANLI DEVLETİ'NDE SPOR, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1995.

32 Salih Mirzabeyoğlu, İBDA Diyalektikliği -Kurtuluş Yolu-, 4. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 2004, s.77.

Tevrat'da, İncil'de ve diğer önceki din kitaplarında olan bazı bilgiler değişikliğe uğramış olduğundan bunlara asla güvenilmez... Tarih kitaplarına gelince, bunların verdikleri bilgilerin çoğu da birer belgeye dayanmadığından olduğu gibi kabul edilemez. Zaten Allah Resûlü'nün zamanından önceki çağlara "ilk çağlar" denir ki, bu çağlara âit bilgiler pek noksandır. Bunun içindir ki, bir çok Peygamberlerin hayatı bizce bilinmemektedir... Büyük Peygamberler arasında bütün hayatı bütün yönleriyle bilinen Peygamber bizim Peygamberimizdir. Öyle ya, Allah Resûlü'nün bütün hayatı olanca ayrıntılarına kadar bütün yönleriyle kaydedilmiştir. Bu özellik ve şeref, dünyada başka hiç kimseye nasip olmamıştır.» [33]

İnsanlık tarihinde Peygamberlerin hayatlarını anlatan kitablara "siyer" denir. Peygamberlerin yüksek hayatlarına âit bilgiler, hiç şübhesiz ki genel tarihin pek kıymetli bir bölümünü oluşturur.

Bütün Peygamberlerin Peygamberlik görevlerinden başka, meşgul oldukları bir de dünyalık iş veya meslekleri vardı. Meselâ Allah Resûlü çoban, İdris Âleyhisselâm terzi, Nuh Âleyhisselâm marangoz, Yusuf Âleyhisselâm ise maliyeci idi. İlk insan ve ilk Peygamber olan Âdem Âleyhisselâm ise, çiftçi idi. Bu çerçevede;

"Çiftçilik ve hayvancılık yaparak tabiatla eylemli işbirliğine giren ilk insan topluluklarının yaklaşık 10-12 bin yıl önce Mezopotamya çanağında belirdiğini, varlık ve yaşı tespit edilebilen en eski tarımcı yerleşme merkezinin de iki bin yıllık Ürdün (Jericho) Vaha Köyü olduğunu biliyoruz", diyen Kurthan Fişek sözlerine şu şekil devam eder: "Var olmaya dönük bedenî eylem ve uğraşların giderek "sportif" bir görünüm alması biraz gecikmeyle, aynı yörede başlamıştır." [34]

Fişek'in yukarıdaki sözünü tashih etmek gerekirse, -ki, gerekir!- "Tarihlerin dediği gibi Hazret-i Âdem'in zuhuru üzerinden 6-7 bin sene geçmiş değildir." Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'ndan

33 Ömer Nasuhi Bilmen, BÜYÜK İSLÂM İLMİHÂLİ, Bilmen Yayınları, İstanbul, s. 513-514.

34 Kurthan Fişek, SPOR YÖNETİMİ, s. 24.

öğrendiğimize göre, Muhiddin-i Arâbî Hazretlerinin keşfine, tahkikine ve tetkikine göre, "Mahlûkatın en kâmil ve en şerefli olan insanların babası Hazret-i Âdem'in hilkatı üzerinden de 313.000 yıl kadar bir zaman geçmiştir." [35]

İslâm kaynaklarına göre Hazret-i Âdem ve Hazret-i Havva bin yıl kadar bir süre cennette kaldılar. Ne zaman ki Allah'ın onlara yasak ettiği meyveden yediler, Allah da onları cennet elbiselerinden soyundurarak uryan bir şekilde cennetten dünyaya indirmiştir. Hazret-i Âdem Hindistan'da yüksek bir dağ üzerine inmiştir. Hazret-i Âdem ile Hazret-i Havva, iki yüzyıl aradan sonra Ararat dağı üzerinde buluşmaları müyesser olmuştur. Kimi âlimlere göre, Hazret-i Âdem ile Hazret-i Havva, Mekke civarında "Müzelife" denilen yerde buluşmuşlardır. [36]

Denebilir ki, tarım ve hayvancılık ilk insan ve ilk Peygamber Hazret-i Âdem Âleyhisselâm'ın cennetten dünyaya sürgün edilmesi ile birlikte başlamıştır. Bir rivayete göre Hazret-i Âdem'in çocuklarından Habil, çoban, Kaabil ise, çiftçi olarak hayat sürmüşlerdir. Habil'in katlinden sonra Kaabil, ateşe tapan bir putperest olarak hayat sürmüştür, ayrı mesele! Ateşin ne zaman icat edildiğini araştıran ilim adamları için önemli bir ipucu olsa gerek ateşperest Kaabil!

İslamcı Dergiler Projesi

- "Eski çağların vücut hareketleri kişinin varlığı için ve insan tabiatının güdüleriyle yapıldıklarından tabiî hareketler; insanın hayat ve geçim tarz ve kaygısına bağlı olarak birbirleriyle, hayvanlarla ve tabiatla (tarım veya çiftçilik) uğraşması, avlanması gibi faaliyetler çerçevesinde kalmıştır." [37]

35 Salih Mirzabeyoğlu, YAĞMURCU –Gerçekliğin Peşinde-, İBDA Yayınları, İstanbul 1996, s. 270-271.

36 Erzurumlu İbrahim Hakkı, MARİFETNAME, s. 40-41. ("Hazret-i Âdem vefat edince, kimi âlimlere göre yeryüzüne indirildiği yer olan Serendib Adasında, kimi âlimlere göre de Mekke-i Mükerre'me'de Ebû'l Kubeys dağında defnedilmiştir. Bir başka rivayete göre de, Hazret-i Nuh tarafından gemiye alınmış olan mübarek naşı sonradan Beyt-i Makdis'te defnedilmiştir. Hazret-i Âdem'den bir sene sonra vefat eden Hazret-i Havva'nın mübarek cesetleri ise Cidde'de veya Hazret-i Âdem'in yanına defnedilmiştir." (Ömer Nasuhi Bilmen, BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ, Bilmen Yayınları, İstanbul 1997, s. 515.)

37 Cemal Alpman, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ, s.1.

İlk spor faaliyetlerinin okçuluk ve avcılık olduğu üzerinde bütün spor tarihçileri hemfikirdir. Daha evvel de söylendiği üzere, ilk önce yay ile ok atan insan, Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'dır. "Abdurrahman Taberî demiştir ki, ilk önce yay ile ok atan Âdem Aleyhisselâm'dır. O yay Arabî yayı idi. Âdem Aleyhisselâm ekin ekmeye başlayınca kargalar yedi. Bunun üzerine Âdem Aleyhisselâm Allah'a şikayet etti ve hemen Cebrail Aleyhisselâm bir yay ve bir kiriş ile iki ok alıp geldi. Âdem Aleyhisselâm Cebrail Aleyhisselâma bu nedir? diye sordu. Cebrail Aleyhisselâm yayı, kirişi ve oku verip bu Allah Tealâ'nın kuvvetidir, dedi ve ok atmaya öğretti. Ve adı (Nus'ab) dedi. Ve bir rivayette (Nuşşab) dedi. (Ab) Süryani dilince o karganın adı (ebbe) okun adıdır. Mânâsı bu ok ile kargayı kov demek olur. Sonraları ona Arab dilince (Nuşşab) adı verildi." [38]

Ok, yay ve kirişin Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'a Cebrail Aleyhisselâm vasıtasıyla cennetten gönderilmiş olmasından hareketle, okçuluk ve avcılık gibi sportif faaliyetlerin, daha doğrusu sporun kaynağının "ilahî" olduğuna hükmetmek sanırsız yanlış olmaz. Fikirde üstün performans gösteren Eski Yunanlıların spora olan aşırı teveccühlerine bir de bu zaviyeden bakmak gerekir.

İslamcı Derailer Projesi

MODERN SPOR AHLÂKİ VEYA ANLAYIŞI ÇEVRESİNDE

19. yüzyılın son çeyreğinden günümüze kadar geçen süreçte topyekûn dünyada spor, modern spor ahlâkî veya anlayışına göre organize edilmektedir. Hâlihazırda modern sporlar, ahlâk veya anlayış bakımından bütün dünyada tek ve rakipsiz olarak varlık göstermektedir.

Modern sporların ruhî ve fikrî temellendirilmesi Hristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışına göre oluşturulmuştur. Hristiyan-Yahudi Batı medeniyeti, daha evvel de söylendiği üzere, "Eski Yunan Kültürü, Roma nizâmı ve Hristiyan

Ahlâkı"ndan müteşekkil bir medeniyettir. Son tahlilde modern sporlar, dolayısıyla da topyekûn dünyada tatbik edilen spor ahlâk veya anlayışı işte bu Hıristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin kültür ve yaşayışına göre şekillendirilmiştir. Yönetim, teşkilat, mevzuat, politika, organizasyon, tesisler vs.

Modern Sporların ahlâk veya anlayışının temel ilkeleri, Uluslararası Olimpiyat Komitesinin (UOK) kuruluş metninde yer alan ilkelerden ibarettir. Bu ilkeler, spor tarihi kitaplarında Olimpik Antlaşma olarak yer almıştır. Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışına göre şekillenen Olimpik Antlaşma, bütün dünya devletleri tarafından "uluslararası sistemin dışında kalmamak" düşüncesiyle peşinen kabul edilmiştir.

Merkezi İsviçre'nin Lozan şehrinde olan UOK, 23 Haziran 1894 yılında Paris'te kurulmuştur. UOK, dünyanın en büyük ticarî şirketleri arasında yer almaktadır. Hesabları kontrol edilemez bir noktada olan UOK, dünyanın en büyük ticarî şirketlerinden biri olmakla birlikte, yine dünyanın en zengin ve en karanlık örgütlerinden birisidir. UOK başkanları, bütün dünya devletleri tarafından bir devlet başkanı gibi karşılanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde UOK, "devletler üstü" bir statüye sahiptir. Aslında bu mevzu müstakil olarak kritik edilecek bir mevzudur.

UOK, Fransız Pierre de Coubertin'in (1863-1937) çalışmaları neticesinde kurulmuştur. UOK'un tasarrufunda Modern Olimpiyat Oyunları'nın ilki, Antik olimpiyatların da merkezi olması hasebiyle, Yunanistan'ın Atina şehrinde yapılmıştır (1896).

UOK, bütün dünyadaki sporlar üzerinde hegemonyasını, diğer uluslararası örgütlerden meselâ BM, NATO, IMF, vs. gibi örgütlerden daha kararlı ve daha kesin neticeler alacak şekilde uygulamaktadır. Bunu yaparken UOK, Uluslararası Spor Federasyonlarını âmiyane bir tabirle tam bir tetikçi olarak kullanmaktadır. UOK'un aldığı bir karar ile, herhangi bir ülkenin 1., 2., 3. lig takımları veya millî takımları kendilerini ânında Uluslararası Spor Organizasyonları'nın, meselâ her dört yılda bir

yapılan Olimpiyat Oyunları ve yine her iki yılda bir yapılan Dünya Şampiyonaları'nın dışında bulabilir. UOK böyle bir yetkiye sahiptir ve bu yetkisini çeşitli sebeblere bağlı olarak ânında kullanır. Modern dünyanın "dünya düzeni"ne karşı yeni bir İslâmî "dünya düzeni" kuruluncaya kadar, UOK'un spor üzerindeki hegemonyası devam edeceğe benziyor.

UOK, Batı medeniyetinin tasarrufunda doğan, büyüyen ve gelişen bir spor teşkilâtıdır, dedik. UOK'un kuruluş metninde yer alan temel prensibler, Batı merkezli diğer bütün içtimaî, siyasî, iktisadî ve hukukî uluslararası teşkilâtlarda da öyle veya böyle, aynıyle yer almaktadır. Meselâ Birleşmiş Milletler örgütünü ele alalım. Bu örgütün genel amaçları arasında yer alan, "savaşın ve ırk ayrımının önlenmesi" temel prensibi, aynıyle UOK'un kuruluş metninde yer almaktadır. Hakeza UOK'un kuruluş metninde yer alan "ırk, dil, din ve siyasî farklılıklar yönünden ülke yahut kişilere ayırım yapılmaması" temel prensibi de yine aynıyle Birleşmiş Milletler'in genel amaçları arasında yer almaktadır. Bu gibi birliktelikler AB'nin katılım ortaklığı belgesinde de görülebilir. Hakeza IMF'nin kuruluş amaçlarında da. Ancak, realite göstermiştir ki, kağıt üzerinde yazılan temel prensibler ile fiilî durum arasında uzaktan yakından hiçbir alâka yoktur. Irak, Afganistan ve Libya gibi ülkelerde yaşananlara kabaca bakmak yeterlidir. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu boşuna söylemiyor: "Hukukla-vakıa, metinle-ruh, mevzuatla-tatbikat arasındaki fark, bugün bütün dünyada genişlemektedir... Dünyada birçok anayasa tamamen göstermeliktir; ve tarif ettikleri rejimin, memlekette olanla hiçbir alâkası yoktur, anayasa adeta mevcut rejimi gizleyen bir paravanadır." [39] Bu ifadeler aynıyle "uluslararası hukuk" için de geçerlidir.

Modern spor ahlâk veya anlayışının oluşumunda Eski Yunan kültürü birinci derecede rol oynamaktadır. Bu çerçeveden olarak:

39 Salih Mirzabeyoğlu, ÜÇ IŞIK -Sohbet, Konferans-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1996.

Eski Yunan kültüründe jimnastik, vücuda güzellik ve güç kazandırmak üzere yerine getirilmesi gereken ahlâkî bir görevdi. Sokrat bu görevin savsaklanması çok büyük bir ayıb olarak değerlendirmiştir. Sokrat'a göre jimnastik, fikrin başarılı olmasında çok büyük bir önemi haizdir. "Timaios" isimli eserinde Eflatun, vücudun hareketini düşüncenin uyanıklığı ile ilişkilendirerek şöyle der: "Yüksek fikir değeri taşıyan görevleri yerine getirmek durumunda olanlar, jimnastik de yapmalıdırlar. Yani ruh vücutsuz, vücut ruhsuz çalıştırılmamalıdır."

Jimnastik veya beden terbiyesinin karakter yapıcı özelliğini ve şahsiyet kazandırıcı gücünü takdir eden Eski Yunanlılar, acılara ve güçlüklerle kolaylıkla karşı koymak, dayanıklılık göstermek, dünya nimetlerine karşı aşırı istekleri körletmek, cesaretli olmak, itidali geliştirerek sabırlı olmak, şeref ve haysiyet duygusunun uyandırılmasına katkı sağlamak gibi düşünce asaleti ve diğer fazilet veya ahlâkî özelliklerin geliştirilmesinde müsbet katkılarından ötürü jimnastiği vatandaşlık görevleri ve amaçları arasında değerlendirmişlerdir. Eski Yunan kültüründe bu düşünce, Kalos ve Agathos kelimelerinden meydana gelen Kalokagathia kavramı ile ifade edilmiştir. Cemal Alpman'ın ifadesiyle, "Kalokagathia, ruh ve bedenin dengeli bir şekilde gelişmesini ve iyilik ve güzelliğin ahenkli birliğini ifade etmektedir." [40] Üstad Necib Fazıl'ın "eski Yunanda kafa ile denk giden beden hareketleri", şeklinde formüle ettiği durum buna işaret eder. Modern spor literatüründe İngilizce bir kelime olarak yer eden centilmen (gentlemen) kavramı da hemen hemen aynı mânâda kullanılmaktadır. Bu arada şunu da söyleyelim ki, modern spor ahlâkı, fair play (iyi oyun veya oyunu kuralına göre oynamak) kavramı ekseninde şekillendirilmiştir.

Eski Yunan kültüründe cereyan eden tüm sportif faaliyetler bütün kıymetini paganizm kültüründen almıştır. Başta atletizm

40 Cemal Alpman, EĞİTİMİN BÜTÜNLÜĞÜ İÇİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE ÇAĞLAR BOYUNCA GELİŞİMİ.

ve jimnastik olmak üzere, diğer sportif şenlikler veya oyunlar, meselâ her dört yılda bir yapılan Olimpia Şenlikleri ve diğer Helenik Oyunlar, inanılan ve bağlanılan putlar adına bir tür ibadet aşkıyla yapılmıştır. Vücudu inanılan ve bağlanılan putlara lâayık birer varlık olarak geliştirmek düşüncesi, Eski Yunanlılar açısından, soylu vatandaşların maddî ve manevî bütün potansiyellerini işlemek için sürükleyici bir faktör olmuştur.

Diğer medeniyetlerden çok farklı olarak, Eski Yunan kültüründe jimnastik hem çok heyecanlı bir şekilde uygulanmış ve hem de mistik bir inanç ve san'at istikametinde bütün bir milletin malı ve sembolü olacak şekilde kıymet hükmüne bağlanmıştır. Eski Yunan'da jimnastik her özgür vatandaş, yâni Helen veya soylu Yunanlı için ibadetten bir parça olarak algılanmıştır. Sportif şenliklerde dinî ritüellerin çok yoğun olması bunun en bariz bir göstergesidir.

Eski Yunan kültürünün en önemli sportif şenliklerinden birinin Olimpia Şenlikleri olduğunu, bunun da ziyadesiyle dinî ritüellere sahip olduğunu daha evvel söylemiştik. Eski Yunan kültüründeki sportif şenliklerden büyük ölçüde etkilenen günümüz Batı medeniyetinin sportif organizasyonlarında, özellikle de modern olimpiyat oyunlarında, dinî ritüellerden ziyade, seküler ritüellerin hâkim olduğunu burada söylemek uygun düşer.

Batı medeniyetinde hâkim olan ahlâk veya anlayış, her şart altında ve her ne olursa olsun her daim kazanmayı idealize etmektedir. Sporda rekor kırmak iştıyakı bunun bir tezahürüdür. Nitekim Modern Olimpiyat Oyunları'nın en önemli döviz "citius, altius, fortius", yâni "daha hızlı-süratli, daha yükseğe, daha kuvvetli" şeklinde formüle edilmiştir.

Hristiyan-Yahudi Batı kültür ve medeniyeti, kendisini Eski Yunan aklı, Roma nizamı ve Hristiyan ahlâkına nisbet etmiştir, dedik. Bu nisbetin başlangıç noktası hiç şübhesiz ki "Rönesans-Yeniden Doğuş" hareketidir. Modern sporların da başlangıç noktası Rönesans hareketidir. Modern sporların ahlâk veya

anlayışının teşekkülünde Eski Yunan'ın jimnastik anlayışından, Roma nizamının nizam ve intizamından ve onun şekilcilik ve gösteri anlayışından ve en nihayet, Hristiyan ahlâkından derin izler bulmak mümkündür.

Rönesans hareketi, uzun yıllar Ortaçağ Kıta Avrupası'na hâkim olan Skolastik düşünceye karşı gerçekleştirilen bir "aydınlanma" hareketidir. Kilisenin tahakkümüne karşı Batı insanı, "aklın isyanı" şeklinde tepki vermiştir.

Enkizisyon kültür ocağı Kilisenin eğitim anlayışı, bedenin tahkir edilmesi veya horlanması üzerine bina edilmişti. Ruhun yüceltilmesini bedenin horlanmasına bağlayan Kilise adamları, "bütün beden hareketleri şeytan işidir" hükmünde birleşmişlerdi. Bedenin horlanması adına yıkanmaktan bile imtina edilen Kilise adamları, Kilise bağlılarına yüzmeyi bile yasaklamışlardı. Meselâ Fransa'da yüzenlerden eskazâ yakalanan olursa, büyükler hapse atılıyor, küçükler ise kırbaçlanıyordu.

Ortaçağ Avrupası'nda papazların yıkanmadıkları, çok pis koktukları, tarihî bir gerçektir. Ortaçağ Avrupası'nda beden tamamen horlanmıştır. Bu bakış, Kilise makamlarınca, ruhî terakki için zorunlu bir anlayış olarak kabul edilmiştir. Nefs yerine bedeni olabildiğince horlayan ve zelil düşüren bu bakış, aynıyle tabiat hadiselerine, kadına, akla ve müsbet ilimlere karşı uygulanmıştır. Aklî ve ilmî bir gerçeklik olarak dünyanın döndüğünü iddia etmek, Ortaçağ Avrupası'nda hiç kimsenin haddi değildi. Kadına karşı olan tutuma gelince; kadınların "cadı" diye cayır cayır yakıldıkları "cadılar bayramı"nı hatırlamak yeter de artar bile. Bütün bu akıl almaz uygulamalar, Ortaçağ Avrupası'na damgasını vuran enkizisyon kültür ocağı Katolik Kilisesinin gayet "normal" olarak kabul ettiği birkaç davranış örneğidir. Rönesans hareketi işte böyle bir kâinat tasavvuruna karşı "aklın isyanı" şeklinde zuhur etmiştir. Bunda İslâm kültürünün katkısı inkâr edilemez. Sigrid Hunke'nin "Avrupanın Üstüne Doğan İslâm Güneşi" isimli eser bu mevzuda ayrıntılı bilgi vermektedir.

Kısa ve öz söylemek gerekirse, Ortaçağ Avrupası'nda "insan için, insana yönelik ve insan olmak, Tanrıya karşı olmak demektir. Bu sebeple, insana ve tabiata yönelmek kısmen de olsa Hristiyanlığa karşı olmayı gerektiriyordu." Ve; "Kilisenin ilim adamlarıyla yaptığı mücadele, putperestlerle yaptığı mücadeleden daha fazladır." [41]

Halbuki bundan tam 1400 yıl önce Fahr-i Kâinat Allah Resûlü, mealen, "İlim ikidir, bedene âit ilimler ve din ilimleridir." buyurmuşlardır.

Yukarıdaki Hadis-i Şerif üzerine İmam-ı Şafiî Hazretleri demişlerdir ki, "beden ilmi ilimlerin en önemlisi, ilimlerin en lüzumluşudur." Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri ise, "hikmet sahibleri bedeninin terkibi ilmine teşrih (anatomi) ve tesrih (hürriyet) ilmi adını vermişlerdir" dedikten sonra sözlerine şöyle devam eder:

- "Teşrih ilmi aziz ve leziz bir ilimdir. Hakikate ermiş alimlerin hikmetlerinin neticesi, mütehassıs doktorların sermayesi, yakîn sahiblerinin nefislerinin nimeti, dünya ve dinin vesilesi, Allah'ı tanımanın vasıtasıdır. Çünkü teşrih ilmini bilmeyen, tıp ve hikmetten ve kendini bilmekten gafil ve Hakkı tanımaya kavuşmaktan uzaktır." [42]

Normal şartlar altında bilmenin amacı bilgelik, tabiî düzeni anlamak ve onunla uyum içinde yaşamak istikametinde olmuştur. Ortaçağ Avrupası'nın en önemli ilim adamlarından biri olan Bacon'dan beri ise bilmenin amacı daha ziyade bilgiyi tabiate hükmetme ve onu boyunduruk altına almak şeklinde cereyan etmiştir. [43]

Rönesans hareketi ile birlikte Batı'da yetişen büyük fikir adamları Kilisenin bağınaz tutumuna karşı tavır alıp özetle dediler ki: "İnsan eğitiminde sadece ruhun değil, aynı zamanda bedeninin de

41 Saadettin Mardin, TANRIYA KOŞAN FİZİK, Timaş Yayınları, İstanbul 1996, s. 11.

42 Erzurumlu İbrahim Hakkı, MARİFETNAME, Bedir Yayınları, s. 302.

43 Saadettin Mardin, TANRIYA KOŞAN FİZİK, s. 13.

eğitilmesi gerekir. Bu anlayış değişmeli. Bedene, kadına, akla, tabiata ve müsbet ilimlere karşı olan bakış değişmeli."

Böyle bir çıkış, doğrudan doğruya Kiliseye karşı yapılmıştır. Neticice itibariyle Kilise, Rönesans hareketine yenik düşmüştür. Dolayısıyla da kazanan beden, kadın, akıl, tabiat ve müsbet ilimler olmuştur.

Rönesans, müsbet ilimlerde milad olarak kabul edilir. Fizik, kimya, fizyoloji, biyoloji, psikoloji gibi müsbet ilimler, Rönesansla birlikte sistematik bir hâl almıştır. Rönesans aynı zamanda yeni bir eğitim anlayışının da doğmasına sebep olmuştur. Bu anlayış, en başta Eski Yunan kültürünü örnek almıştır. Eğitimde seçilen hedef, tıpkı Eski Yunan'da olduğu gibi, "ruh ve bedenin dengeli bir şekilde geliştirilmesi" istikametinde olmuştur. İtalya'da Vittorino da Feltre (1378-1446), Enea Silvio Piccolomini (1404-1464), Hieronymus Mercurialis (1590-1606), İspanya'da Johann Ludwig Vives (1492-1540), Fransa'da François Rabelais (1483-1553), Michel de Montaigne (1533-1592), Almanya'da Martin Luther (1483-1546), İngiltere'de John Locke (1632-1704), Çek asıllı Johann Amos Comenius (1592-1670) ve Cenevrelî Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) gibi fikir adamları, Rönesans sonrası ortaya çıkan yeni eğitim anlayışının en önemli isimleri olmuşlardır.

"Ruh ve beden dengesini bir şekilde eğitilmesi" düşüncesi, Rönesans sonrası Batı'da çok hızlı bir şekilde kabul görmüştür. Ancak, bu düşünce daha evvel Eski Yunan kültüründe kabul görmüştü. Eski Yunan kültürünün tasfiye edilmesinden hemen sonra bu düşünce, şekli disiplini, kuvvete ve gösterişe aşırı iltifat eden Eski Roma nizamında akamete uğramış ve ruh ve beden arasındaki denge arayışı bedeni önceleyen bir konuma taşınmıştır. Ortaçağ Avrupası'nda ise böyle bir denge arayışının esamisi bile okunmamıştır. Çünkü enkizisyon kültür ocağı Katolik Kilisesinin eğitim anlayışına göre, ruhun eğitilmesi doğrudan doğruya beden eğitilmemesi ile doğru orantılıdır. Bu da ruh ve beden arasındaki

dengenin tamamen ruhtan yana ağırlık kazanmasına sebep olmuştur. Bu durumdan hiç mi hiç hoşnut olmayan Batı dünyası insanı, kendisini Eski Yunan'a nisbet ettirerek yeni bir denge arayışına girdi ve Rönesansı başlattı.

Rönesansla birlikte Batı'da, tıpkı Eski Yunan'da olduğu gibi, "ruh ve beden dengeli bir şekilde eğitilmesi" düşüncesi baş tacı edilmiştir. Fakat bu düşünce öyle çok da fazla uzun sürmedi. Çünkü; değişen ve gelişen süreçte müsbet ilimler çok ilerledi ve madde üzerinde olabildiğince derinleşme meydana geldi. Madde üzerinde derinliğine yoğunlaşma, ruh ve beden arasındaki muvazene-yi tekrardan bedenden yana bozmaya başladı. Ortaya çıkan bu dengesizlik hâli yerini beden hâkimiyetine terk etti ve ruh, inkâr edilen bir varlık olarak oldu. Kıta Avrupası'nın yeni putu, beden olarak varlık kazandı. Bunun spora yansımaları ise, sporun putlaştırılması veya azizleştirilmesi şeklinde tecelli etmiştir.

Eski Yunan kültüründe eşya ve hadiselerle bakışta dualizm, müsbet bir düşünce sistemi olarak varlık göstermiştir. Bu düşünce sistemi, Rönesansla birlikte aynıyle kabul görmüştür. Bu mevzuda Descartes ve Newton'un çalışmaları büyük bir önemi haizdir. Newton'un eşya ve hadiselerle bakışta "mekanik" yaklaşımı, beden üzerinde olabildiğince derinleşmenin kapılarını ardına kadar açmıştır. Newton'un halefi Laplace gibi bilim adamları ise, ruhu inkâr edip madde veya bedenden başka hiçbir şeyi gör(e)mez olmuşlardır. Fakat bugün, meselâ kuantum teorisi ve izafiyet teorisi çalışmaları, madde veya beden üzerindeki algıyı kökünden değiştirmiştir. Bu algı değişikliği veya gerçekliğinin beden üzerinden spora nasıl yansıyacağını istikbâlde göreceğiz.

Evet, Rönesansla birlikte başlayan yeni ruh ve fikirden spor da nasibini almıştır. Meselâ "ruh ve beden dengeli bir şekilde eğitilmesi" düşüncesi, spor mevzuuna, "spor, ruh ve beden sağlığını dengeli bir şekilde geliştirir" şeklinde yansımıştır. Bu düşünce ile hareket eden pek çok beden eğitimci ortaya çıkmıştır. Meselâ Almanya'da Johann Bernhard Basedow (1723-1790), Christian

Gotthilf Salzmann (1744- 1811), Johann Christian Friedrich GutsMuths (1759-1839), Friedrich Ludwig Jahn (1778-1852), Pehr Henrik Ling (1776-1839), Gerhard Ulrich Anton Vieth (1763-1836); Danimarka'da Franz Nachtegall (1777-1847); Fransa'da Don Francisco Amoros (1770-1848); İngiltere'de Thomas Arnold (1795-1842) başlıcalarıdır.

Yukarıda adı geçen beden eğitimcileri, Rönesans sonrası gelişen hâdiseler eşliğinde, daha ziyade zengin ve asil aile çocuklarına beden eğitimi ve spor dersleri vererek varlık kazanmışlardır. Daha sonraları bütün bu ders verme işlemlerini geniş halk kitlelerine yaygınlaştırmışlardır, ayrı mesele. Bu mevzuda Alman beden eğitimcilerin öncü olduğu söylenebilir. Alman jimnastiğine (Turnen) damgasını vuran ve hâlihazırda Almanya'da "jimnastiğin babası" olarak da kabul edilen Friedrich Ludwig Jahn, bütün bir Alman (Aryan) ırkına beden eğitimi ve spor yaptırmak için uğraş vermiştir. Bütün bir Alman ırkını "asabiyet" derecesinde güçlü ve kuvvetli kılmak isteyen Jahn, bu mevzuda o kadar ileri gitmiştir ki, yetiştirdiği öğrencilerle birlikte Napolyon'un üzerine yürüyecek kadar hırs göstermiştir. Diğer taraftan, müsabet ilimler ekseninde gelişen fizyoloji ilminin ışığı altında İsviçre'de Pehr Henrik Ling, sporu bir tür rehabilitasyon unsuru olarak kullanmıştır. İngiltere'de Thomas Arnold ise, bütün bir İngiliz gençliğini spor vasıtasıyla "ahlâkî değer"lere sahip bir gençlik olarak yetiştirmek istemiştir. Fransa'da Amoros, sporu eğitim ocaklarında gençleri askerî eğitime hazırlamak için gerekli görmüştür. Alman beden eğitimci Jahn'dan büyük ölçüde etkilenen Amoros, spor literatüründe Jahn-Amoros jimnastiği olarak da geçen "karma jimnastik" anlayışının kurucusu olarak bilinir. Yarı askerî, yarı sağlık muhtevalı olan "karma jimnastik", Tanzimat Hareketi (1839) ile başlayan süreçte Osmanlı Devleti'nin eğitim ocaklarında, özellikle de Fransızların tasarrufunda kurulan Galatasaray Lisesi'nde kendisine tatbik imkânı bulmuştur (1869).

Tarih boyunca spor, eğitimde önemli bir unsur olarak kullanılmıştır. Spor, bir yandan eğitim ocaklarında "eğitimi tamamlayıcı bir unsur" olarak algılanırken, diğer bir yandan da sosyal hayatta "boş zamanı değerlendirmek", "meşgul olmak" ve "stres atmak" için önemli bir unsur olarak kullanılmıştır. Kapitalizmin en bariz özelliğidir ki, elini her neye değdirdiyse onu mutlaka paraya tahvil etmek ister. Spor da bundan nasibini almıştır. Bugün modern sporlar getirisi en yüksek iş kollarından birisi olmuştur. "Boş zaman"ı değerlendirmenin bir tür vasıtası olmaktan çıkıp işin tâ kendisi oluveren spor, var olan bütün müsbet özelliklerini de kaybederek bizzat "gaye" olmuştur. Modern sporda ortaya çıkan bu yeni durum, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun ifadesiyle, "mih-raksız tümevarım zafiyeti" şeklinde okunabilir.

Bütün kültür ve medeniyetler, kafa (ruh ve fikir) ve beden (akıl ve ilim) olarak güçlü ve kuvvetli olmak isterler. Ruh ve beden arasında belirli bir denge kurma çabası, bütün kültür ve medeniyetlerde başlıca mesele olmuştur. Kafa ile beden arasında nisbeten belirli bir denge kurmuş olan Eski Yunanlılar, kafa ve fikrin ih-yâsı için felsefe, matematik ve müzik, beden terbiyesi için ise jim-nastik faaliyetlerini salık vermişlerdir. Romalılarda, ruh ve fikirden ziyade "kuvvet için kuvvet" baş tacı edilmiştir. Ortaçağ Avrupası'nda beden yok farz edilerek ruh azizleştirilmiştir. Rö-nesans sonrası Batı'da ruh ve beden arasında yeni bir denge arayışı söz konusu olmuşsa da, daha sonra bu denge bedenden yana bozulmuştur. Bugün Batı medeniyetinin yaşadığı buhranı bu duruma bağlamak mümkündür. Hint mistisizmine kapaklanmak bu buhrana çare olmaktan çok uzaktır.

Bugün Batı medeniyetinin elinde madde putlaştırılmıştır; ve ruh, madde karşısında dize getirilmek istenmektedir. Madde üzerinde derinleşen Batı, ruhun eşiğine dayanmış gözükmektedir. Yeni fizikte kuantum teorisinin tekâmülü ile izafiyet teorisinin kurucusu Einstein'ın çalışmaları Batı'yı bugün ilginç bir noktaya taşımıştır. Felsefede Bergson gibi bir kafa ve onların izinden giden

Alexis Carrel gibi ilim adamları, Batı'nın geldiği bu ilginç noktayı ve haddizâtında ihtiyacının ne veya neye olduğunu dile getirmektedirler. Bugün Batı'nın ihtiyaç duyduğu şey Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminde mündemiçtir. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "Batıda sosyolojinin bugün vardığı nokta, İslâmî ölçüler ışığında tesbit, teşhis ve müşahede verilerinin değerlendirilmesi usulüne uygun bizim anlayışımızın delillendirilmesi doğrudur" [44], derken buna işaret etmektedir.

Yine Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, Hristiyan-Yahudi Batı dünyasının bugün ulaştığı ilginç noktayı şu şekilde izah etmektedir: "Medeni insanlık bugüne kadar ulaştığı binbir kemâle rağmen elinden kaçan nizâm ve muvazeneyi iade etmek ve kendisine yepyeni bir ruh, yepyeni bir şekil yoğurmak için ya tam yoksulluk, ya tam varlık peşinde müthiş bir metabolizma ihtilâli yaşadı; ve bu ihtilâl çilesi içinde atomu çatlattı, ama henüz muhtaç olduğu sistemin zarını delemeyi." [45]

Batıda madde, dolayısıyla da beden putlaştırılmıştır, dedik. Yine dedik ki, bedenî bir faaliyet olan sporun putlaştırılmasını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Evet; spor, zatî keyfiyeti itibarıyla bir tür ibadet olmadığı gibi, tapınılacak bir put da değildir. Spor, temelde masum ve temizdir. Daha doğrusu, ruhun emrinde kullanılması gereken insanî, dolayısıyla da içtimaî, iktisadî ve hukukî yönleri olan bir faaliyet alanıdır.

Rönesansla birlikte ortaya çıkan müsbet ilimler veya tabiat ilimleri, Batı dünyasına önce endüstriyel açıdan, daha sonra da teknolojik açıdan olağanüstü maddî özellikler kattı. Bilgisayar ve ileri teknoloji kibriyle bugün ruhu hadım etmenin derdine düşen ve ruhu madde karşısında dize getirmek isteyen Batı dünyası, madde üzerinde derinleştikçe tersinden keramet, yâni istidraç gösterdiğinin farkında bile değil. Eski Hind keşişleri, bedene eziyet ederek, bedenî riyazetle bir takım olağanüstü hâllere mazhar

44 Salih Mirzabeyoğlu, İSLAMA MUHATAP ANLAYIŞ -Teorik Dil Alanı-, İBDA Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1987, s. 213.

45 Salih Mirzabeyoğlu, İSLAMA MUHATAP ANLAYIŞ, s. 74.

olmuşlardı. Aynı şekilde Batı dünyası da bugün madde üzerinde derinleştikçe olağanüstü neticelere ulaşmıştır.

Batı medeniyetinin maddî tekâmül sürecinde, Aristo'dan Descartes'e, Descartes'ten Newton'a, Newton'dan Laplace ve Laplace'den kuantum teorisyenlerine ve Einstein'a ve oradan da "şeytanın elçileri"ne kadar süregelen derin bir hat söz konusudur. Siyonizmin tasarrufunda iş gören "şeytanın elçileri", bilgisayar ve ileri teknoloji gibi buluşları kuantum ve izafiyet teorisi üzerine bina etmişlerdir. "Ruhçu arayışın yolda buldukları"nı bilgisayar ve ileri teknoloji imkânlarıyla makineleştirmişlerdir. "Yeni nesil silahları" olarak adlandırılan, meselâ Telegram vb. uygulamalar, hak yoldan keramete mevzu olan olağanüstü durumların bâtil yoldan istidracı mevzu uygulamasından başkası değildir.

İnsanlığın başlangıcından bu yana ruh ve madde arasındaki savaşta bugün nihai noktaya gelindiğine yeteri kadar işaret mevcuttur. Bu savaşta ruhun galib geleceğine hiç kuşku yoktur. Bizleri bu mevzuda ümitvar kılan yegâne şey, 21. yüzyılın "fikir çağı" olacağı haberini veren ve bunun da "İBDA ÇAĞI" olacağı müjdesine beşiklik eden Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'ndan başkası değildir:

- "İnsan başını fare kafasından ayıran tek haslet ve haysiyet, fikir... Mücerret fikir... Arayıcı, tarayıcı, çırpınıcı, çatlayıcı fikirdir. İşte bu türlü arayışın yolda bulduklarıdır ki, bugünkü teknolojiyi doğurdu. Fakat durak ve gaye onlar değil; ötelere, ötelere, ötelere ötesi ve sonsuzluk... Eğer mücerret fikir olmasa ve herşey hayvanî bir insiyaka bırakılsaydı, arz cazibesi kanunu bulunur muydu?... Siz; 21. asra doğru sarkan teknik küfür, insan saadetini ruhu hadım etmekte arar ve onu bağırsak yoluna doğru iterken, atom bombanızın bile eşiti olamayacağı patlamaya belki 21. asırda şahit olacaksınız." [46]

İSLÂMA MUHATAP ANLAYIŞ' VE SPOR ÇEVRESİNDE

Dünden bugüne pek çok kültür ve medeniyette oyun, eğlence ve spor hakkında değişik hükümler verilmiştir. Meselâ İslâm kültür ve medeniyet geleneğinde oyun, eğlence ve spor hakkında, dört büyük hak mezheb imamlarınca çeşitli hükümler verilmesi söz konusudur. Bu hükümler, spor üst başlığı altında verilmiş hükümler olmaktan ziyade, belli başlı sportif faaliyetler, meselâ okçuluk, nişancılık, binicilik, güreş, koşu vs. hakkında verilmiş hükümlerdir. İslâm'da bu hükümlerin mahiyeti, "yükümlülük işleri"nden olup, farz, vacib, sünnet, müstehab, mübah, haram ve mekruh şeklindedir. İslâm kültür tarihi içerisinde ilk kez spor üst başlığı altında genel bir hüküm, galiba sadece Üstad Necib Fazıl tarafından verilmiştir. "İdeolocya Örgüsü" isimli eserinde Üstad Necib Fazıl, spor hakkında şu şekilde bir hüküm vermiştir:

- "Spor: Hiçbir kumara âlet edilmeksizin, sadece hâkim ruhun uygun bedenine yardımcı olarak ve asla kendi başına azizleştirilmeyerek ve ruhu karartmasına imkân verilmeyerek caiz ve lâzım..." [47]

Yukarıda "caiz" derken dinî bir hükme, "lâzım" derken de ideolojik bir gerekliliğe işaret edildiği muhakkak. Bilmek gerekir ki, spor, zâtî keyfiyeti itibariyle farz olan bir ibadet nev'i değildir. Fakat İslâm'da cihad farzdır. Bu çerçeveden bakıldığında, cihad ehlinin bedenlen güçlü ve kuvvetli olması için spor, çok önemli bir "yardımcı unsur" keyfiyetini haizdir.

Evet; spor, cihada hazırlık için çok önemli bir "yardımcı unsur" keyfiyetini haizdir. Nitekim, cihada hazırlayıcı olarak görülen bazı spor dalları hakkında dört büyük hak mezheb imamlarınca zaman zaman farz-ı kifaye de dahil çok çeşitli dinî hükümler verilmiştir. Bu çerçeveden olarak:

- "İslâm'da meşru sayılan eğlenceler mubahtır. Oyun ve eğlence denilen bir takım zararlı ve faydasız eğlenceler ise caiz değildir.

Bunların bir kısmı haramdır. Bir kısmı da harama yakın mekruhtur... Boş bir eğlence ve kumar maksadı olmaksızın savaş ve kuvvet kazanmak için yapılan bir takım yarışmalar caizdir. Bunlarla yararlı bir gayeye ulaşmak imkânı elde edileceği için, bunlar oyun ve eğlence sayılmazlar. Bunlar birer idman ve cihad için hazırlıktır. Güreşler, silah atmalar, piyade ve binicilik olarak yapılan yarışmalar hep bu kısımdandır. Bu yarışmalara katılanlara mükâfat olarak para ve hediye verilmesi caizdir. Bunlar cihad yapmaya hazırlık ve teşviktir." [48]

Günümüzde spordan nemalanan kapitalistleri bir kenara bırakacak olursak, geniş halk kitleleri tarafından spor daha ziyade "spor olsun" diye yapılmaktadır. Halbuki spor, "spor olsun" diye yapılacak bir şey değildir. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun "yumruk için yumruk, olur şey değil!", sözünden mülhem deriz ki, "spor için spor"; olur şey değil!

Spordan azami derecede istifade etmek gerekir. Spora "iyi, doğru ve güzel" istikametinde tasarruf etmek gerekir. Aksi takdirde, "San'at san'at içindir" düşüncesinde olanlarınkine benzer bir anlayışın ekmeğine yağ sürülür ki, bu da son tahlilde bizi, Atilla Erdemli'nin "Spor Felsefesi" isimli eserinin üzerine bina edildiği "spor için spor"a muhatab kılar.

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "san'at, mutlak hakikati aramak içindir", der. Burada "mutlak hakikat" demekle, Allah Azze ve Celle'nin, eksik zanlarımızdan münezzehtir zâtına işaret edildiğine hiç şübhe yok. Demek ki, sanat, "mutlak hakikat" olan Allah'ı aramak ve bulmak, daha doğrusu "bulamamacasına aramak" için var. Buradan bir sonuç çıkaracak olursak, o da şudur: Cihada hazırlık için bir "yardımcı unsur" keyfiyetini haiz olan spor, her şeyden evvel, Allah'ı arayan insan için vardır.

Peki, "mevzuuyla kayıtlı mahallî idrak", yâni ilme mevzu veçhesiyle yahut seküler düşünce sistematğinde sporun niçinine dâir

ne söylenebilir? Bu soruya verilecek cevap şu olsa gerektir: Spor, oyun oynamak, eğlenmek, oyalanmak, dinlenmek, efkâr dağıtmak, her zamanki işten arta kalan zamanında meşgul olmak, maddî sıhhat kazanmak, başarmak, kazanmak, yenmek veya galib gelmek gibi insanî duyguları tatmin etmek, sosyal ilişkileri perçinlemek vs. gibi sebeblere bağlı olarak yapılır, yapılabilir. BD-İBDA ruh ve fikir sisteminin teklif ettiği içtimaî hayatta ise spor, tek cümleyle, "hâkim ruhun uygun bedenine yardımcı olarak", "vücudu ruhun emri gayesi bilmek şartı altında güzel."

Sporun bir iş veya meslek olup olmadığı hakkında ne söylenebilir acaba? Jose Ortega Y Gasset, "spor, ferdin hür seçimiyle ve alacağı zevk uğruna gösterdiği bir çabadır. İş ise maddî çıkar gözetilen zorlama bir çaba", der. [49] Bernard Gillet ise, "spor, sadece işle bir tutulmaması gereken değil, aynı zamanda işe zid olarak da görülmesi gereken bir tür faaliyettir", der. [50] Ancak, 20. yüzyıl dünyasında spora yanaşan şuur, böyle bir tanımlamayı ve telâkkiyi tekzib eder bir mahiyettedir. Charles Blondel'in dediği veçhile, "kazanma arzusu; oyunu bir iş, bir imtihan hâline getiriyor, antrenman çileciliğidir." [51] Hiç kuşkusuz, günümüzde spor "profesyonel spor" adı altında bir iş veya meslek hâline getirilmiştir. Bu, bugünkü yâni Hıristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışına göre uygulanmakta olan modern sporların en bariz yansımasıdır. Günümüzde gerek prestij gerekse para olarak getirisi en yüksek iş veya mesleklerden bir tanesinin de "profesyonel spor", özellikle de modern sporların dinamosu olan futbol olduğu âşikârdır. Yine bugün, birçok anne ve babanın, çocuklarını doktor, hâkim, avukat, öğretmen, vs. yapmaktansa, onları birer futbolcu yapmayı arzuladıkları da kaskatı bir vakıadır. Elbette ki, istikbâllerini maddî açıdan garanti altına alsınlar, diye. Malûm, maddeci veya kapitalist bir toplumda, bir dünyada yaşıyoruz.

49 Jose Ortega Y Gasset, AVCILIK ÜSTÜNE, s. 22-23.

50 Bernard Gillet, SPOR TARİHİ, Tercüme: Mustafa Durak, Gelişim Yayınları, İstanbul 1975, s. 7.

51 Bernard Gillet, SPOR TARİHİ, s. 7.

Burada modern futbol üzerinde biraz olsun durmak gerekir. Üstad Necib Fazıl, modern futbolu “çağımızın tabusu” olarak değerlendirir ve hışımla, “idealsizlik ideali ve başıboşluk sembolü meşin topa lânet!..” der.

21. yüzyıla sarkan günümüz dünyasında futbolun tabulaştırıldığı ve bir din mesâbesinde olduğu hepimizin malûmudur. Üstad Necib Fazıl, meâlen, meşin topun çağımızın tabusu olduğunu ve ona laf olmadığını, “bizzat” fikrin, ilmin, sanatın, lûgat kitablarında kalmak için ondan izin almaya mecbur bulunduğunu, [52] söyler ki bu tesbit, Charles Blondel’in “bugün spor fedakârlıklar, adaklar, hatta kurbanlar isteyen bir tanrıdır” [53] sözü ile birlikte düşünüldüğünde, mevcut durumun vehameti daha da net anlaşılır. Bugün çok daha net anlaşılan bir şey var ki o da şudur: “Çağımızın tabusu” olan futbol, insanların ruhuna ve maddesine öyle bir zerk edildi ki, artık futboldan ve paradan başka hiçbir şey konuşulamaz ve bilinemez olmuştur. Bu mevzuda Mütefekkiri Salih Mirzabeyoğlu’nun meâlen söyledikleri çok manidardır: “İnsanların arasından para ve futbolun çekilip alınması durumunda, bu insanların müştereken konuşabilecekleri bir başka mevzuun kalmaz.”

Acaba futbol, zâtî keyfiyeti itibariyle gayri meşrû veya dinen haram olan bir faaliyet midir? Tek kelimeyle hayır! Halil Gönenç, “Günümüz Meselelerine Fetvalar” isimli eserinde, futbolun zâtî keyfiyeti itibariyle harama taalluk eden bir faaliyet olmadığını söyler. Ama modern futbolun temsil ettiği mânâ itibariyle gayri meşrû bir faaliyet olduğu apaçık ortadadır. Çünkü modern futbol, bütün modern sporların içinden neş’et ettiği Hristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışına göre oluşturulmuştur.

Eski Yunan kültüründe top oyunları benzeri oyunlar, “çocuk oyunları” şeklinde algılanmıştır. Aslında bu algı kabul edilebilir bir algıdır. Değil sadece futbol, diğer bütün spor türleri meselâ

52 Necib Fazıl, ÇERÇEVE 3, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1991, s. 41.

53 Bernard Gillet, SPOR TARİHİ, s. 7.

voleybol, hentbol, basketbol vs. oyun nevîleri, çocuk oyunları olma keyfiyetini haiz olmaları hasebiyle kabul edilebilir bir noktadadırlar. Bütün mesele, bu tür spor veya oyun nevilerine nerede, nasıl ve niçin yer verileceğini bilebilmekte düğümlü. Bu tür sporlara anaokulunda veya ilkokulun ilk yıllarında yer verilirse yeridir, düşünülebilir. Çünkü bu tür sporlar, çocukların eğitimini tamamlayıcı bir unsur keyfiyetini haizdirler. Şöyle ki; bu tür oyun nevîleri oyun formu içinde çocukların fizikî gelişimlerine ve sosyalleşme süreçlerine müsbet katkıda bulunurlar. Göz-kas-kordinasyonlarını muvazeneli bir şekilde geliştirirler. Özellikle de takım oyunları, belirli esas, usûl ve kurallar eşliğinde uygulandığından çocukların sistemli hareket etmelerine imkân verirler.

Sporun bir iş veya meslek olarak algılanması uygun mudur? İctimaî fayda sağlanabilecek sportif faaliyetler dışında sporun bir iş veya meslek olarak algılanması pek tavsiye edilecek bir durum olmasa gerektir. Ancak, sporun bir iş veya meslek olarak telâkki edilmesi de yadırganacak bir durum olmasa gerektir. Çünkü spor hakkında Üstad Necib Fazıl, "caiz ve lâzım" hükmünü vermiştir. İctimaî fayda telkin ve tedârik edici vasfiyle temayüz eden bütün sporlar, yâni Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin "şuur süzgeci"nden geçip "ortak şuura" ulaşan bütün spor veya oyun nevîleri, bir iş veya meslek olarak kabul edilebilir gözükmektedir.

Bu çerçeveden bakıldığında, sporun "profesyonelce" uygulanmasında hiçbir sakınca olmasa gerektir. Çünkü bu çerçeve, modern spor ahlâk veya anlayışına göre uygulanan profesyonel sporu dışarıda bırakan bir çerçevedir. Doğrudan doğruya spordan azamî derecede ictimaî fayda temin ve tedârik etmeyi hedefleyen bir çerçevedir.

- "Spor, beden terbiyesinin bir cüz'ü, beden terbiyesi ise ictimaî hıfzı sıhhatin bir şûbesidir. Sporda en evvel sıhhatin düşünülmesinin sebebi budur." [54]

Sporun olması için, "boş zaman" mefhumunun kişilerin hayatında ve toplumun değerleri arasında bir yerinin olması gerekir. [55] Nitekim spora getirilen târiflerden bir tanesi de; spor boş, serbest veya her zamanki işten arta kalan zamanın değerlendirilmesinin bir tür faaliyetidir, şeklindedir. Spor gerçekten de boş, serbest veya her zamanki işten arta kalan zamanı değerlendirmenin bir tür faaliyeti midir? Burada "değerlendirmek" kavramı üzerinde biraz durmak gerekir.

Modern spor ahlâk veya anlayışına göre, "zamanı değerlendirmek" için spor en önemli sosyo-kültürel faaliyetlerden biridir. Hâlbuki, zâtî keyfiyeti itibariyle bir "değer ölçüsü" olmaktan çok uzak olan spor, "zamanı değerlendirmek" mevzuuna doğrudan muhatab değildir. Sporun "zamanı değerlendirmek" mevzuuna muhatab olabilmesi için her şeyden evvel belirli bir "dünya görüşü"ne ihtiyaç vardır. Dahası, söz konusu "dünya görüşü"nün "zamanın mânâsı" ile "mutabakatı" olması zorunludur. Yâni; "zamanüstü hakikat"e sımsıkı bağlı. Aksi takdirde spor, "zamanı değerlendirmek" için "uygun" bir faaliyet olarak algılanamaz, algılanmamalıdır.

Allah Resûlü, "boş vakit ve sıhhat çoğu insanın değerlendiremediği iki büyük nimettir", buyuruyorlar. Bir batın kahramanı Velî, "zamanın hakkını verebildiğin kadar Müslümanısın", buyurmuşlardır. Mütefekkîr Salih Mirzabeyoğlu ise, "aydın çağından mesûldür" hikmetli sözünü yerli yerine oturtarak, diğer bir ifadeyle de "hakikatin hakikati"ne sımsıkı bağlayarak, "Müslüman yaşadığı zamandan mesuldür!", der.

Zaman ânda tecellî eder, ve; topyekûn insanlık ânın ucunda yaşamaktadır. "Zaman, KADANS dedikleri ahenk helezonuna vakaların posasını değil de keyfiyetini yerleştirme işinden başka gaye tanımaz." [56] Demek ki zaman, kemiyetlerin değil, keyfiyetlerin vurgunu. Şimdi dikkat! Her zaman diliminde tecellî eden

55 Bernard Gillet, SPOR TARİHİ, s. 9.

56 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT -Tefekkür ve Hikmet-, İBDA Yayınları, İstanbul 1988, s. 62.

bir hakikat vardır ve hakikatler fertlerde tecellî eder. Bir "temel kabul" hâlinde söyleyelim ki, bütün zamana şâmil olan hakikat bütün kâinatın yüzü suyu hürmetine yaratıldığı baş ve son olan Allah Resûlü'nde tecellî etmiştir. Bu mevzuda Üstad Necib Fazıl'ın "Çöle İnen Nur" [57] ve Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun "Hakikat-i Ferdiye" [58] isimli eserleri başucu eserleridir.

"Bütün zaman"ın mânâsı Allah Resûlünde, "bütün zaman" içerisindeki belirli zaman dilimlerinde tecellî eden hakikatler de Allah Resûlü'nün vârislerinde tecellî etmiştir, ediyor. Peki, yaşadığımız yeni zaman ve mekânda tecellî eden hakikat nedir ve bu hakikat kimde tecellî etmiştir? Böyle bir soruya cevap verilemediği takdirde "zamanın hakkı"nın verilmesinden bahsedilemeyeceği gibi, "zamanın değerlendirilmesi"nden de bahsedilemez. Kaldı ki, bir insanın spor yaparak "zamanı değerlendirme"sinden bahsedilebilsin veya spor, "zamanı değerlendirme"nin bir tür faaliyeti olarak algılsın. Böyle bir soruya cevap verilemediği takdirde ne olur? Tek kelimeyle "zamandışı"na düşülür. "Zamandışı" kimlerin yaşadığı malûm. Hayvanlar, zamanın içinde yaşarlarken, esasında "zamandışı" mahlûklardır. Çünkü "zaman şuura var." Hayvan türü şuurlu varlık olmaktan beridir, çünkü; şuur, bir şeyin ne olduğunu bilene var. İnsan olmak iki ayaküstünde durmak demek değildir. Öyleyse, yaşadığımız yeni zaman ve mekânda tecellî eden mânâ nedir ve bu mânâ kimde tecellî etmiştir, bunun bilinmesi lâzımdır. Aksi takdirde, ne "zamanın hakkı"nın verilmesinden bahsedilebilir ne de "zamanın değerlendirilmesi"nden. Bu noktada şöyle bir not düşmek sanırız uygun düşer: "Zamanda tecellî eden mânâ" her kimde "tecellî" ettiyse, söz konusu mânâ da ancak "mânâ sahibi"nden öğrenilebilir. Öyle ya, "bütün zamanda tecellî eden mânâ" Allah Resûlü'nde tecellî etmiştir ve bütün bir insanlık o mânâyı bizzat Allah Resûlü'nden öğrenmiştir.

57 Necib Fazıl, ÇÖLE İNEN NUR, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

58 Salih Mirzabeyoğlu, HAKİKAT-I FERDIYYE -Çöle İnen Nur-, İBDA Yayınları, İstanbul 1994.

Bir "temel kabul" hâlinde söyleyelim ki, "yaşadığımız yeni zaman ve mekânda tecellî eden mânâ", Üstad Necib Fazıl ve Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun örgüleştirildiği Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nden başkası değildir. "İslâma Muhatab Anlayış" davasını temsil eden bu "mânâ"nın arkasındaki "tuğra" ismin ise Esseyyid Abdülhakîm Arvasî Üçışık Hazretleri olduğuna hiç şübhe yok.

"Zamanı değerlendirme"nin bir tür faaliyeti olarak görülen veya öyle olduğu üzerinde fikir üretilen spor, eğer ki, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nin murâdına denk düşen bir çerçevede değerlendirilmez ise, spor yaparak "zamanın değerlendirilmesi"nden de bahsedilemez.

Zâtî keyfiyeti itibariyle hiçbir kıymet hükmüne sahip olmayan sportif faaliyetleri zaman ve mekânda kıymetli kılacak yegâne şey, -ne kadar tekrar edersek yine azdır-, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nin terennüm ettirdiği mânâdan başkası değildir. Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi, sporu zaman ve mekânda "vakaların posası" olmaktan çıkartıp, onu zamana nakşedecek bir keyfiyeti haizdir. Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde sporun nasılı ve niçinine dâir "ölçülendirme ölçüleri"nin ne/neler olduğuna gelince;

Üstad Necib Fazıl, "ben bu eser için yaratılmışım" dediği "İdeolocya Örgüsü" isimli eserinde aynen şöyle der:

- "Spor: Hiçbir kumara âlet edilmeksizin, sadece hâkim ruhun uygun bedenine yardımcı olarak ve asla kendi başına azizleştirilmeyerek ve ruhu karartmasına imkân verilmeyerek caiz ve lâzım..." [59]

Yukarıdaki hüküm, hiç şübhesiz ki "yeni dünya düzeni" olmaya aday Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin teklif ettiği Başyücelik Devleti modelinde sporun nasılı ve niçinine dâir bir hükümdür. Bu hükmün Başyücelik Devleti modelinde tatbik sahası,

59 Necib Fazıl, İDEOLOCYA ÖRGÜSÜ, s. 343.

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun, "yüzyılımızın mânâdaki kâinat mimarisinin haritası" dediği 6 ciltlik "Tilki Günlüğü" isimli eserinde şu şekilde gösterilmiştir:

- "Spor, devlet kültür politikasına bağlı olarak, vücudu ruhun emri gayesi bilmek şartı altında güzel..." [60]

Yukarıdaki ifade, Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun spora bakışını ortaya koyan en önemli terkiбі hükümlerden biri, hattâ başlıcasıdır, denebilir. Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin muradına denk düşen bir çerçevede yerini, değerini ve izahını bulan bu terkiбі hükmün buram buram "ruhçuluk" koktuğunu burada hatırlatmakta fayda görüyoruz. Hemen belirtelim ki, "ruhçuluk", Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin "içtimâî sistem prensipleri" arasında yer almaktadır. Diğerleri ise; "ahlâkçılık", "cemiyetçilik", "milliyetçilik", "şahsiyetçilik", "keyfiyetçilik", "nizamcılık", "müdahalecilik", "sermaye ve mülkiyette tedbircilik" şeklindedir.

Ruhçuluk nedir ve ruhçu kimdir?

- "Ruhçuluk eşya ve hâdiseleri, kendi içlerinden çıkan kuru müşahade ve kuru tecrübe, kuru akıl ve kuru bilgi kanunları üstünde, madde göziyle görülemez ve ölçülemez müessirlere bağlamak anlayışıdır.

Ruhçu odur ki, beş hasse kadrosu içindeki ham ve kaba madde âlemini, o kadronun dışında ve üstünde, gıyabında ve mâvera-sında, üstün bir sebep kutbuna ilâştirerek mânalandırır." [61]

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "İslâm, ruhçuluğun hakikatini temsil eder", der. Üstad Necib Fazıl ise, ruhu, "İslâm; ve onun etrafında her şey" olarak tavsif eder. [62]

Yukarıda Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun söylediği, "spor, devlet kültür politikasına bağlı olarak, vücudu ruhun emri gayesi

60 Salih Mirzabeyoğlu, TILKI GÜNLÜĞÜ, Cilt 1, s. 298.

61 Necib Fazıl, IDEOLOJYA ÖRGÜSÜ, s. 347.

62 Necib Fazıl, IDEOLOJYA ÖRGÜSÜ, s. 282.

bilmek şartı altında güzel..." hükmünde yer alan devletten kasdın "Başyücelik Devleti"; "devlet kültür politikası"ndan kasdın ise "Başyücelik Devleti'nin Devlet Kültür Politikası" olduğu apaçık bir hakikattir.

Hıristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışına göre şekillenen modern spor ahlâkı veya anlayışı, sporda kirlenmenin önüne hiçbir zaman geçememiştir. Modern sporların bariz karakteri olan şike, doping, müşterek bahisler, spor-toto, spor-loto vb. uygulamalar, "sporun ruhu"nu imha eden uygulamalar olarak ortada durmaktadır. Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde bütün bunlara "dur!" denileceğine hiç kuşku yok. Meselâ Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde sporun kumara alet edilmesi aslâ ve kat'â düşünülemez. Çünkü, İslâm'da kumar haramdır.

Kumar nedir? Üstad Necib Fazıl'a göre kumar, "herhangi bir müsbet iş ve emek mahsülü olmadan, muhtelif âlet ve vasıtalarla, meçhule ve tesadüfe dayanarak, para mukabilinde oynanan oyun"dur, ve; "şekli ne olursa olsun, ruhu kumar olan her fiil birdir." [63] Bu çerçeveden bakıldığında, modern spor ahlâkı veya anlayışı etrafında şekillenen spor-toto, spor-loto, sayısal-loto, iddia, altılı ganyan ve diğer müşterek bahisler, aynıyle kumardır. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nin Başyücelik Devleti modelinde "millî piyango, toto ve bahs-i müşterek" gişelerinin kapalı camları üzerinde, katrandan iki çapraz çizgi" çekilerek yasaklar listesine dahil edileceğini vurgular. [64] Üstad Necib Fazıl, "İdeolocya Örgüsü" isimli eserinde, "Başyücelik Emirleri-Kumar" bahsinde aynen şöyle demektedir: "Resmî ve hususî bütün piyango şekilleri, at yarışlarında ve (toto)da müşterek bahisler, vesaire, bu emrin neşri tarihinden itibaren mülga ve yasaktır." [65]

63 Necib Fazıl, İDEOLOCYA ÖRGÜSÜ, s. 286-287.

64 Salih Mirzabeyoğlu, GÖLGELER -Yaşadığımız Günler-, İBDA Yayınları, İstanbul 1987, s. 210.

65 Necib Fazıl, İDEOLOCYA ÖRGÜSÜ, s. 288.

Başyücelik Devleti'nin "devlet kültür politikasına bağlı olarak", sporun asla kendi başına azizleştirilmeyeceği, buna teşebbüs edenlere müsaade edilmeyeceği yukarıda ifade edildi. "Sporun sâf aşktan çıkarılıp ihtikâr ve istismar vasıtası olmaya yöneltilmesi" [66] davası çok ciddi bir meseledir. Bugün modern sporların pek çoğunun, özellikle de modern futbolun kendi başına azizleştirilip tabulaştırılması söz konusudur. Charles Blondel boşuna söylemiyor: "Bugün spor, fedakârlıklar, adaklar, hattâ kurbanlar isteyen bir tanrıdır." [67]

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "Tilki Günlüğü" isimli 6 ciltlik eserinde futbol hastası bir Güney Amerikalı'nın hâzin hikâyesi anlatılır ki, modern spor ahlâkı veya anlayışı istikametinde sporun ne derece azizleştirildiği veya tabulaştırıldığına mühim bir misâl teşkil eder: "Yıl 1952... Salvador'un San Vicente liginde oynayan Carlos takımının koyu taraftarları var... Fakat bu taraftarlardan bir tanesi hastalık derecesinde kulüpçü... Cortobes adındaki bu Salvadorlu, son günlerde pek keyifli değildi. Zira tuttuğu Carlos takımı arka arkaya 4 mağlubiyet almıştı. Bir maç sabahı stada gelenler, iliklerine kadar dondular. Cortobes, iki çocuğunu Carlos'un başarısı için kurban etmişti..." [68] Başka bir misâl: "1950 yılında futbol hastası bir Çekoslovakyalı, kendi takımının galibiyetine o kadar inanmıştı ki, maç öncesi eline aldığı bir iple maça gelmiş ve "eğer Çekoslovakya mağlup olursa kendimi şu iple asarım!" diye bağırmıştı. Ne yazık ki, Çekoslovakya dünya kupasında mağlup olmuş ve futbol hastası Çek, kendisini elindeki iple kale direğine asıvermişti." [69]

Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde spor, "içtimaî sistem prensipleri"nden "ruhçuluk" prensibine uygun olarak varlık kazanacaktır, dedik. Yine daha evvel söylendiği üzere, ruhçuluğun

66 Necib Fazıl, KONUŞMALAR, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul 1990, s. 233.

67 Bernard Gillet, SPOR TARİHİ, s. 7.

68 Salih Mirzabeyoğlu, TILKI GÜNLÜĞÜ, Cilt 5, s. 56.

69 Salih Mirzabeyoğlu, TILKI GÜNLÜĞÜ, Cilt 5, s. 56.

hakikatini temsil eden İslâm'dan başkası değildir. "İslâma Muhatab Anlayış" davasını şahsında temsil eden Üstad Necib Fazıl, "ruh... İslâm; ve onun etrafında her şey", der. Buradan da anlıyoruz ki, Başyücelik Devleti'nde spor, İslâm dışı hiçbir yapılanmaya âlet olmayacaktır; sadece İslâm için istifâde vasıtası olarak değerlendirilecektir. "Sporun ruhu" ancak bu tarzda muhafaza edilebilecektir.

"Şeriat zâhire göre hüküm verir." Modern sporlar, gerek kılık-kıyafet ve gerekse zaman ve mekân ayarlaması bakımından olsun, tamamen Batı Medeniyeti'nin fikir ve yaşayışına göre oluşturulmuştur. Modern sporların mevcut hâlleriyle Başyücelik Devleti'nde varlık kazanması muhal gözükmektedir. Başyücelik Devleti'nde estetik anlayışın, İslâm şeriatına uygun bir kılık-kıyafet tesbit ve tedarik edeceğine hiç şübhe yok. Sporda uygun bir kılık-kıyafetten tutun da, yine sporda zaman ve mekân ayarlamasına kadar hemen her şey, ama her şey, İslâm'ın ruhuna uygun bir çerçevede mânâ kazanacaktır. Üstad Necib Fazıl boşuna söylemiyor: "Büyük Doğu ideali, daima bir evde baba sıkı-yönetimi tavrıyla milletin kılık ve kıyafetine kadar müdahalecidir; ve başta kadın kılığı bulunmak üzere, ahlâk, edep, zarafet ve şahsiyeti esas tutar." [70] Bu arada, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin "içtimai sistem prensipleri"nden birinin de "müdahalecilik" olduğunu hatırlatalım.

Başyücelik Devleti'nde spor, yukarıda öngörüldüğü üzere, "sadece hâkim ruhun uygun bedenine yardımcı olarak" varlık kazanacaktır. Buradaki "hâkim ruh", hiç şübhesiz ki İslâm'dan başkası değildir. İslâm, hâkimdir ve "ruhçuluğun hakikati"ni temsil eder. Diğer taraftan; "hâkim ruh", "İslâma Muhatab Anlayış davasının dünya görüşünü örgüleştirten" ve İslâm'ı yaşadığımız yeni zaman ve mekânda cereyan eden tüm eşya ve hadiselerle tatbik etmek iddiası ve isbatında olan Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir siste-

mi'dir. Daha sonra, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin idare şekli ve siyasî sistemi olan Başyücelik Devleti'dir. Daha sonra, Başyücelik Devleti'nin tebaasını oluşturan topyekûn "Sünnet ve Cemaat Ehli"dir. En nihayet "Sünnet ve Cemaat Ehli"ni oluşturan tek tek müslüman fertlerdir. Peki, "uygun beden" tabiri neyi ifade eder? Burada "uygun beden", her şeyden evvel "ruhun döküleceği kalıp" mânâsında algılanmalıdır. Bu mânâda "uygun beden", ilk önce İslâm'a nisbetle Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi, daha sonra Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'ne nisbetle Başyücelik Devleti, daha sonra Başyücelik Devleti'ne nisbetle topyekûn "Sünnet ve Cemaat Ehli" ve en nihayet, "Sünnet ve Cemaat Ehli"ne nisbetle tek tek müslüman fertlerdir, denebilir.

Sporun sevk ve idare edilmesinde beş temel unsur vardır. Bunlar; spor yöneticisi, spor teşkilatı, spor politikası, spor mevzuatı, spor tesisleri ve spor organizasyonları şeklindedir. Bu temel unsurların koordineli bir şekilde yürütülebilmesi için her şeyden evvel belirli bir "dünya görüşü"ne ihtiyaç vardır. İctimaî hayatın tamamını sarıp sarmalayan veya tanzim eden veya nizâma sokan belirli bir "dünya görüşü" olmazsa eğer, orada sporun sevk ve idaresinde lüzumlu olan temel unsurların koordineli bir şekilde yürütülmesi de mümkün olmaktan uzak düşer ve sporda kaos kaçınılmaz olur.

Spor, kendi "iç mantığı" içerisinde amatör ve profesyonel sporlar olmak üzere iki ana gruba ayrılmıştır. Fakat Sigurd Baumann, "Uygulamalı Spor Psikolojisi" isimli eserinde sporu dört gruba ayırarak incelemiştir.

Birincisi, hususî gruplarla yâni rehabilitasyon amaçlı yapılan spordur. Diğer bir ifâdeyle, fizyolojik ve psikolojik tedâvi maksadıyla yapılan spordur. Rehabilitasyon dönemindeki hastalar, bedenî ve zihnî özür-lülerle yeniden topluma kazandırılması gereken insanlar, bu gruba dahildirler. Ferdin sosyalleşmesinde ve fizikî kabiliyetlerinin geliştirilmesinde ve kendine güven duygusunun arttırılmasında ve böylelikle mücadele azminin perçinleştirilmesinde çok önemli bir unsur olarak değerlendirilen spor, tarihin

birçok dönemlerinde gerek fizikî tedâvi ve gerekse ruhî rahatsızlıkların giderilmesinde de çok etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bugün modern tıp, spordan azami derecede yararlanmaktadır. Nitekim "spordan gaye sağlıktır." [71]

İkincisi, boş vakit veya kitle sporu veya her zamanki işten artakalan bir zamanda yapılan spor veya sporun kitlelere yaygınlaştırılmasına dönük olarak tatbik edilen spor. Her zamanki işten artakalan zamana "boş vakit" veya "serbest zaman", bu boş vakte yapılan spora da "boş vakit veya serbest zaman sporu" denilmektedir. "Kitle sporu" tabiri, bazen "geniş halk kitlelerine yaygınlaştırılması gereken spor" mânâsına da kullanılmaktadır. "Sağlık için spor", "herkes için spor" ve "hayat boyu spor" gibi sloganlar, "kitle sporu" çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Gerçi bütün bu sloganlar, sporun kitlelere yaygınlaştırılmasından çok, daha ziyade profesyonel spordan nemalanan spor tacirlerinin işine yaramaktadır. Siyasî rejimlerin işine yaraması da cabası. Bugün kitle sporu denilince ilk akla gelen futboldur. "Seyirlik spor" olması hasebiyle futbol, siyasî rejimler tarafından baş tacı edilmektedir. Mevcud siyasî rejimleri ayakta tutan en önemli vasıtalarından biri olan futbol, geniş halk kitlelerini "uyutma aracı" olarak da görülmektedir. Bundan dolayıdır ki bugün futbol mekânları / stadyumlar hakkında "uyku tulumu" yakıştırması yapılmıştır. İspanya diktatörü Francisco Franco'nun, Bernabeau Stadı'nı inşâ ettirirken, "tez elden bana 150 bin kişilik bir uyku tulumu hazırlayın!", dediği rivayet edilir. Portekiz diktatörü Antonio Salazar'a atfedilen bir söz hâlinde, "ben 40 yıl Portekiz'i 3F kuralı ile idare ettim. Bunlardan bir tanesi de futboldu."

Üçüncüsü, profesyonel spor veya performans sporlarıdır. TDK'nın Türkçe lûgatında profesyonel kavramı, "bir işi meslek hâline getirmiş kimse" mânâsınadır. Buradan hareketle profesyonel sporun "meslek hâline getirilmiş spor", profesyonel sporunun da "sporu meslek hâline getirmiş kimse" mânâsında

olduğu kolayca anlaşılır. Profesyonel spor veya Performans sporu, sporun gerek teknik, gerek taktik ve gerekse kondisyon olarak maksimum seviyede uygulanmasını gerektirir. Böyle bir teşebbüs aynı zamanda çok yoğun bir şekilde çalışmayı, yâni antreman veya idman yapmayı gerektirmektedir. Charles Blondel boşuna söylemiyor: "Antreman çileciliktir."

Günümüzde modern sporlar, uygulamada spor kulüpleri vasıtasıyla varlık kazanmaktadır. Kapitalizmin tasarrufunda doğan, büyüyen ve gelişen spor kulüpleri, sporcuların işçi statüsünde çalıştırıldıkları fabrikalardır. Oyuncu veya gönüllü işçi olarak çalıştıkları veya çalıştırıldıkları bu fabrikalarda sporcular, aid oldukları spor kulüpleri adına sportif faaliyetlerde bulunurlar ve bunun karşılığında da aylık, prim veya transfer ücreti şeklinde belli bir ücret alırlar veya talep ederler.

Spor kulüpleri, faaliyette bulundukları branşlarda her daim galib gelmek veya birinci olmak isterler. Bundan dolayıdır ki sporda profesyonelliğe yönelmektedirler. Kapitalist hayat tarzı, kendi düzeni içerisinde hayat hakkı arayan insanlara hep kazanmak, ne olursa olsun kazanmak ve kazanabildiği ölçüde hem gündemde ve hem de ayakta kalabileceğini telkin etmektedir. Kısaca kapitalist hayat tarzı, profesyonel sporu zorunlu kılmıştır.

Profesyonel spor kulüpleri, müsbet iş ve emek üreten müesseseler olmaktan çok uzaktırlar. Onlar daha ziyade müsbet iş ve emek üreten müesseselerin getirisi üzerine binâ edilmişlerdir. Müsbet iş ve emek üretmeden kolay yoldan elde edilen para ve şöhretin paravanları olarak da iş görmektedirler.

Daha evvel de söylendiği üzere, Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde profesyonel sporların "profesyonellik" veya "kulüpçülük" mantığıyla kendisine uygulama imkânı bulması muhaldir. Ancak, içtimaî fayda ve yarar gözetilerek spordan azamî derecede istifade edileceği de muhakkaktır. Bu şuur çerçevesinde sporun "profesyonelce" uygulanmasında hiçbir beis olmasa gerektir. Sporun "profesyonelce" uygulanmasının yegâne müesse-

seleri, "talim, terbiye ve telkin ocakları" mânâsında okullar olsa yeridir. Üstad Necib Fazıl:

- "Eski Yunan'da kafa ile denk giden beden hareketleri okullarda ihmal edilirse sporun ruhu kaybedilmiş olur." [72]

Dördüncüsü, okul sporu, yâni, sporun okullarda veya eğitim ocaklarında uygulanması veya sporun okullaştırılmasıdır. Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi'nde okullar, "bütün bir talim, terbiye ve telkin ocakları" durumunda olan içtimaî müesseselerdir. Bu tür müesseselerin yekûnuna taalluk eden bir ruh ve fikir sistemi, hiç kuşkusuz ki bir devletin bütün bir "eğitim sistemi"ne taalluk eder. Hemen belirtelim ki, "eğitim, muhatabına belirli duygu ve düşünce alışkanlıkları kazandırma dâvasıdır." [73] "Bütün" mânâsına belirli bir duygu ve düşünce sistemi veya içtimaî sistem olmadan, "parça" keyfiyetini haiz ne bir hukuk sistemi, ne bir iktisad sistemi ve ne de bir eğitim sisteminden bahsedilebilir.

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "spor mu?" sorusunu sorar ve cevap olarak, "kafa ile denk gitmediği yerde, insan keyfiyeti merkebe döner", der ve ekler: "İşin sırrı kıvamda!" [74]

Evet; işin sırrı kıvamda! Aynı ruh ve fikrin veya dünya görüşünün tasarrufunda, bir yanda kafa eğitimi, diğer yanda ise beden eğitimi ve spor! İstenen ve özlenen manzara budur!

Bunun için hiç şübhesiz ki "yeni insan - yeni nizam" gereklidir. Yeni devlet, yeni sistem veya anlayış gereklidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda, yazının "giriş" kısmında Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu ile Üstad Necib Fazıl arasında cereyan eden ve "büyük zuhur"a yataklık eden "fikir nisbeti" üzerinde durulmuştur. Bu

72 Necib Fazıl, KONUŞMALAR, s. 232.

73 Salih Mirzabeyoğlu, NECİP FAZIL'LA BAŞBAŞA -İntubâ ve İlham-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1989.

74 Salih Mirzabeyoğlu, TİLKİ GÜNLÜĞÜ, Cilt 2, s. 70.

"nisbet" in "İslâma Muhatab Anlayış" davası üzerine bina edildiğine hiç şübhe yok. Söz konusu "nisbet" in nihaî gayesinin ise İslâm ve insan merkezli bir "yeni dünya düzeni" teklif etmek şeklinde belirttiği çok açık bir şekilde görülmüştür: Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi...

Gelmiş geçmiş bütün felsefî sistemler kritik edilerek, özellikle de İslâm tasavvufu karşısında Batı tefekkürü hesaba çekilerek, Hıristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin "köhnemiş dünya düzeni" nin büyük bir buhran içerisinde olduğu, her geçen gün insanlığı daha bir çıkmaza soktuğu ve en nihayet, büyük çöküşün mukadder olduğu kayıt altına alınmış, ve; "istikbâl İslâmındır" mânâsı istikametinde "doğruyacılık usûlü" takib edilerek "Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi" mânâsı örgüleştirilmiştir. "Allah'ın vaadi" şeklinde tecelli eden bu mânâ veya müjde, "İslâma Muhatab Anlayış davasını yenileyen adam" sıfatıyla kaim ve daim Üstad Necib Fazıl ve onun şahsında tecelli eden "Büyük Doğu teorik düşünce sistemi" ve bu "teorik düşünce sistemi" nin "pratik düşünce sistemi" ni örgülestiren ve haddizâtında, "müjdelerin müjdesi" olarak karşılanan ve "kendinden zuhur" a beşiklik eden Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu ve onun şahsında tecelli eden mânâ hâlinde, "yürüyen Büyük Doğu: İBDA."

Yukarıda yeni bir "dünya görüşü" veya "duygu ve düşünce sistemi" teklif ettiği çok açık bir şekilde görülen Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sisteminin, aynı zamanda yeni bir spor ahlâkı veya anlayışı teklif ettiği de çok açık bir şekilde görülür. Bunun hâlihazırda tatbik edilen modern spor ahlâkı veya anlayışı ile uzaktan yakından hiçbir alâkasının olmadığı da görülür, çünkü; teklif edilen yeni spor ahlâkı veya anlayışının temel referansları İslâm, hâlihazırda tatbik edilen modern sporların ahlâk veya anlayışının temel referansları ise modern dünyanın üzerine bina edildiği "Eski Yunan kültürü, Roma nizamı ve Hıristiyan anlâkı" ndan müteşekkil Hıristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin fikir ve yaşayışıdır.

Modern dünya, Hristiyan-Yahudi Batı medeniyetinin tasarrufunda doğan, büyüyen ve gelişen bir dünyadır. Bu dünyanın bariz karakteri kapitalizm ve emperyalizmdir. Elini her neye değirdiyse onu paraya tahvil etmek isteyen kapitalizm ve onun zamanlaşmış hâli ve sömürü düzeninin tâ kendisi olan emperyalizm ve onun da uzayan gölgesi hâlinde global sermaye, gelmiş geçmiş bütün kültürlerden, özellikle de Eski Yunan kültürü ve Roma nizamından devşirdiği oyun, eğlence ve sportif faaliyetleri yeniden biçimlendirerek bütün dünyaya pazarlamıştır. Daha doğrusu, bütün insanlığın kafa ve ruh yapısını dumura uğratmak ve "idrakleri iğdiş etmek" pahasına modern sporları dayatmıştır. Çok açık ve net söylemek gerekir ki, bugün topyekûn dünyada tatbik edilen oyun, eğlence ve sportif faaliyetler, hâlihazırda varlık gösteren global emperyalizme eklenmiş global sermayenin taşeronluğunu yapmaktadır.

Evet; modern sporlar, yüzyılı aşkın bir zamandır, global güç odakları tarafından topyekûn dünya insanını meşgul etmenin ve onları uyuşturmanın en etkin vasıtalarından biri olarak kullanılmaktadır. Dünden bugüne gayri ahlâkî alışkanlıkların kazandırılmasında etkin bir vasıta olarak kullanılan modern sporlar, bugün İslâm coğrafyasına çöreklenen kukla yapılanmalar tarafından da müslüman halkın dinî hassasiyetlerini dumura uğratmak için bulunmaz bir nimet olarak görülmekte ve bu minval üzere kullanılmaktadır.

Netice itibariyle; günümüzde kapitalizm ve emperyalizmin tasallutundan kurtulamayan sportif faaliyetler, gayri ahlâkî veya İslâm dışı uygulamalarla kirletilmiştir. Meselâ şike, doping, müşterek bahisler vs. şeklinde kendisini gösteren uygulamalar, modern sporların bariz karakteri olmuşlardır. Modern spor ahlâkı veya anlayışını ele veren bu tür uygulamalara bir son vermek gerekiyor artık. Yeni bir ruh ve fikir sistemi ve buna bağlı olarak da yeni bir spor ahlâkı veya anlayışı âciliyet ifade etmektedir. İslâm, dolayısıyla da insan merkezli Büyük Doğu-İBDA ruh ve fikir sistemi,

bu duruma yeni bir “çözüm” olarak kendisini teklif etmektedir. Bu makalenin muhtevasında Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun spora bakışı üzerinden bu teklifin mahiyetini gündeme getirmeye ve bu çerçevede bir takım tesbit, teşhis ve tahlillerde bulunmaya çalıştık. Umarız kabule şayan şeyler söyledik. Umarız.

idp

İslamcı Dergiler Projesi

TOLSTOY VE DOSTOYEVSKI

Dimitri Sergeyeviç Merejkovski

Rusçadan Tercüme:

KENAN DURU - MAYSA ÇAŞEMOVA

TAKDİM

Dimitri Sergeyeviç Merejkovski: 14 Ağustos 1865 – 9 Aralık 1941) Romancı, şair, din düşünürü ve edebiyat tenkitçisi. Rus Şiirinin Gümüş Çağının yeni ufuklar açan, Sembolist hareketinin öncü ismi kabul edilen Merejkovski, şair karısı Zinaidia Gippius ile birlikte iki defa siyasî sürgüne mecbur edilir. İkinci sürgün yıllarının tamamı (1918–1941) Fransa'da geçer. Sürgün yılları boyunca Merejkovski Sovyet Rusya'ya sadece eleştirici bir tavır takınmakla yetinmez, aynı zamanda alternatif arayışlar çerçevesinde ve Mussolini başta olmak üzere birtakım siyasilerle ilişkiler geliştirmeye de ağırlık verir. Merejkovski, hem apokaliptik Hristiyanlığa bakışıyla nevi şahsına münhasır bir din yorumcusu olarak, hem de coşkun idealizmle edebî yenilikçiliği birleştiren felsefî tarihî romanların yazarı olarak, dokuz defa Nobel Edebiyat Ödülüne aday gösterilir ve 1933 yılında bu ödülü kazanmaya çok yaklaşır.

Merejkovski bizde pek tanınmış bir isim değil veya birkaç roman çevirisiyle yeni yeni tanınan bir isim... Doğrusu, E. H. Carr'ın "DOSTOYEVSKİ" isimli biyografisinde yazarın "TOLSTOY VE DOSTOYEVSKİ" isimli 2 ciltlik eserine değinilmeseydi, bizim de dikkatimizi çekmeyecekti. Türkiye'nin Tanzimatla başlayan ve bir türlü sonu gelmeyen "muğlak" Batılılaşma serüveni açısından baktığımızda, yüz küsur yıl önce yayımlanan bu eserin bugüne kadar varlığından haberdar olunmaması gerçekten izaha muhtaçtır. Bir anlamda bu açığı kapatma adına, işte sözünü ettiğimiz eserin giriş bölümünü Maysa Çaşemova ile birlikte çevirdik veya çevirebildik. Zira eser felsefi metinler seviyesinde zorluklarla dolu. Teklifimi reddetmeyip kabul ettiği için M. Çaşemova'ya çok teşekkür eder, çalışmalarında başarılar dilerim. (K. Duru)

İslamcı Dergiler Projesi

GİRİŞ

Rusya'nın geleceği hususunda 19. asrın seksenli ve doksanlı yıllarının entellektüellerinin kapıldıkları endişe ve mesuliyet his-sini, Büyük Petro zamanından beri, muhtemelen, hiçbir Rus nesli yaşamadı.

Büyük Petro zamanından beri diyorum, zira Rus düşünce tarihi-nin son iki asırdaki en büyük iki akımı arasındaki ayrım çizgisi-nin belirginleşmesine kaynaklık eden tam da Petro dönemidir. "Baticılık" ve "Slavcılık" gibi son derece yalınkat ve meramı an-latmaya yetersiz birer kelimeyle adlandırılan bu iki akımın sa-vaşı, aslında Petro'dan çok önce, tarihin eski çağlarından beri devam etmektedir. Baticıların Rus kültürüne has düşünceyi red-detmesi, sadece Avrupa'nın devamı olmayı veya onu taklid et-meyi istemesi; Slavcıların ise orijinal düşünceyi savunması ve Baticılığın antitezi olarak Rus kültürünü ileri sürmesi... Mücerret fikirler âlemi bir yana, böyle olağanüstü ve muhteşem bir şekilde iki akımın karşılaşması başka hiçbir yerde yaşanmamıştır. Üs-telik, aralarında hiçbir zaman tam ve kesin bir birleşme, kay-naşma yaşanmasa da, herhangi bir ilmî-tarihî veya sanat faaliyetinde çaresiz yaklaşıyor, birleşiyorlar. Nitekim Lomono-sof'tan Puşkin'e, ondan da Turgenyev'e, Gonçarov'a, Tolstoy'a ve Dostoyevski'ye kadar bütün büyük Rus entellektüellerinde Av-rupa kültürü çok derin bir etkiye sahip olmakla birlikte, orijinal Rus kültürü de, Avrupa kültürüne nazaran muğlâk ve bulanık şuur şeklinde de olsa tezahür eder. Zaten bu muğlâklık ve bula-nık şuurculuk, Slavcı öğretmenlerin günümüze dek kurtulama-dıkları en belirgin hastalıkları olmuştur.

Baticılar, Avrupa kültürünü ve Petro'nun azimle tuttuğu yolu mutlak bir hedef olarak gösterebilmişken, Slavcılar ya geçmişe romantik bir yakınmayla malûl bir alanda kalmaya veya yine ro-mantik ve muğlâk beklentilerle dolu bir geleceğe mahkûm oldu-lar: ya gayet berrak ancak fersude ve ölü tarihî kalıbları veya çok

muğlâk, sisle kaplı ve bir gövdeden yoksun uzaklıklara, yâni ölmüş olana veya henüz doğmamış olana işaret edebildiler.

Dostoyevski, Slavcıların bu hastalığını –muğlâklık ve bulanık şuurluluk- hissetmiş ve onu “Slavcılığın hülyâlı bakış unsuru” şeklinde ifade etmişti. “Slavcılar mütemadiyen kendi bulanık ve muğlâk fikirlerine tutunmayı sürdürüyorlar. Bundan dolayı, her hâlükârda Batıcılar onlara nazaran daha gerçekçi görünüyor ve tüm hatalarına rağmen mesafe katedebiliyorlar, zira onlar kendi yolunda her zaman hareket hâlindeler. Hâlbuki Slavcılar daima yerinde duraklamış ve bunu da büyük bir şeref addetmişlerdir.”

Dostoyevski’ye göre Batıcılık Slavcılıktan daha sahici idi, zira ilki Batı kültürünün muayyen olgularını gösterebilmişken, ikincisi tüm samimi araştırmalarına rağmen Rus kültürüne has aynı eşdeğer ve benzerlikte mücessem ve kayda değer hiçbir şey bulup çıkaramamıştı. Böyle düşünüyordu Dostoyevski 1861 yılında. Aradan 16 yıl geçtikten sonra nihayet bulunmuştu ona göre; Slavcıların arzulayıp da bulamadığı Rus kültürüne has tartışmasız, muazzam olguyu, cihanşümûl anlamda Puşkin’le başlayan yeni Rus edebiyatı, üstelik en yüksek şuur seviyesinden Avrupa’yla boy ölçüşebilecek mükemmellikte açığa çıkarmış, meydan yerine dikmişti.

“Bu kitab, -der o Bir Yazarın Günlüğü’nün 1877 yılı nüshasında, henüz yeni yayımlanmış Tolstoy’un Anna Karenina’sı hakkında-, benim nazarımda bu kitab o çok aranmış gerçeğin, bizler adına bir cevap olarak Avrupa’ya gösterebileceğimiz bir gerçeğin doğru- dan doğruya ölçüsü niteliğindedir. Anna Karenina, yaşadığımız bu çağda edebî yönden Avrupa edebiyatında hiçbir benzeriyle kıyaslayamayacağımız kusursuz bir eserdir. İkincisi, onda işlenen fikrin bizden, özbeöz kendimizden olmasıdır, bu tam o şeydir ki, Avrupa dünyası karşısında bizim öz hüviyetimizi oluşturur. Şayet bizde böyle bir düşünce kudreti ve onu gerçekleştirme kudretine sahip edebî eserler varsa, Avrupa neden bizim orijinallığımızı ve bizim de kendimize ait sözümüz olduğunu kabul etmesin? İşte kendiliğinden ortaya çıkan soru.”

O zamanlar bu sözler cüretkâr ve aşırı bir özgüvenin sesi addedilebilirdi, şimdi ise bu sözler âdeta çekingen ve neredeyse muğlâk ve mübhem görünüyor. Dostoyevski, o sözlerinde, Rus edebiyatında zamanla daha berrak açığa çıkacak cihanşümûl anlamın küçük bir parçasına işaret etmişti. Bunu anlamak için, bizim yaptığımız gibi sadece poetik insanın aldığı son şekli değil, aynı zamanda Tolstoy'un dinî ve ahlakî kişiliğinin trajik gelişimiyle Puşkin'in takibçileri olarak Tolstoy ile Dostoyevski arasındaki en derin uzlaşmayı ve en çetin karşıtlığı da görmek gerekir. İşte bu, gerçekten de, Dostoyevski'nin ifade ettiği üzere "gerçekliğin özel anlamı"dır; doğrudan şuuruna varılan ve fakat henüz dile gelmemekle beraber Rus kültürünün de, cihanşümûl kültürün de iliklerine işlemiş belirgin bir gerçeklik. Batı Avrupa'nın sadece en duyarlı insanları —Renan, Flaubert, Nietzsche—, bu gerçekliğin anlamını çözemese de, hissetmişlerdir en azından. Nitekim birkaç on yıldır Avrupa'da esen Rus modasına rağmen, Avrupalı münekkittler Rus edebiyatına hâlâ arızî ve sathî yaklaşımları terk etmiş değiller, ne de onun ihtivâ ettiği cihanşümûllüğün gerçek buudlarına ilişkin bir tahminleri var; zira artık biz Ruslara zahir olan Rus poetikasının sahici kaynağı —Puşkin-, yabancı bakışlarca erişilmezliğini korumaya devam ediyor.

Bu vakitten sonra bizler, ne Rus kültürünün orijinallliğini reddeden Batıcılara ve elbette ne de Slavcılara dönecek değiliz, buna sebep, söylemlerinin aşırı bir cesareti veya kibri ihtivâ etmesi değildir, aksine, bu bol mürekkebe yalamış hayâlperestler ile 40'lı yılların mücerret düşünceli insanlarını, Alman metafiziğinin hayli uysal ve ürkek şakirtleri ve safderun Hegelciler olarak telakki ediyoruz; belki de bizlerin Rusya'nın geleceğine olan inancı, daha yüksek bir özgüven ve cesareti ihtivâ etmektedir. Şayet Dostoyevski "Rusya bütün dünyaya henüz söylemediği büyük sözünü söyleyecektir." gibi bir kehaneti mevsimi gelmeden söylemişse, sebebi, onun sözünü yarım bırakmış olmasıdır, kendi şuurunu mümkün en yüksek aydınlık seviyesine eriştirmede içindir, kendi düşüncelerinin nihaî neticelerinden ürkmüş, sivri ucunu

kırmış, iğnesini köreltmış, dipsiz uçurumun kıyısına ulaşarak düşmemek için ondan yüzünü çevirmiş ve belki de hiç kimsenin yapamadığı kadar yıkıp paçavraya çevirdiği Slavcıların o anakronizmine sarılmıştı. Aslında, Rus edebiyatında keşfedilen düşüncenin cihaşümüllüğünü başı dönmeden ve halk arasındaki şöhret düşkünlüğüne duyulan zaafa kapılmadan kabul edebilmek için, berrak ve ayık bir zihin yapısı gerekir. Belki de bu itirafta, bizim bünyesi zayıf ve marazî neslimiz için korku duyulacak şeyler, gönle cazib gelenlerden daha çoktur: Korkunçtan kasdım, sorumluluğun neredeyse dayanılmaz ağırlığıdır.

Ancak, buna aldırış etmeden, daha doğrusu, orijinal Rus düşüncesine tutunarak, artık sonu neye varırsa varsın, bizi mahva götürecek tehlikelere maruz kalsak bile, Slavcılar gibi Batı kültüründen kibirle yüz çeviremeyiz veya acz içinde gözlerimizi ona kapayamayız.

Bir Slavcı iken veya en azından kendisini sıkı bir Slavcı olarak vasıflandırdığı zamanlar, biz Rusların Batıya duyduğu sevgi ve hasreti hiçbir Batıcının söze dökemeyeceği kudret ve kesinlikte ifade eden, bizzat Dostoyevski'nin kendisi olmuştur: "Biz Rusların, diyor, iki vatanı vardır, Rusya'mız ve Avrupa." Dostoyevski'nin bizzat kendisinin bunu ifade ettiğini unutamayız. "Avrupa... müthiş ve kutsal şeydir o! Ah, biliyor musunuz beyler, biz hayâlperest Slavcılara tam da o Avrupa'nın, o 'kutsal mucizeler ülkesi'nin ne kadar değerli olduğunu! (...) O değerli kardeş vatanın mukadderatının bizi ne kadar gözyaşlarına boğduğunu, ıstıraptan yüreğimizi burktuğunu, bizi yerinden hoplattığını; onun gökyüzünü saran kara bulutlarının bizi nasıl pesperişan ettiğini bileniniz var mı acaba? Bir Rus için Avrupa, Rusya kadar değerlidir. Hattâ Rusya'mızdan da değerlidir o! Rusya'yı kimse benim kadar sevemez, fakat ben hiçbir zaman Venedik'i, Roma'yı, Paris'i ve onların bilim hazinelerini ve tarihlerini Rusya'dan daha çok seviyorum diye kendime serzenişte bulunacak değilim. Ah, bir Rus için o eski yabancı taşlar, o eski Tanrı Dün-

yası'nın mucizeleri, o kutsal mucize parçaları değerlidir ve bizler o mucizelere onlardan daha çok kıymet veririz." (...) "Avrupa'ya gitmek istiyorum Alyoşa, der İvan Karamazof ve biliyorum ki sadece mezarlığa gideceğim, fakat en, ama en değerli mezarlığa, sadece bu! Orada çok değerli ölüler yatıyor; üzerlerindeki her bir taş, ihtirasla geçen hayatları hakkında, kendi mücadelelerine, kendi gerçeklerine, kendi savaşlarına, kendi bilimlerine tutkuyla besledikleri inanç hakkında konuşur ve onların nice zamandır mezardan başka bir şey olmadıklarına bütün kalbimle inanmama rağmen, o taşları diz çökerek öpüp ağlayacağım! Bunu şimdiden görebiliyorum."

Acaba, Avrupa sadece bir mezarlık mıdır? Hâlbuki onun Rusların ikinci vatanı olduğunu bizzat söyleyen de kendisi. Yaşayan bir halka, mezarlık hiç vatan olabilir mi? Hayır, his dünyasını ne kadar coşkuyla ve kudretlice ifade ederse etsin, emin olduğumuz husus, kendisinin ne Rusya'nın istikbâline duyduğu inanç hakkındaki sözlerini ne de biz Rusların Avrupa'ya duyduğu hasretleri hakkındaki nihaî sözlerini söylemiş olduğudur. Diyelim ki Avrupa bir mezarlıktır, hâlbuki o mezarlıkta sadece insanların, kahramanların değil, tanrıların da yatmış olduklarını biliyoruz artık ve onların ölümsüzlüklerini muhafaza etmek gibi bir özellikleri vardır, bundan dolayıdır ki onlar ne kadar gömülmüş olursa olsun, gerçekte ölüp ölmediklerinden asla emin olamayız. Belki de onlar, tohumların ilkbaharı beklemesi gibi, ölü taklidi yapıp uyuyarak bekliyorlardır Diriliş Çağını. Orta Çağı saran karanlık gecede, Hristiyanlığın dini bütün şakirtlerine korkunç ve habis şeytanlar kılığında görünmemiş miydi onlar? Tanrılar yeniden dirilerek mezarlarından çıktıklarında, "eski taşlar" birleşerek yeni mabetler vücuda getirir, "kutsal mucize parçaları"ndan ise yeni, göz kamaştırıcı mucizeler meydana gelir.

Yakın bir geçmişte, Avrupa mezarlığında, gençliğinin taze baharındaki Nietzsche'nin eseri Tragedya'nın Doğuşu'nda iki Olympos tanrısının -Apollon ve Dionysos— yeniden dirilişine şahid olmuştuk. Apollon ve Dionysos'un bu yeni imajlarının biz Ruslar

için önemi büyüktür, zira onlar bize "gökyüzü kadar parlak" gözleri ve "kutsallık dolu" sözleriyle, Hıristiyanlığın akıl hocası mektebinden "yabancı bahçenin güzel karanlığı"na, pagan putlara kaçan genç Puşkin'i hatırlatır:

Onlardan iki mucizevî varlık

Büyülü güzelliklerine ram ettiler beni.

İki iblisin tasviridir bu bahiste geçen:

İlki Delf Tapınağının genç bir sâkini

Öfke ve kibir kalkmıştır onda şaha,

Esmekte, yekpare tabiatüstü güçle;

Şehvetliydi ikincisi kadın suretinde,

Daveti şübheye, yaldızlı boş vaatlere,

Sahteydi elbet büyülü İblis, lâkin alımlı.

Biz, o iki mütenakız şeytanın veya tanrının birleşmesine de, yâni, o oldukça tuhaf ve esrarlı Zerdüş'tün zuhuruna da şahid olmuş-tuk. Ve onda Dostoyevski'ye ömrü boyunca ıstırap veren varlığı, Üstüninsan'daki Tanrıinsan'ı bulduk. En yeni, en uçtaki Avrupa ile Rusların en Rus'unun bu tevafuku bize âdeta mucizevî ve inanılmaz gelmiştir. Burada hiçbir etkilenmenin veya fikir alış-verişinin sözü bile edilemez. Zira her ikisi de farklı, aksi istikametlerden aynı uçuruma ulaştılar. Avrupa'nın asırları aşan köklerine karşı münzevi kişiliğiyle tek başına isyan eden Üstüninsan, Batı felsefesinin yüksek sıradağlarının en büyük, en nihaî zirvesidir. Daha gidilecek yol kalmamıştır: tarihî yol aşılmıştır; ötesi dipsiz bir uçurum, ya düşüş veya tarih üstü yükseliş—din'dir.

Tüm yakın Avrupa tarihinde Üstüninsan iradesinin tecellisini – Petro'nun şahsında– bütün dünyaya gösteren tek halk, muhte-

melen, bizim halkımız olduğundan, Zerdüşt'ün zuhurunun biz Ruslar açısından hususi bir ehemmiyeti ve mânâsı vardır. Rus halkının dindar kesimince, bir deccal, "cehennemden hortlayan apokaliptik bir canavar" şeklinde, Petro'ya dair tuhaf ve bu güne kadar pek araştırılmamış hikâyeler uydurulmuştur. Ve Ruslar içinde Petro'ya ruhen herkesten daha yakın, onu herkesten daha iyi anlayan ve Apollon ve Dionysos üzerinden Rus şarkısını söylen Puşkin, gayet iyi bildiğimiz o dehşetengiz kehanetiyle şöyle seslenmemiş miydi ona:

*Ey kudretli hâkimi kaderin
Dipsiz uçurumların tâ ucunda
Demir dizginlerinle doludizgin
Şahlandıransın sen Rusya'yı*

"Günümüze dek devam etmekte olan Petro reformları, diyor Dostoyevski, nihayet kendi son sınırlarına varmış bulunmakta, daha devam edemeyiz, gidilecek ne yol ne yön kaldı, yol artık bitti, o büsbütün aşılmış bulunmakta." Ve başka bir yerde, ölüm döşegindeyken yazdığı mektubta, "Tüm Rusya, dipsiz bir uçurumun üzerinde, nihaî bir noktada sallanarak duruyor." der. Bu, Puşkin'in ifade ettiği, kaskatı granit kütlesi üzerinde Süvari Heykeli'nin demir dizginleriyle tüm Rusya'yı şaha kaldırdığı uçurumun tâ kendisi değil midir acaba? Petro zamanından beri hiçbir nesil, bizim neslimiz kadar böylesine dehşetli bir uçurum korkusu yaşamamıştır. 17. asır Moskova basımı kozmografya kitaplarında, Batı yâni Avrupa, "savaşkan ruh"; Doğu yâni Rusya ise "bereketli ruh" olarak tasvir edilirdi. Bunu Dostoyevski'nin diliyle söylersek, İnsantanrı ve Tanrıinsan, İsa ve Deccal, bu uçurumun iki cebhesi, iki karşı kıyısıdır. İki vatana -Rusya'mız ve Avrupa-sahib olmamız bir felaket mi veya bir talih mi sorusuna hakikaten verecek cevabımız yok; ne var ki ikisinden de vazgeçemeyiz:

ya yok olup gideceğiz veya uçurumun her iki yakasını kendimizde birleştireceğiz.

Dostoyevski haklı: Her iki istikametten de, hem batıdan hem doğudan yolun tamamı geçilmiştir, tarihî yol aşılmış, son raddeye varılmıştır ve fakat biliyoruz ki tarihin hitamında başlayacak olan din'dir. Uçurumun kıyısındaiken kanatlara, uçuşlara, tarih üstü istikametlere—din'e dair düşüncelerin zuhuru, hem elzemdir hem de tabii. Nietzsche, İnsantanrı adına Tanrıinsan'la savaşında galib gelebildi mi? Dostoyevski, Tanrıinsan adına İnsan-tanrı'yla savaşında galib gelebildi mi? Sadece Rusya'nın değil, tüm dünyanın gelecekte nasıl bir seyir izleyeceği bu soruda düğümlenmiştir.

Bundan birkaç yıl evvel, Puşkin'e dair kaleme aldığım bir yazıda, onun Avrupa'nın diğer bütün büyük şairleriyle kıyaslandığında en önemli özelliğinin, iki milâdı, paganizmi ve Hıristiyanlığı emsalsiz bir ahenkle mezcederek bütün büyük çelişkileri çözmesi olduğunu dile getirdiğimde, Puşkin'e Nietzsche'cilik düşüncesini atfetmekle suçlanmıştım; hâlbuki hiçbir düşünce, tam da bu iki milâdın mezcedilmesi düşüncesi kadar, Nietzsche'ciliğin nihaî hükümlerine daha karşıt, daha düşmanca olamaz. O yazıda işlediğim düşüncenin ne denli cılız ve yetersiz kaldığının hiç kimse-nin hissedemeyeceği kadar farkındayım, fakat yine de onu reddedecek değilim.

Hâkimlerim şayet tutarlı olmayı şiar edinseydiler, Dostoyevski'yi de şahsî düşüncelerini Puşkin'e yakıştırmakla suçlamaları gerekirdi. "Tam da şimdi, diyor Dostoyevski, Avrupa'da bütün dünya problemleri ve çelişkileri bir çırpıda su yüzüne çıktı." Puşkin Üzerine Konuşma'nın son sözlerinde, "Rus kültürünün istikbâlinin anlaşılmamış habercisi" olarak Puşkin'in dünya görüşünün özü hakkında konuşurken, o çelişkilere bir kez daha dönmüş oluyordu:

- "İnancım odur ki, bundan sonra biz, yâni, elbette biz değil, istisnasız her bir ferdiyle istikbâlin Rus insanı, gerçek Rus olma-

nın, Avrupa'yı çelişkilerinden arındıracak bir hâl çaresini bulmayı arzu etmek demek olduğunu anlayacaktır." Neyin çelişkisidir onun sözünü ettiği? Ona ömrü boyunca ıstırap veren, mütemadiyen zihnini meşgul eden ve son günlüklerinde, ondan önce kimsenin kelâma dökemediği bir berraklıkla dile getirdiğinin aynısı değil midir:

- "Yeryüzü, mümkün en zıt iki düşüncenin çatışmasına sahne oldu: İnsantanrı ile Tanrıinsan, Apollon ile İsa karşı karşıya geldi."

Hâlbuki bu, söz konusu yazımda benim de çözümünü Puşkin'de aradığım "cihanşümûl çelişki"nin kendisi oluyor. Doğrudur, Dostoyevski burada da, sanki korkuyormuş gibi son sözünü söylemekten imtina etmiş, nihaî neticelere değinmemiştir. Ne var ki, bugünkü genel, inkâr edilemez şuur seviyemizle duraklamak, son sözü söylememek, son adımı atmamak yakışmaz bize. Ben o son adımı attım, zaten bütün yaptığım bundan ibarettir ve Dostoyevski'yi biraz derinlemesine tanıyan kimseye bunun yetersiz geleceği aşikârdır.

Her hâlûkârda, bana itiraz ederken, Dostoyevski'ye de değinmeleri gerekirdi, onu ise, sanki o, Rus edebiyatında hiç var olmamış gibi, sanki Puşkin hakkında hiçbir zaman hiçbir şey söylememiş gibi görmezden geldiler; öyle yabancı, selin yığıldığı, aşırı-dekadan, "Nietzsche'cilik" addettikleri şeyleri, sanki özbeöz bizden, kanımızdan, ebediyen Ruslara, Puşkin'e ait olan ve sadece bizde olan, olmuş ve olacak şeylerin aynısı değilmiş gibi unuttular. Böyle olmakla beraber, zannımca Rus eleştirisi bu meseleye dönmek zorunda kalacaktır; ne onu görmezden gelebilir ne de ondan kaçabilir: Puşkin'in bilmececi, Oedipus'un önündeki Sfenks bilmececi gibi, yeni Rus şuurunun tüm yollarında dikili duruyor.

Evet, Puşkin'e gösterilen bunca övgü ve saygıya, bunca araştırma ve incelemeye rağmen, o bizim için hâlâ bir muamma, ona yaklaştıkça daha ele geçmez, daha kavranılmaz oluyor. Puşkin, soluduğumuz hava, diğer tüm renkleri müşâhede ettiğimiz beyaz

ışıktır; o, her bir işimizdeki Rus boy ölçüsü, her bir şeye kendi öz bakış açımızdır; o, benliğimizin en derinlerindeki henüz keşfedemediğimiz kendimizdir ve işbu sebebledir ki kendimizi anlamak kadar zordur onu anlamak ve belki de Puşkin'in sırrını çözmek demek, kendimizi onda bulmak demektir.

Rus edebiyatında Dostoyevski ve Tolstoy kadar iç dünyaları birbirine bu denli benzer ve zıt iki yazar yoktur. İkisinin de kökeni Puşkin'dir. Dostoyevski, bunun şuurundaydı; Tolstoy, galiba, bunu hiçbir zaman hissetmemiş, hiçbir zaman fikretmemişti, fakat o bilmese de biz biliyoruz ki, Puşkin olmasaydı Tolstoy da olmayacaktı. O ve Dostoyevski, aksi istikametlerde doruklara uzayan dallarıyla, yükselen aynı ağacın iki kalın ve güçlü gövdesi gibi birbirine yakın ve uzaktırlar. Hem Tolstoy'un hem de Dostoyevski'nin derinliklerine indiğimizde, ikisinin müşterek kaidesi olan Puşkin'e ulaşırız. Her ikisi de Puşkin'in beyaz ışığını kırarak onu gökkuşağı renklerine dönüştürmüştür. Ancak unutulmamalıdır ki, gökkuşağındaki çeşitlilik ve karışıklığın ardında, beyaz ışığın tekliği gizlidir.

Tolstoy'u ve Dostoyevski'yi talim etmek, yeni Rus poetikasında Puşkin'in sırrını çözmeye çalışmak demektir; Dostoyevski'nin Puşkin Üzerine Konuşma'nın o kehanet dolu son sözlerinde ifade ettiği şu büyük sırrı:

- "Puşkin, gücünün tam olgunluk çağında öldü ve mezara kendisiyle birlikte büyük bir sır götürdüğüne hiç şübhe yoktur. İşte şimdi biz, o sırrı onsuz çözmeye çalışıyoruz."

Rus kültürünün geleceğinin sırrı da demek olan Puşkin'in sırrı, uçurumun her iki kıyısını de görmüş neslimiz için cihanşümûl ihtilaf ve çelişkilerin, "dünyada var olabilecek en zıt düşüncelerin çarpışması"nın, Doğu ruhu ile Batı ruhunun, "savaşkan ruh ile bereketli ruh"un yeni ve belki de son ve büyük savaşının çözümünü ihtivâ etmektedir. Tanrıinsan ile İnsanTanrı'nın.

ZİHİN OYUNLARI

Sharon Weinberger

14 Ocak, 2007, Pazar, W22 - Washington Post Dergisi

Tercüme:

RABİA OKUYAN

Sharon Weinberger, "Imaginary Weapons: A Journey Through the Pentagon's Scientific Underworld" (Sanal Silâhlar: Pentagon'un Bilimsel Yeraltı Dünyasında Bir Yolculuk) kitabını yazan Washington'lu yazar.

İnternette son haber: Hükümetin zihinlerine bir takım sinyaller gönderdiğine inanan bir grup insan. Bu insanlar akıllarını yitirmiş olabilirler. Ancak Pentagon tam da bunu yapabilecek bir silahın peşinde koşuyor.

EĞER HARLAN GIRARD AKLINI YİTİRMİŞSE BİLE, BU KONU HAKKINDA ROL YAPMIYOR. Buluşacağımızı söylediği yer olan Philadelphia tren istasyonunda, düşmek üzere olan bir savaşçıyı kucaklayarak cennete kaldırıyormuşcasına kanatlanan bir meleğin heykeli olan II. Dünya Savaşı anıtının altında bekliyor. Girard, baskılı bir haki pantolon, pahalı görünümlü deri malkosenler ve gıcır gıcır bir gömlek giymiş. Sıradan bir Cuma günü

için giyinmiş, feci bir kara mizaha sahip (bunu heykelin alt kısmını göstererek "melek, ölü bir askerle ilişkide bulunuyor" dediğinde anladım) yerel bir işadamı gibi görünüyor. Yetmişinde olmasına rağmen, zinde ve sağlıklı durumda. Üzerinde en ufak bir dağınıklık yahut anormal bir görüntü yok. Yanında aynı zamanda bir de çanta taşıyor.

Girard'ın bu sıradan tasviri, çantasında ne olduğunu açıklayınca kadar sürdü: Hükümetin, zihnini kontrol etmeye teşebbüs ettiğini ispatlayan belgeler. Bu siyah, eskimiş çantayı gittiği her yere götürüyor. "Ne zaman dışarı çıksam, eve döndüğümde her şeyin çalınmış olduğunu bulmaya hazırlıkтым." diyor.

Çantayı bir tarafa bırakırsak, Girard zeki ve tutarlı görünüyor. Tren istasyonu içerisinde bulunan Dunkin' Donuts'ın önündeki bir masada, Girard çantayı açıyor ve dikkatli bir şekilde etiketlenmiş; düzgün bir yazıyla yazılmış ve sarı yapışkan notlar ile sınıflandırılmış kalın bir belge yığını çıkarıyor. Belgeler orijinal görünümlü yeni hikayeler, askerî gazetelerden kesilmiş makaleler ve hattâ Amerikan Hükümeti'nin insanların zihnine sesler gönderen silahlar geliştirmeye teşebbüs ettiğini gösteren gizliliğini yitirmiş millî güvenlik belgeleri ile dolu.

"Bu teknolojinin var olduğu inkar edilemez" diyor Girard, ama eğer polise gider ve "bazı sesler duyuyorum" dersanız, sizi psikiyatrik muameleye tabi tutacaklardır.

"Çantasında eksik olan tek şey -ki bu eksiklik onun deli olmadığını ispatlamayı güçleştiriyor- hükümetin halihazırda büyük bir grup Amerikan vatandaşına zihin kontrolü yöntemini uyguladığı gibi inanılmaz bir fikri destekleyebilecek tek de olsa bir belge. Girard tek doğru delilin kendisi gibi mağdur olduklarını iddia edenlerde olduğunu itiraf ediyor.

Ve onlardan çok var.

*

CUMARTESİ GÜNÜ KONFERANSLI TELEFON BAĞLANTI-SINDA ilk kişi konuştuğunda saat sabah 9:01'i gösteriyor.

Arayan kadın daha hattın ucunda birilerinin olup olmadığından emin olmayarak ortaya ilk soruyu atıyor: Sizde toplu taciz (gang stalking) mi yoksa V2K ("voice to skull": beyinde sesler) mi var?

Kısa ve rahatsız edici bir bekleme oluyor.

Bir adam "V2K, çok kötü, 7 gün 24 saat" diye cevap veriyor.

Başka bir kadın "toplu taciz" diyor.

Başka bir adamsa "iyi o zaman, kulübe katıl" diyor.

Bu itiraf "kulübünün" üyeleri, olağan mağdurlar değiller. Bu grup, alkolikler, uyuşturucu bağımlıları yahut çocuk tacizi mağdurları için değil. Telefona bağlanan insanlar, kendilerini zihin kontrol mağdurları diye tanımlayan ve zihinlerini kontrol etmek ve araştırma yapmak için bir yöntem kullanarak onları gece gündüz takip eden gizli bir hükümet programının kendilerini hedef aldığına inanan insanlar.

Arayanlar kendilerini çoğunlukla "hedeflenmiş fertler", kısacası TI (targeted individuals) şeklinde adlandırıyorlar ve "V2K" kafalara ses sinyalleri gönderen silahları belirtmek için kullanılan, açılımı "voice to skull" olan resmî askerî bir kısaltma. Kendi aralarında kullandıkları lisanda "grup tacizi (gang stalking)"; kendilerinin hükümetin ajanı olan komşular, yabancılar yahut iş arkadaşları tarafından takip ve rahatsız edildiklerine olan inancı açıklamak için kullandıkları bir kelime.

Birkaç merhabalaşma, geç gelenlerin bip sinyalleriyle bölünüyor: Columbus'tan Bill, Philadelphia'dan Barbara, California'dan Jim ve diğerleri... Konferanslı telefon bağlantısının moderatörü Derrick Robinson toplantıyı açıyor.

Robinson, gece yarısı radyo sunucularının kulağa hoş gelen makul tonlamasıyla "Saat dokuzu beş geçiyor" diyor. "Başlasak iyi olur."

ZİHİNLERİNE SALDIRABİLECEK SİLAHLARIN HEDEFİ OL-
DUKLARINA KANI OLMUŞ BİR GRUP İNSANIN bu fikirleri,
yanlız yaşayan meczupların görünmez zihin sinyallerini engelle-
mek için kafalarına taktıkları alüminyum şapka görüntüsüyle
kültürel bir şakaya dönüştü. Wikipedia, "alüminyum folyo
şapka"yı "yaygın kalıplanmış yargı ve bir alay tabiri; paranoyayı
anlatmak için kullanılan bir deyiş, komplo teorikleriyle ilişkilen-
dirilir" şeklinde açıklıyor.

2005 yılında bir grup MIT öğrencisi alüminyum folyo ve radyo
sinyallerini kullanarak resmî bir bir araştırma yürüttüler. Şaşırtıcı
sonuç: Şapkalar gerçekte radyo frekans sinyallerini yükseltiyor
olabilir. Tabii ki teknoloji öğrencileri bu araştırmayı bir şaka ola-
rak anlamlandırdılar.

Fakat Cumartesi Telefon konferansı süresince alüminyum folyo
konusu dehşet bir şekilde önemliydi. MIT öğrencileri yeniden
gündeme gelen bir konuyu ateşlediler; bazı hedeflenmiş fertler
bunun kendi zararlarına bir şaka olduğunu fark ederken, bazıları
sonuçları alüminyum folyonun sesleri durduramıyor oluşuna bir
açıklama olarak gördüler.

Alüminyum folyoyu kıyafetlerinin altından vücudunun tama-
mına sardığını söyleyen konferansın bir katılımcısı, "Alüminyum
folyo inanılmaz işe yarıyor" diye bildiriyor.

Bir adam soruyor: "Alüminyum folyoyu nereye koyuyorsun?"

"Her yere" diye cevap veriyor, "Şapkamın içine bile koyuyorum".

İnternetteki zihin kontrolü forumlarındaki hedeflenmiş bir fert
"Block EMF" (Elektromanyetik Frekansları Engelleyin) adlı inter-
net sitesini öneriyor. Bu sitede bir tür kıyafet markasının reklamı
var. "Güç hatları, bilgisayar elektrik alanları, mikrodalga, radar
ve TV radyasyonundan korunmak için normal çamaşırınızın al-
tına giyebileceğiniz hafif ve rahat iç çamaşırı" olarak tanımlanan
alüminyum astarlı boxer şortlar bulunuyor. Benzer şekilde, beyz-
bol şapkası görünümde alüminyum folyo şapka da zekice ve us-
talıkla tasarlanmış.

Mağdurlar, veya mağdur olduklarına inananlar, insanlar tarafından küçümsenme pahasına seslerini yükseltiyorlar. Akşam boyunca konuşmaya katılan 40'tan fazla kişi siteye giriyor ve çok daha fazla sayıda insan 143 üyesi olan internet forumuna katılıyor. Bir gazetecinin foruma bıraktığı ve bu konuyla ilgilendiğini belirten not, 200'den fazla e-posta cevabı alıyor.

Yakın zamana kadar devletin kafalarına sesler yaydığını düşünen insanların dertleri arasında sosyal izolasyon da bulunuyordu. Fakat şimdi, çoğu, dünya üzerinde kendileri gibi yüzlerce, hatta binlerce kişiyle tanıştı. Hindistan, Çin, Japonya, Güney Kore, İngiltere, Rusya ve diğer ülkelerde elektronik ve toplu tacizle ilgili internet siteleri ortaya çıktı. Mağdurlar Washington gibi büyük şehirlerde destek toplantıları düzenlemeye başladılar. Bu toplantılarda en sevilen konular nasıl kalkan (meşhur alüminyum folyo şapka) oluşturulabileceği, medya ve halkla ilişkiler eğitimi ve zihin kontrolünü yasaklamak için muhtemel yasal stratejiler.

Hedeflenmiş fertlerin önündeki en büyük engel, insanların kendilerini ciddiye almalarını sağlamak. 2001 yılında Ohio'lu milletvekili Dennis Kucinich'in "psikotronik silahları" (zihin kontrol teknolojisinin bir başka adı) yasaklamak amacıyla sunduğu tasarı, hedeflenmiş fertler tarafından büyük bir adım olarak görülüp takdir edildi. Fakat bu tasarı blog yazarları ve köşe yazarları tarafından alay konusu oldu ve derhal reddedildi.

Kucinich'in sözcüsü Doug Gordon, tasarının uzaydaki silahları yasadışı ilan eden daha geniş bir yönetmeliğin parçası olduğunu söylemek dışında, zihin kontrolünü tartışmadı. Tasarı yeniden sunuldu fakat zihin kontrolü bunun içinde değildi. Gordon'un tüm söylediği, "Yönetmeliğin sıkılaştırıp yeniden düzenlenmesinin sebebi onun yoğunlaştırılması değildi," oldu.

Seçilmiş milletvekillerinden yeterli desteği alamayan hedeflenmiş fertler, kendi halkla ilişkiler kampanyalarını başlattılar. Bu yüzden ki, geçtiğimiz ilkbahardaki Cumartesi konferans konuşmaları, Washington'da bir miting düzenleme planları ile

alakalıydı. 2005 yılındaki bir miting denemesi birkaç düzine insanı bir araya getirebildi ve toplanan kalabalık yağmur nedeniyle dağılmak zorunda kaldı. Hedeflenmiş fertler bir kez daha denemekte kararlıydılar. Konuşmalar, tişört tasarlama, kongreyle ilgili buluşmalar düzenleme, bağış toplama, yeni bir internet sitesi oluşturma ve slogan hazırlama konularında odaklanmıştı. Toplu taciz ve zihin kontrolü konularının hangisi üzerinde yoğunlaşılacağı tartışmalarının sonunda, grup ikisini de kapsayan bir slogan buldu: "Gizli Takip ve Elektronik Tacizden Özgürlük".

Toplu tacizin 1980'lerde Ulusal Güvenlik Ajansı'nda (NSA) çalışırken başladığını söyleyen konferans konuşması moderatörü Robinson, grubun beklentilerine dair değerlendirmesini yapıyor: Belki bu miting basında çok fazla yankı uyandırmaz ama en azından ilk adım atılır. "Bunu bir hareket olarak görüyorum," diyor Robinson. "Sürekli yeni insanları aramıza katıyoruz."

*

HARLAN GIRARD, PROBLEMLERİNİN 1983'te Los Angeles'ta bir emlak müteahhidi iken başladığını söylüyor. Taciz, başta belirgin değilmiş: Bir gün kadının biri arabasını yanaştırıyor, ona parmağıyla işaret ediyor, sonra basıp gidiyor; geceleyin penceresinin altında koşan insanlar görüyor; komşularından bazılarının onu izliyor olabileceğini fark ediyor ve geceleyin dairesinin döşemesinin altında birilerinin hareket ettiğini duyuyor.

Girard, kim olduğunu belirtmek istemediği, psikolog olarak çalışan o zamanki kız arkadaşından tavsiye istiyor. Kendisine onun "Kimse 40'larının sonunda psikotik olmaz" dediğini söylüyor. Psikotik davranışın diğer semptomlarını göstermediğini -iyi giyinliydi, faturalarını ödüyordu- ve kulağa paranoyakça gelen gözetlendiğini iddia etmesi dışında normal davrandığını belirtiyor. "Psikotik kişiler toplumdaki soyutlanmış olurlar," dediğini hatırlıyor.

Birkaç ay sonra, taciz bir anda bitti diyor Girard. Ancak bu ara uzun sürmüyor. 1984 yılında, yeterince uygun olarak, her şey

ciddi anlamda garipleşiyor. Emlak kariyerini, peyzaj mimarisi konusunda yüksek lisans yaptığı Pennsylvania Üniversitesi'ne geri dönmek için terk ediyor. Park ve kamu alanları dizayn etme hayallerine sığınıyor. Sonra sesler duymaya başladığını söylüyor.

Girard, çok sayıda erkek sesini birbirinden ayırabiliyordu. Bunu, seslerin nasıl üretildiğinin zihnî bir görüntüsü tamamlıyordu: "Dört pisliğin bir oyun masası etrafında oturup bira içtiği" bir kayıt stüdyosu.

Sesler kabaydı ancak aynı zamanda kibardı da, ona "Bay Girard" diye hitap ediyorlardı.

Onunla alay ettiler. Normal olduğunu düşünüp düşünmediğini sordular ve delirmek üzere olduğunu öne sürdüler. Sınıf arkadaşlarını aşağıladılar. Kilolu bir öğrenci bir saha gezisi için beyaz yağmurluğuyla geldiğinde, "Hey, Bay Girard, bir buzdolabına benzemiyor mu?" dediler.

Sesler başladıktan altı ay sonra, onun için başka bir soruları daha vardı: "Bay Girard, Bay Girard. Neden henüz ölmediniz?" Başlangıçta seslerin günde iki veya üç kez konuştuğunu, fakat sonra genellikle vücudunun tamamını saran şiddetli bir acının eşlik ettiği sabit bir ahenksizliğe doğru arttığını hatırlıyor ki, Girard şimdi bunları, görünmeyen ışınlarla vurabilen yönlendirilmiş enerji silahlarına bağlıyor.

Sesler, ona neler olduğunu nasıl öğrenebileceğini bile öneriyordu. Ona elektrik mühendisliği bölümüne gidip "bir bilim kurgu yazdığını ve yazdıklarının gerçekte tutarsız olmasını istemediğini, sonra da tam olarak neler olduğunu anlatmasını" söylediler.

Girard gitti ve teknolojinin, onun tasvir ettiği bazı şeyleri nasıl açıkladığına dair bazı ham izahlar buldu.

"Sonunda şöyle dedim: 'Bakınız, sadede gelmeliyim, çünkü cevaplara ihtiyacım var. Bana olan şey işte bu, bilim kurgu değil.'" Güldüler.

Arkadaşlarından hep aynı cevabı aldığını söylüyor. "Beni deli olarak görüyorlardı, bu aşağılayıcı bir deneyimdi."

Kendisine sesler ve acısı hakkında neden bir doktora başvurmadığı sorulduğunda, "İnsanlarla, potansiyel yaftalamaları yüzünden konuşmaya cesaret edemiyorum. Farklı davranılmak istemiyorum. Burada Philadelphia'daydım. Bana bir şeyler oluyordu ve ben hiçbir doktoru tanımıyorum... Sadece birilerinin bana bir şey yaptığını biliyorum." diyor.

Mezun olmak onun için çok zor oldu ancak kararlı biriydi ve sonuna kadar direndi. 1988 yılında, mezuniyetini tamamladığı sene babası vefat etti ve Girard'a çalışma zorunluluğunu ortadan kaldıracak miktarda miras bıraktı.

Böylelikle Girard, peyzaj mimarı olmak yerine vaktinin tamamını kendine olanları araştırmaya adanmıştı. Sık sık Washington'a giderek zihin kontrolü üzerine yazılmış devlet belgelerini arıyordu. Başka kurbanlar bulmak için bir dergiye ilan verdi. Yalnızca birkaç kişi geri dönüş yaptı. Fakat yıllar geçtikçe kendisi gibi insanlarla tanıştı ve kendi verdiği isimle bir "elektronik toplama kampı"na katıldığına ikna oldu.

Araştırmasında elde ettiği bulgular da inancını destekliyordu: 1950'lerde MK-ULTRA isimli düzenbaz bir zihin kontrol deneyinde CIA'in olaydan habersiz kurbanlara LSD verip uyuşturduğunu öğrendi. CIA'in elektromanyetik alanlarla zihni etkilediğine dair referanslara denk geldi. Ardından bir akademik araştırma kitabında, 1970'lerde askerî araştırmacıların Walter Reed Ordu Araştırma Enstitüsü'nde deneyin kafasında kelimeler duymasını sağlamak için darbeli mikrodalgalar göndererek yaptığı çalışmalarından bahsedildiğini gördü. Başka bir yerde insan bedenine öldürücü olmayan acı vermek için elektromanyetik enerji, ses dalgaları ve mikrodalga ışınları kullanıldığından bahsedildiğini buldu. Vücutunda oluşan her semptomu oluşturabilecek bir silah bulunduğunu düşündü.

Girard'ın araştırmalarının ne kadarı gerçeikle örtüşüyor?

Mikrodalga ve zihin kontrolü konusundaki kaygılar 1960'lara dayanıyor. ABD bu yıllarda Moskova'daki büyükelçiliğine düşük dereceli elektromanyetik radyasyonla saldırıldığını keşfetmişti. 1965'te ortaya çıkarılan Savunma Dairesi belgelerine göre Pentagon, Beyaz Saray'ın emriyle düşük seviye mikrodalgaların davranış ve biyolojik bakımdan etkilerini keşfetmek amacıyla gizli bir araştırma olan Pandora Projesi'ni başlatmıştı. Yaklaşık dört yıl boyunca Pentagon gizli araştırmalar yapıyordu: Maymun ölümleri, denizcilere haber vermeden mikrodalga radyasyona maruz bırakma ve bir dizi tuhaf deneyler (Pandora Projesi'nin alt bir projesi Acayip Proje olarak adlandırılmıştı). Çıkan sonuçlar karışık, program anlaşmazlıklar ve ilmî ağız dalaşlarına konu olmuştu. "Moskova Sinyali" adı verilen bu hadise, sonunda, zihin kontrolü yerine kulak misafiri olmaya yoruldu ve Pandora 1970'te sona erdi. Bununla birlikte, ordunun sözde ısısal-olmayan mikrodalga etkisi araştırması ortadan kaybolur gibi oldu, en azından gizlilik vasfı olmayan alanda.

Ancak araştırmanın hâlâ devam ettiğine dair izler var: 1950'lerde Hava Kuvvetlerine yazılan akademik bir makalede, kişinin beynine kelimeler göndermek için ses dalgaları kullanan bir silah oluşturma fikri geçiyor. "Bu sinyal, yaklaşan kötü şeylerin habercisi olan veya düşmanı teslim olmaya teşvik edebilecek Tanrı'dan gelen bir mesaj olabilir" şeklinde yazı sonlanıyor.

2002'de Hava Kuvvetleri Araştırma Laboratuvarı tam olarak bu tarz bir teknolojiyi patentledi: Mikrodalgalar kullanarak insanların beynlerine kelimeler göndermek. Bu çalışmadan zihin kontrolü hakkındaki internet sitelerinde sıklıkla bahsedilir. Araştırma laboratuvarının yönlendirilmiş enerji müdürlüğü sözcülerinden Rich Garcia, bu patent veya bu alan üzerine yapılan çalışmalar hakkında konuşmayı, laboratuvarın mikrodalga çalışması üzerine konuşulmamasını emreden politikasını dile getirerek reddetti.

Bu makale için Bilgiye Erişim Özgürlüğü Yasası çerçevesinde talep edilen bir bilgiye cevap olarak, Hava Kuvvetleri 2002 paten-

tiyle ilgili gizliliği olmayan belgeler yayınladı. Ekim 1994'te patentin Hava Kuvvetleri laboratuvarındaki insan deneyi üzerine yapıldığını belirten bu belgelerde, bilim adamlarının insan deneklerin beyinlerine anlaşılması güç cümleler aktardığı biliniyor. Araştırma 2002'ye kadar devam etti. Bu çalışmanın nereye gittiği ise hâlâ belirsiz. Araştırma laboratuvarı, gizliliği öne sürerek bu çalışma üzerine tartışmayı veya başka belge yayınlamayı reddetti.

ABD Hava Kuvvetlerinin resmî iddiası, mikrodalgaların ısısal olmayan etkisi olmadığı yönünde. Ancak NASA'nın Langley Araştırma Merkezi'ndeki başuzman Dennis Bushnell, 2001'de Milli Savunma Endüstriyel Birliği'ne "Gelecekteki Stratejik Meseleler" üzerine yaptığı bir sunumda, insan beynine karşı mikrodalga saldırıları gelecekteki savaşların bir parçası olarak tanımladı.

"Bu çalışma son derece hassas" ve gizliliği olmayan belgelerde rapor edilmesinin ihtimali yok, diyor.

Bu arada, ordunun acı oluşturmak için elektromanyetik radyasyon sağlayan silahlar kullanması, bu silahların bazı kısıtlamaları gibi iyi biliniyor. 2001'de Pentagon bu araştırmanın bir unsurunu açıkladı: Aktif Reddetme Sistemi, deriyi ısıtmak ve şiddetli yanma hissi oluşturmak için elektromanyetik radyasyon kullanan bir silah. Dolayısıyla, evet, insanlara acı veren ve görünmez ışınları saçmak için dizayn edilmiş bir teknoloji mevcut, ama bu silah, birçok hedeflenmiş ferdin semptomlarından sorumlu tutulmak için yetersiz kalmış gözükmektedir. Bu silahın net menzili sınıflandırılmışken, yönlendirilmiş enerji silahlarında uzman olan Doug Beason silahı yaklaşık 700 metreye sokar ve ışın alüminyum gibi birtakım materyallere nüfuz edemez. Uydu antenine benzeyen tam ölçüdeki silahın ebatını ve fonksiyonel limitlerini göz önüne aldığımızda, hükümetin yahut herhangi birinin, yüzlerce insanı şehrin sokaklarında, evlerinin içinde ve otomobil veya uçakla seyahat ederken ışınla vurma yeteneği imkansızın da ötesindedir.

Fakat Amerika'da gizli saklı yapılan araştırmaların tarihi dikkate alındığında, savunma müessesesi zihin kontrolünü veya uzun

mesafeli ışın silahlarını geliştirebilmişse, bu ışınlarla insanların hedefleneceğinin neredeyse kesin olduğunu varsaymak mantıklı. Ve bir kez geliştirildi mi, masum siviller üzerinde test edilme ihtimali kesinkes reddedilemez.

Girard, kendisine göre, bu silahların sadece geliştirilmekle kalınmadığına, aynı zamanda 20 yıldan fazladır kendi üzerinde test edildiğine inanıyor.

Hükümet ona işkence ederek ne kazanıyor olabilirdi? Girard, bunun bir açıklaması olduğuna inandığı yahut en azından geçmiş bir örnek olarak şunu buldu: Soğuk Savaş sırasında hükümet, kendisine ne yapıldığının farkında olmayan çok sayıda kurbanı "insan kobaylar" olarak kullanarak, bunlar üzerinde radyasyon deneyleri yapmıştı. Girard, kendisinin de yürüyen bir deney olduğu kanaatine varıyordu.

Yine Girard, kendisinin seçilmesinin tamamen bir tesadüf olduğunu da düşünmüyor; 1980'lerin başında bağış toplayan Cumhuriyetçi birine George H. W. Bush hakkında aşağılayıcı bir yorum yaptığı için kendisinin hedef alındığına inanıyordu. Girard, işittiği konuşmaların onun bu şüphesini sonradan doğruladığını söylüyor.

"Bir akşam yatmaya gidiyordum, her zamanki saçmalık devam ediyordu" dedi Girard. "Saçmalığın değişmez akışı. Tam yatmaya gitmek üzereydim ve bir ses dedi ki: 'Bay Girard, stüdyomuzda kimin bizimle birlikte olduğunu biliyor musun? George Bush, Birleşik Devletler başkan vekili.'"

*

NE KADAR GARİP DE OLSA, GİRARD'IN HİKAYESİ, hedeflenmiş fertlerin bütün dünyada rapor ettiği şekilde, bir devlet kurumu veya görevlisiyle, peşinden bir takip-gözetim ve toplu tacizle, ve nihayet birçok vakada işitilen bazı seslerle ve elektrik şoklarına benzer ızdıraplarla karşı karşıya kalma ihtimalini yansıtıyor. İşte bu topluluk içindeki bazı kişiler, olabildiği kadar çok

vakayı belgelemeyi kendilerine vazife edindiler. Hedeflenmiş fertlerden Californialı biri, bulguları bazı temel alanlarla sınırlandırarak 50 mülakat gerçekleştirdi. Bu alanlar: "kulakların çınlaması", "vücudun parçalarının manipüle edilmesi", "sesler duyulması", "deride delinme hissi", "sinüzit problemleri" ve "cinsel saldırılar." Aslına bakarsak, Californialı mağdur şu şekilde devam etti: "çoğu, cinsel organlarının manipüle edildiğini hissettiklerini rapor ediyor."

Hem erkek hem kadın mağdurlar, cinsel organlarına yönelik çok çeşitli saldırıları rapor ediyor. "Testislerim o kadar ağrılıydı ki zorlukla yürüyebiliyordum," diyor Girard ilk tecrübelerinden bahsederken. Öte yandan, yönlendirilmiş enerji silahları ile ortaya çıkan sürekli cinsel uyarılmalardan sonra semineri bıraktığını iddia eden bir hedeflenmiş ferdin de aralarında olduğu diğer mağdurlar, saldırıların cinsel uyarılma şeklinde olduğunu rapor ediyor. San Diegolulu bir mağdur olan Susan Sayler, hedeflenmiş fertler arasında çoğu kadının cinsel organlarına yapılan saldırılardan muzdarip olduklarını, ama çoğu zaman yabancılarla bunu konuşmaktan utandıklarını söylüyor.

"Çok düzensiz, ne zaman olacağını bilmiyorsunuz" diyor. "Kadınların çoğu, en kötüsünün yatağa uzanır uzanmaz olduğunu söylüyor. Çok garip zamanlarda, araba sürerken benim de başıma geldi."

Ona bunun sadece kafasının içinde değil de elektronik bir saldırı olduğunu düşündürten neydi? "O esnada bir erkeğe karşı cinsel ilgi olmuyordu. Yanlış olan buydu. Kasılma yahut başka birşeye benzemiyordu," diyordu. "Çok elektronik."

Tanınmış Afrikalı-Amerikalı yazar Gloria Naylor, zihin kontrolüne inanan insanların kalıplaşmış yargılarının birçoğuna kafa tutuyor görünüyor. Millî Kitap Ödülünü kazanan Naylor, fakir bir mahallede yaşayan bir grup kadını anlatan ve sonradan Oprah Winfrey tarafından mini-dizi yapılan çok tutulmuş romanı *The Women of Brewster Place* ile meşhur.

Fakat 2005 yılında, daha az bilinen bir eser hâlinde, hedeflenmiş bir fert olarak yaşadığı tecrübelerini anlattığı 1996 adında yarı biyografik bir kitap yayınladı. "Bu hikayeyi anlatmak istemedim. Bu cesaret ister. Belki benim sahip olduğumdan daha fazla bir cesaret, ama bana başka bir seçenek bırakmadılar," diye yazıyor Naylor kitabının başında. "Zihnim uğruna bir savaşın içindeyim. Eğer şimdi durursam, onlar kazanacak ve ben kendimi kaybedeceğim." İnanması zor olsa da kitap tutarlı. Kitabında, Yahudi Amerikan ajanlarının Naylor'un gözetiminden nasıl sorumlu olduklarını anlatan, rahatsız edici pasajlar göze çarpıyor. "Benim yolumdan gidip gelmeye devam eden arabaların çoğu Yahudiler tarafından kullanılıyordu," diye yazıyor kitapta. Son dönemde kendisiyle yapılan bir röportajda sözkonusu pasaj hakkında bir soru yöneltildiğinde, kendi mantığını savunuyor: Bir New York'lu olarak Yahudileri tanıyabildiğini iddia ediyor.

Naylor, Brooklyn'deki sakin bir sokakta, başarılı bir edebî kariyeri temsil eden, içi grift ahşap doğrama ve zevkli dekorasyonlarla donatılmış görkemli bir kumtaşı binada yaşıyor. Durumundan sakince bahsediyor, ara sıra kendi kötü vaziyetine ve aslında o düşündüğü akıl hastalığı ile mücadelesine gülererek. "Kendimi gözlemlerdim," diye açıklıyor. "Malûm konuşmalar devam ederken yatakta uzanır ve sorardım: Belki de şizofrenidir?"

Girard gibi, Naylor da "sokak tiyatrosu" diye adlandırdığı, başkalarının tesadüfî bulabileceği için gözardı edebileceği ancak kendisinin kasten kurgulandığına inandığı bir takım hadiseleri anlatıyor. Bu çerçevede, kendisinin ıssız yazlık evinin etrafında şüpheli arabaların geçtiğini fark ediyor. Uçakta diğer yolcular, sokaktaki pandomim sanatçıları gibi, kendisinin her hareketinin taklidini yapıyorlar.

Girard'ın işittiği gibi seslerin ardından, Naylor ile alay eden, ona aptal olduğunu ve yazamadığını söyleyen seslere geliyor sıra. Küfür dolu bir dil işgal ediyor kafasını. Bunun üzerine psikiyatristten yardım alıyor Naylor ve kendisine antidepressan ilaç reçe-

tesi yazılıyor. Fakat ilacın sesleri durdurmadığını, sadece tacizin gerçek olduğu kanaatini pekiştirdiğini söylüyor Naylor.

Naylor, neredeyse dört yıl boyunca seslerin kendisini yazmaktan alıkoyduğunu söylüyor. 2000 yılında zihin kontrolü forumlarını keşfettiği sıralarda sesler duruyor ve gözetim git gide azalıyor. O ândan sonra, bir "katarsis" olarak yazmaya başlıyor 1996'yı.

Meslektaşları, itibarına zarar verebileceğini söyleyerek, kitabı yayınlamaması için ısrar ediyorlar Naylor'a. Fakat o küçük bir yayınevi ile anlaşılarak yine de yayınlıyor. Eleştirmenler tarafından genellikle görmezden geliniyor kitap, ama hedeflenmiş fertler tarafından sahipleniliyor.

Naylor, böylesi bir şahsî çöküşü anlatan ilk yazar değil. 20.yüzyılın en büyük romancılarından biri olan Evelyn Waugh, *The Ordeal of Gilbert Pinfold*'ta benzer tecrübeleri anlatır ayrıntılarıyla. Waugh'un 1957'de yayınlanan kitabı Naylor'un kiyle esrarengiz benzerlikler barındırır.

Sağlık amaçlı bir deniz yolculuğuna çıkan Pinfold, gemide kafasının içine yayın yapabilen ve kablosuz bir sistemin parçası olduğuna inandığı sesler duymaya başlar; fitnecinin, uygulayıcı olarak hareket etmeleri için diğer yolcuları tuttuğuna inanır ve yolcular tarafından sahnelenen "performansları", kendisine yöneltilmiş ama diğerlerine zararsız görünüyor olması istenmiş diye anlatır.

Böylesi benzer bir vakadan kurtulduktan ve sesler ile paranoyanın uyuşturucu bir maddeye bağlı halüsinasyonların sonucu olduğunu fark ettikten birkaç yıl sonra, Waugh kendi kitabını yazdı.

1996'dan beri kitap yazmamış olan Naylor, kendisini ana akım edebiyata döndüreceğini umduğu bir tarihî roman çalışması içerisinde. Zihin kontrolü tarafından hedef alınmış olduğundan bir kuşkusu yok. Zihin kontrolü forumlarında başkalarının da kendi çilesiyle aynı sıkıntıları çekmiş olduğunu görmek, deli olmadığına inanmasını sağlıyor.

Elbette forumda gördüğü bazı şeyler ona çılgınca gelebiliyor. "Ama bunu söylemek bana düşmez," diyor Naylor. "Belki ben de başkalarına deli gibi görünüyorum."

*

HEDEFLENMİŞ KİŞİLERDEN BAZILARI, MESELÂ GENÇ BİR DOKTOR OLAN ED MOORE, duruma daha şüpheli yaklaşıyor. Diğer mağdurların kimi devlet organlarını veya insan gruplarını hiçbir delil olmadan suçlamalarını "manyakça iddialar" olarak niteleyip, bu tavrı eleştiriyor. "Bütün bunların arkasındaki kişi hakkında iddiaları olan kişiler arasında, bunu destekleyici verisi olan birini hâlâ bulamadım," diyor.

Buna rağmen Moore, duyduğu seslerin zihin kontrolünün bir sonucu olduğuna ve ABD hükümetinin bu işin sorumlusu olduğuna inanıyor. Moore, sesleri ilk defa 2003 yılında, yani anesteziyoloji alanında tıbbî ihtisasını bitirdiği zamanlarda duymaya başlıyor. Sınavlara çalışmak için gece uyumamaya karar vermiştir. Yakınlardaki bir evden, kendisi, doktorluk yeteneği ve akıl sağlığı üzerine konuşup yorumlar yapan sesler duyar. Başta, dışarıdan gelen sesler duyduğunu zanneder sadece, fakat başkalarının bu sesleri duymadığını fark edince, herşeyin beyninde olup bittiğini anlar. "İşitsel halüsinasyonlu depresyon" sebebiyle hastahane tedavisinin de içinde olduğu travmatik bir "iki sene" geçirir.

"Arkadaşlarınıza ve ailenize yalnızca kendinizin duyabildiği seslerle elektronik bir tacize uğradığınızı anlatmaya çalışıyorsunuz," diye yazıyor e-postasında. "Zamanla bunu yapmamayı öğreniyorsunuz. Size inanmıyorlar, yalnızca üzülüyorlar ve endişe duyuyorlar. Kafanızda size bağırان sesler varken ve arkadaşlarınız ve aileniz size çaresiz, hasta ve aklî açıdan dengesiz bir enkaz muamelesi yaptıkça depresyonunuz daha da artıyor."

Tedavi işe yaramadığı ve psikiyatristler seslerin ne anlama geldiğiyle ilgilenmediği için, sesleri durdurması gereken anti-psikotik

ilaçlardan bıktığını, sonrasında da bu durumla başa çıkmak için farklı yollar aramaya başladığını söylüyor.

"2005 yılının Mart ayında İnternet'te destek grupları aramaya başladım" diye yazıyor. "Eşim beni o tür sitelerde görünce ağlardı, çünkü hâlâ sesler duyduğumu biliyordu. Ama ben yapacak başka bir şey bilmiyordum." 2006 yılında, üç sene boyunca yanından hiç ayrılmayan eşi, kendisine boşanma davası açıyor.

Diğer hedeflenmiş fertler gibi Moore da hayatıyla ilgili detayları paylaşma konusunda temkinli. Arkadaşlarına ve meslektaşlarına aptal gibi görünmekten endişeleniyor. Fakat en nihayetinde bu konuya dikkat çekebilecekse, risk almaya degeceğini söylüyor.

Babasının finansal yardımı ile Moore, şu anda San Antonio'daki Teksas Üniversitesi'nde, insanların kafalarına sesler gönderen V2K teknolojisinin gerçek olduğunu ispatlamayı umarak, elektrik mühendisliği bölümünde okuyor. Okulda, diğer insanların etrafında olmasının, zihin kontrolüyle baş etmesine yardımcı olduğunu yazıyor, fakat sesler onunla alay etmeye devam ediyor.

Son zamanlarda seslerin ona "Seninle uğraşmayı asla bırakmayacağız" dediğini söylüyor.

* İslamcı Derailler Projesi

HEDEFLLENMİŞ FERTLERİN NATIONAL MALL'DAKİ MİTINGLERİNDEN BİR HAFTA ÖNCE, Harlan Girard'ın kendi kafasındaki seslerden sorumlu tuttuğu kişilerden biri olan Jonn Alexander, Crystal City'de bir Chili restoranında, bir Philly bonfile sandviç ve kızarmış patatesin ardından, neden Birleşik Devletler'in zihin kontrol silahlarına ihtiyaç duyduğunu açıklıyordu.

Vietnam'da görev yapmış eski bir Yeşil Bereli olan Alexander, bir çok millî güvenlik işine girmiş ve belli başlı askerî ve politik liderlerle tanışmıştı. Uzun zamandır egzotik silahlara ilgi duymasıyla biliniyordu. Orduya ait bir yayın organı olan "Askerî Dergi"de 1980'de yayınlanan "Yeni Zihnî Savaş Meydanı" başlıklı makalesine, onun zihin kontrolünde suç ortağı olduğunun

delili görülerek, kendilerini kurban olarak tanımlayanlar tarafından birçok kez atıf yapılmıştı. Şimdi devletten emekli olan ve Las Vegas'ta yaşayan Alexander, orduya danışmanlık yapmaya devam ediyor. O tatil günü de, resmî bir toplantıya katılmak için Washington bölgesindeydi zaten.

Keçeleşmiş beyaz saçların altında, kendi tarzında bir askerî düşünürün zihni bulunuyordu. Alexander, kendilerini savunma entellektüelleri olarak gören; büyük meselelere, gelecek tehditlerine ve yeni imkânlarla odaklanan bir grup Pentagon danışmanından biri. Alexander'ın kariyeri, onu düşmanı durdurabilecek yapışkan köpük üzerine yaptığı çalışmalarından alıp, hâlâ fonksiyonel olarak faydalı gördüğü paranormal çalışmalarda ve parapsikolojide oyalanmaya sürükledi.

Daha önceki bir telefon konuşmasında, Alexander, 1990'larda katıldığı CIA'deki brifinglerde "zihin kontrolü, zihin değiştirici ilaçlar veya teknolojileri yahut buna benzer şeyler" in hiçbir zaman bahis mevzuu olmadığını söyledi. Alexander'a göre, askerî ve istihbarat kurumları, adı kötüye çıkmış bir CIA programı olan ve bir şeyden kuşkulanan kurbanlara LSD verilen MK-ULTRA'nın aşırılıklarından hâlâ korkuyorlardı. "Son zamanlara kadar, tokatlanmış herhangi bir şey (zihin kontrolü), had safhada tehlikeliydi", çünkü Kongre verdiği parayı basbayağı keserdi, şeklinde konuşuyordu Alexander.

Alexander, "orada bazı istismarlar gerçekten oldu" diyerek durumu kabul ediyor. Ancak genel olarak, "kötünün yanında, iyiyi de yok ettiğimiz konusunda tartışırım" diye ekliyor.

Ama 11 Eylül 2001 hadisesi Washington'daki havayı değiştirdi ve millî güvenlik teşkilatındaki bazı kişiler yeniden zihin kontrolü ile ilgilendiklerini ifade ediyorlar, özellikle daha önce MK-ULTRA ile pek de ilgili olmayan genç nesil. "Konuya ilginin geri geliyor olması ilginç" diyerek bir gözlemini paylaşıyor Alexander.

Alexander, insanların zihnini kontrol etme konusunda özenle planlanmış bir komplonun bir şekilde parçası olabileceği konu-

sunda dalga geçerken, muhtemel düşmanın zihninden nasıl istifade edilebileceği konusunda verdiği desteği ise itiraf ediyor. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntülemenin muhtemel kullanımını ve yalanı saptamak için kullanılan fMRI'yı örnek olarak veriyor. Çünkü fMRI ile "beyin haritalama", sorguculara, beynin belirli alanlarındaki aktivitelere bakarak birinin ne zaman yalan söyleyeceğini teorik olarak bilme imkanı sağlıyor. Teröristleri sorgularken, fMRI'nın kullanışlı olabileceğini belirtiyor Alexander. Ama bu tekniğin akla gelebilecek herhangi bir kullanımı, hedeflenmiş fertlerin şikayet edeceği türde zihin okumada yetersiz kalacaktır.

Aynı zamanda elektronik araçların kullanımı ile davranışı değiştirme imkanı da Alexander'ın dikkatini çekmiş. Terörle savaş konusundaki açmaz, terörün asla bitmemesidir, diyor. Guantanamo'daki gibi düşmanlara ne yaparsınız meselâ; onları sonsuza kadar orada mı tutarsınız? Bu çok mantıksız. Davranış değiştirme bir alternatif olabilirdi diye ekliyor.

"Belki seni düzeltebilirim yahut elektronik yöntemlerle nötrleyebilirim, yani seni topluma salmak güvenli, yani geri dönüp beni öldürmeyeceksin" diyor Alexander. Teknolojinin bu senaryonun gerçekleşmesini sağlaması artık ân meselesi diye devam ediyor. "Şu ânda bunu yapabileceğimiz bir yere varıyoruz." Sandviçinden bir ısırik almak için duruyor. "Tabii bu, etik açıdan neye sığar? Bu cevaplama zor bir soru."

Alexander bu şekilde bir sorgulama ile karşılaştığında, cevaplamayı pek istemiyor. Tıpkı zihin kontrolünün etik olup olmadığı konusunda olduğu gibi, sadece gülümsüyor ve ellerini sanki hayal ürünü ağırlıkları tartıyormuş gibi göğüs hizasına kaldırıyor. Bir elinde zihin kontrolü ve hür düşüncenin kutsallığı, diğer bir elinde, biraz daha yüksekte de, terörle mücadele.

Ama bunların hiçbiri hedeflenmiş fertler ile alâkalı değil, diyor. "Sadece bir şeyler gizli diye, insanlar farklı anlamlar çıkarmaya eğilimli hâldeler. Sağduyu her zaman galip gelmiyor ve hatta

doğru olması mümkün olmayan büyük mantık hatalarını gösterdiğinizde bile vazgeçmiyorlar.”

*

ACABA NE TÜR BİR ŞEY BİRİNİ, HATTA ZEKİ BİR İNSANI BİLE, bedenî olmayan sesler duymaya, hükümetin silahları olarak yorumlamaya iter?

Harvard’dan Psikolog Susan Clancy, kitabı ‘Kaçırılmış’ta, hedeflenmiş fertlere paralel bir konuya değiniyor: Uzaylılar tarafından kaçırıldığına inanan insanlar. Benzerlikler çoğunlukla şaşırtıcı: Sözümona kaçırılmış olanlar, garip ağrılar ve izleniyormuş yahut hedeflenmiş gibi hissettiklerini belirtiyorlar. Kaçırılmış olduğunu iddia eden kişiler genellikle işitsel halüsinasyonlar görmeseler de, bazen düşüncelerinin uzaylılar tarafından kontrol edildikğine yahut ileri teknoloji ile zihinlerine bir şeyler konulduğuna inanıyorlar.

(Buna karşılık, online forumdaki bazı hedeflenmiş fertler, halkın UFO’ları zihin kontrolünden çok daha garip bulmasından dem vurarak, kurulan bu paralellığe şiddetli bir şekilde itiraz ediyor; biri “Bu bizi marjinal ve güvenilmez hâle getirecek” şeklinde dert yanıyor.)

Clancy, insanların uzaylılar tarafından kaçırıldıklarına inanmalarının temel sebebini, bu durumun onlara, vücutlarındaki izler (başkalarının morluk olarak görüp önemsemeyeceği türden izler), cinsel açıdan uyarılmalar (hedeflerin tanımladığı gibi) yahut paranoyak hisler gibi ilginç şeyler olduğunu açıklamaları için merak uyandıran bir hikaye anlatma fırsatı sunuyor olmasına bağlıyor. “Bu yalnızca problemlerinizi için bir açıklama değil, aynı zamanda hayatınız için bir anlam kaynağı,” diyor Clancy.

Hedeflenmiş fertlerin durumunda ise, zihin kontrol silahları, kâfalarında duydukları sesler için birer açıklama niteliğinde. Sokrates de bir ses duymuş ve bunun şeytan olduğunu düşünmüştü. Jeanne d’Arc da tanrıdan gelen sesler duymuştu. Hedeflerden biri

e-postasında: "Bu rahatsızlığa yakalanmış her insan bu sorunun çözümünü arıyor. Herkes bunu kendi inançları doğrultusunda analiz ediyor. Eğer bilim merkezli düşünen bir kişi iseniz, o zaman muhtemelen bu durumu bu perspektiften değerlendirecek ve bunun bazı elektronik cihazlar aracılığıyla yapıldığı sonucuna varacaksınız. Eğer dindar bir kişi iseniz, hangi din olursa olsun, bunu dininizdeki unsurlar arasında bir mücadele olarak göreceksiniz. Belki de biraz daha tuhaf bir kişiliğe sahipseniz, bunun tabiattaki uzaylılar olduğunu düşüneceksiniz." diyor.

Yahut 21. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşıyorsanız, NSA, CIA ve FBI'ın gittikçe artan gücünden korkabilirsiniz.

Devlet gözetiminin kurbanı olmak, delirmekten daha iyidir, diyebiliriz. Waugh'un kendi sancılı deneyimlerini anlattığı romanında Pinfold, gizli teknolojinin beynine sızmak için kullanıldığı sonucuna vardığında, bu keşiften dolayı "yalnızca minnettarlık duydu". "Neden?". "Popüler biri olmayabilirdi, gülünç denilebilirdi, ama o deli değildi."

Yale Üniversitesi'nde psikiyatri profesörü olan ve işitsel halüsinasyonlar üzerine çalışan Ralph Hoffman, duydukları seslerin devletin tacizi olduğuna inanan kişilerle sıklıkla karşılaşüyor (diğerleri bu seslerin Tanrı'dan, ölü akrabalarından, hatta eski kız arkadaşlarından geldiğine inanıyor). Hoffman, sesleri duyan herkesin şizofrenik olmadığını, insanların aşırı hissî dönemlerinde de sesler duyabileceğini belirtiyor. Seslere neyin sebep olduğu hâlâ bilinmiyor fakat kesin olan şu: Seslerin dış bir güçten kaynaklandığını düşünenler, bu kuruntulu inançlarından genellikle vazgeçmiyorlar. "Bu deneyimler son derece hissî ve sürükleyici ve bir o kadar zorlayıcı olduklarından, sıradan gerçeklik onlar için sıkıcı kalıyor."

Belki de deneyim çok canlı olduğundan, tedavide iyileşen kişiler bile tıbbî rejimin beyinlerini devlet silahlarına karşı koruduğuna nadiren inanıyorlar, diyor Hoffman.

Penn State Üniversitesi'nde profesör olan ve son zamanlarda işitsel halüsinasyon üzerine iki farklı çalışmayla ilgilenen Scott Temple, halüsinasyona maruz kalan kişilerin sıklıkla hastalıklarının iç yüzü hakkında bilgisiz olduklarını söylüyor. Hasta olduklarını anlayanların bile "farkındalığın gidip geldiğini" söylediklerini belirtiyor. "İnsanlar bunalmış hissediyorlar ve kuruntulu yorumları geri dönüyor."

*

PHILADELPHIA TREN İSTASYONUNA GERİ DÖNDÜĞÜ-MÜZDE, Girard daha telaşlı gözüküyor. Bir hafta öncesindeki toplantıda "denetimcileri" onunla kısa bir konuşma gerçekleştirmişler. Seslerin azlığından, ona saldıracak durumda olmadıkları kanaatine varıyor Girard. Bugün konuşması sırasında bir konudan diğerine atlıyor hızlıca: Radyasyon deneyi mağdurlarına, Geogre H.W. Bush'a olan nefretine ve şahsî deneyimlerine.

Penn'deki çalışmaları hakkında soru yöneltildiğinde, Girard okumadaki sorunlarından bahsediyor. "Size söyledim, yazdığım her şeyi onlar bana söylüyor", diyor, sesleri ima ederek. "Ben okuduğumda, aslında onlar bana okuyor. Gözlerim hareket ediyor, gözlerimi alt satırlara doğru hareket ettiriyorlar. Onlar bana okuyorlar. Kitabı kapattığımda, okuduğum şeylerin hiçbirini hatırlamıyorum. Bunu yapmalarının sebebi de bu."

Bir hafta öncesinde Girard, kendisine şüpheli görünen yalnızca bir kişiyi işaret etmişti – kitap okuyan genç bir Afro-Amerikalı. Fakat bu sefer daha fazla ses duyuyor ve bu onu istasyonun ajanlarla dolu olduğuna inanmaya itiyor. Girard bir süre sonra "mevkiimizi değiştirelim" diyor. "Eminim burada bugün 40-50 kişi vardır. Geçen sefer gözetimlerinden kaçtım, bir daha buna izin vermezler."

Zihin kontrolü ve Girard'ın komploya karıştığını düşündüğü Pennsylvania Üniversitesi arasındaki ilişkiyi açıklaması istendiğinde Philadelphia kampüsü yakınlarında bulunan silah şirket-

lerinden bahsediyor. "General Electric, otoparkın tam yanındaydı; General Electric Uzay Sistemleri'nin orada büyük bir binası var. O binadan çalışmalarımı yaptığım stüdyoyu görebilirsiniz. Binadaki birisine orada ne yaptıklarını sordum. Bilgisayarla uğraşıyoruz işte. GE Uzay Sistemleri. Bir yerlerde füze enkazlarını araştırıyorlardı... Affedersiniz. Sorunuz neydi?"

Fakat Girard'ın hayatının büyük kısmı, 70 yaşında bekar ve zengin bir adamın hayatını andırıyor. Uzun tatiller için sıklıkla Fransa'ya gidiyor ve Philadelphia'da Fransız kültürel etkinliklerine katılıyor. Ayrıca, Cleveland Art Enstitüsü'nde, orada okumuş olan rahmetli annesi adına bir seyahat bursu açıyor (Girard 27 sene önce "şahsî sebeplerle" soyadını değiştirmiş) ve bu burstan faydalanan öğrencilerle buluşmak için seyahat ediyor. Zamanının çoğu araştırma ve zihin kontrolü üzerine yazı yazmakla geçse de, başka ilgi alanları da var. Siyaseti takip ediyor ve arkadaşları ve ailesiyle gezmeye gidiyor. Şüpheyi yaklaşıp yaklaşmadıklarını bildiğinden onlarla zihin kontrolü üzerine konuşmuyor.

Girard, deneyimlerinin bazılarının şizofreni belirtilerini yansıttığının farkında, fakat kendisine seslerin bir akıl hastalığı yüzünden oluştuğundan endişe duyup duymadığı sorulduğunda, cevabı oldukça net bir kelimeyle veriyor: "Hayır."

Öyleyse seslerin gerçek olduğunu nereden biliyor?

"Bir şeyi bildiğinizi nereden biliyorsunuz?" diye cevap veriyor Girard. "Benim var olduğumu nereden biliyorsunuz? Bunun yalnızca bir rüya olmadığını ve birkaç dakika sonra uyanmayacağınızı nereden biliyorsunuz? Bence şu benzetme bu duruma çok yakın: Rüya gördüğünde bunu anlarsın. Bazen son derece gerçekçi olabilir ama yine de rüya olduğunu bilirsin."

Seslerin "gerçekliği" ise asıl mevzu. Gerçek olarak algıladığın bir şeye nasıl güvenmezsin? Bu tam olarak Yale psikiyatristi Hoffman'ın dikkat çektiği bir konu: Sesler o kadar gerçekçi ki eğitim seviyeleri ve öz farkındalıkları ne kadar olursa olsun, mağdurlar

seslerin gerçek olmadığına inanamıyorlar. "Sizi temin ederim ki, onlara gerçek gibi geliyor."

*

MANZARA, WASHINGTON'DAKİ HERHANGİ BİR SİYASİ MİTİNGE BENZİYOR. Posterler, Capitol binasını yansıtan havuzun güneybatı tarafındaki kapıyı donatmış. Katılımcılar basın materyalleriyle dolu bir masa kuruyorlar, gönüllüler bir hoparlörü test ediyorlar ve su şişeleriyle dolu soğutucuları yerleştiriyorlar. Güneşli bir gün, hava mükemmel ve ülkenin her yerinden gelen seçilmiş bir grup insan zihin kontrolünü protesto etmek için toplanmış durumda.

Ortada alüminyum folyo şapka gibi bir şeyler yok. Yalnızca posterler ve eşyalar olağandışı bir durum havası veriyor. "ABD elektronik tacizini durdurun" diye kışkırtıyor bir poster. "Yönlendirilmiş Enerji Saldırıları" yazıyor bir diğerinde. Mezar taşları şeklindeki küçük pankartlarda "Huzur İçinde Yat MK-Ultra" yazıyor. Konuşmacının kürsüsünün önündeki afişte ise daha uzun bir mesaj var: "YÜKSEK TEKNOLOJİNİN YAPTIĞI PSİKOTRONİK İŞKENCEYİ DURDURUN."

Hazirandaki mitinge, hedeflenmiş fertlerden yaklaşık 35 kişi, birkaç arkadaş ve aile üyesiyle katılıyor. Konuşmacılar, şahsî şahitlikleri ve zihin kontrolü teknolojisi hakkındaki çalışmaların açıklanması arasında gidip geliyorlar. Mitingi izleyenlerin çoğu yabancı turistler. Sorularıyla huzur bozucu birkaçı, pankartlara gülüyor ama insanların çoğu ya şaşkın ya ilgisiz. Masada bulunan ve zihin kontrolü hakkındaki haberlerden veya dergilerden toplanan makalelerden oluşan materyale kimse dokunmuyor.

"İnsanlar olan bitene kulak kabartmayı bile önemsemediği sürece, onların nasıl galeyana gelmesini bekleyebilirsiniz?" diye soruyor bir adam, metinleri inceledikten sonra. Masanın başında duran Mary Ann Stratton, yalnızca omuz silkip üzgün bir şekilde gülümsüyor. Cevap yok: Mitingdeki herkes bunun zorlu bir mücadeleye olduğunun farkında.

Genel olarak, hedeflenmiş fertlerin geleceği pek iyi görünmüyor. Birçoğu işlerini, evlerini ve ailelerini kaybediyor. Depresyon, aralarında yaygın durumda. Ama mitingdeki çoğu kişi için, zihin kontrolü mağdurlarının bir araya gelmesi kendilerine yardımcı oluyor. Kafasında sesler duymadan önce Kıyı Güvenliğinde kurtarma yüzücüsü olan mağdurlardan biri, kendisiyle aynı durumda olan kişilerle e-postalaşarak teselli bulduğunu açıklıyor: "Yardımcı olabilecek kişilerin, yalnızca aynı şeyi yaşayanlar olduğunu düşünüyorum. Diğerleri size inanmayacaktır veya onlar da işin içindedir."

Yine de sonunda hiçbir şey ona yardımcı olamayacaktı. Ağustos 2006'da intihar edecekti.

Fakat en azından bugün, miting, mağdurların moralini yükseltiyor. Girard, her zamanki ruh durumuna kıyasla coşkulu bir biçimde geçiyor mikrofonun başına. Küçük bir turist topluluğu toplanıyor kenarlarda ve çok da ilgili olmayan bir şekilde dinliyorlar. Arkasında Capitol binasıyla Girard, konuşmasının zirvesine ulaşıyor ve katılımcıları önemli bir şeyi hatırlamaya çağırıyor: Birlikte tek bir topluluk olduklarını.

"Hiçbir yere varamayız, çünkü herkesin hikayesi farklı' denildiğini duydum. Hepimiz aynıyız," diye gürliyor Girard. "Hepiniz sizi elektronik toplama kampına götürmeye gücü olan birini tanıdınız."

Girard mitingden birkaç hafta sonra, bir muhabirle toplantı yapmak için, son yirmi senedir başkente zihin kontrolü ile mücadele etmek üzere geldiğinde sıklıkla kaldığı Washington'daki Mayflower Oteli'nde buluşuyor. Ağzında sigarayla içeri giriyor, ancak otel görevlisi sigara içmenin artık yasak olduğunu söyleyince özür dileyerek söndürüyor sigarasını. Yarım saat geç kalmış, bunun da Capitol Hill'deki bir toplantı yüzünden olduğunu söylüyor. Üzerinde harfler bulunan gömlek ve kravatıyla her zamanki gibi ciddi ve profesyonel görünüyor.

Girard, Capitol Hill'de kiminle buluştuğunu söylemeyi reddediyor, yalnızca bir kongre personeli olduğunu belirtmekle yetiniyor. Utangaçlık muhtemel bir faktör: Girard, bilim insanlarından politikacılara uzanan tanıştığı insanların çoğunun, ricalarını görmezden geldiğinin ve ona deli muamelesi yaptığının kolaylıkla farkına varıyor.

İlgisini çeyrek yüzyıllık bir araştırmanın birikimi olarak gördüğü kendi web sitesine odaklıyor son zamanlarda. Tamamlandığında, 300 sayfadan fazla belge ihtiva ediyor olacak. Sırada ne var? Belki Fransa'ya taşınır (orada da mağdurlar var) veya ABD hükümeti nihayet kendisini öldürür, diyor Girard.

Yine aynı zamanda, devletin beynini deşifre ettiğine dair kesin deliller bulma peşinde koşuyor. Son ilgisi ise, Wired News'de okuduğu ve bir zamanlar Pentagon tarafından finanse edilen bir proje olan LifeLog. Makale, şöyle tanımlıyor bu projeyi: Yeni geliştirilmeye başlanan LifeLog programı, bir kişinin yaptığı her şeyi devasa bir veritabanına atacaktı: Gönderdiği ve aldığı her e-posta, çektiği her fotoğraf, gezindiği her Web sayfası, bütün telefon görüşmeleri, izlediği bütün TV programları, okuduğu bütün dergiler. Bunların hepsi ve daha fazlası çeşitli kaynaklardan toplanan bilgilerle birleştirilecekti: GPS vericisi o kişinin gittiği yerleri kaydedecek, görsel-işitsel sensörler kişinin ne gördüğünü veya söylediğini yakalayacak ve biyomedikal monitörler kişinin sağlığını takip edecekti.

Girard, benzer bir teknoloji kullanarak, devletin son iki senedir hayatını "fişlediğini" ileri sürüyor – her görüntüyü ve sesi (Evelyn Waugh da, zihin kontrolü kitabında, bir karakterinin aynı şekilde tacizciler tarafından hayatının kayda alındığı korkusu olduğunu yazıyor.)

Devletin hareketlerini kontrol edebildiğini, kafasına düşünceler yerleştirebildiğini, gece gündüz kendisine acı çektirdiğini düşünüyor Girard. Zihin kontrolünün kurbanı olarak öleceğine inanıyor.

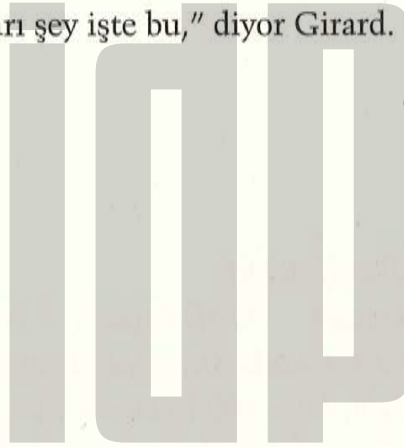
Peki iyimser olmak için bir neden var mı?

Girard tereddüt ediyor, ardından cevabını beklemediği bir soru soruyor:

“Neden bütün bunlara rağmen aynı kişiyim? Neden Harlan Girard’ım?”

Çünkü çektiği bütün acılara rağmen, sebebi ister zihnî hastalık veya Girard’a göre ister devletin zihin kontrolü olsun, sesler onu o yapan şeyi ele geçiremedi: Buna ister şuur, ister zihin gücü, isterseniz ruh deyin.

“Sahip olamadıkları şey işte bu,” diyor Girard. 22 yıl sonra “ben hâlâ benim.”

İslamcı Dergiler Projesi

'GÜLME TEORİLERİ' KİTABI DOLAYISIYLA DOÇ. DR. RIDVAN ŞENTÜRK İLE...

Röportaj:

TURAN DEMİR

RIDVAN ŞENTÜRK KİMDİR

Doç. Dr. Rıdvan Şentürk, 1988'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdi. 1990 yılında Almanya'ya giden yazar, sinema, İslâmî bilimler ve felsefe dallarında lisans ve yüksek lisans öğrenimini bitirdikten sonra, "Sinemada Postmodern Yönelişler" başlıklı çalışmasıyla sinema dalında doktorasını tamamladı. "Terörist" isimli oyunu Berlin'de sahnelendi. Rıdvan Şentürk'ün metin yazarlığını üstlendiği, "Almanya'da Türk İzleri", "Müziğin Gücü", "Kafkas İslâm Ordusu" ve "Almanya Treni" adını taşıyan belgesel çalışmalarının yanında, yayımlanmış kitapları şunlar: "Postmodern Kaos ve Sinema", "Terörist" (Oyun), "Gülme Teorileri", "Düşünmek Ne Demektir" (Heidegger-Tercüme), "Eleştirel Teorinin Eleştirisi". Hâlen İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Film ve Animasyon Bölümü başkanlığı görevini yürüten Rıdvan Şentürk'ün son kitabı "Türk Sinemasının Durum Analizi" yayım aşamasındadır. Kendisiyle Akademya yazarı Turan Demir, "Yorum Türkiye" sitesi (yorumturkiye.com) adına görüştü.

I. Bölüm

Yorumturkiye: *Bergson'un bir sözünü hatırlıyorum; gülmek için kalbin durması lâzımdır şeklinde... Siz bu mevzu hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Rıdvan Şentürk: Bu söz bana fazla gülmek kalbi öldürür sözünü hatırlatıyor öncelikle. Fakat bu sözden anlaşılması gereken şey, "gülme ile kalbin ölmesi" kavramlarının neyi ifade ettiği ve aralarında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği sorularına bağlı. Aradığımız cevap, kahkaha biçiminde gülmenin vücudun gerilmesi ve boşalması esnasında kas ve sinirlerde yol açtığı depresyon ve kalbin biyolojik olarak bundan etkilenmesiyle alakalı olabileceği gibi, farklı bir bağlamda da bulunabilir. Örneğin, şayet gülme ahmakça bir üstünlük duygusundan ve pişkinlikten kaynaklanıyor ve kendini kontrolsüzce dışa vuruyorsa, bu durum o kişinin hayat ile bağlarını kopardığına, kısırlaştığına, basitleştigiğine, mekanikleştigiğine, ruhî hassasiyetlerini kaybettiğine ve zekâsını körelttiğine işaret edebilir pekâlâ. Kaldı ki bir insan sürekli gülemez. Yerli yersiz, ciddiyetten uzak gülüp duran kişinin zaten kendisi gülünçtür. Yani kendi saygınlığını yitirmiş, küçülmüş demektir. Konuyu elbette mutluluk bağlamında ele almak, zıddını düşünerek stresin daha çok kalbi öldürdüğünü söylemek mümkündür. Fakat bu daha çok, kalbin huzuru ile alakalı bir konudur, kahkaha ile değil. O zaman da çok kahkaha atanın çok yaşaması gerekirdi ki, böyle bir hayat örneği zaten yok.

Yorumturkiye: *Komedi ve fikir özgürlüğü ilişkisi hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Rıdvan Şentürk: Böyle bir ilişkinin kurulabileceğini düşünmüyorum; tabii eğer bundan fikrini beyan etme özgürlüğünü kast ediyorsanız. Sanırım sorunuzda daha çok, komedinin fikir özgürlüğü bahanesiyle hukuki sorumluluktan kurtulmak için kullanılmasını düşünüyorsunuz. Mümkündür. Fakat bu kome-

diye özgü bir durum değil. Bu diğer anlatım biçimleri, örneğin dram için de söz konusu edilebilir. Hatta bütün sanat türleri bu amaçla kullanılabilir. Bu durum sanatın kendisini değil, onu kullananın duruşunu ve maksadını sorgulamayı gerektirir.

Yorumturkiye: Ülkemizde komedi üzerine yayınlanan dergiler, yapılan filmlere bakıldığında, eşya ve hadiselerin sürekli dışyüzden çelişkileri ve çatışmaları üzerinde duruluyor. Sürekli gülmeye ve güldürmeye çalışan bir millet olmaya doğru gidiyoruz...

Rıdvan Şentürk: Bence bu tespitiniz biraz abartılı ve komediyi olumsuzlayan bir bakış açısı sunuyor. Olumsuz bir durum varsa bile bu komediden değil, Türkiye'deki komedi anlayışından kaynaklanıyor. Türkiye'de komedi üzerine yayınlanan dergiler olduğunu bilmiyordum. Hatta Bergson'un Gülme kitabı, Mustafa Şekip Tunç tarafından tercümesi ve bize uyarlanarak yorumlanması, bu konuda yazılmış birkaç makale ve birkaç akademik çalışmanın dışında Türkiye'de, diğer birçok konuda olduğu gibi, gülme ve komiği ciddiye alıp tartışan, bizcesini ortaya koymaya çalışan teorik çalışmaların ve tarihsel, sosyo-kültürel ve estetik araştırmaların olduğunu sanmıyorum. Mevcutsa bile, ben haberdar değilim. Umarım öyledir. Fakat dediğim gibi sanmıyorum. Bizde sadece komedi değil, birçok şeyin düşüncesi henüz oluşmuş değil. Aklımızı daha çok Batı'da, şurada burada düşünülmüş olanı, anlamak ve aktarmak biçiminde işletiyoruz; yani daha çok işçilik yapıyoruz. Üstelik iyi bir işçi olduğumuz da söylenemez. Çoğu anladığı kadarını çırpma, yapıştırma ve yakıştırma biçiminde kolaj. Komedi, komik ve gülme konularında söylenebilecek farklı bir şey yok. Bütün senaryo yazım tekniği hakkında yazılan kitaplara bakın, hepsi drama üzerine. Neden? Komediyi bile ezberlenen dramatik yapı üzerinden kavradıkları için, komedi deyince akıllara sadece zıtlık ve çatışmadan başka bir şey gelmiyor. Hâlbuki komedide zıtlık ve çatışma yer alsa bile, bu dramatik zıtlık ve çatışmadan çok farklı bir şeydir. Birinde dünya zıtlık ve çatışma üzerine kurulurken, diğerinde sadece belki kozmik bir gerilime yol açabilecek küçük bir unsurdur. Dramada zıt-

lık ve çatışma teleolojik hedefe, katharsise ulaşmaya engelmış gibi görünen ama esasen hizmet eden durumları ifade ederken, komedide daha çok varlığın kendini evinde hissettiği, bütünlüğün zaten rasyonel bir akılla ve nedensellik ilkesine bağlı olarak kurulamayacağını gösteren bir kabulün ifadesidir. Gülünç olan aslında, bizim hâlâ neden zıtlık ve çatışma kültürünü besleyen dramının Batı'da, daha çok kozmik barışın ve farklılıkların çeşitlilik ve zenginlik olarak ifadeye kavuştuğu komedinin ise bizde, Doğu'da gelenekselleştiği sorusu üzerine bile yeterince düşünmememizdir. Bizde işler hâlâ devşirme bir akılla yürüyor maalesef. Asıl trajikomik olan budur.

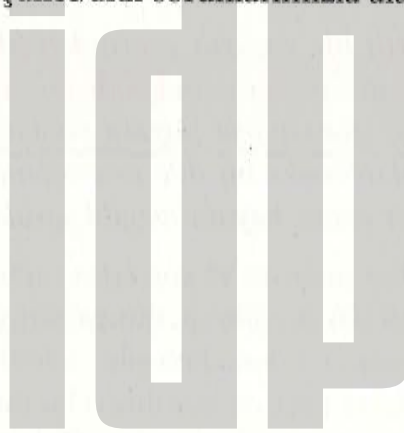
Yorumturkiye: *Batılı bir yazarın eserinden aklımda şöyle bir cümle kalmış: "Hayat, muhtevasını kendisine yöneltilen sorulara göre verir". Meselâ, matematik hayata yöneltilen bir dildir ve onun sorduğu soruları başka bir dile irca edemezsiniz. Size göre komedi bir dil midir yahut hayata ne gibi sorular sorar?*

Rıdvan Şentürk: Diğer anlatım ve gösterim türleri gibi komedi de bize kendine özgü bir hayat anlayışı, dünya görüşü sunar. Az önce ifade ettiğim gibi, komedi, dramadaki gibi teolojik bir gayeye odaklanmış zıtlık ve çatışma üzerine kurulmuş bir dünya sunmaz; aksine bu şekilde kurulamayacağını sunar. Dolayısıyla kahramanı yoktur. Belki de zıtlık ve çatışma üzerine dünya kurulamayacağı gibi, kahramanlığın ancak zıtlık ve çatışmayla elde edilebilecek bir üstünlüğün ifadesi olmadığını bize gösterir komedi. Bu bir anlamda Mutlak Kudret ve sonsuz açıklık karşısında insanın acziyetini itiraftır. İlkesel farklılıkları itibarıyla ele alındığında, bence komedi çok daha düşündürücüdür, tabir yerindeyse daha felsefidir, ontolojik hakikatleri daha derinden kavrar.

Yorumturkiye: *İnsanın varoluşsal anlamına dair yıllardan beri meydana gelen sorular var. Komedi bu sorulardan kaçmanın ve bilinmezlik felsefesine kaymanın bir yolu mudur?*

Rıdvan Şentürk: Bu kanaat bizim düşüncesizliğimizden kaynaklanmaktadır. Bilakis, daha önce ifade ettiğim gibi daha derin an-

lamalar içerir. Bilinmezcilik felsefesine kayma budalalığından ziyade, bilmişlik küstahlığından kaçınmayı hatırlatır. Bütün cevaplar elbette, nasıl bir komedi anlayışına sahip olduğumuz ve sunduğumuz sorusuna bağlı olarak karşılık bulabilir. Günümüzde maalesef, özellikle bizde, komedi daha çok gülme ve eğlenme malzemesi, keyfilik olarak muamele görmektedir. Komedinin günümüzde gördüğü muameleyi esas alacak olursak, sorunuza müspet cevap verilebilir. Fakat bu drama ve melodram için de geçerlidir, roman, hatta şiir için de. Yani bu sanatsal ifadenin kendisinden ziyade, onu da belirleyen zamanın ruhu ile ve bizim tarihsel düşünce/akıl sorunlarımızla alakalı bir şey.

İslamcı Dergiler Projesi

'GÜLME TEORİLERİ' KİTABI DOLAYISIYLA...

"Kendi aklımızı inşa etmeliyiz..."

II. Bölüm

Yorumturkiye: *Okuduğumuz kitaplarda, şunları yaparsanız insanlar güler şeklinde tekniklerin işlendiğini görüyoruz.*

Rıdvan Şentürk: Böyle şeyler bana müşterisini arayan kişilik geliştirme kitaplarını veya ibadeti şekil ve kalıba indirgeyen namaz hocası kitaplarını hatırlatıyor. Komikliğin ve insanın gülme sebeplerinin genel geçer durumlar ve ilkeler dikkate alınarak belirli bir şematiğe indirgenmesi belki mümkündür ama önemli olan komik düşüncesidir ve komiklik durumları ve gülme sebeplerinin birkaç formüle indirgenemeyecek kadar sonsuz bir çeşitlilik arz ettiğini bilmektir.

Yorumturkiye: *Komedi, akıl ve ruh ilişkisi üzerinde durur musunuz?*

Rıdvan Şentürk: Ruh ile ilgili olmayan bir şey yok. Akıl da, zekâ da, hissiyatımız zevklerimiz kadar, vücudumuzun kimyası da ruhla ilgili. Ruhun olmayan bir ifade yok. Örneğin, kendi kafasına silah dayayarak intihar eden birinin görüntüsü tek başına bize dramatik geliyor ve acıma duygusu uyandırırken, aynı sahenin Charlie Chaplin tarafından oynandığında, bizde komiklik duygusu uyandırmasının asıl sebebi, görüntünün ardındaki ifadeye kavuşan ruhun hadiseye yaklaşım farkıdır. Burada Bergson'dan hareketle, komiğin ruhtan, canlılıktan uzaklaştıkça ve mekanikleştikçe daha güçlü bir biçimde ifadeye kavuştuğu gibi konulara girmek istemiyorum. Zira bu aynı zamanda ruhiliğin farkını da ortaya çıkaran bir şeydir. Daha önce işaret edildiği gibi, komedinin, aklın nedensellik ilkesini aşan ve mutlak düzen tutkusunu boşa çıkaran, bu yönüyle ruha daha çok yaklaşan bir yanının olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak burada sorulması gereken, daha çok hangi ruh ve akıl sorusudur. Genel olarak ruhtan ve akıldan bahsetmemizin bir anlamı yok. Ruhun ve aklın tarih içindeki eylemleriyle oluştuğunu, ancak böylece kimlik kazandığını görmemiz gerekiyor. Ruh ve akıldan ziyade, ruhumuz ve aklımız diyebilmeliyiz ve bu ruhumuz ve aklımız, yediğimiz aşureden, üflediğimiz neyden, müzimizden, mimarimizden, edebiyatımızdan, Hacıvat ve Karagöz'den, bilimsel araştırmalarımızdan, düşünme biçimlerimizden, ferdi oluş ve toplumsallaşma süreçlerimizden, kısaca eylemlerimizden, bakışımız, duruşumuz, sözümüz ve yürüyüşümüzden, ağlayış ve gülüş tarzımızdan tüten bir şeydir. Önemli olan öncelikle, kendi ruhumuzu bulmamız ve aklımızı kurmamızdır. Zor olan budur. Gerisi kendiliğinden gelecektir. Yoksa mevcut olmayan bir ruh ve aklın adına mevzu oluşturmamızın ve konuşmanın pek imkânı olmadığı gibi, kıymeti de yok.

Yorumturkiye: *Savaş kazanmış bir kumandanın bir kahraman edasıyla halkın arasında büyük bir heybet içerisinde yürürken ayağının bir taşla takılıp düşmesi sonucu bir anda kahramanlık vasfının zedelendiğini görürüz. Niçin kahramanın komik bir duruma düşebileceği düşünülemez?*

Rıdvan Şentürk: Bu sorunun cevabı kendi içinde ve çok basit: Gülünçlüğü ruhun asaletiyle uyuşmamasıdır. Şöyle de söyleyebiliriz: Düşen kişi eğer gerçekten asil bir ruha sahipse, düşüşü de gülünç olmayacaktır, daha çok trajik olacaktır, yahut bu bir oyunca, düşmeyecektir. Kimin düştüğü ve nasıl düştüğü de önemli. Örneğin Firavun'un bir sineğe yenik düşmesi onu gülünç kılarken, Yavuz Sultan Süleyman'ın bir çibana yenik düşmesi pekâlâ trajiktir. Komedinin ilkesel farkı da burada: Mutlak Varlık dışında, düşmeyecek bir ruh tanımamasıdır. Komedinin Mutlak ile ilişkisi, mevzunun püf noktalarının başında gelmektedir. Bu ilişkinin Batının ve bizim komedi geleneğimizde nasıl bir karşılık bulduğu sorusunun araştırılması ve tartışılması gerekmektedir. Bu tartışma biraz da bizim komedi geleneğimizde hakikatle nasıl bir ilişki kurduğumuz sorusuna ışık tutacaktır.

Yorumturkiye: *Danirmarka'da bir karikatürist tarafından Peygamber Efendimiz ile ilgili bir karikatür çizilmişti. Niçin karikatür ve komedi metodu takip ediliyor?*

Rıdvan Şentürk: Bildiğiniz üzere Batı'da bu konuda yapılmış filmler, hatta birkaç yüzyıl önce yazılmış ve sahnelenmiş tiyatro oyunları da mevcut. Fakat, sizin de ifade ettiğiniz gibi, bütün bunların hepsi sonuçta bir şeyi karikatürize etmekle alakalıdır. Bir şeyi karikatürize etmek, o şeyde var olan biçimsizlikleri, orantısızlıkları öne çıkararak, o şeyin tabii haliymiş gibi göstermek, küçümsemektir. Tabiatla her yerde biçimsizlik ve orantısızlığı görmek mümkündür. Karikatürün meşruiyet zemini işte bu imkândan kaynaklanmaktadır. Bu durum karikatürde ifade ile ifade edilenin hakikatinin büyük ölçüde örtüşmesi halinde geçerlidir. Ancak, gayesi bir hakikati ifade etmek değil de, daha çok hakikate suikast düzenlemekten ibaret olan karikatürler, tabiatla görebileceği mümkün biçimsizlikleri ve orantısızlığı, karikatürize etmek istediği şeyde mevcut olmadığı halde, ona yakıştırmak suretiyle küçümsemeyi denerler. Bu türden, hakikati, maskesi düşmüş bir hakikat iddiası durumuna düşürmek isteyen suikast teşebbüsleri, karikatürün çarpıcı çizim/tasvir ve iğneleyici fikir unsurlarını kullanırlar. Böylelikle sıradan zekâlara kolaylıkla ulaşarak, onların üstünlük duygularına hitap ederek, onlardan karikatürize edilmek istenen hakikate kızgınlık duymaları ve onu küçümsemeleri talep edilir.

Özetle şunu söyleyebiliriz: Karikatür, çizgileri ve muhtevasıyla hakikate uyduğu sürece meşru bir sanattır. Karikatürün gerekli kıldığı zekâ da ancak hakikatten yana tavır takındığında güçlüdür ve idrak düzeyine ulaşmamış algısal şuur ve zekâ ile oynama hakkına sahiptir. Ancak, karikatürize edilmek istenen şey bizzat hakikatin kendisi olduğunda, gülünçleşen, maskesi düşen bizzat karikatürün kendisi ve onu çizen zekâ olur. Hakikati nefret ve intikam duygularıyla küçümseme, karikatürize etme yoluyla karalama çabası, diğer bütün meşru yolları kapanmış, ölçüsünü ve

kendine olan güvenini yitirmiş bir kültürün, aklın, düşünce geleneğinin acziyetinin, tükenmişliğinin bir ifadesidir. Batı'nın içine düştüğü durum işte budur!

Yorumturkiye: *Bugün sadece ilkokul öğrencileri seviyesinde olduğu düşündürülen Nasreddin Hoca'nın komedideki yeri ve önemi hakkında ne düşünüyorsunuz ?*

Rıdvan Şentürk: Nasrettin Hoca, daha önce ruh, akıl ve komedi ilişkisine dair sorduğunuz soruya mükemmel bir cevaptır. Sadece genel anlamda ruh değil, kendi ruhumuz ve aklımıza da işaret eden istisna bir değerdir. Üzerinde düşünmek yerine, para kazanmak için pazarlanması ve suistimal edilmesi düşündürücüdür. Mahrum olduğumuz ruha ve akla işaret etmektedir.

Yorumturkiye: *Bir espri yapıldığında karşıdaki kişi bu esprinin mantıklı izahını yaptığında yapılan espri güldürme özelliğini kaybeder. Bunun sebepleri hakkında ne söylemek istersiniz ?*

Rıdvan Şentürk: Buna sebep olarak komedinin, aklın nedensellik ilkesi ve mantık kalıplarının üstünde seyreden ruhî aşkınlığını ve çok tesirini yitirmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz; yani sebebin rasyonelleştirilmesidir diyebiliriz.

Yorumturkiye: *Günümüz komedi filmlerini gülme teorileri açısından değerlendirir misiniz ?*

Rıdvan Şentürk: Şayet Türk komedi filmlerini kast ediyorsanız şunları söyleyebiliriz: "Gülme Teorileri" kitabında da ifade ettiğim gibi, Türk tiyatro tarihine bakıldığında dram ve tragedyadan ziyade gülme ve komik kavramlarının özel bir anlam ifade ettikleri, tiyatro anlayışının daha çok komedi tarzında vücut bulduğu ve geliştiği görülüyor. Bazı dönemlerde ve oyun örneklerinde dramatik unsurlara yer verilse de, Türk Tiyatrosu'nun "Köy Seyirlik Oyunları", "Kol Oyunu", "Orta Oyunu" ve "Hacivat/Karagöz Oyunları", "Tuluat Tiyatrosu" biçiminde özetlenebilecek bir komedi geleneğine sahip olduğunu söyleyebiliriz. Buna Nasrettin Hoca'nın temsil ettiği güçlü bir fıkra geleneğinin de eklenmesi

gerekir. Fakat bu gelenek gereğince tartışılmamış, çeşitli açılardan sorgulanarak teorik ve estetik bir tartışma zemini oluşturulamamıştır. Halkımızın kendi geleneğimizden beslenen oyunlara, TV dizilerine ve sinema filmlerine ilgisinin hâlâ sürüyor olması pek tabiidir. Fakat söz konusu uygulamaların dahi ezbere yürütüldüğü, aktarma ve bazen geleneğin bozulması şeklinde tezahür ettiği görülmektedir. Film, dilin ve oyunculuğun tiyatroya nispetle öneminin azaldığı bambaşka bir "medyum" olmasına rağmen, Türk filmleri uzunca süre geleneğin tiyatral anlatım kalıplarından kurtulamamıştır. Yahut Amerikan ve Batılı kaba güldürü örneklerinin kötü kopyaları sergilenmiştir. Türkiye'de temel bir komedi düşüncesinin geliştiğini söylemek oldukça zor. Düşüncesi, olması gereken kaygısı duyulmayan bir şeyin pratikte gelişmesini beklemek de pek gerçekçi değil. Belki bu yüzden Türk komedisi ne tiyatrodaki, ne televizyonda, ne de sinemada kendini yeterince çeşitlendirebilmiş, farklı anlatım türlerini denemiş bile değil. Anlaşılabileceği üzere temel sorun yine burada da, yaklaşık 300 yıldır kaybettiğimiz ruhumuzu bulabilmemiz ve kendi aklımızı inşa edebilmemizle ilgili.

Yorumtürkiye: *Komedinin hâkim olduğu grublarda narsist duyguların çok yoğun yaşandığını müşahade ediyoruz. Narsizm ve gülme arasında ne gibi bir ilişki vardır ?*

Rıdvan Şentürk: İnsanın neye niçin güldüğü sorusuna verilebilecek cevaplardan bir tanesi de gülen kişinin kapıldığı üstünlük duygusudur. Gülme bir üstünlük duygusunun, dolayısıyla ötekini küçümsemenin, ötekiyle alay etmenin bir ifadesi olabilir. Bu tarz gülmenin elbette narsist bir karaktere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Antik Yunan döneminde yer alan komedilerde (hatta belirli bir çerçevede trajedilerde) mitolojik narsist Tanrıların insanların içinde bulundukları duruma güldükleri, onları küçümstedikleri, alaya aldıkları söylenebilir. Yine aynı şekilde sekülerleşme sürecinde Tanrıların narsist insanlar tarafından alaya alındıkları ve gülünç bulunduklarını söylemek mümkün-

dür. Üstünlük vurgusu içeren bir narsistliği ifade eden gülme biçimi örneğin Kur'an-ı Kerim'de de zikredilmekte ve yerilmektedir. Çeşitli âyetlerde inanmayanların üstünlük duygusuyla inananlara güldüğü ve onları küçümsedikleri ifade edilmekte, asıl gülmenin son gülün olacağı vurgulanmaktadır. Bu tür gülme narsist, gurur ve kibir ifadesi olduğundan inananlar için kerih görülmüş, karşılık gösterilerek inanmayanların alayla gülerek küçümsenmeleri tavsiye edilmemiştir. Böyle bir tavır İslam'da ne inananlar ne de Allah için söz konusu değildir. Ayrıca böyle bir tavır Yaratıcıya yakışmayacağı gibi, zaten İslam'ın Vahdaniyet ilkesiyle de çelişmektedir. Demek oluyor ki, böylesine bir gülme tarzı bizim irfan geleneğimizde tasvip edilmemektedir.

Yorumturkiye: *Ülkemizde mutlu olmanın şartı gülmekmiş gibi algılanır. Ülkemiz insanının bu durumunu göz önünde bulundurarak gülme ve mutluluk ilişkisini değerlendirir misiniz?*

Rıdvan Şentürk: Böyle bir kabul, ancak hayatın gayesinin mutluluk olduğuna inanan budalalığın ifadesi olabilir. Bu bütün çiçeklerin güldüklerini ve mutlu olduklarını sanmak gibi bir şey; bir tür mutluluk paranoyası.

Yorumturkiye: *Teşekkürler hocam...*

İslamcı Dergiler Projesi

SİBERNETİK ÜZERİNE TAYFUN ŞAHİN İLE...

Röportaj:

TURAN DEMİR

TAYFUN ŞAHİN KİMDİR

2004 yılı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü mezunu. Felsefe eğitiminden sonra İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Uygulamalı Psikoloji yüksek lisansını tamamladı.

1999 yılında, üniversitelerde hipnozu anlatan, Türk kamuoyunun yakından tanıdığı hipnoz duayeni, Hipnoterapist Dr. Mehmet Ayvacı'yla tanıştı. Dört yıl süreyle öğrenciliğini ve asistanlığını yaptı.

2001 yılından bu yana hipnozla ilgileniyor. Özel bir psikolojik danışmanlık merkezinde analitik, klinik ve tıbbî hipnoterapi alanında çalışmalarını sürdürüyor. Özel ilgi alanlarından birisi de hipnotik performans.

Kendisiyle Akademya yazarı Turan Demir, "Yorum Türkiye" sitesi (yorumturkiye.com) adına görüştü.

Yorumturkiye: *Sibernetik bilimi niçin ve nasıl doğdu?*

Tayfun Şahin: Sibernetik bilimi, tıpkı internet sisteminin geliştirilmesi gibi, askerî ihtiyaçlardan doğdu. II. Dünya Savaşı'nda Amerika'da; savaş uçaklarının havadayken nasıl saptanacakları ve ayrıca bir savaş uçağına yerden fırlatılan bir saldırı mermisine karşı pilotun nasıl davranacağı konusu araştırılırken doğmuştur. Amerika'da yapılan çalışmalar sonucunda insanlar ile makineler; makineler ile makineler arasında bilgi alışverişi, kontrol ve yönetim bilimi olarak Sibernetik biliminin ortaya çıkması sağlanmıştır. 1940'larda Amerikalı matematik prefösörü Dr. Norbert Wiener ve İngiliz nörologlar Dr. Ross Ashby ve Dr. Grey Walter tarafından bu teori kavramsallaştırılmıştır. Bu teori, sistemlerin "canlılığının devamını sağlama kanunları" üzerinde durur.

Yorumturkiye: *Sibernetik ile hipnoz arasında kurduğunuz bağlantıyı anlatır mısınız?*

Tayfun Şahin: Burada öncelikle yumuşak bir geçiş yapıp önce sibernetik teorinin insanla ilişkisine bakalım. Sibernetik teori, insanı beyin ve sinir sistemiyle ele aldığında, ondaki otomatizme dikkat çeker. Otomatizmin olduğu her yerde, bir sistemin ve programın kaçınılmazlığını belirtir. O, insanın kendisinin kullandığı bir makine yapısına sahip olduğunu söylüyor. İnsandaki biyolojik, fizyolojik, nörolojik sistemlere vurgu yaptığını düşünebiliriz. Fakat bu sistemi ruh ve beden dualitesi kapsamında ele alır ve bizim için önemli noktaya gelmiş oluyoruz. Bu dualitenin insan davranışlarını belirlediğini belirtir. İşte bu muhakeme yolumuzu "Psikosibernetik" kavramına çıkarıyor.

1969'da bu kavramı oluşturan kişi Dr. Maxwell Maltz'tır. O, "insan beynini, sinir sistemini, sibernetik esaslara göre kendiliğinden çalışan bir sistem olarak düşündüğümüzde, insan davranışlarının nedenlerini anlamakta yeni bir görüşe varıyoruz. Ben bu yeni kavramı, sibernetik esasların insan beynine uygulanması şeklinde psikosibernetik olarak tanımlıyorum" demiştir.

Dr. Maltz, bilinçaltında (dışında) kendiliğinden çalışan sistemlerin bulunduğu ve bu sistemlerin de ancak sibernetik esaslarla kavranabileceğini belirtmiştir. O bilinçaltını, derinde kendiliğinden çalışan bir "otomatik akıl" olarak tanımlamıştır. Buradan artık "Hipnosibernetik"e geçiş yapabiliriz.

Sidney Petrie ve Robert Stone, 1970'lerde yazdıkları Hipnosibernetik kitabında, "hipnotizm, bilinçaltı adını verdiğimiz beynimizin geniş bölümü ile ilişki kurma olanağı tanır. Biz sibernetik sayesinde de herhangi bir otomatik makineyi meydana getirebilmekte ve programlayabilmekteyiz. Böylece -hipnosibernetik- bizim geniş ve büyük olan bilinçaltı akıl ile ilişki kurmamızı ve onu programlayabilmemizi ve yönetmemizi sağlar" demiştir.

Programlı bir yapıda haberleşme, kontrol, ayarlama ve dengeleme; sibernetik teorisinin, sistemin devamlılığı için ele aldığı aşamalardır. Buradan, bilinçaltı zihnindeki "denge"sizlik durumlarını düzenleme, duygusal, düşünsel, davranışsal sorunlarımızı daha sağlıklı şekilde düzenleme fırsatından bahsediliyor. Bilinçaltı zihnin, insanın amaçları, beden ve ruh sağlığı yönünde programlanması olanağının olduğunu görüyoruz. Bu programlamanın dili, malzemesi ve şekli; bilincin pasif tutulduğu bir durumda (transta) telkin, duygu, ve tahayyül (imajinasyon)dur.

Yorumturkiye: *Sibernetiğin hangi yasalarını hipnoza uyguluyorsunuz? Ayrıca, sibernetiğin yasalarını hipnoz yaparken nasıl kullanıyorsunuz?*

Tayfun Şahin: Yukarıda bahsettiğimiz gibi sibernetik; bir sistemin canlılığının devam etme kanunlarını inceler. Bu anlamda odaklandığı aşamalara baktığımızda; haberleşmeyi, kontrolü, ayarlamayı ve denge faktörlerini görürüz. Sistemin devamı buradaki işleyişten geçiyor. Sistem eğer bir hatayla karşılaşır, otomatik olarak o hatayı ayıklayıp, sistemin dışına iterek üst denge durumuna kavuşuyor. Dolayısıyla, bize psikolojik, psikosomatik sorunlarla gelen insanların ne tür bir "dengesiz"lik yaşadıklarını tespit ettiğimizde; sistemin, yapıcı bir denge durumu oluşturan

bir noktaya gelmesi için telkinlerle programlanmasına yardımcı oluruz. Burada kişi daha sağlıklı bir programlamayla yoluna devam eder. Yukarıda saydığımız sibernetik aşamalar çerçevesinde sistem otomatik olarak denge durumuna kavuşur.

Şurası önemli, her hipnoz bir nevi otohipnozdur; dolayısıyla sistem burada aslında yine kendi işini kendi görüyor ve hipnoterapist olarak yaptığımız şey buna uygun bir şekilde aracılık etmek. Otohipnozu öğrenip pratize ettiğinizde bunu kendi kendinize yapıyor olmanız bunun kanıtıdır.

Ayrıca, tüm hipnoz fenomenleri, bilinçaltı zihnin programlanabilir olduğunun kanıtlarıdır. Ayrıca çocukken ailemizden, öğretmenimizden vb. tüm otorite figürlerinden aldığımız telkinler (iyi ya da kötü yönde) çocuğu programlayan unsurlardır.

Yorumturkiye: *Sibernetik bilimi üzerine yaptığımız araştırmalarda, genellikle denge durumları üzerinde durulduğunu gördük. Meselâ, vücut sıcaklığının 36 altı derece civarında tutulması gibi. Burada şöyle bir problem doğuyor: 36 derece, bilinen bir referans noktası; sosyal bilimlerde sibernetiğin uygulanmasında referans noktası nasıl ve neye göre tesbit edilir?*

Tayfun Şahin: Sibernetik teori, bireylerin kendi aralarında, toplumla birey arasında, hatta toplumlar arasında bir denge (uyum) durumunu gözetir. Çünkü burada bir iletişimden (haberleşmeden) bahsediyorsak, kontrolden, ayarlamadan ve dengeden (uyum) bahsedebiliriz.

Burada referans noktaları, toplumu bir arada tutan tüm ortak kabullerdir. Kültür, din, toplumsal, evrensel ahlakî değerler, sosyal yapıyı oluşturan tüm ortak anlayışlardır. Ayrıca insanların bu temel dinamikler üzerinden hareketle kurdukları yasalar, hukuk, bize toplumdaki “denge” için birer referans noktasıdır. Bu referans noktaları üzerinden iletişim (haberleşme) cereyan eder. Dengeyi (uyum) tehlikeye sokan her birey otomatik olarak izole edilir. Sistemin dışına itilir. Bu alanda daha çok bilgi edinmek isteyenler, “sosyosibernetik” teoriye bakabilirler.

Yorumturkiye: *Hipnosibernetik biliminin, hipnoz ile tedavi edeceğiniz kişinin psikolojik sorununu tesbit etmede nasıl kullanıldığını açıklar mısınız? Ayrıca, bilinçaltının denge durumuna gelmesinden bahsedilebilir mi, bahsedilebilirse bunun tesbiti nasıl yapılır? Tedavisi nasıl olur?*

Tayfun Şahin: Psikosibernetik, bilinçaltı zihni tüm sistemin yöneticisi konumunda görür. Hipnosibernetik de öyle. Dolayısıyla, karşılaşılan psikolojik sorunun kaynağı sistemce bilinmektedir. Kişi, bu sorunun bilinç düzeyinde sonuçlarını yaşar. Çocukluk döneminin yaşantıları, zihnin kritik faktörü (bilinçli zihin) henüz oluşmadığı için, "hata"lı algılardan oluşabilir. Örneğin, kişinin çocukluk yaşantısında babayla yaşadığı bir krizi, sistem (bilinçaltı) "güvensizlik" olarak yorumlayabilir. Bu sebeple kişi, ileriki yaşlarında Irritable Bağırsak Sendromu yaşayabilir. Bilinçli zihin, temelleri geçmişte olan bu psikosomatik sorunun bağırsaktaki huzursuzluğunu hisseder. Bu bir sonuçtur. Sistem, sorunun temelini bilir ve oradaki tamamlanmamışlık hissiyle anlamlı bir bedensel semptom geliştirir. Bakın sistem kendi içinde dengeyi sağlamak adına bir semptom yaratıyor. Aldığı önlem, sorunu başka bir sorunla telafi etmeye yönelik. Çünkü bilinçaltı zihnin doğası, çocuk doğasına sahip. Bu başka bir konu. Burada sibernetik esaslara baktığımızda, sistemin devamı adına sistem kendince önlemler alıyor ama bu başka bir sorun oluşturarak telafi yönünde seyreliyor.

Tespit konusuna gelirse. Bunu analitik yaklaşımlarla yaparız. Bu anlamda kullandığımız yöntem hipnoanalitik araçlardır. Tespit noktasında işin en büyük güvencesi, sistemin yöneticisine bunu sormanız. Her şeyin kayıt altına alındığı bilinçaltı zihne. Bazen de analitik yaklaşımı gerektirmeyecek ölçüde sorun gayet açıktır ve ortadadır; o zaman programlamaya direkt geçiş yaparsınız.

Yorumturkiye: *Bize vakit ayırdığınız ve aydınlatıcı açıklamalarınız için çok teşekkür ediyoruz.*

Guguk Kuşu Filmi: **'SİZ DELİLERDEN HANGİNİZİN CESARETİ VAR?'**

Sebahattin Arslan

"Siz delilerden hanginizin cesareti var?"...

Başrollerinde ünlü oyuncu Jack Nicholsun'un, Randle P. McMurphy karakteriyle söylediği bu replik, 1975 yapımı Milos Forman imzalı "Guguk Kuşu" filminin ana hikayesini ortaya koymaya yetiyor aslında.

Burada kronolojik olarak filmin gidişatını ve konusunu aktarmaktan ziyade, sahneler üzerinden bende uyandırdığı ruh hâlini tasvire çalışacağım. Fakat yine de, kısaca filmin konusunu hatırlatmakta yarar var:

Orijinal ismi "One Flew Over the Cuckoo's Nest" ve aynı isimli kitaptan sinemaya uyarlanan film, deli olup olmadığına karar verilmesi için, güvenlik önlemleri daha az olan bir akıl hastahânesine sevkedilen bir mahkumun (Jack Nicholson) geçirdiği zamanı konu alıyor. McMurphy, bu süre içerisinde bir yandan kaçma planları yaparken bir yandan da diğer mahkum hastaları ayaklandırarak otoriteye başkaldırmanın irkiltici zevkini gösteriyor.

Lâkin bu durum, otoriteyi temsil eden ve McMurphy'nin hastalara kötü örnek olduğunu düşünen başhemşire Ratched Mildred tarafından hoş karşılanmayacak ve filmin sonuna kadar kıyasıya bir mücadeleye gireceklerdir. Sinirleri sağlam olanın ayakta kalacağı bir mücadele...

Kahramanımız, klasik mânâda bir akıl hastası değildir gerçekte. Sistemin ve kanun koyucuların dayatmalarına karşı mizahî zekasıyla muzip eylemler bulan, sıradan ve keyif düşkünü bir vatanıdır. Zaman ve mekân gözetmeksizin, içinde bulunduğu her şartta keyfine göre yaşamayı bilen ve kurulu nizamı görmezden gelen bir insandır. Fakat sistem, kendi otoritesine başkaldıran insanları aforoz etmek için kullandığı argümanları onun için de kullanır ve deli yaftasını yakıştırır. Forman, bu filmde, tüm insanlığın mücadelesini bir mekana sığdırmaya çalışmıştır bir bakıma.

Nedir bu mücadele? Kanun koyucularla, o kanuna itaat etmeleri istenen insanlar arasındaki mücadele. Kimileri kayıtsız şartsız otoriteye itaat ederken, kimileriye tahakküm altına girmez ve sesini yükseltir. Devletle fert arasındaki ihtilâl nitelikli çatışmaların ilk kaynağı. Gerçi bu filmde kahramanımızın yaptığı ufak çapta isyan hareketleri ihtilâlcı argümanlarla örtüşse de, siyasi bir kimlik arzetmediği ve mahallî olduğu için ona devrimci diyemeyiz. Tam olarak karşılamasa da, yarı anarşist tâbiri onun karakterine daha uygun düşer. Fakat apolitik ve basit insanların başkaldırması, isyan hareketini fazlasıyla değerli kılıyor.

Milos Forman, filmlerinde -genellikle- isyankâr karakterler vasıtasıyla, kendi geçmişine de bir yolculuk yapmaktadır sanki. Forman'ın, çocuk yaşında ailesini Auschwitz kampında kaybeden ve Çekoslovakya'nın karanlık komünizm günlerinde acıyla ve baskıyla yoğrulan bir hayat hikayesi var zaten. Filmlerindeki delilik ve deha arasında ince bir çizgide yaşayan kahramanlarına giydirdiği isyankâr kimlik sayesinde, bir nevi geçmişten ve baskıcı otoritelerden intikam almaktadır bir nevi.

Yönetmen Milos Forman, yabancı olduğu bir dünyada yâni bu akıl hastahânesinde, inanılmaz bir tasvirle gezintiye çıkarır bizi. Dışarıda geçen bir filmde herkes kendinden bişeyler bulabilir, empati yapabilir. Fakat hayatında hiç kapalı bir mekana tıkmamış insanlara orasının ruhî portresini çizmek zordur.

Mekanın insan ruhiyatına etkisi inkâr edilemez ayrıca. Meselâ, izbe ve köhne bir yere gittiğimizde, yüreğimize nasıl bir kasvet çöker. Aksine, aydınlık ve hoş bir mekana gittiğimizde, nasıl ferahlar yüreğimiz. Meşhur Alman mütefekkir Goethe şu cümleleri zikreder mekana dair:

- "Kendi içinde büyük bir bütünlüğü düzene koyup tamamlamak için ne çok çaba, ne çok düşünce gücü harcanıyor; ve sonra bunu uygun bir akılcılıkla dile getirmek için ne çok güç, hayatta nasıl sakin, rahatsız edilmemiş bir mekân gerekli!"

Evet, hep bir mekân arayışı var insanoğlunda. Kimisi kendini güvende hissedecek bir mekân arar, kimisi eserlerini rahatça meydana getireceği bir mekan. Kimisi de o mekanlarda kendini arar. Kaçış yoktur mekandan. Tüm hayatımız boyunca o mekandan bu mekana savrulur dururuz bu yüzden. Mekanlardan bir şeyler umarız hep. Sanki onun elinde bir sihirli değnek vardır da, dokununca farklı bir ruh hâline büründürecektir bizi. Yeri gelir kollar, yeri gelir savunmasız ve çıplak bırakır bizi bu güç. Mekanlar farklı da olsa, dünyanın farklı yerlerindeki dekorlardan başka bir şey değildir aslında hepsi.

Tüm film neredeyse tek bir mekanda geçmektedir. Yaşamak için kendi iradesinin dışında bir yere kapatılan, günlük hayat faaliyetlerini bile başkalarının belirlediği bir mekanda yaşamaya, aynı zamanda mevcut otoriteye karşı koymaya çalışan insanların mücadelesidir bu. Ağın içinden kurtulmaya çalışan bir balık misâlincedirler. Kurtulmak için hızla ağa doğru daha hamleler yapan, fakat her hamlede daha fazla ağın içine sıkışan balıklar. Oradan kurtulmanın imkansız olduğunu bilen, lâkin yine de hep şansını yeniden deneyen balıklar veya mahpuslar. Kahramanımız McMurphy gibi tıpkı.

McMurphy ile kliniğin başhemşiresi arasındaki savaş, Amerikan futbolu finallerini izlemek için izin istemesiyle başlayacaktır. Hemşire Ratched, ilk başta buna razı gelmese de, hastalar üzerinde o zamana kadar koruduğu otoritesine güvenerek televizyonun açılıp açılmayacağı konusunda bir oylamaya razı olur. Oylamanın sonucu başhemşirenin istediği gibi çıkar, zira sadece 2 kişi elini kaldırmıştır ve ilk gün maçları izlenmez. Fakat kahramanımızın pes etmeye niyeti yoktur. Ertesi gün şansını yine dener ve bir oylama daha ister.

Onun bu inançlı ve kararlı tavrı, diğer hasta mahkumlar arasında da bir hareketlilik doğuracaktır. Zira o, şimdiye kadar hiç kimsenin cesaret edemediğini yapmakta ve mevcut idareye başkaldırmaktadır. Onun bu cesur tavrından güç alan hastaların bu defa 9 tanesi elini kaldırır oylamada. Toplam 18 kişidir zaten mevcut. Yani sonuç berabere çıkar.

Ancak, kötürüm durumda 2 hasta daha vardır ve onları da el kaldırmayanlara saymıştır hemşire. Ne var ki, buna itiraz eden McMurphy'nin kolay kolay pes etmeye niyeti yoktur. Sağır ve dilsiz olduğu düşünülen iri yarı Kızılderili Chief'i daha sonra elini kaldırarak oy vermesi konusunda ikna ederse de, hemşire Ratched otoritesinden taviz vermeyerek oylama zamanının geçtiğini ve televizyonun açılmayacağını söyler. Aynı şekilde, oylamayı sonlandırıp bu meselenin kapandığını ekler.

Kahramanımız yine boş durmaz ve herkesi şaşırtacak bir hamle daha yapar. Kapalı olan TV'nin karşısına oturur ve sanki futbol maçını izliyormuş gibi heyecanlı hareketler yapmaya, oturduğu yerden oyunculara talimatlar yağdırmaya başlar. Bu durumu gören diğer hastalar da boş ekranın başına toplanmış ve onunla birlikte olmayan maçı izlemeye başlamıştır. Bu durum hemşirenin hoşuna gitmeyecek, McMurphy'yi uyuşturarak cezalandırmasına sebep olacaktır.

Hani neredeyse tüm film kapalı bir mekanda geçmektedir demiştik ya, McMurph'nin cesaretiyle sadece bir sahnede mekanımızın

dışına çıkılır. Kahramanımız zekasıyla oradaki mahkumları alıp bir otobüsle dışarı kaçırmış ve bir sahil kenarına götürerek onları bir bot gezintisine çıkarmıştır.

Bu arada, o içine kapanık ve somurtkan akıl hastaları "anormal" tepkiler verirler dışarıda. Mekân değişikliği onların ruhî durumuna da etki ettiğinden, kimisi sevinçten kahkalar atarken, kimisi bir tekneyle oradan kaçış planları yapmakta, kimisi de panikleyerek ağlamaktadır.

Ne var ki, hepsini yakalayıp geri tıkarlar çok geçmeden. Her isyanın bir bedeli vardır tabîî. Elebaşları McMurphy başta olmak üzere hepsi, ceberut başhemşire Ratched Mildred tarafından cezalandırılırlar. En büyük cezayı da McMurphy görür. Elleri kolları bağlanarak uyuşturucu verilir ve elektrikle şok uygulanır kendisine. Zira arı kovanına çomak sokmuş ve kral çıplak demiştir kahramanımız.

Yine filmdeki en etkileyici sahnelerden biri de banyoda geçer. Kahramanımız yerle bütünleşmiş olan ve kaldırılması imkansız su tankını kaldırıp oradan kaçacaklarını söyler. Diğerleri bunun imkansız olacağını iddia edince, onlarla parasına bahse girer. Tüm gücüyle yüklenerek tankı kaldırmaya çalışır McMurphy ama nafiye. Bir milim bile kımlıdatamaz. Birkaç denemeden sonra pes eder ve böylece bahsi de kaybeder. Cebindeki parayı çıkarıp verirken, hasta mahkumlardan biri "dostum, o lanet şeyi kaldıramayacağını çok iyi biliyordun, neden bahse girdin ki?" diye sorunca şöyle cevap verir: "Ama ben denedim, değil mi? Lanet olsun, en azından denedim"...

McMurphy'nin, yaptığı her isyan eyleminden sonra ceza alıp daha kötü duruma düşmesine rağmen, diğer mahkumların daha rahat şartlara kavuşması, filmin en büyük ironisini teşkil eder. İşlediği bir suçun akabinde McMurphy yine cezalandırılınca, hastalara dönerek "benim başıma bunların geleceğini biliyor muydunuz?" diye sorar. Hepsi, "evet, biliyorduk" der. Cevabı şu olur

McMurphy'nin: "Başıma bunların geleceğini bildiğiniz hâlde, beni neden uyarmadınız peki?"...

İnsanlar, siz onları mutlu, huzurlu ve zevkle meşgul ettiğiniz sürece, sizin ne durumda olduğunuzla veya başınıza neyin geleceğiyle ilgilenmezler pek. Sizin onların ihtiyaçlarını görmenezdir onlar için asıl mesele. McMurphy'nin ve başka birçok "kahraman"ın bile bile ödediği borç da budur işte.

idp

İslamcı Dergiler Projesi

İDEAL FERT VE CEMİYET İŞTİYAKI

Sedat Bulut

Kâinatın, dolayısıyla dünya ve insanın yaratılış yahut varoluşu hakkında her din ve felsefe, her ideoloji ve ilmî doktrin; bunlara mensub olan hikmet ehli ve feylesoflar, fikir ve ilim veya bilim adamları, murakabe ve keşifte bulunmuş, kafa yormuş, araştırma ve çeşitli tecrübeler-deneyler yapmış, bu çerçevede de fikir ve kanaatlerini beyan etmişlerdir. Neticede, İBDA Mimarı'nın tesbitinden mülhem, herkesin "hakikat" olarak bildiği kendine, benzerine...

İslâm dininin bildirdiği üzere İlk insan-Âdem, ilk peygamberdi; ve insan cemiyetleri, meâlen; "Hanginizin ameli daha iyi olacak, sınanasınız, bilesiniz" için, Cennet'ten çıkartılarak dünyada belli bir müddet ikâmet etmek zorunda bırakılan bu ilk insan-Âdem ve eşi-Havvâ'dan meydana geldi, on yıllarca aile hayatı yaşadı, yüzyıllar sonra kabile, derken cemiyet, millet, devlet ve medeniyet inşa ettiler.

Eski Ahit-Tevrat (tahrif edilmiş muhtevasıyla), Âdem'in (a.s) oğullarının "Kudsî Yasa"ya ve Resûl babalarına başkaldırmasından bahseder. Bu hâdise Bâbil'de (bâbil; karışıklık demek) meydana gelmiştir. Âdemoğulları, babalarını ve O'na taraf olanları öldürmek istemişler, ancak her biri ortak lisanını unutmuş, ayrı bir lisan ile konuşmaya başlamış, dolayısıyla anlaşamamışlar ve bu katl girişimleri neticesiz kalmıştır.

Nuh Tufanı akabinde de insanlık Nuh'un (a.s) oğulları "Ham, Sam ve Yafes"den dünyaya yayılmış, neticede yüzyıllar sonra çeşitli milletler meydana gelmiş, çeşitli kültürler inkişaf etmiştir. Bugün itibarıyla dünya, bu milletlerin; din, dil, gelenek, siyaset vb. her sahada kapışmasına sahne olmaktadır...

Hâkim olmak ve inancını diğer milletler üzerine hâkim kılmak isteyen bütün milletler, gerçekleştirmek istedikleri gaye ve idealin referansını ya bir din yahut felsefî, ideolojik veya ilmî bir doktrin'den almaktadır. Ki, bu iştiyakları harekete geçiren âmil, her fırkanın kitabında belli usûl ve kaideler hâlinde izah edilmiş olarak -din'de "sonsuzluk iştiyakı" kayıtlı- "ideal toplum inşa etmek" kasdından mülhemdir.

Ehl-i imanın gaye ve ideali: Nefsini, itikadî çerçevesinde terbiye etme mükellefiyetiyle birlikte, Hakk'ın emir ve nehiylerini dünyanın en ücra köşesinde dahi hâkim kılma mücadelesi vererek, Allah'ın rızâsına nâil olmak ve ebedî olarak cennette ikâmet etmek, orada her türlü keder ve endişeden, kavga ve ahlâksızlıktan, kısaca, hayvanî nefsin her türlü arzu ve isteklerinden kurtulmuş olarak, mutmain bir nefis ile Rabb'in huzurunda olabilmek ve O'nun "Likâsı"na bakabilme imtiyazını elde etmektir. Diğer bir ifadeyle; Eşref-i mahlûkat veya İnsan-ı Kâmil olarak "sonsuzluk kervanı"na kabul edilme şerefine nâil olabilmektir.

Ehl-i inkârın gayesi: Meâlen; "Âdem'e secde edin!" emrine isyan ettiğinden dolayı huzurdan kovulan ve ebedî olarak lânete uğrayan Şeytan'ın "sinsi vesvese"sinin kurbanı olarak; "hayat, dünya hayatından ibarettir!" avuntusuyla "âhireti" inkâr, dolayısıyla "barış ve âdalet tesis etmek" gibi bahanelerle "ötekiler"e zulmederek dünya nimetlerinin üzerine abanmaktır.

Ehl-i iman olsun, ehl-i inkâr olsun, aralarında şu kadar şubelere ayrılır; ayrı bahis.

Şimdi: "İdeal" şudur, "gaye" budur tefrikinden âzade olarak, adam çıkmış, bir ev almak için ömür tüketiyor veya işyeri kur-

mak istiyor ve bunu "ideal" olarak yorumluyor; materyalist bir dünya kurmak istiyor, adına "ideal" diyor. Kiminin de aklına Ef-lâtun'un "idealar dünyası"ndan başka bir şey gelmiyor. Ezcümle; istisnalar her daim olmak kaydıyla, ekseriyet her kavramı kendi fikri, mizacı ve husûsiyetine göre anlıyor, hevâ ve hevesine göre târif ediyor, dolayısıyla büyük bir kavram kargaşası yaşanıyor. Bazı kavramlar ciltlere sığmayan eserlere mevzu olurken, bazı kelimeler kafaları bulandırmaktan başka bir şeye yaramıyor.

O hâlde, zarurete binâen, "ideal" kavramını ve bu çerçevede bazı "idealleri" mevzubahis edelim.

İDEAL KAVRAMI VE DÂVA ADAMI

İdeal: Sâdece düşüncede var olan... En kusursuz, güzel ve olgun örnek; mükemmel... Ulaşılmak istenen gaye; ülkü, mefkûre...

İdealizm: Fikir dışında objektif gerçeğin olamayacağını ileri süren felsefî doktrin... Maddî âlemden başka bir de mânevî âlemin var olduğunu kabul eden, varlığı fikre dayandıran; mücerret fikircilik... Fikircilik, mefkûrecilik, ülkücülük; bir ideale, dâvaya, ül-küye bağlanarak, onu hâkim kılmak için mücadele vermek...

Gaye: Maksat, hedef. Netice...

Tam burada İBDA Mimarı'na dikkat kesilelim; "Başyücelik Devleti" adlı eserinin takdiminden okuyoruz:

- "İdeal, eşya ve hadiseler üzerinde kendi nakşını görmek isteyen bir fikrin belirttiği hasret, iştiyak, hayâl ve plândır; ve eğer ideocya bir beyin ise, ideal de bir kalbdır... Küçük ve miskin fikre dayanan hiçbir arzu, heves, merak ve davranış, ideal olamaz. Bir şeyin ideal olabilmesi için, mutlaka cemiyet plânında ulvî bir oluş ve erişe göz dikmesi lâzımdır... Her ideal bir gayedir; fakat her gaye ideal değildir. Gayeler aşağılara düşebilir, idealler düşemez."

Bu çerçevede; "ideal" dediğimiz, ülkü-mefkûre iştiyakını haiz olmayı da gerektiriyor, dolayısıyla, akıldan başka rehber, bilimden

başka mürşid tanımayan çevrelerin harcı olmasa gerektir "ideal". Zira insan aklı sınırlı. Bilim ise, tecrübe-deney alanına tâbi olan madde yahut enerji çerçevesinde –mutlak kesinlikte olmamakla beraber- bir hüküm verme sahası. Üstelik, "aklı" olarak vasatın üzerinde olan fertler tarafından araştırma ve deney neticesinde eşyayı ve kısmî olarak hâdiseleri tahlil etmek için bir "vâsıta" olan bilim, insanlığa hiçbir zaman mânevî değerler sunmamış, ancak, bir taraftan fikrî-mânevî değerlerin şemsiyesi altında bazı hakikatlerin ifadecisi olurken, diğer taraftan da materyalist ideolojilerin şemsiyesi altında bazı hakikatlerin inkârcısı olmuştur...

İlk çağ felsefecilerinden, "hümanizm" rüzgarının estiği dönemlerdeki natüralist-materyalist ideolojilerin her birisinin, kendi fikir ve mizaç husûsiyetleri çerçevesinde ürettikleri kanaatleri bir "değerler levhası" hâlinde sunarak bir "ideal" olarak tâbir etmeleri de bir hakikat. Madem ki böyle tâbir etmişler, onların "ideal" tâbir ettikleri "değerler levhası"na kaba bir şekilde mukabelede bulunmak abes. Meselâ Eflâtun'un idealar dünyası; "görünen dünyanın ötesinde daha mükemmel bir dünya-hayat var!" hayâ-linden mülhemdir. Hâlbuki Eflâtun bu hayâlini İlâhî bir "din" in bildirdiği bir hakikat olarak ifade edebilseydi, iman ehli nazarında gerçek bir idealist olarak görülürdü. Zira, Üstad'ın târifinden anladığımıza göre, hakiki bir "ideal", İlâhî bir "din" den; din'in bildirdiği "değerler levhası"ndan ilhâm almak zorundadır.

Hakiki fikir, gayeye ulaşmak için sâdece bir araç mevkiinde değil, aynı zamanda bütün çağları peşinden sürükleyen bir "ideal" dir.

İçtimaî âsâyişin berkemâl veya târûmar olduğu bütün cemiyetlerde "ideal toplum inşa edebilme" ve sonsuz bir hayat iştiyakıyla kavrulmuş olan insanlık, bu gayesini "toprak seviyeli" olarak hiçbir zaman gerçekleştirememiş, fakat umutlarını da hiçbir zaman yitirmemiştir. Misâlen, İslâmın fetihleri karşısında sürekli gerileyen Hıristiyan Avrupa'da inançlılar, karanlık katedrallerde dualar mırıldanarak "gökyüzü krallığı!" veya "kaybolan cennet!" gibi iştiyaklarla acılarını dindirmeye çalışmış; Hindistan'da ise, bin-

lerce "kast"dan müteşekkil olan cemiyet içerisinde, insan yerine dahi konmayan "parya" kast'ı dahil olmak üzere yüzlerce kast, "reenkarnasyon; ruh göçü; ruhun bir başka bedende yeniden hayat bulması!" hayâliyle, yüzyıllarca bu "kast sistemi"ne başkaldırmadan tahammül etmiştir.

"Semâ merkezli" olarak ise, bütün Peygamberler insanlığın acılarına merhem olduğu gibi, bu umutları bizzat yeşertmişlerdir: Kimi Peygamberler hem dünya hem âhiret, bazıları da dar bir cemiyet fakat âhiret mutlak... Zülkarneyn, Davud ve Süleyman Peygamberler gibi, İki Cihan Sultanı Efendimiz (a.s.v.), bu toplumu devlet çapında inşa ederek, insanlığın hakiki temsilcisi ve sonsuz hayat iştiyakının müjdecisi olmuştur. İrfan Sultanı'nın kaleminden meâlen nakledersek, "O, insanoğlunun yenilikte ve ilerilikte kemâl ufkudur; sahabeler kadrosu da, ideal ve örnek, en ileri toplum..." olarak, kendinden önceki çağların şahidi ve hakemi olma liyâkatına ermenin mükâfatıyla birlikte, bir hâkim edâsıyla kendinden sonraki çağları peşinden sürükleyerek, ebediyete doğru akmaktadır.

CEMİYETİ İDEALİZE ETMEK İSTEYEN BAZI KAVİMLER, DİN VE İDEOLOJİLER

Her milletin ahlâkî, siyâsî ve iktisadî kanaatleri, ferdî ve içtimâî hayat biçimleri, ya dininden yahut felsefî veya ideolojik doktrinlerinden zuhur etmiştir. Hâsılı, en ibtidâî kavimlerin; helâk edilen Ad ve Semud kavminin, Eyke ve Mütefika ahâlisinin vb. dahi gerçekleştirmek istedikleri bir mefkûreleri vardır. Meselâ Yemen'in Aden Sahrasında inşa edilen İrem şehri bir mefkûre; bir "ideali" gerçekleştirmek için inşa edilmiştir. Hükümdar Şeddat; "Ben, cennetin benzerini elbette bina edeceğim!" diyerek İrem şehrini yakut, altın, gümüş vb. kıymetli taşlarla, üç yüz yılda tamamlattır. (İrem şehri, "seslerin şiddetiyle" helâk edildi.)

En eski yerleşim birimlerinden biri olan Mısır'da Kıptî'ler, 3000 yıl kadar hüküm sürmüştür. Kıptî'lerden günümüze kalan en

meşhur eser "Piramit"lerdir. Bunun yanısıra Firavunların mezarları âdeta bir sarayı andırır. Yerin altında bir hayat olduğuna inanan Kıptî'ler, ölülerini sahib oldukları eşyalarla birlikte gömer, hattâ Firavunlar mumyalanır, kadınları ve köleleri diri, her türlü levâzımatı yeni ve tâze olarak Firavun'un mezarına indirirlerdi. Çünkü, Kıptî inancına göre Firavun "Râ"dır; Tanrı'dır; Tanrı'nın yeryüzündeki soyudur. Mısır'da 3000 yıl boyunca Kıptîleri "idealize" eden bu soydur; bu soyun inanç ve hayat tarzıdır.

Onlarca medeniyete beşiklik etmiş olan Mezopotamya'da ise, âdeta bütün insanlığın "ideali" gömülüdür: Bâtıl kutubta, bin yıl yaşadıktan sonra "Tanrı"lık taslamış, fakat bir sineğin musallat olmasıyla ölümü kendisinden savamamış olan Nemrut'lardan, cihanı pençesiyle inleyen Buhtunnasar'lara kadar, Hakk kutubta ise Peygamberler atası İbrahim'den (a.s.), Cihan Hükümdarı Süleyman (a.s) gibi "Mihrak Şahsiyetler"e kadar nice ehl-i iman, dâvaları bâki, bedenleri bu topraklarda medfundur.

Süleyman Peygamber'in dâvasına ihanet eden Yahudilerin "ideali" ise Siyonizm'dir. Yerusâlim'de (bugünkü Kudüs) bir tepenin adı olan "Siyon", mecazî anlamda "Tanrı'nın konutu, Tanrı'nın halkı" demektir, Kutsal Kent, Ariel diye de tâbir edilir. Siyonizm; Arz-ı Mev'ud; vaad edilmiş topraklarda, yâni iki nehir (Fırat ve Dicle) arası Mezopotamya'da bütün Yahudileri biraraya getirerek, "Siyon Dağı" üzerine meşhur "Süleyman Mâbedi"ni yeniden inşa ettikten sonra "Davud'un Krallığı"nı ilân ederek buradan bütün milletleri tahakküm altında alma gayesi güder. Hâsılı Siyonizm; Yahudi Cihan Hâkimiyeti "ideali"nin ifade edildiği bir kavramdır.

Tahrif edilmiş muhtevasıyla, Yeryüzü Krallığı'ndan değil de "Gökyüzü Krallığı"ndan bahseden "İncil"e rağmen Hıristiyan topluluk, "İznik Konsili" ile "devlet olmanın" imtiyazını elde etmiş, daha sonra Katolik Kilise'nin hükümrânlığında halka hükmetmiş, hattâ, "aforoz etme" tehdidiyle Krallara bile baş eğdirttiği dönemler yaşamıştır. Bununla birlikte Hıristiyan topluluklar, Ki-

lisenin Papazları tarafından Cennetten (!) satılan arsalar, Engizisyon mahkemeleri ve Haçlı seferleri ile "idealize" edilmiştir. Tâ ki, 1789 Fransız Devrimi'ne kadar.

Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa için ufukta beliren yeni "ideal", revize edilen Eski Yunan aklı ve Roma Nizamı'na paralel olarak, seküler anlayışlara yataklık eden Hıristiyan ahlâkının terkihiyle inşa edilen Parlamenter Demokrasi Rejimidir. Bu dildâne ile Avrupa, on yedinci yüzyılda İngiltere'de "Liberalizm" adı altında kanat çırparken, 1783 yılında tam bağımsızlığını ilân eden ABD ile birlikte bütün milletleri "idealize" etmek istemiştir. Liberalizm, yâni "dinî özgürlükler, insan hakları, barış ve hoşgörü" gibi mefhumların peçesine sığınan Hıristiyan Avrupa, diğer taraftan, kendinden olmayan milletlerin üzerinde emperyalist emellerini bu "ideal" ile gerçekleştirmiştir. Netice; Kızılderililerin hür bir şekilde yaşadıkları topraklarını işgal etmişler, insanlarını hunharca katletmişler, kara derili insanları ise "beyaz adam"a köle yapmışlar, diğer taraftan Patani'den Afganistan'a, Eritre'den Irak'a kadar nice mazlum milletlerin topraklarını işgal etmişlerdir. Hâsılı, barbar Batılıların -bütün kültürleri tahrib etme, bütün insanları katletme pahasına da olsa- milletleri tahakküm altına alma mefkûreleri (!) apaçıktır.

Bu arada, Avrupa'da Renan'ın "Hümanizm"inden Comte'un "Pozitivist Kilisesi"ne, Nietzsche'nin "Üstün İnsan-Ubermen"inden Freud'un "Libido Nazariyesi"ne kadar türlü türlü ideolojiler türemiş, her biri insanlığa "ideal" olarak takdim edilmiştir. Meselâ Renan'a göre Hümanizm; gizli remzleri, tapınakları ve rahibleri bulunmayan, yâni seküler-arz merkezli; özgür akıldan başka kılavuz tanımayan "ilim", insanlığı yüksek ufukta kanatlandıracak biricik "ideal"dir.

Aynı şekilde, Stirner'in "İnsan biriciktir" felsefesinden mülhem olarak Tanrı dahil bütün otoritelere "isyan bayrağı" açarak tüm insanlara "özgürlük" vaaden Godwin, Bakunin gibi Anarşistlerin devlet'i ortadan kaldırma teşebbüslerinin referansı, (bir zaman-

ların ketum anarşisti) Tolstoy'un tâbiriyle; "en iyi ideal anarşidir" sloganından mülhemdir. Marks ve Engels ise; sosyalizm ve komünizmin nihâî neticesi olarak devletin ortadan kaldırılmasını talep etmekle birlikte, geçiş döneminde bir proletarya diktatörlüğü ile devletin yönetilmesi gerektiğini dikte ederek anarşistleri dahi fikir mihrakları etrafında "idealize" etmeye bakmışlardır. Şakirtleri Lenin, Stalin ve Mao gibi komünist liderlerin ise, "sınırsız ve sınıfsız proletarya diktatörlüğü" dövizleriyle milyonlarca insanı katlederek gerçekleştirdikleri "devrim" ve sonrasında halklarını "idealize" ettikleri bir vâkıadır... Faşist diktatör Mussolini, İtalya'yı "Yeni Roma İmparatorluğu" hayâliyle "idealize" etmiş, Führer Hitler de "Nasyonal Sosyalizm (Nazizm)" hareketinin temel prensiplerinden birisi olan "Âri Irk" projesi ve "Alman Cihan Hâkimiyeti" sevdâsıyla halkını "idealize" etmiştir. Netice itibarıyla her iki diktatörün icraatı da aynen komünist diktatörlerin icraatı gibi, milyonlarca cana mâl olmuştur.

Farslar'ın Zerdüş, Hürmüz ve Ehrimen'i, Hindliler'in Brahma ve Şiva'sı, Çinliler'in Konfüçyus ve Tao'su, Japonlar'ın Mikado'su, Kızılderililer'in Büyük Ruh, Ulu Manitu'su, câhiliyye Arablarının Lât ve Uzza'sı, bazı eski Türk kabilelerinin Şaman-Kâm'ları, ilkel kavimlerin canlı veya cansız, görünür veya görünmez çeşitli varlık ve şekilleri gibi, hepsinin Senem-Putları veya putlaştırılan insanları ilâh adderek, kendi zamanları içerisinde toplumlarını "idealize" etmeleri de tarihi bir gerçek.

Bilindiği gibi, Endülüs İslâm Medeniyeti, 1490 yıllarını müteakib Haçlı Orduları Komutanı ve İspanya Kralı Fernando tarafından tarihe gömülen bir medeniyettir. Aynı biçimde, en son kırıntılarına kadar yağmalanarak bugünkü Batı Medeniyetini inkişaf ettiren bir medeniyet. Kolomb'un 1492 yılında Amerika Kıtasını işgali ile Batı cebhesinde kasırga gibi esen Batı medeniyeti, o tarihten itibaren Doğu cebhesinde de "Oryantalizm-Doğubilim" - Cemil Meriç'in tâbiriyle "Sömürgeciliğin Keşif Kolu" ile- Doğulu milletlere tahakküm etmiştir. Bugün, Batı'yı diğer milletlerin üzerine hâkim kılan en kayda değer hâdiselerden birisi, Oryan-

talizmin fetihleridir: Öyle ki, güya oryantalistler Doğu'ya seyahat yapmasalardı, Doğu muhteşem ve gözalıcı tarafıyla dahi hiçbir zaman kendini takdim edemeyecekti. Doğulular, "miskin ve donuk" tular, dolayısıyla Doğu, Batının takdimine muhtaçtı.

Zencisinden Çinlisine kadar bütün ırkları iğdiş eden, Budizmin-den Caynizmine kadar bütün dinleri asimile eden, edemediğini de -İslâm dini- "ılımlı"laştırmaya çalışan, hattâ buradakine "Yoga" öte taraftakine de "İbrahimî din-ler" (!) dağıtan Batı'nın, bütün insanlığı harab ettiği son argümanı "Post-Modernizm"dir. Ve maalesef bugün, bütün milletleri "idealize" etmek isteyen Batı'dır, Batı düşüncesidir, Batı düşünce ufukları altında kanat çırpıp yerli işbirlikçi anlayışlardır. Ancak, devlet olmanın "izzet ve şerefi"nden mahrum olan, fakat "kendi" kalabilmek için "kök-ler"ine inmek gerektiğini idrak eden fikir soyluları hâriç.

Ezcümle; idrak ehlinin mihrak şahsiyeti olan İrfan Sultanı Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun meâlen ifâdesiyle; dünyada idealize edilecek ve gösterilebilecek bir sistem mevcut değildir; fert ve cemiyetlere "idealize" edilecek BÜYÜK DOĞU-İBDA fikriyat-külliyatı ve rehberliği müstesnâ.

ŞAHSİYET VE REMZ ŞAHSİYET

Şahsiyet: Ferdin kendine has görünüş, düşünüş ve davranışlarının tamamı; şahsî varlık, kişilik, personalite. Değerli, kabul gören kimse... Sanatkârın eserine yansıyan kendine has husûsiyeti...

Karakter: Bir kişi veya topluluğun ayırıcı mânevî vasıflarının tamamı, seciye; huy, tabiat, ahlâk düzeni... Bir eserde rol oynanan kişi... Bilvesile:

- "Karakter, fert açısından görünen bir ahlâk düzenidir. Karakter sahibi insanlar mensup oldukları topluluğun şuurudurlar." (Salih Mirzabeyoğlu)

Çeşitli kabile, kavim, cemiyet ve milletlere mensub olan fertler, mensub oldukları toplulukların mânevi vasıflarını (az veya çok)

taşımakla beraber, her fert mensub olduğu topluluğun diğer fertlerinden ayrı olarak bir şahsiyettir. Yâni fert, "kaval dinleyen sürü" değil, şahsî mizaç ve husûsiyet olarak diğer fertlerden bir bakıma ayrılan veya "bir alanda" diğer fertlerden ileri olandır.

Cemiyet ise, her biri bir diğerinden farklı şahsiyetleri bulunan fertlerin "birlik" olmasından teşekkül etmiştir. Bugün, "kitle" tâbir edilen insan cemiyetleri, toplum mühendislerinin tâbir ettikleri gibi "sokaktaki adam" yahut "sürü" değildir, fakat hâkim zümreler tarafından daha kolay güdülmek için "sürü"leştirilmekte, yâni şahsiyetsizleştirilmektedir.

Meramımızı yerinden işaretlersek; insan haysiyetini zedeleyici bütün edâ ve tavırlara, bütün düşüncelere karşı mücadele veren Üstad Necib Fazıl'ın "Büyük Doğu" dâvasındaki dokuz umdeden birisi de, "ideal" bir cemiyet inşa etmenin temeli olan "Şahsiyetçilik"tir. Ki, Üstad'a göre; "cemiyeti temsil hakkı, bu en üstün şahsiyetlerindir." Şahsiyeti; "Her insanda bütün etkilere rağmen kaybolmayan bir şey vardır ki, şahsiyet odur." şeklinde târif eden Üstad; "Şahsiyet bir şey olmaktır..." der. Bu çerçevede İrfan Sultanı; "İnsan "şahsiyet" olarak hem başkasındadır, hem başkasından farklıdır. Başkası olmadan kendini bulamaz, başkasından farklı olmadan da kendi olamaz." dedikten sonra daha neler ve neler der ki; fert, "sürü"den biri olarak telâkki edilemez. Fert, İrfan Sultanı'nın "Şahsiyetler Topluluğu" diye tâbir ettiği cemiyette bir âzâdır; belli bir katkısı bulunan bir iştirakçidir.

Seciye ile karakterin de kastedilmesine nazaran; "Seciye; zaman ve mekân bakımından belirli şartlar altında kazanılan husûsî özellikler" olarak da târif edilir. Şahsiyet ve Karakter arasındaki ince nüans farkına binâen, ferдин karakteri, içinde yaşanan cemiyetin şartları dolayısıyla dumura uğrayabildiği gibi, yine cemiyet şartları dolayısıyla zirveye çıkabilir. Daha da önemlisi, bazı fertlere bu "sekiye", İlâhî bir lûtuf olarak bahşedilebilir. İşte bu "zirve şahsiyet"ler, Mütefekkir'in dediği gibi; "topluluğun şuuru" olurlar.

Günümüzde fertlerin, hattâ cemiyetlerin karakterleri süratli bir şekilde değişiyor; hâkim zümreler ve baskı grubları tarafından değiştirilmek isteniyor; fert ve cemiyetler kötüye, çirkine ve yanlış sevkediliyor, dolayısıyla alelâde insanlar ahlâk ve âdaba aykırı olan fiillerini "insan hak ve özgürlükleri" adı altında cemiyete "şirin" gösterme sevdâsına düşüyor. Bu "bireyler", yabancı ve yabancılaştıran adamlar ve başta bir kısım medya olmak üzere bazı kurum ve müesseseler tarafından destekleniyor; "bu ülke"nin asıl sahiblerinin değerlerini ayaklar altına aldıkları hâlde alkışlanıyorlar.

Şahsiyet ve karakter fertte teşekkül ettiğine göre fert ne, nasıl olmalı?

Her ferdin kendine has mizaç ve özelliklerini; söz, tavır, düşünce ve fiillerini bir bir işaretlemeye çalışmak neticede şuna denk gelir: Ferdin nasıl bir "keyfiyet"i olması gerektiğini, bütün fertleri bir bir inceledikten sonra, her ferdin üstün özelliklerini bir araya toplamak ve neticede; "ferdî keyfiyet böyle olmalı!" demek; abes. O hâlde ne yapacağız? Kısaca, külliyyattan işaretleyelim.

İrfan Sultanı Salih Mirzabeyoğlu, "İnsan keyfiyetinin hakikati ancak ferdî oluşlarda aranabilir" dedikten sonra, "topluluk keyfiyetinin de ancak ferdin hakikatinde toplu" olduğunu söyler. Ancak Mütefekkir'in nazarında bu fert, alelâde bir fert değil, "Remz Şahsiyet"tir ki, O; "Gaye İnsan-Ufuk Peygamber"dir. Bütün insan hakikatinin kendisinde mevcut olduğu, bütün insanların örnek alacağı ve kendisine tâbi olacağı "Hakikat-ı Ferdiye" O'dur. Bu hakikate binâen "ferdî keyfiyet" ancak, O Nur'un vesâyet ve nezâreti altında ve O Nura vâris olan şahsiyetlerin kanatları altında kazanılabilir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi "ideal fert ve cemiyet" ancak "mihrak şahsiyet" yahut "remz şahsiyet" diye tâbir edilen kâmil insanların nezâretinde vücuda getirilebilir. Bu "Remz Şahsiyet", her ân acılarla kıvrınmasına rağmen yarasını dağılayan, her ân fikir çilesiyle hemhâl olarak daima bülûğ ıstırapı çeken ve her türlü tenakuzu

şahsiyetinden defeden ve aynı zamanda cemiyete "içtimâî şuur" aşlayıp mahzun gönüllerde taht kuran bir Fâtih'tir, bir İrfan Sultanı'dır, bir Mâna Kahramanı'dır. Nasıl ki bir mimar projeyi çizer; ustasıyla, kalfasıyla, çırağıyla; duvarcısı, sıvacısı, boyacısı, marangozuyla diğerleri bu projenin tamamlanmasını mimar nezâretinde çalışarak gerçekleştirirse, cemiyet de âmiriyle, âlimiyle, hâkimiyle, hocasıyla, talebesiyle, avamıyla, diğer fertlerin her birisinin görevlerini toplum mimarı olan "Remz Şahsiyet" nezâretinde ifâ etmesi neticesinde sevk ve idare edilir. Hâsılı, doğrusuyla yanlışıyla, iyisiyle kötüsüyle, güzeliyle çirkiniyle bütün buluş ve oluşların, bütün kültür ve medeniyetlerin mimarları bu "Remz Şahsiyet"lerdir.

İrfan Sultanı hani; Bekri Mustafa da "remz şahsiyet". Neyin? Kafa çekmenin! der ya meâlen...

FERDİYETÇİ VE ÖZGÜRLÜKÇÜ AKIMLAR

En ibtidaî zamanlardan Aydınlanma Çağı denilen Rönesans dönemini tâkib eden yıllara kadar cemiyet hâlinde yaşanan fertler, -bazı istisnalar hâriç- bir kişilik buhranı yaşamaz, bir "kimlik" sıkıntısı çekmezlerdi. Aksine, her fert mensub olduğu kabile-klan, millet ve bu içtimâî hayatın içerisinde varolan cemaat, meslek loncaları, kast vb. herhangi birisinin üyesi olarak doğar, yahut üyesi olur, böylece bir yere "azâ" olmanın aidiyeti içinde; din ve törelerin, hukukî müeyyidelerin, ilke ve prensiblerin gölgesinde hayatlarını idame ettirirlerdi. Ancak, kendi içlerinde yahut kendinden olmayanlarla da elbette bir çatışma hâlinde, bir hâkimiyet mücadelesi içerisindeydiler.

Mısır yahut Hind, Yunan yahut Roma, Fars yahut Turan gibi kavimlerin hepsi, bazen bir kasırga gibi şaha kalkan cins atlar üzerinde, düşmanın kanına susamış şövalyelerle akından akına, fetihten fetihe koşar, bazen de bu gayeyle üzerlerine gelen düşman karşısında müdâfaada bulunurlardı. Yâni bu toplumlar bir

nevî askerî-siyasî toplumdur. Bireyler bu topluluktan olmaya ve liderlerinin emrine âmade olarak, vatan-millet ve din adına kendilerini fedâ etmeye hazır dılar. Yalnız, bu "fedâ"yı; "Birçok canlı her ân, tabiat tarafından başka canlılar uğruna fedâ ediliyor", dolayısıyla "... birçok ferdin fedâ edilmesi lâzım!" diyen "Öjenizm" akımıyla karıştırmamak gerekir.

Diğer taraftan Eski Yunan ve Roma'da "asil"ler, tarla-sapan yahut demirci-bakırcı gibi işlerde çalışmaz, bu işleri köle ve serfler yapardı. Asilzâdeler ise fikrî çıktılarını yükseltmek için "akademya"larda filozofları dinler, sofistler gibi birbirleriyle münâzaraalarda bulunur, savaş ve devlet yönetme sanatında ustalaşmak için çaba harcarlardı. Bunun yanı sıra, arenalarda arslanlara parçalatılan köleleri ve "gladyatör savaşları"nın büyük bir zevkle izler, akşam vakitlerinden sabahlara kadar da içki-çalgı âlemleriyle vakit geçirirlerdi...

Ve daha neler ki, ferdiyetçiliğin tek başına bir "ideolojik kimliğe" bürünmesine, ekseriyeti "köle ve serf" olan Batı toplum tarihinden başlamak gerek. Kısaca şöyle ki; onsekizinci yüzyılın başına kadar Batı'da "sürü" tâbir edilen ferdin hakkı ve hürriyeti yoktu; "hürriyet", sâdece kilise ve aristokrat sınıfın imtiyazıydı. Roma Sezarlarından, Bizans Kayzerlerine kadar Kral, Derebey ve Şövalyelere ilâveten Katolik Kilisesinin Papaz ve Rahiplerine şahsiyetleri fedâ edilen toplum, -"topluluğun şuuru" olan bazı fertler sayesinde- nihâyet bunların "hâkim sınıf" olduğunu kabul etmekle beraber, alelâde bir fert olduğunu yahut kendilerinin de onlar gibi olabileceğini idrak eder ve "Rönesans"tan sonra ufukta, "bireyselcilik" diye bir isyan bayrağı dalgalandırır. Bu bayrağın altında da onlarca ideoloji üretilir.

Kısaca "Ferdiyetçilik"; ferdin üstün değer olduğunu kabul eden doktrindir. G. Tarde ise sosyal olayların son izahının bireyde bulunduğu teziyle Durkheim'in sosyolojisine karşı bu akıma "psikolojizm" adını vermiştir. "Tek Bencilik" akımı ise; "Ben"den başka bir şey olmadığını iddiaya kadar gitmiştir...

Demokratik Cumhuriyet ve Liberal Demokrasi tâbirleri hakkında bir sürü târif bir tarafa; demokrasi, "halkın kendi kendini yönetmesi" veya "yöneticiyi seçmesi" şeklinde târif edilir. Dolayısıyla bu rejim, ferdin de bazı hakları olduğunu ve buna riayet edilmesi gerektiğini söyler, o kadar. Yâni bu rejim, ideolojik mâhiyette "ferdiyetçi" değildir. Ancak, Liberâlizmin ilkesinde "keyfî otoriteyi red ve ferdî özgürlük" temel düsturdur. Zaman içerisinde Liberal düşünce sâdece iktisat'la sınırlandırılmıştır...

Batıda "bireyselcilik"ın mihrak şahsiyetlerinden birisi Stirner'dir. Stirner'e göre "birey biriciktir, bir partinin üyesi değildir." Yâni, bireyin her türlü özgürlük iradesinin bir parti yahut bir din veya ideoloji tarafından bloke edilemeyeceğini söyleyen Stirner, "tam bir egoist" olmayı kabul eden bireylerin "kendiliğinden birlik" olabilecekleri fikrine de hayır demez...

Fransız devriminden sonra "bireyselcilik"i âdeta sosyal bir ideoloji hâline getiren "Anarşizm"dir. Anarşizmi ideolojik bir doktrin hâline getirenler ise İngiliz Winstanley ve Godwin'dır. Rusya'da Kropotkin, Bakunin ve Tolstoy, Fransa'da Proudhon, İspanya'da Sebastien Faure gibi şahsiyetler ise Anarşizmin hem teorisyenleri, hem de kavî ve ketum birer pratisyenidirler.

Anarşizm nedir? Meselâ Hales'e göre Anarşizm; "bireycilik anlamına gelir ve bireycilik toplumun var olan biçiminin, yıkmak istediğimiz biçiminin temelidir. Anarşizm kolektivizmle uyuşmaz." Yâni Kilise Din'in, Demokrasi halkın, Tiran keyfilığının egemenliği için nasıl mücadele ediyorsa, Anarşizm de "kişinin egemenliği" için mücadele eder. Proudhon'un daha açık bir ifadesiyle Anarşizm; "bir efendinin, bir hükümdarın olmadığı bir toplum biçimidir." Sebastien'e göre; "Her kim ki otoriteyi yadsır ve ona karşı savaşırsa, o bir anarşisttir." Fakat Anarşist, dar anlamda nihilist değildir.

Yâni ne "nihilizm dalgasının yükseldiğini görüyorum!" diyen Nihilist Filozof Nietzsche, ne "birey kalkınca, ortada topluluk diye bir şey nasıl kalır?" diyen Durkheim ve ne de Proletaryayı "ferdi

şahsiyet" olarak değil, "bir yığın" olarak gören ve "herkesten kabiliyetine göre almak, herkese ihtiyacına göre vermek" gibi bir teori sahibi olan Marks da, Anarşizmin târif ettiği mânada "bireyselci" değildir...

Naturalist Henry David Thoreau'nun "Sivil İtaatsızlık" tezinde esas fikrin "fertlerin devlet için değil, devletin fertler için varolması" olması ve teorisyenlerin "yasayı çiğneyin!" şeklindeki sloganları yahut Gandhi'nin "en güçlünün silahı" olarak tâbir ettiği Satyagraha'sı, her ne kadar "sivil hareket" olsa, yahut ferdî hakların müdafaasını ihtiva etse de, ideolojik mâhiyetinde bir "ferdiyetçilik" akımı değildir...

Batı'nın Fâtih'i, Doğu'nun belâsı olan Oryantalistlerin nazarında ise üç tip insan vardır: "Vahşiler, yâni Afrikalı'lar; kara, soğuk ve ilgisiz, Asyalı'lar; sarı, melankolik ve katı, Avrupalı'lar; öfkeli, medeni ve dürüst." Oryantalistlerin ve Sömürge Vâlilerinin ekseriyeti "bireysel hak ve özgürlük"ten bahseder ve bütün insanlığa "adâlet ve ideal" dağıtmanın sâdece kendilerine has bir keyfiyet olduğunu iddia ederler. Koskoca Amerika kıtasını kana boğmalarına, koskoca Afrika kıtasının kara derili insanlarını prangalara vurarak mitralyözlerle kana boğdukları topraklara taşımalarına rağmen. Hattâ, "barış ve demokrasi" adı altında nice vatanları işgal edip, "ya onlardansınız ya bizden!" varî tehditlerle bütün milletlerin oluk oluk akıttıkları "kan"ına rağmen...

Kitle psikolojisi üzerine kafa yoran, eser veren fikir adamlarına göre zaten; "kitle psikolojisi" mefhumu ferdî karakteri siler, atar. Teorisyenlere göre "Kitle içinde fert, ayrıntıyı kavramaktan âciz, ilkel bir yaratığa benzer". Dolayısıyla kitle yahut kollektif şuurla hareket eden fertte "aklî yetenekler ve kişilik" silinir.

Madem ki Modern çağın belâsı kitle, o hâlde gelsin Post-Modernizm.

Kendinden önceki bütün din ve ideolojilere meydan okuyan Post-Modernizm, yirminci yüzyılın sonlarına doğru insanlığı idealize

etmek isteyen "bireyselci" bir ekoldür. Habermas'a göre; "Bütün bireylerin gruplar tarafından temsil edildiği söylenemez ve edilenler de eksik bir biçimde temsil edilirler." Hâlbuki "Post-modern bir çağda herkesin kendi kişisel deneyimine dayanan kendi hakikati vardır. Geriye kalan sadece bireysel kanı ve yurttaşı tecrit etmeye hizmet eden isimsiz, yabancılaştırıcı kitle siyasetidir." Dolayısıyla Hıristiyanlıktan Marksizme, Budizmden Eflâtunculuğa, Faşizmden İslâma, Hümanizmden Pozitivizme kadar ilim-bilim ne varsa hepsinin insan hak ve özgürlüklerini kısıtladığını iddia eden Post-Modernizm, şimdiye kadar hiçbir çağda görülmemiş olan kütüphanesi, medyası, operası, şarkısı vesair birikimi ve en etkili haberleşme ağı olan interneti ile faşist, kömünist, hıristiyan, müslüman vesair takımdan veya o kılık-larla görülen bir kısım insanı da kadrosuna alan "bireyselci" bir akımdır; yeni çağın Anarşizmidir.

Dünyanın en güçlü devlet ve organizasyonlarına; askerî, sivil, siyasî ve kültürel örgütlerine sahip olan Batı medeniyeti, bu vâsı-talarla bir taraftan bütün milletlerin üzerine abanırken, diğer taraftan yeni çağın Anarşizmi olan Post-Modernizm ile bir din, kavim yahut bir ideolojiye mensub olan insanları, "evrensel" değil, "mahallî"siniz diyerek dışlamaktadır. Yâni Batı, "bireyselcilik; bireysel hak ve özgürlükler" adı altında fertleri, "azâ" oldukları din-millet, cemaat gibi "kökler"inden, dolayısıyla kimliğini bulacağı müesseselerden koparıp, bir başına sokağa atmaktadır. Bu tavrıyla Batı, sâdece diğer milletlerin insanlarının değil, kendi insanlarının da kanına girmekte, cemiyetleri toplu intihara sürüklemektedir. Ki, ruhî-mânevî değerleri hiçe sayan; ruhî-mânevî olarak intihar eden fert ve cemiyetlerin bedeni ha yaşamış ha yaşamamış; ne fark eder?

"Kökler"ini, kimliğini kaybeden fert artık "mutfakla helâ arası" gelip-gitmeyi gaye ve ideal (!) olarak telâkki eder ve "sürü" olur. Hâlbuki insan ferttir. Gayesi ise, "şahsiyetini muhafaza" ile birlikte cemiyet olarak terakki etmektir. Ötesi, "sonsuzluk iştiyaki" taşımaktır.

FERT GAYESİZ YAŞAYAMAZ

Her ferdin herhangi bir gaye ve ideal sahibi olmasında, doğup-büyüdüğü cemiyetin rolü önemlidir. Çünkü, ferdin içinde bulunduğu cemiyetteki içtimaî hâdiseler, -cemiyete göre- ya din vesâyetinde yahut çeşitli doktrinler vesâyetinde cereyan eder. Bu cereyan ediş bazen cemiyetin inkişafı bazen de izmihlâli şeklinde neticelenebilir. Aynı şekilde bir cemiyette çeşitli din ve doktrinler seslendirilebildiği gibi, kültürlerin bir "içice geçmişliği" de söz-konusu olabilir. Böyle cemiyetlerde içtimaî hayat ve hâdiseler gayet normal de olabilir, bir karmakarışıklık da arzedebilir. Diğer bir ifadeyle, cemiyeti yöneten hâkim, otoritesini bütün grublar üzerinde sağlayarak içtimaî bir âsâyiş de temin edebilir, yahut hâkimin muktedirsizliğinden doğan otorite boşluğu düzeni alt-üst de edebilir. Bütün bunlar ferdin ideal ve gaye sahibi olmasında rol oynar, zira her fert bir taraftan kendi hayatını yaşarken, diğer taraftan cemiyet hayatına iştirak edicidir.

Diğer taraftan, hangi fert olursa olsun, fikrî ve siyasî faaliyetlerden tutun da global ve "hobi" tâbir edilen sinema, futbol vesair faaliyetlere yahut dernek, parti, cemaat vesair herhangi birisine bizzat iştirakçi olarak katılarak, "gaye ve ideal" sahibi olabilir.

Tarihçi ve içtimaiyatçıların araştırmalarına göre, neredeyse on-dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar her milletin kendine has ve husûsî bir karakteri, bir gaye ve ideali vardı. Her milletin gaye ve ideali, ahlâkî ve içtimaî hayatı, mensub olduğu din ve vesâyetindeki örfler nezâretinde devam ediyordu. Fert ve cemiyetler kendilerini "Millet" yapan bu "gaye ve ideal" için her ân kendilerini fedâ etmeye hazırdılar. Her milletin müşterek değerleri ve kurdukları nizam, fertlerin şuurlu bir şekilde "idealize" edilmesini sağlıyordu. Kısaca, "gaye ve idealin ne?" diye sorulan her fert, bu soruya ancak söz-konusu müşterek "kıymetler" çerçevesinde cevap veriyordu.

Bu "kıymetler" tablosu ister monarşik, ister demokratik ve isterse faşist veya komünist olsun, her devlet nizamının vazgeçilmezidir.

Totemci kabilelerde "senem-put", Monarşide "buyruklar", demokraside "vasat insan", komünizmde "emek-proletarya", faşizmde "devlet", anarşizmde "bireysel haklar" vesair, her topluluk bağlı bulunduğu "kıymetler tablosu"nu vatandaşlarına; "gaye ve ideal bu!" diye takdim eder.

Bu çerçevede, "İlâ-yı Kelimetullah ve Nizâm-ı Âlem" gayesi güden İslâm cemiyetinde doğan her çocuk "insan fıtratı" üzerine yetiştirildiği için, cemiyetin hiçbir ferdi ne "kimlik" bunalımı çekmiş ne de "gaye"siz bir şekilde yaşamıştır. İslâm cemiyetlerinde bu hâl, yâni "kimlik" bunalımı ve "gaye"sizlik, 1683 mahut Viyana bozgunundan sonra başlamış, Osmanlı medeniyeti ile Batı medeniyetini uzlaştırmaya çalışan Tanzimat ile devlet kadrolarında gedikler açılmış, Osmanlıya kafa tutan II. Meşrûtiyet ile şaha kalkmış ve Osmanlıyı tepetaklak devirdikten sonra Batı medeniyetine entegre olan Cumhuriyet ile bir kasırga gibi esmiştir.

Günümüze, "post-modernizm" diye tâbir edilen olguya; her türlü "değerler levhası"nın terkedildiği ve eşcinsel ilişkiler dahil, alabildiğince "serbest yaşam" özgürlüğünün topluma empoze edildiği çağımıza gelirse, bu empozeyi kabul etmeyen ve her türlü başkalaştırma ve yabancılaştırma akım ve akınlarının karşısında "kıymetler tablosu"yla bu hayasızlığa "set" oluşturan şahsiyetler müstesna, "modern" tâbir edilen birey, şahsiyetini hayvanî arzuları uğruna fedâ etmiştir. Dolayısıyla bu bireylerin "gaye ve ideal" (!) addettikleri şey de ortadadır. Şu da var ki, dibe vuran; en çürümüş cemiyetlerde en kâmil insanların zuhur etmesi de az vâki değildir. Dolayısıyla bu akışı tersine çevirerek her ferdi gaye ve ideal sahibi yapana kadar mücadele etmek ve "yeni dünya düzeni"ni kurmak, her ehl-i iman ve irfanın boynunun borcudur.

CEMİYET VE HÂKİMİYET

En basit mânasıyla cemiyet, fertlerin toplamıdır fakat bu "toplam" Müfekkîr'in ifadesiyle; kişilerden müteşekkîl "sürü" veya "kalabalık" değildir. Cemiyet, birbirleriyle sürekli etkileşim hâ-

linde olan fertler tarafından meydana gelir. Bu etkileşim, maddî ve mânevî kıymetlerin alış-veriş ve miras-tevârüs gibi belli ölçüler içerisinde el değiştirmesi yahut intikâl etmesi şeklinde olabileceği gibi, gasp ve hırsızlık, tahakküm veya iknâ gibi; haksızlık, dayatma ve kabul şeklinde de olabilir. Bütün bunlar, insan cemiyetini hayvan topluluklarından-sürüsünden ayıran en önemli hususlardır.

Özellikle belirtmekte fayda var: İnsanların cemiyet hâlinde yaşamaları, sâdece "geçinme hususlarında birbiriyle yardımlaşmak ve nefislerini korumak için" değildir. Zira, bazı hayvan sürüleri, hattâ bazı vahşi-insan toplulukları da hem birbirleriyle yardımlaşmakta, hem de nefislerini korumak için birarada yaşamaktadırlar, fakat gelecek nesillere miras bırakacak, dolayısıyla onları inkişâf ettirecek hiçbir birikimleri olmadığı gibi, medeniyete hiçbir katkıları da yoktur. İnsan ise, "fıtrat üzere" medenî yaratılmıştır.

İçtimaî hayatın tezâhürü olan etkileşim sayesinde, en ibtidaî göçebe veya yerleşik kavimlerden, bir medeniyet inşa eden en mütekâmil kavimlere kadar her kavim, kendisinden sonra gelen nesillere bir miras bırakmıştır. Din ve vesâyetinde örf ve ahlâk, dil, kültür-sanat ve bunların sayesinde iktisadî, askerî ve siyasî vesair topyekûn müesseseler, insanı, hayvandan ayıran meziyetlerdir. Diğer taraftan her cemiyet, içtimaî hayatı sevk ve idare eden mânevi birikim ve müesseselerin kendi münevver ve hâkimleri vâsıtasıyla intikâl ettirilmesi ve yönetilmesine taraf olur. Ki, netice; "Cihan Hâkimiyeti"ne kadar gider.

En ibtidaî cemiyetlerden en medenî cemiyetlere kadar, içtimaî hayatın nizam ve intizam içerisinde devam etmesi ve modern tâbirle "globalleşme"si için, bazı fertler o "topluluğun şuuru" olurlar. Yâni cemiyet ve medeniyet ancak "topluluğun şuuru" olan bu "Remz şahsiyet"lerin, topluluğu bir gaye etrafında "idealize" ederek sevk ve idare etmesiyle gerçekleşir. Diğer taraftan, başka cemiyetlerde dehâ ve kabiliyetler, yeni bir buluş sahibi bilim

adamları, siyaset ve savaş ustaları, hünerli zanaatkârlar, esnaf ve tâcirler vesaire, hepsini bu şahsiyetin nezâretindeki "ideal cemiyet" cezbeder ve bu şahsiyetlerin her biri bu ideal cemiyetin bir "azâ"sı olmak için vatanlarını bırakıp göç eder. İsterse bu medeniyetin harcı, mazlumların kanıyla karılmış olsun, farketmez. İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika'ya "beyin göçü", buna dair bir misâldir. Daha genel bir ifadeyle, bütün cemiyetler -içti-maî hayat biçimlerine göre- siyasî bir idare tarafından sevk ve idare olunurlar. Toplumun diğer fertleri, bu siyasî idareye tâbi olmak zorundadır. Fertler bu siyasî idareden hoşnud değilse, yine herhangi ayırıcı vasfı olan bir şahsiyet veya siyasî bir teşkilât etrafında örgütlenerek, hoşnut olmadıkları idarenin değişmesi için mücadele edebilir, idareyi değiştirebilirler de.

Ezcümle; bütün beşer cemiyetlerinde toplumun sevk ve idaresi, bir hâkim ve nezâretindeki âmirler tarafından yürütülür. Bu "yürütme", ister belli hukukî müeyyideler ve isterse keyfîlik adı altında olsun, farketmez. Hâsılı, her cemiyet iyi veya kötü, zorba veya âdil idareciler tarafından yönetilir. Muğlak yahut mükemmel "Nizam" da, ancak bu şekilde temin edilebilir...

BATI CEMİYETİNDE TEKÂMÜL VE HÂKİMİYET

Yüzyıllar boyunca imtiyazlı sınıflar tarafından sevk ve idare edilen Batı toplumu, eşitsizlik ilkesi üzerine kurulmuş bir cemiyet olduğundan dolayı cemiyete hâkim olan sınıf ve zümreler ile bunlara tâbi olan diğer sınıf ve zümreler sürekli olarak birbirleriyle çatışmış, bazen bu çatışma ortamlarından yeni sınıf ve zümreler zuhur etmiştir. Oswald Spengler'e göre bu hâdise; "yeni bir toplumsal oluşum, "güç"ün bir biçim değiştirmesidir. Uygarlık bu biçim değişmesine uğramış "güç"ün bir birikmesinden başka bir şey değildir."

Netice itibarıyla Batıda "dinî, feodal, endüstriyel, komün vb." şeklinde bir sürü cemiyet tasnifi vardır ve her cemiyetin "esas"ını

teşkil eden temel özellikler birbirinden farklıdır. Meselâ Dinî panteon veya Feodal esaslı tâbir edilen toplum savaş, yağma ve talana, Endüstri veya Kapitalist tâbir edilen toplum istihsal-üretme, pazarlama ve sömürü egemenliğine, Komünist toplum da sınıfsız cemiyet ve üretimin ihtiyaçlara göre dağıtılması plânına dayanır.

Sürekli çatışma hâlinde olan Batı toplumu, dinî panteon ve feodalite-derebeylikten aristokrasi (asil) ve en üst biçimi olan monarşi'ye (kral), daha sonra liberal-burjuvaziden demokrasiye geçiş yapmıştır. Putperest yahut Hıristiyan cemiyet ise, kurulan her yeni rejime entegre olmuştur. Batıda yaşayan Yahudiler ise, her ne kadar bu rejimlere "entegre" olmuş gözükse de, kendi içlerinde "Kitab-ı Mukaddes ve Talmud"a; "Kutsal Yasa"ya itaat esastır. Bu cemiyetlerden -sistem olarak- sâdece herhangi birisinin insanlığın mutluluk ve refahını sağladığını iddia eden fikir adamları olduğu gibi, insan tabiatına aykırı olduğunu iddia eden fikir adamları da vardır. Meselâ Voltaire'e göre, "demokrasi vasat insanın rejimidir". Dolayısıyla bu idare "dâhi"ler için bir zindandır. Vasat insana verdiği yetki sebebiyle "demokrasinin insanlığı harap ettiğine kâni olan" Gobineau'ya göre ise, "cemiyette dört sınıf vardır. 1- Hayvanlar, 2- Aptallar, 3- Herifler, 4- Kral çocukları" Dolayısıyla Gobineau'ya göre en iyi yönetim biçimi "Aristokrasi-Monarşi"dir...

Rönesans'tan sonra Batıda açılan çığırın önü-ardı kesilmez, nice fikirler üflenir, nice yeni cemiyet projelerinin altına imza atılır. Bunlardan belli başlılarını kısaca işaretleyelim:

"Toplum geniş bir atölyedir. Sosyal gerçek, faaliyettir, üretimdir, kollektif emektir." diyen Saint-Simon, D' Eichthal'e göre "Dünya kilisesi"nin ilk müjdecisi, Katolik kilise ve Sezar'ın saltanatını yerle bir eden bir dehâ idi. Simon'un şakirdi Comte ise, üstadının aksine, toplumu "üreticiler ve asalaklar" diye iki sınıfa ayırıyor, toplumun organizesinin "Pozitif Papaz"lar nezâretinde yürütülmesini istiyordu. Comte'nin şakirdi Renan, insanlığın sâdece

“akıl, ilim ve sanat ışığında tekâmül edeceği” iddiasıyla “hümanizm”i insanlığın dini olarak takdim etti ve müreffeh bir toplumun hümanizm ile kurulabileceğini savundu. Marks ise, her din, felsefe ve ideolojiyi “toplumu uyuşturan bir afyon”, insanlık tarihini de bir “sınıf savaşı” olarak değerlendirdi. “İnsan insanı üretir” diyen Marks’ın nazarında sâdece istihsal-üretim paylaşılması bir değer taşıyordu. Dolayısıyla, istihsalin, proletarya tarafından “herkesten yeteneklerine göre talep edildiği ve herkese ihtiyaçlarına göre dağıtıldığı” ve nihâyet “devletin bütünü söndüğü” toplum, müreffeh bir toplumdur. Malûm, Anarşizm, “hiçbir efendinin olmadığı bir toplum!” kastından mülhem.

Ve daha ne akımlar ki, her akım, teorisyen ve mensubları tarafından insanlığın umudu, karşı teorisyen ve mensubları tarafından da insanlığın izmihlâli olarak değerlendirildi. Nihâyet, bugüne hâkim olan Batı medeniyeti, “demokrasi” rejimiyle bir taraftan diğer ideolojileri (diyelim) bir bir yıkarken, diğer taraftan da yıktığı her ideolojiden bir fayda devşirerek bütün insanlığın sevk ve idaresi görevini üstlendi. Ayakta kalmak için direnen din yahut ideolojilerin bir kısmını ise bir taraftan varını-yoğunu harcıyarak yok etmek istediği gibi, diğer taraftan yok edemediği din ve ideolojileri “insan hak ve özgürlükleri, barış ve demokrasinin bekâsı” gibi idealler (!) adı altında, toplu katliam dahil her türlü yola başvurarak asimile etmek istedi, istiyor.

Kısaca, insanlığı idealize edebilecek “ilke ve prensibler”den mahrum olan Batı medeniyeti, nice cemiyetleri “özgürlük ve barış” vaatleri ile “sürü”leştirerek ele geçirdiği gibi, çağın yeni anarşizmi Post-Modernizm ile, “kendi” kalarak Batı medeniyetine kafa tutabilecek cemiyetleri de başkalaştırma sevdâsındadır.

BİR CEMİYET NASIL ‘KENDİ’ KALABİLİR

Bilindiği gibi cemiyet, “fertlerin toplamıdır.” Her cemiyet de, “maddî ve mânevî” kıymetlerin etrafında toplanır ve böylece “millet” meydana gelir. “Millet”, Müslümanlar içinse “Millet-

Ümmet"; bir din'e mensub olanların tamamına denir. Osmanlı toplumunda bir kavme "millet" denmesi, ondokuzuncu asırdan itibaren yaygınlaşmıştır. Bazen "cemiyet" tâbirinden de "millet" kastedilir. Cemiyet veya millet; her ferdi birbirinden habersiz, birbirini sokakta tanıyan-tanımayan "sürü"den farklı olarak, "aynı din, dil, tarih ve an'ane (gelenek) iştirakları ve mânevî kıymetleri" ile birlik ve beraberlik belirten belli bir topluluktur. Bu gerçevede:

Her millet-cemiyet, diğer milletlerin kültür birikimlerinden daha ziyade, kendi kültür birikimlerine değer verir ve ecdattan gelen bu kültür birikimleriyle oluşturulan müesseseler sayesinde toplumlarını belli bir istikamette sevk ve idare ederler. Toplumunu sevk ve idare eden "otorite" veya "hükûmet"ler, ecdattan intikâl eden ve "zamanın icabları" gerekçesiyle kökü mâzide olarak toplumun bağrından çıkan fikrî ve mânevî değerleri şayet tatbikten menederlerse, hattâ başka milletlerden aşırıdıkları yeni şeyleri bünyelettirmeksizin, getirisini götürüsünü tahlil etmeksizin yahut fikrî metabolizmasının sindirip sindiremeyeceğini hesaba katmaksızın toplumlarına dayatırlarsa, hem büyük bir huzursuzluğa ve hem de "ruhsuz ve köksüz" bir nesil oluşmasına sebebiyet verirler. Zira, her milletin gerçek kılavuzu, mensub olduğu "din, dil, tarih ve gelenekler", yâni mâziden intikâl ve tevârüs eden değerlerdir. Bu değerlerine gereği gibi sahip çıkmayan her millet, sonunda ya yok olur yahut başka millet ve medeniyetlerin tahakkümü altına girer.

Biraz daha açarsak: Bir cemiyetin inkişaf etmesi yahut izmihlâle uğraması, bu değerlerin, ilke ve prensiblerinin sıhhati ve dolayısıyla cemiyeti sevk ve idare etmesindeki yeterliliği yahut çürümesi veya terkedilmesi ile alâkalıdır. Çürüyen veya çürüdüğü zannedilen değerlerin terkedilerek, yerine dışarıdan ithâl edilen değerlerin topluma dayatılması ise, bir toplumun izmihlâli ve bir başka toplumun tahakkümü ile neticelenir ki, birçok fikir adama göre; "bir toplum için yararlı olan şey, bir başka topluma

uygulanması imkânsız olan bir şey olabilir." Ancak, burada "yararlı olan ne?" sorusunun cevabı mühimdir ki, bizim için belli. Yâni, -inancımız gereği- dışarıdan ithâl edilen değerler, şâyet, gerek tahakküm ve gerekse ikna yoluyla olsun, o toplumun bünyesi tarafından sindirilirse; bu değerler başkalaşarak, insanın yaratılış gayesini gözeten bir toplumun "öz değerleri" hâline getirilebilirse, o topluma bir "sonsuzluk iştiyakı" aşılsa, artık o toplum "inkişâf" etmiş, inananların muradı gerçekleşmiş demektir.

Dünya, en ibtidaî çağlardan beri muhtelif cemiyetlerin maddî ve mânevî değerlerinin birbirleriyle kapışmasına sahne olmaktadır. Bu kapışma, ya bir cemiyetin değerlerinin hâkimiyeti ve diğerinin tamamıyla imha edilmesi, yahut "içtimaî kültür karışması" ile, yâni "tamamıyla ayrı iki cemiyet ve kültürün tek bir mütecânis kültüre sahib cemiyet meydana getirmek üzere birleşmesi" ile neticelenmektedir. Birincisine İspanyol, Portekiz vesair kavimlerin, askerî ve siyasî kudretlerine boyun eğen Amerikan yerlilerini meselâ Meksika ve Peru'da kilisede "Hristiyan merâsimine iştirak etmeye" mecbur etmeleri; ikincisine ise, "Norman ve Sakson unsurlarının birleşerek İngiliz kültürünü meydana getirmiş olması", misâl olarak verilebilir.

İslâm Medeniyetinin inkışâf ettiği topraklara dönersek: Birinci Cihan Harbi neticesinde yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkim veya hâdim olduğu topraklarda kurulan yüzlerce devletçikten Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya gibi ülkelerde insanlar, cemiyet hâlinde Batı kültürüne iştirak etmişler, Bosna-Hersek ve Arnavutluk gibi ülkelerde ise cemiyetler, askerî ve siyasî kudretin dayatmasıyla, aynen Meksika ve Peru'da olduğu gibi başkalaştırılmış; Batı medeniyeti tarafından tahakküm altına alınmıştır...

İmparatorluğun merkezi başta olmak üzere, Fas, Tunus, Irak, Suriye, Kuveyt vesair topraklarda kurulan devletlere gelince, ya hemen Batı medeniyetine entegre olmuş, yahut bir müddet sömürge vâlileri tarafından yönetildikten sonra Batı medeniyetine entegre edilmişlerdir. Fakat, bu "entegre", bizzat devlet tarafından

yürütüldüğü için sâdece “kamu alanı” ile sınırlı kalmış, buna cemiyet topyekûn iştirak etmemiş, dolayısıyla bürokrasi ve ona boyun eğen dar bir çevrenin iştirakıyla sınırlı kalmıştır, denilebilir.

Ancak, Gorbaçov’un “Glasnost-Perestroika”sından sonra SSCB’nin dağılmasıyla yeni bir oluşumun içine giren Rusya’nın Batı medeniyeti için artık “Kızıl Tehlike” olmaktan çıkması neticesinde, Batı medeniyeti için yeni düşman “Yeşil Tehlike” olmuş; dolayısıyla Batı, bu tehlikenin imha veya asimile edilmesi için tüm gücünü seferber etmiştir. Batı, bir taraftan “evrensel barış ve demokrasi” gibi şemsiyeler altında askerî ve siyasî “Haçlı Orduları” ile, diğer taraftan da “globalleşme”, “dinler arası diyalog” gibi safsatalar yahut teknolojik ve enformatik üstünlüğü ile İslâm dünyasına saldırmıştır. Böylece Batı medeniyetine “entegre” işlemi, bürokrasi ve dar bir çevrenin sınırlarını aşmış, cemiyetin birçok katmanına nüfuz etmiştir.

Peki bu nasıl oldu?

Post-Modern bir cemiyete mensub olan yahut içiçe yaşayan ve “sıradan vatandaş!” diye de tâbir edilen fertlerin ekseriyeti, kendilerine yakın bulup iştirak edeceği bir cemiyet bulamadıklarından dolayı ya popüler olan “topçu-popçu”, magazin yıldızı, haber ve fikir yorumcusu olan yazar vesair takımına, yahut aynen bunlar gibi, cemiyeti “idealize” edebilecek bir mefkûreleri olmayan fikir veya din adamı vesair kisveli demagoglara muhabbet göstermiş veya bunlardan herhangi birisinin kudretine, şahsiyetini (!) fedâ etmiştir. Hâsılı, cemiyetimiz, “sıradan vatandaş, sokaktaki adam, sürü, kalabalık yahut kitle” tâbir edilen, “başsız başsız adamlar!”dan müteşekkildir ki, akıllara giran!..

Bütün vebâl ve sorumluluk, ehl-i iman ve irfan iddia edenlerin üzerinedir.

Ezcümle; bir cemiyet nasıl “kendi” kalabilir? Cevabını, İmparatorluk çatırdar ve kaleler bir bir düşerken Sadrazam olan Said Halim Paşa’dan özetleyelim: “Karakter, yâni ahlâkımızı ve pâk-

temiz olan İslâm şahsiyetimizi muhafaza etmek, zihnî-fikrî noksanlıklarımızı gidermek, avam ile aydın-âlim tabaka arasında irtibat sağlamak, sosyal veya siyasî bütün içtimaî müesseselerimizi bizimkilerden farklı olan bir toplumunkiyle asla değiştirmemek, millî değerlerimizin tamamına; yıprananları ıslah ederek sahib çıkmak..." gibi ilke ve prensibler çerçevesinde, ferdî ve içtimaî faaliyetlerimizi yürüterek, "kendi"miz kalabiliriz.

İDEAL CEMİYETTEN MURAD

Hiçbir cemiyet, dolayısıyla "ideal cemiyet", kesinlikle "öncesiz" ve "altyapısız" oluşturulamadığı gibi; cemiyeti sınıksız perçinleyen ve inkişâf ettiren bağlar veya "ilke ve prensibler" de, bir gecede "sarı sayfadan kopyalanan" olamaz. Cemiyet bağları, ya ezel ve ebedin habercisi olan bir Peygamberin getirdiği "vahiy" ile, yahut Said Paşa'nın dediği gibi "mâzide birlikte geçirilen hayat ile ecdattan kalan mânevî ve fikrî mirastan" doğar. Dolayısıyla bizi "kendi"miz yapan "cemiyet bağları"mız, Peygamberin getirdiği "vahiy" ve bu vahiy çerçevesinde ecdadımızdan tevârus eden "maddî ve mânevî-fikrî mirasımız"dan başka bir şey olamaz. Bu miras ile cemiyeti perçinleyerek sevk ve idare edecek bir "Başbuğ" ve kadrosu ise, meâlen; "sizden olan ulû'l-emr'e itaat edin!" ölçüsü gereği, "olmazsa olmaz" derecesinde mühimdir, zarurettir.

Bu mânada İrfan Sultanı, "topluluk keyfiyeti, ferdin hakikatinde topludur" der. Bu ferdi ise "Gaye İnsan-Ufuk Peygamber" olarak işaretler. Dolayısıyla bu mirası temsil edebilmek, mânevî silsile yoluyla "Ufuk Peygamber"e uzak ve alelâde birisi değil, O'na yakın ve bir "Remz Şahsiyet" olan ferdindir, O'nun kadrosununur. Çünkü, Onun topluluktan kastı "sürü" veya "kalabalık" değildir. Onun kastı "mâna topluluğu"dur. O, kadrosuna, "Topluluk, sûret bakımından olursa beyhûdedir. Kendine gel de Allah'tan mâna topluluğu iste!" ölçüsüyle öğütte bulunur. Ayrıca, «sistem olarak "toplum mu yoksa fert mi?" tercihindan âzade» olduğunu beyan eder. Yâni, İmam-ı Gazâlî gibi bir "mihrak şah-

siyet"i cemiyete ezdirmediği gibi, bir mâna topluluğuna, hattâ işinde-gücünde olan topluluğa dahi, bir Bekri Mustafa'yı musallat ettirmez. Kanun önünde ise, kimsenin herhangi bir imtiyazı yoktur. Misâl, Macar mimarın elini kestiren Fâtih'in bu fiiline karşı, kısas kararı verilir (böyle bir vak'ada kısas cezası, ancak dâvacı dâvasından ferâgat ederse uygulanmaz.)

İdeal bir cemiyette herşey yerli yerindedir. Siyasî ve içtimaî hayatta her türlü nizamsızlığa ve intizamsızlığa müsaade edilmediği gibi; cemiyet, temel ilke ve prensibler çerçevesinde disipline edilir. İdeal bir cemiyette "Şahsiyetçilik" nasıl mühim bir yer işgal ediyorsa, "Cemiyetçilik" de mühim bir yer işgal eder. Zira cemiyet, bir "nizam" işidir ve "nizam", ancak gaye ve kadro ile sağlanır.

İşte, bu cemiyetin "gaye" ve "kadrosu" nasıl olmalıdır? Cevabını, Üstad Necib Fazıl'dan; "İdeolocya Örgüsü" isimli şaheserinden takdim edelim:

- «"Hiç ölmeyecekmiş gibi, bu dünyaya, hemen ölecekmiş gibi öbür dünyaya çalışınız!" ölçüsü, cemiyetçiliğimizin bütün ruhunu hikmetlendirir; zira ferdin yeryüzü plânında fanî olduğu dünya kendisi, ebedî olduğu dünya da cemiyetidir. Öbür dünya ise, cemiyetiyle beraber ana gayesi... (...)

Fert, ûlvi ve insanî cephesiyle bizim cemiyetimizin hâkimi ve feda edicisi, süflî ve hayvanî cephesiyle de mahkûmu ve feda olanıdır.

Bizim cemiyetimizin ve cemiyetçiliğimizin kadrosunda, başı boş tek kum tanesi, tek buğday tohumu, tek keçi yavrusu ve tek insanoglu aramayınız!»

Üstad'ın "ideal cemiyet" anlayışında "viran olası hânede evlâd-ü iyal var" korkusuyla içtimaî hâdiselere seyirci kalmak yok, iştirakçi yahut müdâhil olmak vardır. Zira Üstad'a göre; "Mefkûre ahlâkında, ya cemiyetle beraber ferdî hânenin de kurtulması, yahut içindeki evlât ve iyalle beraber viran olması vardır."

Ve daha neler vardır ki, Üstad ve yetiştirdiği Mütefekkir tarafın-

dan kaleme alınan şaheserlerde “fert ve cemiyet” mevzuu, aslından bir bir işaretlendiği gibi, “asla bağlı bir teferruat” hâlinde de izah edilir. Kendine has ve husûsî bir meziyet ile şahsiyet bulan her fert, bu “mâna topluluğuna” dahil olmaya namzettir. Ulvî soydan eser veren, buluş yapan her fert ise, bu “mâna topluluğu”nu temsile liyâkat kazanır.

Üstad’ın mısralarıyla bitirelim:

“Cemiyet, ah cemiyet, yok edilen ruhiyle;

Ve cemiyet, cemiyet, yok eden güruhiyle”

İdeal fert ve cemiyetin “adres”ini göstermeye gayret ettik; hatalar bizden, doğrular o “adres”ten.

İslamcı Dergiler Projesi

KÜRD'ÜN MESELESİNE SİYASÎ BAKIŞ

- Alfabetik Temel Bilgiler -

Kaynaklardan Derleyen ve Yorumlayan:

SEZÂİ KIRLANGIÇ

II. ABDÜLHAMİD HAN

Sultan II. Abdülhamid'in sıfatlarını biliyorsunuz. Bunlardan biri de "Kürtlerin Babası" olarak baş tacı edilmesi. O, "Bavê Kurdan" olarak anılırdı Kürt aşiretleri arasında. Çünkü Kürtlerin eğitimine, gelişmesine, devletin idari kadrolarında yer almasına oldukça düşküncü ve bu yönde çalışmaları oldukça yoğun ve programlıydı. Bu inanç ve güven boşuna değildi. İbrahim Paşa ayaklanması, hilafet makamından indirilen Abdülhamid'in intikamını almak için başlatılmıştır. 24 Temmuz 1908 tarihli Jön Türk ihtilâlinin ardından yeni rejimi, Meşrutiyet'i tanımadığını ilân eden Millî Konfederasyonu reisi ve Abdülhamid'in en güvendiği Hamidiye alaylarının komutanlarından İbrahim Paşa ayaklandı ve bağımsızlığını ilân etti. Nisan 1909'da tahtından indirilen Abdülhamid'i desteklemek amacıyla 1.500 silahlı adamıyla Şam'a yürüdü...

Ağustos 1896'da, Sultan Abdülhamid, 26 Aşiret Mektebi mezununun ve son sınıftaki 25 öğrencinin Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Mülkiye'deki özel sınıflara gönderilmelerini emretmişti. Okulun açılmasının ve aşiret gençlerinin bir Osmanlı Beyefen-

disi olarak eğitime başlanmasıyla ar-
dından 5 yıl geçmişti. Yüksek eğitim için yapılan hazırlıklar, Sultan'ın Aşiret Mektebi tecrübesinin meyvelerini elde etmek konusundaki sabırsızlığını göstermekteydi. Yapılan bu hazırlıklara bakılırsa, Aşiret Mektebi'nin son sınıfında olan öğrenciler, zamanından önce Harbiye ve Mülkiye'ye alınmakla kalmıyor, her iki akademideki diğer öğrencilerin bitirmek zorunda oldukları üç yıllık standart program da aşiret gençleri için tek yıla uyarlanıyordu. Bu durum açıkça gösteriyor ki, Sultan, mümkün oldukça çok Aşiret Mektebi mezununun hızlıca kendi memleketlerindeki resmî makamlara tâyinini istiyordu.

ABDULLAH ÖCALAN

1948 yılında Şanlıurfa'nın Halfeti ilçesi Amara (Ömerli) köyünde doğdu. İlkokulu Amara'da, ortaokulu Nizip'te okuduktan sonra, 1966'da Ankara Tapu Kadastro Meslek Lisesi'nde yatılı okudu. 1969 yılında mezun olan Öcalan 1971 yılına kadar Diyarbakır'da tapu memurluğu yaptı. 1971 yılında İstanbul Hukuk Fakültesine kaydını yaptırdı. İstanbul'da, hukuk okumaya devam ederken tekrar üniversite

sınavlarına girdi ve Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünü kazandı.

Ancak Ankara'daki eğitimini yarıda bıraktı. Üniversite yıllarında Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürülmeleri üzerine bir protesto eylemine katılmak, Doğu Perinçek ve arkadaşları tarafından çıkarılan Şafak Dergisi'ni dağıtmak suçlarından Nisan 1972'de tutuklandı ve Mamak Cezaevi'nde yedi ay tutuklu kaldı. Öcalan, 1975 yılında ilk kez silahlı mücadelenin gerekliliğinden söz etti. Ankara Yüksek Öğrenim Derneği Yönetim Kurulu'ndayken Öcalan, arkadaşı Baki Karer'le, Kürtlerin bir "ulus" olduğunu, haklarını almak için bağımsız bir örgütlenmeye gitmeleri gerektiğini savunmaya ve yeni bir örgüt kurmanın hesaplarını yapmaya başladı.

Ulusal Kurtuluş Ordusu (UKO) adıyla ortaya çıkan yeni oluşum, Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Fis köyünde, 1978'de yapılan bir toplantıda tamamlandı. Marksist-Leninist temellere dayalı bir Kürdistan devletini silahlı mücadele yoluyla kurmayı hedefleyen örgüte Partiye Karkeren Kürdistan (Kürdistan İşçi Partisi) açılımlı "PKK" adı verildi ve genel sekreterlik görevine Abdullah Öcalan getirildi.

Örgütü belirli bir süre Lice'den yönetti. Kısa bir süre sonra Suriye'ye geçen Abdullah Öcalan, örgütün eylemlerini buradan yönetmeye devam etti. Türkiye'nin baskıları sonucu Suriye, Öcalan'ı topraklarından çıkarmak zorunda kaldı. Suriye'den Rusya'ya, oradan İtalya'ya geçen Öcalan, İtalyan hükümeti tarafından da ülkeden çıkarılınca kendisine başka yer aramaya başladı. Yunanistan hükümeti, PKK'nın liderini Kenya Büyükelçiliği'nde saklamaya karar verdi.

Kenya'da ABD ve İsrail desteği ile yakalanıp MİT ve Bordo Berelilere teslim edilen PKK liderinin üzerinden sahte bir Kıbrıs

Rum Kesimi pasaportu çıktı. Türkiye'de, İmralı Cezaevi'nde yargılandı ve idam cezasına çarptırıldı. Abdullah Öcalan'ın idam cezası Yargıtay tarafından 25 Kasım 1999 tarihinde onandı. Fakat daha sonra çıkarılan bir kanun ile idam cezası kaldırıldı. Hâlen tutuklu olarak İmralı Cezaevi'ndedir.

ALPARSLAN VE KÜRTLER

Müslüman Kürtler ile Müslüman Türklerin ilk ilişki ve birliktelikleri, bundan 1000 yıl öncesine, Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alparslan'a kadar uzanır. Bizans İmparatorluğu ile Alparslan arasındaki Malazgirt (Me-lez-girt) savaşında, Kürtler'in Alparslan'ın ordusunda yer almasıyla, savaş Selçuklu Türkleri'nin zaferiyle sonuçlandı. Bu savaşı kazanmakla, Türkler için Anadolu'nun kapısı açılmış oluyordu. Eğer Türkler bugün Anadolu'yu kendilerine yurt edinmişlerse (resmî tarihin inkârına ve sessizliğine rağmen) bunun en büyük destekçisi ve yardımcısı Müslüman Kürtler olmuştur. Malazgirt Savaşı'nda Kürtler'in, Türklerin safında yer almasının en büyük nedeni ise, Türklerin Müslüman ve Ehli Sünnet olmasıdır. Selçuklular Anadolu'ya akın başlattıklarında oranın yerli kavimlerinden olan Kürtler zaten birkaç asır önce Müslüman olmuşlardı.

AKİL İNSANLAR HEYETİ

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından demokratik açılım ve çözüm süreci kapsamında oluşturulan grubtur. 4 Nisan 2013 itibarı ile 63 üyesi bulunmaktadır. Toplamda altmış üç üyesi bulunan Akil İnsanlar Heyeti, Türkiye'nin bölgelerinde çeşitli illerde temas ve sempozyumlar yapmışlar ve çalışmalarını bir rapor hâline getirip devletin ve hükümetin ilgili birimlerine sunmuşlardır. Toplamda üç ile dört ay süren bir aktivite olarak siyasi tarih sahnesinde yerini almıştır.

ALEVİLİK VE KÜRTLER

Türkiye'de Türkler ve Kürtler arasında çok sayıda müntesibi olan inanç sistemi. Kanonik metinlere sahip olmayan Alevi inancının muhtevası ve niteliği hakkında birçok tartışma vardır. Bazı araştırmacılara göre İslamın heteredoks bir mezhebi olan Alevilik, bazı kişi ve gruplar tarafından İslam dışı bir inanç olarak tanımlanmaktadır. Aleviliğin an'anevi adı Kızılbaşlık olup Alevi isimlendirmesi nisbeten yenidir. Alevi inancı, ağırlıkta olan İslam unsurların yanında, İslam öncesi Zerdüştlük, Şamanizm ve Hristiyanlık gibi farklı inanç ve mistik düşüncelerden birçok unsuru ihtivâ etmektedir.

Alevi tarihinin en önemli dinî ve siyasi olayı, Şah İsmail ve onun Osmanlı Devleti ile mücadelesidir. Bu mücadele sonunda yaşanan yenilgi ve acılar Alevi tarihinin temel kırılma noktasını ve muhayyilesinin en önemli belirleyicisi olmuştur. Alevilikte, Alevi olarak doğmamış birisi sonradan Alevi olamaz. Diğer Aleviler, efsanelerin mahallî folklorla karıştığı mitlere inanırlar. Babaların lider olabilmesi için belli bir tarikat eğitimden geçme şartı aranırken, dedelerin şeceresi Hazret-i Ali'ye kadar dayandığı iddia edilen bir ocaktan gelmeleri gerekir.

ANADİLDE EĞİTİM

"Anadilde eğitim" dediğimizde önce "mevcudu" reddetmek icab eder ki hakikate doğru ilk adım da budur. Mevcut derken kastedilen; Latin dili, Latin hukuku, Latin alfabesi, Latin kültürü ve tarihidir. İyi bakın Türk İnkılab Tarihi diye bilinen ne varsa hakikatte bir Latin İnkılab Tarihi'dir. Ve yüzyıla yakındır Türk'e de Kürd'e de dayatılan bu Latin İnkılabıdır. Bu mânâda Kürt de Türk de Harf devriminde kaybetti dilini, sadece dilini değil o dilde konuştuğu her şeyi de.

Dil ruha açılan anahtar görevi görüyordu ve onu elimizden alıp ruhumuzun en mahrem noktalarına kadar el uzattılar ve geçtikleri her yeri kirlittiler, lağımlaştırdılar. Yüzyıla yakın bir zamandır İncil dili (İngilizce) bütün okullarımızda ilköğretimin 4. sınıfından başlamak üzere çocuklarımıza öğretilmektedir. Hattâ bununla ilgili onlarca üniversitede filoloji bölümleri açılmakta, kariyer yapmak isteyenler İncil dili'nden imtihana tâbi tutulmaktadır. Arabça öğretmeni olacak bir kişiyi bile İncil dili'nden imtihana almak gibi garabetler yaşanmaktadır. Buna rağmen 10 milyon kişinin konuştuğu bir dil olan Kürtçe (Kurmanç) eğitimi verilen, son günlerde Mardin'de açılan bir bölümü saymazsak hiç yoktur. Hiç kimsenin konuşmadığı Hititoloji bile var ama Kürtçe yok.

Dil bir milletin hafızasıdır, dili inkâr bir milletin hafızasını inkâr etmektir. Dili ırkileştirmek de bir o kadar tehlikeli ve dili kısırlaştırarak yok etmektir. Nitekim son 80 yılda Kemalist Batıcılarca Türkçe'nin getirildiği nokta ortada. Kimse birbirini anlamıyor, ortada bir dil var ama bu kesinlikle o zengin bir alt yapısı olan Türkçe değil. Türkçe, Arabça ne varsa yasakladılar, hem yazılı hem sözlü, bu yasaktan Kürtçe de payını aldı. Ancak tüm bu yasaklara rağmen ve yine Bedirhan'lardan bazı ulusalcı Kürtler, Kemalistlere özenip Latin alfabesinde Kürt Alfabesi icad edip Kürtlere dayatmalarına karşılık, medreselerde Kürtçe eğitim verilmeye devam etti.

Arabça bir kitab medresede bir "faki"ye (Kürtçede medrese talebesi) okutulurken, Arabça metin okunup, Kürtçe anlatılıyor, şifâhen Kürtçe'ye tercüme ediliyordu. Medresede okutulan sıra kitaplarından (Kitêbé Rézé) en sonuncuları olan Sa'duddîn-i Taftazânî'nin Şerhu'l-'Akâid'i ile Cem'u'l-Cevâmî kitapları dahi bu şekilde okutulur. Ayrıca, zâten medrese'ye başlarken mübtedi talebeler, Kur'an-ı Ke-

rîm'i hatmettikten sonra, Kürtçe Mevlid-i Şerîf, 'Akîda İmané, Nubihâra Pîçukân, Nehcu'l-Enâm, Zurûf ve Terkîb gibi Kürtçe manzum ve mensur dinî eserler okuyor. Daha sonra İzzî, Avâmîl-i Cürçânî gibi Arabça Sarf kitaplarına geçiş yapıyor. Kürtçe'yi bölgede asırlarca ayakta tutan bu oldu.

İlerleyen zamanlarda 1966'da eski Kulp Müftüsü Mehmet Emin Bozarslan Kürtçe'de ilk Latin karakterli alfabe kitabını çıkardı. Daha sonra PKK ve onlara yakın olan laikçi Kürtler buna dayanarak Kemalistler gibi dil devrimi yaptılar. Arabça ve İslamî-dinî kelimeleri, terimleri sürekli ayıklamaya çalıştılar, çalışıyorlar.

Bu çerçevede denilebilir ki, "anadilde eğitim" şart ve en tabîî hak. Ancak burada şuna dikkat çekmek gerekiyor; Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'ndan öğrendiğimiz kadarıyla; dil önemli olmakla beraber, asıl olan o dilde ne ifade edeceğin, neyi söyleyeceğindir.

ARVASÎLER

Önceleri Kadirî tarikatına mensub iken sonradan Nakşibendî tarikatına intisab eden Nakşî şeyh ailesi. Meskûn oldukları Van ilinin Mûks (şimdiki Bahçesaray ilçesi) civarındaki Arvas Köyü'nden (Doğan-yayla) dolayı Arvasî nisbeti ile adlandırılmışlar.

Ailenin Cumhuriyet tarihindeki iki önemli ismi ise Abdülhakim Arvasî ile Şefik Arvasî'dir. Abdülhakim Arvasî, etkileri günümüze dek süren şahsiyetlere hocalık yapmıştır. Bunlardan biri de Üstad Necib Fazıl'dır. Abdülhakim Arvasî, Said Nursî'nin (yeni Said dönemi) faaliyetlerine ve yazdıklarına olumsuz yaklaşmış ve eleştirmiştir. Şefik Arvasî ise Said Nursî'nin talebesi olmuş ve Kürdistan Teali Cemiyeti içinde yer almıştır. Cumhuriyet döneminde

herhangi bir siyasi faaliyet içine girmeyen Şefik Arvasî, Sultan Ahmed Camii İmamlığı yapmıştır. Ailenin bir diğer önemli ismi Ahmed Arvasî ise bir çok eğitim ve kültür faaliyetinde yer almış, onlarca eser bırakmıştır.

AŞİRET MEKTEBLERİ (1892)

Sultan II. Abdülhamid Han tarafından, 21 Eylül 1892'de açılan okul, İstanbul'da Aka-reter'deki bir binada bir yıl faaliyet gösterip, buradan Kabataş'taki Esmâ Sultan Konağı'na taşınmış, kapanana kadar da burada eğitime devam etmiştir.

Bu okul, aşiretlerin yoğun ve hâkim olduğu bölgeleri muhafaza etmek, buralardaki ağaların ve aşiret liderlerinin çocuklarını yüksek seviyeli ilimle yetiştirip devlete, İttihad-ı İslâm dâvasına bağlamak amacıyla açılmıştır. Okula Halep, Bağdat, Musul, Diyarbakır ve Trablusgarb vilayetlerinden 12-16 yaş arasındaki çocuklar alınmıştır. Bu çocuklar, özenle yetiştirilmiş ve sonraki yıllarda çocukların sayıları arttırılmıştır. İki yıllık öğretim programı beş yıla çıkarılan okulda Kur'an-ı Kerim, fıkıh, ilmihi gibi dinî muhtevalı derslerin yanında, zamanın fen bilgisi, Fransızca, Türkçe, coğrafya, tarih, edebiyat ve askerî dersleri de okutulmuştur. Bu okulların açılmasıyla asıl hedeflenen, Osmanlı İmparatorluğu'nun birliğini sağlamak ve aşiretlerin Osmanlı Devleti'ne olan bağlarını güçlendirmekti.

Sultan Abdülhamid'in bu çok önemli projesi, ekseriyetle başarısız bir proje olarak lanse edilir. İddiaya göre, okul kavmiyetçi çatışmaların odağı hâline gelmiş ve açılış gayesinin tamamen aksine bir netice verdiği için kapatılmıştır. Hâlbuki bu acele verilmiş bir hükümdür. Aşiret mektebinde tartışan Arab, Kürt ve Arnavut talebeler aynı tartışmaları başka okullarda da yapıyorlardı. Burada gözden kaçırılan önemli bir nokta, o yıllarda adı geçen unsurlar bir-

birleri ile henüz kavga etmiyorlardı. Sultan Abdülhamid'e karşı olmak, muhalefeti bir arada tutan ortak noktaydı. Osmanlı etnik unsurlarının birbiri ile kavgalı hâle gelmesi, İttihatçıların iktidarı ele almasından, yâni Meşrutiyet'in ilânından sonradır.

15 yıl içerisinde ortalama 600 öğrenci okula alınmış, bunların 400'ü mezun olmuştur. Okulda verilen eğitimin başarısız olduğunu kabul etmek için, bu 400 ismin üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır. Sonraki yıllarda bu mektepten mezun olanların tavır ve davranışlarında rahatlıkla görülecektir ki, bir çoğu II. Abdülhamid Han'ın siyasetinin yanında olup, Yahudici ve Batıcı İttihatçıların karşısında olmuşlardır.

Aşiret Mekteplerinin üzerindeki bu soğuk propaganda, Batılıların hâdiseye el atmış olmaları ve konuyu istismar etmelerindendi. Aşiret Mektebi'ne talebe alınan bölgelerde, dönemi itibarıyla İngilizlerin yoğun faaliyetleri ve uzun vadeli plânları vardı. Aynı şekilde Almanların da niyetleri, İngilizlerden farklı değildi.

Batının, II. Abdülhamid'in Kürtlere karşı politikasına şiddetle karşı çıkmasının temelinde yatan sebep malûm, ama bunu bir de O'nun ağzından dinleyelim: "Kürt ağalarının bazılarının çocuklarını, İstanbul'a getirip memuriyete yerleştirdiğim için tenkit edildiğimi biliyorum. Senelerdir Hristiyan Ermeniler nazır [bakan] mevkilerini işgal etmişlerdir. Bundan sonra da kendi dinimizden olan Kürtleri kendimize yaklaştırmakta ne gibi bir zarar olabilir?" (Hatıratım, II. Abdülhamid Han)

AYETULLAH HUMEYNI

İran'da Pehlevi saltanatını yıkarak İran İslâm Cumhuriyeti'nin kuruluşunu gerçekleştiren Ayetullah Humeyni 25 Eylül 1902'de dünyaya gelmiştir. Humeyni, ço-

cukluğunda ve gençliğinde İran'ın ileri gelen Caferi âlimlerinden dersler aldı. 19 yaşında en önemli Caferi medreselerinin bulunduğu Erak'a gitti. Humeyni daha sonra hocası Ayetullah Hairi'nin 1922 yılında Kum'a yerleşmesi üzerine bu şehre göçtü ve öğrenimini orada devam ettirdi. 1962 yılında başlayan Şah rejimine karşı muhalefetin içinde yer aldı. 1964'te önce Türkiye'ye, sonra Irak'a sürgün edildi. Bu tarihten itibaren 1979 devrimine kadar sürekli sürgün hayatı yaşadı. 9 Şubat 1979'da yeniden vatanına dönen Humeyni, 3 Haziran 1989 tarihinde öldü.

Ehli Sünnet ve'l Cemaat düşmanlığı ile tanınan Humeyni, iktidarı boyunca Sünni Kürtlere göz açtırmadı. On binlercesini sürgün, binlercesini katletti. Ahmet Müftüzade gibi Ehli Sünnet Âlimleri ve Abdurrahman Kasımlı gibi Kürt aydınları bunlardan sadece bir kağıdır.

Oysa İran Devrimi sırasında Kürtler Şah Karşıtı gösterilere destek verdiler. Şahlık rejiminin çökmesi ile İKDP ve Komala, İran Kürdistanı'nda kontrolü önemli ölçüde ele geçirdiler. Ancak Humeyni'nin başı çektiği Şii endeksli rejimin iktidara gelmesi ile birlikte, Kürtlere verilen sözler bir tarafa, Şah dönemindeki hakları dahi ellerinden alındı ve üstelik hain ilan edilerek, Kürtlerin yaşadıkları şehirler ve köyler uçaklarla ve ağır toplarla ateş altına alınıp binlerce Kürt öldürüldü.

BABANLAR YAHUD BABANZADELER

Babanlar, kökeni Baba Süleyman'a dayanan aile. İlk yönetim merkezleri olan Kala Çuvalan'da (Süleymaniye yakınlarında) uzun süre kendi kurdukları ocağın (beylik) mutasarrıflığını yaptılar. Ocağı ilk kez kurup çevre ilçeleri de ele geçiren Fatih Ahmet adlı bir derebeyinin, daha sonra yönetimi Süleyman Bey'e devrettiği (1669/70) söylenir. Böylece Süleyman

Bey'in kardeşleri ve ardından da onların oğulları sırasıyla mutasarrıf olarak başa geçtiler. Ancak, Baban ailesi içindeki çekişmeler sonucu ocak ortadan kalkınca, ailenin fertleri bölgede ayrı yerlere dağıldı. Bunlardan Abdurrahman Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Süleymaniye adını verdiği yeni bir şehir kurdu (1783). 1830'da sülalenin başına geçen Ahmet Paşa'nın Koi savaşı'nda Bağdatlı Necip Paşa'ya yenilmesi üzerine bağımsızlıklarını yitirdiler (1847). Süleymaniye'de bugün eski Baban ailesinden pek çok kişi bulunmasına karşın, yalnız Süleyman ve İbrahim paşaların torunlarına önemli büyüklükte topraklar miras kaldı. Babanlar'ın çoğu, ayrıca hukukçu olarak sıvrılıp şöhrat kazandığı gibi, Türkiye ve Irak'ta bakanlık yapanları da vardır. Babanzade Ahmet Naim, Prof. Şükrü Baban, Cihat Baban, bu ailenin Türkiye'deki ünlü üyelerindendir.

BARIŞ VE DEMOKRASİ PARTİSİ (BDP)

Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Türkiye'de 2008 yılında kurulmuş sosyal demokrat ve sosyal liberal görüşlü Kürt milliyetçisi siyasi partidir. Genel merkezi Ankara'nın Çankaya ilçesinin Balgat semtinde olan partinin amblemi, sarı zemin üzerine, yeşil meşe ağacıdır.

Barış ve Demokrasi Partisi, kendisini parti tüzüğünde şu şekilde tanımlamıştır: "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından uluslararası hukuka uygun olarak kabul edilmiş insan hakları, siyasi haklar, sosyal ve ekonomik haklara ilişkin hak ve hürriyetleri benimsemiş ve içselleştirmiş; özgürlükçü, eşitlikçi, barışçı, çoğulcu demokratik devlet anlayışını benimseyen, çok kültürlü ve çok renkli toplumsal yapıyı savunan, her türlü ırkçılığı, ayrımcılığı, emek simsarlığı yapanları,

baskı ve despotizmi reddeden, kadın ve çocuk haklarını savunan, demokratik sol kitlesel bir siyasi oluşumdur."

Eylül 2008'de Türkiye'nin Diyarbakır ilinin TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Konferans Salonu'nda 234 delegenin katılımıyla yapılan birinci olağan kongresinde, dönemin Demokratik Toplum Partisi Hakkari Milletvekili Hamit Geylani, Siirt Milletvekili Osman Özçelik, Demokratik Toplum Partisi genel başkan yardımcısı Selma Irmak ile Kamuran Yüksek'in de katılımıyla Muş'un Varto ilçesi eski belediye başkanı Demir Çelik, Barış ve Demokrasi Partisi'nin genel başkanı oldu.

Barış ve Demokrasi Partisi 29 Mart 2009'da yapılan mahallî seçimlere 41 ilde örgütlenme şartını tamamlayarak katıldı. İlk seçimde parti Türkiye genelinde yüzde 0,06 oy aldı.

Demokratik Toplum Partisi'nin kapatılmasından sonra Aralık 2009'da bu partinin genel merkezine taşınan BDP, eski DTP'li-leri partilerinde siyaset yapmaya çağırdı. DTP'nin siyasi yasaklı dört belediye başkanı haricindeki 94 belediye başkanı 23 Aralık 2009'da Diyarbakır'da yapılan bir törenle BDP'ye katıldılar. Eski 19 DTP'li milletvekili ve İstanbul bağımsız milletvekili Mehmet Ufuk Uras 25 Aralık 2009'da BDP'ye geçerek mecliste grubu kurdular. Meclisteki grubun başkanlığına yeni bir genel başkan seçilinceye kadar yapılan bir seçimle Muş milletvekili Mehmet Nuri Yaman getirildi.

BARZANİLER

Mesud Barzani, Mustafa Barzani ve İdris Barzani gibi Iraklı Kürt liderlerin mensub olduğu aile. Bu aile 19. yüzyılda Nakşibendi şeyhlerinin halifeleri olarak Barzan köyüne yerleştikten sonra, kısa bir süre sonra aşiretleşti. Barzani Aşireti, Beroji,

Mizorî, Şarvanî ve Dolemarî olmak üzere dört aşiretten müteşekkil bir aşiret konfederasyonudur.

Barzan bölgesi Irak'ın Erbil iline bağlı olup ülkenin en kuzey ucunda yer almaktadır. Bölgenin merkezi Mergesor kazası olup, kaza Mergesor, Barzan ve Şirvan olmak üzere üç kazadan oluşmaktadır.

Barzan adı, Kürtçenin de mensub olduğu kuzeybatı İrani dillerde "mahalle" anlamını taşımaktadır. Kökeni avestadaki varəzāna kelimesine dayanan "barzan", eski Hintçe-deki karşıtı vrjāna-cemaat'tır.

Barzan Şeyhleri, Amidiye Emirleri soyundan gelmektedir. Mesud, Barzan'a yakın Hewinka Köyüne yerleşmiş ve o köyden bir kızla evlenmiştir. Aşiret reisliği Mesud'dan oğlu Said'e, Said'den torunu Şeyh Taceddin'e geçmiştir. Şeyh Taceddin büyük bir din alimi idi. Bu vesileyle Barzan Tekkesi kurulmuş ve aşiret reisliği ile beraber tekkenin faaliyetleri de Şeyh Taceddin'den oğlu Şeyh Abdurrahman'a, Şeyh Abdurrahman'dan da oğlu Abdullah'a geçmiştir. Abdullah zühd ve takva ile şöhet kazanmış ve oğlu Şeyh Abdusselam'ı Şeyh Seyyid Taha Nehri'nin medresesine göndermiştir. Şeyh Abdusselam Barzan'da bir medrese kurunca her taraftan öğrenciler Barzan'a okumaya gelmeye başlamıştır. Mevlana Halid Nakşibendi, Barzan'a uğrayarak Şeyh Abdusselam'ı halifesi olarak tayin etmiştir.

1872'de Şeyh Abdusselam öldüğünde Şeyh Muhammed reis olmuştur. Şeyh Muhammed de zühd ve takva ile şöhet kazanmış ve Barzan tekkesi komşu aşiretlerden mazlumların sığınağı hâline gelmiştir. Bu yüzden diğer aşiret reisleri Şeyh Muhammed'i Osmanlı yönetimine şikayet etmişlerdir. Osmanlı da Şeyh Muhammed'i Bitlis'e sürgün etmiştir. Şeyh Muhammed Bitlis'te bir yıl hapis yatıktan sonra Barzan'a dönmüş ve 1903'de ölmüştür.

Şeyh Abdusselam bölgede sosyal ıslahatlar gerçekleştirmiş ve hem dinî hem de millî bir lider mevkiine gelmiştir. Ondan dolayı Barzan tekkesiyle irtibatlı olmayan aşiret de dâhil olmak üzere, Şirvani, Dolameri, Mirozi, Beroji, Nizari, Kerdi, Herki ve Bineci aşiretleri Şeyh Abdusselam'ın liderliğinde Barzani adı altında ittifak kurmuşlardır.

Kürt Teali ve Terakki Cemiyeti, Kürt Talebe Hêvî Cemiyeti ve Kürdistan Bağımsızlık Cemiyeti (Azadî) gibi Kürt örgütleri ve Şeyh Mahmud Hafid, Şeyh Abdulkadir Nehri ve İsmail Ağa Şikaki (Simko) gibi önde gelen liderler ile ilişki kurmuştur.

BEDİRHANİLER

Bedirhani ailesinin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır, Şerefname kitabının yazarı Şerefhan Bitlisî, Belek burcunun adını aldığı Belek bey, Mem û Zin kahramanları, bir dönem hüküm sürmüş ve ondan sonra ailenin ismi onunla anılmış olan Bedirhan bey, kültürel alanda çalışmaları olan Celadet ve Kamuran kardeşler, gazeteci-yazar-tarihçi Cemal Kutay, bu ailenin mensupları arasındadırlar. Bu aile fertleri Bedirhan bey dönemine kadar çoğunlukla Cizre yöresinde ikamet etmekteydiler ama daha sonraları çeşitli hadiselerden dolayı aile dünyanın dört bir yanına (Almanya, Rusya, Irak gibi) dağılmıştır. Aile efradının çok azınlık bir kısmı Cizre'de kalmıştır.

Botan Emiri Bedirhan Bey'in aşireti, 1843-47 yıllarında Osmanlı'da ilk Kürt isyanını gerçekleştiren geniş ve köklü bir aşirettir. Bedirhan Bey, 1845 yılında Osmanlı'ya başkaldırarak, Cizre merkezli Botan bölgesinde hükümet kurup kendi adına para bastırmıştır. Bedirhan ailesi tarafından yönetilen Botan Beyliği 1847 yılında tasfiye edilmiştir. II. Abdülhamid Han uzlaşma vaadiyle Bedirhan Bey'i İstanbul'a çağır-mış ve gözaltına alıp daha sonra bir ordu

göndererek Bedirhan birliklerini yenilgiye uğratmış ve Bedirhan aşiretine mensub herkesi İstanbul'a getirmiştir. Aile bireyleri feodal güçlerini de kullanarak ilerleyen yıllarda Kürt milliyetçiliği faaliyetlerinin liderleri mevkiine gelmişlerdir. Kürtler arasındaki ayrılıkçı fikirlerin liderliğini çoğunlukla Bedirhan Bey'in çocukları ve torunları yapmıştır.

Kürt Bedirhan ahfadı çok geniş bir ailedir. Sabetayistlerin Karakaş koluna mensub Selanik Mevlevi postnişi İshak Dede'nin torunlarından olan Eski Dışişleri bakanı Prof.Dr. Emre Gönensay'ın annesi Müveddet Gönensay, Bedirhan Paşazade Abdurrahman Çınar'ın kızıdır. Kürt Bedirhan'ın torunlarından Kürt tarihçi Cemal Kutay, Teşkilat-ı Mahsusa'nın ilk lideri Eşref Kuşçubaşı'nın damadıdır. Kürt Bedirhan ailesinden olan Bedri Paşanın hanımı, Eşref Kuşçubaşı'nın teyzesinin kızıdır. Bedirhan Bey'in çocuklarından Murat Bedirhan Bey, Şuray Devlet Reisliği yapmıştı. Torunu Tevfik Ali Çınar da Galatasaray'da başkanlık yapmıştı. Bedirhan Bey'in kardeşi, Abdullah Bey'in oğlu, Atatürk'ün yanında yer alarak Maarif Bakanlığı yapan ve eğitim alanında köklü ve sarsıcı değişikliklere imza atan Vasıf Çınar ailenin diğer fertlerindendir. Kürt Bedirhan'ın oğlu Ali Şamil Paşa ilk evliliğini Bedrifem hanımla yapmıştı. Bedrifem Hanım daha sonra ikinci evliliğini ise Selanikli Mehmet Edip Bey ile yaptı ve bu evlilikten Halide Edip Adıvar doğdu. AKP'nin kurucularından Cüneyt Zapsu'nun babaannesi Fatma Hidayet Zapsu da ünlü Bedirhan Paşa'nın ailesindendir. Bedirhanilerden Kaymakam Abdullah Hulusi Bey'in oğlu Vasıf Çınar, iki kez Milli Eğitim Bakanlığı yapmış ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulayıcısı ve Altay Spor Kulübü'nün kurulmasına ön ayak olmuştur. Menderes hükümetinin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu da Kürt Bedirhan ahfadındandır. Bedirhanlar, Mardinizadeler ile akrabalığa kadar uzanmaktadır.

BEKAA VADİSİ

Lübnan'ın başkenti Beyrut'un 30 km doğusunda, Asi nehrinin de doğduğu, bağları ile ünlü, verimli tarım bölgesi. Bekaa Vadisi Suriye'nin kontrolünde olduğu dönemlerde birçok örgüt tarafından karargah ve eğitim kampı olarak kullanıldı. Bunlardan biri de Kürdistan İşçi Partisi'dir (PKK). Bekaa Vadisi uzun süre PKK'nin en önemli askeri üssü oldu ve PKK militanları burada uzun süre Filistinli Marksist gerilla örgütlerinden eğitim aldı. 1984'ten itibaren Türkiye içinde eylemler gerçekleştirmeye başlayan PKK, Bekaa'da kurduğu Mahsun Korkmaz Kampı'nda bulunan Akademi'sindeki faaliyetlerine 1992'ye kadar devam etti. Türkiye devletinin baskıları sonucu aynı tarihte buradaki kamp kapatıldı.

BERZENCİLER

Süleymaniye ve çevresinde meskun olan Kadiri tarikatına mensub meşhur şeyh ailesi. Aile 1930'lara kadar Irak Kürdistanı'nın en faal ülema ve şeyh ailesi olarak kaldı. Seyyid olduklarını belirten Berzenciler, 15. yüzyılın ortalarında Hamedan'dan gelerek Irak Kürdistanı'nda Berzenc adındaki mevkiye yerleşmişlerdir. Bu dönemde ailenin Nurbahşiye tarikatı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Ailenin bugünkü kolu, ailenin atası Seyyid İsa'dan dokuz kuşak sonraki Baba Resul'ün (1646) soyundandır. Baba Resul, Nurbahşiye ve Halvetiliğin Aleviye kolundan icazet almıştır. Ve oğulları Şehrezor'un farklı köylerine yerleşerek kendi zaviyelerini kurmuşlardır. Baba Resul'un oğullarından Muhammed, Haleb, Mardin, Bağdat, Kahire gibi birçok yeri gezdikten sonra Medine'ye yerleşerek buranın Şafii müftüsü oldu ve soyundan gelenler Medine'nin etkili ailelerinden biri olarak müftülük görevini deruhte ettiler.

Berzenci ailesinin en meşhur ismi ise, kimi çağdaşı ve sonraki kuşaklarca bir yurtsever, kimilerince de bir feodal ve baskıcı olarak görülen Şeyh Mahmud Berzenci'dir (ö. 1956). Şeyh Mahmud, I. Dünya Savaşı'nı müteakib birkaç kez İngilizlere karşı isyana girişti ve 1922 yılında kendisini Kürdistan Kralı ilan etti. Oğlu Şeyh Latif ise, 1947-48 Komünist isyanının hedeflerinden biri oldu. 1958'den sonraki toprak reformundan önce, topraklarını-mülkünü korumak için, Irak Komünist Partisine katıldı. Diğer bir Berzenci Şeyhi, Süleymaniye bölgesindeki Kasnazan'daki Şeyh Abdülkerim ise, 1950'li yılların başında hâlâ önemli bir mürid kitlesine sahipti. Ayrıca bölgede Mahabad ve Senendec dahil ailenin birçok kolunun sahib olduğu, bağımsız fakat birbiri ile bağlantılı birçok tekkeleri vardı.

CABAN EL-KÜRDİ (R.A)

Caban el-Kürdî isimli sahabî, Hazreti Peygamber zamanında Müslüman olan ilk Kürtlerdendir. Allah Resûlünün şu meşhur hadisini rivâyet eden sahabî, Caban el-Kürdî'dir. "Sizlere iki ağır ve paha biçilmez emanet bırakıyorum: Kitabullah ve Sîretimdir. Bu ikisi asla birbirinden ayrılmaz ve Havzada birlikte bana gelirler" meâlindeki hadisi, Caban el-Kürdî'den sonra yaşayan Tirmizî, Cabir bin Abdullah'tan nakletmiştir.

CEMİL BAYIK

1955 Elazığ Keban doğumludur. Cuma kod adı ile bilinen Bayık, PKK'nın yaşayan beş kurucusundan biridir. Murat Karayılan ve Bahoz Erdal'la birlikte PKK'nın yönetim kurulunu oluşturmaktadır. Ayrıca 12 kişilik KCK yürütme konseyinin bir üyesi ve Bese Hozat'la birlikte KCK eşbaşkanıdır.

1970'li yılların başında, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde öğrenci olduğu dönemde Kemal Pir'in aracılığıyla Abdullah Öcalan'la tanışmıştır.

PKK'nın temellerinin atıldığı Ankara'daki (1974) ilk toplantıda yer aldı. Duran Kalkan, Ali Haydar Kaytan, Rıza Altun ve Mustafa Karasu ile birlikte PKK'nın çekirdek kurucu kadrosunda yer aldı. Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır-Lice/Fis köyünde gerçekleştirilen PKK kuruluş kongresinde genel sekreter yardımcılığına seçildi. 12 Eylül 1980 tarihinin hemen öncesinde Suriye'ye çıktı. 1992 yılında Kuzey Irak'taki PKK ana karargah sorumluluğunu yürüttü. 1994 yılında başkanlık konseyi üyeliğine seçildi. 2003'te PKK'da ikinci adam oldu. Daha sonra Öcalan tarafından örgüt bünyesindeki Kültür ve Sanat Komitesi üyeliğine seçildi. Bayık, 2004'te yaşanan gelenekçi-reformcu ayrışmasında gelenekçi kanatın liderliğini yaptı. Bu ayrışma nedeniyle Öcalan'ın talimatıyla özeleştirildi. Cemil Bayık'ın İran'a yakın olduğu ve örgütün şahin kanadını temsil ettiği ileri sürülüyor.

Ergenekon davasının gizli tanıklarından 'İlk Adım', eski Jandarma İstihbarat Dairesi Başkanı Tuğgeneral Levent Ersöz ile Cemil Bayık'ın, 2000 yılında Hezıl Çayı kenarında görüşerek birbirlerine zarflar verdiklerini söylemişti. Gizli tanık, ikili arasındaki ikinci görüşmenin ise Türkiye, Kuzey Irak ve Suriye üçgeninde telsizle gerçekleştiğini belirtmişti. Levent Ersöz, 1999-2000 yılları arasında Şırnak İl Jandarma Alay Komutanlığı görevinde bulunmuştu.

Örgüt üzerinde askeri ve ideolojik anlamda etkisini sürdürmeye devam eden Bayık'ın zaman içerisinde yüzlerce örgüt üyesini infaz ettiği iddia edilmektedir.

CELAL TALABANİ

1933 yılında doğan Celal Talabani, siyasi kariyerine KDP'ye bağlı Kürdistan Öğrenci Birliği'nin kurucu üyesi ve lideri olarak 1950'li yılların başında başladı. KDP'nin üst seviye üyelerinden biri hâline geldi. 1961 yılında, Irak Abdülkerim Kasım hükümetine karşı Kürt ayaklanmasına katıldı. Kasım'ı iktidardan uzaklaştıran darbenin ardından, 1963 yılında Cumhurbaşkanı Abdüsselam Arif'in hükümetiyle yürütülen görüşmelerde Kürt delegasyonunun liderliğini yaptı.

1975 yılında KDP lideri Mustafa Barzani'yle aralarında derin görüş ayrılıkları oluşmaya başladı ve KDP'den ayrılanların kurduğu ve gelecekte kayınpederi olacak olan İbrahim Ahmed'in önderliğindeki KDP Siyasi Büro-su'na katıldı. Grup, 1966 yılında merkezi hükümetle bir ittifak kurdu ve KDP karşıtı askeri kampanyada yer aldı. 1970 yılının Mart ayında KDP ve hükümet arasında bir barış anlaşması imzalandığında, grubun siyasi hayatına son verildi.

Talabani ve Barzani uzun yıllar birbirleriyle mücadele etti. Bunun üzerine Celal Talabani ve kendisini destekleyenler, 1975 yılında Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni kurdu. Talabani, KYB'nin sosyalist bir parti olacağını ve KDP'nin aşiret çizgisinden uzak duracağını söyledi. Bir yıl sonra, merkezi hükümete karşı silahlı kampanya başlattı. 1988 yılında Irak hükümeti Kürtlere karşı kimyasal silahlar kullandığında (Halepçe Katliamı), KYB ağır bir darbe aldı. Türkiye bu dönemde Barzani'yi desteklemiştir, İran ise Talabani'nin tarafını tutup güç dengesi sağlamaya çalışmıştır. Bu yüzden Talabani de, Kuzey Irak'ı terk edince İran'a sığınmak zorunda kalmıştır. Talabani-Barzani yahud diğer bir deyişle KYB-KDP mücadelesi, Kuzey Irak'taki Kürt siyasi hayatının yaklaşık son 30 yılına damgasını vurmuştur.

İki parti arasındaki gerilim, 1994 yılında silahlı çatışmalara ve iç savaşa neden oldu. ABD ve kısmen İngiltere'nin çabalarıyla, iki parti heyetleri arasında yapılan çok sayıda toplantının ardından, Talabani ve KDP lideri Mesut Barzani 1998 yılında Washington'da bir barış anlaşması imzaladı.

Anlaşma, 4 Ekim 2002'de iki partiden milletvekillerinin katılımıyla bölgesel parlamentonun toplanması sonucu bir kez daha pekişti. ABD önderliğindeki güçlerin Irak'ı işgale başladığı 2003 yılının Mart ayı öncesinde, iki parti aralarındaki anlaşmazlıkları bir yana iterek Talabani-Barzani liderliğini oluşturdu. Her iki lider de daha sonra Irak Yönetim Konseyi'ne atandı. Talabani bir dönem Irak Cumhurbaşkanlığı da yapmıştır.

DEMOKRATİK TOPLUM PARTİSİ (DTP)

Demokratik Toplum Partisi (DTP); 9 Kasım 2005 tarihinde kurulmuş ve 11 Aralık 2009 tarihinde Anayasa Mahkemesi kararı ile kapatılmış olan Kürt milliyetçisi siyasi parti. Genel merkezi Ankara'nın Çankaya ilçesinin Balgat semtinde olan partinin amblemi sarı zemin üzerine, yeşil yapraklı kırmızı gül idi. Partinin kurucuları arasında Demokrasi Partisi eski milletvekillerinden Leyla Zana ve Orhan Doğan ile Cumhuriyet Halk Partisi eski milletvekillerinden Ahmet Türk bulunmaktaydı. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Abdurrahman Yalçınkaya, DTP'nin PKK'yi desteklediği gerekçesiyle kapatılması için 16 Kasım 2007 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı. İddianamede partinin 8 milletvekili ile 221 DTP'linin siyasetten yasaklanması istendi. Haklarında siyasî yasak istenen milletvekilleri şunlardı: Mardin milletvekili Ahmet Türk, Diyarbakır Milletvekili Aysel Tuğluk, Van milletvekili Fatma Kurtulan, Şanlıurfa Milletvekili İbrahim Binici, Siirt milletvekili Osman Özçelik, İstanbul Millet-

vekili Sebahat Tuncel, Diyarbakır milletvekili Selahattin Demirtaş ve Şırnak milletvekili Sevahir Bayındır. Anayasa Mahkemesi, partinin kapatılmasıyla ilgili davanın 4. gününde yapılan 9 saatlik görüşmenin ardından kararı açıkladı ve parti, 11 Aralık 2009'da kapatıldı.

Anayasa mahkemesi ayrıca 37 kişiye 5 yıl siyaset yasağı getirirken, Genel Başkan Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk'un milletvekilliğinin düşürülmesini kararlaştırdı. DTP lideri Ahmet Türk, karar açıklanmadan önce partinin kapatılması durumunda sine-i millete döneceklerini açıkladı. Partinin kapatılmasından sonra Türk yaptığı açıklamada DTP'nin meclisten çekileceğini açıkladı. Aynı dönemde DTP'nin kapatılması ihtimaline karşın 2 Mayıs 2008 tarihinde Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) kuruldu.

DEMOKRATİK AÇILIM YAHUD KÜRT AÇILIMI

Demokratik açılım süreci, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın başlatmış olduğu, Türkiye'de insan haklarına saygı, demokrasi, özgürlükler ve standartlarını geliştirmeyi amaçlayan bir projedir. Projenin bir diğer ismi de Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi'dir. İçişleri Bakanı Beşir Atalay, projenin temel hedefinin, demokratik standartların geliştirilmesi ve Türkiye'nin terörle sorununun bitirilmesi olduğunu ifade etmiştir. Erdoğan, "Biz kısa vadede genelge yayınlayarak, orta vadede yasalar ve uzun vadede anayasa değişiklikleri yaparak gerekli adımları atacağız." demiştir.

DEMOKRATİK ÖZERKLİK (PROJESİ)

Kürt sorununa çözüm ve Kürtlerin siyasi talebi olarak 24 Ekim 2007 tarihinde Diyarbakır'da yapılan Demokratik Toplum

Kongresinde hazırlanan ve 8 Kasım 2007 tarihinde yapılan DTP'nin 2. Olağan Kongresinde kabul edilen proje. Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan DTP'nin devamı mahiyetinde kurulan BDP de Demokratik Özerklik Projesini temel talebi haline getirdiğini duyurdu.

BDP, Demokratik Özerklik Projesi çerçevesindeki taleplerini 9 ayrı maddede sıralamıştır. Projenin özünü oluşturan bu maddeler içerisinde siyasi ve idari yapıda demokratikleşmeyi sağlamak amacıyla köklü reform, halkın karar süreçlerine dâhil edilmesi, kültürel farklılıkların özgürce ifade edildiği bölgesel ve mahallî bir yapılanmayı, Bayrak ve Resmi Dil tüm Türkiye Ulusu için geçerli olmakla birlikte her bölge ve özerk birimin kendi renkleri ve sembollerleriyle demokratik öz yönetimini oluşturması, bölge meclisleri oluşturulması, bölgelerin her biri o bölgenin özel adı veya bölge meclisinin yetki sınırları içinde bulunan en büyük ilin adıyla anılması, Demokratik özerklik modelinde il valilerinin hem merkezi hükümetin hem de bölge yürütme kurulunun aldığı kararları uygulamakla görevlendirilmesi gibi çözüm önerileri yer almıştır.

DERSİM VE DERSİM İSYANI

Dersim İsyanı, Dersim Katliamı veya Dersim Jenosidi; şu ânki adıyla Tunceli ilinde 1937 yılında merkezi hükümetle Dersim aşiretleri arasındaki anlaşmazlıklar sonucu yaşanan olaylara verilen isimdir. Dersim'de mutlak devlet hâkimiyetini sağlamak için Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından harekât düzenlendi. Harekât neticesinde bölgede yaşayan 13.000'den fazla insan ile 199 asker öldü, 12.000 insan zorunlu göçe tabi tutuldu.

Bölge gerek coğrafi yapısı, gerekse merkeze uzaklığı nedeniyle merkezi otoritenin

tam sağlanamadığı, ağalık tarzı feodal bağların kuvvetli olduğu bir yapıdaydı. Bu açıdan Osmanlı döneminde de bölgede pek çok ayaklanma yaşanmıştır. Dönemin içişleri bakanlarından Şükrü Kaya 1876 yılından beri bölgeye 11 askeri hareket düzenlendiğini; ancak bir çözüm sağlanamadığını belirterek bölgenin bu alandaki geçmişini ortaya koyar. Dersim ayaklanmaları olarak adlandırılan, bölgedeki isyanlar arasında bir önceki isyan 1916 yılına tarihlenir.

Bunun yanında Rus işgaline karşı Dersimliler, Osmanlı hükümeti ile bir anlaşma yaparak özerklik vaadi içinde "savunma savaşı"na girerler. Osmanlı idaresinden aldıkları silah-mühimmatla, doğrudan Osmanlı ordusunun emrine girmeden Ruslara karşı durma karşılığında Dersimlilere "bağımsız çatışma hakkı" tanınır. Ruslar geri çekildikten sonra Osmanlı idaresi tarafından Dersimlilere ve bu aşiretlere madalya ve hediyeler verilir. Seyit Rıza ise ayrıca ödüllendirilerek Erzincan'da "İl İdaresi Üyeliği"ne atanır. Dönemin Erzincan valilerinden Sabit Bey yazdığı bir mektubta -Seyit Rıza ile ilgili olarak- "şimdiye kadar bize din ve namusuyla hizmet etti" ifadesini kullanır. Dersim olaylarının meydana gelmesinde, Dersim aşiretlerinin ve önde gelenlerinin Ermeni Tehciri'nde Ermenileri kurtarmış olmalarının, Rus işgaline karşı kendilerine vaat edilen özerklik durumları ile daha önceki Koçgiri İsyanı'nın etkisi olduğu düşünülür.

EL-CEYŞU'L İSLÂMIYYİ'L-KÜRDİSTÂNÎ

1979'da İran'daki Humeyni devrimi ve Sovyet Rusya'nın Afganistan'ı işgali, Kuzey Irak'taki İslami oluşumları silahlı örgütler kurmaya itmiştir. Böylece ilk silahlı grup 1980 yılında Kuzey Irak'ın dağlarında el-Ceyşu'l İslâmiyyi'l-Kürdîstânî (Kürdistan İslam Ordusu) adıyla tesis edilmiştir.

Bu arada bu gruba Afganistan'daki direnişçilerin komünistlerle çarpışma haberleri gelmekte ve örgütü yeni atımlara sevk etmektedir. 1985 yılına kadar askeri eğitimlerini sürdüren grup, 1985'te er-Rabî-tatü'l-İslâmiyyeti'l-Cihadiyye (İslami Cihad Birliği) adını alır. İki sene sonra ismi, başında Şeyh Osman bin Abdulaziz'in olduğu İslami Hareket Örgütü'ne döner.

Cihadî oluşumların karşısında ise yedi adet farklı grub oluşur. Bunların en önemli iki tanesi ise başında Celal Talabani'nin olduğu Kürdistan Yurtseverler Birliği ile Mesud Barzani'nin başında olduğu Kürdistan Demokratik Partisi'dir.

ENSAR EL-İSLAM YAHUD ENSAR ES-SÜNNE ORDUSU

Aralık 2001'de Cündü'l İslam, Hamasu'l-Kürdiyye (Kürtlerin Hamas'ı) ve Tevhid Hareketi birleşerek Ensar el-İslam'ı kurmuşlar, başlarına da gerçek ismi Necmeddin Ferec olan Molla Fatih Kraker'i getirmişlerdir. Ensar el-İslam Halepçe, Hormal ve Bayare'de hakimiyet kurabilmiştir.

Ensar el-İslam'ın beslendiği iki kaynaktan biri Suudi Selefiligi, diğeri Seyyid Kutub'un devrimci çizgisidir. Bu grub Türkçe olarak da yayınlanan videolarında, hakim olduğu bölgelerdeki eğitim kamplarını göstermekte, şer'i kuralları uyguladıklarını açıkça ifade etmektedirler. Yönetim kadrosu daha çok Arablardan oluşan Ensar el-İslam'ın, askeri unsurları daha çok Kürtlere dayanmaktaydı.

Askeri açıdan çok güçlü olmayan grup, ABD'nin Irak'a yaptığı son saldırıda ilk hedeflerden birisi olmuş, eğitim yerleri yıkılmış ve lideri İsveç'e göç etmiştir.

Ensar es-Sünne, Eylül 2003'te Ensar el-İslam'dan ayrılarak, daha önceden Ensar

el-İslam komutanlarından olan Ebu Abdullah el-Hasen bin Mahmud'un liderliğinde teşekkül etmiş silahlı bir cihad grubudur. İşgalin başından beri etkili saldırılarda bulunan Ensar es-Sünne aslında eski Ensar el-İslam'ın devamıdır. Çünkü 2007'nin sonlarında tekrar ismini değiştirerek Ensar el-İslam adını alan grub, liderliğine örgütün ilk hâli olan 2001'de kurulan Cündü'l İslam'ın lideri olan Ebu Abdullah eş-Şafii'yi getirmiştir. Örgütün tekrar eski ismine dönmemesinin en büyük sebebi ise Ensar es-Sünne Şer'î Heyeti adıyla ortaya çıkan ve Ensar es-Sünne'den ayrılan bir grubun İslah ve Cihad Cebhesi'yle hareket etmesidir. Başını Irak İslam Ordusu'nun çektiği İslah ve Cihad Cebhesi, Irak'taki en büyük direnişçi koalisyonuyken, önce Fatihler Ordusu, sonra da Mücahidler Ordusu'nun cebheden ayrılmasıyla güç kaybetmişti. Ensar el-İslam ismini alan eski Ensar es-Sünne, Ensar es-Sünne Şer'î Heyeti adıyla kurulan yeni gruba tepki göstermiş, örgütü bölmekle suçlamıştı.

EY RAKİB (EY REQİB)

Kürdistan Bölgesel Yönetimi milli marşı. Ey Reqîp, milliyetçi şair ve aktivist Yunus Mela Rauf Dildar (1918-1945) tarafından 1938 yılında hapiste iken yazıldı. 1946 yılında bir yıllık ömrü olan Mahabad Cumhuriyeti tarafından milli marş olarak bestelendi. Şimdilerde Kürdistan Bölgesel Yönetimi tarafından da milli marş olarak kabul edilmiştir.

FEHMAN HÜSEYİN (DR. BAHÖZ ERDAL)

Suriye Kürtlerinden 1969 doğumlu olan Bahoz Erdal Şam'da tıp eğitimi aldı. Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından Murat Karayılan ve Cemil Bayık'la birlikte örgüt yapılanmalarının kontrolünü ele ge-

çirdi. 2004 ve 2009 yılları arasında örgütün askeri kanadı olan Halk Savunma Güçleri'nin komutanlığını yaptı. Kürdistan Özgürlük Şahinleri adlı grubu yönettiği düşünülmektedir.

HACI MUSA BEY

Kurtuluş savaşı yıllarında milli güçleri kontrol altında tutabilmek için, Erzurum Kongresinin hemen ardından Temsil Heyeti oluşturulur. 24 Ağustos 1919'da kurulan Temsil Heyeti, Mustafa Kemal başkanlığında 9 kişiden oluşur. Temsil Heyeti'nin üyelerinden biri de Mirza Bey'in oğlu meşhur Mutki Aşiretinin reisi Hacı Musa Bey'dir.

Mutki Aşireti, Bitlis ve Muş civarında uzun yıllar yaşamış ve hüküm sürmüş bir aşirettir. Aşiretin lideri Hacı Musa Bey, I. Dünya Savaşı yıllarında 16. Ordu komutanı olan Mustafa Kemal'in emri ile Muş ve Bitlis bölgesindeki milislerin komutanlığını yürütmüştür. Mustafa Kemal, Hacı Musa Bey'e çeşitli görev ve yetkiler vermişse de, kendisini pek sevmez.

Hacı Musa Bey, 1923 yılında kurulan "Kürt Azadi" cemiyetinin kurucuları arasında bulunur. Şeyh Sait ve Cibranlı Halit Bey gibi isimler de bu cemiyetin yöneticilerindendir.

1925 yılında Şeyh Sait isyanının ardından Kürt Azadi cemiyeti üyeleri yakalanır ve hapse atılır. Bölgede, önemli Kürt önderlerinden biri olan Hacı Musa Bey'in Kürtler üzerindeki etkisini bilen hükümet bundan istifade etmek ister ve 1925 yılının sonlarına doğru Hacı Musa Beyi serbest bırakır. Daha sonraki yıllarda Şeyh Sait isyanı davası yeniden açılır ve 10 yıl hapse mahkûm edilir.

Mustafa Kemal Atatürk, tüm bu yaşananlardan sonra Nutuk'ta Hacı Musa Bey'den şöyle bahseder: "...Baylar, ulus, ülke, si-

yasa ve ordu yöneticiliğinde hiç bulunmamış ve bu alanda değeri belirmemiş ve denememiş gelişigüzel kişilerden, örneğin Erzincanlı bir Nakşî Şeyhi ve Mutki'li gibi zavallılardan da kurulabilecek herhangi bir temsilciler kuruluna, söz konusu durum ve görev bırakılabilir miydi?"

İlerleyen zamanlarda Hacı Musa Bey ve ailesi ile Ağrı Patnos Hayderanlı Aşiretinin Reisi ve Hamidiye alaylarının Patnos bölgesi komutanı olan Kör Hüseyin Paşa, önce Kayseri'ye ardından Suriye'ye sürülmüşlerdi. Sonraki yıllarda Hacı Musa Bey, Suriye'de hastalanır ve vefat eder.

HALEPÇE VE HALEPÇE KATLIAMI

Halepçe Kuzey Irak'ta, İran sınırının 15 km batısında, Süleymaniye'nin 61 km güneydoğusunda, başkent Bağdat'ın 241 km kuzeydoğusunda bulunan şehir. 57.000'lik nüfusunun çoğu Kürt'tür. Kürdistan Bölgesel Yönetiminin bir parçasıdır.

İran - Irak savaşı sırasında 16 Mart 1988 tarihinde Saddam Hüseyin yönetimindeki iktidar tarafından gerçekleştirilen, İran'ın katliamdaki payının ve oynadığı rolün hâlâ sırrını koruduğu katliam. Bu katliamda 3 saat süren zehirli gaz bombardımanı sonrası çoğu çocuk ve kadın olan 6.357 kişi zehirlenerek yahud yanarak öldü, 14.765 kişi ağır derecede yaralandı.

HPG (HALK SAVUNMA GÜÇLERİ)

PKK'nin askeri kanadı ve ARGK ve HRK'nin devamıdır. 1999 Şubatında PKK lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanmasının ardından onun çağrısı ile Irak Kürdistan'ına çekilen PKK, 2000 yılında düzenlediği 7. Kongresi'nde silahlı kanadı ARGK'nin adını yeni bir strateji doğrultusunda HPG olarak değiştirdi. 2013 Ekim ayı itibarı ile birimin başında KCK kurucu üyelerinden Murat Karayılan bulunmaktadır.

HÜDAPAR

Hür Dava Partisi, kısa adıyla HÜDAPAR, 2013 yılında resmileşen siyasi partidir. Partinin, çoğunlukla Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde tabanı mevcuttur. Batı illerinde de teşkilatlanma çalışmaları hızla sürmekte ve 2014 yılında yapılacak mahallî seçimlere katılım amaçlanmaktadır. HÜDAPAR Kurucu Genel Başkanı Mehmet Hüseyin Yılmaz'dan sonra 1. Olağan Kongre sonucunda genel başkanlığa Zekeriyya Yapıcıoğlu gelmiştir.

Temelleri her ne kadar Hizbullah Cemaatine dayandırılrsa da, bu iddialar parti tarafından reddedilmektedir. Partinin tabanının büyük çoğunluğunu Kürt kökenli muhafazakâr vatandaşlar oluşturmaktadır. Partinin İslami bir çizgide olması, diğer partilere alternatif olabilecek bir potansiyel olarak görülmektedir.

IKDP

İran Kürdistanı Demokrat Partisi (Partî Dê-mokirati Kurdistanî Êran, PDKI), demokratik federal bir İran Cumhuriyeti sınırları içinde Kürtlerin millî haklarına ulaşmasını hedefleyen İran Kürdistanı'nda etkin bir Kürt siyasi partisidir. Kurucusu Kadî Muhammed, 1947'de Mahabad Cumhuriyeti'nin yıkılışının ardından idam edildi. Genel sekreterlerinden Dr. Abdurrahman Kasımlı 1989'da, Dr. Sadık Şerefkendi 1992'de suikasta kurban gitti.

İDRİS-İ BİTLİSİ

Türk ve Kürt kardeşliğinin tesisinde iki büyük kumandanın adı ön plâna çıkmaktadır; Yavuz Sultan Selim ve İdris-i Bitlisî Hazretleri... İslâm ittifakı dâvasının yılmaz öncüleri, gönüldaşları, kardeşleri ve bin yıllık Türk ve Kürt kardeşliğinin mimarları... Kürtlerin gözünde Yavuz Sultan

Selim ikinci İdris-i Bitlisî iken, Türklerin gözünde İdris-i Bitlisî ikinci Yavuz Sultan Selim'dir.

İdris-i Bitlisî Hazretleri; bazı kaynaklara göre 1452 tarihinde Bitlis'te dünyaya gelmiş, babası meşhur âlimlerden Molla Câmi'nin sohbetlerine iştirak eden, mutasavvıf bir âlim olan muhterem Mevlâna Şeyh Hüsameddin Ali'dir. Babasının eserlerinden bazıları, İrşadü'l-Menzili'l-Küttâb adlı tefsir, Şerhu İstilâhâtı's Sufiye adlı tasavvufî eserdir.

İdris-i Bitlisî, ilk resmî siyâsî vazifeye 1478 yılı veya hemen sonrasında Akkoyunlu Sultanı Yakub Bey'in münşî'i olarak Tebriz'de başlar. Saray'da daha başka vazifeler de yüklenen İdris-i Bitlisî, bu devletin 1501 yılında Safavilerce tamamen ortadan kaldırılmasına kadar hizmetlerini sürdürür. Sultan Yakub Bey'den sonra yerine geçen Sultan Rüstem ve Elvan Bey de ona siyâsî ve askeri yeteneklerinden dolayı büyük bir saygı göstermişler ve devletin idarî işlerinde ona danışmışlardır. İdris-i Bitlisî, yaklaşık yirmi yıl kadar Akkoyunlu devletin hizmetinde bulunmuştur. Şah İsmail Tebriz'i işgal edip Akkoyunlu devletini yıkınca, kendisi bizzat İstanbul'a gelip II. Bayezid'le görüşür. Padişah bu Kürt din âlimine büyük saygı gösterir ve onu Osmanlı sarayında tarih yazıcılığıyla görevlendirir. İdris-i Bitlisî Osmanlı'nın ilk sekiz padişahının hayatını anlatan Heşt Behişt (Sekiz Cennet) adlı ünlü eserini bu görevi esnasında yazar.

Sultan Beyazid'in yerine Yavuz Selim tahta geçince, İdris-i Bitlisî, yeni sultanın Doğu siyasetinin danışmanı olur. Yavuz Sultan Selim'le birlikte Çaldıran seferine katılır, savaş sonunda Osmanlı hâkimiyetine geçen Tebriz'de bir süre kalarak Ulu Cami'de halka vaazlar verir. 1516 yılında, Şah İsmail'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu yeniden istilâ etme hazırlığında ol-

duğu ortaya çıkınca, bölgedeki Kürt aşiretlerinin beyleri bir araya gelerek Osmanlı'ya katılma kararı alırlar. Bu talebi de "Arıza" adlı bir metinde anlatan beyler, kendilerini temsilen İdris-i Bitlisî vasıtasıyla bunu Sultan'a iletirler.

Yavuz Sultan Selim, kendisine başvuran Kürtlerin isteğini geri çevirmez ve bu "bendeleri" Safevî tehdidinden kurtarmak için harekete geçer. Yavuz Sultan Selim Han'ın emriyle, Konya Beylerbeyi Hüsrev Paşa, İdris-i Bitlisî'nin bilfiil desteğiyle 10 bin kişilik bir gönüllü ordusu toplanır ve Diyarbakir Safevîlerin zulüm ve işkencesinden kurtarılır.

Yavuz Sultan Selim ile birlikte Osmanlıların Doğu siyasetini belirleyen İdris-i Bitlisî'dir; aynı zamanda o bu siyasetin mimarlarından birisidir. İdris-i Bitlisî'nin basiretli siyaseti sayesinde, Çaldıran Savaşı'nın hemen akabinde bu bölgeler Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. 1514 tarihli Çaldıran Savaşı ile Yavuz, Safevî tehlikesini önemli ölçüde püskürttü. O zamana kadar Safevîlerden rahatsız olan Sünnî Kürt ve Türkmen aşiret beyleri, bu savaşta Osmanlı ordusuna büyük destek verdi.

Bu, Osmanlı ile Kürt beyleri arasında tabii bir ittifakın oluşması anlamına geliyordu. Ancak Çaldıran savaşı, Kürdistan'ın Osmanlı tarafından fethedilmesi anlamına gelmiyordu. Savaşın sonra da bölge, aralarında herhangi bir birlik olmayan Kürt beylerinin hâkimiyeti altında ve Safevî tehlikesine açık kalmıştı. Savaşın sadece iki yıl sonra bu sorun da halledilecek ve Kürtlerin yaşadığı bölgeler Osmanlı toprağı hâline gelecekti. Bunu sağlayan en önemli aktör ise "İdris-i Bitlisî" adlı Kürt din âlimidir.

Bu tarihten itibaren, Diyarbakir ve Mardin Osmanlı topraklarına dâhil edildiği gibi, İdris-i Bitlisî'nin Yavuz Selim Han adına bölgenin Kürt-Türk beyleriyle anlaşması sayesinde Bitlis, Urmiye, İtak, İmadiye,

Cizre, Eğil, Hizran, Garzan, Palu, Siirt, Hısn-ı Keyfa (Hasankeyf), Meyyafarikin ve Cezire-i İbn Ömer gibi toplam 25 mıntika barışçı yollarla Osmanlı idaresine bağlanı. Bu üstün başarılarından dolayı Yavuz Sultan Selim Han, İdris-i Bitlisî'ye bir ferman göndererek Diyarbekir bölgesini ona "temlik" olarak verir. Bu ferman akabinde Osmanlı Devleti'nin üçüncü Kazaskerliği olan "Arab ve Acem Kazaskerliği" Diyarbekir'de 1516 yılında kurulmuş ve Diyarbekir başkent yapılarak bölgenin idaresi İdris-i Bitlisî'ye bırakılmıştır.

İLK KÜRT GAZETESİ: KÜRDİSTAN (1898)

İlk Kürt gazetesi olan Kürdistan, 22 Nisan 1898'de Kahire'de yayın hayatına başlamıştır. Mikdat Mithad Bedirhan tarafından çıkartılan gazetenin ilk beş sayısı Mısır'ın başkenti Kahire'de, 6-19 arası sayıları Cenevre'de, 20-23 arası sayıları Londra'da, 24-29 arası sayıları Folks-ton'da, 30 ve 31. sayılarıysa Cenevre'de yayımlandı. Gazetenin ilk beş sayısında gazetenin künyesinde sahibi ve yazı işleri sorumlusu olarak Mikdat Mithad Bedirhan görünmektedir

Gazetenin ilk 3 sayısı tamamen Kürtçe yazılmıştır. Daha sonra 4-5-6 ve 7. sayısında Kürtçe'nin yanı sıra Türkçe yazılar da yer almıştır. 8. sayıdan itibaren Kürtçe yayına devam etmiştir, fakat son sayılarında tekrar Türkçe yazılar görülmektedir.

Kürdistan gazetesinin İttihat ve Terakki'nin kontrolünde olduğuna dair eleştiriler yapılmaktadır. Hattâ bazı Kürt aydınları bu gazeteyi Kürt gazetesi olarak kabul etmemektedir. Gazetenin Avrupa döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından çıkarılan Osmanlı gazetesinin matbaasında basılması bu eleştirilere dayanak oluşturmaktadır.

İttihat ve Terakki'nin yayın organı "Osmanlı"nın defalarca Kürdistan gazetesi lehine propaganda yaptığını anlatan Ferhad Pirbal, Kürdistan gazetesinin de aynı biçimde Osmanlı gazetesi ve İttihat Terakki'yi desteklediğini dile getirerek şunları ifade etmektedir: "Osmanlı gazetesi yazı kurulu üyesi ve İttihat Terakki kurucularından İshak Sıkuti öldüğünde, 14 Mart 1902 tarihli Kürdistan gazetesinin 30. sayısında başsağlığı mesajı yayınlandı." Osmanlı gazetesi ile Kürdistan gazetesinin yayımlandığı yer ve tarihlerin aynı olduğunu belirten Ferhad Pirbal şu bilgileri vermektedir: Osmanlı gazetesi 1897 yılının 12 sayıdan 1904 yılının 11. ayma kadar sırasıyla Cenevre, Volkstown ve Kahire'de yayınlandı. Kürdistan gazetesi de 1898 yılının 4. ayından 1902 yılına kadar aynı yerlerde yani Cenevre, Volkstown ve Kahire'de yayınlanmıştır.

İLK KÜRTÇE DERGİ: ROJÎ KURD (1913)

Kürt Talebe Cemiyeti Hevî üyelerinin çabalarıyla yayınlanan ilk periyodik yayın olan Rojî Kurd dergisi, 6 Haziran 1913 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlamış ve dört sayı çıkmıştır. Ayda bir kere çıkan derginin her sayısı 32 sayfadan oluşmaktadır.

Rojî Kürd'ün yönetim yeri Hevî derneğinin bulunduğu daire, dağıtım yeri aynı derneğin merkezinin yanı sıra Şafak Kütübhanesi de bu iş için kullanılmıştır.

Türkçe ve Kürtçe (Kurmanci ve Sorani Kürtçesiyle) yazılar bulunan derginin imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Abdülkerim (Süleymaniyeli Abdülkerim) idi. Harbiye Okulunda okuyan Süleymaniyeli Abdülkerim daha sonra topçu yüzbaşısı olmuştur.

Derginin muhtevasına bakıldığında Kürt tarihi ve diline önem verilen yazıların ağırlıkta olduğu göze çarpar. İlk sayısının kapağında Selahaddin Eyyubî'nin resmi yer almıştır.

İRAN KÜRTLERİ

İran'da yaşayan Kürtler çoğunlukla İran-Irak ve İran-Türkiye sınırında yaşamaktadırlar. Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı, İran Kürdistanı olarak da adlandırılan bölge Batı Azerbaycan, Kürdistan ve İlam eyaletlerinin büyük bölümünü kapsamaktadır. Gerek çeşitli Kürt hareketleri gerekse İran Irak Savaşı dolayısıyla kırsal kesimlerdeki Kürt nüfusunun azaldığı gözlemlense de, ayrıntılı araştırmalar yapılmadığı için net veya ayrıntılı bilgi mevcut değildir.

Amerikan istihbarat kurumu CIA tarafından İran'da Kürt nüfusunun toplam nüfusun %7'sini bulduğu iddia edilmektedir. Aynı kuruma göre İran nüfusunun 66.429.284 olduğu göz önünde bulundurulursa, bu oran (%7) 4 milyon 650 bin civarı bir sayı vermektedir. Bazı tahminlerse 8 milyon civarındadır.

İran'da, başka ülkelerden, örneğin Türkiye'den farklı olarak Kürt kimliği reddedilmemiş, bununla birlikte Farsî kimlik üst kimlik olarak vurgulanmış ve Kürt kimliği Fars kimliğine oranla daha alt bir kimlik olarak sunulmuştur. Örneğin üst İranî kimliği vurgulamak adına, Kürtçe sıklıkla Farsçanın bir lehçesi olarak sunulmaktadır. Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı diğer bölgelerden farklı olarak İran'daki Kürtlerin bir özelliği de, İranlılar Şiiyken, Kürtlerin genelinin Sünni olmasıdır. Bu farklılık İran'daki Kürt kimliği açısından önemli bir yer tutar. Bununla birlikte özellikle Kermaşah'ta yaşayan Kürt nüfusun önemli bir kesimi Şiidir; yine de bunlar genel Kürt nüfusta azınlık teşkil ederler ve Sünni Kürtler Kürt nüfusun yaklaşık %75'ini oluşturur.

İranlı Kürtler ve İran'da Kürt kültürünün gelişimi açısından önemli bir nokta da, 1946-1947 yılları arasında varlığını sürdüren ve Mahabad Cumhuriyeti veya Kürdistan Cumhuriyeti olarak anılan kısa

sürelili Kürt devletidir. Cumhuriyet, Ocak 1946'da ilan edilmiş olsa da bölge 1942 yılından beri Kürtlerin etkisi altındaydı ve Kürt komiteler çeşitli idarî fonksiyonları bir süredir karşılamaktaydı.

İran'daki aktif ana Kürt partileri, federal bir İran'ı ve bu bağlamda Kürt millî haklarının ve kimliğinin tanınmasını savunan İran Kürdistan Demokrat Partisi (IKDP) ve Marksist Kürt İşçileri Devrimci Örgütü'dür (KOMALA). İki partinin görüşleri birbirinden farklı olsa da, ikisi de mevcut rejimin karşıtıdır. İran dâhil bölgede Kürtlerin yaşadığı birçok ülkede aktif faaliyet gösteren bir başka Kürt örgütlenme ise, özellikle Türkiye'de aktif olan PKK ile yakınlığıyla bilinen Kürdistan Özgür Yaşam Partisi'dir (PJAK).

İSMET İNÖNÜ (1884-1973)

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde aktif rol alan laik, Batıcı asker. Hilafeti, İslam Alfabesini, Şer'i Kanunları kaldırmak gibi icraatların sahibi. Ve tarihimize kara bir leke olarak geçen Lozan Hezimet'i'nin mimarlarından... Tarihçi ve İnönü'nün yol arkadaşı Rıza Nur'un deyişiyle Malatyalı Kürt ve hain ve güvenilmez.

Kurtuluş Savaşı sonrasında Kürt meselesinde uzlaştıracı-uzlaşmacı bir yaklaşım sergileyen İsmet İnönü, bu dönemde Türkiye'nin Türklerin ve Kürtlerin ortak yurdu olduğunu ifade etti. Lozan'a baş müzakereci olarak tayin edilen İnönü, görüşmeler sırasında, görüşmelere Kürtler ve Türkleri temsilen katıldığını belirtti. 1925 Şeyh Said Ayaklanması'ndan sonra ise Türkiye'de yalnızca Türk olanların etnik kimlik iddia etmeye hakları olduğunu söyleyen İnönü, Şeyh Said İsyanında izlediği politika sebebi ile istifaya zorlanan Fethi Okyar'ın yerine Mustafa Kemal'in desteği ile başbakanlığa getirildi (3 Mart 1924). İlk ic-

raat olarak Takrir-i Sükun kanunlarını çıkararak muhaliflere karşı sert önlemler aldı (4 Mart 1924). Takrir-i Sükun Kanununa binaen biri Ankara, diğeri Diyarbakır'da iki İstiklal Mahkemesi kuruldu. M. Kemal ile birlikte Şeyh Said İsyanının bastırılması plânlarını yapan İnönü, isyanı askeri tedbirlerle bastırdıktan sonra isyancıları şiddetli bir şekilde cezalandırdı. İsyanın akabinde binlerce Kürt katledildi, evsiz barksız bırakıldı.

İnönü'nün başbakanlığı döneminde Türkleştirme politikası çerçevesinde 2510 sayılı 13 Haziran 1934 tarihli İskân Kanunu çıkarıldı. Kanun çerçevesinde binlerce Kürt, Türklüğe asimile olunmaları gayesiyle Türklerin yoğun olduğu yerlere iskân edildiler. Yıllar sonra, batıya sürülen Kürtlerin bir kısmı tek parti yönetiminin sona ermesi ile ancak memleketlerine geri dönebildiler.

İSRAİL

Genelde topyekûn dünya, özelde İslam coğrafyasına musallat olmuş veba ötesi mikrop. İnsanlığın kurtuluşunun ve yeryüzünün fitne ve fesattan arındırılmasının önündeki imha edilmesi gereken en önemli engel, kanser hücresi. Milyonlarca insanın ölümünden tecavüze uğramasına, şehirlerin yangın yerine döndürülüp harabe hâline getirilmesinden tarım alanlarının yağma edilmesine, sömürgecilikten insanlığın çeşitli biyolojik hastalıklara maruz kalmasına kadar her pisliğin, iğrençliğin, acımasızlığın kaynağı... İmhası zaruri ve elzem devlet. Kürdistan topraklarını "Arzı Mev'ud - Vadedilmiş Topraklar" idealleri içerisinde gösteren ve bölge insanını zihniyet olarak köleleştirici, birbirini kıracak tüketici hâle getirerek Arzı Mev'ud ideallerini gerçekleştirmek isterler. Bu amaçla, bir dönem nasıl ki Türklere sahte bir tarih ve İsrail-Türk akrabalığı ve dostluğu uydurup

iddia ettilerse; hemen hiç değiştirmeksizin, milletin gözünün içine baka benzer bir uygulamayı ve plânı Kürtler için de uygulamaya koydular. Bunda da kısmen adım aldıkları söylenebilir. Barzani ve PKK gibi laik ve Batıcı fikre sahip güçlerle oldukça yakın ilişkiler içerisinde olan İsrail ve Yahudiler, zaman zaman bu yakınlıklarını çeşitli etkinliklerle basına aksettirmektedirler.

İSTİKLAL MAHKEMELERİ

Fransız Devrim Mahkemeleri örnek alınarak kurulmuş olan ve 1920-1927 yılları arasında yeni kurulan rejimin hakimiyetini sağlamak üzere işletilen, aldığı kararlar ile tarihe kara bir leke olarak adını yazdıran katliam mahkemeleridir. Birinci dönem mahkemeler daha çok askeri suçlarla ilgilenip savaş düzenini sağlamaya çalışmışken, ikinci dönem mahkemeler ise siyasi muhalifleri tasfiye etmiş, inkılapları benimsemeyenleri ve yönetime karşı isyan edenleri cezalandırmıştır. 500 bine yakın insandan bahsediliyor ki, bu bile vahşetin çapını göstermeye yeter.

İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİ - ERGENEKON

"1908 Meşrûtiyet Devrimi"ni sağlayan siyasi dernek (parti)... İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin temeli, 1893 yılında İstanbul'da Askerî Tıbbiye'de atıldı. Kurucuları Dr. İshak Sukûti, Dr. Abdullah Cevdet, İbrahim Temo ve Şerafettin Maudumi'dir. Cemiyetin amacı Osmanlı mevcut idaresine karşı çıkmak, Meşrûtiyet yönetiminin yeniden yürürlüğe girmesini; Batı tipi hürriyete, eşitliğe, mal ve can güvenliğine yer veren bir yönetimin kurulmasını sağlamaktır. Cemiyet, İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkelerin desteği ile kısa zamanda gelişti, İstanbul'da birçok semtte gizli komiteler kuruldu. Kahire'de ve Paris'te dernek

adına yayınlara girişildi. Bunun üzerine II. Abdülhamid Han yönetimi, devlet ve millet düşmanı bu güruh için İstanbul'da sıkı araştırmalar gerçekleştirdi. 1897'de cemiyet üyelerinin çoğu ele geçirilerek bir kısmı hapsedildi, bir kısmı sürgün edildi. Ancak Batı'da ve ülkenin birçok yerinde faaliyetlerini yürütmeye devam eden bu cemiyet mensubları, Yahudi gibi en sinsi ve en hain milletlerle irtibata girmekten çekinmedi. Hattâ denilebilir ki, İttihat ve Terakki Partisi bu çerçevede bir örgüttür. Ergenekon ve benzeri örgütlere kaynaklık eden, Osmanlı Devletinin parçalanmasını ve Osmanlı coğrafyasında yaşayan milletlerin ayrışmasını sağlayıcı dehşetengiz politikalara imza atmış ve bunu "sureti hak", "vatanperverlik" gibi maskelerle örtebilmiş bir örgüttür. Hâlihazırda yaşanan Türk ve Kürt kavmiyetçiliğinin ve yine "Kürt Meselesi" olarak yıllardır Anadolu insanının kafasına kanser hücreleri gibi yerleştirilen problemin ana kaynağı ve müsebbibleri bu örgüt ve takibçileridir. Cumhuriyet döneminde iktidarı "darbevari" bir oldu bitti ile ele geçirenlerin kökeni bu partiye ve örgüte dayanmaktadır.

İleride Türk milliyetçiliğinin şampiyonluğunu yapacak olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni (İTC) kuran beş kişiden ikisi, Arapkirli Abdullah Cevdet ve Diyarbakır'lı İshak Sukuti Kürt'tü. Cemiyetin önde gelenleri arasında bulunan Bağdat Mebusu ve Darülfünun Hocası Babanzade İsmail Hakkı, İslâmcı çevrelerde itibar gören Darülfünun Hocası Babanzade Ahmet Naim, sosyolog Ziya Gökalp önemli Kürt aydınlarıydı. Ayrıca 1847'de ayaklanan Botan Emiri'nin oğlu Bedirhan Bey, Şeyh Ubeydullah'ın oğlu Nehri Şeyhi Seyit Abdülkadir Efendi ve Bitlisli Said-i Nursî de İTC üyesiydi. (Naci Kutlay, İttihat Terakki ve Kürtler, Koral-Fırat Yayınları, 1991, s. 26.) Ancak İslâmî kimliğe sahip Said Nursi ve Ahmed Naim gibi, Abdülkadir Efendi gibi

şahsiyetler ilerleyen zamanda cemiyetin gerçek yüzünü gördüğü için ayrılmışlardır.

İttihat ve Terakki'nin fikirleri özellikle Rumeli'de subaylar, askerî öğrenciler ve memurlar arasında yaygınlaştı. Selanik, cemiyetin merkezi hâline geldi. İttihat ve Terakki'nin başkanı Edirne Posta İdaresi'nde memur olan Talât Bey'di (sonra Paşa). Diğer ileri gelenler arasında Ahmet Rıza, Enver (Paşa), Cemal (Paşa), Dr. Nâzım, Ziya Gökalp, M. Kemal ve İsmet İnönü gibi kişiler de vardı. Ki bunlardan Kürt kökenli Ziya Gökalp, 1912'de İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi sıfatı ile Diyarbakır mebusu olarak Mebuslar Meclisine milletvekili seçilir. Ziya Gökalp'in vekilliği bununla sınırlı değildir, 1923'te de yeni meclise Diyarbakır milletvekili olarak seçilir.

İZZET BEY

Hacı Musa Bey'in oğlu, Salih Mirzabeyoğlu'nun dedesidir. Eski Anavatan Partisi milletvekili Kamuran İnan'ın dedesi Şeyh Selahaddin bir mesele yüzünden hükümet ile arası bozulunca Hacı Musa Bey'in oğlu İzzet Bey'e sığınır. Hükümetin Şeyh Selahaddin'i istemesi üzerine İzzet Bey olumsuz cevap verir ve sığınan birisinin teslim edilemeyeceğini söyler.

Henüz sürgün edilmemiş olan Mutki Aşireti reisi Hacı Musa Bey, Mustafa Kemal'e bir mektub yazar ve Şeyh Selahaddin'in affını talep eder. Mustafa Kemal, Hacı Musa Bey'in talebini kabul eder ve Şeyh Selahaddin kurtulur. Zamanla hükümet ile arası açılan İzzet Bey'in üzerine bir müfreze asker gönderilir.

Halasının oğlu ve yaşaması ile beraber Irak'a doğru kaçmak üzereyken Şeyh Selahaddin'e sığınır. Şeyh Selahaddin onlara bir dere yatağında saklanmalarını söyler. Devletin çağdaşlaştırma akınlarından nasibini almış ve bu konudaki evrimini ta-

mamlamış(!) olan Şeyh Selahaddin, İzzet Bey ve yanındakilere ihanet eder. Bu ihaneti içine sindiremeyen Şeyh Selahaddin'in bir adamı dere yatağına gelip durumu İzzet Bey'e anlatır. İzzet Bey, böyle bir ihanetin yapılacağına inanmak istemez ve haberi getiren adamı orada harcar. Tabii ki haber doğrudur. Çatışma çıkar ve Köşor Dağı eteğinde İzzet Bey, halasının oğlu ve yanaşması öldürülür.

Devletin tehditkâr ve sert yüzünü göstermek gayesi ile cesetlerin kafaları kesilerek Muş'a getirilir. Atların heybelerinde duran kesik başlar, İzzet Bey'in halası (Hacı Musa Bey'in kız kardeşi) Gülnaz Hanım'ın ayağının dibine atılır. Gülnaz Hanım vakur bir edayla ayağı ile kafalardan birini ters çevirir ve "Bu benim kardeşimin oğludur" der. İkinci kafayı ayağı ile ters çevirir ve "Bu da benim oğlumdur" der. Üçüncü kafayı da ters çevirir ve "Buna yazık olmuş, hizmetkardı, askerdi, bu fukaradan ne istediniz?" der. Başı dimdik duran Gülnaz Hanım'da ne bir feryat, ne bir ağıt vardır. Bir çalımla yönünü döner ve "Bunlar koçtu ve koçlar bıçağa gelmek içindir" der. Orada bulunan efradı hayretler içerisinde bırakan Gülnaz Hanım aynı vakur edayla bir çalımla döner ve gider.

Kürt tarihinin meşhur ozanı ve şairi Cigerxwîn (Cigerhun) bu durumu konu alan ve mezkur coğrafyada bilinen en yanık türkülerden birini yakar ve şöyle der: "Şêr şêre Çi jîne Çi mêre (Arslan, kadın da olsa erkek de olsa, arslandır)"

Bu güzide kadın, Mütefekkir Salih Mirza-beyoğlu'nun büyük halasıdır.

JİTEM (JANDARMA İSTİHBARAT VE TERÖRLE MÜCADELE)

JİTEM, 1990'lı yıllarda PKK öncülüğünde güçlenen milliyetçi Kürt hareketi ile mücadele etmek üzere Jandarma bünyesinde

kurulan, çok sayıda öldürme olayı ve yasadışı faaliyetin içine giren askeri birim. Ayrıca kendilerine verilen geniş yetkilerden dolayı, mensuplarının büyük kısmı başta uyuşturucu olmak üzere silah vb bir çok kaçakçılık olayında etkin rolü olan çetelere üye olmuştur.

Böyle bir birimin varlığı askeri kaynaklarca onaylanmamış ve yalanlanmış olmasına karşın, bu birimde çalıştığını söyleyen bazı devlet görevlileri ile itirafçıların çok sayıda beyanı medyada yer almıştır. Ayrıca JİTEM'in varlığı resmi raporlara da yansımıştır. Şubat 2006'da 11 PKK itirafçısının yargılandığı davada Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi JİTEM'in askeri birim olduğuna karar vererek dosyayı askeri mahkemeye göndermiştir. Ergenekon Terör Örgütü diye bilinen yasadışı oluşumun yargılandığı mahkemelerdeki sanıklar da JİTEM'in varlığını teyid etmiş, hattâ Hürşit Tolon gibi isimler "ben kurdum!" diye itiraf etmiştir.

KADİRİ TARİKATI

Abdülkadir-i Geylânî'ye nisbet edilen ve İslâm dünyasında en yaygın olan tarikat. Nakşîlikle birlikte Kürdistan'daki en etkili iki tarikattan biri olan Kadirîliğin Kürdistan'daki geçmişi 14. yüzyıla kadar uzanmaktadır.

Berzenciler, Talabaniler, Sadate Nehriler, Arvasiler ve Brifkaniler gibi etkileri günümüze dek süregelen aileler, en ünlü ve etkili Kadirî şeyh aileleri idi. İlk üç aile, sahib oldukları tarikat ilişkileri ağı ile zaman içinde büyük bir güç hâline geldiler. Ve bu Kadirî şeyh ailelerinin soyundan gelen sonraki kuşaklarda, Şeyh Mahmud Berzenci ve Celal Talabani gibi ünlü milliyetçi liderler ortaya çıktılar. 19. yüzyıl başlarında Mevlana Halid'in çabaları sonucu hızla yayılan Nakşibendilik tarikatı birçok

yerde birçok sebebe binaen Kadiri tarikatının yerini alırken, bazı Kadiri şeyh ve aileleri Nakşiliğe intisab ettiler. Bu ailelerden en önemlileri Nehriler ve Arvasilerdir. Nakşibendiliğin yayılımı ve yüzyılın başındaki modernleşmeye paralel olarak, tarikat giderek zayıflamıştır.

Kadiri tarikatına mensub olan en etkili ve nüfuzlu aileler Berzenciler ve Talabaniler olmuştur. Aynı tarikata mensub olmakla beraber 19. yüzyılın sonunda iki aile arasında yaşanan rekabet kan davasına dönüştü. 20. yüzyılın başında milliyetçi bir lider olarak ortaya çıkan Şeyh Mahmud Berzenci kendisini "Kürdistan Kralı" ilan ettiğinde, birliği sağlayamamasının sebeplerinden biri de Kerkük civarındaki halkın çoğunlukla Talabani şeyhlerinin müridi olmasıydı.

KEMAL BURKAY (1937-)

Siyasetçi, şair ve yazar. Tunceli'nin Mazgirt ilçesinde doğan Burkay 1960 yılında Ankara Hukuk Fakültesi bitirdi. 1965 yılında İşçi Partisine katıldı. Partinin Elazığ, Bingöl, Tunceli ve Erzincan gibi Kürt nüfusunun yoğun olduğu şehirlerdeki örgütlenmesinde çalıştı. 1968'de ise partinin yönetim kuruluna seçildi ve 1969'da Tunceli adayı oldu. 1972 yılında yurt dışına çıktı. 1974 yılında çıkan af yasasının ardından geri dönerek Ankara'da avukatlığa başladı. Aynı yılın sonunda Burkay bir grub arkadaşıyla birlikte Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisini (PSK) kurdu ve genel sekreterliğine seçildi. Burkay arkadaşları ile birlikte 1975 yılında Özgürlük Yolu dergisini, 1977 yılında ise 15 günlük Roja Welat gazetesini çıkardı. PSK, bağımsız adaylar göstererek 1977 yılında Diyarbakır, 1979 yılında ise Ağrı belediye başkanlıklarını kazandı. Mart 1980'de yurt dışına çıktı. 2003 yılında Partinin 7. Kongresinde genel sekreterlik görevinden ay-

rıldı. İsveç'ten politik iltica alan Burkay 2011 yılında Türkiye'ye döndü.

KCK (KÜRDİSTAN TOPLULUKLAR BİRLİĞİ - KOMA CİVAKEN KURDISTAN)

PKK'ye bağlı tüm yapıları içine alan siyasi örgütlenme. Öcalan'ın düşünce ve istekleri doğrultusunda Mart 2005'te kuruluşu ilan edilen KKK (Koma Komelen Kürdistan - Kürdistan Halklar Konfederasyonu) olan adı, 22 Mayıs 2007'de Kandil'de yapılan Kongra-Gel'in 6. Genel Kurulunda KCK (Koma Cıvaken Kurdistan - Kürdistan Topluluklar Konfederasyonu) şeklinde değiştirildi. Kongrenin kabul ettiği KCK sözleşmesine göre KCK, toplumcu-konfederal bir sistemdir. PKK'nin, KCK sisteminin ideolojik gücü olduğunu benimseyen bu sisteme göre; klasik devlet düzeninde olduğu gibi KCK, yasama, yürütme ve yargıdan oluşan üç temel kurumdan meydana gelmektedir. KCK yapılanmasında yasama meclisi - halk meclisi olan KONGRA-GEL'in sorumluluğuna Zübeyir Aydar getirilmiştir. Yürütme Konseyi Başkanı, 2013'te Murat Karayılan idi.

30 Haziran - 5 Temmuz tarihleri arasında Kandil'de gerçekleştirilen 9. Kongrede Abdullah Öcalan'ın talebiyle önemli kararlar alındı. KCK sisteminde değişikliğe gidilerek 'genel başkanlık konseyi' oluşturuldu. Yürütme konseyinde de eş başkanlık sistemine geçildi. Daha önce Murat Karayılan'ın oturduğu koltuk Cemil Bayık ile Bese Hozat'a teslim edildi. Kongra Gel eş başkanlığına ise Hacer Zagros ile Remzi Kartal seçildi. Karayılan ise örgütün silahlı kanadı Halk Savurma Güçleri'nin (HPG) başına geçti. Bu görevi daha önce Suriyeli Nurettin Sofi yürütüyordu.

KCK'nın diğer organı ise, KCK'nın yargı faaliyetlerini yürüten İdari Adalet Divanıdır. İdari Adalet Divanı ve Halk Mahkemesi diğer bir deyişle Özgürlük Mahkemesi,

Kongra Gel bileşimi tarafından seçilir ve sadece Kongra Gel bileşimine karşı sorumludur. Yargı erkinin sorumlusu 'Kazi' kod adlı eski bir İran cumhuriyet savcısıdır.

Türkiye'de özellikle 14 Temmuz'daki Silvan Saldırısından sonra PKK ile mücadele stratejisi kapsamında "PKK'nin şehir örgütlenmesi" olarak görülen KCK örgütlenmesine karşı birçok operasyon düzenlendi. 2010'da başlayan ve 2012'de artarak devam eden operasyonlar çerçevesinde BDP'li belediye başkanları ve yöneticilerinin de aralarında bulunduğu binlerce kişi tutuklandı.

KÜRDİSTAN DEMOKRAT PARTİSİ (KDP)

Kürdistan Demokrat Partisi (Partiya Demokrata Kurdistan a Irak - PDK-I) 16 Ağustos 1946'da kurulan bir Kürt partisidir. KDP'nin kurucusu Molla Mustafa Barzani'dir. 1979'dan beri partiyi oğlu Mesut Barzani yönetmektedir.

Tarihçesi: 1939'da Şeyh Mahmut Berzenî'nin yardımcısı Refik Hilmi Süleymaniye'de Hêwî örgütünü kurmuştur. 1943'te Barzaniler Irak yönetimine karşı isyan etmiştir. Ancak İngilizlerin desteğini alan Irak ordusu saldırıya geçip Barzanileri bastırmıştır. Kasım 1945'te Mustafa Barzani 10 bin Barzani Aşireti mensubuyla birlikte İran'a sığınmıştır. İran'da KOMELA'nın (Komelayî Jîyanaweyê Kurdistan) Irak Kürdistan'ındaki kolu Rizgarî örgütünü kurmuşlardır. Hêwî de kendini feshederek Rizgarî'ye katılmıştır.

22 Ocak 1946'da İran'da Mahabad Cumhuriyeti kurulunca Irak-İran Kürtlerinin birlik düşüncesi güçlendirilmiş ve Rizgarî ve diğer milliyetçi grupların da katılmasıyla 16 Ağustos 1946'da Kürdistan Demokrat Partisi-Irak kurulmuş ve genel sekreterliğine Mustafa Barzani seçilmiştir.

Günümüzde KDP, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin önemli partisidir. Ağırlıklı olarak Duhok kentinde etkilidir. 2005 Irak meclis seçimlerine Kürdistan Yurtseverler Birliği ile birlikte girmiş ve mecliste 53 milletvekili çıkarmışlardır.

KÜRT AŞİRETLERİ

Kürtler, yüzyıllardır muhafaza ettikleri "Geniş Aile" tipinin ötesinde, "Aşiret" hâlinde, büyük gruplar ve topluluklar hâlinde yaşarlar. Şimdilerde Aşiret olarak 80 kadar toplama varan bu millet, dışarıdan üç beş bin kişinin temsil ettiği bir yapı olmaktan çok uzaktır. Tarih boyunca, Aşiretler arasında Millî Birlik şeklinde fazlaca uzlaşma görünmemiştir. Burada, tabii ki Aşiretlerin yönetim anlayışından, Beylik misali özerklikten gelen özgüven-den kaynaklanan bir problem vardır. Bunun her zaman olumsuz etkisi olmamakta, birçok kere olumlu etkileri söz konusu olmaktadır. Çünkü bir yanlış, topyekûn bir millete mâledilememekte veya da bir grubun aldığı karara diğer grub katılmamakta, böylece daha sağlıklı kararların alınmasının da önü açılmaktadır. Tarihte sadece İslâm, Kürt aşiretlerini bir araya getirebilmiş, devletleştirebilmiş ve dünya çapında güçlü bir devlet olarak temsil edilmelerini sağlamıştır.

Bu aşiretlerden en tanınmışları; Zibarîler, Haletîler, Harirîler, Ruşnîler, Bartîler'dir. Bunlardan bazıları da bulundukları yerlerin adları ile anılmışlardır, Bitlisliler, İmadîler, Sincarîler, Gorkîler, Cezerevîler gibi. Diğer yandan bazı aşiretler de yaşadıkları şehre kendi adlarını verecek derecede güçlüydüler, Hakkârî isminin Hakkâr aşiretinden gelmesi gibi. Ki Hakkâr aşireti bölgenin tanınmış saygın aşiretlerinden biridir. Kürtlerin tarihi de bir nevi Aşiretler, Beyler ve Beylikler tarihidir.

KÜRT EDEBİYATI'NIN ŞAHESERİ: MEM U ZİN (1695)

Edebiyat dünyasında seçkin bir yeri olan bu eser, Kürt coğrafyası ve sınırları dışında en çok tanınan, benimsenen bir kitaptır. Kürt milletinin kültür, edebiyat ve tefekkür dünyasını dünyanın diğer milletlerine tanıtan bir eserdir. Bu sebeble, E. Xani Kürtler tarafından millî bir şair ve düşünür olarak tanınmış, büyük bir itibar görmüştür. Dr. İzzeddin Resulü bu konuda şöyle yazmaktadır "Şimdiye kadar O'nun hakkında yeterince araştırma yapılmasa da O'na duyulan ilgi, hiçbir Kürt yazarın ulaşamadığı bir boyutta yoğunlaşmıştır." Celadet Ali Bedirxan buna "Milletimizin Kitabı" diyor.

İslâm tefekkür dünyasında sembolik anlamlar ve ilâhî aşkın seyrinde karşılaşılan hâdiselerin ve yaşananların anlatımı oldukça yaygındır. Tasavvuf edebiyatı olarak yaygınlaşan bu tarz Ehmede Xani'de de kendini gösterir. Dâvası İslâm Ahlâkı ve Şuuru çerçevesinde yaşadığı cemiyeti, mensubu olduğu milleti ihya etmek, adalet ve asalet dolu bir hayatı onlara benimsetmek olan Xani eserlerinde bir cemiyet inşasına kalkışır. Ve özellikler Mem û Zin'de oldukça başarılıdır. Bu eser bir aşk destanı olarak çok güzeldir ancak o daha çok dinî, ilmî, tarihî, şer'î ve sanat estetiğiyle bir manifesto niteliğindedir. Bir cemiyet dâvası güden Xani'nin tek gayesi vardı; o da milletin, İslâm'ın emrettiği, ölçülendirdiği çerçevenin dışına çıkmadan yüksek seviye ve meziyet sahibi milletler arasında yer alması.

KORUCULUK SİSTEMİ

26 Mart 1985 tarihinde, 1924 tarihli 442 sayılı Köy Kanununun, 74. maddesinde yapılan değişiklikle oluşturulan kurum. Rejim korucuyu, kırsal bölgede güvenlik

güçlerine yardımcı olan sivil görevli olarak tanımlamıştır. Korucular idari bakımdan muhtarın, mesleki bakımdan ise jandarma bölük komutanının emir ve komutası altındadırlar.

Kürtlerin yoğun olduğu illerde silahlı çatışmaların yoğunlaşması sonucu 1987'de yürürlüğe giren OHAL ile birlikte, bölgede korucu sayısı hızla artmıştır. 1990'ların sonlarına gelindiğinde 90.000'lere yaklaşan korucu sayısı Mart 2006 sonu itibarıyla 57.000 dolaylarına düşmüştür.

Koruculuk uygulamasına geçilmesinin sebebi, gerçekte devletin PKK militanlarının eylemlerine karşı mahallî halkın desteğini sağlaması ve operasyonlarda bölgenin özelliklerini bilen kişiler olarak koruculardan istifade etmesiydi. Koruculuğu kabul eden kişiler ve aşiretler, genel olarak, devlet desteğiyle ve sağladığı silahlarla rakib-düşman kişilere-aşirete üstün gelmek, maaş yolu ile gelir elde etmek, PKK'nin saldırılarına tepki göstermek, çok azı ise PKK'nin uygun görmesi ve kırsal alandaki lojistiğini temin edebilmek amacıyla koruculuğu kabul etmişlerdir.

Bunun neticesi olarak PKK koruculuğu kabul edenleri 'hain' olarak ilan etmiş, hedef hâline getirmiş ve benzer uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu durum 1990'lı yıllarda kitleselleşen zorunlu göçlerin en önemli sebeplerinden biridir.

Koruculuk sistemi uygulamaya konulduğu günden bu zamana dek, binlerce korucu adam öldürme, yaralama, tecavüz, gasp, uyuşturucu kaçakçılığı vb. çeşitli suçlara karışmışlardır. İçişleri Bakanlığının verilerine göre, 1985-2006 yılları arasında 5139 korucu suç işlemiş, 853'ü tutuklanmıştır. Bunların 964'ü mala karşı işlenen suçlar, 1341'i öldürme, yaralama, tecavüz vb. şahsa karşı işlenen suçlar; 443'ü kaçakçılık, geri kalanı terörle mücadele ile ilgili suçlar olmuş, bunlardan 264'ü hüküm giymiştir.

KÜRDİSTAN

"Kürtlerin Ülkesi" anlamında Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı tarif eden isimlendirme. Kürdistan, popüler Kürt milliyetçi söyleminde Türkiye, Irak, İran, Suriye, küçük bir kısmı ise Ermenistan ve Kafkasya'da olmak üzere Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı alanı ifade eder. Kürtlerin tarihi yurdu Kürdistan, hiçbir zaman kesin olarak belirlenmiş sınırlara ve coğrafi koordinatlara sahip olmamıştır. Kürdistan'ın sınırları savaş ve göçlerle sürekli olarak değişime uğramıştır. Kürdistan isimlendirmesi nisbi olarak çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu toprakları ifade eder. Kürdistan kelimesi ilk olarak Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Sencer (öl. 1157) zamanında idari-siyasi bir birim ismi olarak kullanılmıştır.

Ortaçağ İslam kaynakları Kürtlerin yaşadığı coğrafyadan Bilâd el-Ekrâd, Zûzân, Zûzân el-Ekrâd, Cibâl el-Ekrâd, Dar'ül Ekrâd, Qûhestân isimleriyle, bazen de Divan-ı Lügatî't Türk'te olduğu gibi Arz'ül Ekrâd olarak bahsetmişlerdir. Bununla beraber bu ifadeler politik bir birliğe yahut etnik homojenliğe gönderme yapmazlar. Osmanlıların bölgeye hâkim olmasından sonra Kürdistan ismi daha yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır.

KÜRDİSTAN BÖLGESEL YÖNETİMİ

1992 yılında defacto olarak kurulan ve 2005 yılında kabul edilen Irak Anayasası ile hukuken tanınan Özerk Kürt Yönetimi. Bu yönetim bölgesi Erbil, Duhok ve Süleymaniye vilayetlerinden oluşmaktadır. Ayrıca Kürt yönetimi Kerkük, Hanikin ve Musul'un Kürt bölgesine dâhil olmasını talep etmektedir. Bölgesel Kürt Yönetiminin başkanı seçimle belirlenmektedir. Bölgesel yönetimin başkanı aynı zamanda peşmerge güçleri komutanı olup meclisin aldığı kararları veto hakkına sahiptir.

KÜRDİSTAN İSLAMİ HAREKETİ - BİZUTNAWAI İSLÂMÎ LE KÜRDİSTAN

Irak Kürdistanı'nda Şeyh Osman Abdülaziz ve bir grubu takipçisi tarafından 1987'de kurulan İslamcı parti. Fikren İhvan-ı Müslimin'den etkilenmiştir. 1988'de kimyevî silahlı saldırıya uğrayan Halepçe ve çevresinde güçlü olan ve İslami Kürdistan Ordusu adlı bir grubu silahlı peşmergesi de bulunan hareket 1992'de yapılan Kürdistan Parlamentosu seçimlerinde oyların yüzde 5.1'ini aldı. 1998'de bir grubu arkadaşları ile Erbil'e taşınan Osman Abdülaziz'in 1999'daki vefatının ardından kardeşi Ali Abdülaziz hareketin başına geçti. KDP ve KYB'den sonra en fazla desteğe sahip olan hareket, daha sonra bölünmeler yaşadı, gücünü ve etkinliğini önemli ölçüde kaybetti. Şu an harekete Şeyh Sıddık Abdülaziz önderlik etmektedir.

KÜRDİSTANLI YAHUDİLER

Şimdiki Irak Kürdistanı başta olmak üzere Kürdistan olarak tavsif edilen coğrafyada yaşayan Yahudilere verilen ad. Asurlar zamanında İsrail krallığının yıkılması sonucu diğer Yahudiler gibi göç ederek Kürdistan bölgesine yerleştiler. Yahudilerin bir kısmı ise Haçlı Seferleri sırasında kaçarak buraya geldiler. Yüzyılın başında yarısı Musul'da olmak üzere Zaho, Süleymaniye, Erbil, Kerkük'te Yahudi toplulukları mevcuttu. Hayat tarzları ve giyim kuşamları ile komşu oldukları Kürt ve Asurlara çok benzeyen Yahudilerin bir kısmı İslâm fetihlerinden sonra Arabça konuşurken önemli bir kısmı Targum adı verilen neo-arami bir dil konuşuyordu. Kürdistanlı Yahudiler de Ortadoğu'da olduğu gibi yaşadıkları mıntıkaya nisbetle adlandırılmışlardır. Bunların en ünlüleri 1590 ve 1670 yılları arasında yaşayan haham Samuel Barzani ve kızı olan Asenath Barzani'dir. Barzani diye bilinen aşiretle hiçbir ilgisi olmayan bu

ailenin soyadı benzerliği, Barzan diye bilinen bölgede yaşıyor olmalarındandır. 1948'e kadar sayılarının 20 bin civarında olduğu tahmin edilen Yahudilerin çoğunluğu İsrail devletinin kuruluşundan sonra İsrail'e göç etti.

Kürtlerle İsrail arasındaki ilk ilişkiler, merhum Molla Mustafa Barzanî'nin, Irak'taki Baas rejimine karşı, 60'lı yılların sonunda kurduğu ilişkilerle başladı. İkili ilişki, tümüyle Baas rejiminin Arab milliyetçiliği sâikiyle Kürtlere uyguladığı baskı-zulüm politikaları ve uygulamalarına karşı reaksiyon olarak gelişmişti. Molla Mustafa Barzanî'nin bu tutumu başta her ne kadar sırf tepkiselliğe dayanan pragmatik-politik bir ilişki ise de, zamanla İsrail faktörünün Kürt sorunu içine iyice sızıp yer bulmasının yolunu açtı. İsrail gizli servislerinin, şirketlerinin Irak Kürdistanı'nda çeşitli alanlarda hâlen süregelen yoğun faaliyetleri bilinmeyen bir husus değildir. Oysaki daha 1956 yılında, Molla Mustafa Barzanî'nin yeğeni Şeyh İsmail Barzanî'nin (Şeyh Abdüsselâm Barzanî'nin oğlu), Türkiye'ye, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'e gönderdiği Arabça ve Osmanlıca mektuplarında Filistin davası ve işgal söz konusu edilir. Filistin'de işgalin sona erdirilip, 'Siyonizmin Filistin Topraklarından Kovulması' ifadesiyle, Türkiye'den açıkça talepte bulunulur.

Bir taraftan İsrail'in Kürdistan'dan göç etmiş Yahudileri köprü olarak kullanıcı bu yöndeki çabaları, diğer yandan Kürtler içerisindeki, dine karşı konumlanmış bir kısım intelijansiyanın sırf İslam ve Arab karşıtlığına dayalı aynı yöndeki çaba ve propagandaları, bir kısım ulusalcılığa yakın çevrelerin Kürtleri dışlayan yine aynı yöndeki çabaları, konuyu neredeyse içinden çıkılmaz bir hâle sokmaktadır.

Hele ki, Barzani ailesine ilişkin olarak, Barzan bölgesinde, İsrail'e göç öncesinde,

Musevîlerin de yaşamış olması durumu kullanılarak, Yahudi kökenli bir aile olarak nitelendirilip âdeta suçlanması, Barzani ailesinin de Şirvan'dan göç etmiş ve İmâdiye ve Hakkari beyleri ile akraba Abbasi kökenli bir aile olmasına rağmen -sadece İsrail ile olan Baas karşıtlığına dayalı siyasi ilişkileri ile- bu iddiayı açık bir dille reddetmemeleri, bunun ötesinde bu aileye akraba Baki Barzanî'nin 'Kurdish-İsrail Affinity' başlıklı makalesi olayı çok daha vahim bir noktaya getirmektedir.

İsrail'in, Kürtleri İslam dünyası içerisinde, İslamiyet'ten koparıp Kürt olmayan Müslümanlara karşı müttefik hâline getirme çabaları hâlihazırda mevcuttur ve bütün propaganda unsurları ile sürmektedir.

KÜRDOLOJİ

Kürt dili, edebiyatı, tarihi, etnografyası ve coğrafyasını temel araştırma alanı seçen bilim ve bu alanda üretilmiş tüm araştırma ve incelemelere verilen ad. Kürdoloji kavramı yerine bazen Kürt incelemeleri kavramı da kullanılır. 18. yüzyıldan itibaren, özellikle 19. yüzyılda Avrupa ve Rusya'da Kürtlerin diline ve kültürüne ilişkin çok sayıda eser yayımlanmıştır. Kürdolojiye dair ilk müstakil eser yirmi yılını Musul ve Amadiye'de Kürtler arasında geçiren İtalyan Rahib Garzoni tarafından yayımlanan Grammatica e Vocabolario della Lingua Kurda isimli çalışmadır. Bu sebeple Garzoni, klasik Kürdolojinin kurucu ismi olarak kabul edilirken, Rus oryantalist V. F. Minorsky ise, modern Kürdolojinin kurucusu ismi olarak zikredilmektedir. Bu iki oryantalistin Kürt tarihi, dili ve eserleri üzerinde araştırma adı altında ciddi tahribatı söz konusu olduğu gibi, Türkleri Türkleştirme görevini yürüten Moiz Kohen gibi Yahudileri aratmamaktadırlar. İslam coğrafyası üzerinde hayat bulmuş, Tevhidî inanç etrafında birbirleriyle kenetlenmiş milletleri

ayrıştırmak, farklılaştırmak için, onların en basit duruşlarını bile kavmî, kültürel, etnisi- te incelemelerine tâbi tutmakla vazifelen- dirilmiş bu kimseler sebebiyledir ki, en küçük mevzuda bile İslam coğrafyasındaki milletler bugün bir araya gelemiyor, anla- şamıyor, kaynaşamıyorlar.

KÜRT DEVLETLERİ

Şeddadîler (951-1164): Bu dönemde or- taya çıkan ilk Kürt devleti, Şeddadîler'in Azerbaycan'ın kuzeyinde kurdukları dev- lettir. Önceki başkentleri Erivan bölgesin- deki Dabil (Dvin) idi. Sonradan Gence'yi başkent yaptılar. Şeddadî Kürt hanedan- lığı 1164'te Selçuklu sultanı Melikşah ta- rafından ortadan kaldırıldı.

Hasnavîler (Hasanveyh) Devleti (959- 1015): İkinci Kürt hanedanı, 959'da Ci- bal'de ortaya çıktı. Kurucusu, Hasanveyh bin Hüseyin'dir. Hasanveyh, Berzikanî aş- iretinin reisi idi. Bu Kürt devleti 1015 yılına kadar sürdü. Hasanveyh, soyluluğu, iyi yö- netimi ve ahlâkiyla övülmektedir.

Bûveyhoğulları Devleti (934-1050): Ali Hasan ve Hüseyin Ahmet kardeşler tara- fından Güneybatı İran'da 934 yılında ku- ruldu. 1050 yılında Selçuklu Sultanı Tuğrul tarafından yıkıldı.

Mervanîler (991-1085): Bu devletin kuru- cusu Humeydî aşiretinden Bâz'dır. Mey- yafârikin (Silvan) ve Amed'i merkez olarak kurulan bu devlet, Hemdanîlerle yapılan bir savaşta Bâz'ın öldürülmesi ve yerine yeğeni Ebu Ali Hüseyin bin Mervan'ın geç- mesi ile birlikte 991 yılına kadar idaresini sürdürür.

Eyyubîler (1175-1250): Meşhur bir Kürt hanedanlığıdır. Selahaddin, Revadî aşire- tindendir. Selahaddin'in asıl adı Yusuf'tur. Mısır halifesi İmadeddin Zengi'nin yanında yetişen Selahaddin'in amcası, Mısır hali-

fesinin vezirliğini yapmaya başlar. Yusuf, amcasının ölümünden sonra onun yerine geçer. Vezirliği döneminde, sözünü tutma- yarak Haçlılarla anlaşılan Halife Adid'i de- virerek Fatimî Devleti'ne son verir (1171), burada güçlü bir devlet kurar ve hutbenin Bağdat halifesi adına okunmasını sağla- yarak Mısır'ı Şîf-Fatimî işgalinden kurtarır.

Selahaddin'in kurduğu devlet, babasının adından dolayı Eyyubîler olarak anıldı. Ey- yubî Devleti'nin sınırları kısa sürede Mısır, Suriye, Güneydoğu Anadolu ve Arabis- tan'ın güneyine kadar genişledi. Ancak Hanedanın son sultanı olan el-Salih Nec- meddin Eyyub'un karısı Şecer-üd-Dürr'ün ihaneti ile, Mısır'daki bahr-i memlûk ku- mandanlarından Aybeg tarafından yıkıldı ve yerine Memlûkler devleti kuruldu (1250). Hama kolu ise 1348'e kadar varlı- ğını devam ettirmiştir.

KÜRT DİASPORASI

Diaspora daha çok Ermenilerin kendi ül- keleri dışında ideallerini, davalarını güden kesimi ifadelendirmek için kullandıkları bir ad; Ermeni Diasporası gibi. Kürtler için po- litik etkileşim dışında kültürel bir anlam ifade etmeyen bir kelime. Bu kelimenin bizim dünyamızda doğrusu Gurbetçi; Kürt gurbetçileri, Türk gurbetçileri gibi. "Kürt Di- asporası" diyerek kastedilen ise Kürt gur- betçilerinin yürüttükleri siyasi, politik ve istihbari lobi faaliyetleri. Hem gurbetçi ol- dukları ülkede hak ve özgürlüklerini ko- ruma ve muhafaza etme adına, hem de bir vesileyle ayrıldıkları topraklarda yaşı- yan soydaşlarının ızdırapları ve çilelerini sona erdirici siyasi destek arama adına gerçekleştirilen sivil lobi faaliyetlerinin ortak adıdır.

Bu çerçevede; Kürt diasporası, Kürdistan olarak anılan ve Orta Doğu'da bulunan coğrafi bölge dışındaki Kürt topluluklarını

tanımlamaktadır ve genel olarak Türkiye, İran, Irak ve Suriye sınırlarında kalan coğrafî bölgedeki özellikle 20. yüzyılın sonlarına doğru gelişen siyasi çatışmalar ve ihtilaflar sebebiyle gerçekleşen göçlerin bir sonucudur.

Göçler sonucu oluşan Kürt diasporası özellikle Batı Avrupa'da yoğunluktadır. Batı Avrupa dışında özellikle Orta Doğu'nun farklı bölgelerinde (Kürtlerin yoğunlukta yaşadığı Kürdistan bölgesi hariç), Orta Asya ve Kuzey Amerika'da kayda değer Kürt toplulukları bulunmaktadır.

KÜRT DİLİ

Bir Hind-Avrupa dili olan Kürt dili, üç lehçe ile konuşulmakta ve bugün üç ayrı alfabe ile yazılmaktadır. Konuşulan en büyük lehçeler, Kuzey Kurmancisi, Güney Kurmancisi (Soranca) ve Dimilidir (Zazaca). Kullanılan alfabeler ise Latin, Arab ve Kiril alfabeleridir.

Kuzey Kurmancisi: Bu lehçe, tüm Kürt coğrafyasında konuşulan en büyük lehçedir. Bu geniş coğrafyanın Türkiye ve Suriye parçalarının tümünde ve İran-Irak parçalarının belli kesimlerinde konuşulmaktadır. Sovyetler Birliği'nin Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan ve Türkmenistan Cumhuriyetlerinde dağınık biçimde yaşayan Kürtler de bu lehçeyi konuşmaktadırlar. Yazılı Kürt edebiyatının ilk örnekleri ve en önemli klasikleri bu lehçe ile yazılmıştır. Kürdistan'ın dört parçaya bölünmesi ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar, bu lehçe her konuda en etkin lehçe olmuştur. Bu lehçe ile yazan Elî Herîrî, Melaye Cîzirî, Feqiye Teyran, Ehmede Xanî gibi şairler Kürt diline ilişkin bir kültürel duyarlılığı geliştirerek, Kürt diline bir edebî statü kazandırmışlardır.

Güney Kurmancisi (Sorani): Bu lehçe Kürdistan'ın İran ve Irak parçalarının büyük

kesiminde konuşulmaktadır. En fazla yazılı eser bu lehçe ile yayınlanmıştır.

Dimili (Zazaca): Türkiye'deki Kürt coğrafyasının dağlık bölgelerinde (Siverek, Çermik, Dicle, Bingöl, Dersim, Erzincan) konuşulmaktadır ve Kürtçe lehçelerin içinde en fazla Hawramî'ye yakındır. Bu lehçe yazı diline bir türlü geçemedi. Yazılı eser, birkaç dinî yazıdan başka, yok gibidir. Ancak son dönemlerde bu lehçe ile de çeşitli eserler yazılmakta ve yayınlanmaktadır.

Ayrıca bu lehçeye yakın (bazıları aynı dese de) Ehmedê Textî, Şêx Mistefayê Beseranî (1641-1702), Xanay Qubadî (1700-1759), Feqî Qadirî Hemewend, Mevlâna Xalid (1777-1826) ile Mahzûnî gibi Kürtçe'nin Goranî lehçesinde kitab yazan klasik edebiyatçıları ve âlimleri vardır.

Kürtlerin kullandığı alfabeler ise şunlardır: Latin alfabesi, Türkiyeli Kürtlerin tümü ve Suriyeli Kürtlerin büyük bir bölümü tarafından; Arab alfabesi, İranlı ve Iraklı Kürtlerin tümü ve Suriyeli Kürtlerin bir bölümü tarafından; Kiril alfabesi de Sovyetler Birliği'nde yaşayan tüm Kürtler tarafından kullanılmaktadır. Asimilasyonun en yüksek yaşandığı ve Kürtlerin yüzde 98 oranında kendi millî kültürüne yabancılaştığı tek yer Sovyetler Birliği olmasının en büyük sebebi Kiril alfabesinin zorla benimsetilmesi ve Kürt hafızasının tamamen silinmesidir. Bu olumsuz durumun sebebi kuşkusuz yine ülkenin bölünmüşlüğüdür. Kürtler sınırları içinde kaldıkları devletlerin resmi alfabelerini kullanmak zorunda kalmakla beraber, ideolojik olarak büyük bir ön kabul ile bu asimilasyona razı olmuşlardır. Kürtler için en büyük tehlike işte bu ideolojik olarak Kürt kültürüne yön vermeye kadar varan eski-yeni ayrımcılığıdır.

Diğer taraftan, Türkiye'de Kemalist rejim aracılığı ile iktidarı ele geçiren "çok uluslu

emperyalist güçler" vasıtasıyla dayatılan "sahte ve uydurukça Türkçe"den, Anadolu'da yaşayan Türk, Arab milleti kadar Kürtler de çok çekmiştir. Hattâ en dehşet "dil imhasını" Kürtler yaşamıştır denilebilir. Benzer bir durum Ermenistan için de geçerlidir. Fetullah Kaya'nın Kürt Basını üzerine hazırladığı eserden: "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde Ermeni asıllı Hakop Haraziyan 1921 yılında Ermeni alfabesini Kürtçeye uyarladı. Bu alfabe "Şems" adıyla bilinir. Aynı dönemde Asuri asıllı İshak Morogulor tarafından Kürt Latin alfabesi hazırlandı ve 1930 yılında Kürtlerin en uzun süreli yayını olan "Riya Teze" gazetesinde kullanılmaya başlandı. 1944 yılında Rus merkezî hükümetinin dayatmasıyla bu alfabenin kullanılması durduruldu ve Heciye Cindi başkanlığında bir komisyon oluşturularak Kiril alfabesi Kürtçeye uyarlandı."

KÜRT HİZBULLAHI

Hizbullah, diğer adlarıyla Türk Hizbullahı veya Kürt Hizbullahı (Hizbullahî Kurdî), Sünnî İslamcı ve çoğu faaliyetini Türkiye'de gerçekleştiren, zaman zaman militanca unsurlara da müracaat eden cemaattir. Ancak cemaat, 2000'ler ve sonrasında şiddet muhtevalı olmayan faaliyetlere odaklanmıştır.

Cemaatin ilk kökleri 1979-1980 yıllarında Diyarbakır'daki Vahdet kitabçısındaki toplantılarla oluşmaya başladı. Abdolvahap Ekinci'nin sahibi olduğu bu kitabçıdaki toplantılar, Fidan Güngör ve Hüseyin Velioğlu tarafından düzenlenmekteydi. 1981 yılında Fidan Güngör, Menzil kitabçısını kurarken, 1982 yılında Hüseyin Velioğlu ise İlim kitabçısını kurdu. Cemaat mensubları 1987'ye kadar bu kitabçalarda toplanarak faaliyetlerini sürdürdü.

Menzil ve İlim arasında çekişmeler başladı ve 1987'de Hüseyin Velioğlu İlim kitabçı-

sını Batman'a taşıdığında, liderlik ve militan faaliyetler üzerindeki farklı fikirler sonucunda örgüt iki kola ayrıldı. Hüseyin Velioğlu liderliğindeki İlim kolu, hemen siyahlı faaliyetlere başlama kararıyla. Anlaşmazlıklar, iki grub arasında geçen kanlı çatışmalarla sonuçlandı.

Kürt Sünnî İslamcı örgüt; şiddet ve cinayet gibi eylemlerini ilk başta PKK üzerinde yoğunlaştırırsa da; daha sonradan "ahlaksız" olarak kabul ettikleri kişileri de (alkol içenler, mini etek giyenler vs.) hedef aldı. 1992'de, 2000'e Doğru dergisinin Diyarbakır temsilcisi Halit Güngen Hizbullahçılar tarafından öldürüldü. Öldürülmesinden iki gün önce 2000'e Doğru dergisi, "Hizbullah Çevik Kuvvet Merkezinde Eğitiliyor" başlıklı çarpıcı bir kapakla çıkmış idi.

İstanbul'da birkaç iş adamının kaçırılması ve arkasından gelen Beykoz'daki bir ev baskınından sonra yurt genelinde Hizbullah taraftarlarına karşı aramalar ve operasyonlar başladı. 17 Ocak 2000'de Beykoz'daki bir operasyon sırasında Hüseyin Velioğlu öldürüldü ve Edip Gümüş ile Cemal Tutar gözaltına alındı. Cemal Tutar'ın, Hizbullah'ın askeri kanat sorumlusu olduğu öne sürülürken, Edip Gümüş de örgütün üst düzey yöneticilerinden biri olmakla itham edildi.

Bunu takip eden zaman içerisinde, başta Diyarbakır'da, Hizbullah üyesi olduğu ileri sürülen pek çok kişi mahkemeye sevk edildi. Bu arada zanlılardan bazıları işkence gördüklerini iddia etti. Bu tür iddialar Uluslararası Af Örgütü tarafından Acil Eylem planı kategorisinde belgelendi. Edip Gümüş ve Cemal Tutar'ın itham edildiği duruşmada; zanlı Fahrettin Özdemir, 10 Temmuz 2000'de 59 gün boyunca gözaltında tutulduğunu ve işkence gördüğünü söyledi. Cemal Tutar ise, 11 Eylül 2000'de 180 gün boyunca gözaltında tutulduğunu söyledi. Hizbullah mahkemesi Aralık

2009'da sonuçlandı. Zanlılar çeşitli sürelerde hapis cezalarına çarptırıldı, Cemal Tutar ile Edip Gümüş'ün de aralarında bulunduğu 16 kişiye müebbet hapis cezası verildi.

KÜRT MUSA BEYİN BABASI MİRZA BEY

Musa Bey, yaklaşık olarak 1854 yılında Muş şehri yakınında Hoyt kazasına bağlı Cinyar köyünde doğdu. Musa Bey'in babası olan Mirza Bey, Muş Sancağı'nın tanınmış aile ve beylerinden biriydi. Mirza Bey, Mutki ve Ahlât gibi bazı kazaların kaymakamlığını yapmış ve gösterdiği başarı sebebiyle Osmanlı yönetimi tarafından takdir edilmişti. Hattâ o, Bitlis civarını tehdit eden eşkiya topluluğunu Bulanık'tan uzaklaştırmakla memur edilmiş ve çok kısa sürede bu eşkiyayı perişan etmiş, ancak 1885'teki bir kan dâvâsıyla alâkalı bir çatışma esnâsında aldığı yaradan dolayı vefat etmiştir. Mirza Bey'in hanımlarından biri, 1889'da İstanbul Pera'da mutasarrıflık yapan Bahri paşanın kardeşi idi. Bitlis Vilâyeti İcra Memuru da, Mirza Bey'in yeğeni idi. Mirza Bey vefatından önce İngiliz ve Amerikan konsolosluklarının adice propagandaları, şikâyetleri ve Osmanlı yönetimindeki bazı kişileri tehdit ve şantajla psikolojik baskı altına almalarından dolayı ve yandaşlarının desteği ile kaymakamlık görevlerinden azledilmiştir.

KÜRT RAPORLARI

Türkiye'de Kürt meselesinin mahiyetinin ne olduğuna ve nasıl çözülebileceğine dair devlet tarafından hazırlanan raporlar ile bazı kurum, kuruluş ve kişiler tarafından hazırlanan gayr-ı resmi raporlar için kullanılan ifade. Türkiye'nin yakın tarihinde Kürtlerle ilgili birçok rapor hazırlanmıştır. Aslında etnik gruplarla ilgili rapor düzen-

leme geleneği İttihat ve Terakkiye kadar uzanmaktadır.

Savaşın akabinde Rıza Nur'un önerisi üzerine Ziya Gökalp de bir nüshası Atatürk'e sunulan 'Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler' adlı bir inceleme hazırlamıştır. 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra da Kürtlere ilişkin birçok rapor hazırlanmıştır. 1926'da Mülkiye Müfettişi Hamdi Bey ve Diyarbakır Valisi Cemal Bardakçı, 1931'de Dahiliye Vekili Şükrü Kaya, Umumi Müfettiş İbrahim Tali Öngören ve Korgeneral Ömer Halis Bıyıktaş birer rapor hazırlamışlardır. En kapsamlı raporlardan biri İsmet İnönü tarafından hazırlanmıştır. Atatürk'ün isteği ile Haziran 1935'te çıktığı Doğu illerini (Adana, Gaziantep, Elazığ, Diyarbakır, Mardin, Bitlis, Tatvan, Van, Muş, Ağrı, Iğdır, Kars, Ardahan, Artvin, Rize, Trabzon, Erzurum, Giresun, Ordu ve Samsun'u) kapsayan gezi sonunda hazırladığı Şark Islahat Raporu'nda Kürt sorunu ile ilgili görüşlerini ayrıntılı olarak dile getirmiştir. Sorunu güvenlik ve geri kalmışlık çerçevesinde değerlendiren İsmet İnönü'nün Kürtlere karşı izlediği politikanın çerçevesi, Mustafa Kemal'de olduğu gibi Batılılaştırma ve Türkleştirme'dir.

Sonraki yıllarda da benzer şekilde onlarca rapor hazırlanmış olsa da, rejimin asli politikasına hiçbir zaman dokunulmamış, hazırlanan Kürt raporlarının çözüme dair hiçbir teklif ortaya koymadığı görülmüştür.

MAHMUT ESAT BOZKURT

Günümüze kadar varlıklarını sürdüren ve "Kürt"ü mesele hâline getirenlerin baş teorisyenlerinden. 1930 Ağrı İsyanı'ndan sonra Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan yazısı -ki o yıllarda Mahmut Esat Bozkurt Cumhuriyet'in ilk Adliye Vekili'dir- aynen şöyle: "Çiğ eti bulgurla karıştırıp

yiye Kürtler'in Afrika yamyamlarından farkı yok".

Mahmut Esat'ın dava arkadaşlarından Yusuf Mazhar, 1930 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde Kürtler için şunları yazmıştı;

- "Bunlar tarihin şehadeti ile sabittir ki, Amerika'nın kırmızı derililerinden fazla kabiliyetli oldukları hâlde ziyadesiyle hunhar ve gaddardırlar. Dessas ve bedevi hislerden, medeni temayüllerden tamamıyla mahrumdurlar. Bunlar asırlardan beri ırkımızın başına bela kesilmişlerdir.

Ruslar'ın idaresi altında bir kısım insani ve medeni haklardan mahrum tutularak dağlardan inmelerine müsaade olunmayan bu mahlûkat hakikaten medeni haklardan istifadeye şayan değildir. Siyasi ve medeni teşkilata istinat eden buradaki Türk köylüleri, hükümet ve idare nüfuzunun zaafa uğraması üzerine başkaldıran vahşi Kürt aşiretlerinin önünden ya kaçmışlar yahut Kürtleşmişler, yalnız köylerinin isimlerini bırakmışlar.

Bunlar ayırık otu gibi sardıkları toprakta iniş eder fakat bastıkları yere zarar verir mahlûklardır."

MESUD BARZANI

1946 yılında babası Molla Mustafa Barzani'nin lideri olduğu İran'da bulunan, SSCB'nin desteğiyle kurulmuş olan Mahabad Cumhuriyeti'nde doğmuştur. Sonraki dönemde Molla Mustafa Barzani'nin bölgede bağımsız Kürt devleti kurma girişimi başarısızlıkla sonuçlandı ve İran ordusunun bölgeye giriş yapmasıyla Molla Mustafa Barzani SSCB'ye, küçük yaşlarda olan oğlu Mesut Barzani ise Irak'a gitmek zorunda kalmıştır. Molla Mustafa Barzani 1958 yılında Irak'ta yapılan darbenin sonucu olarak krallığın Kasım tarafından yıkılmasının ardından, yeni kurulan

hükümet tarafından aldığı davet üzerine yeniden ülkeye dönüş yaptı. İlerleyen yıllarda Irak'ın, Kürtlere talep edilen hakları vermemesi üzerine baba Barzani silahlı bir ayaklanma başlattı.

1970'lerin ilk yıllarında Molla Mesut Barzani, babası ve kardeşi İdris Barzani ile birlikte Kürtlerin siyasi ve askeri meseleleri üzerine çalışmaya başladılar. Ancak 1975 sonunda babasının ABD'ye iltica etmesinin ardından yine kardeşi İdris ile birlikte Kürdistan Demokratik Partisi'ne başkanlık etmeye başladı.

Molla Mustafa Barzani'nin 1979 yılında ölümünden sonra partinin en etkin liderleri Mesut ve kardeşi İdris Barzani oldular. Aynı yıl içerisinde (1979) İran'da yapılan devrimden sonra Mesut Barzani ve ailesi, destekçilerinin de vasıtasıyla İran'a yerleşti. 1980 yılında İran-Irak Savaşı'nın başlamasıyla bölgedeki ortamı kullanan Barzani ve partisi KDP, Irak sınırın İran'a yakın kısmında güçlenip etkinliğini arttırmayı başardı. İran-Irak savaşı döneminde ve sonrasında Irak'ta nüfuzunu arttırmak isteyen İran rejimi, Irak'taki tüm Saddam karşıtı güçleri İslami hareketlenmeler temelinde etkilemeye çalışmış olsalar da Mesut Barzani bu duruma pek sıcak yaklaşmamıştır. 1987 yılına kadar KDP'yi kardeşi İdris ile birlikte yöneten Mesut Barzani, 1987 yılında kardeşi İdris'in ölümü sonrasında KDP'nin alternatifsiz lideri hâline gelmiştir.

MEZOPOTAMYA KÜLTÜR MERKEZİ (NAVENDA ÇANDA MEZOPOTAMYA)

Kürt kültürü ve sanatına dair çalışmalar yapmak ve Kürt kültürünü geliştirmek amacıyla 1991 yılında aralarında Musa Anter, İsmail Beşikçi, Faki Hüseyin gibi isimlerin bulunduğu bir grub aydın tarafından kurulan kültür merkezi. Bir süre sonra

İstanbul dışında da açılan benzer kültür merkezleri Mezopotamya Kültür Merkezleri adı ile birleştirildi. Bunlar: Mezopotamya Kültür Merkezi (İstanbul), Ada Kültür Sanat Merkezi (İzmir), Anka Kültür Sanat Merkezi (Mersin), Akdeniz Kültür Sanat Merkezi (Adana), Urfa Kültür Sanat Merkezi (Urfa), Dicle-Fırat Kültür Merkezi'dir (Diyarbakır).

MUSA ANTER

Musa Anter, 1920 yılında Mardin'e bağlı Nusaybin ilçesinin Eskimağara köyünde doğdu. İlkokulu Mardin'de, ortaokul ve liseyi Adana'da okudu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Annesi Fesla Hanım, Türkiye'nin ilk kadın muhtarlarından biridir. 1944'te Abdurrahim Rahmi Zapsu'nun kızı Ayşe Hale ile evlendi. Cüneyt Zapsu'nun halası olan Avusturya Lisesi mezunu Ayşe Hanım ile evliliğinden 1945'te büyük oğlu Anter, 1948'de kızı Rahşan ve 1950'de küçük oğlu Dicle dünyaya geldi.

İlk gözaltına alınması öğrencilik yıllarında Dersim İsyanı sırasında oldu. Mustafa Kemal'in annesi Zübeyde Hanım'a sövdüğü için 45 gün gözaltında kaldı.

Canip Yıldırım ve Yusuf Azizoglu ile birlikte İleri Yurt gazetesini çıkaran Anter, yayınladığı Kürtçe şiiri "Qimil / Kimil" sebebiyle 1959 yılında 49'lar Davası ile idamla yargılandı. 27 Mayıs Darbesi'nde aften yararlanarak serbest kalan Anter, cezaevinden çıktıktan sonra Deng, Barış Dünyası ve Yön dergilerinde yazdı. 1963'te 23'ler davası ile tekrar cezaevine girdi. Mamak, Sultanahmet, Balmumcu, Seyrantepe ve Nusaybin cezaevlerinde yattı. 12 Eylül Darbesi'nde Kürtçülük propagandası yapmaktan tutuklandı. Hayatı boyunca toplam 11,5 yıl hapis yattı.

Devrimci Doğu Kültür Ocakları, Halkın Emek Partisi, Mezopotamya Kültür Mer-

kezi ve İstanbul Kürt Enstitüsü'nün kurucularındandı.

Anter, 20 Eylül 1992'de Diyarbakır'ın Seyrantepe mahallesinde uğradığı silahlı saldırıda sol bacağına iki, kalbi ve kafasına birer kurşun sıkılarak öldürüldü. Musa Anter'in yanında bulunan gazeteci ve yazar Orhan Miroğlu saldırı sırasında yaralandı. Eski JİTEM elemanı Abdülkadir Aygan; Anter'in, kendisinin de içinde bulunduğu tim tarafından JİTEM için öldürüldüğünü söylemiştir. Dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz'ın isteği üzerine Başbakanlık Teftiş Kurulu Başkanı Kutlu Savaş'ın hazırladığı Susurluk Raporu'nda, Anter cinayetinin Yeşil kod adlı Mahmut Yıldırım tarafından planlanıp uygulandığı yer almıştır.

Mezarı, Nusaybin ilçesine bağlı Akarsu Bucağı Eskimağara (Zivengi) köyündedir.

MURAT KARAYILAN

1954 yılında Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde doğdu. Yüksekokulu makine bölümünde okudu ve mezun oldu. Marksist Leninist bir çizgiye sahip olan PKK örgütüne 1979'da katıldı. Kod adı Cemal. Uzun süre Şanlıurfa civarlarında faaliyet gösterdikten sonra 12 Eylül 1980'de Suriye'ye kaçtı. Silahlı güçlerin sorumluluğuna getirildi. İlk başlarda silahlı mücadelenin ön planda olmasını savundu. Avrupa görmüş 'kravatlı terörist' olarak isimlendirildi. KCK Yürütme Kurulu Başkanı oldu. Temmuz 2013'te bu görevden alındı. PKK'nın silahlı kanadı HPG'nin başına getirildi.

MUSTAFA KEMAL

1881 Selanik doğumlu olduğu söylenen, Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Batıcı laik liderlerinden. Dersim Katliamında pilot olarak görev almış Sabiha Gökçen'in üvey babası.

İslami olan ne varsa karşıtlığı ile tanınan Mustafa Kemal; Hilafetin kaldırılması, Şer'i mahkemelerin lağvedilmesi yani İslami hukuk sisteminin kaldırılıp yerine İsviçre-Roma Hukuklarının getirilmesi, Kur'an alfabesinin çağdışı addedilip Latin alfabesinin benimsenmesini sağlayıcı kanunların çıkarılması, kadınların çağdaşlaşma adına tesettürden soyundurulması vs gibi icraatlara imza atmıştır.

Bugün yaşanan "Kürt Meselesi"nde, İttihat ve Terakki Partisi'nden sonra en büyük pay sahiblerinden...

İstiklal Mahkemelerinin yürütücüsüdür. Bu mahkemelerin gerçekleştirdiği katliamlar döneminde iktidar gücünü elinde bulunduran Mustafa Kemal, Şeyh Said Kıyama, Ağrı İsyanı, Dersim İsyanı ve bu üç isyana göre daha düşük yoğunluklu olan diğer isyanların bastırılmasında kullanılan yöntem ve ortaya çıkan sonucun baş failidir.

Türkiye Lozan'a giderken, Mustafa Kemal'in yeni Türkiye'nin Türkler ve Kürtler olmak üzere iki aslı unsurdan oluşacağına dair söz vermesinin ardından, Kürt milletvekilleri Erzurum milletvekili Necati Bey ile Bitlis milletvekili Yusuf Ziya Bey, 3 Kasım 1922'de Meclis kürsüsünden yaptıkları konuşmalarda Kürtlerin azınlık olmadıklarına dair beyanlarda bulundular.

Lozan'da Musul gibi kritik konuların görüldüğü bir dönemde Mustafa Kemal, Ocak 1923'te çıktığı Anadolu gezisinde, gazetelere şu açıklamada bulunuyordu:

- "Hangi livânın halkı Kürt ise, onlar kendi kendilerini özerk olarak idare edeceklerdir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, hem Kürtlerin hem de Türklerin yetki sahibi vekillerinden oluşmuştur".

Lozan'dan sonra Türkiye'nin Kürtlere karşı tavrı değişti. Kürtlerin Osmanlıdaki bütün hakları elinden alındı. Lozan'a büyük destek veren Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey,

Hıyanet-i Vataniye Kanunu doğrultusunda Şeyh Said Kıyama'nın bastırılmasına bir gün kala, 14 Nisan 1925 günü saat 5.30'da Bitlis'te, Cibranlı Halid Bey, Teğmen Ali Rıza Bey, damadı Faik Bey ve Molla Abdurrahman ile birlikte kurşuna dizilerek şehid edildi.

NAKŞİBENDİ TARİKATI

Kürdistan'da en güçlü olan tarikatlardan biri de Nakşibendilik. Nakşibendi tarikatı Kürtlerin dinî, sosyal ve siyasî hayatı üzerinde derin bir etki bırakmıştır. 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başı Kürt isyanlarının önderlerinin çoğunluğunun Nakşibendi olması, tarikatın etkisinin ve etkinliğinin bir göstergesidir.

Nakşibendilik, 19. yüzyıl başlarından itibaren Mevlana Halid'in çabaları sonucu Kürdistan, Anadolu, Suriye, Kafkasya'ya kadar yayıldı. Halid'in halifeleri Kürdistan'ın tamamına yayılan çok güçlü bir tarikat ağı oluşturdular. Mevlana Halid'in atadığı 60 civarındaki halifenin yaklaşık yarısının Kürt olması da bunda önemli rol oynamıştır. Bunlardan özellikle Nehriler, Arvasiler ve Norşin şeyhleri güçlü bir nüfuza kavuştular. Öyle ki bu Nakşi şeyhleri, Kadiri şeyhleri ile birlikte, Kürdistan'daki mahallî mirlikler tasfiye edilince Kürtlerin saygı gösterdiği liderler hâline geldi. Zira aşiretlerle sosyal ve siyasî çatışmaların bölündüğü Kürdistan'da, mevcut sınırları aşan ve insanları birleştiren yegane güçlü yapılar tarikatlar olmuştur. Dolayısı ile söz konusu dönemde tarikatlar, siyasî sınırları aşma, etkisizleştirme ve ötesine sızma konusunda siyasî iktidardan daha avantajlı konumda idiler.

1880 yılında Batı İran'ı fethetmeye girişen Nakşi Şeyhi Taha Nehri'nin oğlu Şeyh Ubeydullah'ın hareketi, Ehli Sünnet ve'l Cemaat noktasında Şii İran'ın saldırılarına karşı ilk

Kürt isyanıdır. Daha sonra yüzyılın başında Şeyh Ubeydullah'ın oğlu Seyyid Abdülkadir, önce Kürt Teavün ve Terakki, ardından ise Kürdistan Teali Cemiyeti önderi olarak İstanbul merkezli Kürt örgütlerinin başında yer aldı.

1925 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı girişilen ve döneminin laik batıcı politikası üzerinde derin etkisi olan en büyük Kürt isyanı Genç Hadisesi'nin (Şeyh Said İsyanı) lideri Şeyh Said de Nakşibendi tarikatına mensuptu. Şeyh Said'in dedesi Şeyh Ali Septi (1777-1870), Mevlana Halid'in halifesidir.

Bir diğer Nakşibendi aile de Barzanilerdir. Barzan şeyhlerinin ilki Şeyh Abdurrahman, Şeyh Taha'nın halifesi idi. Ancak aile Şeyh Abdüsselam ile birlikte siyasi bir kimlik edindi. 1913-1914 yılında ikinci kez isyan eden Şeyh Abdüsselam'ın Osmanlı'nın Musul valisi Süleyman Nazif tarafından idam edilmesinin ardından yerine geçen kardeşi Şeyh Ahmed de İngilizlere karşı isyan etti.

Bu süreçte Şeyh Ahmed'in kardeşi Molla Mustafa Barzani, Kürt milliyetçi lideri olarak ortaya çıktı ve adı 1960'lı ve 1970'li yıllarda Kürt milliyetçi hareketi ile özdeşleşti. Bununla birlikte Mustafa Barzani ve oğlu Mesut Barzani'nin klasik tarikat yapılanması ile doğrudan bir ilişkileri olmamış tarikat yapılanması içinde yer almamışlardır.

Son olarak Arvasi ailesi. Hâlihazırda etkisi kesintisiz devam eden Bu Nakşibendi ailesinin sadece Kürt bölgesinde değil Anadolu'nun en uçra yerine kadar nüfuzu olmuş ve yine Abdulhakim Arvasi'nin çizdiği GAYE-İSTİKAMET doğrultusunda Laik Batıcı Rejime karşı kurtarıcı ve kurtulucu bir mücadele yürütülmektedir. (Ayrıca bakınız; ARVASİLER)

NEHRİ AİLESİ

19. yüzyılda Halidi-Nakşibendiliğin Kürdistan, Anadolu, Ortadoğu ve Kafkasya'da yayılmasında etkili olan ve "Sadatı Nehri" olarak bilinen Hakkâri-Şemdinanlı şeyh ailesi. Aile, 19. yüzyılın son çeyreği ile yüzyılın başında Kürtler üzerinde etkin rol oynadı. Meskûn bulundukları Şemdinli'nin Nehri Köyüne (Bağlar) nisbetle Nehriler olarak adlandırılmışlardır. Nehriler, Kürtler arasında "Gaws" (evliyalığın en üst makamı) olarak bilinen Abdülkadir Geylani'nin soyundan geldiklerini söylerler. Bu sebeple Gilanizadeler olarak da bilinirler. Aile 1811 yılında Nakşibendiliğe intisap edene kadar Kadiri tarikatına mensuptu. Ailenin kurucu ismi Şeyh Taha-i Nehri, Mevlana Halidi Bağdadi'nin halifesidir. Günümüzde Kürtler ve Türkler arasında etkin olan Nakşibendi şeyhlerin çoğunun tarikat silsilesi Şeyh Taha yolu ile Mevlana Halid'e ulaşır. 1840 yılına kadar Botan Emirliği üzerinde önemli bir dinî etkiye sahip olan Şeyh Taceddin'i (Şeyh Abdurrahman) tarikata dâhil ederek Barzan'a gönderdi. Şeyh Abdurrahman ile beraber Barzan şeyhleri bölgede etkin olmaya başladılar. Emirliklerin sonlandırılmasından sonra dinî ve dünyevî otoriteyi kendisinde birleştiren Şeyh Taha'nın oğlu Ubeydullah, 19. yüzyılın son çeyreğinde en güçlü Kürt lideri konumuna yükseldi. Şeyh Ubeydullah'ın 1880'lerde İran'a karşı açtığı savaşlar ve yürüttüğü Ehli Sünnet ve'l Cemaat çizgisi çerçevesindeki İttihad-ı İslâm çıkışları, bazen kendi çevresinden, bazen Osmanlı'nın son dönem idaresinde artan Jöntürkler ve masonlardan ve hepsinden önemlisi İran ve Rusya'nın Osmanlı düşmanı oluşlarından dolayı tepki çekmiş, aynı şekilde bunların Doğu ve Güneydoğu Anadolu topraklarında hak sahibi olduklarını iddia edişlerinden ve bunun getirdiği uluslararası politik çıkışlardan ötürü, Ubeydullah Nehri'nin davasını sürdürmesine imkân vermemiştir.

İki oğlu, Şeyh Abdülkadir ve Şeyh Muhammed Sıddik, etkili Kürt liderleri oldular. Nehri'de ikamet eden ve 1911 yılında vefat eden Muhammed Sıddik merkezî Kürdistan'ın en etkili şeyhi idi. M. Sıddik'in genç kardeşi Şeyh Abdülkadir ise Osmanlı politikasında en etkili Kürt lider olmuştur. Seyyid Abdülkadir, Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti ile Kürdistan Teali Cemiyeti başkanı olarak Osmanlı başkentindeki Kürtlerin idari ve kültürel etkinliklerini artırma faaliyetlerinin merkezinde yer aldı. Senato üyesi ve Şura-yı Devlet reisliği görevinde bulundu. Osmanlı Devletinin yıkılışına kadar bağımsızlık ve ayrılma yanlısı tutuma karşı çıktı. Kemalist harekete de karşı olan Seyyid Abdülkadir Cumhuriyet döneminde Şeyh Said İsyanına katılmamakla beraber, isyanın ardından tutuklanarak Diyarbakır'a götürüldü ve Şark İstiklal Mahkemesi'nce idam edildi. Ölümünden sonra Şemdinan'a dönen oğlu Abdullah'ın giriştiği kısa süreli isyanda 6 asker öldürüldü. Ardından güneye, İngiliz yönetimindeki Irak'a geçti. Irak'ta yaşayan Abdullah'ın oğlu Abdülaziz de Bağdat'taki askerî akademiden mezun oldu. Abdullah, 1941 yılında İran'a geçerek ailenin geniş topraklara sahip olduğu Urmiye Gölü'nün güneybatısındaki Mergever'e yerleşti. Bölgedeki aşiretlerce lider kabul edilen Abdullah, Mahabad Kürt Cumhuriyetini aktif olarak destekledi. Silahlı bir taraftar grubu ile Mahabad Cumhuriyetinin küçük ordusu içinde bir fraksiyona sahip olan Şeyh Abdullah, Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra da konumunu korudu.

Irak'ta Barzani öncülüğündeki Kürt isyanının başarısız olmasından sonra İran'a geçen Şeyh Abdullah'ın albay rütbesindeki oğlu Şeyh Abdülaziz, Mahabad Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra Barzani ile birlikte Sovyetler'e iltica etti. 1958'de Abdülkerim Kasım darbesinden sonra Barzani ile birlikte Irak'a dönen Abdülaziz,

IKDP'nin politbürosunda yer aldı. IKDP'nin bölünmesi ile sonuçlanan çekişmede İbrahim Ahmed - Celal Talabani hizbi içinde yer alan Abdülaziz, 1964 yılında parti yönetimini ele geçiren Barzani tarafından hapsedildi. Şeyh Abdullah, Abdülaziz'in serbest bırakılması için İran makamları nezdinde tüm nüfuzunu kullandı. Serbest kalan Albay Abdülaziz İran'a geçerek Urmiye ve Mergever'de yaşadı.

Şeyh Muhammed Sıddik'in oğlu ve Şeyh Ubeydullah'ın torunu olan II. Seyyid Taha da, 1920'lerde, özellikle Irak ve İran'daki Kürt milliyetçi hareketinde öncü bir isim olarak aktif bir rol oynadı. İran'daki ünlü Simko İsyanına katılan Şeyh Taha, 1922 yılında Irak'ın içine doğru uzanan Türk faaliyetlerine karşı İngilizlerle birlikte çalıştı. Bölge aşiretleri üzerindeki etkisinden dolayı İngilizler tarafından Revanduz yöneticiliğine getirildi. 1932 yılında İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'nin daveti üzerine Tahran yolculuğuna çıkan Taha orada zehirlenerek öldürüldü. İki oğlu Şeyh Abdullah Efendi ve Muhammed Sıddik (Şeyh Puso), bölgede saygınlıklarını korumakla beraber, babaları kadar etkin ve nüfuzlu olmadılar.

Ailenin Türkiye'de kalan mensuplarından Naim Şahin, Anavatan Partisinden parlamenter olarak meclise girdi. Ailenin diğer bir mensubu Hamid Geylani, Kürt milliyetçi hareketini destekledi. 2007 seçimlerinde bağımsız milletvekili olarak meclise girdikten sonra DTP ve BTP'de yer aldı. Bununla beraber ailenin önemli bir kısmı ise Cumhuriyet yönetimiyle bütünleşmiş ve Kürt siyasi organizasyonlarından uzak durmuştur.

NEVRUZ (NEWROZ)

"Yeni gün" anlamına gelen nevrüz, Kürtler ve diğer İranî topluluklar ve Orta Asya ta-

rafından kutlanan, dinî kaynağı olmayan batıl bir bayramdır. Yeni yılın ilk günü olan Nevruz, aynı zamanda baharın başlangıcını, tabiatın canlanışını simgeler. Kürt coğrafyasında bu yönde belirgin bir âdet ve an'anevi bir kutlama 25 yıl öncesine kadar yoktu. Nevruz'un günümüzdeki anlam ve muhtevası ile yaygınlaşması, özellikle 70'lerin sonunda ve 80'lerin ortalarında Kürt kavmiyetçilerinin dillendirmesi ile siyasi anlamda zihinlerde yer etmiştir. Rejimin buna karşı aldığı tavrın neticesi olarak da, nevroz günü ayrı bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Oysa son birkaç yıla bakıldığında, dün Newroz'u Kürt kültürü olarak Kürtlerin zihin dünyasına sokmaya başlayanlar da dahil, Newroz kutlamaları üç beş kişinin folklorik etkinliğini aşamayacak bir seviyeye inmiştir.

NORŞİN MEDRESESİ

Kürt meselesi, Kürt dili ve tarihi açısından en dikkat çeken medrese ise kuşkusuz Norşin'dir. Norşin, aynı zamanda Türkmen, Oğuz ve Avşar aşiretlerinin gelip bölgedeki Kürtler içinde asimile olmalarının mekânı sayılır.

Norşin, 1987'de pekçok il ve ilçe ile birlikte, yapılan isim değiştirme operasyonu (asimilasyonu) sonucu Güroymak adını alır.

Norşin'de pekçok din bilgini yetişmiştir, bunlar arasında en fazla bilineni Said Nursî'dir. Norşin Medresesi'nin kolları Hınıs, Okhin, Taşkesen, Cezni, Zokayd, Hazro, Çokhreş, Tillo, Kasrik ve Kamışlı-Suriye'deki Tel Maruf'tur. Her milletten insanın eğitime devam ettiği bu medreselerde yetişen en güzide şahsiyetlerden biri de İbrahim Hakkı Hazretleridir. 18. yüzyılda yaşamış olan Erzurumlu İbrahim Hakkı, Tillo'daki medreselerden mezun olup "Marifetname" gibi önemli bir esere imza atmıştır.

Norşin, Bitlis, Muş, Van, Ahlat ve Malazgirt'in bağlantı noktasında kurulmuştur. Norşin'de 19. yüzyıla kadar etkili olan tarikat Kadirîlik'ti; 1880'de Şeyh Abdurrahman burada ilk medreseyi kurmuştur. Şeyh Abdurrahman'ın medreseyi kurmasıyla birlikte bölgede mevcut olan aile ve aşiretler arası geçimsizlik sona ermiştir. Şeyh Abdurrahman, Seydâ lakabını aldı, ardından kendisine bağlı 19 halife tayin etti. Şeyh Abdurrahman vefat edince, yerine damadı Şeyh Fethullah el-Werkanaşî geçti; Werkanaşî, vefatından önce kendi halifesini seçti, bu Şeyh Ziyaeddin'di, yâni Hazret...

Norşin'e bağlı medreseler arasında, Bitlis'in Mutki ilçesine bağlı Oxin'deki -şimdiki adıyla Yukarı Koyunlu'daki- bir medrese de bulunmaktadır. Oxin Medresesi'nin en meşhur şeyhi, Şeyh Alaaddin Efendi'dir. Şeyh Said harekâtı başlayınca Şeyh Masum ile birlikte İzmir'e sürgüne gönderilmiştir, iki yıl burada sürgün hayatı yaşamıştır. Ancak 1930'da başlayan Zilan olayları sırasında Şeyh Masum ile birlikte Antep'te zorunlu ikamete tâbi tutulmuştur.

Norşin Medresesi, şu meşhur din âlimlerini yetiştirdi: Molla Abdülhakîm Arvasî, Şeyh Fethullah el-Warkanaşî, Şeyh Alaaddin, Şeyh Şefik Arvasî (Sultanahmet Camii eski imamı), Sadrettin Yüksel (Metin Yüksel'in babası), Halil Göneng (Urfa eski müftüsü), Ali Arslan (Tekirdağ eski müftüsü), Ahmet Meylanî (Hidaye mütercimi), Mazhar Taşkesenoğlu (İbn Âbidin mütercimi), Mehmet Emin Er Hoca, Molla Hasip Seven (Kozluk eski müftüsü), Molla Muhammed Şirin (Çanakale eski müftüsü), Molla Âbidin (Beykoz eski müftüsü), Şeyh Halid, Şeyh Âsım, Molla Salih el-Bohtî, Molla Muhyettin, Molla Muhammet Mehmet Çağlayan Hoca (Muş ve Niğde eski müftüsü), Molla Abdülkerim Saruhan (Bitlis eski müftüsü), Molla Burhan (Tillo âlimlerinden), Muhammed Raşid Erol (Menzil

âlimlerinden), Seyyid Abdülbakî Erol (Menzil âlimlerinden).

Abdülhamid Han'ın hocası, Norşin Medresesi'nden yetişen önemli âlimlerden biri olan Şeyh Muhammed Şefik el-Arvasî'dir. Şeyh Muhammed Şefik el-Arvasî medrese tahsilini Norşin ve Oxin'de tamamlamıştır. Norşin'de Ziyaeddin Efendi ve yeğeni Sultan Veled'ten, Oxin'de Şeyh Alaüddin'den ders almış, savaş yıllarında İstanbul'a gelmiş, burada Seyit Abdülkadir'in liderliğinde kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti'nde yer almıştır. Şeyh Muhammed Şefik el-Arvasî, Eyüp Camii'nde imamlık yapmış, ayrıca Kürtçe Mevlid'i İstanbul'da Kâmil Matbaası'nda bastırmıştır.

OLAĞANÜSTÜ HÂL BÖLGE VALİLİĞİ (1987-2002)

Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 8 ilde başlayan ve bu illerde "terörle mücadele ederek güvenliği sağlamak" amacıyla 19 Temmuz 1987 tarihinde göreve başlayan bölge valiliğidir. Bu valiliğin kurulmasıyla birlikte, bu illerde olağanüstü hâl uygulanmaya başlandı. Olağanüstü hâl uygulanan iller zamanla değişmekle birlikte, 30 Kasım 2002 tarihinde kaldırıldı.

Valilik, 19 Temmuz 1987'de Diyarbakır, Hakkari, Siirt ve Van illerindeki sıkıyönetimin kaldırılmasıyla birlikte yürürlüğe girdi. İlk Olağanüstü Hâl Bölge Valisi, Başbakan Turgut Özal tarafından atanan Hayri Kozakçıoğlu'dur.

1980'li yıllarda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde "PKK terör örgütü"nün yaptığı faaliyetler ile sıkıyönetim kanunu çerçevesinde mücadele ediliyordu. Sıkıyönetim 10 Temmuz 1987'ye kadar devam etti ve aynı tarihli kanun hükümündeki kararname ile Olağanüstü Hâl

Bölge Valiliği kuruldu. 19 Temmuz 1987'den itibaren sıkıyönetim kanunu yerine olağanüstü hâl kanunu uygulanmaya başlandı ve bölge Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği ile yönetilmeye başlandı.

Olağanüstü hâl süresince 6 vali görev yaptı. Olağanüstü hâl valileri diğer valilerden daha çok yetkiye sahip olduğu için kamuoyunda "süper vali" olarak da adlandırıldılar. İlk Olağanüstü Hâl Bölge Valisi 4,5 yıl süreyle en uzun süre görev yapan Hayri Kozakçıoğlu'dur. Daha sonra bu görevi Necati Çetinkaya, Ünal Erkan, Necati Bilican, Aydın Arslan ve Gökhan Aydınlar yürüttü. Valilik binası ilk olarak Diyarbakır'ın Şehitlik semtindeydi. Daha sonra Seyrantepe semtindeki Bölge Asayiş Komutanlığı yeni binasına taşındı.

İlk olarak 8 ilde uygulanmaya başlandı: Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van. Daha sonra Adıyaman, Bitlis ve Muş mücavir (komşu) il olarak dahil oldu. 1990'da Batman ve Şırnak'ın il olmasıyla bu sayı 13'e yükseldi. Bitlis, 1994'te mücavir il yerine olağanüstü hâl kapsamına alındı Zamanla terörün azalmasıyla 1996'da ilk olarak Elazığ, daha sonra Mardin, Muş, Bingöl, Batman, Bitlis, Siirt ve Van kapsam dışına alındı.

Olağanüstü hâl her 4 ayda bir olmak üzere 46 kez uzatıldı. Olağanüstü hâlin kaldırıldığı 30 Kasım 2002 günü Diyarbakır ve Şırnak Olağansütü hâl kapsamında, Batman, Bingöl, Bitlis, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli ve Van ise mücavir il kapsamındaydı. Olağanüstü hâl 1987'de başlamasına karşın, 1978'den beri bölgede sıkıyönetim vardı. Bunun sonucu bölgede yaklaşık 23 yıl süresince normal olmayan yönetim biçimi vardı.

30 Temmuz 2002'de toplanan Bakanlar Kurulu'nun almış olduğu bir kanun hükmünde kararname ile olağanüstü hâl uygulamasının 30 Kasım 2002 tarihinde

kaldırılması kararlaştırılarak, anılan tarih itibariyle kaldırıldı. Daha sonra çeşitli kanun hükmündeki kararnameler ile Olağanüstü Hâl Bölge Valiliği, Asayiş Komutanlığı gibi olağanüstü hâl örgütlenmeleri lağvedildi.

OSLO GÖRÜŞMELERİ

Bazı MİT yetkilileri ile PKK yöneticileri arasında Norveç'in başkenti Oslo'da yapılan gizli görüşmelerdir. Görüşmelere MİT adına Hakan Fidan, Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş, KCK adına Mustafa Karasu, PKK adına Sabri Ok, Kongra-gel Başkan Yardımcısı Zübeyir Aydar ve koordinatör ülke temsilcileri katılmışlardır. Görüşmelerin ses kayıtlarının Haziran 2011'de basına sızdırılmasının ardından gündeme gelen ve devlet yetkililerince doğrulanan görüşmeler kamuoyunda büyük tartışmaya sebebiyet vermiştir. Başbakan Tayyip Erdoğan, Fidan'ı kendisinin özel olarak görevlendirdiğini ve gerekirse PKK ile yeniden görüşmeler yapılabileceğini ifade etmiştir.

2012 yılı Şubat ayı içerisinde özel yetkili İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı'nın MİT Müsteşarı Hakan Fidan, eski Müsteşar Emre Taner ve eski Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş'i KCK soruşturması kapsamında ifadeye çağırması büyük bir siyasi krize yol açtı. Bir görüşe göre savcılık, KCK ile ilişkilerinde kanunî yetkilerini aştıklarını düşündüğü MİT mensuplarını şüpheli sıfatıyla, başka bir görüşe göre ise deşifre olan Oslo Görüşmesi sebebiyle ifadeye çağırmıştır. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu görüşmelerin "siyasi talimatlarla yapılmış gizli görüşmeler" olduğunu belirtti. MİT Müsteşarı Hakan Fidan ise Başbakan Tayyip Erdoğan ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüştüğten sonra mazeret bildirerek ifade vermeye gitmedi ve Hükümet, MİT mensuplarının soruştur-

ulmasını Başbakanın iznine bağlayan bir kanun düzenlemesi yaparak krizi aşmaya çalıştı. 17 Şubat sabahı TBMM'de kabul edilen kanun aynı gün Cumhurbaşkanı tarafından onaylandı. Soruşturmayı yürüten özel yetkili İstanbul Cumhuriyet Savcısı Sadrettin Sarıkaya dosyadan el çektilirdi. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından "soruşturmanın gizliliğini ihlal" gerekçesi ile hakkında inceleme başlatıldı. İstanbul emniyetinden bazı üst düzey polis yetkililerinin görev yerleri değiştirildi.

Bu kriz, iktidar tarafından, Başbakana karşı yapılmış bir hamle olarak değerlendirildi. Yine olay, Kürt Meselesi üzerinden bilhassa Hakan Fidan'ın MİT'in birinci adamı olmasından rahatsız olan Siyonist odakların içindeki işbirlikçilerini kullanarak iktidarla hesaplaşması olarak da değerlendirilmiştir. Görüşmeler, devletin PKK ile olan mücadelesinde bir değişim işareti olması bakımından önemlidir. Bu güne dek asla görüşülmez olarak görülen PKK yetkilileri ile devlet görevlilerinin görüşmesi, beklenenin aksine kamuoyunda bir infial meydana getirmemiş ve aynı sebeple AKP iktidarı da bir kitle desteği kaybına uğramamıştır. İlerleyen zamanda benzer görüşmeler farklı adlarla yürütülmüş ve gelinen safhada Yahudi, Batı ve Kemalistlerin milletin başına bela ettiği "Kürt sorunu" farklı bir noktaya istihale etmekte, olması gereken istikamete doğru gitmektedir.

PEŞMERGE

Özellikle Molla Mustafa Barzani öncülüğünde Irak yönetimine karşı ayaklanan Kürt savaşıçılarına verilen isim. Fedai, gönüllü savaşıçı, öncü, ölüme giden, ölüme göğüs geren anlamına gelen kelime, Kürtçe on (peş) ve Farsça 'ölüm' (merg) kelimelerinden oluşmaktadır.

PKK (PARTİYA KARKERÊN KURDISTAN)

Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkerên Kurdistan), Türkiye'nin güneydoğusu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısını kapsayan bölgede bir devlet kurmayı amaçlayan ve bu amaçla söz konusu toprakların Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde kalan kısmına sahip olabilmek için güvenlik kuvvetleri, geçici köy korucuları ve sivillere karşı silahlı eylem yapan Marksist-Leninist ideolojiye sahip çeşitli varyasyonları ile hareket eden silahlı bir örgüttür. Örgüt KADEK (Kürtçe: Kongreya Azadî û Demokrasiya Kurdistanê, Türkçe: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) ve Kongra-Gel (Halk Kongresi) isimlerini de kullanmıştır. PKK, 7. Parti Kongresi'nde bağımsız bir Kürdistan fikrinden vazgeçtiğini açıklamıştır.

1974 yılında Abdullah Öcalan tarafından kurulan PKK'nin ideolojisi, Devrimci Sosyalizm ve Kürt Milliyetçiliği üzerine kuruludur. PKK'nin başlangıçtaki amacı, Kürdistan diye tanımlanan, Kürtlerin de yaşadığı, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısı arasında kalan coğrafi bölgede, bağımsız sosyalist bir Kürt devleti kurmaktır.

1984 senesiyle PKK yeni bir yapıya bürünmüştür. 15 Ağustos 1984 akşam 21:30'da Eruh ve Şemdinli'de PKK ilk büyük ölçekli silahlı eylemini gerçekleştirdi.

25 Ekim 1986'de Lübnan'da yapılan 3. kongresinde HRK lağvedilerek yerine Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu (Kürtçe: Artêşa Rizgarîya Gelê Kurdistan, ARGK) kuruldu. 1991-1992 yılında örgütün artan eylemleri 1993'te doruk noktasına ulaştı. 1993-1998 arası dönem, örgütün hayatta ve ülkeler arası yapıda kalabilmek için ideolojisini büyük ölçüde yeniden gözden geçirdiği dönemdir. Bu değişimlerle PKK,

Kürt devleti söyleminden vazgeçmiş ve Türkiye Cumhuriyeti devleti altında otonom bir yapı amaçladığını söylemeye başlamıştır.

PJAK (PARTİYA JİYANA KURDISTANE)

Kürdistan Özgür Yaşam Partisi (PJAK), İran Kürdistanı'nda faaliyet gösteren ve İran rejimine karşı silahlı mücadele yürüten Milliyetçi Kürt Partisi. Önemli ölçüde Kandil Dağı'nda konuşlanan Hacı Ahmedî liderliğindeki PJAK, PKK'nin de üyesi olduğu Kürdistan Demokratik Konfederasyonunun (Koma Civaken Kurdistan-KCK) üyesidir. KCK'ya bağlı tüm örgütlenmeler, Karayılan'ın başında bulunduğu KCK Yürütme Konseyi tarafından idare edilmektedir. PKK ile aynı ideolojik görüşleri paylaşan ve Öcalan'ın liderliğini onaylayan PJAK'ın PKK'den farkı, İran yönetimine karşı savaşıyor olmasıdır. Bu sebeple PKK'nin İran kanadı-uzantısı olarak nitelenmektedir. PJAK'ın silahlı kanadı HRK (Hezen Rojhilata Kurdistan - Doğu Kürdistan Güçleri) adını taşımaktadır. İran PJAK'a karşı birçok defa sınır ötesi operasyon düzenledi. PJAK 2011 sonbaharında İran'a karşı silahlı faaliyetlerine son verdi.

PYD (PARTİYA YEKÎTİYA DEMOKRAT)

Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yekîtiya Demokrat), bilinen adıyla PYD. 2003 yılında Kürtler tarafından Suriye'nin kuzeyinde kurulmuş bir siyasi partidir. Günümüzde hâlâ faaliyet göstermektedir. Lideri Salih Müslim'dir. Askerî kolu yaklaşık 2000'e yakın gerilladan oluşan Halkın Koruma Birlikleri'dir (YPG). Hareketin lideri olan Salih Müslim İTÜ'de kimya mühendisliği eğitimi almış ve ardından Suriye'ye dönerek partinin başına geçmiştir.

PYD, Suriye İç Savaşı'nın patlak vermesinin ardından, Suriye'de Halep Eyaleti'ndeki Kobani, Afrin ve Cideris kentleri; Haseke Eyaleti'nin Amude, Derik, Efrin beldeleri, El Darbasiye kenti ve Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin karşında bulunan Resulayn kenti ile Tirbesipiye kasabasında siyasi ve askeri olarak otorite mücadelesi vermektedir.

PYD'nin, Türkiye ve daha birçok ülke tarafından terör örgütü listesinde bulunan PKK ile bazı kaynaklara göre benzer görüşleri savundukları, bazı kaynaklara göre de aralarında bir ortaklık olduğu öne sürülmektedir. PYD, hem Özgür Suriye Ordusu hem de Suriye Baas Partisi Hükümeti ile zaman zaman silahlı çatışmalara girmiştir. Son dönemlerde ciddi anlamda bir İslam düşmanlığı kendini göstermiş, Kürt örgütler de dâhil bütün İslamcı örgütlere karşı savaş ilan etmiştir. Esed desteğinde yürüttüğü bu faaliyete uluslararası destek bulabilmek için ve İslam düşmanlarına sempatik görünebilme adına "El-Kaide" üzerinden Müslüman mücahidleri karalamaya kalkışmıştır. PKK da bu dili ve düşmanlığı tam desteklemiştir.

ROJAWA

Rojawa, Suriye'nin kuzeyinde Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgeye verilen ad, Kürtçe'de "Batı" anlamına geliyor. Bölge halkının "Rojawa Kürdistanı" olarak andığı yer, Türkçe'ye Batı Kürdistan olarak çevrilebiliyor. Serêkanîyê diyorsanız Kürtlerin tezini, Resulayn diyorsanız Arabların tezini, Çeşmebaşı diyorsanız Türklerin tezini dilendiriyorsunuzdur.

SAİD-İ NURSİ (KÜRDİ)

Bediüzzaman Said Nursî, yüzyılımızın yetiştirdiği önde gelen İslâm mütefekkirlerin-

den biridir. 1876'da Bitlis'in Hizan kazâsına bağlı İsparit nâhiyesinin Nurs köyünde dünyaya gelmiş, 23 Mart 1960'da Şanlıurfa'da Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Said Nursî medrese eğitimiyle dinî ilimlerde kazandığı ihtisası, çeşitli fenlerde yaptığı tetkiklerle tamamlamış; bu arada devrin gazetelerini takip ederek ülkedeki ve dünyadaki gelişmelerle ilgilenmiştir. Diğer taraftan, doğup büyüdüğü şark topraklarının sıkıntı ve problemlerini bizzat yaşayarak gören Said Nursî, en zarurî ihtiyacın eğitim olduğu kanaatine varmış; bunun için de şarkta din ve fen ilimlerinin birlikte okutulacağı bir üniversite kurulmasını temin için yardım istemek maksadıyla 1907'de İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da da ilim dünyasına kendisini kısa sürede kabul ettiren Said-i Kürdi, çeşitli gazelerde yazdığı makalelerle, o günlerde Osmanlı ve İstanbul'u çalkalayan hürriyet ve meşrûtiyet tartışmalarına katılmış; meşrûtiyete İslam nâmına sahip çıkmıştır. 1909'da patlak veren 31 Mart Olayı'nda yatıştırıcı bir rol oynamış; buna rağmen, çeşitli ithamlarla Sıkıyönetim Mahkemesine çıkarılmış, ancak beraat etmiştir. Bu hadiseden sonra İstanbul'dan ayrılarak şarka geri dönmüştür.

Birinci Dünya Savaşının patlak verdiği günlerde Van'da bulunan Bediüzzaman, talebeleriyle birlikte gönüllü milis alayları teşkil ederek cephelere koşmuştur. Vatan müdâfaasında çok büyük hizmeti geçmiş; savaşta bir çok talebesi şehit olmuş; kendisi de Bitlis'in müdâfaası sırasında yaralanarak esir düşmüştür. Yaklaşık üç yıl Rusya'da esâret hayatı yaşadıkdan sonra Varşova, Viyana ve Sofya yoluyla İstanbul'a dönmüştür.

İstanbul'da devlet ricalinin ve ilim çevrelerinin büyük teveccühüyle karşılanmış; Dârü'l-Hikmeti'l İslamiye âzâlığına tayin

edilmiştir. Bu devrede, resmî vazifesinden aldığı maaşla kendi kitaplarını bastıran ve bunları parasız dağıtan Bediüzzaman, İstanbul'un işgâli sırasında neşrettiği Hutuvât-ı Sitte adlı broşürle büyük hizmet etmiş ve işgal kuvvetlerinin plânlarını bozmuştur. Kezâ, işgalcilerin baskısı altında verilen ve Anadolu'daki kuvâ-yı milliye hareketini "isyan" olarak vasıflandıran şeyhülislâm fetvasına karşı, mukabil bir fetva vererek millî kurtuluş hareketinin meşrûiyetini ilân etmiştir. Bu hizmetleri Anadolu'da kurulan Millet Meclisi'nin takdirini kazanmış ve Bediüzzaman bizzat Mustafa Kemal tarafından ısrarla Ankara'ya dâvet edilmiştir.

Bu mükerrer dâvetler neticesinde 1922 sonlarında Ankara'ya gelmiş ve Meclis'te resmî bir "hoşâmedî" merâsimiyle karşılanmıştır. Ankara'da kaldığı günlerde, yeni kurulan devlete hâkim olan kadronun dîne bakış tarzının menfî olduğunu görünce, on maddelik bir beyannâme hazırlayarak Meclis âzâlarına dağıtmıştır. Bu beyannâmede yeni inkılâbın mîmarlarını İslam şerâirine sahib çıkmaya çağırması; akabinde Mustafa Kemal'le birkaç görüşmesi olmuştur. Kendisine şark umumî vâizliği, milletvekilliği ve Diyanet âzâlığı teklif edilmiş; ancak Bediüzzaman bu teklifleri kabul etmeyerek Van'a dönmüştür.

O sıralarda çıkan Şeyh Said hâdisesiyle hiç bir ilgisi olmadığı, hattâ hâdisе öncesinde kendisinden destek isteyen Şeyh Said'i bu niyetinden vazgeçirmeye çalıştığı hâlde, Bediüzzaman hâdisе sonrasında, Van'da ikâmet ettiği uzlethanesinden alınarak Burdur'a, oradan da Isparta'nın Barla nâhiyesine götürülmüştür. Burada "mânevî cihad" hizmetini başlatmış, birbiri peşi sıra telif ettiği eserlerde iman esaslarını terennüm etmiştir. Bu eserler, imanını tehlikede hisseden halkın büyük teveccüh ve rağbetine mazhar olmuş; elden ele dolaşarak hızla yayılmıştır. O devrede elle yazılarak

çoğaltılan eserlerin toplam tirajı 600.000'i bulmuştur. Başlattığı hizmetin halka mâl olması, devrin idârecilerini rahatsız ettiğinden, 1935'te Eskişehir, 1943'de Afyon, 1952'de de İstanbul mahkemelerine çıkarılmıştır. Bunlardan netice alınamamış, ancak Said-i Kürdi yine rahat bırakılmamış; Kastamonu'da, Emirdağ'da, Isparta'da sıkı tarassud ve takip altında yaşamaya mecbur bırakılmıştır.

Ömrünün son günlerine kadar keyfî muâmele ve eziyetlerden kurtulamayan Said-i Kürdi, 23 Mart 1960'ta Şanlıurfa'da vefat etti. Urfa Halil-ur Rahman Dergâhı'na defnedildi. 27 Mayıs Darbesi sonrasında 12 Temmuz 1960'ta hükûmetin emriyle mezarı yıktırıldı ve cesedi kaçırılarak meçhul bir yere taşındı.

SELAHADDİN EYYUBİ

Eyyubîler devletinin kurucusu Selahaddin Eyyubî, Revadiye aşiretinden olup, ailesi Azerbaycan'ın Duvin kasabasındandır. Bu aile, Selahaddin Eyyubî'nin dedesi Şazî'nin başkanlığında Irak'a göç etmiştir. Ataları Hezbanîler ve Şeddadîler yönetici üst seviye- asil bir aileye sahip olduğundan, Irak'ta Emir'in hizmetine girmiştir. Babası, Emir tarafından Tikrit'e vali tâyin edilmiştir. Selahaddin Eyyubî, babasının Tikrit valiliği sırasında (1137) doğmuştur.

Selahaddin Eyyubî, 1167'de amcası Sirkuh (Musul Atabeyi Nureddin Mahmud bin Zengi'nin önemli bir kumandanı) ile beraber Şif-Fatimî hâkimiyetine son vermek amacıyla çıkılan Mısır Seferinde, onun yardımcısı sıfatıyla ilk kez kendini tarih sahnesinde göstermiştir. 1169'da Mahmud Zengi, büyük bir orduyla Kahire'yi fethetmiş, idareyi vezir tâyin ettiği Sirkuh'a bırakmış, Sirkuh'un vefatı sonrası yerine 26 Mart 1169'da ittifakla Selahaddin Eyyubî getirilmiştir. İşte bu tarihten sonra Sela-

haddin, kendisinden tarihin beklediği esas rolleri ifâ etmeye başlayacak; Eylül 1171'de Nureddin'in emriyle, Mısır'da Fatimî hâkimiyetini ve hilâfetini nihâyete erdirecek; İslâm dünyasını tehdit eden-bölen Şîi-Bâtinî tehlikesini bertaraf edecek ve Câmîü'l-Ezher'deki Şîi-Fatimîlerin propaganda merkezini kapatarak Sünnî akideyi yaymak için medreseler açma yoluna gidecektir.

Aynı dönemlerde Selçuklular yok olmanın eşiğine gelmiş, Batı zihniyeti Haçlı Orduları mahiyetinde Müslüman topraklarını işgal etmek için sürekli saldırıyordu. Avrupa'nın şehirlerinden silahlanıp Anadolu'yu, Ortadoğu'yu işgale gelen, girdikleri tüm yerleri yağmalayıp, önlerine gelen tüm canlıları katleden Haçlılara karşı Selahaddin Eyyubî, kale misâli bir kalkandı.

Selahaddin Eyyubî, Fatimîleri Haçlı emperyalist saldırılarından korumasına rağmen, Şîi-Fatimîler Haçlılarla işbirliği yapıp, kendisine kahepece tuzaklar kurdular, suikastler tertib ettiler.

Selahaddin Eyyubî tarihe ışık tutacak mâ-nâda, ustaca bir manevrayla tüm Şîi-Fatimî yönetimini imha ederek, Şîi-İsmailîlerin kalesini Ehli Sünnet'in kalesine çevirdi. Kudüs Hristiyanlar tarafından, Fatimîlerin elinden alınmıştı. Ancak Şîi-Fatimîler bunu büyük bir kayıp olarak görmediler. Aksine, Müslümanlığın, en az Katoliklik! kadar tutucu kesimi olan Ortodoks! Sünnîlerle savaştıkları için, Hristiyanlarla ittifaka girdiler (tıpkı bugün Irak'ta Haçlılara karşı savaşan Sünnîler ile Haçlılarla işbirliği içinde bulunan Şîiler gibi). Kudüs'ü geri alabilmek için Haçlılarla savaşanlar Sünnîlerdi, çünkü Kudüs onlar için de mukaddes bir şehirdi.

Selahaddin Eyyubî'nin 1171 yılında Fatimî devletine son vermesi, Sünnî iktidarla sürekli mücadele içinde bulunan İsmailîler ile Haçlıların dayanışmasını daha da artırdı. Her defasında Şîi-Fatimîlerin kendisine

karşı yaptıkları haince saldırıları ustaca bertaraf etti. Selahaddin, Kudüs Haçlı Krallığı'na ilk büyük seferini 1177'de gerçekleştirdi. Ama inat ve sabırla akınlarına devam ederek, bu muradına yaklaşık 10 yıl sonra 1187'de, Hittin'de ulaştı. Ortaya koyduğu muazzam inanç, cesâret ve kahramanlıkla Haçlılara haddini bildirmiş ve Kudüs'ü fethetmişti. Diğer Kürt devletlerinin aksine, Mısır merkezli Selahaddin'in devleti, kavmiyetçi ve bölgeci kalıpları aşmış, mahallî bakımdan Müslümanların, genelde ise tüm ezilen mazlumların devleti olmuş, İslâm'a hizmette Kürtleri doruk noktaya çıkarmıştır. Selahaddin Eyyubî, Hittin'de aldığı zaferle Batı emperyalizmine ve sömürgecilerine acısını hiç bir zaman unutamayacakları bir darbe vurmuş, Kudüs'ü alarak Mescidi Aksa'yı ezan sesleriyle şâdetmiştir.

Selahaddin-i Eyyubî, Batılıların hafızasında engin bir hayranlığa geçecek kadar yer etmesine karşılık, şuurlatında derin bir kâbus uyandıracak kadar unutulmaz bir tesir de bırakmıştır. Meselâ, Fransız Generali Garo, 1920'deki Meyselun Savaşı'nı müteakib Şam'a girmiş ve Sultan Selahaddin'in kabrini teptikten sonra ona, Haçlı ruhuna tercüman olan şu müstehzi sözle seslenerek, Batılılar adına sanki Hittin'in öcünü almak ve kabanar öfkeyi boşaltmak istemiştir: "Ey Selahaddin! Haçlı Seferi şimdi bitti! İşte biz döndük!"

Selahaddin Eyyubî fitne ve fesat odağı olarak gördüğü Şîi-İsmailî hareketine ve İslâm'a düşmanlıkta sınır tanımayan Batıcı Haçlı zihniyetine karşı vefatına kadar mücadeleden geri durmamış ve adı geçen bu her iki taifeye de göz açtırmamıştır.

SEYİD RIZA

1862'te Dersim'in Lirtik köyünde doğan Seyid Rıza, 1937 yılında Kemalist rejim tarafından idam edilerek öldürülür.

Seyid Rıza, Dersim'in ileri gelenlerinden Seyid İbrahim'in oğludur. Seyid İbrahim eğitimi Nuri Dersimî'nin atalarından Mehmet Ali Efendi'den gördü. Seyid Rıza, Seyid İbrahim'in dört erkek çocuğunun en küçüğü idi.

Seyidlik vasfı, Aleviler arasında, bilinen anlamından ötede an'anevi bir lakap-ünvan hükmünde. Alevi dünyasında oldukça yaygın bir şekilde kullanılan bu ünvan aynı zamanda Hazret-i Ali'ye yakınlık belirtisinin alameti olarak da görüldüğünden, çok fazla istismara uğramış. Alevilerdeki Seyidlik vasfına bu gözle bakmak meselemizi daha anlaşılır kılacaktır.

Seyid Rıza, muhatap olduğu zulüm itibarıyla mazlumdur. Ona zulmedenler, evlatlarını katledenler, kendisini idama götürenler, hem dinden, hem ahlâktan, hem şereften bihaber Batı-Siyonizm güdümlü Kemalist cuntacılarıdır. Bu cuntacıların Alevi bölgelerine saldırılarının en büyük sebebi -bugün açığa çıkan belgeler göstermektedir ki- kendi çirkin emelleri için insan devşirmektir. Bunu yapmadılar değil; binlerce Dersimlinin kızını, oğlunu, yetimini ana babasından habersiz, sözde eğitim yuvalarına devşirdiler. Her yetişen genç, Kemalist cuntanın bir numaralı savunucusu ve babasını katleden rejimin bekçisi oldu.

Kemalist cuntacılar, stratejik bir hareketle önce Ehli Sünnet ve'l Cemaat'e bağlı aşiretleri ve Batıcı rejime razı olmayan bütün isyan ocaklarını söndürmeye gayret etti. Anadolu'nun isyan eden birçok yeri İstiklal Mahkemeleri vasıtasıyla kırılıp geçirilerek, Dersim etrafındaki çember iyice daraltıldı. Son hamlede TC, bütün güçlerini Dersim'i imha etmeye seferber etti. 1936'da M. Kemal meclisin açılış konuşmasında "dâhili işlerimizden en mühim bir sahra varsa o da Dersim meselesidir" diyerek, "ezilmesi için ne gerekiyorsa yapılmalıdır" di-

yordu. 2 Ocak 1936'da yürürlüğe giren Tunceli Kanunu'yla Dersim'in adı Tunceli olarak değiştirildi. General Abdullah Alpdoğan Dersim'e vali ve kumandan 3. Umum Müfettişi olarak atandı. Alpdoğan'ın Dersim üzerinde her türlü tasarrufa yetkisi vardı. Alpdoğan, sıkıyönetim ilân ederek, terör ve idamlara başlayarak, Dersim'e asker yığıldı.

Dersimliler Seyid Rıza önderliğinde 1937 yılı başında M. Kemal'e bir uyarı bildirisi sunarak "bütün jandarma ve ordu mensuplarının bölgeden çekilmesini, her türlü (askeri amaçlı) imar çalışmalarının (köprü, demiryolu vb.) durdurulmasını isteyip silahlarını koruma hakkı ve vergilerin hafifletilmesi" taleplerinde bulundular. Kemalist Cunta tüm askeri kuvvetleri ile 1937 ilkbaharından tanklarla, toplarla, uçaklarla saldırıya geçtiler. Kemalist Cunta yönetimindeki birlikler insanlık tarihinin en büyük katliamlarından birini gerçekleştirmeyi başardı; Dersim Katliamını.

Erzincan Valisi'nin Seyid Rıza'ya isteklerinin kabul edileceği çağrısı üzerine iki arkadaşıyla birlikte Erzincan yoluna düşen Seyid Rıza, Fırat nehri üzerindeki köprüden geçtikten sonra köprü'nün karşı tarafında kurulu olan asker çadırındaki askerler tarafından iki arkadaşıyla beraber 5 Eylül 1937'de tutuklanır. Seyid Rıza ve 71 Dersimli Elazığ'da yargılanır ve mahkeme heyeti 11 kişi hakkında idam kararı verir ama 75 yaş üzerindeki idam cezası kanunen tatbik edilemeyeceğinden 4'ünün cezası 30 yıla indirilir. Seyid Rıza'nın ise yaşı küçültülerek bu kanundan muaf olması sağlanır. Seyid Rıza, Seyid Rıza'nın oğlu Resik Hüseyin, Şeyhan aşireti reisi Seyid Hüseyin, Yusufan aşireti reisi Kamer'in oğlu Fındık, Demenan aşireti reisi Cebrail'in oğlu Hasan, Kureyşan aşiretinden Ulkiye oğlu Hasan, Mirza Ali'nin oğlu Ali hakkında verilen idam kararları 15 Kasım'da apar topar infaz edilir.

Seyid Rıza ile isyanın önderi konumundaki 11 kişi, 18 Kasım 1937'de Elazığ'ın Buğday Meydanı'nda asılırlar.

SURİYE KÜRTLERİ

Kürtler, Suriye'deki en büyük etnik azınlığı oluşturmaktadırlar. Yaklaşık 1,8 milyonluk nüfuslarıyla ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unu oluşturdıkları iddia edilmekle birlikte bu oran kesin değildir. Bazı kaynaklara göre bu oran yüzde 8 (1,5 milyon) civarındadır. Kürt kaynaklar ise Suriye'deki Kürt nüfusunun 2,5 milyon (yüzde 13-14) olduğunu ifade ederler. Bu konuya dair en düşük tahmin ise 500.000'dir (yüzde 2,8). Bu oranın kesin olmamasının sebebi, Suriye hükümetlerinin etnik azınlıkların varlığını kabul etmemesi ve ülkedeki herkesi Suriyeli Arab olarak görmesidir. Bu sebeple birçok Kürt de asimile olmuş ve Arablaşmıştır. Ülkedeki Kürtlerin tamamına yakını Sünnî Müslüman'dır ve daha çok Kürtçe'nin Kırmançi lehçesini konuşmaktadır.

Suriye Kürtleri, daha çok ülkenin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda yaşarlar. İran, Irak ve Türkiye'deki Kürtlerin aksine birkaç bölgeye dağılmışlardır. Kuzeydoğu'daki Haseke vilâyetinin kuzeyi -özellikle Türkiye sınırı boyunca-, Haleb'in kuzeybatısında yer alan Kürt Dağı (Afrin) ve Fırat Nehri'nin Suriye sınırlarına girdiği yerde bulunan Ayn el-Arab, Kürt nüfusun yoğun olarak bulunduğu yerlerdir. Ekonomik sebeplerle bu kırsal bölgelerden göç eden Kürtler ise Haleb ve Şam'da önemli Kürt nüfusları oluşturmuşlardır.

Haseke vilayetine bağlı Kamışlı, Nusaybin'in tam karşısında yer almaktadır. Geçmişte Süryani ve Asurîlerin yaşadığı kentte şu anda çoğunluğu Kürtler olmak üzere Hristiyanlar, Sünni Arablar ve az sayıda Ermeni yaşamaktadır. Kamışlı

merkez ve kırsalının toplam nüfusu yaklaşık 400.000 civarındadır. Şehrin toplam nüfusunun yaklaşık yüzde 70'ini Kürtler oluşturmaktadır. Rasulayn'ın (Serekaniye) toplam nüfusu yaklaşık 50.000'dir. Çoğunluğu Kürtler oluşturmakla beraber Yezidiler, sonradan yerleştirilen Sünni Arablar ve Hristiyanlar da yerleşiktir.

Suriye Kürdistanı'nda irili ufaklı 14 partiden söz edilmektedir fakat bu oluşumlar içinde etki alanları olan ortalama üç yapıdan bahsetmek mümkün, bunlar; El-Parti, PYD ve Kürt Geleceği Partisi'dir (Şepal).

ŞEYH SAİD EL-NAKŞİBENDİ (1865-1925)

Şeyh Said Hazretleri, mazlum, mağdur ve galip... Mukaddes İslâm dâvasının fikir miraslarından Necib Fazıl Kısakürek'in ifâdesi ile Son Devrin Din Mazlumları'ndan. Yine O'nun ifâdesiyle; "Güzel yüzlü, derin gözlü, tatlı bakışlı, kuvvetli bir yapıya ve heybetli bir edaya sahip, yaşı 60, fakat görünüşü genç bir insan... Beyaz ve uzun bir sakalı, sünnete tam uygun kırkık bıyıkları var... Gözleri sürmeli ve sarı; sağ kenarından püskülvârî sarkık..." Üstad'ın bu tesbitleri Şeyh Said'in oğulları ve yaşayan torunlarının ifâdeleri ile birebir örtüşmektedir. Oğullarının tarifi; "Şeyh Said uzun boylu, geniş omuzlu ve kıyam zamanında altmış yaşındaydı. Göğsüne doğru sarkan bembeyaz ve uzun bir sakalı, küçük delikli burnu, esrarlı sırları taşıyan bakışlara sahip ve çekik gözleri vardı. Fazla kırıkmamış geniş alınının çizgilerinde sert secde izleri görünürdü."

Osmanlı'nın yıkılıp Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber, Cumhuriyetin kurucuları gerçek yüzlerini göstererek İslâm ve Kürt karşıtlığına dayalı politikalarını gün yüzüne çıkarırlar. Bu süreçte özellikle Müslüman halk ve din adamları büyük

zulümlere maruz kalır. Âlimlerimiz, şeyhlerimiz darağaçlarında sallandırılır ve halkın değerleri yok sayılır. Erkeklerin sarığına-fesine, kadınların başörtüsüne bile tahammül edilmez. Şeyh Said olan bitenden duyduğu rahatsızlığı her vesileyle dile getirir ve insanları örgütlü gruplar hâlinde bilgilendirmeye gayret eder.

Bu arada Yeni Cumhuriyetin Laik-Kemalist hükümet yetkilileri Şeyh Said'e haber gönderip ifâdesini almak istediklerini bildirirler. Şeyh Said ifâde vermeye gitmeyip 27 Aralık günü Hınıs'tan ayrılarak Çapakçur'a doğru yola çıkar ve 4 Ocak 1925 günü Şeyh Said ve çok sayıda Kürt ileri geleni Erzurum'un Kırıkan köyünde bir toplantı yaparlar. Bu toplantıda Şeyh Said'in fetvası en çok konuşulan başlık olur: "Kurulduğu günden beri Din-i Mubin-i Ahmedî'nin temellerini yıkmaya çalışan Türk Cumhuriyeti reisi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının, Kur'an'ın âhkâmına aykırı hareket ederek, Allah ve Peygamber'i inkâr ettikleri ve İslâm halifesini sürdürükleri için, gayr-i meşrû olan idarenin yıkılmasının bütün İslâmlar üzerine farz olduğunu, Cumhuriyet'in başında bulunanların ve Cumhuriyet'e tâbi olanların mal ve canlarının, Şeriat'ı Garrayı Ahmedîye'ye göre göre helal olduğu..." vs. diye devam eder. Şeyh Said, halkça hem dinî hem de siyasî lider olarak seçildiği bu toplantıdan sonra, tebliğ amaçlı olarak önce Bingöl'ün Genç ilçesine, oradan da Lice'ye geçer. Orada Şeyh Said ile arkadaşları bir toplantı düzenler ve toplantı ile bir karara varırlar: "Biz savaşmak istemiyoruz, bizim tek istediğimiz siyasî ve dinî özgürlüktür." "Şeriat-ı Din ve İslâm-ı garra lağvedilecek" düşüncesi Şeyh Said'te hâsıl olunca hemen Mustafa Kemal'e bir mektup yazar. Şeyh Said mektubunda şunun altını çizer, "Batıdan ilim ve fen almanıza bir şey demiyoruz, ama İslâm baki kalsın." Ancak bu mektuba cevap alamaz.

Şeyh Said Lice'de iken ona bir provokasyon yapılacağı haberi gelir. Şeyh Said provokasyona karşı akşam yola çıkararak Dicle'ye (Piran) geçer. Orada irşat çalışmaları yaparken, bazı askerler gelip, "4 tane kaçak var, onları bize teslim edin" der. Evin sarıldığını gören Şeyh Said, jandarma teğmenlerine haber gönderir; "İstedığınız adamlar benim yanımdadır. Şimdi bunları yakalarsanız, benim şeref ve hay-siyetimi çiğnemiş olursunuz. Hükümetin kolu uzundur. Bu suçluları istediğiniz zaman yakalayabilirsiniz" der. Teğmenler ise şöyle karşılık verirler: "Bizim görevimiz, bunları hemen yakalamaktır. Bu iş için buraya geldik. Yakalayıp götürmek zorundayız." Daha sonra askerler kaçakların üzerine ateş eder ve Şeyh Said kıyamı bu provokasyonla erken başlar.

Hadiselerin tarihi teferruatı, ilgili eserlerden takip edilebilir. Kıyamın nihayetinde, 15 Nisan'da Şeyh Said, bacanağı Binbaşı Kasım'ın ihbarı üzerine, Muş ve Varto arasındaki Abdurrahman Köprüsü'nde pusuya yatan askerlere esir düşer. Şeyh Said'i arkadaşlarıyla beraber 5 Mayıs günü Diyarbekir'e (Amed) getirirler. Yargılandıkları zaman karar zaten bellidir. 29 Haziran'da Şeyh Said ile beraber 47 arkadaşı idam edilir.

Bu kıyamın sonucunda 14 şehir, 700 köy, 9000'e yakın ev harabeye döner. 50.000 kişi göç ettirilir, yaklaşık 7.500 kişi zindanlara atılır ve 660 kişi idam edilir. 25.000'in üzerinde Müslüman Kürt öldürülür. Yeni Cumhuriyetin Laik-Kemalist hükümet kuvvetlerinin zulmü 1927'ye kadar devam eder.

Şeyh Said asılacağı sırada bir kâğıdın üzerine Arabça şöyle yazıyor: "Değersiz dallarda beni asmanıza pervam yoktur. Muhakkak ki ölümüm Allah ve İslâm içindir."

İlmek boynuna geçirildikten sonra, Kürtçe söylediği son söz ise; "Şu ânda fâni ha-

yata veda etmek üzereyim. Halkım için feda olduğuma pişman değilim. Yeter ki to-runlarım düşmanlarıma karşı beni mahcup etmesinler."

TALABANİ AİLESİ

Irak Cumhurbaşkanı ve KYB lideri Celal Talabani'nin de mensup olduğu ünlü Kadiri şeyh ailesi. Aslen Zengene aşiretine mensup olan Talaban şeyhlerinin ilki olan Molla Mahmud (ö. 1800-1), İran Bukan'dan Irak Kürdistanı'na gelerek Kerkük bölgesindeki Çemçemal'a bağlı Kerh (Q/Xerx) Köyü'ne yerleşti. Hintli Şeyh Ahmed el-Hindi el-La-hori'den hilafet aldı. Zengene aşiret reisi-nin kızı ile evlendi. Kerkük'te bir tekke kuran Şeyh Mahmud, Kerh'teki tekkesinde faaliyetine devam etti. Oğlu ve varisi Şeyh Ahmed, Kerh'in karşısında Talaban adında yeni bir köy inşa etti ve bu köye nisbetle aile Talabaniler olarak bilinmeye başlandı.

Talabani şeyhlerinin en meşhuru, Şeyh Ahmed'in oğlu ve Kadiriliğin kendi adı ile anılan "Halisiye" şubesinin kurucusu Şeyh Abdurrahman Halis'tir (1859). Şeyh Abdurrahman, Kerkük'teki tekkeyi merkez hâline getirdi. Kardeşleri de diğer şehirlerde buna bağlı başka tekkeler açtılar. Şeyh Halis aynı zamanda bir şair olarak ünlendi; Arabça, Türkçe, Gorani Kürtçe-sinde şiirler yazdı. Abdülkadir-i Geylân'nin menâkıbı olan Behçetu'l-Esrar kitabını Türkçeye tercüme etti. Kürdistan'ın birçok yerine, Anadolu'ya (Sivas ve Urfa), İstanbul'a, Semerkand, Medine, Mısır (Tanta) ve Suriye'ye kendi tekkeleri olan halifeler atadı. Şeyhin en ünlü halifesi Mısır Tanta'daki Abdülkadir b. Muhyiddin el-Erbili'dir. Meşhur bir şair olan Şeyh Rıza Talabani de Şeyh Halis'in oğludur. Şeyh Abdurrahman'ı oğlu Şeyh Ali (ö.1912), onu oğlu Muhammed Ali (ö. 1961-2), onu da oğlu Şeyh Ali (ö.1990) takip etmiş, onu

müteakip de Şeyh Yusuf, Kerkük tekkesi-nin başına geçmiştir. Ayrıca Koysan-cak'taki tekke de ailenin mesuliyetinde kalmıştır. Oluşturdukları geniş tarikat ağı sayesinde Kadiri Talabani şeyhlerinin on-binlerce müridi olmuştur. Bu nedenle bir-çok kaynak Talabanileri aşiret olarak zikretmektedir.

Talabani'lerin diğer ünlü Kadiri Şeyh ailesi Berzenci ailesi ile gergin olan ilişkileri, sonunda kan davasına dönüşmüş, Şeyh Hüseyin Berzenci Talabani ailesine mensup Abdüssamed'i öldürünce kardeşi Şeyh Hamid de intikam amacıyla Şeyh Hüseyin'i öldürmüştür. Daha sonra ailenin lideri Abdüsselam ve amcaoğlu Şeyh Ali ile iki Berzenci şeyhi; Süleymaniye'deki Şeyh Hafid ile öldürülen Şeyh Hüseyin'in ağa-beyi Şeyh Haşan'ın araya girmesi ile barış sağlanmıştır.

VATANDAŞ TÜRKÇE KONUSU

"Vatandaş Türkçe konuş!", 13 Ocak 1928'de Türkiye'deki hukuk öğrencilerinin başlattığı ve 1930'lar boyunca devam eden, hükümet destekli, azınlıkların kendi dillerini konuşmalarını engellemeyi amaç-layan kampanyadır. Kampanya sırasında bazı ilçelerde Türkçenin dışında başka bir dil konuşan insanlara çeşitli para cezaları verilmiştir. Kampanya, 27 Mayıs 1960 ihtilâlini takip eden Ağustos ayında, üniversite öğrenci birlikleri tarafından tekrar azınlıkları hedef alan bir kampanya şek-linde başlatılsa da, bu kampanyanın ömrü, mevsimin yaz olması, İstanbul'da turistle-rin fazlalığı ve bu nedenle ülke ekonomisi-ni zarara uğratacağı gerekçesiyle kısa süre sonra sona ermiştir.

YEZİDİLİK

Yezidilik, ırkî bakımdan Türk, Kürt, Arab, Rum ve Ermeni kökenleri barındıran,

inanç anlamında ise Yahudilik, Zerdüştlük, Hristiyanlık, Paganizm (Putperestlik), Manizm, Budizm, Hinduizm ve İslâmiyet karışımı bir anlayış içerir. İran ve Irak'ta yaygın olan Yaresan ve bazı Şîî-Alevi inançlarıyla birbirlerinin aynı olan birçok ortak yönü de mevcuttur.

Bu karışım, Zerdüştlüğe (iyilik ve kötülüğün mücadelesi), Maniliğe (İrfan), Yahudiliğe (Beslenme ile ilgili hükümler, haram yiyecekler), Hristiyanlığa (Vaftiz, nikâhta ekme ve şarab ayini, evlenmelerde kileseleri ziyaret, şarab içmek), İslâmiyet'te (Sünnet, oruç, kurban, hac, mezar taşlarında İslâmî kitabeler), Sufi-Rafiziliğe (İnancın gizliliği, vecd, şeyhe saygı), Sabîiliğe (tenasuh ve ruh göçü), Samanîliğe (gömme adeti, rüyâ tabiri ve dans), Paganizme (Ay ve güneşe tapma) âid bazı unsurları ihtiva eden ve kökeni yeterince açık olmayan bir inanç sistemidir.

Osmanlıların son zamanlarında 1912'de yapılan nüfus sayımında 37.000, 1923'teki sayımda 18.000 olarak tesbit edilen Yezidîlerin sayısı, ülkemizdeki bazı çevrelerin baskılarından kaynaklanan göçlerden dolayı azalmış olup; günümüzde Türkiye'deki sayılarının 3000-4000 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Osmanlı imparatorluğu, Yezidîlere karşı inançlarından dolayı bir savaş yürütme ile ilgilenmemiştir. Tam tersine, hattâ bazı Yezidî soyluları, Osmanlı imparatorluğu tarafından mahallî yönetimlere getirilmiştir. 1514 yılında Sultan Selim bir Yezidî olan Şeyh İzzeddin'i, yeni Halep valisi olarak 1539 yılındaki ölümüne kadar bölgenin emirliğine getirmiştir. 1534 yılında Kanunî Sultan Süleyman Farslara karşı kazandığı zaferin ardından, Dasini aşiretinden Yezidî Hüseyin Bey'i Erbil (Kuzey Irak) valiliğine atamıştır. Ayrıca yine Dasini aşiretinden Yezidî Mirza 1640 yılında Sultan IV. Murat'ın ordusunda önemli bir rol oynamaktaydı.

ZERDÜŞTİLİK

Zerdüştcülük, Zerdüştilik, Mecusilik yahud mahallî dilde Mazdayasna, tarihi çok eskilere dayanan "batıl" bir dindir. Yaklaşık 3500 yıl önce Zerdüş't tarafından İran'da kurulmuştur. M.Ö. 600 ve M.S. 650 yılları arası Pers İmparatorluğu'nun resmî dinî olmuştur. İranlıların müslümanlıktan önceki dini olarak bilinir. Ancak bölge toplumlarından Ermenilerin büyük bir kısmı, Hristiyan olmazdan evvel bu dinden idiler. Avedis Aharonian'a göre, Primitif Arkaik Ermeniler ateşe tapıyorlardı. "Ateş, iyilik ve kötülük" prensibine dayanan bu din, antik İran Zerdüştlük dininin bir koludur. Ermeni mitolojisinde mevcut olması, İran'dan geçmesi şeklinde değil de, Ermenilerin etnik niteliklerinde var olmasındandır.

Zerdüştcülük, tek tanrı olan Ahura Mazda inanışını öğretir. Zerdüştcülük bir dönem tek tanrılı din olarak kabul edilmiş ancak daha sonraları dualist (ikici) bir din olmuş, dualizmin en tanınmış örneklerinden birini oluşturmuştur. Avesta adlı "kutsal" kitablarda ve Zerdüş'tün hayatına bakıldığında, dönemin Hak dinlerinin tahrifatı sonucunda elde edilen bilgilerin mitoslaştırıldığı, masallaştırıldığı rahatlıkla görülmektedir.

Ayrıca Kürtlerden de hatırı sayılır bir kesim Zerdüştlüğün tesiri altında idiler. Bunda işgale uğradıkları kavimlerin tesiri, Pers imparatorluğunun Zerdüş'ti olmasının büyük bir rolü vardır. Kürtler, Müslüman olmadan önce kendilerine İslâm teklifi götürüldüğünde, İbrahimî dinlere ve tek tanrıcılık şeklinde tezahür etmiş sade bir inanca sahip olduklarından, İslâm'ı kolayca kabul etmişlerdir. Nihayetinde Mezopotamya, Peygamberler diyarıdır. Hazret-i Nuh'tan Hazret-i İbrahim'e, Hazret-i Eyyûb'ten Hazret-i Şit'e sayısız peygamber ve velî bu toprakları bereketlendirmiş, bölge top-

lumlarının ruh ve fikir dünyasına zengin bir medeniyet ve kültür mirası bırakmışlardır. Fakat uzun bir süre Pers imparatorluğunun yönetiminde kalması ve Perslilerin dininin Zerdüştilik olması hasebiyle, Kürtlerin belli bir kesiminde bu dine ciddi

bir mensubiyet söz konusudur. Tâ ki İslâm'ın gelişine kadar. İslâm'la birlikte bu sapık inançlar on yıllara varan bir zaman diliminde kaybolup gitmiş ve mensubu olan bir din olarak etkisini kaybederek tarih sahnesinden silinmiştir.

İDP

İslamcı Dergiler Projesi

ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI

- Estetik ve Ahlâk -

SALİH MİRZABEYOĞLU

2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1998

Fihristi Hazırlayan: Ali Nacar

- Abdülhakim Arvası 25, 257
Abdülhamid Han (II.) 36,
196, 197
Abstre Kompozisyonlar
128
Afrika 150
Agamemnon 185
Agora 21
Ağaç Mecmuası 21, 22, 24
Ahenk Helezonu 107
Ahlâk Normları 116, 117,
118
Ahlâkî Aksiyon 42
Ahlâkî Gereklilik 31
Ahlâkî Güzel 81
Ahlâkî İdeal 111
Ahlâkî Normlar 43
Ahlâkî Ulviyet 179
Akıl Şöleni 101
Akıl-ı Küll 96
Aksiyon 21, 22, 23, 24, 27,
31, 46, 58, 90, 146, 147, 150,
160, 181, 183, 186, 191, 265
Aksiyon Kanavaları 182
Aksiyon Mihver 181
Aksiyon Sahibi 63
Aksiyon Vahdeti 184
Aksiyoncu Sanatkar 27
Aktör 19, 30
Aktüel 217
Aktüallite 193
Alaturka 199
Alaturka Saz 197
Alaturka Saz Heyeti 197
Allah Korkusu 20
Allah Resulü 88, 236, 255
Allah'ı Arama Sanatı 234
Allah'ın Aksiyonu 73
Allah'ın Sevgilisi 37, 80,
236, 249
Allah'ın Zât Âlemi 143
Alâme 16
Alman 24, 66, 197, 251
Alman Estetikçi Volke 24
Almanlar 151
Almanya 221
Altın Silsile 126
Amerika 160, 192, 270
Anarşi 15, 222
Antik Yunan Tiyatrosu 151
Apokaliptik Sonuç 210
Apriori 248
Arabça 9, 61, 62
Arap 251
Aristo 184, 186
Arkaik Meksika Heykeli 151
Arkeolog 56
Armoni 211
Artist 56
Artistik Düzen 176
Artistik Tasavvur 59
Assimilatur 19
Astronom 158
Astronomik 110
Atina 180, 181
Attik Devre-Atina Devresi
180
Atina Devresi 181, 182
Atinalılar 185
Attik Edebiyat Örnekleri
180
Attik Tracedya 182
Attizm 181
Avrupa 150, 172, 202, 270
Avrupa Tiyatrosu 151
Avrupalı Musikîşinaslar
196
Avrupalı Sanatkarlar 197
Avrupalılar 150
Avrupa Hılaşma 172
Aynadaki Yalan (N.F.Kısaku-
rek) 200
Ayşe Sultan 196
Bach, Johann Sebastian
163
Bağdat 44, 45
Barok 223
Batı Âlemi 199
Batı Avrupa 218, 219
Batı Avrupa Edebiyatları
220
Batı Dünyası 182
Batı Edebiyatı 203
Batı Felsefesi 94, 95
Batı Kültürü 218
Batı Musikîsi 196, 199
Batı Senfonik Müziği 150
Batı Tefekkürü 15
Batılı 41, 142, 194, 204
Batılı Estetik Anlayışı 36
Batılı Romancı 219
Bâtıl 34
Bâtıl Kilise Yolu 198
Bâtın 77
Bâtın Yolu Metodu 118
Bâtıbi Oluş 175
Başarılı İfade 81
Başarısız İfade 82
Baudelaire, Charles 161
Baumgarten, Alexander
Gottlieb 66
Bedahet 15, 31, 71, 84, 87,
89, 91, 244
Bedahet Çizgisi 7, 251
Bedahet Hissi 33, 77, 84
Bedî İdrakı 20, 32, 33, 71,
84, 85, 86, 87, 89, 94,
Bedî Ölçüsü 37
Beethoven, Ludwig Van
142
Bermang, Ingmar 204
Bergson, Henri 22, 187,
191, 222
Berlin 172
Berloz, Hektor 142
Berzah 253
Beste 231
Bestekâr 129
Beyazperde 128, 129, 130
Birinci Dünya Savaşı 167,
192, 224
Biyografi 114
Brenza, İrena 205
Bualo 183
Bunuel, Luis 204
Burke, Edmund 141
Büyük Doğu 21, 24, 25, 26,
27, 176, 197
Büyük Doğu Anlayış Mîh-
rakı 77
Büyük Doğu-İBDA Mânâ
Dili 9
Büyük Doğu-İBDA İşaret
Sistemi 139
Büyük Doğu Mecmuası 21
Büyük Doğu Mektebi 174
Büyük Doğu Mimarı 9, 13,
16, 17, 19, 20, 21, 25, 26, 28,
32, 41, 60, 71, 84, 100, 107,
121, 123, 125, 159, 167, 167,
169, 170, 172, 177, 198, 200,
222, 223, 231, 232, 241, 243,
256, 257, 262
Büyük Doğu Tezi 125
Cervantes, Miguel de 163
Cezanne, Paul 210, 211
Chateaubriand, François-
René de 101
chenier, André 101
Cholakov, Velichko 220
Conrad, Joseph 172
Croce, Benedetto 86, 87
Çeng-ü Çigane 199
Çin 151
Çin Tiyatrosu 151
Çince 9
D'aranda Paşa 197
Darwin, Charles 162, 163
Davulcu 100
Davulculuk 257
Debussy, Claude 211
Dede Efendi 199
DesmoulinS, Camille 101
Devlet (Platon) 133
Devrimciler 101
Dil ve Estetik 28, 29
Dilbilgisi 137
Dinamizm 23
Dini Fikriyat 24
Dini Sırrılık 24
Disraeli, Benjamin 192
Ditriamb Koroları 185
Divan Şairi 173
Diyalektik 9, 39, 53, 76, 77,
90, 212, 244, 262
Diyalektik Türü 75
Diyalog 18
Dogmatik İrade 219
Doktor 64, 97
Don Juan Tipi 202, 203
Dostoyevski, Fyodor 219,
220
Dougless, Bill 204
Dramatik 68, 186
Durée 22
Duygu Metodu 46
Duygu Sistemi 57
Duygu Teorisi 66
Dünya Şiir Hikmeti Lügati
231
Dünyanın Estetik Açısından
Özümlemesi Şuuru 138
Düşünce Sistemi 75
Edebiyat 61

Edebiyat Tarihi 119
 Edebiyat Tarihçisi 114
 Edebiyat Tenkitçisi 119
 Edebiyat-ı Cedide 173
 Eflâk 101, 132, 133, 175, 272
 Ehlamlar 178
 Ehrenburg, İlya 221
 Einsteine, Albert 161
 Eksod 183
 Ekspresyonizm 219
 El-Mansur 195
 El-Mu'tadid 195
 El-Mu'tamid 195
 Elif 240, 259
 Emdem Çukuru 127
 Empresyonizm 211
 Emr Âlemi 73
 Endülüs Devri 195
 Enflasyon 224
 Epizod 183
 Etik 68, 68
 Etimoloji 255
 Eski Yunan 180, 181
 Eski Yunan Tragedyası 183, 184
 Esprit 211
 Estetiğin İncelenişi 59
 Estetik 16, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 37, 39, 40, 44, 45, 46, 50, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 102, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 117, 118, 120, 123, 126, 137, 187, 190, 191, 202, 245, 247, 267
 Estetik-İfade 37, 38
 Estetik-sezgi 70
 Estetik Akıl 96
 Estetik Anlayış 16, 43
 Estetik Bahsinin Özü 27
 Estetik Bedîyat 55
 Estetik Buğusu 35
 Estetik Bünye 196
 Estetik Çaba 65
 Estetik Davası 13, 17, 18
 Estetik Değer 68
 Estetik Duygu 24, 45, 56, 125, 127, 141
 Estetik Düşünce Tarihi 67
 Estetik Eğitim 85
 Estetik Görüntü 114
 Estetik Hakikat 77
 Estetik Haz 85
 Estetik Heyecan 178
 Estetik Hikemiyyat 138
 Estetik Hüküm 46
 Estetik İdrak 10, 20, 77, 84, 130, 138, 203
 Estetik İfade 230
 Estetik Kabiliyet 45
 Estetik Kategori 56
 Estetik Mevzuu 14
 Estetik Normlar 113
 Estetik Normu 116
 Estetik Özellikler 68

Estetik Prensipler 76
 Estetik Sentez 114
 Estetik Sezgi 54, 89, 153, 154
 Estetik Tesir 86
 Estetik Vakıa 48
 Estetik Yön 25
 Estetik Zevk 83, 255
 Estetik ve Ahlak Davası 32
 Estetik ve Diyalektik 38, 40
 Estetik ve Sanat 7, 25, 26, 45, 71
 Estetik ve Sanat Davası 7, 8
 Estetik ve Sanat Şubeleri 10
 Estetik ve Sanat Üzerine Düşünme Meselesi 7
 Estetik ve Tarih 44
 Estetik'in İncelenişi 54
 Estetik'in, Sanat Kanunları-nın İlmî ve Sanat Çabası Teorisi 57
 Estetikiçi 56, 64, 65
 Eşil (Aiskhylos) 184
 Euclid Geometrisi 196
 Europides 184
 Fahri Fındıklıoğlu 24
 Fantastik 56, 150
 Fars İstilas 180
 Farzedilen Oyun 20
 Fassbinder, Rainer Werner 204
 Faşist 221
 Fellini, Federico 204
 Felsefe 7, 18, 48, 66, 67, 76, 94, 144, 181, 204, 256, 257
 Felsefe Karakteri 45
 Felsefi 55, 66
 Felsefi Metod 222
 Felsefi Sistem 222
 Feministler 207
 Feminizm 207
 Fenomen 140
 Fenomenler 15, 63, 68
 Fenomenoloji 15
 Fenomenolojik Usul 26
 Feyz-i Akdes 143
 Figür 86
 Fikir ve Sanat Alâkası 8
 Fikri Realizm 193
 Fikri Ulviyet 179
 Fikrin Tahkiyesi 18
 Film 18
 Film Seti 19
 Filmin Şiiri 204
 Filozof 63, 66, 87, 141, 163, 220
 Fizikçi 53
 Fizikî Realite 53
 Fizyolojik 187
 Fizyonomi 188
 Flori, Jean-Jacques 161
 Formalizm 125
 Formasyon 160
 Fotoğraf 108, 125
 Fotoğraf Camı 58, 238
 Fotoğrafçı 109
 Fotoğrafçılık 109, 265

Fransa 161, 192
 Fransız 107, 168, 192, 197, 211, 218, 225, 240, 251
 Fransız İhtilâli 101
 Fransız Karikatürist SEM 192
 Fransız Kübizm Hareketi 212
 Fransızca 22, 212
 Fransızlar 151
 Fuzuli 203, 234, 264
 Gece Açık - Gece Kapalı (Paul Morand) 170
 Geist 48, 69, 94, 96, 143, 144, 154, 159
 Geist-Deha 156
 Genç İstidatlara Öğütler 213
 Genel Düşünce Seviyesi 209
 Genel Estetik 58
 Genie-jeni 159
 Gladkov, Fyodor 220
 Goethe, Johann Wolfgang Von 108, 163
 Gog 269
 Gorki, Maksim 220
 Görüntü 204
 Güzel Sanatlar 30, 33, 59, 60, 61, 62, 75, 118, 120, 138, 215, 260
 Güzel Sanatlar Hikemiyyatı 138
 Güzel'in Güzeli 44
 Güzellik Arayış Metodu 76
 Güzeli Bilimi 45, 46
 Güzellik Bedaheti 84
 Güzellik Felsefesi 67, 69
 Güzellik Hikemiyyatı 69
 Güzellik Hissi 75
 Güzellik Metodu 57, 76
 Güzellik Usulü 57, 58, 75
 Güzellik-Bedi Ölçüsü 62
 Hacı Arif Paşa (Miralay) 197
 Hadiseye Yanaşan İnsan Şuuru 85
 Hakikat-i Ferdiyye 80
 Halikarnaslı Horedot 180
 Halk Âlemi 73, 235
 Halk Tiyatrosu 151
 Halkta Hak Dili 72
 Ham Yobaz 37, 125
 Happening 204
 Hareket Güzelliği 81
 Hasan Çelebi (Lagari) 162
 Havari 158
 Hayâlî Keşf 252
 Hazret-i Adem 71, 93
 Hazret-i Ali 250
 Hazret-i Fatıma 35
 Hazret-i Havva 93
 Hazret-i İbrahim 254, 255
 Hazret-i İshâk 255
 Hazret-i Ömer 96, 236
 Hazret-i Yusuf 35
 Hemingway, Ernest 218
 Hermant, Abel 170
 Herzog, Werner 204
 Heykel 61, 109, 125, 126,

127, 140, 150, 194, 198, 200, 259
 Hicviye 184
 Hikemî 55
 Hikemiyyat 7, 48, 130, 230, 231, 239, 245, 256, 258
 Hikemiyyat Ağacı 230
 Hikemiyyat Planı 15, 267
 Hikemiyyat Sahası 231
 Hikemiyyat ve Felsefe 10, 61, 123
 Hikmet ve Sanat Planı 40
 Hint Okyanusu 127
 Hint Tiyatrosu 151
 Hintli 162
 Hintliler 173
 Hipnotizma 142
 His ve Hayal 179
 Hisse Senedi 21, 22
 Homour-Zarifane İstihza 189, 190
 Hristiyanlık 34, 101, 202
 Hugo, Viktor 101, 169
 Hüner 62
 Hünkar Dairesi 197
 Hyde Park 172
 İtrî 199
 İBDA 28, 59, 84, 197
 İbda 64, 108, 259
 İbda Cehdi 142
 İBDA Dönemi 25
 İBDA Fikriyatı 16, 17
 İbda Hamlesi 72
 İBDA Külliyyatı 10
 İbda Mevzuu 58
 İBDA Mıhrakı 18, 28
 İbda Sevinci 83
 İbda ve İcad Edici 161
 İbîş Münkir 261
 İbn-ül Vakıt 261
 İbn-üz Zaman 261
 İcra Memuru 113
 İctimai Pratik 56
 İç Atmosfer 216
 İde 32
 İdea 132
 İdeal 55, 56, 57, 92, 175, 179, 246
 İdeal Dinleyici 156
 İdeal Kesinlik 92, 246
 İdeal Okuyucu 156
 İdeal Oluş 48
 İdeal Portre 19
 İdeal Seyirci 156
 İdealar 132
 İdealize 108
 İdealler 31
 İdeolocya 223
 İdrak Zeminini 61
 İhtilâl Edebiyatı 219
 İhtilâl Muharriri 220
 İktisadi Tahlil 196
 İktisatçı 57, 196
 İlahî Ruh 143
 İlim-i Edeb 60
 İlahî Tefekkür 199
 İlyada ve Odise 185
 İmam-ı Rabbani 31, 259
 İmperatif 146

- İngiliz 170
İngiltere 192
İngiliz Kağıdı 113
İngilizce 9
İnkılâp Edebiyat 220
İnsan Aksiyonu 26, 30
İnşâ 212
İntiba Materyali 153
İranlı 251
İspanyol 211
İslâm Dünyası 34
İslâm'a Muhatap Anlayış 158, 231
İslâm'da Estetik Plan 26, 34, 36
İslâmî Estetik İdrakı 41, 71, 241, 250, 251
İstanbul 36, 45
İsviçre 172
İtalya 22, 112
İtalyan 197, 269
İtalyan Estetikçi 86
İyamb Tarzı 184
Jakonda 162
Japon 251
Japon Güzellik İdrakı 269
Japonca 9
Japonlar 271
Japonya 36
Kaba Fayda 101, 102
Kaba Softa 35, 36, 37
Kadans 107
Kaf Dağı 174
Kâinatın Efendisi 34, 201
Kapitalist 204
Karagöz 132
Karagöz Dili 173
Karikatür 190, 191, 192, 193, 194
Karikatürcü 193
Karikatürist 190, 192
Karikatürize 269
Karikatürleşme 191
Karnaval 194
Karuza, Vendor Nuri 225
Kategori 111
Kaz Adımlı Akıl Yürüyüşü 204
Kemancı Tibo 197
Kembriç Üniversitesi 162
Kelâm Sıfatı 62, 29
Kemle-i Ehem 29
Kendinde Obje Kumaşı 239
Kendinden Zuhur 26
Kendini Aşma Memuriyeti 49
Kimya 48
Kimyacı 107
Kipling, Rudyard 172
Klâsik Müsiki 150
Klinik 223
Klişe 16
Kolektif Alışkanlıklar 56
Kolektif Hususiyeti 219
Komedi 83, 181
Komedyâ 184
Komedyâ Şairi 83
Komik 187, 188, 190, 191
Komiklik Hissi 189
Kompleks 24
Komünist 220
Komünizm 221
Konkur Kardeşler 173
Konsept 255
Konuşma Dili 9
Kopernik (Nicolaus Copernicus) 163
Koro Tegannileri 185
Koronun Girişi 183
Kronolojik 47
Kuantum Fiziki 196
Kulampara 261
Kur'an-ı Kerim 36, 74, 91, 129, 258
Kurgu 204
Kurtuba 195
Lâtin Kültürü 219
Lâtin ve Cermen Edebiyatları 219
Le Monde 204
Leibniz, Gottfried (Laypniç) 22, 66, 163
Leonardo da Vinci 162, 163
Leylâ 203
Leylâ ile Mecnun 203
Lirik 183
Lirik Şiir 213
Liszt, Franz 198
Liubanoff, El Conde Fedia 270, 271
Londra 101, 205
Lügat Bilgisi 255, 256, 257
Lügâtçe 177, 199, 223
Macar 197, 197
Maddeci Doktrin 216
Mağara Benzetmesi 133
Malyet-i Seniye Orkestrası ve Bandosu 196
Makyaj 34
Malraux, André 220, 221, 222
Malûm-Ruh 144
Manet, Édouard 211
Mansap 24
Mantık 55, 56, 76, 77, 84, 109, 115, 184, 196, 212, 226
Mantık Normları 116, 117
Mantık Silsilesi 226
Mantıkî 216, 239, 244, 247
Mantıkî Düşünce 58, 154
Mareşal Rütbeli Şiir 263
Marks Sistemi 220
Marksist 57, 64, 65
Marksist Estetikçiler 46, 112
Marlo, Andre 218
Marmeladoff, Sonia 219
Maskeli Balo 194
Matematik 112
Matematik Teknikleri 196
Materyalist Felsefe 216
Materyalizm 216
Matisse, Henri 211, 212
Maurois, André 192
Medine 37
Medya Muharebeleri 180
Mekr-i İlahi 131, 194
Melânkolik 203
Merovingien 169
Mesihat Dairesi 36
Metafizik 54, 63, 136, 137, 175, 248, 260
Mevlevîlik 199
Mısırlı 251
Mikroskobik 225
Mikroskop 127
Milano 204
Mimar 64, 66, 162
Mimarî 14, 26, 28, 67, 100, 120, 262
Misâl Âlemi 253
Mistik 56
Mitoloji 182
Mizah 45
Modern Dram 183
Mongol 270
Moskovalılar 270
Mösyö Gog 270
Muganni 225
Muhallebi Hikayesi 14
Muhiddin-i Arabî 74, 131
Müsikî 61, 175, 176, 177, 183, 197, 198, 199, 266, 268, 271
Musset, Alfred De (Mouset) 173
Mustafa Şekip Tunç 21
Muhteşem Bahsi 178
Mutlak Dil 72
Mutlak Fikir 40, 75
Mutlak Fikrin Gerekliliği 9, 72, 248
Mutlak Fikrin Kurulamazlığı 88
Mutlak Güzel 53
Mutlak Ölçüler 41
Mutlak Plan 74
Mutlak Varlık 79, 96
Mübdi 157
Mühendis 25
Münekkid 121, 138, 153, 157, 212, 218
Münekkittik 7
Münih 270
Mütefekkir 7, 16, 21, 41, 70, 154, 232
Müşair 248, 261
Müzîk 67, 108, 120, 125, 198, 204, 215, 244, 259
Müzîk ile Düşünce 13
Müzîkal Motif 147
Müzisyen 108, 129
Nakşî 176
Nakşiler 199
Napolyon Bonapart 97
Nasreddin Hoca 44
Natürmort 210
Nazariye 8, 97
Nazariyeci 16
Necip Fazıl 9, 22, 24, 25
Nefs Murakabesi 41
Nekrasov, Nikolay 102
Nesli Han - Han, Nesli 9
Ney 176
Nietzsche, Friedrich 175
Nihilist 102
Norm 76
Normatif 146
Normatif İlimler 56
Normatif Tesir 116
Normlar Planı 116
Nostalghia 205
Obje 31, 45, 51, 86, 96, 97, 108, 112, 113, 114, 121, 132, 146, 148, 154
Objektif 112, 120, 179
Objektif-Afakî Dünya 56
Objektif Değer 58
Oedipus (Ödip) 185
Onbaşı Kültürü 263
Ordinaryüs 21
Organ Nakli 138
Organizma 82, 86
Orhan Veli 224, 225
Orjinalite 225
Odore de femine 201
Orkestra 183, 263
Osmanlı 162
Osmanlı Secyesi 194
Osmanlılar 194
Otomatiklik 188
Otomatizm-mihanîlik 190
Ölü Lügât 76
Öz Şuurluluk 18
Özel Estetik 59
Padışah 196, 197
Papa 198
Papini, Giovanni 269
Paradoks 109, 183
Paraşüt 162
Paratoner 238
Paris 270
Parisli 211
Parlamentar Sistem 220
Paul Mordan 170, 171
Pelikan 232
Perikles 180, 181
Peygamber Ruhaniyeti 35
Picasso, Pablo 60, 99, 211, 212
Pictüral 211
Piyano 147
Piyas 22, 23, 106, 120, 182, 183
Plâstik Sanatlar 124, 198
Plâstisite 140
Politik Tarih 114
Portre 19,
Portre-karikatür 193
Pozitif İlim 56
Pratik Malûm 144
Pratik Normlar 116, 117
Priyam 185
Profesör 21, 24, 28
Programik Değerler 102
Proleter Edebiyat 221
Prolog 183
Prosaizm 213
Proust, Marcel 168
Prova 23, 26
Psikiyatrist 205
Psikolog 145, 175
Psikoloji 46, 53, 54, 55, 118

- Psikoloji-Ruhiyat Davası 53
 Psikolojik 22, 55, 131, 152, 187, 219, 222
 Punch Mecmuası 192
 Puşkin, Aleksandr 102
 Rabita 189
 Racine'nin Prensesleri 168
 Rahmani 143
 Ramanujan, Srinivasa 162
 Realistler 109
 Realite 97
 Realizm 220
 Realizm İradesi 219
 Referandum 113
 Reform Esnafı 35
 Reformasyon 101
 Reformcular 101
 Regülatif 146
 Rejlsör 26
 Rembe 163
 Remizov, Aleksey 221
 Resim 18, 61, 67, 108, 111, 120, 122, 125, 126, 127, 130, 140, 142, 191, 192, 194, 204, 210, 211, 259, 265
 Resim ile Düşünce 13
 Resmi Edebiyat 221
 Ressam 20, 128, 130, 131, 132, 141, 142, 143, 210, 211, 259
 Resul 36
 Resuller Resulü 74
 Riyaziye 161, 162
 Rokoko 223
 Roma 198, 225
 Romantik 219
 Romantik Sanat (Bodler) 161
 Romantizm 220, 221, 222
 Rousseau, Jean-Jacques 63, 101
 Rönesans 199
 Ruh-zevk Bedaheti 62
 Ruhî Aksiyon 42
 Ruhî Çaba 57, 65, 87, 88
 Ruhî Kategori 190
 Ruhî Muvazene 10, 42
 Ruhî Nizam 10
 Ruhîyat 49, 53, 54, 263
 Ruhîyatçı 172, 188, 189
 Rus 102, 204, 270
 Rus Edebiyatı 219, 220
 Rus Nihilistler 102
 Rus Raphael'i 102
 Rusça 205
 Ruslar 151
 Ruzubehan 200
 Sabit ve Reel Nesneler Âlemi 15
 Saf Ses 135
 Saf Şiir 234, 259
 Saf Tefekkür 61
 Sağırılar Diyalogu 9
 Sahabiler 37, 236
 Sahici Şair 233
 Sahne Sanatçısı 109
 Saint Real 170
 Saint Simon 101
 Saint-Just, Louis de 101
 Sam Yeli 226
 Sanat Adamı 45
 Sanat Alâkası 55
 Sanat Anlayışı 217
 Sanat Bilmececi 151
 Sanat Çabası 117
 Sanat Dilbilgisi 152
 Sanat Eseri 55, 56, 57, 58, 59, 82, 85, 86, 87, 91, 93, 94, 107, 110, 111, 113, 114, 115, 119, 121, 125, 127, 147, 151, 152, 154, 155, 238
 Sanat Felsefesi 67, 69
 Sanat Fenomenleri 151
 Sanat Hakikati 77
 Sanat Hayatı 239
 Sanat Hikemiyatı 69
 Sanat İdrakı 149, 152
 Sanat Sezgisi 87, 109
 Sanat Söz Dizimi 154
 Sanat Sözlüğü 152
 Sanat Tarihçisi 114, 119
 Sanat Tarihi 7, 55, 59, 119
 Sanat Teorisi 69
 Sanat Tenkidisi 55, 222
 Sanat Tenkitçisi 119
 Sanat ve Edebiyat Tarihleri 47
 Sanat ve Edebiyat Tarihleri Metodolojisi 47
 Sanat ve Sanat Üstüne Düşünme 267
 Sanat Üzerinde Düşünmek 231
 Sanat Üzerine Düşünce 7, 8, 16, 17, 231
 Sanat Üzerine Düşünce 7, 8, 16, 17, 231
 Sanatçı 19, 216, 217, 218
 Sanatı Üzerine Düşünen Sanatkar 13, 231
 Sanatı Üzerinde (Üstünde) Düşünen Sanatkar 121, 232, 262
 Sanatı ve Sanat Üzerine Düşünme 7, 153
 Sanatın Gayesi 49
 Sanatın Kaynağı 49
 Sanatın Kaynağı Problemi 46, 47
 Sanatın Üzerinde Durduğu Mevzu 18
 Sanatkar 24, 26, 53, 55, 58, 83, 84, 85, 91, 93, 101, 106, 108, 121, 131, 136, 137, 143, 149, 153, 154, 155, 156, 157, 167, 171, 174, 181, 182, 193, 218, 221, 231, 238, 239, 262
 Sanatkar Kumaşı 121, 155
 Sanatkarane 70, 184
 Sanatlar Üzerinde Sanat Tefekkürü 121
 Sanatta Güzel 42
 Sanatta Taklid 42, 107
 Sanatta Takliden Nitelendirilişi 42
 Sanayi-i Nefise 62
 Saray Müzikası 197
 Saura, Carlos 204
 Saz 183
 Schiller, Friedrich (Şiller) 169
 Schumann, Robert 142
 Sehl-i Mümentel 36
 Sen Mişel Bulvarı 172
 Seri Mali Şair 264
 Sermest 190
 Sevil 195
 Sevimli 178
 Seyyid Fehim Hazretleri 126
 Sezgi Bilgisi 86, 87, 88, 89, 154
 Sezgi Dili 259
 Sezgi Formu 144
 Sezgi Metodu 69, 118
 Shakespeare, William 102, 176
 Sıfır 224, 225
 Sınai Estetik 55
 Sırrılık 268
 Sırrılık Hikmeti 242, 245
 Sımya 223
 Simyacı 107
 Sinema 129, 130, 150, 204
 Sofokles 184
 Sosyalist 204
 Sosyalist Realizm 220
 Sosyalizm 101
 Sosyete Tarihi 170, 171
 Sosyoloji 46, 54
 Sovyet 204, 220
 Sovyet Edebiyatı 220, 221, 222
 Sovyet Muharriri 220
 Sovyet Romancısı 219
 Sovyet Romanı 219
 Söz Sanatları 76
 Stasimon 183
 Stendhal 172
 Stevenson, Robert Louis 172
 Suni 217
 Suret Hikmeti 74
 Superville, Banco 225
 Sübjektif 222
 Sühreverdî Hazretleri 49, 73
 Süje 31, 51
 Sümbülzade Vehbi 255, 256
 Süveyş Kanalı 168
 Süzgeç Meselesi 25
 Şair 17, 22, 24, 28, 83, 99, 100, 101, 102, 121, 128, 130, 142, 158, 173, 176, 181, 182, 185, 186, 195, 213, 214, 215, 224, 225, 226, 230, 232, 233, 234, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 245, 250, 251, 253, 254, 255, 257, 259, 261, 263, 264, 267, 268, 270, 271, 272
 Şair Sezgisi 257
 Şairane 27, 135, 161, 271
 Şarlo 45
 Şarlutenburg Sarayı 172
 Şehzade Burhaneddin Efendi 196
 Şekli-Suret Yönü 124
 Şems-i Tebrizî 129
 Şeriat 33, 40, 242
 Şeyh Galib 261
 Şeytan 171
 Şeytanî 270
 Şeytanlık 173
 Şiir 9, 10, 14, 17, 18, 22, 24, 47, 60, 61, 67, 99, 100, 111, 120, 121, 122, 123, 124, 130, 136, 160, 184, 192, 195, 196, 212, 213, 214, 215, 223, 224, 225, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271
 Şiir Anlayışı 8, 213, 232
 Şiir Endüstrisi 269
 Şiir Görüşü 239
 Şiir Hikemiyatı 230, 231, 232, 251
 Şiir İdrakı 244
 Şiir Tekniği 268
 Şiirde Duygu Payı 247
 Şiirde Fikir Payı 247
 Şiiriyet 142, 151, 225, 237, 241, 243, 262
 Şopen (Chopin) 197
 Şuuraltı 50
 Tabiat İlimleri 15
 Tabii Güzel 42
 Talâkat 181, 185
 Tanzimat 61, 173
 Tanzimat-ı Hayriye 172
 Tâkilit Pîci 223
 Taklit Psikolojisi 173
 Tarassut Kulesi 17
 Tarih 7, 46, 47, 181, 229
 Tarih Felsefesi 115
 Tarihçi 115, 119
 Tarihi 64, 231
 Tarihi Metodoloji 47
 Tarihi Pratik 56
 Tarihi Sanat Eseri 115
 Tarkowsky, Andrei 130, 204, 205, 210
 Tasavvuf 89, 94, 261
 Tasavvufi 177
 Tatbik Dili 72
 Tavuskuşu 21
 Tayf Tahlili 53
 Teb'î Pendar 180
 Tecrit Sırrı 9
 Tefekkür 15, 17, 27, 75, 85, 94, 95, 222, 232, 267
 Tefekkür-Dil Meselesi 48
 Tekerlek 26
 Teknik Düşünce Dili 81
 Teknik Harika 161
 Tenkidî Faaliyet 121

Tenkidi Hükümler 218
Tenkid Şuur 55
Tenkit Eserleri 193
Tenkit Sanatı 138, 212
Tenkitçi 119, 157
Teoloji 67
Teorik Malûm 144
Teorisyen 70
Terk-i Dünya 198
Termometre 192
Terminoloji 147
Tez 27
Tezini Sanatlar 198
Tıbbî Adamı 28
Tilki Günlüğü 107
Tirad 184, 185
Tiyatro 18, 19, 20, 22, 26,
27, 83, 101, 128, 150, 197,
180, 181, 182
Tolstoy, Aleks Nikolayeviç
220

Tragedya 181, 182, 183,
184, 185, 186
Trajik 68
Trajik Heyecan 186
Tren Kazası 23
Tuval 211, 212
Tümdengelim 43, 72, 97,
112
Tümdengelimci Estetikçiler
113
Tümevarım 8, 43, 72, 88,
97, 112, 136
Tümevarımcı 112
Tümevarımcı Estetikçiler
113
Türk 225
Türkiye 225
Türkçe 22, 61, 94, 266
Ufuk ile Hafiye 107
Ulvi 178, 179
Ulviyet Hissi 189

Uyuz Hastalığı 34
Üst İdeal 42
Üst Dil-Üst Dialektik 10
Üst Dil-Üst Mana 77, 237,
239
Üstad 79
Üstün İdrak 159
Vahdet-i Şuhut 108, 261
Velûdiyet 160
Versailles 168
Versay 172
Virtüöz 142, 143
Vites Rolü 18
Wagner, Richard 142
Yaratıcı Sanatkâr 60
Yaşayan Türkçe 28
Yedi Meşale 224
Yunan 180, 181
Yunan Aksülameli 180
Yunan Ruhu 180, 181, 186
Yunan Sanat ve Fikir Dün-

yası 180
Yunan Şiiri 181
Yunan Tiyatro Seyircisi 185
Yunanca 233
Yunanlı 185
Yunanlılar 183, 184
Yüce ve Güzel 58
Zabıta 37
Zamansız Şuur 49
Zanaat 62, 215, 265
Zarîf 177
Zevken İdrak 52, 54, 75, 80,
89, 241
Zevken İdrak Rejimi 75
Zıt Kutuplar Arası Muva-
zene 41, 98
Zihni Form 144
Zihni Güzel 81
Zihni İnşâ Usulü 15
Zuhur 16, 17, 38, 39

İDP

İslamcı Dergiler Projesi

AKADEMYA MAKALE ESAS VE USULLERİ

Hayreddin Soykan

1) Akademya, "en güzel yazı, yeniden yazılan yazıdır" şiarını tüm yazarlarına gönülden benimsetmeye çalışan ve dinî ilimler, hikemiyat, felsefe, estetik, etik-ahlâk, sanat-edebiyat eleştirisi, dilbilim, tarih, hukuk, iktisad, siyaset, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim bilimleri gibi tüm beşerî veya sosyal ilimler alanında; yine, fizik, kimya, biyoloji, mühendislik, mimarî, tıp, haberleşme, ulaşım gibi tüm fen, teknoloji veya uygulamalı ilim dallarında; ayrıca, matematik, mantık, istatistik gibi tüm formel ilimler dairesinde; öz bir ifâdeyle, "teorik" ilimler kadar "uygulamalı" ilimler yelpazesinde, "akademik tarzda" kaleme alınmış makalelere yer vermeyi amaçlayan bir dergidir.

Akademya'da "akademik-ilmî" makale dışı diğer türlerde kaleme alınmış yazılar bulunsa da, bunların azınlıkta olması amaçlanır.

Akademya, bir "edebiyat dergisi" olmadığı için; şiir, hikâye, piyes, masal, hatıra, mektub, günlük, mizah gibi türlere, tercüme veya Türkçe seçkin istisnâlar dışında, hemen hiç yer vermez. Ancak, sanat-edebiyat eleştirisi yazılarını yahud sanat eserlerinin veya edebî metinlerin akademik tarzda incelenmesini özellikle arzu eder. Bunun yanında, akademik-ilmî tarzın dışındaki diğer türlerde kaleme alınmasına rağmen, özellikle deneme ve polemik türlerinde sıkça görüldüğü gibi, muhteva ve biçim yönünden akademik makaleye yaklaşan veya akademik metinlere ilgi duyan okuyucuların faydalanacağı yazılara; aynı şekilde, kısa veya uzun röportaj, biyografi ve eser tanıtımlarına yer verir.

Bu bakımdan, "herşeyi kendi türü ve uslubu içinde ifâde etme ilkesi" gereğince, belki bir başka yayın organında ve başka türde yazılmış bir yazıda o derece göze batmayabilecek "senli-benli ifâde tarzına ve günlük konuşma uslubuna" Akademya'daki maka-

lelerde -son derece istisnâî ve tâlî durumlar dışında- müsaade edilmez. Çünkü, konu aynı da olsa, bir meselenin farklı ifâde türleri içinde işlenmesi, farklı anlatım biçimlerine karşılık gelir. Şerif Aktaş ve Osman Gündüz'ün tarifiyle, bir "makale" ise şudur:

- "Bir konuyu, bir olayı, bir eseri ele alıp, çeşitli özelliklerini teferruatıyla inceleyen ve onunla ilgili birtakım sonuçlara ulaşan; yahud bir görüşü, bir iddiayı belge ve delillerle destekleyerek savunan yazılara makale denir. Makaleler, herhangi bir konudaki görüş, düşünce ve teklifleri ileri sürmek, savunmak yahud desteklemek için yazılan ilmî nitelikli yazılardır. Bu özelliklerinden dolayı, makalelerde senli benli konuşmalara, günlük dilde kullanılan kelimelere ve süslü anlatımlara yer verilmez." [1]

Bu vesileyle; bir makale okurken okuyucunun aklına gelebilecek "kim, ne, ne bakımdan, kime göre, neye göre, nasıl, niçin, nerede, ne zaman..." gibi hayatî soruları cevablamayan makaleler ile "akademik tarz"ın belki en önemli özelliği olmasına rağmen popüler yayınlarda belki en çok ihmâl edilen husus olarak, bir bilginin "kaynak" olarak nereden iktibas edildiğini tam bir "künye" hâlinde göstermeyen makaleler, şayet bu eksiklikler yazı bütününe sık sık karşımıza çıkıyor ve Akademya'nın ricasına rağmen yazar tarafından tamamlanmıyorsa, ne kadar çarpıcı unsurlar ihtivâ ederlerse etsinler, Akademya'da yayınlanmaz.

Ayrıca, Akademya'da yayınlanacak makaleler, "akademik tarz"ın gereği hâlinde, "kalıcı" olmayı hedefler. Bir diğer ifâdeyle, "bugün var, yarın yok" denilen çerçevedeki aktüel meselelerle ömrünü ve ufku daraltmaz. Sıcaklığı bir süre sonra kaybolacak aktüel meseleleri de, kendilerinden "kalıcı" sonuçlar çıkartacak, en azından bunu hedefleyen bir yolla işler. Konusu aktüel olsun olmasın, sosyal meseleleri ele aldığı da, bir "çözüm" ve "alternatif" göstermeyi öncelikli amaç telâkki eder.

Diğer yandan, Akademya makaleleri, yazarının "sübjektif" hüküm, yorum ve değerlendirmelerini; bir deyişle, yazarının tek başına "şahsî" takdir, tenkid ve tercihlerini ölçü almaz. Aksine, yazılarda "objektif", yâni herkes için doğru, önemli, değerli, faydalı olabilecek hükümlere varılmasını; bu yüzdendir ki, ele alınan konunun ilgili literatürde etrafıca ve karşılaştırmalı olarak araştırılmasını arzu eder. Yalnız, sırf "başkalarını" nakletmekle de yetinilmemesini, yazarın tüm bu araştırmaları üzerinde kendi "sübjektif" hükmünü ve katkısını da sunmasını talep eder.

"İnsan"ın sözkonusu olduğu her yerde, duygu ve düşüncelerin "sübjektif" olması kaçınılmazdır, ancak bizim burada gündeme getirdiğimiz mesele ve "sübjektif" kavramından kasdımız bu değildir. Biz, yazarlarımızın herhangi ciddi bir araştırmaya girmeden ve belli bir altyapı temin etmeden bir konuyu "şahsî" kanaatlerine dayanarak ele almasını ve kesin hükme bağlamasını doğru bulmuyoruz; kasdımız budur. Yoksa, belki başlangıçta asgarî seviyede ancak mevzunun genel çerçevesine âşinalık sağlayacak, doğru- dan ele aldığı konuya ise belli derecede nüfûz edecek mikyasta bir "literatür araştırması" yaptıktan sonra, o güne dek hiç kimsenin dile getirmediği ve ilk başta birçok okuyucunun iştirak etmeyebileceği "sübjektif" değerlendirmeler yapmak da mümkündür. Üstelik, şayet yazarımız kalbten öyle düşünüyorsa, delilleri ve muhakemesi de sağlamsa, yapılması gereken tam da budur.

1 Şerif Aktaş (Prof. Dr.) ve Osman Gündüz (Prof. Dr.), YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM –Okuma, Dinleme, Konuşma, Yazma-, 11. Basım, Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s. 262.

Kısacası, Akademya, daha ziyade gündelik "popüler" takdiri veya tenkidi amaçlayan, konularını da çoğu günlük gelişmelerden seçen, ilgili literatürü tarama gereği duymayan, ilmen delillendirme ve isbatlama tasası çekmeyen, bir konuda dünden bugüne uzmanların vardığı sonuçları kritik etmeyen, etraflıca araştırmak yerine -çoğunlukla- yazarın "kestirme yoldan" şahsî duygu ve düşüncelerini, kendi hayat tecrübelerini yansıtan "gazetecilik" yapmaz.

2) Akademya'da yayınlanacak çoğu yazı, editörünün ilk önüne geldiği gibi değil; hem yazarı hem de dergi editörü tarafından "yeniden" gözden geçirilerek ve elden geldiğince "akademik tarz"ın gereği bir muhteva ve biçim ifâdesine kavuşturularak yayınlanır. Bu bakımdan, makalelerin ilk hâlinde fikir, bilgi, usul, uslub ve şekil hataları varsa, olabildiğince düzeltilerek; eksiklikler varsa, olabildiğince tamamlanarak; bir deyişle, makaleler "akademik tarz"a elden geldiğince yaklaştırılarak yayınlanır. Akademik tarz -bir başka deyişle "ilmî makale"- dışındaki diğer yazı türlerinde -deneme, tercüme, röportaj, eser tanıtımı, polemik, mizah, seyahat, hatıra, sohbet, biyografi, günlük vs- kaleme alınmış yazıların ise, âit olduğu türün gereği bir vasıfta, belli bir seviyenin üstünde, en önemlisi de "akademik dergi" okuyucusunun faydalanabileceği bir nitelikte olması gözetilir.

3) Usta yazarların kaleme aldığı yalnızca çok az sayıdaki makale "olduğu gibi" yayınlanır. Bu sadece Akademya'ya has bir uygulama da değildir. Meselâ, yurtdışındaki "iyi" akademik dergilere gönderilen makalelerin yalnızca yüzde 5'inin -yâni her 20 makaleden sadece 1'inin- aynen yayınlanabilecek yeterlilikte bulunduğu söylenir. "Aynen" yayınlanan bu yazılar dışındaki makaleler ise, ya tamamen reddedilir veyahuda da yazarına bir "düzeltme talebi" mektubu gönderilerek, tavsiye edilen düzenlemelerin yapılması rica edilir. Akademya'nın farkı ise, dünya görüşü ve yayın çizgisine zıd olmadıkça, makale reddini hemen hiç tercih etmemesi ve "düzeltme talebi"ni yeterli görmesidir.

Bilvesile ifâde etmek gerekirse, önceden başka yerlerde birçok yazısının, hattâ kitaplarının yayınlanmış olması, bir yazarı bizim nezdimizde otomatikman "usta" yazar yapmaz, bu sıfat için gözettiğimiz belli ilâve kriterler vardır çünkü. Fakat acemi veya yeni yazarlara nazaran, elbette "tecrübeli" ve bu bakımdan emeklerine büyük saygı duyduğumuz yazarlardır.

4) Gelen yazılarda göze çarpan aksaklıklar ilk olarak yazara bildirilir ve en kısa sürede düzeltilmesi rica edilir. Bizzat yazarı tarafından yapılan düzeltmelerden sonra, şayet yazar talep ederse, makalenin editör tarafından düzenlenen son şekli tekrar yazara gönderilir ve dergide yayınlanacak hâli üzerinde mutabık kalınır.

5) Akademya'yla aynı dünya görüşünü paylaşan yazarlarımız için olabildiğince tavizsiz uygulanan bu süreç, "misafir" yazarlarımız için elbette çok esnektir ve apaçık hataların tashihi veya redaksiyonu dışında, makalelerin orijinal hâli muhafaza edilir; muhtevanın genel sorumluluğu, hatası veya sevabıyla bizzat misafir yazarımıza bırakılır.

6) Akademya'ya gönderilen ve üzerinde büyük emek verildiği belli olan, akademik yayın çizgimize de uygun olup dünya görüşümüze zıd olmayan hiçbir makale geri çevrilmez. Sadece, yazarından fikir, bilgi, usul, uslub ve şekil hatalarını düzeltmesi, şayet eksiklikler varsa tamamlaması rica edilir. Kısacası, ilk gönderildiği hâline kıyasla baştanbaşa değiştirilmesi pahasına da olsa, sözkonusu makalenin mutlaka yayınlanmasına çalışılır.

7) Akademya, sadece usta veya tecrübeli yazarların verimleriyle yetinmek istemez, özellikle ve öncelikle genç veya acemi yazarların yetişmesine vesile bir "okul" olmayı

ister; üstelik istemekle kalmaz, bunu bilfiil hedefler ve tatbik eder. Bunun karşılığında, genç veya acemi yazarların da, makalelerine gerekli itinaı göstermesini, küçük bir çaba ve araştırmayla bile doğrusu kolayca öğrenilebilecek basit yazım, gramer ve noktalama hatalarını yapmamalarını, kimden ve nereden iktibas –alıntı- yapıyorlarsa kaynağını –tam künye hâlinde!- mutlaka göstermelerini, hele iktibas ettikleri metinleri noktasına, virgülüne, büyük-küçük harfine, inceltme işaretlerine, hattâ orijinalindeki yazım, gramer ve noktalama hatalarına kadar istisnâsız bir sadakatle nakletmelerini bekler. Genç veya acemi yazarlarda az çok ve ister istemez görülebilecek bu tür hataları tecrübeli yazarların yapmasını ise hâliyle mazur bulmaz, böyle basit hatalar yapan yazarları da bu yüzden “usta” saymaz.

8) Akademya, belli bir seviye ve kalite belirten, akademik yayın çizgimize ve dünya görüşümüze de uygun olan hiçbir makaleyi, sırf yazarının ismi, şahsiyeti veya davranışı üzerindeki tartışmalar sebebiyle geri çevirmez. Diğer bir ifâdeyle, hiçbir yazara, isminden, şahsiyetinden, davranışından veya fikir-ilim-sanat verimini ilgilendirmeyen tartışmalardan dolayı sansür uygulamaz. Yine bu çerçevede, hiçbir yazarının ismine, şahsiyetine, davranışına, fikir-ilim-sanat faaliyeti dışındaki hayatına veya ahlâkına da kefil olmaz, yalnızca makalesinin kalitesini ölçü alır, sırf bu sebeble ve hiç tereddüt etmeden yazar kadrosuna katar. Bunun tek istisnâsı, bir yazarın yazısını kendisinin dışında görmek veya okumak isteyen hemen hiçbir dergi okuyucusunun bulunmaması gibi umumî bir memnuniyetsizliktir.

9) Akademya, hâlihazırdaki yazar kadrosunun niteliği dolayısıyla, hernekadar çoğunlukla “deneme” tarzıyla “akademik” tarz arasında ve ikincisine yakın tonlarda makaleler yayınlamaktaysa da; hedefimiz, tamamen “akademik” tarzda kaleme alınmış makaleler yayınlamak ve çoğunluğu bunların teşkil etmesini sağlamaktır. Dünya görüşümüzün bize yüklediği misyon da zaten budur:

- «Ve bu nağmelerde kendi öz şahsiyetini idrak edecek olanlardır ki, bizim keşfimizin hangi fikir kıtalarına kadar yayıldığı –ne kadar iddialı bir söz!- AKADEMİK TARZLAR içinde göstereceklerdir...» [2]

- «“Genelin geneli” gibi karikatür ve kaba taklit plânının “mihraksız genel”ine düşmemesi gerekenler, bütün ölçülendirmelerimin tatbikini AKADEMİK ve SOYLU PRATİK plânında göstermek zorunluluğundadır ki, bu, elbette zorların zoru bir memuriyet sahasının orjinal buluşlarını ucuzun ucuzu bir beleşçiliğe âlet etmekle olmaz.» [3]

10) Hemen her akademik dergi gibi Akademya’nın da amacı, şimdi veya sonra birilerinin ihtiyacını karşılayacak veya ufkunu açacak makaleler yayınlamaktır. Kısacası, bir makalenin eğildiği konu ne ise, o makalenin o alanda “referans” olmasını ve ilgili literatüre katkı sunmasını arzu eder. Yazarın kendi özel yazma amacını, özel şartlarını, şahsî imkânlarını veya imkânsızlıklarını ise –maalesef- dikkate almaz.

Bir makalenin “referans” olabilmesi için de, iki noktanın hakkının verilip verilemediğine bakar: Birincisi, “muhteva” bakımından, doğru, güvenilir, tutarlı ve tam mıdır? İkincisi,

2 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT –Tefekkür ve Hikmet-, İBDA Yayınları, İstanbul 1988, s. 79. Vurgu bize âit.

3 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT, s. 142. Vurgu bize âit.

“şekil” bakımından, kolay anlaşılır, akıcı ve plânlı mıdır? Bu iki sorunun cevabını “olumlu” verir hâle geldiğinde, o makale artık Akademya’da yayınlanabilir demektir.

11) Sağlam bir makale yazmak, bir deyişle sağlam bir bina inşa etmek demek olacağına ve bu binanın esas malzemesi yâni tuğlası da “kelimeler” olacağına göre, yazarlarımızın herşeyden önce dikkat etmesini rica ettiğimiz husus, kullandıkları kelimelerin istisnâsız her birine itina göstermeleri, ufacık bir tereddütte hiç üşenmeden tek tek lûgat anlamalarına bakmaları ve benzer kelimelerle olan temel veya nüans farklarını anlamaya çalışmalarıdır. Bu dikkat ve itina, sadece güzel makaleler yazmalarına değil, eğildikleri alandaki vukûfiyetlerinin derinleşmesine ve ufuklarının genişlemesine de vesile olacaktır. Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu söylüyor:

- «GAMZE, özellikle çenede dudağa dik gelen bir çukurluktur, yahut gülünce elmacık kemiği civarında bir minik deri toplanişı çukuru... Gayet tabii olarak böyle hemen herkesçe bilinen bir şeyi tarife çalışmam, -her hâlde geçmiş örneklerden belli!-, “ifâde çetinliğine girmek lâzım!” dediğim meselenin küçük misâlleridir; ve sadece bana âit olmayan ve hususen İmâm-ı Gâzâlî Hazretleri’nin “bilinen bir şey üzerine abanarak tecrid”in getireceği yeni bilgiler için zarurettir. Biliyorum sanırken aslında bildiğini sandığında ne kadar çok bilmediğini bulmak, zaten ilim ve fikrin esasındandır...» [4]

Hangi fikrî, ilmî ve edebî sahada olursa olsun, uzmanlaşmanın öncelikli “usûl”ü nedir diye sorulursa, verilebilecek belki ilk cevabı takdim ediyor İBDA Mimarı böylece. Sanki sırf bize “örnek” olsun diye, zâhiren alelâde görünen bir tarifile başlayarak, anladığımız o ki, şunu tavsiye ediyor hepimize:

Kelime ve kavramları, sanki ilk kez öğreniyormuş gibi teker teker “yeniden” öğrenmek ve araştırmak; diğer bir deyişle, kelime ve kavramları doğru kullanmak; benzer kelime ve kavramlar arasındaki temel farkları yahut ince nüansları kavramak; böylece artık “doğru” ifâde edilecek ve “yerli yerinde” kullanılacak kelime ve kavramları sağlam birer “tuğla” gibi kullanarak, fikir, ilim ve sanat sarayları inşa etmek... Bu, arka arkaya birkaç “doğru” cümle veya hüküm sıralayabilmek için bile belki gerekli bir “usûl”dür bizce. “Nereden başlamalı?” sorusunun da cevabı yine.

İmâm-ı Gâzâlî Hazretleri’nin bu bahiste buyurduğu hikmet, hepimiz için “kelime hasasiyeti” gereğini son haddiyle aydınlatıcıdır:

- «Lûgat bilgisi, etimoloji, kelimelerin kök bilgisi... Bu ilim, bütün ilimlerin ilk basamağını teşkil eder ve onu bilmeyen diğer ilimleri öğrenmeğe yol bulamaz; zira nasıl ki dama çıkmak isteyen birine evvelâ merdiven lâzımsa, lûgat bilgisi de diğer ilimlere yükselebilmek için böyle bir vasıta durumundadır... Bir ilim faaliyeti içinde bulunmak isteyen herkes, lûgât ilminin esaslarını bilmek zorundadır; demek oluyor ki, lûgât ilmi, asıl bilgisi olmanın da ötesinde “aslın aslı” niteliğindedir.» [5]

Diğer yandan, “yazmak öğretilmez, öğrenilir”. Sadece yazmak da değil üstelik; Mütefekkir’in “ifâde çetinliğine girmek lâzım!” şeklinde yukarıda çerçevelediği hikmet, hem yazmanın, hem konuşmanın, hem çizmenin, aynı şekilde hemen tüm “ifâde” şekillerinin,

4 Salih Mirzabeyoğlu, ÖLÜM ODASI B-YEDI, Bölüm 149, Haftalık Baran Dergisi, Sayı 324, 28 Mart 2013, s. 18.

5 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT, s. 270-271.

sonuçta “şahsî” bir öğrenim, tekâmül ve ustalaşma süreci gerektirdiğini göstermektedir. O hâlde, bizim yapabileceğimiz veya başkalarının yapabileceği yegâne şey, yazana yahud diğer şekillerde kendini “ifâde” edeceklerle elden geldiğince yardımcı olmak, yol göstermek ve faydalı ipuçları sunmaktan ibarettir. Kısacası, kişi “ifâde” yolunda tek başına yürüyecek ve “kelime hassasiyeti” de bu yolculukta kendisinin temel şiarlarından biri olacaktır.

Genel olarak dil veya kelime hassasiyetine gelince, yazarlar da içinde olarak, tüm bir milletin varlığı, toplum hayatı ve devlet işleyişi için “esasi” kıymet ve ehemmiyettedir:

- «Bir gün Konfüçyus'a sormuşlar:

- “Bir milletin bütün idaresi sana bırakılsaydı, önce ne yapardın?”

Dilin bir kâinat plânı oluşunu gösteren şu cevabı vermiş:

- “Önce dili düzeltirim... Dil düzgün olmayınca, söylenen, söylenmek istenen değildir; o zaman da, yapılmak istenen, yapılmadan kalır; bu yüzden de töreler ve sanatlar geriler; buna nisbetle de adalet yoldan çıkar; adalet yoldan çıkınca da, halk çaresizlik içinde kalır. İşte, bundan dolayıdır ki, söylenmesi gereken, başıboş bırakılamaz ve bu her şeyden önemlidir.”» [6]

12) En başta ifâde ettiğimiz “en güzel yazı, yeniden yazılan yazıdır” şiarı, sadece dergi editöründen gelen tavsiyelerin gereğini yapmak bakımından değil, genel olarak hemen tüm yazıların hazırlığı sürecinde de geçerli bir şiar olmalıdır hepimiz için. Yazımızı henüz hiç kimsenin okumadığı dönemde ve her safhada yapacağımız düzenlemeler, o yazıda aksayan yerleri “tamir” etmemize, yazımızın hem muhteva hem de şekil olarak “oturmasına”, eksikliklerin ikmâl edilip fazlalıkların törpülenmesine ve elbette –varsa- yanlışların tashihine yardımcı olacaktır çünkü.

Diğer yandan, bir yazıda aksayan yönleri farketmek için, yazının tümünü veya bellibaşlı kısımlarını yazıp, aradan –en azı- bir tam gün, tercihen iki-üç gün geçtikten sonra yeniden okumak, sıcağı sıcağına yeniden okuduğumuzda büyük ölçüde farkedemeyeceğimiz aksaklıkları oldukça net biçimde görmemizi sağlayacaktır. Ayrıca, kendimizin dışında, bir yakınımızdan veya dostumuzdan makalemizi “bütün” olarak son hâliyle okumasını rica etmemiz, eksik veya hataların yahud yanlış anlaşılımların tesbiti bakımından yine çok faydalı olacaktır.

Acele tarafından uzun ama “ham” bir yazı yazmaktansa, yeterli bir süre üzerinde çalışarak hamlıktan kurtarılmış, yâni her kelime, cümle ve paragrafına kadar kadar unsur unsur “işlenmiş” kısa bir yazı yazmak, kuşkusuz çok daha doğrudur.

Parça parça ne kadar “işlenmiş” olursa olsun, makalemizi dergiye göndermeden önce son bir kez “bütün” olarak yeniden okumak da ihmal edilmemelidir; çünkü bir yer düzeltilirken diğer bir yerin bozulması, çok sık karşılaşılan bir olumsuzluktur. Yalnız, bu “son okuma”, normal okuma hızımızda değil, çok yavaş ve çok dikkatlice yapılmalıdır. Öbür türlü, hataların çoğu gözümüzden kaçacaktır çünkü.

Sonuç olarak ve belki yüzde yüz kesinlikle ifâde etmek gerekirse, acele biçimde ve yeniden gözden geçirilmeden yazılmış bir yazı, aslında henüz "bitmemiş" bir yazıdır. O hâlde, gereken yapılmalıdır.

13) Bir yazıyı, gerek yazarken, gerekse yazdıktan sonra, her fırsatta "bir başkasının gözüyle" de okumak gerekir. "Kuzguna yavrusu şahin görünür" dedikleri veçhile, bize tam gelen henüz çok eksik, bize doğru veya tutarlı gelen aslında yanlış veya tutarsız, bize anlaşılır gelen yanlış anlaşılır veya hiç anlaşılmaz, bize akıcı gelen gerçekte kopuk, bize sevimli gelen maalesef itici olabilir. Yazıyı "kendimiz için" yazıyorsak şayet, mesele yok. Fakat başkası okusun diye yazıyorsak, daima o "başkası"nın gözüyle de okumak ve buna göre düzenlemeler yapmak şarttır.

Diğer yandan, her makale, belli bir maksadı temin etmek üzere, belli bir seviyedeki belli bir okuyucu kitlesini hedefleyeceğine göre, "bir başkasının gözüyle okumak", hedeflenen okuyucu kitlesinde istenen tesirin sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek bakımından da önemli ve belirleyicidir.

Zaten Akademya da, "başkası okusun diye" yazılmış makaleleri yayınlamaktadır.

14) Aşağıdaki sözlerin sahibi, toplamda 80'i geçen yayınlanmış hikâyesi, romanı, sâir kitabı ve binlerce gazete-dergi makalesi olan bir yazardır:

- "Aslında sanıldığının tersine, ben çok zor yazıyorum. Yani ben kolayca yazan bir adam değilim. (...) Ama ben kolay okutan bir yazarım. Onun için karıştırıyorlar birbirine... Yani bir yazının kolay okunması, o yazının kolay yazıldığını göstermez. Tam tersine, eğer bir yazı kolay ve rahat okunabiliyorsa, yazar o yazının veya kitabın üzerinde çok çalışmış, çok yorulmuş demektir. Ben gerçekten çok yorulurum. Örnek olarak, şurada bir hikâye var. Bu hikâyeyi 1965 yılında kurmuşum. Ben onu ancak bir hafta önce yazabildim. Size şunu da söyleyeyim, romanlarımı beş altı kerede yazarım. Oyunlarımda ise, on beş yirmi kez yazdıklarım olmuştur. (...) Dün çok basit bir yazı yazdım ve onu üçüncüsünde yazdım. Ayrıca daktiloya da çekmedim. Eğer çekseydim, dördüncü kez yazılmış olacaktı."

Yoruma gerek var mı?..

15) Akademya'da, yazarlarımızın bilgi veya tecrübe olarak "vâkıf" oldukları konulardaki makaleler yayınlanır. Henüz "vâkıf" olunmayan bir konuda ve özellikle internet kaynaklarından "kopya" iktibaslarla yazı hazırlama zahmetine girilmesine bu bakımdan hiç gerek yoktur; çünkü yayınlanmaz. Yazarı tarafından bile henüz tam anlaşılmamış bir hususun "ifâde" edilmesi ve başkası tarafından anlaşılması mümkün değildir çünkü:

- "Siz, mevzuu anlamadıkça, onu başkasına anlatamazsınız." [7]

Peki, "anlıyorum ama ifâde edemiyorum!" denirse? Bunun da bir "yanılsama" olduğu bellidir ve cevabı Benedetto Croce tarafından şöyle verilir:

- "Çoğu şöyle dendiği duyulur: Kafamda birçok ve önemli düşünceler var, fakat, onları ifade etmeyi başaramıyorum. Eğer bunu söyleyenler, hakikaten bu gibi düşüncelere sahip olsalardı, bunları hakikatte güzel ve uyumlu (âhenkli) kelimeler hâline koyacaklar

ve böylece de onları ifade etmiş olacaklardı. Ve eğer bu düşünceler, ifade edildiklerinde ortadan kalkıyor gibi görünüyör, yetersizleşiyor ve yoksullaşıyorsa, o zaman bunlar, aslında var olmadığı için böyle oluyörler. (...)

Tıpkı para bakımından zengin olduğunu sanan bir insanın aritmetik tarafından yalanlanarak cezalandırılması gibi (aritmetik, servetinin ne kadar tuttuğunu ona isbat eder), aynı şekilde, düşünce ve fantazi tasavvurları bakımından zengin olduğunu sanan bir insan, eğer ifade etmedeki kabiliyetsizliğini aşmaya zorlanacak olursa, gerçekliğe toslayacaktır. Biz, birinciye "say" diye bağırırız; ikinciye "konuş", işte kalem al ve kendini ifade et deriz." [8]

Akademya'ya gelen makalelere gelince; belki başlangıçta tam vâkıf olunmayan bir konuda, fakat ilgili literatür bilhassa "kitaplar"dan okunup araştırılarak, bu süreçte konuya belli bir vukûfiyet kazanılarak ve "anlama" gayreti, emeği yahud çilesi ile hazırlanan yazılar, dünya görüşümüze ve akademik çizgimize zıd olmadığı takdirde, belli bir tashih ve redaksiyon sürecinden sonra tabii ki yayınlanır.

16) Bir makale yazmak için ne kadar zaman harcamalı ve ne kadar kitab veya kaynak metin okumalıdır peki? Elbette çay hazırlarken yaptığımız gibi, yâni "demlenene" kadar; bu bakımdan, yazımız başı ve sonuyla zihnimize netleşene, ana hatlarıyla bizce tasavvur edilir hâle gelinceye kadar:

- "Kaleme almak için, eserin benliğimizde susmasını beklemek lâzımdır." [9]

17) Akademya'da yayınlanacak makalelerin, "konuşma üslubuyla" değil, "yazma üslubuyla" kaleme alınması gerekmektedir. Konuşurken, gayet açık biçimde anlaşılmanızı sağlayan "yan unsurlar", bir makale yazarken yardımımıza koşmayacaktır çünkü:

- "Konuştuğumuz gibi basit yazmayı tercih ediyoruz yahut buna inanmak istiyoruz. Ancak görünmek istediğimiz kadar basit ve sade değiliz ve istesek bile "konuştuğumuz gibi yazma" öğüdünü tutamayacağımız da gerçek.

Yazılı biçimde, konuşmayı aynen kullanmamızı engelleyen faktör, konuşmada ses, vurgu, yüz ifadesi ve tavırların, konuşma üslubundaki yetersizlikleri tamamlayarak, anlama katkıda bulunmasıdır. (...)

Bu, konuşurken kelimelerimizi önem açısından her zaman doğru yerleştirdiğimiz anlamına gelmez; fakat doğru seslendiririz ve böylece ritm tabii olur. "Hepsi iyi – zannımca" denebilir. Aynı anlamı yazılı olarak vermek istediğimizde "zannımca hepsi iyi" deriz." [10]

Böyle olunca, konuşurken kullandığımız kelime sırası, yazarken pek işe yaramayacak; aksine, anlaşılmanızı zorlaştıracak yahud yanlış anlaşılmanıza yol açacak demektir. Bir ilândan alınan şu örnek, son derece komik olduğu kadar, bir kelimenin öncesiyle sonrasına hangi başka kelimeleri koyacağımızı tartmamızın ne kadar önemli olduğunu da göstermektedir:

8 Benedetto Croce, İFADE BİLİMİ VE GENEL LİNGÜİSTİK OLARAK ESTETİK, Trc. İsmail Tunalı, 2. Basım, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1983, s. 120, 121.

9 Salih Mirzabeyoğlu, MARİFETNAME, s. 182.

10 Jacques Barzun ve Henry F. Graff, MODERN ARAŞTIRMACI, Trc. Fatoş Dilber, 14. Basım, TÜBİTAK, Ankara 2004, s. 224-225, 232.

- "Satılık, Alman Separd köpek, itaatkâr, iyi eğitilmiş, herşeyi yer, çocuklara bayılır."

Zor yahud yanlış anlaşılmanızı önlemek için, bir cümlede hangi kelimeyi önce hangi kelimeyi sonra kullanacağımızı dikkatlice ve "bir başkasının gözünden" okuyarak tartmamız; birbiriyle doğrudan alâkalı, uzmanların ifâdesiyle "kâinata veya zihninizde birlikte bulunan" kelimeleri olabildiğince yanyana veya birbirine çok yakın kullanmamız; konuşurken nefes arası verdiğimiz yerlerde, mevzu unsurlarını "mantiken" sınıflamak veya ayırmak istediğimizde yahud benzer unsurları peşpeşe sıraladığımız her seferinde ise, virgül, noktalı virgül veya nokta gibi işaretlerden hangisi uygunsa kullanmamız şart gözükmemektedir. Yazının doğru anlaşılması esas olduğuna göre, saydığımız durumlara ilâveten, hangi noktalama işaretinin nerede kullanılacağına dair ortak kabullere başvurulmalı, "akademik tarz"ın gelenekleşmiş tatbikatı dikkate alınmalıdır.

Bu vesileyle, "virgül" kullanımına hususi bir itina gösterilmeli, virgülden tasarrufa gidilmemeli, birçok yanlış anlamının sebebinin hatalı virgül kullanımı yahud virgül kullanımındaki gereksiz cimrilik olduğu unutulmayarak, bol miktarda ve hiç korkmadan virgül kullanılmalıdır. Editör Robert A. Day'in ifâdesiyle:

- "Eksik bir virgül bile yazıyı mahvetmeye sebep olabilir." [11]

Ünlem işaretine gelince; "akademik tarz"da yahud bu tarza yakın yazılarda, -bağırarak veya suçlandırmak şeklinde algılanabileceği için- ya hiç kullanılmamalı veyahud da çok az kullanılmalıdır.

Kesme (taksim-slash) işareti (/) ise, "arasında, ile, yâni, veya" gibi birbirinden farklı anlamlarda kullanıldığı için, dergimizde hiç kullanılmamalıdır.

18) Akademya'da, konusu "çok genel" olan yazılar yayınlanmamaktadır. Çünkü bunlar, bir kitabın, hattâ ansiklopedinin konusu olup, bir makalede çok eksik bırakılmaya veya üstünlükör geçiştirilmeye mahkûmdur. "Deniz" başlıklı veya konulu bir makale olamaz meselâ. Çünkü böylesine genel ve şümûlü geniş bir konu, üç beş sayfalık bir dergi makalesine sığdırılmaz. Bir dergide yapılabilecek belki yegâne şey, genel bir konunun ancak "belli bir yönü"nü anlatan yazılar kaleme almaktır. "Anadolu'yu Çevreleyen Denizler", "Marmara Denizi'nde Yaşayan Canlılar", "Türk Şiirinde Deniz", "Osmanlı Denizcileri" gibi, yine genel ama biraz daha dar çerçeveli makale konularını işlemek mümkündür. "Anadolu'yu Çevreleyen Denizlerde Kirillik", "Marmara Denizi'nde Yaşayan Balıklar", "20. Yüzyıl Türk Şiirinde Deniz", "Kanunî Dönemi Osmanlı Denizcileri" gibi çok daha dar konular ise, bizce ideal makale çerçeveleridir.

19) Akademya'da yayınlanacak makalelerin; istisnâî durumlar dışında, "ara başlıklarla" düzenlenmiş veya sınıflandırılmış; okuyucu için takibi ve anlaşılması böylece kolaylaştırılmış; okunması da bu şekilde akıcı ve zevkli hâle getirilmiş olmasını rica ediyoruz. Bu ara başlıklar, HEPSİ BÜYÜK HARFLE yazılmalıdır.

Şayet makale çok uzunsa, okuyucunun konuyu takibini kolaylaştırmak bakımından, yazılarımıza RAKAM-HARF SİSTEMİNİ tavsiye ediyoruz. Bu durumda sıralama şu şekilde olacaktır:

11 Robert A. Day, BİLİMSEL BİR MAKALE NASIL YAZILIR VE YAYIMLANIR?, Trc. Gülay Aşkar Altay, 4. Basım, TÜBİTAK, Ankara 2000 (www.tubitak.gov.tr'den PDF nüshası), s. 30.

I. Romen rakamı ve nokta

A. Büyük harf ve nokta

1. Normal rakam ve nokta

a. Küçük harf ve nokta

(1) Parantez içinde normal rakam ve nokta

(a) Parantez içinde küçük harf ve nokta

Yukarıdaki "harf-rakam sistemi"ne göre bölümlendirilecek makalelere Romen rakamı ile başlama mecburiyeti yoktur. Herhangi biri ile başlanıp, aşağıya doğru sıralanabilir. Bölümlerin adları "büyük harfle" yazılırken; alt bölümler veya ara başlıklar ise, her bir kelimenin ilk harfi büyük olmak üzere "küçük harfle" yazılır. "Ve, veya, ile" gibi bağlaçlar ise her zaman küçük harfle başlatılır.

20) Misafir yazarlarımız için daha esnek de olsak, kadromuz yazarlarından yahud kadromuza yeni girecek yazarlarımızdan, sokaktaki insanın anlamadığı yahud pek kullanmadığı "uydurukça" kelimeleri veya tam tersine artık ya unutulmuş ya kullanılmayan "arkaik-eski" kelimeleri kullanmamalarını, İBDA Külliyyatını ve özellikle en son eserlerini "imlâ kılavuzu" olarak ölçü almalarını talep ediyoruz. "Cevab" kelimesi dururken "yanıt" demenin, "çocuklar" kelimesi dururken "etfal" demenin hiçbir gereği yoktur.

Bu arada, bir kavramın "uydurukça" veya "arkaik" karşılığı dışında başka bir kelime bulamaz, fakat Türkçede çok yaygın olarak kullanılan "yabancı dil" orijinli bir diğer karşılığını bulursak, şayet muradımıza tamamen uygunsa, hiç çekinmeden o "yabancı dil" orijinli kelimeyi kullanabiliriz; "imaj", "motivasyon", "kolaj" gibi...

Diğer yandan, belli bir alana yahud insan grubuna has ve tam anlamını verecek alternatifini bulmanın ya imkânsız ya çok zor olduğu, halkın çoğunluğu tarafından pek bilinmese veya kullanılmasa da sözkonusu sahaya ilgilenenlerce yahud belli bir grubun mensublarınca yaygın olarak bilinip kullanılan "ıstılâh-terim"ler, "jargon" veya "argo" olarak nitelendirilen kelimeler, bir başka deyişle "teknik dil" veya "özel terminoloji" denilen çerçeveye giren kelime ve tâbirler, Akademya'da yayınlanacak makalelerde elbette kullanılabilir. Ne var ki, bunlar kesinlikle azınlıkta olmalı, yalnızca mecbur kalındığında kullanılmalı, makalenin geniş okuyucu kitlesince anlaşılmasını zorlaştıran gereksiz jargon kullanımından kaçınılmalıdır. Jargon kullanılması gerektiğinde, kelimenin makalede ilk geçtiği yerde, yanına bir parantez açılarak, herkesçe bilinen yaklaşık bir karşılığını yahud dipnot yapılarak kısa açıklamasını eklemeye bakılmalıdır.

Bilvesile bir not: Akademya'da "ya da" kelimesini kesinlikle kullanmıyor, bunun yerine "ya... veya... yahud... veyahud da..." gibi alternatif kelimeleri tercih ediyoruz.

"Kelime seçimi" bahsinde son sözümüz, Nihad Sâmi Banarlı'nın "Türkçenin Sırları" adlı eserindeki şu çok doğru ve çok güzel tesbiti olacak:

- "Kelimeler, birtakım boş sözler değildir. Şunun, bunun uydurmasıyla piyasaya sürülen sahte boncuklar da değildir. Kelimeler, asırların ve asırlarca da o kelimeleri konuşan, onlarla duyan, düşünenlerin; onlarla seven ve sevilenlerin ibdâ edip güzelleştirdiği, beğenip Türkçeleştirdiği, canlı, ruhlu ve musikîli varlıklardır. (...)

Kelimeler, (...) asırların biriktirdiği aziz ve tılsımlı mücevherlerdir.”

21) Makalemizi kaleme alma amacımız, kullanacağımız kelime, kavram ve cümlelerin niteliğini, baskın karakterini ve düzenini de tâyin edecektir. Bu bakımdan, Akademya'da yayınlanacak bir makaleyi “niçin” yazdığımızı öncelikle ve kesin olarak billurlaştırmamız elzemdir. Şöyle ki:

Meselâ “bilgilendirme” amaçlı bir makale yazacaksak; bolca tarif, açıklama ve örneklendirmeye başvurmamız gerekecektir. Cümlelerimiz ise, olabildiğince berrak, kısa ve kolay anlaşılır olacaktır.

Eğer “inandırma ve duygulandırma” amaçlı bir makale yazacaksak; belli bir duyguyu okuyucuya sirayet ettirmeye en fazla yardım edecek tarzda, incelikli ve hissî tedaileri zengin kelimeler seçecek; “normal” cümle sırasının bazen dışına çıkıp muhtemelen “devrik” cümleleri tercih edeceğiz demektir.

“İsbatlama” amaçlı bir makale yazacaksak şayet; mantıkî sebep-sonuç silsilesinde yoğunlaşacak, zıd görüşleri çürütecek, “otorite” vasfı taşıyan uzmanlara, şahidliklere, kaynaklara, tecrübelere-deneylere, aynı konuda yapılmış başka araştırmalara veya istatistiklere başvuracağız demektir.

Ya “aklınızda açık bir amaç yoksa”?

Kime, neyi, niçin, nasıl anlatmak çerçevesinde “net” bir makale amacımızın, plânımızın veya taslağımızın kafamızda bulunmaması, nereye hangi araç ve yolla niçin gideceğini bilmeyen “şaşkın yolcu” durumuna düşmemiz demektir ki, bu karmaşadan belki bir “yazı” çıkabilirse de, sağlam, düzenli, tutarlı, anlaşılır, zevkli ve akıcı bir “makale” çıkmaz. Gideceği yere, ancak nereye nasıl gideceğini ana hatlarıyla “baştan” bilen biri varabilir, yapacağı yolculuğun güzergâhını da ancak bu “amaç” tâyin edebilir.

Editör Robert A. Day, “ya amacımız yoksa?” sorusuna, “bir ânda altı değişik istikamette yazabilirsiniz” cevabını veriyor ki, bu da, bir o yola bir bu yola sapan “şaşkın yolcu” misâli, okuyucuyu rahatsız eden bir karmaşanın yazıya hâkim olması demek olacak; yazarının neyi niçin yaptığına karar veremediği “başı sonu belirsiz” o karmaşık makaleye, okuyucu da –şayet katlanıp sonuna dek okursa- neyin niçin yazıldığı belli olmayan dağınık ve sevimsiz bir yazı muamelesi yapacaktır. Amacın net olmadığı yerde, hangi araçların ne şekilde ve hangi sırayla kullanılacağı da net olmayacaktır çünkü.

Daha önce söylediklerimizle de içiçe biçimde toparlarsak; makalemize “düzen” kazandıracak şey, hangi meseleyi, ne amaçla, ne bakımdan, hangi okuyucu kitlesini hedefleyerek, hangi görüşü veya görüşleri temel alarak, hangi araç ve unsurları kullanarak ele alacağımızı en baştan tesbit etmektir. Ki bunun diğer bir adı da “plân”dır; bir makale plânlaması yapmaktır. Plânımız zihninizde netleştikten sonradır ki, bir “bütünlük-kompozisyon” oluşturacak tarzda ve maksadımızı temin edecek belli bir sıralamayla kendimizi ifâde etmemiz imkân dairesine girecektir. Yine bu sayede, eskilerin “efrâdını câmi, ağıyârını mâni” dedikleri biçimde, yazımızda sadece gerekli ve birbirini tamamlayan unsurlar bulunacak, yazımız gereksiz yâni “konu dışı” unsurlara boğulmayacak veya koldan sapılmayacaktır.

Kuşkusuz, bir konuyu araştırmaya başlamadan önce zihninizde mevcut olan makale çerçevesiyle, araştırmaya veya yazımızı yazmaya başladıktan sonraki çerçeve az çok

farklı olacak, muhtemelen önümüze yeni veriler ve kaynaklar çıkacak, önümüzde yeni ufuklar açılacak, önceden vardığımız bazı kanaatler de bir şekilde değişecek yahud zenginleşecektir. Buna rağmen, araştırmamızın kalkış ve toparlanış noktası olan bir "makale plânı", her durumda faydalı, bizi dağılmaktan kurtarıcı ve tıkanıtığımız yerlerde muhtemelen önümüzü açıcı olacaktır. Herşey bir yana, makale plânını hazırlamış olmak, makalenin yarısını daha şimdiden yazmış olmak gibidir ve sonrası muhakkak çok daha kolay olacaktır. Robert A. Day'in ifâdesiyle, "kolay iş, teşhis olarak ne yapılması ve hangi sırada yapılması gerektiğini bildiğiniz iştir." [12]

Ele aldığımız konuyu hangi sırada işleyeceğimiz, öncelikle yazarın tercihinine, vukûfiyet derecesine, tecrübesine ve mevzunun niteliğine bağlıdır. Yine de, özellikle yeni yazarlarımıza bir fikir vermek bakımından, mahiyeti az çok klâsikleşmiş bir "giriş" bölümünden sonra, meseleyi "tarih sırasına göre", yâni "kronolojik" bakımdan işlemeyi tercih edebilir, "geçmişte, bugün, gelecekte" ara başlıklarıyla mevzuumuza bir akış kazandırabiliriz meselâ.

Veya, meseleyi daha önce inceleyen "uzmanlara göre" bir sıralama teşkil edebilir; "fikir adamlarına, ilim adamlarına, fen adamlarına, sanat adamlarına, devlet adamlarına, din adamlarına, eğitimcilere vs" göre bir sıralama tâyin edebiliriz.

Veyahud da, meseleyi "mahallî" özelliklerine göre ele alabilir, "dünyada, ülkemizde, bölgemizde vs" tarzında bir işleyiş sırası belirleyebiliriz.

Yine, "evde, işde, okulda vs" tarzında bir diğer sıralama sözkonusu olabilir.

Ayrıca, "çocuklukta, yetişkinlikte, ihtiyarlıkta, kadında, erkekte vs" şeklinde bir diğer işleyiş sırasını da düşünebiliriz.

Bundan başka, "dinde, fikirde, hikemiyatta, felsefede, tasavvufta, ilimde, fende, sanatta, siyasette, hukukta, iktisatta, teknikte vs", "öğrencilerde, çalışanlarda, emeklilerde vs" veya "ailede, arkadaşlarda, meslekdaşlarda vs" şeklindeki sıralamaları makalemiz için uygun bulabiliriz.

Aynı şekilde, "ilim dallarına göre", "sebeb-sonuç ilişkisine göre", "öne çıkan faktörlere göre", "fayda ve zararlarına göre", "tesirlerine göre", "toplum kesimlerine göre", "üzereindeki tartışmalara göre", "ehemmiyet sırasına göre", "unsurlarına göre", "basitliğine-zorluğuna göre", "yakınlığına-uzaklığına göre", "berraklığına-giriftiliğine göre" gibi başka başka işleyiş sıralarını tercih edebilir ve makalemizi artık çok daha kolay biçimde kaleme alabiliriz.

Tüm bunlardan sonra ise, yazımızı elbette bir "sonuç" bölümüyle bağlıyoruz.

Bütün bu saydıklarımız bir "fikir verme" amacına matuf olup, kuşkusuz bir meselenin işleniş sırası, tamamen mevzunun niteliği ve yazarının inisiyatifi dairesindedir. Diğer bir ifâdeyle, yukarıda örneklendirdiğimiz sıralama düzeninden bambaşka bir tarzda yazılmış güzel makaleler de olabilir. Ancak biz, istisnâlar kaideyi bozmasa bile, özellikle acemi veya yeni yazarlarımıza bunu pek tavsiye etmiyoruz.

22) Akademya için kaleme alınacak makalelerin, ilk bakışta "ilginç" bir konusu veya konu başlığı olması gerekmez. Çünkü "gerektiği gibi" araştırılıp işlenen hemen her ma-

12 Robert A. Day, BİLİMSEL BİR MAKALE NASIL YAZILIR VE YAYIMLANIR?, s. 8.

kale konusu, "ilginç" olabilir veya "ilginç" kılınabilir. Yahud tam tersine, ilk bakışta "ilginç" bir konu veya konu başlığı seçilmesine rağmen, muhteva yetersizliği ve biçim düzensizliği yüzünden, tamamen sıkıcı veya itici bir metin de kaleme alınabilir.

23) Ne kadar vurgulansa az kalacak bir incelik ve gereklilik olarak, uzun cümlelerden kesinkes kaçınılmalı, yazarken kurulan bu tür cümleler yeniden gözden geçirilerek mutlaka iki veya daha fazla cümleye bölünmelidir. Yemeği küçük lokmalar hâlinde yediğimizde nasıl kolayca öğütüp hazmedebiliyorsak, bir makaleyi de ancak böylesi kısa ve berrak cümleler hâlinde yazılmışsa kolayca anlayabilir ve okumaktan zevk alabiliriz. Sık sık uzun cümleler kurularak zor anlaşılır, anlaşılmaz, yorucu ve sıkıcı hâle getirilmiş makale veya sair yazılar, yeniden düzenlenmek üzere yazarına kesinlikle iade edilir.

24) Akademya'da, istisnâî durumlar haricinde, 1, 2, 3, 4 şeklinde sıralanan ve her sayı bir başka bölümü yayınlanmak üzere teslim edilen "dizi yazılara" yer verilmez. Her makale, kendi içinde müstakil bir bütün olacak şekilde hazırlanmalı; sonraki sayılarda ise, yine aynı konunun devamı veya zenginleştiricisi olsa bile, farklı bir başlığı olan bir başka müstakil makale hazırlanmalıdır.

25) Akademya makalelerinde kullanılan parti, teşkilât, kurum, şirket vs isimlerinin yahud ilmî, siyasî, teknik vs bazı kavramların ilk harflerinden oluşan kısaltmaların, o yazının yıllar sonra da okunabileceği yahud bir başka dile de tercüme edilebileceği unutulmayarak; aynı şekilde, bir kısaltmanın anlamını her okuyucunun bilmeyebileceği yahud sözkonusu kısaltmanın bir başka şeye de işaret edebileceği göz önünde bulundurularak; ilk kullanılışında mutlaka "açık hâliyle" yazılması gerekmektedir. Bu bir parantez içi yahud bir dipnot şeklinde de verilebilir. Milletlerarası kullanımda yerleşmiş ve okumayazma bilen hemen herkesin ne kastedildiğini bildiği BM, NATO, AB, ABD gibi kısaltmalar ise elbette rahatça kullanılabilir.

26) Akademya'da yayınlanacak bir makalenin başlığı, edebî türlerdeki yazıların başlığı gibi olamaz. Bu sebeble, okuyucuya muhtevasını sezdirmeyen, ilmî literatürde farke dilmemesini imkânsızlaştırılan ve araştırmacıların kendisinden faydalanmasını bu şekilde engelleyen "alâkasız" başlıklar, dergi editörü tarafından değiştirilir. Çünkü bir başlığın kendi başına "çarpıcı" veya "sanatlı" olması, onun iyi bir başlık olduğunu göstermez.

Aynı şekilde, cümle gibi uzun yahud meseleyi "ne bakımdan" ele aldığını sezdirmeyecek kadar kısa ve belirsiz başlıklar da konulmamalıdır. Yine bunlar da dergi editörü tarafından değiştirilir.

Bir diğer ifâdeyle, başlıklar, kimi veya neyi, hangi hâdiseye veya meseleyi, "ne bakımdan" ele alacağını söyleyebilmeli, muhtevayı basitçe formüle edebilmelidir. Ancak bu şartları elden geldiğince taşıyan bir başlık "ana hatlarıyla" bulunduktan sonra, başlık kelimelerinin seçimi, sırası veya yeni kelimelerin eklenmesi yoluyla artık "çarpıcılık" teminine gelebilir sıra.

27) Akademya'nın 6. sayısından itibaren, her makalenin başına Türkçe ve İngilizce olarak "tanıtıcı bir özet" konulacaktır. Yazarlarımızın kendi makaleleri için Türkçe olarak hazırlayacakları bu bölüm, makalenin "paragraf" hacminde bir özeti veya maketi olacak, yazıdaki belibaşlı tüm kısımları çok kısa olarak ve 50 kelimeden az, 250 kelimeden fazla olmayacak şekilde hülâsa edecektir. Başlık için söylediğimiz hususlar, "tanıtıcı özet" için de geçerlidir ve ancak muhtevanın tanıtılması sağlandıktan sonra "çarpıcılığın"

da sağlanması düşünülmelidir. Makalede bulunmayan hususlar, tanıtıcı özetle de bulunmamalıdır. Abartılı yahud gelişigüzel bir ifâde tarzından elbette kaçınılmalıdır. Zaman olarak ise, "geçmiş zamanda" anlatım tercih edilmeli ve yazıda hangi konunun hangi yönlerden ele alındığı rapor edilmelidir.

28) Makalemizin "giriş" kısmı, bir yandan okuyucuyu makalemize cezbedecek bir "gong" çaldığımız, okuyucunun ilgisine "kanca" attığımız ve makalemizin kalanına merak uyandırdığımız; diğer yandan da, okuyucunun makalemizde neler bulacağını peşin olarak ve kısaca paylaştığımız yahud hissettirdiğimiz bir bölüm olacaktır. Resmin bütünü en baştan ve ana hatlarıyla bu şekilde gösterilirse, okuyucu makale boyunca parçaları daha kolayca anlayıp bütünleştirebilecek, anlaşılan bir makale ise kuşkusuz zevkle ve sonuna kadar okunacaktır.

Makalemizin "sonuç" bölümüne gelince; o noktaya kadar makalemizi okumuş okuyucumuza göstereceğimiz bir saygı ifâdesi hâlinde, bir yandan önceki kısımlarda söylediklerimizi çok kısaca toparlayıp pekiştirebilir, makalemizin bir bütün olarak iyice anlaşılmasını sağlayabilir; diğer yandan da, makalemiz vesileyle söylemeden geçmek istemediğimiz bir hususu bu vesileyle vurgulayabiliriz.

Makalemize nasıl bir giriş yapabileceğimiz, meseleyi nasıl işleyip geliştirebileceğimiz, nihâyet nasıl sonlandırabileceğimizle ilgili olarak, "Akademya Makale Esas ve Usulleri" başlıklı bu yazımızın en sonunda vereceğimiz kaynaklar, son derece yardımcı ve ufuk açıcı olacaktır. Bizim yazımızın en başından beri bu çerçevede paylaştığımız çok sınırlı hususlar ise, sadece "fikir verme" dairesinde görülmelidir.

29) Tecrübeli ve usta yazarlarda pek karşılaşılmayan, ancak acemi yazarların hemen hepsinde karşımıza çıkan bir problem de, yazıdaki "hikâye etme zamanı uyumu"dur.

Bir yazı için, mutlaka şu zamanda yazılmalıdır denemez. Yerine göre geçmiş, geniş, şimdiki veya gelecek zamanlardan birini, ya ağırlıklı olarak metnin genelinde veyahud da kısmen ve farklı cümlelerde kullanırız.

Ne var ki, acemi yazarlarda durum bu çerçevede değildir. Hiç gereği yokken, bir cümlede "yaptı", hemen peşinden "yapıyor", akabinde "yapar", sonra "yapacak", derken "yapmış", sonra "yapıyordu" şeklinde, karmakarışık, kulağı rahatsız eden, akışı kesintiye uğratan, okumaktan alınan zevki kaçıran muhtelif "hikâye etme zamanları" kullanırlar. Bu "zaman" karmaşasını farklı cümle veya paragraflarda yapsalar neyse, aynı cümle içinde bile sık sık farklı "hikâye etme zamanları" kullanarak, yazılarını neredeyse okunmaz hâlde getirirler. Kaleme aldıkları yazı bir "nesir", yâni "düz yazı" da olsa, bunun da kendine göre bir ses âhengi, bir şiiriyeti, şiirdeki kafiye benzer bir ses uyumu olduğunu yahud belli mikyasta da olsa mutlaka olması gerektiğini bilmezler. Bilseler de kolayca tatbik edemezler.

Bu bakımdan, acemi yazarlarımızdan ricamız, belli bir yazma tecrübesi kazanana kadar, yazılarının konusuna en ziyade uygun olduğunu düşündükleri "tek bir hikâye zamanı" kullanmalarındır. Sadece "geniş", sadece "şimdiki", sadece "geçmiş" zaman gibi. Meselâ, geçmişte kalmış bir hâdise veya şahsiyeti anlatıyorlarsa, hep "geçmiş" veya hep "geniş"; bir "tanıtım" yapıyorlarsa, hep "şimdiki zaman"; fikrî, ilmî, teknik incelemelerin birçoğu için, hep "geniş" zaman gibi. Doğru kullandıklarından yüzde yüz emin oldukları durumlarda, elbette farklı zamanları da –ancak çok nâdir olarak- kullanabilirler. Dergi editörü,

hep "aynı zamanda" hikâye edilen bu yazılarda yapılması gereken düzeltmeleri, kendileri için yapacaktır.

30) Şu âna kadar anlattıklarımızdan, bir Akademya yazarının, ele aldığı konuya her bakımdan nüfuz etmesi ve herkes tarafından kabul edilmesi gereken "âlemşümûl" hükümler sunması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Tam tersine, yazarlarımız yerli yersiz genellemelerden kaçınmalı, inceledikleri konunun belli yönleri merkezinde yazdıklarını unutmamalıdır. Aynı konunun bir başkası tarafından işlenmesi durumunda, çok daha farklı yönlerin, niteliklerin ve değerlendirmelerin sözkonusu olacağı açıktır. Mesele, durduğumuz noktaya, sahib olduğumuz altyapıya, baktığımız perspektife, görebildiğimiz mesafeye göre yazmak ve ötesinin de bulunduğunu hatırdan çıkartmamak, okuyucuyu da bu noktada aydınlatmaktır sadece. Robert A. Day'in ifâdesiyle:

- "Gözlenen gerçekler arasındaki ilişkiyi göstermede âlemşümûl sonuçlara ulaşmanıza ihtiyaç yoktur. Nâdiren bütün doğruları aydınlatmaya muktedir olacaksınız. Çoğu zaman yapabileceğinizin en iyisi, doğruların sadece bir bölgesine nokta gibi bir ışık tutmaktır. Sizin doğrularınızın o bölgesi, verilerinize dayanır. Fakat verilerinizin gösterdiğinden daha geniş bir görünüşe uzanırsanız, verilerle desteklenen sonuçların bile şübhe götürür olduğu noktaya varan aptalca bir intibâ verebilirsiniz. (...)

İşte siz de kendi ufak ayna parçanızı sergileyin veya gerçeğin bir kısmına ışık tutun. "Tüm gerçek", en iyisi, hergün yüksek sesle onu keşfettiğini ilân eden cahillere bırakılacak bir konu olarak kalsın.

Siz kendinize âit küçük bir gerçek parçasının anlamını tarif ettiğiniz zaman, onu basit bir şekilde yapın. En basit ifadeler, bilgi ve hünerin en çoğunu ortaya çıkarır; çok kalabalık bir dil ve şık kelimeler, sık düşünceleri iletmek için kullanılır." [13]

31) Sadece makalelerde değil, günlük hayatımızda da her vesileyle karşımıza çıkan problemli bir "yaklaşım tarzı"na geldi sıra: Tek yanlı bakış ve meseleleri tek bir sebeble yahud tek bir faktörle açıklayış...

Eşyâ ve hâdiseleri "geniş bir perspektiften" görememekten, bir deyişle dar ufuklu ve belli bir noktaya saplantılı olmaktan kaynaklanan, yapılan izahları da çoğu durumda "mantıksız" yahud "sağduyuya ters" kılan bu yaklaşım tarzının –her alan için geçerli olsa da!- belki en fazla göze battığı alan, "sosyal hâdiseler" ve "sosyal ilimler" olsa gerektir. Şöyle diyor Zeki Arslantürk:

- "Sosyal olay, en az iki kişi arasında meydana gelir. Onu yapan ve yöneten, birden fazla kişidir. Bu sebeble, sosyal olayı tek sebeble açıklamak mümkün değildir. Bir sosyal olayın, sadelik ve karmaşıklık derecesine göre, birden fazla sebebi olabilir. Bir sosyal olay için "bir sebep" aramaktan ziyade, sebebler aranmalıdır. (...)

Çeşitli cinsten olayların veya unsurların karşılıklı tesirlerinin bir dengesi olan toplumları, bu unsurlarından herhangi biriyle yahud birkaçıyla açıklamak isteyenler, daima bütün parçasıyla anlatmak yanlısına düşerler." [14]

13 Robert A. Day, BİLİMSEL BİR MAKALE NASIL YAZILIR VE YAYIMLANIR?, s. 37.

14 Zeki Arslantürk (Prof. Dr.), SOSYAL BİLİMCİLER İÇİN ARAŞTIRMA METOD VE TEKNİKLERİ, Çamlica Yayınları, 7. Basım, İstanbul 2008, s. 58, 59.

İlâve yoruma pek gerek bırakmayan bu önemli tesbit gereği, hem hayatımızda hem yazarlarımızda, tek yanlı, tek yönlü, tek sebebli, tek faktörlü izahlardan kaçınmamız ve her vesileyle “ne bakımdan” sorusunu sorup, cevapları da buna göre aramamız çok ama çok önemlidir.

Bu mesele gerçekten hayati ehemmiyette olduğu için, biraz daha üzerinde duralım ve hatırdı kalıcı olması bakımından “Fransız Devrimi” örneğini veren araştırma metodolojisi uzmanlarına biz de kulak verelim; sıkça kendilerine başvurduğumuz J. Barzun ve H.F. Graff söylüyor:

- “Yalnızca tecrübesiz bir araştırmacı, bir yahud çok az örneğe dayanarak genelleme yapar. Burada, çok tecrübeli olanı bekleyen tehlike ise, bunun tersidir ve bu durum, [tek sebebe, tek faktöre] “ircâ edicilik-indirgeyicilik” olarak tarif edilir. Adından da anlaşılacağı gibi, çeşitliliği teke indirmektir. (...) Örnek olarak, tek bir olay değil, birbiriyle ilgili birçok olayın sözkonusu olduğu Fransız Devrimi gibi şümüllü bir olayın bir “tertib” sonucu ortaya çıktığı şeklindeki anlatım, aşırı ölçüde [tek sebebe, tek faktöre] ircâ edilmiştir. Aynı şekilde, savaşın sebebi olarak yalnızca “ekonomiyi” görmek veya silâh üreticilerinin savaşı başlattığını düşünmek de yanlıştır. Tarih inceleme, sözü edilen bütün bu olayların, insan davranışlarının sebepleri kadar karmaşık olduğunu öğretir insana. Gerçek bir araştırmacı, karmaşıklığa sebep olan bölümleri yerli yerinde ve diğer bölümlerle bağlantılı olarak gösterir. Birakalım, zaman ve yer sıkıntısı çeken gazeteler, ircâ ediciliğin zevkini çıkarsın.” [15]

İBDA Mimarı'ndan kulağıımıza küpe bir ihtarla bu çok önemli bahsi pekiştirip mühürleyelim:

- “Merkezdekilerin geri kalmalarının ve çevrede bize karşı anlayışsızlığın sebepleri çeşitli...

Evvelâ, bir hareketle, o harekete vücut verici sebepleri izâh cehdi arasındaki çetin fark... Meselâ, bir adam bir adamı bıçaklayarak öldürüyor; bu herkesin gördüğü. Bunun, içtimâî münasebetler ağındaki mevzulardan, buna vücut verici şahsî ve ruhî terkibe kadar çok yönlü ve karmaşık bir sebebi var; bunun çözümü ise, ancak bilgi ve anlayışa âit... Neyin nasıl olduğunu anlarsan, neyin nasıl yapılması gerektiğini bilir ve anlatırsın.” [16]

32) Çok önemli ve bu sebeble uzun uzun üzerinde durmak istediğimiz bir mesele: Nasıl iktibas –alıntı- yapmalı?..

Herhangi bir okuyucu, karşısına çıkan bir makalenin ilk olarak başlığına, ara başlığına yahud metnin geneline bir göz atabilir. Bizim yaptığımız ise, bunlarla beraber ve bazen başlıktan hemen sonra, o makalenin “dipnotlarına” veya “kaynaklarına” bakmaktır. Çünkü bu bakış, karşımızdaki metnin okunmaya değer olup olmadığını, öne sürülen fikir ve verilerin güvenilirlik derecesini, üstünkörü mü yoksa araştırılarak mı kaleme alındığını, yazarın amatör bir “heveskâr” mı yoksa yazarlığı ve araştırmacılığı ciddiye alan bir insan mı olduğunu bize neredeyse yüzde yüz kesinlikte verir.

15 Jacques Barzun ve Henry F. Graff, MODERN ARAŞTIRMACI, s. 134.

16 Salih Mirzabeyoğlu, DAMLAYA DAMLAYA –Yılanlı Kuyudan Notlar-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1997, s. 170.

Diğer yandan, araştırma metodolojisi uzmanları J. Barzun ve H.F. Graff'ın naklettiğine göre, editörlerin önüne gelen makalelerin kaynak künyelerinin "altıda biri" hatalıdır; aynı şekilde, bir yazıda en çok hata yapılan yer, kaynak künyeleridir.

O hâlde başlayalım.

33) Amatör araştırmacılar kadar, bugüne dek "kuralsız" yahud "kuralları kendisi koyarak" yazmış her yarı-araştırmacının bizce mutlaka okuması gereken, ilk baskısının yapıldığı ve tükenmez kalemle yeni bulunduğu günlerden bugüne tam 35 yıl boyunca hep yenden gözden geçirilerek zenginleştirilen "Modern Araştırmacı" adlı değerli kitabın yazarları J. Barzun ve H.F. Graff, iktibas konusunda şu noktalara dikkatimizi çekiyor:

- "Diğer insanların bilgilerini kendi düşüncenizle karıştırıp yeniden düzenlemeden kullanmışsanız, yazardan çok, derleyici olabilirsiniz; yaptığınız işe rapor yazmak değil, "kes yapıştır" denir.

Bu tür bir sorumluluktan kaçmanın en önemli eksikliği, yazının okuma açısından sıkıcılığı, aydınlatma ve güç açısından yetersizliğidir. Master ve doktora tezi hazırlayan birçok yazar, kendilerinden beklenenin, diğer yazarlardan bir dizi iktibas yaparak, bu iktibasları "bu noktada şöyle dedi", "cevap olarak şunu söyledi" gibi bağlamak olduğunu farzederek. Her sayfa, ince uzun ekmek dilimleri arasına büyük kalıplar hâlinde bir şeylerin sıkıştırıldığı kötü bir sandviçe benzer. Tutmak zordur, kolayca parçalanır. Çalışmanızda kendi düşünceleriniz ve kendi kelimeleriniz hâkim değilse, "hikâyenizin" kontrolünü elinizden kayırırsınız. Herhangi bir bölümde iktibas yaptığınız altı yahud sekiz kişi, bunları sizinkinden farklı amaçlarla yazmışlardır ve birbirleriyle bağlantısı olmayan bu parçaları, akıcı biçimde bir bütün hâline getiremezsiniz. (...)

Bu tecrübeden, iktibas yapma sanatının ilk kuralı çıkarılabilir. İktibaslar, delil değil, örneklerdir. Anlattıklarımızın delili, öne sürdüğümüz bilgi ve fikirlerin bir arada oluşturdıkları bütündür. Zaman zaman savunduğumuz fikri perçinlemesi, orijinal yahud yerli yerinde bir ifadeye yardımcı olması için "bir örnek" verirsiniz. Ancak okuyucuyu etkileyen, iktibasın uzunluğu, derinliği veya ağırlığı değildir. (...)

Bu kuralı iki önemli kural daha izler: (1) iktibaslar kısa tutulmalıdır, (2) metinle olabildiğince kaynaştırılmalıdır. Bu iki kuralı anlatırken kullandığımız iktibas biçimi (âni kesinti, iki nokta üst üste, yeni bir cümle) ders kitaplarında daha kullanışlıdır. Bir şey anlatan, tartışan veya nakleden yazılarda biraz garib kaçabilir. En iyi biçim, şimdi yapacağımız gibi, doğruluğunu bozmadan "yazarın, daha öz anlatamayacağınız orijinal kelimelerinden bir bölümünü" kendi cümlenize katmanızdır." (...)

Bundan daha uzun iktibasların, bütünüyle sizin cümlenize katılamayacağı açıktır. Aksi hâlde, sizin kelimeleriniz yazarın sözlerinin gerisinde kalır. (...) Yazarın önemli bir mektubu iktibas olarak kullanmak istediği, ünlü bir İngiliz avukatının biyografisinden bir bölüme göz atalım:

İlk boşalan yerin eski arkadaşı Clavell Salter'e verilmesinden dolayı büyük bir düş kırıklığına uğramıştı. Lord Edmund Talbot'a şöyle yazmıştı: "S'nin teklif edileceğini duydum. Aslında olağanüstü bir insandır, otuz yıllık da arkadaşımıdır. Sanırım size ilk günlerinde kendisine nasıl yardımcı olduğumdan söz edecektir." Büyük düş kırıklığına uğramış bir adamın mektubudur bu; hem de kendi geleceği konusunda hemen hemen

bütünüyle doğru çıkmış bir kehanetle son bulur. "Şimdi elli dokuz yaşımdayım; sağlığım izin verirse bir on yıl daha Baro'da çalışabilirim." On yılın dolmasına birkaç ay kala, görev başında öldü. Uğradığı bu düş kırıklığından kısa bir süre sonra hatıralarını yazması istendi, bu tasarı üzerinde görüştü ve hattâ birkaç sayfa yazdı. Kendisine "kitabınızın adı ne olacak?" diye sorulduğunda, üzgün şekilde "en iyisi, Bir Başarısızlığın Hikâyesi diyelim," diyerek elinden kalemi bıraktı."

Bu akıcı anlatım ve yorum yerine, yazar tembel yolu seçip, "dedi" vs gibi bağlantılarla iktibas yapmış olsaydı, en azından dört kez cümleyi kesip yeniden devam edecekti. Burada teklif edilen, iktibasın cümleyle kaynaştırılması usulüyle bir tür tekrarı engellemektir. (...)

Nasıl iktibas yapılacağını bilmek, kullanılan kelime sayısını üçte bire indireceğinden, harcanan kağıt miktarı da azalacaktır. Kaynaştırılmış iktibas olarak tarif ettiğimiz usulde, iktibasın, genellikle, yalnız yazının konusuyla ilgili olarak önemli rol oynayan ana bölümü kullanılır. (...)

Öbür türlü, "(1) iktibasın ne anlama geldiğini anlatarak, (2) iktibas vererek ve (3) söylenenleri kendi kelimeleri ile tekrarlayarak, basit bir usulle "tezini yazar". Okur için üç kez ölmek anlamına gelen bu durum", kaynaştırılan iktibas usulünde ortaya çıkmaz" [17]

34) Yukarıda iktibas ettiğimiz J. Barzun ve H.F. Graff'ın tesbitlerinden hareketle kendi dergimizin talep ettiği iktibas özelliklerini dile getirirsek:

İlk olarak, bir kitab sayfasından uzun hemen hiçbir iktibası kabul etmiyoruz.

İkinci olarak, yazıdaki toplam iktibas oranı, yazarın kendi sözlerinden büyük hemen hiçbir makaleyi kabul etmiyoruz.

Üçüncü olarak, metnin akışı içinde tam da ilgili olduğu yere konulmadığı için "alâkasız" duran iktibasları kabul etmiyoruz.

Dördüncü olarak, niçin kullanıldığı veya işlenen konuyla "ne bakımdan" ilgili olduğu okuyucuya açıklanmayan iktibasları kabul etmiyoruz.

Beşinci olarak, üslub olarak yazarın hükmedemediği, tam tersine yazara ve yazıya üslub bakımından hükmeden iktibasları kabul etmiyoruz.

Altıncı olarak, aralarında yazarın açıklayıcı ve yönlendirici yorumları olmaksızın, alt alta sıralanan ve anlaşılıp değerlendirilmesi okuyucuya bırakılan iktibasları kabul etmiyoruz.

Yedinci olarak, Barzun ve Graff'ın tavsiye ettiği "yazarın kendi cümlesi içine alınıp, o cümleyle kaynaştırılan" iktibasları biz de tavsiye ediyor olsak bile dayatmıyor, "müstakil paragraflar" hâlindeki iktibasları seve seve kabul ediyoruz. Ancak, metnin akışının "hazmedilmeyen büyük lokmalar" gibi duran iktibas paragrafları tarafından yerli yersiz kesintiye uğratılmasını kabul etmiyoruz.

35) İktibasların dergimizdeki yazılarda "şeklen" nasıl sunulacağı üzerinde daha teferuatlı olarak durmak ve yazarlarımızdan ricalarımızı tek tek maddeleştirmek gerekirse:

İktibas, üst çift tırnak ("...") işaretleri içinde verilir. Örnek:

Shakespeare'in "olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!" sözü meşhurdur.

Dileyen yazarımız, yukarıda görüldüğü şekilde bir üst çift tırnak ("...") yerine, "yan çift tırnak" («...») da kullanabilir. Örnek:

Shakespeare'in «olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!» sözü meşhurdur.

Tek şartımız, "yan çift tırnak"ların (« veya »), iki kez "yan tek tırnak"a (< veya >) basılarak değil, bilgisayarda yazarken en üstte solda bulunan "ekle" veya "insert" menüsünden "sembol" veya "symbol" bölümüne geçilerek, buradan metne kopyalanmasıdır. Çünkü "yan çift tırnak" (« veya »), üstüste iki kez basılmış "yan tek tırnak" (<< veya >>) değildir; bir defada yazılan tek bir karakterdir ve yanyana iki "yan tek tırnak"la şeklen de tıpatıp aynı değildir.

36) İktibas içinde bir başka iktibas veya üst çift tırnaklı bir başka ifâde daha varsa, onu da "üst çift tırnak" içinde veriyoruz. Ki yaygın uygulama, bunun "üst tek tırnak" ile yapılmasıdır. Dileyen yapabilirse de, bu bizim için kural değildir.

İktibasın en başında ve en sonunda bulunan tırnaklarla iktibasın ortasındaki tırnakların "aynı" olmasını istemeyenler, ayrıca şunu da yapabilir: İktibasın en başında ve en sonunda "yan çift tırnak" kullanıp, iktibasın ortasındaki ifâdeleri ise "üst çift tırnak" içinde verebilirler. Her üç alternatifte de örnek:

- "Shakespeare'in "olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!" sözü meşhurdur. Fakat "meşhur" olması, anlaşılmış olması demek değildir."

- "Shakespeare'in 'olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!' sözü meşhurdur. Fakat 'meşhur' olması, anlaşılmış olması demek değildir!"

- «Shakespeare'in "olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!" sözü meşhurdur. Fakat "meşhur" olması, anlaşılmış olması demek değildir.»

37) Kendisinden iktibas yapılsın yapılmasın, metinde geçen yabancı şahsiyetlerin isimleri, orijinal yahud İngilizcedeki yazılışlarıyla nakledilir. Türkçe telaffuzlarına göre yazılmaz. Kendilerinden sonra gelen Türkçe ekler de, bu orijinal yazılışla ses uyumu içinde getirilir. Şayet o yabancı ismin orijinal telaffuzu tam olarak biliniyorsa, isim yine yabancı dildeki yazılışıyla nakledilmek şartıyla, ekler orijinal telaffuzla ses uyumu içinde verilebilir. Her ikisi de dergimizde kabul edilse bile, hangisinin daha uygun bir kullanım olduğunu takdir, yazarımıza düşmektedir. Örnek:

Shakespeare'nin, Camus'a, Rimbaud'u... Veya:

Shakespeare'in, Camus'ya, Rimbaud'yu...

İsimlerinin orijinal yabancı yazımının yanısıra, isimlerinin Türkçe okunuşlarıyla da meşhur olmuş ve bu okunuşlarıyla da Türkçe yazılı metinlerde sıkça karşılaştığımız şahsiyetleri, her iki türlü de takdim edebiliriz. Örnek:

Shakespeare veya Şekspir, Nietzsche veya Niçe, Marx veya Marks.

38) İktibas edilen cümle, şayet yazarın kendi cümlesinin "ortasında" başlatılmışsa, iktibasın ilk harfinin küçük harfle yazılması yaygın ve güzel bir uygulamadır. Ancak büyük

harfle başlatılması da dergimizde kabul edilir. Örnek:

Shakespeare, "olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!" derken... Veya:

Shakespeare, "Olmak yahud olmamak; işte bütün mesele!" derken...

39) İktibasta "atlanan" yerler, parantez içinde üç nokta (...) ile verilir. Makaleye alınmayan bu kelime, ifâde yahud cümlelerin başta, ortada veya sonda olması farketmez. Yine de, iktibasın en başı eksikse, çift tırnaktan sonra "parantezsiz üç nokta" kullanılabilir. Üstelik çok daha güzel olur. Örnek:

"(...) yahud (...); işte bütün (...)"... Veya daha güzeli:

"... yahud (...); işte bütün (...)"...

40) İktibas edilen ifâde şayet Büyük Doğu-İBDA külliyyatından ise, tashih hatası olduğu düşünülen yerler dahil (orijinalini hiç değiştirmeksizin kırmızı renkle belli edilebilir; ne yapılacağını takdir yalnızca editöründür!), yüzde yüz bir sadakatle nakledilmelidir. Tüm noktalama işaretleri (nokta, virgül, noktalı virgül, parantez, tire, tırnak, ünlem vs), inceltme işaretleri (â, î, û, Â, Î, Û), harflerin büyüklüğü küçüklüğü, harf boşlukları ve tüm paragraf düzenleri, aynıyle ve zerre tavizsiz bir sadakatle iktibas edilmelidir.

Özellikle Büyük Doğu-İBDA külliyyatından yapılacak iktibasların kontrolünde bir yakını-mızdan veya dostumuzdan yardım almamız; bizim -noktalama ve inceltme işaretleri dahil- orijinal metinde ne görüyorsa sesli biçimde okur ve belirtirken, diğerimizin dizilmiş iktibas dikkatle takip etmesi, son derece faydalı bir kontrol yoludur. Gördüğünü "aynen" iktibas edebilen yazar sayısı, 20 kişide belki bir tanedir, hattâ maalesef o kadar bile değildir.

41) Büyük Doğu-İBDA külliyyatından yapılan en kısa iktibas bile, dipnotlarda ve tam bir kaynak künyesiyle verilmelidir.

42) Büyük Doğu-İBDA külliyyatı dışından yapılacak olan iktibaslarda da sadakat esastır. İktibas edilen metnin orijinalinde bulunmayan ve makale yazarına âid olan "açıklamalar, eklemeler vs" ise, köşeli parantez içinde [...] sunulmalıdır. Örnek:

- "Nâşir [yayıncı], bu tradisyonun [gelenek] yaşatılması için tüm imkânlarını kullanmıştır."

Bu vesileyle; köşeli parantez [...] karakterleri, bilgisayarda yazarken en üstte solda bulunan "ekle" veya "insert" menüsünden "sembol" veya "symbol" bölümüne geçilerek, buradan metne kopyalanabilir. Klavye üzerinde bu karakterlere tahsis edilmiş tuşlar zaten mevcudsa, elbette daha kolay elde edilecektir.

43) İktibas edilen metnin orijinalinde bulunmayan bir "vurgulama" yapacak ve bazı kelime, ifâde veya cümleleri BÜYÜK HARFLE vurgulayacaksa, dipnotlarda kaynağın tam künyesini verdikten sonra, "vurgu bize âid" veya "vurgular bize âid" ifâdesi konulur.

44) İktibas edilen metindeki (Büyük Doğu-İBDA külliyyatı dışında elbette!) bâriz bir yazım hatası varsa düzeltilebilir. Bilgi yanlışları ise ya aynen bırakılır ya köşeli parantez [...] içinde doğrusuyla beraber verilir veyahud da yine köşeli parantez içinde [aynen alınmıştır] şeklinde bir uyarıyla birlikte takdim edilir. Örnek:

- "Romanya'nın başkenti Varşova'da [Bükreş] tarihin en büyük protesto gösterisi düzenlendi."... Veya:

- "Romanya'nın başkenti Varşova'da tarihin en büyük protesto gösterisi düzenlendi. [Aynen alınmıştır]"...

45) Metnin içinde geçen hemen tüm kitab, film, şarkı, piyes, televizyon program adları veya makale, köşe yazısı, gazete haberi, konferans başlıkları yahud buna benzer isim, başlık ve ifâdeler, üst çift tırnak ("...") içinde verilir. Makale yazarı, "çift tırnak" gerekmediğini düşündüğü yerlerde elbette inisiyatif kullanabilir ve "normal" yâni "tırnaksız" da verebilir, ancak kural budur.

Bu isim, başlık ve ibârelerdeki her kelime büyük harfle başlar, küçük harfle devam eder. Bunun başlıca istisnâsı, mutlaka küçük harfle başlaması gereken "ve, veya, ile" gibi bağlaçlardır. Örnek:

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu, "Şiir ve Sanat Hikemiyatı"nda tam da bu hususa dikkat çeker.

Peki, bu tür isim ve başlıkları dipnotlarda nasıl vermek gerekir? Onu da aşağıda takdim edeceğiz.

46) Dipnotlar, malûm olduğu üzere, başlıca iki türdür: AÇIKLAMA DİPNOTLARI ve KAYNAK DİPNOTLARI.

Her iki dipnot türünde de "rakamla atıf", açıklanacak şey-kişi-hâdisе veya kaynağı gösterilecek iktibas "makale metninde" nerede geçiyorsa, hemen ondan sonra konulur. Bu yerin, cümlelerin başı, ortası veya sonu olması farketmez. Bazı yazarların tercihi olan "tüm atıfları cümle sonuna koyma" uygulaması, yanlış ve yanıltıcıdır. Olması gereken, şu örnekte görülebilir:

- "Smith'in multiple-access uydu haberleşmesi [1] için yaptığı geliştirme ve Brown'un dijital mobil radyo telefon [2] tekniği kullanmak üzere bir spread-spectrum modülasyonu dijital metodu inceledik."

47) Biz, dergimizde, açıklamaya yahud kaynağa SIRALI RAKAMLARLA ATIF yapacak yazarlarımızın, köşeli parantezler içinde ve BÜYÜK HARF BOYUNDA [1], [2], [3]... şeklinde bir dipnotlandırma yapmasını talep ediyoruz. "Minik üst rakamlarla" atıf yapılmasını ise, okuyucunun gözünden kaçmasına veya uzun süre aramasına yol açtığı, ayrıca bazı mizanpaj programlarında ortadan kaybolduğu için tercih etmiyor; bu tarzda hazırlanmış metinleri yazarına geri göndererek, dergimizin dipnot "format"ında yeniden düzenleyip bize geri göndermesini rica ediyoruz.

Bir diğer ifâdeyle, makalemizin içinde "büyük harf" boyunda ve köşeli parantez içindeki rakamlarla atıf yapacak; aynı boydaki rakamları -ikinci bir defa- metnin en sonundaki DİPNOTLAR kısmında, ilgili dipnot metni girişinden hemen önce de yazacağız.

Yeri gelmişken, makalemizin sonundaki DİPNOTLAR kısmında yer alan her atıf rakamından sonra İKİ HARF BOŞLUĞU verilmesini ve dipnot metninin işte o "iki harflik" boşluktan sonra girilmesini rica ediyoruz. Örnekteki "1" rakamıyla "Sebahattin" arasında "iki harflik" bir boşluk vardır:

DİPNOTLAR

1 Sebahattin Arslan, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014, s. 13.

48) Bazı akademik ve teknik yayınlarda tercih edilen DİPNOTSUZ KAYNAK GÖSTERME usulünü biz de kabul ediyoruz. Ne var ki, bu şekilde sadece kaynak dipnotuna alternatif bulunmuş olur, açıklama dipnotu ise verilemez ve açıklama dipnotlarının yine sıralı rakamlarla atıf usulüyle hazırlanması gerekir.

Dipnotsuz kaynak gösterme usulüyle kaynak gösterecek yazarlarımız, “aynen” iktibas edilen kelime, ifade veya cümleden sonra yahud “özetlenen” bilgiden hemen sonra, normal parantez (...) içinde yazarın soyadını ve kendisinden iktibas yapılan kaynağın basım yılını, araya bir virgöl koyarak verecek; akabinde iki nokta üstüste koyup, iktibas yapılan sayfa veya sayfaların rakamlarını da yazdıktan sonra parantezi kapatacaklardır. Örnek:

(Arslan, 2014: 13)

Sözkonusu kaynağın tam künye bilgileri ise, metnin en sonunda alfabetik soyadı sırasına göre sunulan “yararlanılan kaynaklar” veya “bibliyografya” başlıklı kısımda, örneğimizdeki sırayla verilecektir:

YARARLANILAN KAYNAKLAR (15-20 sayfayı geçen makalelerde: BİBLİYOGRAFYA)

ARSLAN, Sebahattin, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014.

49) Kaynaklara metin içinde yaptığımız atıfları ister sıralı rakamlarla, isterse dipnotsuz-rakamsız usulle göstereyim, kaynağın farklı sayfalarından “kesintisiz” iktibas yapıyorsak, ilk ve son sayfa numaralarının arasına “tire” (-) koyacak; yine farklı sayfalardan ama bu defa sayfa atlayarak “kesintili” iktibas yapıyorsak, ilk ve son rakamlar arasına yalnızca “virgöl” veya “virgüller” koyacağız. Örnek:

Sebahattin Arslan, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014, s. 13-15. Veya:

Sebahattin Arslan, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014, s. 13, 15.

(Arslan, 2014: 13-15) Veya:

(Arslan, 2014: 13,15)

50) BİBLİYOGRAFYA, 15-20 sayfayı geçmeyen makalelerde talep edilmeyecek olan bir bölümdür. YARARLANILAN KAYNAKLAR da demek olan bibliyografya muhtevası “sıralı rakamlarla atıf” usulünde zaten mevcut olduğundan, sözkonusu usulle kaynak gösterilen 15-20 sayfadan kısa makalelerde bu adla yeni bir bölüm açılmasına gerek görmüyoruz.

Ne var ki, “sıralı rakamlarla atıf” yapılan 15-20 sayfadan uzun çoğu makalede veya “dipnotsuz kaynak gösterme” usulüyle hazırlanmış kısa veya uzun bütün makalelerde böyle bir bölüm hazırlanması şarttır.

Her iki usulde de "muhteva" benzer olmasına rağmen, "sıralı rakamlarla atır" yapılan 15-20 sayfadan uzun makalelerin en sonuna konulacak bu kısmın başlığı BİBLİYOGRAFYA iken (yazı kısaysa zaten böyle bir başlığa ve bölüme gerek yok), "dipnotsuz kaynak gösterme" usulüyle hazırlanmış 15-20 sayfadan kısa makalelerde başlık YARARLANILAN KAYNAKLAR olacak, ancak 15-20 sayfadan uzun makalelere BİBLİYOGRAFYA başlığı konulacaktır. Kısacası, bu ikinci kaynak gösterme usulünde böyle bir bölüm hazırlamak zorunludur.

Bibliyografya, makalede kendisinden yararlanan yahud konuda derinleşmek isteyenlere yardımcı olabilecek kaynakların, iktibas edilen sayfa numaraları zikredilmeksizin tam künyelerinin takdimidir.

Bibliyografyada kaynaklar, "sıralı rakamlarla atır" usulünden farklı olarak (ki oradaki sıralama "yazar adı-soyadı" şeklindedir), yazarların alfabetik soyadı sırasına göre sunulur. "Soyadları" en başa alınır ve tamamen büyük harfle yazılır. Peşinden bir virgöl konularak, bu defa büyük harfle başlayıp küçük harfle devam etmek üzere "yazarın adı" yazılır. Yine bir virgöl konulur ve eser ismi veya makale başlığından başlamak üzere, kaynağın kalan künye bilgileri "sırasıyla" takdim edilir. Örnek:

ARSLAN, Sebahattin, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014.

51) İster sıralı rakamlarla atır usulü, ister dipnotsuz kaynak gösterme usulü, ister dipnotlar bölümü, ister yararlanan kaynaklar bölümü, ister bibliyografya bölümü olsun, dergimizde tümünün de künye bilgileri "eser ismi" hepsi büyük harfle yazılır. Örnek:

Sebahattin Arslan, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014. Veya:

ARSLAN, Sebahattin, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014.

52) YARARLANILAN KAYNAKLAR veya BİBLİYOGRAFYA bölümünde, aynı yazarın başka eserleri veya makaleleri de zikredilecekse, yazarın "SOYADI, Adı" tekrar kullanılmaz. Bunun yerine, satır başına "beş karakter" uzunluğunda bir ALT ÇİZGİ (____) çekilir ve "bir karakterlik" boşluktan sonra ikinci eserin-makalenin adıyla başlanarak künye bilgileri sıralanır. Şayet aynı yazarın bir üçüncü eseri-makalesi daha varsa, satır başına yine aynı uzunlukta bir "alt çizgi" çekilerek, künye bilgisi aynı şekilde verilir. Sonrakiler için de aynı işlem yapılır. Örnek:

MİRZABEYOĞLU, Salih, HAKİKAT-I FERDİYYE –Çöle İnlen Nur-, İBDA Yayınları, İstanbul 1994.

____ GÖLGELER -Yaşadığımız Günler-, İBDA Yayınları, İstanbul 1987.

53) DİPNOTSUZ KAYNAK GÖSTERME (yazarın soyadı, eserin basım yılı: iktibasın sayfa numarası) usulünde, ilgili eserin BASIM YILI esası kıymettedir. Bu bakımdan, yazarın "aynı yıl" yayınlanmış başka bir eseri de kaynak olarak zikredilecekse, sözkonusu eserlerin gerek makale metninde gerekse YARARLANILAN KAYNAKLAR veya BİBLİYOGRAFYA bölümünde verilen "basım yılı"nın yanına a, b, c... getirilerek, bu şekilde birbirinden ayırd edilmeleri sağlanır.

Makale içinde takdim, şu örnekteki gibi olacaktır:

(Kurtkan, 1989a: 29), (Kurtkan, 1989b: 75)...

Bu atıfların makale sonundaki "Yararlanılan Kaynaklar" veya "Bibliyografya" bölümünde sunulduğu ise şu şekildedir (yazarın iki soyadı olduğundan, her ikisi de büyük harfle; adı ise elbette küçük harfle verilmiştir):

KURTKAN BİLGİSEVEN, Âmiran, SOSYAL İLİMLER METODOLOJİSİ, 3. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989a.

____ İSLÂMİYETİN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ VE İSLÂMÎ KAVRAMLAR, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989b.

54) "Sıralı rakamlarla atıf" usulünde, dipnotların KAYNAK DİPNOTU ve AÇIKLAMA DİPNOTU şeklinde genelde ikiye ayrıldığını belirtmiştik. Açıklama dipnotu üzerinde kısaca durmak gerekirse:

AÇIKLAMA DİPNOTU, metinde geçen ve hakkında "ilâve" bir malûmat veya değerlendirmeye sunma ihtiyacı duyulan bir şey, kişi, tâbir, hâdise veya hükümle ilgili olarak, metnin akışını bozmaması için DİPNOTLAR kısmında verilen, bu kısma havâle edilen muhtevadır. Duruma göre; açıklayıcı, örnek verici, konuyu farklı yönleriyle ele alıcı, kimi zaman da başka faydalı eserlere sevkedicidir. Metnin resmî tonundan farklı olarak, konuşma dilinde ve samimi bir edâyla sunulabilir.

Aşağıdaki örnekte "Modern Araştırmacı" adlı eserin yazarları, iktibaslarda köşeli parantezlerin [...] kullanımını ele almaktadır. Şöyle ki, iktibas eden kişi, metnin orijinalindeki ifâdelere şahsî bir açıklama eklediğinde, bunu köşeli parantezler içinde verecektir. Ancak bunun da bir istisnâsı vardır ve adı geçen eserin yazarları, bu istisnâyı eserlerinin esas metninde değil de, "açıklama dipnotu"nda şu şekilde açıklar:

- "İlmî çalışmalarda, iktibas yazan kişi herhangi bir kelimenin gramatik rolünü değiştirirse, o kelimenin baş harfi parantez içine alınır. Tarihî veya rapor niteliğindeki yazılarda buna gerek yoktur."

55) Bilvesile, dergimizde yayınlanacak tamamen "akademik tarz"daki makaleler için, iktibasın genelde ilk harfi için sözkonusu olan ancak diğer harfler için de mümkün yazar müdahalelerinde "köşeli parantez" [...] kullanılmasını biz de rica ediyor, ancak diğer türlerde kaleme alınmış yazılarda bu şekilde "köşeli parantez" kullanımının gerekip gerekmediğini takdiri yazarımıza bırakıyoruz.

"Köşeli parantez" [...] içine alınmış yahud alınmamış "harf" örneğimiz için seçtiğimiz "orijinal" iktibas cümlesi, "Üniversitede durum vahimdir!" olsun. Bu cümleyi şu yedi şekilde takdim mümkün olduğu gibi, seçilen kısma ve yazı türüne göre daha fazla sayıda bile olabilir:

- "Üniversitede durum vahimdir!"

- "... [D]urum vahimdir!"

- " (...) [D]urum vahimdir!"

- "... durum vahimdir!"

Yazarın ifâdesiyle, "[ü]niversitede durum vahimdir!"

Yazarın ifâdesiyle, "Üniversitede durum vahimdir!"

Yazarın ifâdesiyle, "üniversitede durum vahimdir!"

56) Paragraf başında sunulan iktibas metinleri, daima "tire-harf boşluğu-çift tırnak" ile başlar: (- ") veya (- «).

Aynı iktibas, "çift tırnak" ile biter: (") veya (»).

Yazarın kendi cümlesinin "ortasında" başlayan iktibaslar ise, sadece "çift tırnak" ile başlar ve biter. Örnek:

- "Selim Gürselgil veya Bilgehan Eren'in yazıları, yazarlık bahsinde sadece muhtevayı tartışmanın yeterli olmadığını; bir yazıyı okutan belki birinci faktörün, yazarın bu muhtevayı ifâde gücü, biçimi, inceliği, akıcılığı, şiiriyeti veya musikisi olduğunu misâllendirmekte, bu yüzden de çok sevilmektedir."

İktibasın cümle ortasından başlatıldığı şekliyle:

Geçenlerde rastladığım "Selim Gürselgil veya Bilgehan Eren'in yazıları (...) sevilmektedir" tesbitine ben de katılıyorum.

57) Gerek "makale formatı", gerek "dipnotlar", gerekse "bibliyografya" düzenine dair, ülkemizde veya dünyada herkesçe kabul edilmiş "standart" bir uygulama yoktur. Editör Robert A. Day'in naklettiğine göre, 62 farklı ilmi dergiyi inceleyen birisi, kaynakların 33 değişik şekilde sıralandığını görmüştür. Bir diğer ifâdeyle, bu çerçevede onlarca, belki yüzlerce farklı sistem tatbik edilmiş veya edilmektedir. Böyle olunca, her kurumun veya her yayının "kendine has" unsurlarla çeşitlendirebildiği bir uygulamanın varolduğu bile söylenebilir.

Bizim, dergimizde tercih, talep veya kabul ettiğimiz usuller de kuşkusuz bu çerçevede görülebilir. Ancak biz, yaygın kural, teâmül veya temâyülleri genelde muhafaza ediyor, seçtiğimiz veya çeşitlendirdiğimiz unsurların da özellikle kolay uygulanır veya kolay anlaşılır olmasına dikkat ediyoruz. Daha ötesine yahud teferruatına vâkıf olmak isteyen okuyucu ve yazarlarımıza ise, yazımızın sonunda tam künyelerini bulabilecekleri aydınlatıcı ve ufuk açıcı bazı eserleri tavsiye ediyoruz.

58) Sıralı rakamlar veya dipnotsuz atıf usulüyle, KAYNAĞINI –yâni sahibini- makale içinde göstermeyi gerektiren başlıca durumlar şunlardır:

a) BELLİ BİR KİŞİYE-GRUBA-KURUMA ÂİD OLMAYAN –meselâ- "anonimleşmiş" genel bilgiler veya genel gerçekler, lûgat karşılıkları, meşhur tarihî hâdiseler, ilmi kanun veya teâmüller, umumî kurallar veya ansiklopedik malûmat DIŞINDA kalan hemen tüm ORJİNAL –yâni belli bir kişiye, gruba, kuruma has- fikir, verim, eser, keşif, buluş, tesbit, değerlendirme veya tenkidler...

b) Başka orijinal kaynaklardan aynen veya meâlen yapılan nakiller...

c) Yazarlar başta olmak üzere başka insanların KENDİNE HAS düşünce, hüküm veya teklifleri...

d) Bir tablo veya istatistiğin düzenlenmesinde kullanılan verilerin alındığı kaynaklar...

59) Kaynak göstermenin ahlâkî bir zorunluluk olması ve kaynak göstereni "intihâl" yapmaktan yâni hırsız damgası yemekten kurtarması bir yana; böyle bir titizlik ve sorumluluk, makale yazarının naklettiği bilgilerin "tam künyeleri verilen" kaynaklarda başkalarınca da araştırılabilir, karşılaştırılabilir, doğrulanabilir ve kullanılabilir olmasını, bir diğer ifâdeyle, sözkonusu bilgilerin İNANILIR, GÜVENİLİR, YARARLANILABİLİR ve UYGULANABİLİR olmasını da sağlar.

60) Dergimizdeki bir "kaynak dipnotu"nda veya kendi formatı çerçevesinde "yararlanılan kaynaklar" yahud "bibliyografya" kısmında bulunması gereken TAM KÜNYE BİLGİLERİ, şayet kaynak bir KİTAB ise, her künye unsuru bir diğerinden "virgülle" ayrılmak üzere şunlardır:

a) YAZARIN ADI SOYADI

Yazarı tek kişiye: İlk harfleri büyük olmak üzere, yazarın adı ve soyadı küçük harflerle yazılacak; eserin müellifinin akademik yahud meslekî bir ünvanı varsa, hemen ardından ve parantez içinde verilecektir. Örnek:

Zeki Arslantürk (Prof. Dr.)

Çift yazar varsa, isimlerinin arasına "ve" konulur. Örnek:

Albert Einstein ve Leopold Infeld

Üç yazar varsa, ikinci yazar isminden sonra "ve" konularak üçüncü isim yazılır. Örnek:

Cahit Talas, Sait Dilik ve Alpaslan Işıklı

Üçten fazla yazar varsa, birinci yazardan sonra "ve diğerleri" denilir, o kadar. Örnek:

Selim Gürselgil ve diğerleri

Hem müstear hem de gerçek isim verilecekse, yazarın müstear isminden sonra, parantez içinde gerçek adı yazılır. Örnek:

Server Bedi (Peyami Safa)

Yazar adı yoksa, doğrudan eser ismiyle başlanır.

b) KİTABIN ADI

Geçmişte "dipnot" kısmında yana eğik (italik) veya koyu (bold) olarak vurguladığımız eser isimlerini, bazı mizanpaj programlarının stil özelliklerini ortadan kaldırması sebebiyle artık tercih etmiyor, tüm eser isimlerinin "hepsi büyük harfle" yazılmasını talep ediyoruz.

Hatırlatmak gerekirse, makale metninde geçen eser isimleri "çift tırnak" içinde verilecek, sözkonusu eser isimlerindeki her bir kelime de büyük harfle başlatılıp küçük harfle yazılacaktır. Bunun tek istisnâsı, eser isimlerindeki "ve, veya, ile" gibi bağlaçların mutlaka "küçük harfle" başlatılıp yine tamamen "küçük harfle" yazılmasıdır. Örnek:

Dipnot metninde eser ismi: ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI

Makale metninde eser ismi: "Şiir ve Sanat Hikemiyatı"

Şayet kitabın bir de "alt başlığı" varsa, dipnot metninde eserin esas isminden hemen sonra bu alt başlık yazılır. Ancak, baştan ve sondan "alt başlığa" bitişmiş tireler içinde" (-.....-) ve her bir kelimesi büyük harfle başlatılıp küçük harfle devam ettirilerek verilir. Alt başlıktaki "ve, veya, ile" gibi bağlaçlar ise, elbette tamamen küçük harfle yazılır:

ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI –Estetik ve Ahlâk-

c) TERCÜMANIN, DERLEYENİN, HAZIRLAYANIN ADI SOYADI

Şayet kitabın bir tercümanı (mütercimi-çevirmeni), derleyeni veya hazırlayanı varsa, aşağıdaki kısaltmalar kullanılır. Örnek:

Trc. Fatma Aysun Babacan

Der. Ruşen Keleş

Haz. Mustafa Âşık

d) KAÇINCI BASIM

Eğer birden fazla baskı yapılmışsa; rakam, nokta ve (büyük harfle başlamak üzere) basım yazılır. Örnek:

2. Basım

e) YAYINEVİNİN TAM ADI

Yayınevi adları, kısaltma yapmadan, eserde geçtiği şekliyle ve kelimelerin ilk harfleri mutlaka büyük yazılır. Örnek:

Büyük Doğu Yayınları

Remzi Kitabevi

Maarif Basımevi

Çarpıcı Kitap

Vadi Yayıncılık

Rehber Yayınevi

Be-Ta Dağıtım

İstanbul Matbaası

TODAİE Yayını

f) BASIM YERİ VE YILI

Aralarına virgöl konulmaksızın yazılır. Örnek:

İstanbul 2014

g) KAÇINCI CİLD

Şayet bir eserin belli bir cildinden iktibas yapılıyorsa, küçük harfle "c", nokta ve cild numarası yazılır. Burada kitabın cildi kasdıyla "c" harfinin KÜÇÜK olması önemlidir. Çünkü, yalnızca "dergi cildleri" büyük harfle "C" olarak yazılır. Kitabın cildi için örnek:

c. 2

h) SAYFA NUMARASI

Şayet birden fazla sayfadan “kesintisiz” iktibas yapılacaksa, aralarına TİRE ÇİZGİSİ (-), yine fazla sayfadan ancak sayfa atlanarak “kesintili” iktibas yapılacaksa VİRGÜL (,) konulur. Örnek:

s. 7-8, 12, 15

TAM BİR KİTAB KÜNYESİ ÖRNEĞİ

Sebahattin Arslan, SIRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014, s. 13, 15.

Jacques Barzun ve Henry F. Graff, MODERN ARAŞTIRMACI, Trc. Fatoş Dilber, 14. Basım, TÜBİTAK Yayını, Ankara 2004, s. 16-17.

61) Dergimizdeki bir “kaynak dipnotu”nda veya kendi formatı çerçevesinde “yararlanılan kaynaklar” yahud “bibliyografya” kısmında bulunması gereken TAM KÜNYE BİLGİLERİ, şayet kaynak bir DERGI ise, her künye unsuru bir diğerinden yine “virgülle” ayrılmak üzere şunlardır:

a) MAKALE YAZARININ ADI SOYADI

Makale yazarının adı soyadı, ilk harfleri büyük olmak üzere “küçük harflerle” yazılır. Örnek:

Süleyman Dal

b) MAKALENİN BAŞLIĞI

Üst çift tırnak (“...”) içinde yazılır. Örnek:

“Mülkiyet Üzerine”

c) DERGININ ADI

Genel uygulama, dergi adının yana eğik (italik) veya koyu (bold) veya hepsi büyük harfle yazılması şeklinde olmasına rağmen, biz bunu tercih etmiyoruz; bir dergi makalesi için verilen kaynak künyesinde hiçbir kelime için “stil” kullanmıyoruz; düz normal yazımı yeterli görüyoruz. Dergi adındaki kelimeler ise, her biri büyük harfle başlamak üzere, “küçük harfle” yazılır. Örnek:

Beklenen Nizam Dergisi

d) KAÇINCI CİLD

Şayet orijinal yayında belirtiliyorsa, dergi cildinin numarası kaynak künyesinde de belirtilir veya belirtilebilir. Ancak, kitab cildi “küçük c harfi ile” gösterilirken, dergi cildi “büyük C harfi ile” gösterilir. Dergi için örnek:

C. 5

e) KAÇINCI SAYI

İster kitab isterse dergi sayfası sözkonusu olsun, sayfa numaraları “küçük s harfi ile” gösterilirken, derginin kaçınıcı sayı olduğu “büyük S harfi ile” gösterilir. Örnek:

S. 170

f) DERGİNİN ÇIKTIĞI TARİH

Parantez içinde olmak kaydıyla, gün ve yıl "rakamla", ortalarında bulunan ay ise ilk harfi büyük olmak üzere "yazıyla" gösterilir. Örnek:

(1 Ağustos 1984)

g) SAYFA NUMARASI

Aynen kitab dipnotlarındaki gibi, şayet birden fazla sayfadan "kesintisiz" iktibas yapılacaksa, aralarına TİRE ÇİZGİSİ (-), yine fazla sayfadan ancak sayfa atlanarak "kesintili" iktibas yapılacaksa VİRGÜL (,) konulur. Örnek:

s. 13-14, 20, 23

TAM BİR DERGİ KÜNYESİ ÖRNEĞİ

Celil Civan, "Psikoanaliz Yerine Edebiyat", İlma' Dergisi, S. 4, (Nisan 2008), s. 93, 95.

62) Gazetelerden "kaynak dipnotu" gösterilecekse, cild, sayı ve sayfa numarası belirtilmeyerek, "dergi örneği" takib edilir. Tek fark, yayın tarihinin dergi için "parantez içinde" gösterilmesine mukabil, gazetenin yayın tarihinin "normal" düzende takdimidir. Örnek:

Engin Ardıç, "Faşistlik Zor Zanaat", Sabah, 10 Temmuz 2010.

63) Bir internet sayfasından iktibas yapılacaksa, sayfanın adresi tam olarak verildikten sonra, sayfaya bakılan tarih de "parantez içinde" zikredilir. Örnek:

<http://www.yeniakademya.org> (5 Haziran 2014).

Şayet belli bir yazarın belli bir genel başlık altındaki özel bir çalışması sözkonusuysa; sırasıyla ve aralarına "virgül" konularak, yazarın adı soyadı, "çift tırnak" içinde özel çalışmanın başlığı, genel başlık, çalışmanın yayın tarihi, ardından internet adresi, en sonunda ise parantez içinde o sayfaya bakış tarihi verilir. Örnek:

Paul Yanoff, "Special Internet Services Connections", Computer Science, 1995, <http://www.w3.org/hypertext/DataSources/Yanoff.html> (31 Temmuz 1997)

64) Aslı Arabça olan yazar ve eser adlarındaki "el" harf-i târif eki, daima "küçük harfle" yazılır. Örnek:

el-Beyhakî, el-Kamusü'l-Muhît

65) Arabça veya Farsça eser isimleri, ilk harfi büyük olmak üzere tüm kalanı küçük harfle verilebileceği gibi, bağlaçlar dışındaki her bir kelimenin sadece ilk harfi büyük olacak şekilde de verilebilir. Örnek:

el-Bidâyetü ve'n-nihâye

el-Bidâyetü ve'n-Nihâye

Tarih-i nakkâşân der İrân

Tarih-i Nakkâşân der İrân

66) İbn, isimlerin başında "İbn"; baba ile oğul arasında bulunuyorsa, sadece "b." Şeklinde yazılır. Örnek:

İbn Arabî, Hüseyin b. Ahmed

67) Batı dillerinde kaleme alınmış kaynakların naklinde, orijinal yabancı künye düzeni korunabilir yahud dergimizin kabul ettiği sıralamayla künye bilgileri nakledilebilir.

68) Dergimizdeki kaynak veya açıklama dipnotları hemen bulundukları sayfanın altında sıralanacakları için, "adı geçen eser" (a.g.e.) veya "adı geçen makale" (a.g.m.) tarzında kısaltmalar bir sonraki sayfada pek anlam ifâde etmeyecek, okuyucu için bir karışıklık doğuracaktır. Bu bakımdan, bir kaynağa ilk kez atıf yapıldığında "tam künye" verilecek, aynı kaynağa yapılacak sonraki atıflarda ise, YAZAR ADI ve ESER İSMİ tekrar yazıldıktan sonra (eserin alt başlığını yeniden yazmaya gerek yoktur), yalnızca SAYFA NUMARASI vermekle yetinilecektir. Şayet eser ismi uzunsa, bu isim KISALTILARAK da verilebilir.

Örnek üzerinden gösterelim. Dipnotta ilk kez zikredildiğinde "tam künye":

Salih Mirzabeyoğlu, ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI –Estetik ve Ahlâk-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 1988, s. 15.

Sonraki dipnotlarda ise, "yarım künye":

Salih Mirzabeyoğlu, ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI, s. 18-19.

Salih Mirzabeyoğlu, ŞİİR VE SANAT HİKEMİYATI, s. 44, 46.

69) Şu âna dek arzetmeye çalıştığımız iktibas, dipnot ve bibliyografya bilgi yahud kulları, bu bahisteki akademik malûmatın çok küçük bir kısmıdır. Yine de, okuyucu ve yazarlarımız için "temel bir çerçeve" çizmelerine yetecek bir hacim belirttiğine inanıyor ve bu kadarıyla iktifâ ediyoruz. Henüz temas etmediğimiz ansiklopediler, lûgatlar, mukaddes kitaplar, klasik eserler, yıllıklar, kurum yayınları, şiirler, mahkeme kararları, kanunlar, meclis görüşmeleri, bültenler, basılmamış tezler, ders notları, ilmî tebliğler ve benzeri farklı kaynaklardan yapılacak iktibaslar için nasıl bir yol takip edilebileceği ise, okuyucu veya yazarlarımızın ilgili kaynaklara başvurusuyla kolayca öğrenilebilir.

70) Bir bilginin belli bir eserde, hele internet kaynaklarında yer alması, o bilginin mutlaka doğru olduğu anlamına gelmez. Bir yazar, iktibas ettiği kaynaklardaki isimlerin (özellikle yazılışlarının!), metinlerin, tarihlerin, hâdiselerin, atıfların doğru olup olmadığını da AYRICA araştırmakla mükelleftir ve sadece "kaynak gösterek", o yanlış malûmatı paylaşma sorumluluğundan kurtulamaz. Başka kaynaklardan aldığı hâlde, yanlış bir malûmatı kaynak bile göstermeden kendi makalesine almak ise, katmerli yanlış, "facia" derecesinde bir yanlıştır.

71) Metin içinde Kur'an âyetlerini referans gösterirken, şayet cümlede açıkça zikredilmiyorsa, parantez içinde sûre ismi ve kaçınıcı âyet olduğu, araya bir virgöl konularak belirtilmelidir. Örnek:

(Bakara Sûresi, 48. âyet)

(Bakara Sûresi, 48 ve 49. âyetler)

(Bakara Sûresi, 48, 49 ve 50. âyetler)

Dipnot metninde ise, sadece baş ve sondaki parantezler kaldırılacaktır. Örnek:

Bakara Sûresi, 48. âyet

Bakara Sûresi, 48 ve 49. âyetler

Bakara Sûresi, 48, 49 ve 50. âyetler

72) Metin içinde kendisinden doğrudan iktibas yapmadığımız hâlde, yazımızda savunduğumuz bir fikri destekleyici malûmata veya kaynağa işaret etmek üzere, ilgili dipnota "Bkz." (Bakınız) ile başlarız. Örnek:

Bkz. Sebahattin Arslan, SİRADIŞI BİR 28 ŞUBAT HİKÂYESİ –Trajikomik İşkence ve Zindan Hatıraları-, Çarpıcı Kitap, İstanbul 2014, s. 13.

73) Metin içinde kendisinden doğrudan iktibas yapmadığımız hâlde, yazımızda savunduğumuz fikre az çok zıd veriler yahud fikirler ihtivâ eden malûmata veya kaynağa işaret etmek üzere, ilgili dipnota "Krş." (Karşılaştırınız) ile başlarız. Örnek:

Krş. Âmiran Kurtkan Bilgiseven, SOSYAL İLİMLER METODOLOJİSİ, 3. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.

74) Kaynak göstermeksizin başkasının "orijinal" fikir ve değerlendirmelerini makalesinde kullanmak –yâni intihâl- ne kadar yanlış ve yakışıksızsa, "orijinal" niteliği olmayan bilgileri onlarca kaynak hâlinde sıralamak ve kaynaklar bölümünü hiç gerekmediği hâlde "şişirmek" de –intihâl kadar olmasa bile- yanlıştır. William Roberts'ın ifâdesiyle, bu, "il-mîliğin" değil, "güvensizliğin" işareti olarak görülür.

75) Salih Mirzabeyoğlu'ndan; yorumu kendinde:

- "Netice olarak, telif hakkı, "telif hakkı" olduğunu gösterici bir asliyet ve orijinaliteye tâbi kılmaktır... Tâbi kılmak da, mehaz [kaynak] göstermemek demek değildir!..

Eser inceleme ve araştırmaya dair fakirliğini gizlemek ve bir yandan da âlâda görünmeye heves etmek bakımından, bir taşla iki kuş vurmak hesabı mehaz göstermekten kaçanlar, bunun adının "telif hakkı" değil, hırsızlık olduğunu anlamalıdır!.. [18]

76) Salih Mirzabeyoğlu'ndan; yorumu kendinde:

- "Evet; insanın anladığı üzerinde telif hakkı vardır... Bunun tabî olanı, alırsın, kullanırsın; ama kime ait olduğunu bildirmek ve kaynak göstermek şartıyla!

Bana gelince... Ben, yerinde kaynak gösterme, yerinde ise doğrudan doğruya kullanma durumundayım ki, bunu, gerek "fikir konseptini bâtin nisbetine bitişiren" bir çizgide İZAFE hakikatine bağlı olarak, gerekse HİKEMİYAT plânını kurucu olmam dolayısıyla için "tahassüs" ve "muhakeme" genelini göstermem sebebiyle yapmaktayım..." [19]

77) Salih Mirzabeyoğlu'ndan; yorumu kendinde:

- "Dostunun beğendiğin fikir veya sözünü duyarsan, sırf başkalarına karşı değerli görünme çabası ile bunları kendine maletmeye kalkışma. Dostunun fikirlerini kendisine bırakarak dürüst olmak olgunluğunun sana sağlayacağı değerle yetin. Şunu unutma ki, bunun aksini yapmak yalnız arkadaşına karşı kötü bir hareket değil, aynı zamanda utanç verici birşeydir de." [20]

78) Salih Mirzabeyoğlu'ndan; yorumu kendinde:

- "İntihâl: Düpedüz hırsızlık anlamında ki, olmadıkları mânânın mâliki görünmeye bayılanların usulü... Esas sahibinin tanınamayacağı ve bilinemeyeceği umudundan tutun

18 Salih Mirzabeyoğlu, İBDA DİVALEKTİĞİ –Kurtuluş Yolu-, 4. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 2004, s. 26.

19 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT, s. 142.

20 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT, s. 29.

da, ahbab çavuşluk ilişkilerinden dolayı gözyumulacağı hesabına kadar çeşitli saiklerle tevessül edilen iş... Bir nevî kimlik çalma, sahte kimlik edinme!.." [21]

79) Salih Mirzabeyoğlu'ndan; yorumu kendinde:

- "Ve biz, nice imânsızlığın ifâdesi kalıb üzerine imân ruhunu taşıtmışızdır ki, isimlerini versek onlara düpedüz iftira olur... O kalıplar, bulunmayı ve bilinmeyi ister, muhatabımızda hazırsa daha da alâ; adres tesbiti fiyakası için değil, asıl muradı sahibindeki malzemeye bizzat onu inşâcı kılmak olan İBDA'nın yürüyen olmak için... Onları zevkle seyrediyorum!.." [22]

80) İktibas bahsine burada bir nokta koyup, gerisini "referans" nitelikli araştırma metodolojisi kitaplarına havâle ederek, biz dergimizdeki makale metinlerinde RAKAMLARIN nasıl kullanılacağı bahsiyle devam edelim.

Tek basamaklı (1 ile 9 arası) sayılar hemen daima YAZIYLA, iki veya ikiden fazla basamaklı sayılar ise hemen daima RAKAMLA gösterilmelidir. Örnek:

İki kedi

13 kedi

"Standart ölçü birimleriyle" birlikte kullanılan sayılar ise, ister bir basamaklı isterse çok basamaklı olsun, daima RAKAMLA yazılmalıdır. Örnek:

5 km, 9 kg, 10 cm, 70 ml, 500 m

81) İyi makale yazarlarının bizce ortak bir özelliği de, hiç "kasılmadan" ve okuduklarından etkilenen okuyucuyu da aynı şekilde "kasmadan", rahat, süssüz, sade ve sanki karşılarında "en cahil" insan varmış gibi yazmaları; kullandıkları kelime ve cümlelerin de son derece anlaşılır olmasına dikkat etmeleridir. Bir diğer ifâdeyle, gündelik hayatta kullanılmayan ve kendi normal hayatlarında da pek kullanmadıkları süslü, abartılı ve karmaşık ifâdeleri, kendi makalelerinde kullanmazlar. Meselâ, "zâtınıza teşekkür etmeyi, edâ edilmesi gereken bir borç ve ifâ edilmesi gereken bir vazife telâkki ediyorum" demez, sadece "teşekkür ediyorum" derler. Bu çerçevede, "Modern Araştırmacı" adlı eserden önemli bir tesbit:

- "Özetlersek, iyi bir yazı yazmanın tek genel kuralı, en uygun olanı aramaktır. Ne demek istediğinizi bulup, bunu süssüz ve savunmaya çalışmadan yazıya dökmelisiniz. Edebi ifadeleri olabildiğince hesaba çekerek kullanın; o zaman sesinizin tınlarını taşıyan düzgün ve hareketli cümleler üretebilirsiniz. Gözlerinizi konunuzdan ayırmayın; böylece, rahat ve anlaşılabilirliğin yanında, güce de ulaşabilirsiniz. Genel inanın tersine, bu nitelikleri iyi kullanmanız, cümlelerinizin aynı kalıptan çıkması veya sıkıcı biçimde açıklayıcı olması anlamına gelmez. Ayrıca, konuya bağlı kalmak, yazarın şahsiyetinin yok olması değildir. Tam tersine, okuyucu ile sayfa arasında kalın bir sis tabakası doğurmadan, yazarın kurduğu her cümleye siner." [23]

Zaten, Editör Robert A. Day'in kitabında naklettiği Eflatun'un bir sözü, ilâve yoruma gerek bırakmayıcıdır:

21 Salih Mirzabeyoğlu, BÜYÜK MUZTARİBLER I –Düşünce Tarihine Bakış-, İBDA Yayınları, İstanbul 1998, s. 207.

22 Salih Mirzabeyoğlu, MUZTARİBLER I, s. 220-221.

23 Jacques Barzun ve Henry F. Graff, MODERN ARAŞTIRMACI, s. 232.

- "Üslubun, âhengin, zarafetin ve iyi ritmin güzelliği, basit oluşuna bağlıdır."

82) Makalelerde rastlanan en yaygın hatalardan biri de, MANTIK veya MUHAKEME hatalarıdır. Bir, birkaç veya birçok durumda geçerli bir durum için "tüm, hepsi, her, daima, mutlaka" tarzında genellemeler yapmak yahud bazı durumlarda geçerli olmayan bir durum için "hiçbiri, asla, hiçbir zaman" tarzında toptancı ifâdeler kullanmak, bunun en yaygın örneklerinden biridir. Oysa, bu şekilde "sınırlı veriler" üzerinde bina edilen hükümler için, "çoğunlukla, hemen hemen, neredeyse, genelde, sıklıkla, bazen, belli durumlarda, kimi zaman, bu bakımdan, bu anlamda, bu çerçevede, muhtemelen" gibi vasıflandırmalar yapmak gerekir.

Diğer bir deyişle, konakladığı handa gördüğü üç kızıl saçlı kıza bakarak "bu ülkedeki tüm kadınlar kızıl saçlı!" kestirme sonucunu çıkaran ve bugün kendisine güldüren İngiliz seyyahın durumuna düşülmemelidir. Aynı şekilde, yüzyıllarca kendinden emin biçimde "atom asla parçalanamaz!" diyenleri artık ilmen dikkate almadığımız da unutulmamalıdır. İster hayatta, isterse sosyal veya müsbet ilimlerde, "olur"ların bazen olmaz, "olmaz"ların da bazen olur olduğunu artık hepimiz biliyoruz.

Kaldı ki, kesin ifâdeler kullanarak bir yazıyı "etkileyici" kılamayız. Ayrıca, daha mütevazı ifâdeler kullanmamız da yazımıza değerinden hiçbir şey kaybettirmez. Elbette, her cümleye "belki, bazen, kimbilir" diye başlayarak bunu da abartmamak şartıyla.

"Safsata" adı da verilen bu tarz muhakeme yanlışlarının önüne geçmek için, ilgili literatürden yardım almaktan başka bir çözümü maalesef biz bilmiyoruz. "Modern Araştırmacı" yazarlarının tavsiyesi de zaten bu yönde:

- "En basit bir mantık kitabını incelemek bile, kötü akıl yürütme biçimlerini görmemize yardım edebilir."

Mütefekkir Salih Mirzabeyoğlu'nun şaheseri MARİFETNAME'yi yazarların ve yazacakların "başucu eseri" olduğu için; Alev Alatlı'nın "Akıl Yolu da Bir Değildir" [24] adlı kitabını ise, çok çeşitli muhakeme yanlışlarını ve safsata türlerini "başlangıç seviyesinde" öğretici olduğu kadar akıcı ve zevkli olduğu için, hem yazarlarımıza hem okuyucularımıza özellikle tavsiye ediyoruz.

Böyle bir "safsata" araştırması yaptığımızda hemen görülecektir ki, aşağıda güldüğümüz "hasta"nın çıkardığı sebep-sonuç "safsata"sının benzerleri, bugün birçok yazar tarafından son derece ciddiyle savunulmaktadır:

- "PSİKİYATRİST: Niçin kollarınızı habire iki yana savuruyorsunuz?

HASTA: Vahşi filleri kovalamak için.

PSİKİYATRİST: Ama buralarda vahşi fil yok ki!

HASTA: Haklısınız. Usûlüm çok etkili, değil mi?" [25]

Diğer yandan, "mantıken" doğru olan bir şey, "pratikte" yanlış olabileceği gibi [26], "pratikte hiç yaşanmamış" bir şey hakkında "mantıken" dört dörtlük sebepler bulabileceğimiz

24 Alev Alatlı, AKLIN YOLU DA BİR DEĞİLDİR –Hadî Baştan Alalım!–, Destek Yayınları, İstanbul 2009.

25 P. B. Medawar, GENÇ BİLİMDAMINA ÖĞÜTLER, Trc. Nermin Arık, 24. Basım, TÜBİTAK, Ankara 2005, s. 58.

26 Salih Mirzabeyoğlu, MARİFETNAME, s. 45.

ve komik duruma düşebileceğimiz de hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır. Birinci duruma örnek, eski fiziğin "mantıklı" açıklamalarını yerle bir eden "kuantum fiziği"nin şaşırtıcı verileri; ikinci duruma örnek ise, tarihte sıkça "gündem" olmuş ve sonradan yalan olduğu açığa çıkmış, "altun dişli çocuk" hâdisesi [27] gibi "büyük yalanlar"dır.

83) Bir konuyu, bir lise öğrencisinin ele alışıyla, bir üniversite öğrencisinin, bir araştırma görevlisinin, kendini yetiştirmiş bir araştırmacının, nihâyet bir profesörün yahud konunun herkesçe kabul edilmiş bir uzmanının ele alışı, kuşkusuz birbirinin aynı değildir. O hâlde herkes, bulunduğu seviyeye uygun bir "ifâde" tarzı ve tonuyla yazmalıdır yazısını. Bir uzmanın kendi hükümlerinden ve yıllarını vakfettiği tecrübesinden emin tarzı ve tonu şayet bir aceminin kalemine yansır, kuşkusuz bu hiç de şık olmaz, aksine, "yakışsız" olduğu kadar "komik" olma tehlikesi de çok büyük olur.

O hâlde, konunun uzmanı olmayan bir yazar, acemilik derecesine göre, mutlaka "daha mütevazı" bir dille kaleme almalıdır yazısını. Elbette, bir yandan uzmanlaşmaya da bakmalı; İBDA Mimar'ın meâlen ifâdesiyle "kılcal damarlardan başlamak" yerine, eğildiği alanın "usul, metodoloji, giriş" türü başlangıç kitaplarıyla işe başlamalıdır. Öbür türlü bizi bekleyen tehlikeler, aşağıdaki "yorumu kendinde" ihtarlardan süzülebilir. Salih Mirzabeyoğlu söylüyor:

- "... daha tefekkürün rakamlarını tanımadan yüksek matematikle uğraşan adama heves edip, onun yazdığı sayfa başında beş yaşında çocuğun da yapabileceği bir takım suret kopyalarını "hünerim!" diye göstermeye yeltenen -geçmişte diyelim- olmuş davranışlar veya olmakta olan davranışlar (...)" [28]

- "Hikmetler, hükümler ve mevzular karşısında her idrak, onları kendi terkibine katarken, kendi meşrep, mizaç ve çap keyfiyeti çerçevesinde, ya hiç anlamamak, ya vazoyu helâya koymak cinsinden mânâlandırmak, yahut bir tekerlemeci görüntüsüyle ağzına aldığı hikmette sefaletini büsbütün açığa vurmak, en nihayet; bizim yaptığımız gibi, meseleler içinde ve "kritik" süzgecinden geçirerek yepyeni mânâlandırmalara açılmak durumundadır." [29]

84) Geçmişte bizim de bir dönem tercih ettiğimiz "özel isimleri koyu gösterme"; ilâveten, "koyu harflerle" veya "italik-eğik harflerle" VURGULAMA uygulamasını artık sürdürmüyoruz. Metinde sadeliğe önem veriyor ve sadece ara başlıkları koyu harflerle yayınlıyoruz; "italik-eğik" karakterleri ise metin içinde hemen hiç kullanmıyoruz.

Ya metindeki belli kelimeleri vurgulamak istersek? Bunun da, ya vurgulanacak kelimeler "çift tırnak" içine alınarak veya "hepsi büyük harfle" yazılarak yapılmasını tavsiye ediyoruz. Örnek:

HEPSİ BÜYÜK HARFLE VURGULAMA veya "çift tırnak içine alarak vurgulama", koyu veya italik harflerle yapılan vurgulamaların dizgi ve mizanpaj safhasında kazayla ortadan kaldırılması tehlikesinin önüne geçen, GARANTİLİ bir vurgulama metodudur.

27 Salih Mirzabeyoğlu, YAĞMURCU -Gerçekliğin Peşinde-, İBDA Yayınları, İstanbul 1996, s. 204-205.

28 Salih Mirzabeyoğlu, MUZTARİBLER I, s. 198.

29 Salih Mirzabeyoğlu, HİKEMİYAT, s. 148.

85) Tüm bu yukarıda anlattıklarımızı yahud gücümüz yettiğinde, çapımız müsaade ettiğinde anlatmaya çalıştıklarımızı dikkate aldıktan ve aşağıda sıraladığımız "referans" eserleri dikkatle okuyup inceledikten sonra, üzerimize düşenleri en azından "başlangıç" seviyesinde yapmış sayabiliriz kendimizi.

Bu yüzdendir ki, yazımız yayınlandıktan sonra farkedebileceğimiz aksiliklere çok da fazla üzülmemiz gerekmez bu yüzden. Çünkü, ifâde hataları, yazım hataları, noktalama hataları, bilgi hataları, muhakeme hataları, bahsin bize âid kısmıyla baskı hataları, olanca dikkatimize rağmen, maalesef her zaman mümkün olabilir. Bize düşen, bunların sayısını mümkün en asgari seviyeye indirmeye çalışmak, bunun için de elimizden gelen azami gayreti göstermektir.

Yazı tarihinde de çoğunlukla böyle olmuş, muhtemelen bundan sonra da böyle olacaktır. Bu bakımdan, abartılı bir gerginliğe kapılmamız yersizdir. Yazarlar elinden geleni yapacak, editör elinden geleni yapacak, her ne kadar ideal olanı "hiç hatasız" bir metin elde etmekse de, sonuçta "en az hatalı" bir makale ortaya çıkacak, bu şekilde okuyucunun istifâdesine sunulacaktır.

Son sözümüz, yazımızın en başından beri sık sık o "klâsik" eserlerine başvurduğumuz J. Barzun ve H.F. Graff'tan:

- "Eserinizin kusursuz bir baskı olması için çekilen bütün sıkıntılardan sonra ilk baskıyı açtığınızda, birden üzücü bir yazım hatası ile karşılaşabilirsiniz. Bu sizi bir iki gün sinirlendirir, her okuyucunun bu aptal yazım hatasından başka birşey görmeyeceği duygusunu taşımanıza sebep olabilir. Baskı işleminin yapıldığı son beş yüzyıl boyunca çok az eserin kusursuz olduğu düşüncesiyle kendinizi rahatlatın. Gutenberg'den önce ise, aynı saçmalıklar, yazıları çoğaltmada görevli kişilerce, her kitapta farklı olmak üzere yapılıyordu." [30]

86) Bu çalışmada faydalandığımız ve hem yazarlarımıza, hem de yazarlığa veya araştırmacılığa ilgi duyan okuyucularımıza özellikle tavsiye ettiğimiz eserlerin bir listesiyle bitirelim:

Salih Mirzabeyoğlu, MARİFETNAME –Süzgeç ve Şekil-, 2. Basım, İBDA Yayınları, İstanbul 2007.

Jacques Barzun ve Henry F. Graff, MODERN ARAŞTIRMACI, Trc. Fatoş Dilber, 14. Basım, TÜBİTAK, Ankara 2004.

Robert A. Day, BİLİMSEL BİR MAKALE NASIL YAZILIR VE YAYIMLANIR?, Trc. Gülay Aşkar Altay, 4. Basım, TÜBİTAK, Ankara 2000 (www.tubitak.gov.tr'den PDF nüshası).

Şerif Aktaş (Prof. Dr.) ve Osman Gündüz (Prof. Dr.), YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM –Okuma, Dinleme, Konuşma, Yazma-, 11. Basım, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Benedetto Croce, İFADE BİLİMİ VE GENEL LİNGVİSTİK OLARAK ESTETİK, Trc. İsmail Tunalı, 2. Basım, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul 1983.

Alev Alatlı, AKLIN YOLU DA BİR DEĞİLDİR –Hadi Baştan Alalım!-, Destek Yayınları, İstanbul 2009.

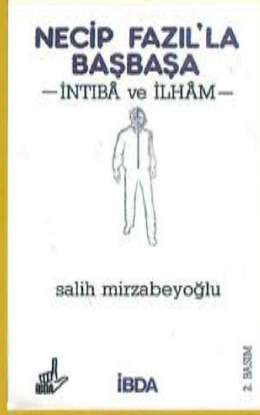
Salih Mirzabeyoğlu

İBDA YAYINLARI

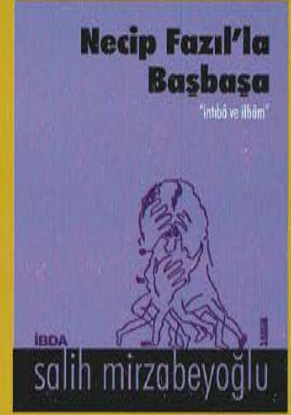
"sistem şuuru ve sistemin şuuruyla"

1.BASIM
1982

2.BASIM
1989

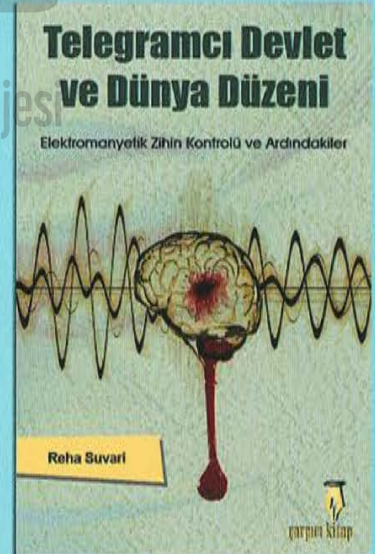
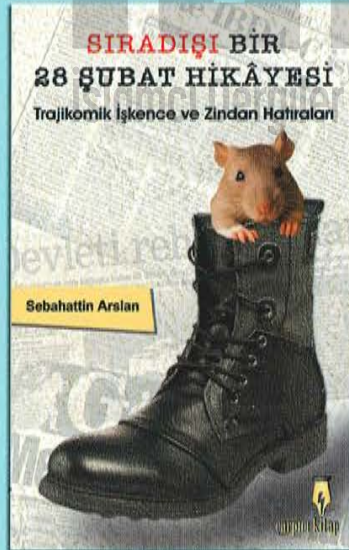

3.BASIM
2013

"hakkımda yazılmış tek harika kitap."
necip fazıl kısakürek

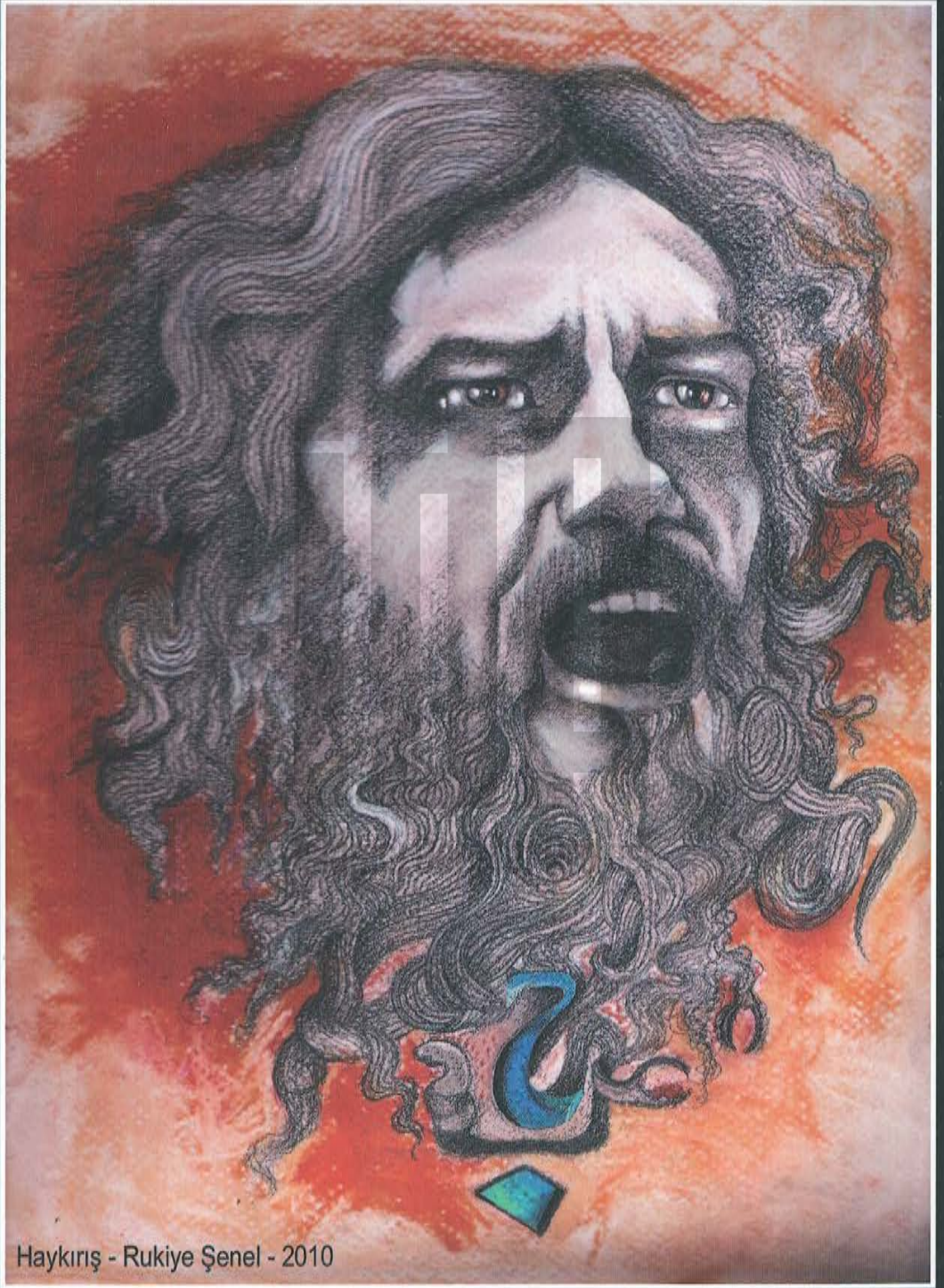
Çarpıcı Kitap'tan

Sipariş - Dağıtım: KÜRESEL KİTAP

Ali Kuşçu Mah. Nalbant Demir Sk. No: 5/A - Fatih / İstanbul

Tel: 0530 941 8290

Haykırış - Rukiye Şenel - 2010